

EDWARD BREZA

NAZWISKA POMORZAN

POCHODZENIE I ZMIANY

TOM IV
CZĘŚĆ II

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO

**NAZWISKA
POMORZAN**

EDWARD BREZA

NAZWISKA POMORZAN

POCHODZENIE I ZMIANY

TOM IV
CZĘŚĆ II

REDAKCJA NAUKOWA
ZENON LICA

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2021

Recenzent
prof. dr hab. Ewa Wolnicz-Pawłowska

Redaktor Wydawnictwa
Aneta Lica

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana przez:
Gminę Miasta Gdańska, Gminę Tczew,
Prorektora ds. Badań Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego
i Dziekana Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

Książka w wersji elektronicznej dostępna na
licencji Creative Commons BY-SA 4.0.

ISBN 978-83-8206-571-8

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Skróty	9
1. Najczęściej cytowane źródła i opracowania	9
2. Czasopisma	13
3. Inne	14
4. Znaki	15
Słownik nazwisk	17
Indeks nazwisk	367

WSTĘP

Oddajemy do rąk Czytelników drugą część IV tomu *Nazwisk Pomorzan. Pochodzenie i zmiany*. Książka jest dziełem śp. Profesora dra hab. Edwarda Brezy, który zmarł 12 października 2017 roku. Piszący te słowa jest uczniem Profesora od lat zajmującym się zawodowo onomastyką. Zamysłem Profesora było wydanie tomu IV w całości, jednak ze względu na dużą objętość książka została podzielona na dwie części. Pierwsza wydana została w 2018 roku i zawierała nazwiska w ciągu alfabetycznym A–J. Obecny tom obejmuje nazwiska na litery K–Ż.

Materiał onomastyczny pomieszczono w alfabetycznie ułożonym słowniku o charakterze gniazdowym. Podobnie jak w poprzednich tomach na artykuł hasłowy składa się, oprócz form o charakterze gniazdowym, zasób nazwisk noszonych współcześnie przez Polaków za SNW (nadmienić wypada, że podana zostaje ogólna liczba nosicieli danego nazwiska oraz dane szczegółowe na temat wybranych, najczęściej pomorskich, województw, nie uwzględnia się danych z niewielką liczbą nosicieli, wyjątek stanowią nazwiska pomorskie), ich dokumentacja historyczna (SSNO, metrykalne księgi kościelne, nagrobki cmentarne, inwentarze dóbr, w których podano formy nazwisk odczytanych paleograficznie z rękopisów). Artykuł hasłowy kończą objaśnienia etymologiczne, w tym również objaśnienia dotyczące budowy językowej nazwisk, przede wszystkim krótkie opisy zjawisk fonetycznych, które doprowadziły do powstania danej formy, np. nazwisko *Kupiec* i pochodne tłumaczone jest w następujący sposób: „Podstawowe nazwisko *Kupiec* pochodzi od n. zawodu *kupiec*, na północy Polski, zwłaszcza na Pomorzu *kupc* i *Kupc* wskutek zaniku *e* *ruchomego*; *Kupiec* hiperpoprawne na tle realizacji trzech szeregów spółgłosek, zwłaszcza kaszubienia; *Kupec* albo pod wpływem niem., albo ukr.” W objaśnieniu znajdują się także strukturalistyczne klasyfikacje nazwisk, zawierające odniesienia dotyczące budowy słotwórczej nazwiska oraz jego podziału semantycznego, np. „(...) formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak*, *-ewicz*, *-yk* są *Kupczak*, *Kupciewicz*, *Kupczek*, *Kupieczek*, natomiast *Kupczyk* jest dwuznaczna: albo patronimiczna, powstała za pomocą przyrostka *-yk*, albo prymarna od rzeczownika *kupczyk* ‘pomocnik kupca’ bądź też derywowana od nazwiska *Kupka* za pomocą przyrostka *-ik*; *Kupczyński* to forma modelowa, powstała za pomocą przyrostka *-iński* od *Kupiec*” (przez formę modelową rozumieć należy formy pochodne utworzone od nazwisk odmiennych lub odapelatywnych).

Omawiane nazwiska zawierają także odniesienia do poprzednich tomów bądź artykułów Profesora pomieszczonych w naukowych czasopismach.

System skrótów pozostał niezmienny, wzbogacona została literatura naukowa, cytowana przez skróty lub wprost w tekście głównym. Omawiając nazwiska, Profesor odwoływał się do form podobnych znaczeniowo, ale różnych alfabetycznie, stąd też pomocny w ich odszukaniu będzie indeks nazwisk zamieszczony na końcu książki.

Jeżeli chodzi o zasady doboru materiału onimicznego, pozostały one niezmienione w stosunku do poprzedniego tomu. Zatem czytelnik znajdzie w książce nazwiska opracowane na podstawie pytań czytelników kierowanych do redakcji pism, w których publikował Profesor, pytań słuchaczy jego seminarium i wykładu monograficznego z onomastyki, pytań słuchaczy na różnego rodzaju odczytach i spotkaniach, także zjazdach rodzinnych, na których Profesor miał odczyty na tematy dotyczące nazwiska i imienia jubilata. Jak podkreślał Profesor: „Z własnej inicjatywy zastanawiałem się nad spotykanymi w TV, prasie czy na wizytówkach służbowych nazwiskami”.

W tomie III Profesor napisał: „Jest jeszcze wiele nieopracowanych nazwisk specyficznie pomorskich, tj. kaszubskich, kociewskich i w części borowiackich. Odczuwa się też potrzebę ujęcia jednotomowego, skróconego z najwcześniejszym poświadczeniem, wariantami graficznymi i zwięzłą etymologią oraz odesłaniem do tomów analitycznych. Rozmówcy, odbiorcy i koledzy zachęcają do przygotowania tomu czwartego *Nazwisk Pomorzan*. Czy zamierzenie to uda się wykonać (...)”? Niniejszy tom przynosi odpowiedź. Dzieło Profesora zostało zakończone, a ja, jako redaktor naukowy, chylę czoła przed swoim Mistrzem, dziękując za kolejny tom nazwisk.

Zenon Lica

Na zakończenie oddajmy głos Rodzinie Profesora:

Bardzo dziękujemy za pomoc przy wydaniu drugiej części IV tomu *Nazwisk Pomorzan*, finalnego fragmentu publikacji, zbierającego w jednym miejscu wyniki wieloletnich poszukiwań, badań Profesora dra hab. Edwarda Brezy, który książkę tę wstępnie przygotował do druku, niestety, nie zdołał już osobiście dopilnować jej wydania. Jesteśmy ogromnie wdzięczni wszystkim, którzy przyczynili się do tego, że druga część IV tomu *Nazwisk Pomorzan* trafi do księgarń i bibliotek, a przede wszystkim w ręce czytelników, innych badaczy. Dzięki Państwa zaangażowaniu spełnia się głębokie ludzkie pragnienie „non omnis moriar”, bardzo cieszy nas, że tym razem spełnia się ono w odniesieniu do pracy Profesora Edwarda Brezy. Zwłaszcza, że niniejsza publikacja była dla Niego ważnym przedmiotem badawczym, który bardzo pragnął zrealizować przed końcem życia. Dzięki Państwa pomocy spełniło się Jego marzenie.

Dziękujemy przede wszystkim drowi hab. prof. UG Zenonowi Licy z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego, Uczniowi Profesora Edwarda Brezy, za podjęcie inicjatywy, opracowanie i wspieranie jej na każdym etapie. Dziękujemy władzom Uniwersytetu Gdańskiego, Prorektorowi ds. Badań Naukowych – prof. drowi hab. Wiesławowi Laskowskiemu i Dziekan Wydziału Humanistycznego – dr hab. prof. UG Urszuli Patockiej-Sigłowej za przychylne rozpatrzenie wniosków o dofinansowanie, Pani Dyrektor – Redaktor Naczelnej Wydawnictwa Uniwersytetu Gdańskiego Joannie Kamień wraz ze Wszystkimi Pracownikami i Współpracownikami za podjęcie się trudu publikacji. Nie możemy zapomnieć o władzach samorządowych miasta Gdańska i gminy Tczew, z Panią Prezydent Aleksandrą Dulkiem i Wójtem Krzysztofem Augustyniakiem na czele, za znaczące wsparcie finansowe przedsięwzięcia. Bardzo dziękujemy Wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób pomogli w jego realizacji.

Rodzina Edwarda Brezy

SKRÓTY

1. NAJCZĘŚCIEJ CYTOWANE ŹRÓDŁA I OPRACOWANIA

Abram	Z. Abramowiczówna, <i>Słownik grecko-polski</i> , t. I–IV, Warszawa 1958–1965.
Afelt	B. Afeltowicz, <i>Nazwy miejscowe dawnego powiatu łobeskiego</i> , Szczecin 2012.
AJK	<i>Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich</i> , oprac. przez Zespół Zakładu Słowianoznawstwa PAN, t. I–VI pod kier. Z. Stiebera, t. VII–XV pod kier. H. Popowskiej-Taborskiej, Wrocław 1964–1978.
AKH X	<i>Inwentarz dóbr i dochodów biskupstwa włocławskiego z roku 1534</i> , wyd. B. Ulanowski, Archiwum Komisji Historycznej, t. X, Kraków 1916.
AP	Archiwum Państwowe w Gdańsku.
APB	Archiwum Państwowe w Bydgoszczy.
B	A. Bańkowski, <i>Etymologiczny słownik języka polskiego</i> , t. I, II: A–P, Warszawa 2000.
BBK	<i>Das Bürgerbuch der Stadt Konitz von 1550–1850 (Księga obywateli Chonic) von Elisabeth K l o s s</i> , Danzig 1927.
Biskup	M. Biskup, A. Tomczak, <i>Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI w.</i> , Toruń 1955.
BNB	<i>Brandenburgisches Namenbuch</i> , Bd. I–XII, Weimar 1967–1998.
BNOT	A. Tronina, P. Walewski, <i>Biblijne nazwy osobowe i topograficzne. Słownik etymologiczny</i> , Częstochowa 2009.
BNP	J.S. Bystroń, <i>Nazwiska polskie</i> , wyd. 3, Warszawa 1993.
Bor	W. Boryś, <i>Słownik etymologiczny języka polskiego</i> , Kraków 2005.
Br	A. Brückner, <i>Słownik etymologiczny języka polskiego</i> , Kraków 1927.
C	A. Cieślíkowa, <i>Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji</i> , Wrocław 1990.
ChDE	<i>Chambers Dictionary of Etymology</i> , ed. R.K. Barnhart, New York 2001.
Cramer	R. Cramer, <i>Geschichte der Lande Lauenburg und Bütow</i> , Königsberg 1851.
Dach	J.K. Dachnowski, <i>Herbarz szlachty Prus Królewskich z XVII wieku [...]</i> , odczytał, wstępem i przypisami opatrzył Z. Pentek, Kórnik 1995.

- Damps M. Damps, *Nazwiska mieszkańców Kociewia od XVI do XVIII w.*, praca doktorska wykonana pod kierunkiem doc. dr. hab. E. Brezy na Uniwersytecie Gdańskim w r. 1988 (maszynopis).
- DF R. Kohlheim, V. Kohlheim, *Duden. Familiennamen: Herkunft und Bedeutung*, Mannheim 2000.
- EW E. Eichler, H. Walther, *Städtenamenbuch der DDR*, Leipzig 1986.
- F Wydawnictwa źródłowe Tow. Naukowego w Toruniu z serii „Fontes”; J. Dygdała, *Lustracja województw Prus Królewskich 1765*, t. I: *Województwo pomorskie*, cz. 1: *Powiat pucki i mirachowski*, Toruń 2000.
- Frischbier H. Frischbier, *Preussisches Wörterbuch: Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge*, Bd. 1, A-K, Berlin 1882.
- Go M. Gottschald, *Deutsche Namenkunde*, 3. Aufl., Berlin 1954.
- Grzenia J. Grzenia, *Słownik imion*, Warszawa 2002.
- Heidn W. Heidn, *Die Ortschaften des Kreises Karthaus/ Westpr. in der Vergangenheit*, Marburg/Lahn 1965.
- Hellf V. Hellfritzsch, *Familiennamenbuch des Sächsischen Vogt-Landes*, Berlin 1992.
- H-W R. Hermann-Winter, *Kleines plattdeutsches Wörterbuch*, 3. Aufl., Rostock 1990.
- IC Cajanto Iiro, *The Latin Cognomina*, Helsingfors, Helsinki 1965.
- ISC *Inwentarze starostwa człuchowskiego z lat 1676 i 1696 wraz z inwentarzami wsi Debrzno i Małe Chojniczki*, wyd. M. Fryda przy współudziale K. Monikowskiej, Człuchów 2011.
- J M. Jezowa, *Dawne słowiańskie dialekty Meklemburgii w świetle nazw miejscowych i osobowych*, cz. I: *Fonetyka*, Wrocław 1961, cz. II: *Słowotwórstwo*, Wrocław 1962.
- Jougan A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, wyd. 3, Poznań 1958.
- KB G. Bronisch, W. Ohle, H. Teichmüller, *Kreis Büttow*, 2. Aufl., Stettin 1939.
- KIS H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. I–VI, Kraków 1997–2007.
- Kluge F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 22. Aufl., Berlin–New York 1989.
- KN B. Kreja, *Księga nazwisk ziemi gdańskiej*, Gdańsk 1998.
- Knap M. Knappová, *Jak se bude jmenovat?*, Praha 1978.
- KNI J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław 1993.
- KP *Kalendarz prawosławny*, Supraśl 2002.
- KVNB H. Naumann, G. Schlimpert, J. Schultheis, *Das kleine Vornamenbuch*, Leipzig 1980.
- L S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. I–VI, Warszawa 1951.
- Leszczyc Z. Leszczyc, *Herby szlachty polskiej*, Wrocław 1995.
- LS L.B. Sudakiewicz, *Nazwiska mieszkańców Złotowa i okolic od II połowy XVI wieku do II połowy XIX wieku*, praca doktorska napisana pod kier. prof. E. Brezy na Uniwersytecie Gdańskim w r. 2003 (komputeropis).
- Luz Z. Klotzke, *Ziemia luzyńska. Leksykon*, Wejherowo 2009.

Mal I	M. Malec, <i>Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobonych</i> , Wrocław 1971.
Mal II	M. Malec, <i>Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych</i> , Wrocław 1982.
Mal III	M. Malec, <i>Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce</i> , Kraków 1994.
MEKSA	<i>Mała encyklopedia kultury świata antycznego</i> , t. I, red. G. Pianko, t. II, red. Z. Piszczek, Warszawa 1958, 1962.
MS	J. Staszewski, <i>Mały słownik. Pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych</i> , wyd. 3, Warszawa 1968.
Muhl	J. Muhl, <i>Geschichte der Dörfer auf der Danziger Höhe</i> , Danzig 1938.
N	F. Nieckula, <i>Nazwy miejscowe z sufiksami -ov-, -in- na obszarze Wielkopolski i Małopolski</i> , Wrocław 1971.
NGS	<i>Nazwy geograficzne Śląska</i> , t. I, red. S. Rospond, t. II–VIII, red. H. Borek, t. IX–XVII, red. S. Sochacka, Warszawa–Wrocław–Opole 1970–2016.
NiDP	<i>Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś</i> , t. I–VI, Gdańsk 1995–2006.
NMKO	B. Mossakowska, <i>Nazwiska mieszkańców Komornictwa Olsztyńskiego</i> , Gdańsk 1993.
NML	S. Warchoń, <i>Nazwy miast Lubelszczyzny</i> , Lublin 1964.
NMP	<i>Nazwy miejscowe Polski. Historia, pochodzenie, zmiany</i> , t. I–IX, red. K. Rymut, Kraków 1996–2013.
NMPG	<i>Nazwy miast Pomorza Gdańskiego. Praca zbiorowa</i> , red. H. Górnowicz, Z. Brocki, wyd. 2 popr. i posz., red. E. Breza i J. Treder, Gdańsk 1999.
NP	E. Breza, <i>Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany</i> , t. I–III, Gdańsk 2000–2004.
Pelp	<i>Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny</i> , Pelplin 1928.
PES	<i>Polska encyklopedia szlachecka</i> , red. S. Starykoń-Kasprzycki, t. I–XII, Warszawa 1935–1939.
Plezia	<i>Słownik łacińsko-polski</i> , red. M. Plezia, t. I–V, Warszawa 1959–1979.
PMT	<i>Pomorskie Monografie Toponomastyczne</i> (seria): nr I: E. Breza, <i>Toponimia powiatu kościerskiego</i> , Gdańsk 1964; nr II: U. Kęsikowa, <i>Nazwy geograficzne Pomorza Gdańskiego z sufiksem -ov-</i> , Gdańsk 1876; nr III: J. Treder, <i>Toponimia byłego powiatu puckiego</i> , Gdańsk 1977; nr V: J. Łuszczzyńska, <i>Nazwy geograficzne z sufiksem -in-</i> , Gdańsk 1983; nr VI: H. Bugalska, <i>Toponimia byłych powiatów gdańskiego i tczewskiego</i> , Wrocław 1985; nr VII: H. Górnowicz, <i>Toponimia powiatu starogardzkiego</i> , Wrocław 1985; nr IX: G. Surma, <i>Toponimia powiatu bytonskiego</i> , Wrocław 1990; nr XIV: J. Treder, <i>Toponimia powiatu wejherowskiego</i> , Gdańsk 1997; nr XV: M. Milewska, <i>Toponimia powiatu tucholskiego</i> , Gdańsk 2000.
Pom Wrth	F. Lorentz, <i>Pomoranisches Wörterbuch</i> , Bd. I, Berlin 1958.
Przyd	E. Breza, <i>Pochodzenie przydomków szlachty Pomorza Gdańskiego</i> , Gdańsk 1978.
R	S. Rospond, <i>Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej</i> , cz. I: <i>Polsko-niemiecka</i> , cz. II: <i>Niemiecko-polska, uzupełnienia</i> , Wrocław 1951.
Ramult	S. Ramult, <i>Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego</i> , Kraków 1893.

- Recz S. Reczek, *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Wrocław 1968.
- Rink J. Rink, *Die Geschichte der Koschneiderei...*, Danzig 1932.
- RPP W. Kętrzyński, *Rejestr poboru podwójnego dnia 25 Juny 1648 r. w Malborku na Seymiku generalnym ziem Pruskich uchwalonego i przez Mści Garczyńskiego ... sposobem niżej wyrażonym wniesionego [...]*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” V, 1869.
- Rym K. Rymut, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I, II, Kraków 1999, 2001.
- RzD I E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Środkowego*, Wrocław 1985.
- RzD II E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego*, Warszawa 1991.
- SBPN *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. I, red. S. Gierszewski, t. II–IV, red. Z. Nowak, suplement I, II, Gdańsk 1992–2002.
- SEK W. Boryś, H. Popowska-Taborska, *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. I–VI, Warszawa 1994–2010.
- SEMiG S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984.
- SEMot *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* (seria), red. A. Cieślíkowa, M. Malec, K. Rymut: cz. I: *Odapelatywne nazwy osobowe*, oprac. A. Cieślíkowa przy współudziale J. Szymowej i K. Rymuta, Kraków 2000; cz. II: *Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego*, oprac. M. Malec, Kraków 1995; cz. III: *Odmiejscowe nazwy osobowe*, oprac. Z. Kaleta przy współudziale E. Supranowicz i J. Szymowej, Kraków 1997; cz. IV: *Nazwy osobowe pochodzące od etników*, oprac. E. Supranowicz, Kraków 1997; cz. V: *Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego*, oprac. E. Klimek, Kraków 1997; cz. VI: *Nazwy heraldyczne*, oprac. M. Bobowska-Kowalska, Kraków 1995.
- SG *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. I–XV, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880–1902.
- SGP J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. I–VI, Kraków 1900–1911.
- SHNOB Z. Abramowicz, L. Citko, L. Dacewicz, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostockizny (XV–XVII w.)*, t. I, II, Białystok 1997, 1998.
- SI W. Janowowa *et al.*, *Słownik imion*, wyd. 2, Wrocław 1991.
- SIW *Słownik imion wspólnie w Polsce używanych*, wyd. K. Rymut, Kraków 1995.
- SJP *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa 1958–1969.
- SKA L. Winniczuk, *Słownik kultury antycznej. Grecja, Rzym*, wyd. 4, Warszawa 1986.
- Sl F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I–V, Kraków 1952–1982.
- Sl stp *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1953–2002.
- SIŁS *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, red. M. Plezia, Wrocław od r. 1953.
- SNH F. Lorentz, *Slawische Namen Hinterpommern* (Pomorze Zachodnie), bearb. v. F. Hinze, Berlin 1964.

SNMPG	H. Górniewicz, <i>Słownik nazwisk mieszkańców Powiśla Gdańskiego</i> , Gdańsk 1992.
SNS	S. Rospond, <i>Słownik nazwisk śląskich</i> , t. I, II: A–K, Wrocław 1967, 1973.
SNUP	K. Rymut, <i>Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych</i> , Kraków 1992–1994.
SNW	<i>Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych</i> , wyd. K. Rymut, t. I–X, Kraków 1992–1994.
SS	W. Kopaliński, <i>Słownik symboli</i> , Warszawa 1990.
SSNO	<i>Słownik staropolskich nazw osobowych</i> , red. W. Taszycki, M. Malec, t. I–VII, Wrocław 1965–1987.
SW	J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiedzki, <i>Słownik języka polskiego</i> , t. I–VIII, Warszawa 1900–1927.
Swil	M. Orgelbrand, <i>Słownik języka polskiego</i> , t. I, II, Wilno 1861.
SWO	<i>Słownik wyrazów obcych PWN</i> , red. E. Sobol, wyd. nowe, Warszawa 1995.
Sych	B. Sychta, <i>Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej</i> , t. I–VII, Wrocław 1967–1976.
Szuta	J. Szuta, <i>Nazwiska parafii Jeleńcz pod Tucholą</i> , praca doktorska, wykonana pod kierunkiem doc. dr. hab. E. Brezy na Uniwersytecie Gdańskim (komputeropis).
TPW	A. Pospiszylowa, <i>Toponimia południowej Warmii. Nazwy miejscowe</i> , Olsztyn 1987.
Vasmer	M. Fasmier, <i>Etimologiczeskij słowar' russkogo jazyka</i> , t. I–IV, Moskwa 1986–1987.
W	A. Wrońska, <i>Nazwiska mieszkańców Barczewa i okolic w XVII wieku</i> , Gdańsk 2001.
WD	<i>Wizytacje domen: bytowskiej i lęborskiej z XVI wieku</i> , wyb., wstęp, oprac. Z. Szultka, B. Wachowiak, Warszawa 2009.
Węclewski	Z. Węclewski, <i>Słownik grecko-polski</i> , Lwów 1929.
WU	<i>Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce</i> t. I–III, oprac. J. Bielec, S. Szwałek, Warszawa 1980–1982.
WZ	W. Zaleski, <i>Święci na każdy dzień</i> , Warszawa 1989.
ZDz	<i>Polska XVI w. pod względem geograficzno-statystycznym. Źródła dziejowe</i> , t. XXIII, T. Baranowski, t. XII: <i>Prusy Królewskie</i> , Warszawa 1911.
Zoder	R. Zoder, <i>Familiennamen in Ostfalen</i> , Bd. I, II, Hildesheim 1968.

2. CZASOPISMA

AC	Acta Cassubiana
GSJ	Gdańskie Studia Językoznawcze
JP	Język Polski
Onom	Onomastica
Pom	Pomerania
Por J	Poradnik Językowy

Pr J	Prace Językoznawcze. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego
Rk Gd	Rocznik Gdański
SFPiS	Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej
Sl Oc	Slavia Occidentalis

3. INNE

abp	arcybiskup
ang.	angielski
ap.	apelatyw (wyraz pospolity)
aram.	aramejski
bp	biskup
cel.	celownik
cz.	czeski
dolnoniem.	dolnoniemiecki
dop.	dopełniacz
duń.	duński
est.	estoński
fiń.	fiński
franc.	francuski
germ.	germański
gm.	gmina
górnaniem.	górnoniemiecki
gr.	grecki
gw.	gwarowy
h.	herb
hebr.	hebrajski
hiszp.	hiszpański
hol.	holenderski
im.	imię
kasz.	kaszubski
lit.	litewski
l.mn.	liczba mnoga
l.poj.	liczba pojedyncza
lot.	lotewski
łuź.	łużycki
mian.	mianownik
mjsc.	miejscownik
n.	nazwa
n.m.	nazwa miejscowa
n.os.	nazwa osobowa
niem.	niemiecki
nor.	norweski
par.	parafia

pol.	polski
port.	portugalski
pow.	powiat
prasl.	prasłowiański
r.m.	rodzaj męski
r.n.	rodzaj nijaki
r.ż.	rodzaj żeński
ros.	rosyjski
s.v.	<i>sub verbo</i> (pod hasłem)
scs.	staro-cerkiewno-słowiański
słow.	słowacki
stgerm.	starogermański
sthebr.	starohebrajski
stpom.	staropomorski
suf.	sufiks
szw.	szwedzki
ukr.	ukraiński
węg.	węgierski
wł.	włoski

4. ZNAKI

*	wyraz lub forma rekonstruowana
0	przy nazwisku – forma z różnych względów niepewna
>	przechodzi w...
<	pochodzi z...
†	u Sych wyraz archaiczny

SŁOWNIK NAZWISK

KAC, KACA I PODOBNE

SNW podaje 81 osób o nazwisku *Kac*: 10 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 11 gdańskim, 22 warszawskim, 16 katowickim; 1411 *Kaca*: 1 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 6 gdańskim, 26 ślupskim, 625 radomskim, 111 warszawskim, 84 kieleckim, 71 szczecińskim, 57 wrocławskim, 47 katowickim, 42 suwalskim; 200 *Kacak*: 12 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 110 radomskim, 22 warszawskim; 131 *Kacalak*: 14 w woj. ślupskim, 39 pilskim, 32 łódzkim; 1296 *Kacala*: 3 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 23 gdańskim, 5 ślupskim, 227 sieradzkim, 95 kieleckim, 79 tarnowskim, 64 wrocławskim, 62 kaliskim, 57 katowickim; 34 *Kacanowski* (: 33 *Kacan* poza Pomorzem Gdańskim): po 5 w woj. bydgoskim, łódzkim, pilskim i radomskim, 6 wrocławskim; 2 *Kacemba*: po 1 w woj. gdańskim i katowickim; 28 *Katę* poza Pomorzem Gdańskim; 18 *Katęer*: 5 w woj. gdańskim, 4 warszawskim, po 3 bielskim i koszalińskim; 11 *Katschke* w woj. ślupskim. Nazwiska 16 *Kacz*, 91 *Kacza* i formy pochodne występują poza Pomorzem Gdańskim.

Lorentz notuje *Katę* r. 1560 w Pużycach, ziemi lęborskiej (WD 445). W r. 1785 w sumariuszu ksiąg metrykalnych par. Wiele zapisany został w r. 1785 Lorenz *Katę* (z miejscowego archiwum parafialnego ks. I, s. 58). W r. 1773 pod Grzebieńcem „w lesie” mieszkał Johann *Katsch*, w Pomlewie Johann *Katęke* (Heidn 45, 446).

Nazwiska podstawowe *Kac*, *Kaca*, też pisane po niem. *Katę*, *Kacz* i *Kacza* są zdrobnieniami od im. zaczynających się na *Ka*-, jak *Kazimierz*, *Kajetan*, *Kasper*, *Kalikst*, *Kamil*, *Karol*, utworzonymi za pomocą przyrostków (zapożyczonych z niemczyzny) *-c/-cz*, *-ca/-cza*. Nazwiska *Kaczor* u 15 osób w woj. gdańskim i 9 *Katęur* mogą oddawać pol. formę *Kaczor*.

KACZOR, KACZOREK, KACZOROWSKI, KACZKA I PODOBNE

SNW podaje 13 994 osoby o nazwisku *Kaczor*: 237 w woj. bydgoskim, 89 elbląskim, 312 gdańskim, 86 ślupskim, 1525 krakowskim, 1206 kieleckim, 749 poznańskim, 748 katowickim, 565 warszawskim, 564 tarnobrzeskim, 527 tarnowskim, 477 wrocławskim, 396 zamojskim, 350 rzeszowskim, 341 legnickim, 338 lubelskim, 324 leszczyńskim, 275 zielonogórskim, 271 gorzowskim, 259 szczecińskim, 239 koszalińskim, 234 kaliskim; 96 *Kaczór*: 6 w woj. bydgoskim, 19 leszczyńskim, po 16 kieleckim i poznańskim; 2490 *Kaczorek*: 41 w woj. bydgoskim, 79 elbląskim, 91 gdańskim, 16 ślupskim, 558 warszawskim, 407 siedleckim, 200 radomskim, 199 ciechanowskim, 100 ostrołęckim; 222 *Kaczorkiewicz*: 4 w woj. bydgoskim, 7 ślupskim, 59 konińskim, 19 krakowskim; 35 *Kaczorkowski*: 3 w woj. gdańskim, 11 ostrołęckim, 10 katowickim; 10 159 *Kaczorowski*: 237 w woj. bydgoskim, 156 elbląskim, 421 gdańskim, 116 ślupskim, 1153 warszawskim, 733 łódzkim, 561 wrocławskim, 422 pilskim, 349 skierniewickim, 307 wrocławskim, 289 poznańskim, 250 częstochowskim, 249 gorzowskim, 216 ciechanowskim; 126 *Kaczoruk*: 5 w woj. gdańskim, 77 zamojskim, 15 zielonogórskim, 11 wrocławskim; *Kaczorko* 0; 941 *Kaczka*: 23 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 4 gdańskim, 5 ślupskim, 354 tarnowskim, 107 katowickim, 78 krakowskim; 1 *Kaczke* w woj. wrocławskim; 47 *Kaczko*: 8 w woj. gdańskim, 23 białostockim, 10 katowickim; 30 *Kaczkoś*: 2 w woj. gdańskim, 11 katowickim,

10 bielskim; 2738 *Kaczkowski*: 32 w woj. bydgoskim, 34 elbląskim, 118 gdańskim, 41 śluskim, 162 warszawskim, 139 legnickim, 119 wrocławskim, 116 katowickim, 107 poznańskim; 15 *Katżur* w woj. gdańskim; 9 *Katżur*: 6 w woj. bydgoskim, 2 zielonogórskim, 2 białostockim.

W r. 1560 w Tuchomiu, pow. bytowski, zanotowany został Micher [!] *Catschur* (WD 137); Martin *Caczor* utrwalony został w księdze metrykalnej par. Rumia (AP XIX 16), Elisabetha *Kaczorowna* w r. 1796 w takiejże księdze parafii Miłobądz pod Tczewem i tamże w r. 1800 Andreas *Kaczorowski* (AP XVII 61), a w księdze par. Reda Casimir *Kaczorowski* w r. 1813 i latach następnych (AP XVIII, księga niepaginowana).

Od rzeczownika *kaczor*, może 2 osoby o nazwisku *Anas* z woj. katowickiego (i formy pochodne) zawdzięczają je łac. rzeczownikowi *anas*, *anat-is* ‘kaczka’; 5 osób z woj. opolskiego o nazwisku *Ente* niem. rzeczownikowi *Ente* ‘kaczka’; 30 *Erpel* niem. dialektalnemu *Erpel* ‘kaczor’; 1 *Drake* w woj. warszawskim ang. rzeczownikowi *drake* ‘kaczor’, a 6 *Duck* – ang. *duck* ‘kaczka’; 1 *Seleżyn* w woj. jeleniogórskim (i formy pochodne) od ros. *s’elęż’in* ‘kaczor’; 28 *Utka*, 19 *Utke*: 3 w woj. bydgoskim, 1 śluskim (i formy pochodne) od ros. *utka* ‘kaczka’.

KALAS, KALLAS, KALASZ I PODOBNE

SNW podaje 169 osób o nazwisku *Kalas*: 36 w woj. bydgoskim, po 5 gdańskim i jeleniogórskim, 52 łódzkim, 25 toruńskim, 19 sieradzkim, 14 pilskim; 1 *Kalasa* w woj. łódzkim; 2 *Kalasch* w woj. wrocławskim; 31 *Kalas* w woj. łódzkim; 162 *Kallas*: 77 w woj. bydgoskim, 24 gdańskim, po 6 śluskim, legnickim, poznańskim i szczecińskim, 16 pilskim, 13 toruńskim.

Historycznie nazwisko notowane było na Kosznejderii: Michel *Kallas* w r. 1772 był *gburem* czynszowym (*Zinsbauer*) w Sławęcinie, Jakob *Kallas* w r. 1836 notowany był w Cerkwicy, od r. 1919 Konrad *Kallas* był proboszczem w Silnie, nazwisko występuje na cmentarzach parafii kosznejderskich.

Najprościej wywieść to nazwisko jako formę zdrobniałą od im. *Mikołaj*, po niem. *Nikolaus*, co z łac. *Nicolaus* (a ostatecznie z gr. *Nikolaos* od *nikē* ‘zwycięstwo’ i *laós* ‘naród’, a więc ‘zwycięzający narody’).

KALBA, KAŁWA, KALBER, KALBARZ, KALBARCZYK, KALWIAK, KAŁWIŃSKI

SNW podaje 4 osoby o nazwisku *Kalwa*: 3 w woj. tarnowskim, 1 krakowskim; *Kalber* 0; 69 *Kalbarz*: po 19 w woj. radomskim i siedleckim, 15 katowickim, 12 lubelskim; 1 *Kalbarz* vel *Kalbarczyk* w woj. warszawskim; 952 *Kalwa*: 264 w woj. katowickim, 226 kieleckim, 101 krakowskim, 74 ciechanowskim, 71 opolskim; 781 *Kalwak*: 301 w woj. częstochowskim, 129 katowickim, 73 wrocławskim; 2 *Kalwiatek* w woj. częstochowskim; 250 *Kalwiński*: 36 w woj. kaliskim, 34 poznańskim, 31 wrocławskim; 4245 *Kalbarczyk*: 10 w woj. bydgoskim, 82 elbląskim, 104 gdańskim, 19 śluskim, 915 radomskim, 868 warszawskim, 531 lubelskim, 433 siedleckim, 131 olsztyńskim, 100 szczecińskim,

93 katowickim; 2 *Kalberczyk*: po 1 w woj. warszawskim i gdańskim; 2 *Kalborczyk*: po 1 w woj. lubelskim i łódzkim; 2 *Kalbiński* w woj. katowickim; 6 *Kalbniak* w woj. lubelskim.

Nazwisko nosił m.in. biskup lubelski Piotr Kalwa (1949–1974). Odniesiemy je do n. wsi *Kalwa*, pow. sztumski, notowanej od r. 1280 jako *Kalba*, *Calva* 1286, *Kalwe* 1297, *Kalbe* 1316 i objaśnionej jako n. pruska od rekonstruowanego na podstawie litewskiego gw. *kalvā* ‘pagórek’ rzeczownika pruskiego *kalvā* ‘pagórek’ (PMT IV 68–69, NMP IV 273); wariant *Kalber* jest niem. n. mieszkańca *Kalny*, spolszczoną fonetycznie na *Kalbarz* i stąd wtórne nazwisko patronimiczne *Kalbarczyk*; *Kalwa* ujawnia spolszczone *l* do *t*, *Kalw(i)ak* i *Kalbniak* to pol. n. mieszkańca *Kalny*; *Kalwiński* struktura modelowa od n.os. *Kalwa* lub od miejscowości *Kalwa*.

Zważywszy jednak na wysoką frekwencję nazwiska *Kalbarczyk* i jego szeroki zasięg geograficzny oraz oboczny wariant *Karbarz* u 413 osób oraz *Karbarczyk*, skupionych głównie na południu i wschodzie Polski (a więc *Karbarz* 305 w woj. tarnobrzescim, 33 radomskim), można je zinterpretować odzawodowo, *karbarczyk* bowiem to w staropolszczyźnie i średniopolszczyźnie ‘zastępca albo pomocnik nadzorcy warzelni soli’ (B I 632), gdzie nastąpiło rozpodobnienie pierwszego *-r-* na *-l-*.

Mamy więc, jak podano, 413 osób noszących nazwisko *Karbarz*: 2 w woj. gdańskim, 305 tarnobrzescim, 33 radomskim, 14 krakowskim, po 13 kaliskim i rzeszowskim; 23 *Karbarczyk*: po 6 w woj. katowickim i koszalińskim, 4 białostockim, po 3 lubelskim i tarnobrzescim; 1 *Karbarczyk* w woj. koszalińskim; z obocznym *-w-* 1 *Karwarz* w woj. toruńskim (choć możliwe od ap. *karwasz* ‘naramiennik blaszany’ B I 638). Wspomniany B I 632 przywołuje n.os. *Karbarz*, notowaną w Małopolsce od r. 1396 (SSNO II 534), i odnosi ją do rzeczownika *karbarz*, latynizowanego *carbarius* i znaczącego ‘nadzorca warzelni soli’, też ‘dozorca-rachmistrz folwarczny’, *karbaryja* to ‘warzelnia soli’ (C 53); ‘dozorujący gumna’ (zob. także SEMot I 102), z czego rozwinęło się znaczenie ‘karbowy’; sam wyraz zapożyczony ze średnio-górno-niem. *kerber*: *kerben*. Dodajmy, że SP XVI t. X 133 notuje rzeczownik w trzech znaczeniach: 1) ‘człowiek, który w majątku dworskim dozoruje gumna, znacząc na karbie stan wydawanych i przyjmowanych produktów rolnych’; 2) ‘nadzorca warzelni soli’; 3) ‘rębacz, drwal’. W częstym nazwisku *Kalbarczyk* mamy zatem do czynienia z homonią.

KALENIK, KALINIK

I PODOBNE

SNW podaje 533 osoby o nazwisku *Kalenik*: 4 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 37 gdańskim, 2 słupskim, 134 białkopodlaskim, 2 olsztyńskim, 28 koszalińskim; pochodne patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-owicz*: *Kalenikowicz* 0; 33 *Kalinik*: 10 w woj. zielonogórskim, 9 bielskim, 6 jeleniogórskim; 1 *Kalanik* w woj. białkopodlaskim, jest to wariant powstały wskutek gw. wymowy grupy *eN* jako *aN* (typ *bochaneł*, *żanić* się ‘bochenek, żenić się’).

Nazwisko pochodzi od im. *Kalenik* lub *Kalinik*, notowanego w Polsce od XV w. jako *Kalenik* i *Kalinik* na Kresach Południowo-Wschodnich (Mal III 257); im. jest pochodzenia gr., reprezentuje strukturę złożoną: w I członie występuje gr. przymiotnik *kalós* ‘piękny’, w II rzeczownik *nikē* ‘zwycięstwo’ (por. grecką boginię zwycięstwa Nikē i jej pomnik w Warszawie).

KALK, KALKA, KALKOWSKI, KULKA I PODOBNE

SNW podaje 36 osób o nazwisku *Kalk*: po 5 w woj. gdańskim, poznańskim i szczecińskim, 18 toruńskim; 834 *Kalka*: 172 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 34 gdańskim, 10 słupskim, 145 pilskim, 102 katowickim, 58 poznańskim, 61 opolskim, 29 koszalińskim, 24 toruńskim, 23 wałbrzyskim, 22 gorzowskim, 21 leszczyńskim; 3 *Kalka-Przemorski*: 2 w woj. wrocławskim, 1 poznańskim; 41 *Kalke*: 20 w woj. częstochowskim, po 9 katowickim i poznańskim, 3 plockim; 48 *Kalkiewicz*: 5 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 36 toruńskim; 51 *Kalker*: 4 w woj. gdańskim, 8 słupskim, 13 wrocławskim; 1 *Kulke* w woj. suwalskim; 3169 *Kulka*: 26 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 105 gdańskim, 13 słupskim, 369 krakowskim, 353 katowickim, 161 warszawskim, 151 bielskim, 139 siedleckim, 132 plockim, 122 wrocławskim, 121 nowosądeckim, 115 poznańskim, 70 legnickim, 93 piotrkowskim, 91 częstochowskim, 86 szczecińskim; 1759 *Kalkowski*: 58 w woj. bydgoskim, 67 elbląskim, 733 gdańskim, 22 słupskim, 114 pilskim, 83 toruńskim, po 48 łódzkim, olsztyńskim i plockim, 37 wałbrzyskim, 31 szczecińskim; 3 *Kalka-Dembowski*: 2 w woj. gdańskim, 1 łódzkim; 386 *Kulkowski*: 7 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 4 słupskim, 17 warszawskim, 15 wrocławskim.

Nazwisko *Kalka* na Pomorzu Gdańskim potwierdzone zostało w pow. kartuskim: w r. 1773 w Dzierżaznie notowany Lorentz *Kalka*, a w Kosach Joseph *Kulka*, w Stężyckiej Hucie dzierżawca Michel *Kalka*, w Sulęczynie również niejaki Niemiec *Kalk* żył na początku XIX w., Otto *Kalk* z Sulęczyna padł w I wojnie światowej (Heidn 266, 538, 601, 612, 614).

Podstawowe nazwisko *Kalk* wywiedziemy od kasz. (i dalej gw.) rzeczownika pospolitego *kalk* ‘wapno’, zapożyczonego z niem. *Kalk*, a do niemieczyny przejętego z łac. *calx*, w dop. *calc-is* ‘wapno surowe lub gaszone’ (Germanie nauczyli się użycia wapna w budownictwie od Rzymian i razem z techniką budowy przejęli wyraz, zob. Kluge 349), Rzymianie przejęli od Greków *cháliz*, dop. *chálikos* ‘kamyk’, ‘żwir, piasek, tłuczona cegła, używane do budowy’ (Abram IV 587). W niemieczyźnie dodano końcówkę *-e*; forma *Kalke* spolszczona została przez wymianę końcowego *-e* na *-a*. *Kalkiewicz* to forma patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-ewicz*; *Kalkowski* modelowa, ukształtowana za pomocą przyrostka *-owski*.

KALETA, KALITA, KALICKI, KALITOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 10 160 osób o nazwisku *Kaletka*: 105 w woj. bydgoskim, 53 elbląskim, 343 gdańskim, 29 słupskim, 1698 kieleckim, 1230 katowickim, 1128 krakowskim, 503 radomskim, 424 bielskim, 408 wrocławskim, 365 warszawskim, 338 kaliskim; 14 *Kaletniczyk*: 8 w woj. słupskim, 6 kaliskim; 54 *Kaletka*: 52 w woj. gdańskim, 2 poznańskim; 607 *Kaletka*: 3 w woj. gdańskim, 202 katowickim, 54 nowosądeckim, 49 bielskim, 48 krakowskim; 52 *Kaletka*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim, 20 katowickim, 12 toruńskim; 49 *Kaletowski*: 16 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 9 katowickim, po 6 toruńskim i wałbrzyskim; 1 *Kaletka* w woj. słupskim; 1031 *Kaliciński*: 9 w woj. bydgoskim, 46 gdańskim, 11 słupskim, 213 warszawskim, 110 wrocławskim, 84 krakowskim, 69 radomskim; 25 *Kaliciuk*: 4 w woj. słupskim,

1 gdańskim, 16 szczecińskim; 2981 *Kalicki*: 15 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 81 gdańskim, 30 śluskim, 456 warszawskim, 252 lubelskim, 195 krakowskim, 141 poznańskim; 97 *Kaliczak*: 4 w woj. gdańskim, po 1 bydgoskim i śluskim, 21 wałbrzyskim, po 15 koszalińskim i szczecińskim; 114 *Kaliczyński*: 6 w woj. elbląskim, 38 olsztyńskim, 14 koszalińskim; 4285 *Kalita*: 44 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 66 gdańskim, 16 śluskim, 592 radomskim, 552 tarnowskim, 367 tarnobrzeskim, 258 lubelskim, 255 zamojskim, 242 katowickim, 212 kieleckim; 6 złożone *Kalita-Babis*: 2 w woj. gdańskim, 4 lubelskim; 1 *Kalitek* w woj. gdańskim; 16 *Kalitiuk*: 7 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 4 warszawskim; 354 *Kalitka*: 4 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 4 śluskim, 88 leszczyńskim, 37 poznańskim, 36 zielonogórskim; 229 *Kalitomski*: 30 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 46 gdańskim, 4 śluskim, 28 szczecińskim, 23 toruńskim; 48 *Kalitta*: 24 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 8 toruńskim; 96 *Kalityński*: 1 w woj. śluskim, 23 jeleniogórskim, 20 wrocławskim (6 *Kalityn*: 1 w woj. toruńskim, 5 wrocławskim). Dodać muszę, że podalem tylko te formy, które występują na Pomorzu Gdańskim.

SSNO II 519–520 podaje n.os. *Kaleta* od r. 1437 na Kresach Południowo-Wschodnich, Mazowszu i w Małopolsce; *Kalita* z r. 1475 z Mazowsza; *Kaletka* od r. 1471 na wspomnianych Kresach, na Mazowszu i w Małopolsce; *Kaletnik* od r. 1444 na Kresach Południowo-Wschodnich, w Małopolsce i na Mazowszu, które C 51, SEMot I 99 odnosi (kolejno) do rzeczowników pospolitych *kaleta* ‘woreczek na pieniądze’, dialektalnie na wschodzie Polski *kalita* (pod wpływem białoruskim *kalitá*), zdrobniale *kaletka* i *kaletnik* ‘rzemieślnik wyrabiający kalety’, notowanych (kolejno) w staropolszczyźnie od r. 1441, 1499, 1436. Wśród podanych wyżej nazwisk mamy struktury patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ak*: *Kaliczak*; *-uk*: *Kalitiuk*, *Kaliczyk*; *-ek*: *Kalitek*; *-czyk*: *Kalitańczyk*; modelowe, powstałe za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Kaleciński*, *Kaleczyński*, *Kalicki*, *Kalitomski*, *Kalityński*.

Na Pomorzu Gdańskim historycznie zaświadczone zostały nazwiska m.in. w Miłobądzu pod Tczewem *Kalicki* (bez imienia) w r. 1728, a w r. 1793 chrzczone było dziecko Adalberti *Kalicki* (Damps 127); Elisabetha *Kalitomszczanka* odnotowana została w r. 1750 w księdze metrykalnej par. Jeleńcz pod Tucholą (Szuta); w księdze metrykalnej par. Reda odnotowani zostali: Georgius *Kaleta* w r. 1773, Christianus *Kaleta* 1792, Marianna *Kalecina* i Weronica *Kaleth* w r. 1820 (AP XVIII, księga niepaginowana). Herbarze (Bon IX 147, Leszczyc 77) notują *Kalickich* h. *Dołęga* od r. 1760 w woj. plockim, którzy udowodnili swoje szlacheństwo w Królestwie Polskim w r. 1830. Nazwisko *Kaleta* nosi współcześnie m.in. prof. Zofia Kaleta z Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie; znany też szeroko badacz polskiego Oświecenia Roman Kaleta (1924–1989); K. Ostrowski w SBPN II 333–334 prezentuje Jana Kaletę (1879–1942 o przybranym nazwisku konspiracyjnym Józef Kluska), przybyłego ze Śląska do Chojnic, tu bardzo zasłużonego dla polskości miasta i powiatu, długoletniego radnego miejskiego i wiceburmistrza Chojnic.

KALWARIA, KALWARCZYK, KALWARSKI, KALWARYJSKI I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Kalwaria* w woj. warszawskim; 45 *Kalwar*: 43 w woj. katowickim, 2 opolskim; 160 *Kalwara*: po 10 w woj. elbląskim i koszalińskim, 41 ostrołęckim, 21 warszawskim, 15 tarnowskim, 13 olsztyńskim, 9 krakowskim, 7 toruńskim;

126 *Kalwarczyk*: 3 w woj. gdańskim, 36 warszawskim, 27 radomskim, po 12 białskopodlaskim i skierniewickim; 97 *Kalwarski*: 18 w woj. elbląskim, po 4 gdańskim i ślupskim, 21 kieleckim, 10 koszalińskim, 9 wrocławskim, 8 jeleniogórskim, 7 katowickim; 6 *Kalwarowski*: 5 w woj. katowickim, 1 zielonogórskim; *Kalwaryjski*: 2 w woj. szczecińskim, 1 poznańskim; 4 *Kalwary*: 3 w woj. łódzkim, 1 warszawskim.

Podstawowe nazwisko *Kalwaria* pochodzi albo od n.m. *Kalwaria*, albo od stacji drogi krzyżowej, *via crucis* (Męki Pańskiej), ze względu na miejsce zamieszkania. W Polsce znamy 7 Kalwarii, najbardziej *Kalwarię Zebrzydowską*, założoną ok. r. 1617 przez Mikołaja Zebrzydowskiego, a sam klasztor bernardynów założył w tym miejscu w r. 1602 (SEMiG 132). Według świadectw Ewangelii Chrystus poniósł śmierć na krzyżu poza murami Jerozolimy, w północno-zachodniej jej części. Miejsce to po hebr. nazywało się *Golgotha*, transkrybowane jako *Golgothá* po gr. i przełożone na łac. *Calvaria* od rzeczownika *calvaria* ‘czaszka ludzka lub zwierzęca’, por. przymiotnik *calvus*, -a, -um ‘łysy, goły, nieporośnięty’. W jęz. gr. spotyka się także *keranion tópos* ‘miejsce czaszki’ od *keranion* ‘czaszka’, aram. *gulgolta* i hebr. *gulgolet*, z czego stworzona *Golgota* to też ‘czaszka’. Z Ewangelii n. nie podaje św. Łukasz, zob. Mt 27,33; Mk 15,22; J 19,17. Na Kaszubach znane kalwarie w Wejherowie i we Wielu, w pow. chojnickim. Podane warianty nazwisk to *Kalwar*, *Kalwara* i *Kalwarczyk* jako n. mieszkańców *Kalwarii*; *Kalwary* z łac. *Calvarius*, por. odpowiednio *wikary* z *vicarius* oraz formacje przymiotnikowe z przyrostkiem -(ow)ski, -iryski (historycznie -ski od formy *Kalwaryja*).

Synonimiczną n. wobec biblijnej *Golgoty*, niem. *Kahl(en)berg*, jest pol. *Łysa Góra* i pochodne od niej nazwisko *Lysagórski* u 9 osób w woj. kaliskim; niem. *Kalemberg* pod Wiedniem znane jako miejsce modlitw króla Jana III Sobieskiego przed bitwą z Turkami w r. 1683, dziś sanktuarium Matki Boskiej, nad którym opiekę sprawują polscy zmartwychwstańcy.

KAMM, KAMMA, KAMMACHER I PODOBNE

SNW podaje 70 osób o nazwisku *Kamm*: po 3 w woj. elbląskim i szczecińskim, 53 gdańskim, po 5 katowickim i koszalińskim, 1 gorzowskim; 51 *Kamma*: 2 w woj. bydgoskim, 32 gdańskim, 10 wrocławskim, 6 toruńskim, 1 olsztyńskim; 1 *Kammacher* w woj. elbląskim; 1 *Kamman* w woj. gdańskim; 25 *Kamann*: 18 w woj. gdańskim, 5 jeleniogórskim, po 1 lubelskim i toruńskim; 31 *Kamar*: 6 w woj. gdańskim, 11 legnickim, po 4 kaliskim i wrocławskim, po 3 krakowskim i pilskim; 3 *Kamań* w woj. gdańskim; 80 *Kamańczyk*: 3 w woj. elbląskim, 37 sieradzkim, 18 kaliskim.

Nazwisko *Kamm* notowane było historycznie np. wśród obywateli Chojnic: w r. 1778 odnotowany został *Kamm* Joachim Friedrich, sukiennik (*Tuchmacher*), przybyły do miasta z Bytowa, a w r. 1801 utrwalony został szewc (*Schubmacher*) *Kamm* Christian Friedrich, przybyły do miasta z Karlina w pow. Sławno (*Cörlin*) (BBK 65, 70).

Podstawowe nazwisko *Kamm* pochodzi od niem. rzeczownika *Kamm* ‘grzebień’; *Kamma* uległo spolszczeniu przez dodanie końcowego -a, jak np. *Krefta* od *Kreft*; *Kammacher* od n. zawodowej *Kammacher* ‘grzebieniarz, wytwórca grzebieni’, tak

określany był np. w r. 1764 obywatel Chojnic Hoffmann Anton Friedr. (BBK 62); synonimicznym określeniem grzebieniarza było *Kammann*; forma *Kamań* polega na fonetycznym spolszczeniu.

KAMPER I PODOBNE

SNW podaje 96 osób o nazwisku *Kamper*: 11 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 24 gdańskim, po 4 ślupskim, warszawskim, olsztyńskim, 2 wałbrzyskim; 1 *Kampera* w woj. wrocławskim; 37 *Kampert*: 3 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i ślupskim, 4 gdańskim, 28 toruńskim.

Znalazłem tylko jedno poświadczenie historyczne z Kosznejderii, gdzie w r. 1653 ziemię kościelną w Sławęcinie uprawiał Matthias *Kamper* (Rink 78, 96).

Nazwisko jest strukturą hybrydalną, pochodzi albo od n.m. *Кѣпа*, gw. *Kampa*, albo od nazwiska *Kampa* (w SNW figuruje 1534 nosicieli, z tego 4 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim) z niem. suf. *-er*, który w pierwszym wypadku tworzyłby n. mieszkańca, w drugim Niemczyłby nazwisko pol., jak *Myschke(i)er* od *Myszka*.

KANIA, KAŃSKI, KANIEWSKI I PODOBNE

SNW podaje 22 434 osoby o nazwisku *Kania*: 390 w woj. bydgoskim, 184 elbląskim, 432 gdańskim, 174 ślupskim, 3519 katowickim, 1760 krakowskim, 1464 bielskim, 1288 warszawskim, 1760 krakowskim, 1604 kieleckim, 1260 tarnowskim, 796 lubelskim, 727 siedleckim, 688 opolskim; 2 *Kania* vel *Pacholczyk* w woj. gdańskim; 465 *Kaniak*: 3 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 10 gdańskim, 26 ślupskim, 102 opolskim, 70 wrocławskim, 64 warszawskim, 40 katowickim, 30 zielonogórskim; 3 *Kanias* w woj. gdańskim; 83 *Kaniasta*: 18 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 1 ślupskim, 39 poznańskim, 10 konińskim; 118 *Kaniasty*: 30 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 1 ślupskim, 37 poznańskim, 11 wrocławskim; 38 *Kanicz*: 1 w woj. gdańskim, 15 olsztyńskim, 14 ciechanowskim, 7 toruńskim; 1730 *Kaniecki*: 107 w woj. bydgoskim, 112 elbląskim, 96 gdańskim, 4 ślupskim, 278 toruńskim, 173 ciechanowskim, 125 łódzkim, 82 sieradzkim; 1 *Kanieczka* w woj. bydgoskim; 7194 *Kaniewski*: 221 w woj. bydgoskim, 94 elbląskim, 147 gdańskim, 38 ślupskim, 924 warszawskim, 545 wrocławskim, 424 poznańskim, 315 pilskim, 303 kieleckim, 292 katowickim, 235 łódzkim, 222 skierniewickim, po 194 leszczyńskim i plockim, 187 kaliskim, 186 radomskim, 174 szczecińskim, 169 koszalińskim, 160 wrocławskim, 155 lubelskim, 146 toruńskim, po 134 ciechanowskim i konińskim, 108 zielonogórskim, 103 białostockim, 100 tarnobrzeskim; 9 *Kańczyk*: 2 w woj. bydgoskim, 5 toruńskim; 1135 *Kański*: 10 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 100 gdańskim, 12 ślupskim, 121 katowickim, 120 kieleckim, 107 krakowskim, 103 warszawskim.

Podstawowe nazwisko *Kania* pochodzi niewątpliwie od rzeczownika pospolitego *kania* 'gatunek ptaka o łacińskiej zoologicznej nazwie *Mihus*' lub też od *kania* 'jadalny grzyb *Lepiota procera*', zdaniem Bor 221 podstawowe to n. ptaka, przeniesiona potem na grzyb. Wśród derywatów formami patronimicznymi są: *Kaniak*, *Kanicz*, *Kańczyk*

utworzone za pomocą przyrostków *-ak*, *-icz* i *-czyk*; ogólnopochodną, ekspresywną n. było zapewne *Kanias*; wskazującą na podobieństwo do *kani*: *Kaniasty* i *Kaniasta*; modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka *-(ew)ski*: *Kaniecki* (: *Kaniek*), *Kański* i *Kanienski*, od zdrobnienia *kanieczka* pochodzi tak samo brzmiące nazwisko.

KARA, KARZYŃSKI

I PODOBNE

SNW podaje 604 osoby o nazwisku *Kara*: 22 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 26 śluskim, 154 tarnobrzeskim, 110 tarnowskim, 91 krakowskim, 51 katowickim, 32 wrocławskim, 25 poznańskim; 97 *Karzyński*: po 1 w woj. elbląskim i śluskim, po 22 gdańskim i krakowskim, 7 poznańskim, po 6 warszawskim, szczecińskim i walbrzyskim; *Karzyk* 0; *Karżyna* 0; 28 *Karzycki*: 7 w woj. bydgoskim, 12 poznańskim, 4 gorzowskim.

Nietrudno dostrzec, że podstawowe nazwisko *Kara* pochodzi od wyrazu pospolitego *kara*; od *Kara* za pomocą przyrostka *-yna* utworzono formę *Karżyna*, a za pomocą *-yk*: *Karzyk*, od tych z kolei modelowo powstały przy użyciu przyrostka *-ski*: *Karzyński* oraz *Karżeńska* u 1 osoby w woj. radomskim wskutek rozwoju $iN > eN$; w nazwisku *Karzycki* stwierdzamy przyrostek *-ycki* lub *-ski* od podstawy *Karzyk*.

KARAŚ, KARASEK, KARASIEWICZ

I PODOBNE

SNW podaje 8724 osoby o nazwisku *Karaś*: 179 w woj. bydgoskim, 122 elbląskim, 250 gdańskim, 58 śluskim, 669 tarnowskim, 644 warszawskim, 631 lubelskim, 619 radomskim, 534 katowickim, 457 tarnobrzeskim, 412 krakowskim, 324 przemyskim, 266 wrocławskim, 235 szczecińskim, 227 suwalskim; 241 *Karas*: 11 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 2 śluskim, 68 katowickim, 35 bielskim; 1603 *Karasek*: 62 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 108 gdańskim, 22 śluskim, 196 katowickim, 103 warszawskim, 161 lubelskim, 142 radomskim; 184 *Karasiewicz*: 1 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 16 gdańskim, 56 białostockim, 21 gorzowskim, 17 katowickim; 353 *Karasiak*: 4 w woj. gdańskim, 86 łódzkim, 64 poznańskim, 50 sieradzkim, 30 szczecińskim; 2600 *Karasiewicz*: 110 w woj. bydgoskim, 161 elbląskim, 51 gdańskim, 7 śluskim; 16 *Karasienski*: po 4 w woj. bydgoskim i toruńskim, 3 śluskim, 5 warszawskim; 20 *Karasinski*: 3 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 5 poznańskim; 4051 *Karasiński*: 91 w woj. bydgoskim, 52 elbląskim, 89 gdańskim, 17 śluskim, 420 warszawskim, 400 łódzkim, 201 poznańskim, 164 kieleckim, 148 radomskim, 137 sieradzkim, 131 tarnobrzeskim, 118 wrocławskim, 111 gorzowskim; 83 *Karasiuk*: 4 w woj. gdańskim, 16 wrocławskim, 14 koszalińskim; 23 *Karaski*: 19 w woj. gdańskim, 2 poznańskim, po 1 ciechanowskim i lubelskim; 87 *Karaskiewicz*: 3 w woj. gdańskim, 39 warszawskim, 10 ciechanowskim; 4 *Karasiew* w woj. warszawskim; 5 *Karasiow* w woj. szczecińskim; 5 *Karasiów* w woj. zielonogórskim; 74 *Karasowski*: po 7 w woj. gdańskim i opolskim, 10 białostockim, 8 katowickim, po 6 jeleniogórskim, koszalińskim i legnickim; 27 *Karasek*: 9 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 5 katowickim; 1 *Karassowski* w woj. gdańskim; 117 *Karasz*: 3 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 22 gdańskim, po 17 katowickim i kieleckim, 15 olsztyńskim, 14 toruńskim i inne pochodne.

Nazwa osobowa *Karaś* notowana była od r. 1491 w Małopolsce, Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Karasek* od r. 1450 na wspomnianych Kresach (C 52).

Podstawowe nazwisko *Karaś* pochodzi od wyrazu pospolitego *karas* od zoologicznej n. łac. *Carassius vulgaris*, notowanego od r. 1401 i przejętego przez jęz. niem. jako *Karause* (B I 632, Bor 222); do czego odnieść można nazwiska: 8 *Karau*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim, 4 tarnowskim, 2 krakowskim; 1 *Karause* w woj. poznańskim; 3 *Karasz* w woj. katowickim; *Karauza* 0; 3 *Karauze*: po 1 w woj. gdańskim, gorzowskim i konińskim. Forma *Karasek* może być równa wyrazowi pospolitemu *karasek* (nazwisko prymarne) lub powstała od *Karaś* za pomocą przyrostka *-ek*; patronimicznymi formami są: *Karasiak* z formantem *-ak*; *Karasiuk* z *-uk*; *Karasiewicz*, *Karaskiewicz* z *-ewicz*; w postaci przymiotników dzierżawczych: *Karasiem*, *Karasiom*, *Karasióm*; modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Karaszewski*, *Karaski*, *Karasiński*, *Karas(s)owski*. *Karaś* notowane przez heraldyków jako przydomek u *Robakowskich* z *Robakowa* w pow. wejherowskim (Przyd 113).

KARAU, KAROW, KARO I PODOBNE

SNW podaje 20 osób o nazwisku *Karau*: 15 w woj. bydgoskim, 5 słupskim; 17 *Karo*: 8 w woj. konińskim, po 4 katowickim i przemyskim, 1 warszawskim; 5 *Karalów* w woj. warszawskim; 58 *Karow*: 19 w woj. bydgoskim, 13 szczecińskim, 12 koszalińskim, 7 toruńskim; 14 *Karof*: 6 w woj. poznańskim, po 4 szczecińskim i wrocławskim; 1 *Karok* w woj. warszawskim tu też należy; 226 *Karowski*: 24 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 21 słupskim.

W r. 1672 we wsi Ekwir, dziś Wołowe Łasy, zanotowany został chłop Michel *Karog* (F XXVIII 134), co czytać trzeba *Karow*; w latach 1700–1707 w Lipcach pod Gdańskiem soltysem był Merten *Karau* (Muhl 21); w księdze metrykalnej par. Miłobądz pod Tczewem w r. 1788 chrzczone było dziecko Josephi *Karowski* (AP XVII, księga niepaginowana); w r. 1676 Michał *Karo* notowany w Brzeziu, starostwo człuchowskie, a w r. 1696 we wsi Pieniężnica soltysem był Michał *Karog*, w tej wsi notowany nadto Ertman *Karo* (ISC 23, 86).

Od zniemczonej słowiańskiej n.m.: na Pomorzu Zachodnim: 1) *Karwowo*, gm. Łobez, woj. szczecińskie, notowana od r. 1255 *Carwou*, *Carowe* 1260, *Carow* 1324, 1618, 1789 i następne; 2) *Karwowo*, gm. Kolbaskowo, woj. szczecińskie, notowana od r. 1191: *Karow* 1301 i następne, *Carow* 1320 i następne i objaśnione przez B. Czopek-Kopciuch (na podstawie wcześniejszej literatury) jako struktura dzierżawcza od n.os. **Karwa*, zachodniosłowiańskiego odpowiedniego ogólnopol. *Krowa* (NMP IV 366–367); w Meklemburgii: 1) *Carow* r. 1591, dziś *Karow*, pow. Parchim; 2) *Carowe* 1229, dziś *Karow*, pow. Güstrow; 3) *Karowe* 1294, dziś *Karow*, pow. Wismar (J II 14, też przypis 9); Zoder I 851 dodaje jeszcze *Karow* w pow. Jerichow, w Saksonii, takąż miejscowość pod Berlinem, na Rugii, wymieniana znane nam już wsie z Pomorza Zachodniego. Warianty *Karau* i *Karow* oddają takie historyczne zapisy podanych wyżej wsi; *Karof* jest zapisem historycznym (z ubezdźwięcznieniem końcowego *-n*); *Karo* oddaje dolnoniem. zredukowaną wymowę *-ow* jako *-ou*; *Karog* (może także *Karok*) wpływ fryzyjski; *Karal* późną wymowę spolszczoną. O wszystkich tych procesach pisałem szerzej gdzie indziej

(zob. *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 188–195). Więcej przykładów na fryzyjską realizację niem. *-an* jako fryzyjskie *-og* podają w swoich pracach doktorskich dotyczących nazwisk: L. Sudakiewicz z Krajny i J. Szuta z par. Jeleńcz pod Tucholą (obie prace wykonane na UG pod kierunkiem E. Brezy).

KARCZ, KARCZEWSKI I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW notuje 5574 osoby noszące nazwisko *Karcz*: 153 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 424 gdańskim, 129 słupskim, 826 krakowskim, 696 katowickim, 440 bielskim, 244 radomskim, 240 warszawskim; 12 720 *Karczęński*: 1196 w woj. warszawskim, 1166 gdańskim, 782 toruńskim, 724 białostockim, 660 bydgoskim, 431 katowickim, 404 koszalińskim, 361 elbląskim, 360 kieleckim, 352 piłskim, 337 ciechanowskim, 315 szczecińskim, 155 słupskim; 22 *Karczęski*: 11 w woj. gdańskim, 1 słupskim z uproszczeniem grupy spółgłoskowej; 204 *Karczęwicz*: 38 w woj. szczecińskim, 26 legnickim, 24 katowickim, 4 gdańskim.

Karczęński SSNO II 535, VII 101 notuje n.os. *Karcz* od r. 1370 z Małopolski, Wielkopolski i z Mazowsza, nadto pochodne patronimiczne *Karczęwicz* i *Karczęwicz* od r. 1280 z Wielkopolski, Małopolski i z Pomorza, które C 53, SEMot I 102 słusznie odnosi do rzeczownika pospolitego *karcz* ‘pniak’, notowanego w polszczyźnie od r. 1393; *Karczęwin* z r. 1388 z Małopolski, *Karczęyn* z r. 1381 ze Śląska; *Karczęwicz* i *Karczęwicz* od r. 1388 z Wielkopolski; *Karczęński* z r. 1391 z Wielkopolski, formację przymiotnikową *Karczęw* od r. 1402 z Wielkopolski, *Karczęk* w r. 1402 z Wielkopolski; nazwisko *Karczęwicz* odnosi SEMot III 72 do wsi *Karczęwo*, gm. Kamieniec, woj. poznańskie, a *Karczęński* do wsi *Karczęyn*, gm. Kruszwica, woj. bydgoskie; *Karczęyn* do takiejże n. wsi *Karczęyn*, gm. Łagiewniki, woj. wrocławskie. Dzisiejsze nazwiska, wymienione za SNW, mogą kontynuować formy stol., a mogą też pochodzić od rzeczownika *karcz*, gw. *korcz*; *Karczęwicz* może pochodzić od innych wsi *Karczęwo*, np. pod Tucholą i w Wielkopolsce, o których szerzej zob. NMP IV 331–332 lub być strukturą modelową od n.os. *Karcz*, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewicz*. Nazwisko *Korczyński*, które nosił m.in. Benedykt Korczyński, bohater *Nad Niemnem* E. Orzeszkowej, może pochodzić od n. wsi *Korczęyn*, gm. Strawczyn, woj. kieleckie, notowanej od r. 1462 *Gorczyn*, od r. 1512 *Korczyn* (NMP V 140); pod uwagę wziąć także trzeba wsie *Korczyń* (NMP V 140).

W ziemi łęborskiej w r. 1560 zanotowani zostali *ghurzy*: Woike *Kartz* i Martzin *Kartz* w Salinku. Na Pomorzu Gdańskim w par. Sartawice pod Świeciem zanotowani zostali: Anna *Karcz* w r. 1793, a wcześniej w r. 1776 chrzczone było dziecko Joannis et Hedwigis *Karczęw*, tam też nazwisko *Karczęwicz*: w r. 1793 Mathias et Marianna *Karczęwicz*, a w r. 1785 chrzczone dziecko Joannis et Annae *Karczęwicz* (Damps 130). W Bralewnicy pod Tucholą w r. 1807 zanotowana została Simonis *Karczęwicz* inquil. (ini) ‘chałupnika’ uxor Anna (Szuta). W księdze chrztów par. Kościerzyna w r. 1749 zapisany został Mathias *Karczęwicz* (AP X 37–38), w r. 1723 w księdze metrykalnej par. Strzecz zapisał Stanislaus *Karczęk* (AP XXIV 80); w księgach metrykalnych par. Kielno, pow. wejherowski, figurują: Adamus *Karcz* w r. 1757 i Catherina *Karczęwicz* 1776 (AP VII 53, 81); w najstarszej zachowanej na Pomorzu Gdańskim księdze metrykalnej par. Żarnowiec w pow. puckim zapisani zostali: dziecko Michael Stanisla et Helizabethae

Karć w r. 1593; Helizabetha *Karczewa* tego roku; ciż w rok później jako *Karv*; Zophia Pauli et Annae *Korcz* w r. 1615; Zophia *Karczka* w r. 1642; Ewa *Karczkonna* w r. 1656 (wszystkie z działu chrztów); Zophia *Karczewna*, pisana *Karczonna* w r. 1633 (w dziale ślubów); Elizabeth *Karczonna* w r. 1647 (w dziale pogrzebów) – zawsze z Kartoszyna. Dziwi, że w pow. kartuskim spotkałem tylko jedno poświadczenie w pracy Willego Heidna, *Die Ortschaften des Kresises Karthaus/Westpr. in der Vergangenheit*, Margurg/Lahn 1965, s. 337 z Sierakowic z czasów przejścia Pomorza Gdańskiego przez władze pruskie, gdzie mieszkał m.in. Wawrz.[yniec] *Kartczewsky*, robotnik folwarczny bez ziemi, niem. *Instmann ohne Land*.

KARPUS, KARPUSIEWICZ

I PODOBNE

SNW podaje 354 osoby o nazwisku *Karpus*: 112 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 82 gdańskim, 19 słupskim, 84 toruńskim, 21 szczecińskim; 44 *Karpusiewicz*: 5 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 15 białostockim, 8 suwalskim, 6 opolskim; 1 *Karpuszeńska* w woj. gdańskim; 9 *Karpuszek*: 4 w woj. gdańskim, 5 pilskim; 5 *Karpuszewicz* w woj. wrocławskim; 11 *Karpuszeko*: 2 w woj. słupskim, 5 warszawskim, 4 szczecińskim; 2 *Karpus*: po 1 w woj. legnickim i lubelskim. Nazwisko *Karpus* jest analogiczne do form typu *Kubus*, *Mikus*, *Walus*, *Karpusiewicz*, *Karpuszenicz*, *Karpuszek*, *Karpuszeko* to formy patronimiczne; *Karpuszeńska* modelowe od *Karpus(z)* za pomocą przyrostka *-ewski*.

Historycznych zaświadczeń na Pomorzu Gdańskim nie udało mi się znaleźć, choć dziś nazwisko *Karpus* jest szczególnie częste w pow. chojnickim. Łączy się z podstawą *Karp-*, trudno tylko powiedzieć, czy z n. ryby czy już pochodnym nazwiskiem *Karp*. Najbardziej prawdopodobne jednak, że to zdrobnienie niem. od im. *Polikarp*, po niem. *Karpus*, *Polykarpus*, *Polykarp* (SI 220); *Polykarpus* także w duń., fiń., hol. i szw. (SI 220); *Polikarpus* w est. Możliwa także forma ekspresywnie ujemna od nazwiska *Karpiński*, o którym szerzej w NP III 157. Takie skróty nazwisk częste są na Kaszubach, np. *Kinowski*, *Kiedrowski*, *Kiżewski* to niechętnie *Czinoch*, *Czedroch*, *Kiżoch*, ale *Skwierawski*, *Rekowski*, *Linowski* to *Skwierus*, *Rekus*, *Linus*. Można także wywieść od rzeczownika *karp* lub już nazwiska *Karp* z przyrostkiem *-us*. Za taką interpretacją przemawiałyby nazwiska z SNW *Karp-yh* 0; 13 *Karp-yr*: 12 w woj. pilskim, 1 jeleniogórskim; 1 *Karp-ys* w woj. bydgoskim; 4 *Karp-ysz* w woj. białkopodlaskim; 46 *Karp-ysz*: 1 w woj. gdańskim, 17 olsztyńskim, 12 łódzkim; 10 *Karp-ol*, 1 *Karp-on* w woj. legnickim; 9 *Karp-oń*: w tym 1 w woj. słupskim; 4 *Karp-oś* i inne. SNS II 266 wywodzi śląskie nazwisko *Karpus* od *Karp* z suf. *-us*, przywołując jako przykład nazwisko *Adamus*. Przypomnijmy, że *-us* częste także w rzeczownikach pospolitych od podstaw rodzimych, np. *garbus*, *liżus*, *obdartus*, *chytrus* i inne. Imię *Polikarp* pochodzenia gr.: w I członie od zaimka przymiotnego *polýs*, *poléia*, *polý* ‘liczny, mnogi’, w II od rzeczownika *karpós* ‘owoc’, por. termin biologiczny *polikarpia* ‘wielokrotne owocowanie roślin’. Grecy mieli gnome, którą podam po pol.: *Żli przyjaciele przynoszą złe owoce*, w oryginale (w transkrypcji): *Kakon ferusin karpon boi kakoi filoi*.

KARTLOW

W *Księdze obywateli Chojnic* zapisani zostali m.in. *Kartlow* Jacob w r. 1555 i *Kartlo[w]* Bartel, syn Andrzeja (źródłowo *Andr.*) *Kartlo* w r. 1593 (BBK 18, 25).

Nazwisko pochodzi niewątpliwie od niemczonej słowiańskiej n. wsi *Kartlewo*. W Polsce istnieje *Kartlewo* w pow. białogardzkim, zapisywane m.in. *Cartlow*, *Kartlow* 1569, *Kartlow* 1779–1785 i *Kartlewo* w pow. kamieńskim (R II 551), zapisywane *Kartlow* 1458, *Cartlow* 1618, obie n. wywodzone od rekonstruowanej n.os. *Kartel* (RzD I 58, RzD II 36). Są także w Meklemburgii n. wsi *Kartlow*, pow. Wismar, zapisane jako *Cartlowe* w r. 1245 i *Kartlow* tegoż roku; M. Jeżowa również sprowadza je do słowiańskiej postaci *Kartlen-* (J I 89, J II 14). Forma *Kartlo* ujawnia dolnioniem. zredukowaną wymowę *-ow* jako *-ou*, co zapisano przez *-o*.

KASPER, KASPROWICZ, KASPRZAK I PODOBNE

SNW podaje 869 osób o nazwisku *Kasper*: 4 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 92 gdańskim, 13 słupskim, 110 pilskim, 99 gorzowskim, 93 poznańskim, 82 katowickim; 108 *Kaspera*: 6 w woj. gdańskim, 76 bielskim; 55 *Kasperaszek*: 3 w woj. gdańskim, 15 kaliskim, po 9 konińskim i pilskim; 1048 *Kasperczak*: 32 w woj. bydgoskim, 18 gdańskim, 5 słupskim, 395 poznańskim; 243 *Kasperczuk*: 7 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 12 gdańskim, 72 lubelskim, 36 białkopodlaskim; 2199 *Kasperczyk*: 9 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 9 gdańskim, 879 katowickim, 503 krakowskim, 198 bielskim; 6643 *Kasperek*: 117 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 87 gdańskim, 25 słupskim, 1081 lubelskim, 976 bielskim, 751 katowickim, 718 kieleckim, 346 krakowskim, 279 poznańskim, 195 tarnobrzeskim; 1241 *Kasperkiewicz*: 9 w woj. elbląskim, 27 gdańskim, 17 słupskim, 185 krakowskim, 146 kieleckim, 119 katowickim; 325 *Kasperkowiak*: 15 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 99 leszczyńskim, 48 kaliskim, 47 poznańskim, 39 katowickim; 123 *Kasperkonicz*: po 1 w woj. elbląskim i słupskim, 10 gdańskim, 66 krośnieńskim; 1759 *Kasperowicz*: 47 w woj. bydgoskim, 117 elbląskim, 83 gdańskim, 58 słupskim, 211 białostockim, 118 wrocławskim, 111 zielonogórskim, 108 olsztyńskim, 104 koszalińskim; 45 *Kasperowski*: 5 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 10 legnickim, 8 krakowskim; 4299 *Kasperski*: 136 w woj. bydgoskim, 44 elbląskim, 131 gdańskim, 26 słupskim, 613 leszczyńskim, 511 poznańskim, 309 zielonogórskim, 258 lubelskim, 199 warszawskim, 194 katowickim, 174 opolskim; 225 *Kasperuk*: 3 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 95 białostockim, 50 białkopodlaskim, 17 suwalskim; 475 *Kasprowiak*: 31 w woj. bydgoskim, 33 gdańskim, 3 słupskim, 138 poznańskim; 3764 *Kasprowicz*: 325 w woj. bydgoskim, 88 elbląskim, 191 gdańskim, 64 słupskim, 428 poznańskim, 340 olsztyńskim, 321 toruńskim, 160 warszawskim, 147 katowickim, 100 szczecińskim, 96 pilskim; 436 *Kasprowski*: 23 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 7 słupskim, 133 katowickim, 59 bielskim; 186 *Kaspruk*: 5 w woj. elbląskim, 9 gdańskim, 13 słupskim, 26 zamojskim; 10 *Kasprus*: 8 w woj. katowickim; 35 *Kasprusz*: 27 w woj. katowickim, 8 opolskim; 43 *Kasprusz*: 9 w woj. gdańskim, 19 katowickim, 8 lubelskim; 16 744 *Kasprzak*: 737 w woj. bydgoskim, 145 elbląskim, 356 gdańskim, 92 słupskim, 2040 kaliskim, 1812 poznańskim, 1257 lubelskim, 849 warszawskim, 787 leszczyńskim, 748 katowickim, 694 konińskim, 597 częstochowskim,

561 łódzkim, 548 wrocławskim, 500 szczecińskim, 467 zielonogórskim, 429 siedleckim, 297 zamojskim, 269 sieradzkim, 213 opolskim; 83 *Kasprzewski*: po 3 w woj. bydgoskim i elbląskim, 11 gdańskim, 45 toruńskim, 10 wrocławskim; 140 *Kasprzyca*: 11 w woj. gdańskim, 30 katowickim, 27 bielskim, 22 częstochowskim, 20 warszawskim; 2949 *Kasprzycki*: 21 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 162 gdańskim, 26 śluskim, 492 krakowskim, 231 katowickim, 177 tarnobrzeskim, 158 warszawskim, 156 kieleckim, 147 bielskim, 129 wrocławskim; 13 560 *Kasprzyk*: 284 w woj. bydgoskim, 218 elbląskim, 226 gdańskim, 79 śluskim, 1876 katowickim, 1605 krakowskim, 1314 kieleckim, 1066 częstochowskim, 953 poznańskim, 596 tarnowskim, 376 wrocławskim, 289 warszawskim; 530 *Kasprzykowski*: 74 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 13 gdańskim, 4 śluskim, 92 toruńskim, 55 katowickim, 43 warszawskim, po 31 sieradzkim i szczecińskim; 132 *Kasprzyński*: 8 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 4 śluskim, 44 katowickim, 33 białostockim; 250 *Kaspryszak*: 12 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 104 wrocławskim, 63 legnickim, 15 gorzowskim; nazwisko *Kasper* występuje u 7 osób poza Pomorzem; 61 *Kacperczak*: 8 w woj. elbląskim, 24 warszawskim, 16 radomskim; 9 *Kacpczak* w woj. bydgoskim; 731 *Kacperczyk*: 1 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 9 gdańskim, 263 radomskim, 164 piotrkowskim, 71 warszawskim, 44 łódzkim; 794 *Kacperek*: po 6 w woj. bydgoskim i gdańskim, 5 śluskim, 166 radomskim, 73 warszawskim, 64 koszalińskim, 53 katowickim; 117 *Kacperkiewicz*: 9 w woj. gdańskim, 38 radomskim, 32 warszawskim; 35 *Kacperowicz*: 4 w woj. bydgoskim, 12 ostrołęckim, 5 warszawskim; 150 *Kacperowski*: 3 w woj. gdańskim, 69 ciechanowskim, 18 plockim, 12 sieradzkim; 3342 *Kacperski*: 48 w woj. bydgoskim, 73 elbląskim, 57 gdańskim, 51 śluskim, 727 warszawskim, 346 łódzkim, 219 plockim, 203 radomskim; 1277 *Kacprowicz*: 35 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 30 gdańskim, 284 warszawskim, 167 wrocławskim, 165 plockim, 112 łódzkim, 85 radomskim; 424 *Kacprowski*: po 9 w woj. bydgoskim i elbląskim, 11 gdańskim, 2 śluskim, 55 łódzkim, 47 suwalskim, 30 koszalińskim, 27 warszawskim; 13 597 *Kacprzak*: 207 w woj. bydgoskim, 121 elbląskim, 290 gdańskim, 101 śluskim, 2410 warszawskim, 1882 łódzkim, 1358 radomskim, 724 konińskim, 487 wrocławskim, 390 ciechanowskim, 357 szczecińskim, 322 katowickim, 282 ostrołęckim, 221 koszalińskim, 219 olsztyńskim; 862 *Kacprzycki*: 1 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 63 gdańskim, 150 ostrołęckim, 111 warszawskim; 2734 *Kacprzyk*: 6 w woj. bydgoskim, 31 elbląskim, 68 gdańskim, 9 śluskim, 357 warszawskim, 281 skierniewickim, 264 łódzkim, 220 ostrołęckim, 171 radomskim, 170 suwalskim; 278 *Kacprzykowski*: 9 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 57 ostrołęckim, 34 szczecińskim, 24 warszawskim; 364 *Kacprzyński*: 2 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 105 ostrołęckim, 99 warszawskim, 31 wrocławskim, 26 olsztyńskim; 456 *Kacpura*: 6 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 3 śluskim, 189 ostrołęckim, 76 warszawskim. Lista to długa, a pomijałem nazwiska, które nie zostały zaświadczone na Pomorzu Gdańskim.

Są także nazwiska z początkowym G-: 9 *Gaspar*: 6 w woj. katowickim, 1 krakowskim, 1 lubelskim, 1 skierniewickim; *Gaspara* 0; 7 *Gasparaniec* w woj. olsztyńskim; 1 *Gasparawicius* w woj. suwalskim (zapewne Litwin); 11 *Gasparec*: 1 w woj. bydgoskim, 10 toruńskim; 28 *Gasparewicz*: 1 w woj. elbląskim, 6 olsztyńskim, 5 częstochowskim, 4 białostockim; 4 *Gaspari* w woj. walbrzyskim; 1 *Gasparian* w woj. katowickim; 1 *Gasparini* w woj. wrocławskim; 5 *Gasparis* w woj. walbrzyskim; 2 *Gasparjan* w woj. katowickim; 82 *Gasparowicz*: 1 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 22 koszalińskim, 14 olsztyńskim, 10 białostockim, po 7 łódzkim i szczecińskim; 7 *Gaspars* w woj. poznańskim; 77 *Gasparski*: 40 w woj.

warszawskim, po 7 katowickim i łódzkim; *Gaspary* 0; 36 *Gasper*: 1 w woj. ślupskim, 13 koszalińskim, 9 gorzowskim; 42 *Gasperaniec*: 23 w woj. olsztyńskim, 10 koszalińskim, 9 suwalskim; 2 *Gasperczyk* w woj. białostockim; 1 *Gasperowicz* w woj. częstochowskim; 1 *Gasperi* w woj. koszalińskim; 549 *Gasperowicz*: 10 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 34 gdańskim, 18 ślupskim, 149 olsztyńskim, 70 suwalskim, 56 jeleniogórskim, 22 szczecińskim; *Gaspers* 0; 65 *Gasperski*: 4 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 13 katowickim; *Gaspirowicz* 0; *Gaspor* 0; 1 *Gasporowicz* w woj. białostockim; 7 *Gasprowicz* w woj. koszalińskim. Od nagłosu *Ja-/Je-* SNWPU notuje nazwiska: 1 *Jasperska* w woj. przemyskim, 1 *Jasperson* w woj. warszawskim, 1 *Jesperson* w woj. warszawskim.

Historycznie na Pomorzu Gdańskim wiele z wyliczonych wyżej nazwisk zostało potwierdzonych: w r. 1617 chrzczone było dziecko Mathiae Gniech *Kaspron* et Annae ex Mienkouic, a grzebani byli: w r. 1661 Michał *Kasprownicz*, w r. 1662 Michael filius Michaelis *Kasprownicza* – w księdze metrykalnej par. Żarnowiec, pow. pucki; w r. 1735 Sophia *Kasprowna* zapisana została w par. Strzepcz, tamże wcześniej, bo w r. 1713 Anna *Kasperska* i w rok później Mathias *Kasperski*; w r. 1762 Anna *Kasperka* potwierdzona została w księdze metrykalnej par. Reda; w r. 1800 w par. Kielno, pow. wejherowski, chrzczone było dziecko Gotlebi *Kasper*; w księdze ślubów par. Kościerzyna w r. 1853 zanotowani zostali *Kasprzyci* Peter i *Kasprzycza* Marianna; spis obywateli Kościerzyny z r. 1846 ujawnia *Caspari* Lewin, niemieckiego Żyda, a z r. 1849 takiegoż *Caspary* (bez imienia), a więc formy dopełniaczowe l.poj. deklinacji łac.; w r. 1799 zapisana została Anna *Kasprowna* w księdze metrykalnej par. Miłobądz pod Tczewem, a w r. 1789 w księdze par. St. Kiszewa, pow. kościerski, Anna *Kasprzycza* (Damps 131).

W staropolszczyźnie notowane było (ok. 80 razy) im. *Kasper*, po łac. *Casperus* od r. 1379 na Kresach Południowo-Wschodnich, w Małopolsce, na Śląsku; *Kaspar* od r. 1375, po łac. *Casparus* w tych samych regionach, *Gaspar* od r. 1391, po łac. *Gasparus* w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu i na Kresach Północno-Wschodnich; *Gasper* od r. 1459 na Śląsku i w Wielkopolsce; *Kasfar* w r. 1386 w Wielkopolsce; *Jasper* w r. 1468 na Pomorzu; forma pochodna *Kasperkowic* w r. 1498 w Małopolsce i niem. *Kasparhyda* w r. 1488 w Wielkopolsce (Mał III 258–259).

Podstawowe nazwiska *Kasper* i *Kacper* pochodzą od tak samo brzmiących im. *Kasper* i *Kacper*. Na Pomorzu znana także postać *Jasper*, por. także *Jasper* w jęz. ang. i *Jesper* w szw., *Jesper*, *Jaspar* w duń., *Gaspard* we franc.; *Gaspar* w hiszp., *Gasparo* we wł. (SI 153). Samo im. jest pochodzenia perskiego, wywodzi się z perskiego *Kansbar* ‘stróż skarbcza’, do gr. przejęte zostało jako *Gáspares*, do łac. *Gasparus*, do niem. *Kaspar/Kasper*, w dolnoniem. *Jasper(s)*, co tłumaczy nam formę stpol., ang., szw., duń., franc., hiszp., wł. i w kilku innych językach (zob. SI 153); forma łac. wpłynęła na nazwiska z początkowym G- i postać im. *Gaspar/Gasper* w wyliczonych wyżej językach (por. Mał III 258, KIS III 448, gdzie podstawa podana jako *giz̃bar* ‘stróż skarbcza (skarbnik)’ lub widzi się ją w im. perskim *Gathaspar* ‘wspaniały’ lub ‘ten, który dba o swoją cześć’). Imię stworzyła średniowieczna pobożność dla jednego z królów, zwanych mędrcami lub magami, którzy wraz z Melchiorem i Baltazarem (liczba ich wahała się między 3 a 7) oddali pokłon nowo narodzonemu Chrystusowi. W ich święto (6 I) wierni znaczą drzwi inicjałami K + M + B (co niektórzy interpretują *C(hristus) M(ansionem) B(enedicat)* ‘niech Chrystus błogosławi (to) mieszkanie’). Wśród nosicieli wyliczonych nazwisk humanistom najbardziej znany jest poeta młodopolski Jan Kasprownicz (1860–1922),

w encyklopediach i słownikach biograficznych przeczytać możemy o wielu innych wybitnych postaciach z podanymi nazwiskami.

Wśród podanych nazwisk (wiele niewystępujących na Pomorzu Gdańskim zostało pominiętych) mamy struktury patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ewicz/-owicz*: *Kasperkienicz*, *Kasperkowicz*, *Kasperowicz*, *Kacperowicz*, *Gasporowicz*, *Gasperewicz*, *Gaspirowicz*, *Kaspronicz*, *Kacpronicz*, *Kasporowicz*; *-(owi)ak*: *Kasprzak*, *Kacprzak*, *Kasprzyszak*, *Kasperkowiak*, *Kacperkowiak*; *-(cz)yk*: *Kasperczyk*, *Kacperczyk*; *-ek*: *Kasperek*, *Kacperek*; *-uk*: *Kasperuk*, *Kacperuk*, *Kasperczuk*, *Kacperczuk*; *-(ani)ec*: *Gasparaniec*, *Gasparec*, *Gasparniec*; modelowe, powstałe za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Kasperski*, *Kacperski*, *Jasperski*, *Gasperski*, *Kasperowski*, *Kacperowski*, *Kasprowski*, *Kacprowski*, *Kasprzewski*, *Kasprzyskowski*, *Kacprzyskowski*, *Kasprzynski*; formy pieśczołtliwe (hipokorystyki) lub zdrobniałe im.: *Kasprus(ż)*, *Kaspruś*, *Kasprzycza*, *Kacpura*, *Kasperuszek*; formy dop. l.poj.: *Kaspera*, *Gaspara*; obce, anglosaskie, patronimiczne, utworzone za pomocą członu *-sen* (< *son* 'syn'): *Jasperson*/*Jespersion*.

KASYNA I PODOBNE

SNW podaje 166 osób o nazwisku *Kasyňa*: 110 w woj. gdańskim, 27 elbląskim, 13 słupskim, 2 bydgoskim, 5 szczecińskim, 4 koszalińskim, 3 katowickim, po 1 warszawskim i toruńskim; *Kasyno* 0; 18 *Kasim*: 14 w woj. gdańskim, 3 elbląskim, 1 leszczyńskim; 222 *Kasina*: po 20 w woj. słupskim i wrocławskim, 3 gdańskim, 132 krakowskim, 16 nowosądeckim, 10 leszczyńskim; 13 *Kasino*: 7 w woj. słupskim, 4 opolskim, 2 nowosądeckim; 3213 *Kasiński*: 55 w woj. gdańskim, 35 słupskim, 29 bydgoskim, 27 elbląskim, 358 kieleckim, 250 tarnobrzeskim, 241 łódzkim, 197 warszawskim, 145 leszczyńskim, 125 ciechanowskim; inne pochodne pomijam.

Historycznie nazwisko *Kasyňa* i (fonetycznie oraz graficznie) podobne notowane były na całych Kaszubach: najstarsza z zachowanych na Pomorzu kościelnych ksiąg metrykalnych par. Żarnowiec (przechowywana w tamtejszym archiwum parafialnym, niepaginowana) w pow. puckim zawiera wpisy: z działu chrztów: Georgii *Cassyn* de Karwia 1640, Petri *Kasin* de Karwia 1655; z działu ślubów: Michael *Kasinka* de Slawoszino 1638; z działu zgonów: Anna *Kasinka* 1649; księga par. Tyłowo w pow. puckim przynosi 1 zapis: Anna *Kaszinowna* 1759 (AP XXVII 16); w księdze par. Strzecz w pow. wejherowskim znajdziemy również 1 poświadczenie: Jacobus *Kaszyński* 1730 (AP XXIV 135); w księdze par. Góra pod Wejherowem występuje zapis dwuznaczny: Catharina *Kasyńska* 1751 (AP V 27), gdzie końcowe *-ka* może wskazywać na nazwisko marytonimiczne 'po mężu' (jak *Nowaczka* to 'żona Nowaka') albo może należeć do postaci nazwiska męskiego (jak *Kalembka* oznacza mężczyznę); w księdze par. Sierakowice, pow. kartuski, zapisani zostali: dziecko Adami *Kasżina* 1811 i Adae *Kassina* 1822 oraz Eva *Kasżinowa* 1824 (AP 20, 23, 61, 67); w księdze ślubów par. Kościerzyna figurują: *Kasina* Martin 1840 i *Kassin* Anton 1869 (AP XII 37, 160); prawdopodobnie wspomniany Marcin figuruje także w spisie mieszkańców Kościerzyny z r. 1846 jako katolik mówiący po polsku i po niemiecku (AP 1171); wcześniej w księgach ławniczych Kościerzyny w r. 1765 spotykamy zapis: na ktorej [części w Kistowku, pow. Kartuzy] arendarz Uczciwy Michal *Kasina* y Pawel Seger mieszkaia (AP 505 V 190).

Nazwisko swego czasu (w r. 1979) wywiodłem (Rk Gd 39, 1979, z. 1, s. 147) jako zdrobnienie od im. *Kazimierz*, przywołując odimienne struktury analogiczne typu *Dasz* od *Daniel*, *Gasz* od *Gawel*, *Masz* od *Maciej*, *Pas* i *Pasz* od *Pawel*, dodajmy *Rasz* od *Radosław*; tak też *Kas* lub *Kasz* od *Kazimierz*. Formy te rozszerzono przyrostkiem *-in(a)* jak *Godzina* od *Godzisław*, *Goszczyna* lub *Gościna* od *Gościsław*, *Jarzyna* od *Jarosław*, *Mścina* od *Mścisław* i inne; tak też *Kasyňa* od *Kas(zy)*. Forma *Kasiński* jest strukturą modelową, powstałą za pomocą przyrostka *-ski*.

KAT, KATA, KATKE, KATKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 6 osób o nazwisku *Kat*: 3 w woj. opolskim, po 1 warszawskim, katowickim i krakowskim; 1 *Katek* w woj. nowosądeckim; 1 *Katecki* w woj. koszalińskim; 13 *Kaczynski*: 8 w woj. bydgoskim, 5 śluskim; 65 *Katka*: 30 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 2 śluskim, 19 radomskim, 6 częstochowskim; 3 *Katke* w woj. bydgoskim; 1 *Katko* w woj. łódzkim; *Katkowiak* 0; 19 *Katkiewicz*: 2 w woj. gdańskim, 11 warszawskim, 6 toruńskim; 11 *Katkowicz*: 10 łódzkim, 1 wrocławskim; 195 *Katkowski*: po 1 w woj. bydgoskim i elbląskim, 26 gdańskim, 31 olsztyńskim, 29 szczecińskim, 12 warszawskim; 2 *Katkus*: po 1 w woj. jeleniogórskim i krakowskim; 24 *Katta*: 21 w zielonogórskim, 2 warszawskim, 1 opolskim; 1865 *Kata*: 66 w woj. bydgoskim, 37 elbląskim, 62 gdańskim, 17 śluskim, 558 tarnobrzeskim, 122 jeleniogórskim, 98 katowickim, 88 chełmskim, 83 rzeszowskim, 68 zamojskim, 60 radomskim, 49 warszawskim.

Historycznie wiele z wymienionych nazwisk notowanych było wśród południowych Kaszubów, głównie na Kosznajderii i na Kociewiu; Rink 105, 160 podaje z r. 1772 w Dąbrowce: Jacobus *Katkie* i Georgius *Katkie*, r. 1862 Georg und Katharina *Kathke* złożyli dar na rzecz Seminarium Duchownego w Pelplinie (Rink 160, przyp. 351). W r. 1780 w Nowych Hutach, pow. bytowski, zanotowany został Adam *Katt* (KB 293). Damps 132, 40 wynotowała z archiwaliów pelplińskich niejakiego *Katkowskiego* w Skrzyszewie, pow. kartuski, z r. 1662 i z obocznym *Cb*: Pan Franciszek *Chatkowski* r. 1697 oraz (bez imienia) *Chatkowski* r. 1712, bliżej niezlokalizowane; r. 1676 we wsi Krępsk, starostwo człuchowskie, notowany Dřews *Katka* i Jerzy *Katka*, we wsi Strieczona Michał *Katka* (ISC 19, 20).

Nazwiska objaśnić można polonistycznie lub germanistycznie. Jako formę rodzimą można je odnieść do rzeczownika pospolitego *kat*. W tym ujęciu *Katek* byłby formą pochodną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ek*; *Katke* powstałoby od *Katek* przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*; *Katko* jest formą wschodniopol.; *Kat(t)a* dopełniaczową (syn *Kata*, zatem *Kata*); w *Kathus* wyodrębnić możemy przyrostek *-us* (o ile nie jest to hybryda pol.-niem. od nazwiska *Kat* z dolnoniem. *Hus* = góroniem. *Haus* ‘dom’, a więc ‘dom kata’); *Katkowiak*, *Katkiewicz* i *Katkowicz* to struktury patronimiczne, utworzone od *Kat*; *Katecki* i *Kaczynski* utworzone zostały od *Katek* i *Katka*; *Katkowski* od *Katek* czy *Katka*. To ostatnie, czyli *Katkowski*, mogło też powstać od n.m. *Chotkovo* w pow. bytowskim, zapisywanej m.in. *Kattow* 1326, *Catcow* 1618, *Katkow* 1789 i objaśnionej przez NMP II 77–78 jako struktura dzierżawcza od im. *Chotek* lub *Kotek*. Niewykluczona interpretacja germanistyczna (przynajmniej w stosunku do niektórych nosicieli omówionych nazwisk) od niem. rzeczownika *Kate* ‘chata’; *Katke*

powstałoby w tym wypadku z dolnoniem. suf. *-ke* (Kluge 361). W polszczyźnie od *chata* z obocznym *k* prawie niemożliwe, bo *chata* notowana w jęz. pol. dopiero od II połowy XVII w. (B I 126). Por. AC VI 261–262.

KATOLIK I PODOBNE

SNW podaje 469 osób o nazwisku *Katolik*: 10 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 5 gdańskim, 7 ślupskim, 201 katowickim, 81 wrocławskim, 74 łódzkim, 25 opolskim; 26 *Katolicki*: 2 w woj. bydgoskim, po 4 gdańskim i toruńskim, 13 zielonogórskim; 5 *Katolski* w woj. katowickim; *Katolińska* 0.

W r. 1698 w księdze metrykalnej par. Jeleńcz pod Tucholą zapisany został Martinus *Katolik* Opilio ‘pasterz’ de Łyskowo (Szuta).

Nazwisko podstawowe *Katolik* pochodzi od tak samo brzmiącego rzeczownika pospolitego *katolik* ‘członek Kościoła katolickiego’, pochodnego od przymiotnika łac. *catholicus*, *-a*, *-um*, przejętego z gr. *kathólikos*, *-ē*, *-on* ‘powszechny’. Wariant *Katolski* wskazuje na Łużyczanina, w górnołużyckim bowiem *katolicki* to *katolski*.

KAUC, KAUCZ, KAUCKI I PODOBNE

SNW notuje 385 osób o nazwisku *Kauc*: 34 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 2 ślupskim, 89 piotrkowskim, 48 łódzkim, 11 warszawskim; 73 *Kaucz*: 35 w woj. częstochowskim, 10 łódzkim, 8 wrocławskim, 6 piotrkowskim, po 5 warszawskim i olsztyńskim; 64 *Kaucki*: 12 w woj. gdańskim, 5 ślupskim, 10 łódzkim, 7 warszawskim; 18 *Kautsch*: 5 w woj. leszczyńskim, po 4 chełmskim i konińskim, po 2 warszawskim i poznańskim; 69 *Kautz*: 23 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, po 13 kaliskim i poznańskim; 19 *Kautza* w woj. katowickim; 9 *Katunki* w woj. wrocławskim; 1 *Kautzner* w woj. poznańskim; 2 *Kauz*: po 1 w woj. gorzowskim i krośnieńskim; 39 *Kauza*: 17 w woj. bydgoskim, 9 bielskim, 6 wałbrzyskim.

W r. 1712 w Tagowiu na ziemi bytowskiej soltysami byli Jochim *Kautz* i *Kautz* (bez imienia) oraz Hans *Kautz* (F XLVI 139, 170).

Zoder I 860 odnosi nazwisko *Kau(t)z* do n.m. *Kautz* na Dolnych Łużycach lub do gw. *kuŋz(e)* ‘kogut’ lub ‘sowa’. Nazwiska *Kauc*, *Kaucz*, *Kautz*, *Kautsch*, *Kauz* różnią się tylko zapisem niem. przez *-tz*, *-tsch*, *-z* lub spolszczonym *Kauc*, *Kaucz*, morfologicznie spolszczonym przez dodanie przyrostka *-ski*; forma *Kautzner* jest n. mieszkańca miejscowości *Kautz*.

KELM, KELMA, KELMER

SNW notuje 385 osób o nazwisku *Kelm*: 82 w woj. bydgoskim, 70 pilskim, 29 zielonogórskim, 26 łódzkim, 20 warszawskim, 17 koszalińskim, 14 poznańskim, po 13 gdańskim i plockim, 10 konińskim, po 11 elbląskim i wrocławskim; 82 *Kelma*:

73 w woj. poznańskim, 4 legnickim, 3 walbrzyskim; 34 *Kelmer*: 20 w woj. warszawskim, 4 lubelskim, po 3 opolskim i skierniewickim.

Nazwisko wywiedziemy od n.m. *Chel̃m*, zniemczonej do postaci *Kelm*. W polszczyźnie spółgłoski *ch* i *k* często wymieniają się, np. *chrząstka*: *kerząstka*, *chrząkać*: *kerząkać*, proces też zaświadczony w pol. n.m. *Chel̃m*, *Chel̃mno*, *Chel̃miec* przejmowanych do niemieczyzny, por. np. zapisy z NMP II 29–33 *Quelme* r. 1198 dla *Chel̃ma*, gm. Bochnia, woj. tarnowskie (poz. 7), *Colmen* r. 1168 i *Culm* 1928 dla *Chel̃ma* Żarskiego, gm. Lubsko, woj. zielonogórskie; *Kölmichen* r. 1667 dla wsi *Chel̃mek* (poz. 3), gm. Nowa Sól, woj. zielonogórskie; *Kulmekow* 1371 i następne z początkowym *K-* dla wsi *Chel̃mek* Wołowski, gm. Ścinawa, woj. legnickie; miasto *Chel̃mno* w woj. toruńskim, pisane m.in. *Culmine* r. 1065, *Colmen* 1230, *Culmen* 1278 oraz następne i inne. Polskie n. pochodzą od słowiańskiego rzeczownika pospolitego *chel̃m/chol̃m* ‘wzgórze, pagórek’, opartego na rdzeniu indoeuropejskim widocznym m.in. w łac. *culmen*, *-inis* ‘wierzchołek, szczyt’. Hitlerowcy wieś *Chel̃my* pod Brusami, pow. chojnicki, nazwali *Kelm*. Onomaści niemieccy (DF 366, Go 364) niem. nazwisko *Kelm* odnoszą do słowiańskiego rzeczownika *chel̃m* ‘pagórek’, Zoder I 866 do n.m. *Cöllme* w Saksonii-Anhalcie, dokumentując je od r. 1593 Pawell *Kelm*, związek z wymienioną n.m. widzi także DF 366 i Go 377; tu też sugestia, że nazwisko *Köl(l)mer* (por. wyżej podane *Kelmer*) może pochodzić od określenia ‘rolnika, osiadłego na prawie chelmińskim’, może to być także n. mieszkańca wsi *Kelm* ‘Chel̃m’. Forma *Kelma* albo jest spolszczeniem postaci *Kelm* przez dodanie końcowego *-a*, albo powstała w wyniku derywacji fleksyjnej: syn *Kelma*, zatem *Kelma*.

KETZ, KECZ, KIC, KICA

SNW podaje 22 osoby o nazwisku *Ketz*: 6 w woj. elbląskim, 10 szczecińskim, 5 krakowskim; 17 *Kecz*: 4 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 1 ślupskim, 5 kaliskim; 361 *Kic*: 1 w woj. bydgoskim, po 4 elbląskim, gdańskim i ślupskim, 69 tarnowskim, 55 przemyskim, 34 katowickim; 338 *Kica*: 9 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 16 ślupskim, 107 tarnowskim, 76 krakowskim, 34 katowickim, 20 toruńskim; 141 osób *Kicek* poza Pomorzem Gdańskim.

W r. 1696 we wsi Głędowo, starostwo człuchowskie, zanotowane włóki Hans *Kitzowski* i Jab (!) *Kitzkowski*, a w Brzeziu Krzysztof *Kitza* oraz Hans *Kitza* (ISC 48, 88).

Jest to genetyczne zdrobnienie od im. *Kilian*. Od jego wariantu *Kelian* utworzono za pomocą przyrostka *-ci*, pisanego z niem. *-tz*, *-cz* formy *Kec*, *Ketz*, *Kecz*, por. analogiczne struktury *Nic/Nicz* od dawnej formy *Nikołaj* współczesnego im. *Mikołaj*, *Pec/Pecz* od *Piotr* i wiele innych, por. niżej *Koc/Kuc* od im. *Konrad*. Notowana przez SSNO II 570 n.os. *Kicino* i *Kiciński* odnosi SEMot III 74 i NMP IV 427 do n.m. *Kicin* pod Poznaniem.

KĘSIK, KENSIK, KĘSICKI I PODOBNE

SNW podaje 1729 osób o nazwisku *Kęsik*: 247 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 68 gdańskim, 16 ślupskim, 216 częstochowskim, 204 lubelskim, 144 radomskim, 184 warszawskim, 99 siedleckim; 65 *Kensik*: 23 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 4 ślupskim,

11 toruńskim; *Kenschik* 0; 1448 *Kesicki*: 20 w woj. bydgoskim, 62 elbląskim, 36 gdańskim, 14 słupskim, 167 warszawskim, 104 wrocławskim, 77 poznańskim; 31 *Kesikiewicz*: 18 w woj. konińskim, 10 koszalińskim; 57 *Kesikowski*: 14 w woj. bydgoskim, 26 kaliskim, 4 toruńskim, po 3 koszalińskim i łódzkim; 1 *Kensikiewicz* w woj. zielonogórskim; 21 *Kensicki*: po 3 w woj. elbląskim i wałbrzyskim, 11 gdańskim, 4 wrocławskim.

SSNO II 568 notuje od r. 1385 formę *Kęsy* z Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza i Kresów Południowo-Wschodnich; *Kusy* od r. 1381 z Małopolski, Mazowsza i z Kresów Południowo-Wschodnich (C 54, SEMot I 105) i pochodne: *Kąsek*/*Kęsek*, *Kąsk*, *Kęska*/*Kąska*, *Kąskow*/*Kęskow*, *Kąsich*/*Kęsich*, *Kęsza*; nadto złożone: *Kęse Sukeno*, *Kęsy Koń*, *Kęsy Pietrzyk*, *Kusy Pietrzyk*.

Historycznie w r. 1664 „posesorem wsi Pniewite”, w par. Lisewo, pow. chełmiński, był Maciej *Kesicki* (F XXXII 433); w XVII w. w Bydgoszczy notowany był piekarz (*pistor*) *Kęsy*: Honesto Francisco *Kęsy* Pistori suburbano Bidgostien[s]i 1625; Honesti Jacobi *Kęsy*, pistoris 1640; wytwórca i właściciel łódek: H[ones]tus Mattia[s] *Kęsy* Fabriscaapharg 1644; Honestis Petro Naucloero dicto *Kęsy* et Ursula coniugibus Bidgostiensibus 1650; nadto chalupnik: Joannis *Kęsy* Inquilini Bidgostien[s]is 1657 (M. Czaplicka-Niedbalska, *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy...*, Bydgoszcz 1996, s. 176).

Podane (i niepodane) nazwiska pochodzą ostatecznie od formy 1332 *Kęsy*: 51 w woj. bydgoskim, 45 gdańskim, 14 słupskim, 352 poznańskim, 88 kaliskim, opartej na przymiotniku *kęsy*, notowanym w polszczyźnie od r. 1426, wypartym potem przez postać *kusy*, znaczącym ‘krótki, krótko obcięty, skrócony’, zwłaszcza o ogonie, dlatego ‘bez ogona’ o psie; także ‘bez ręki albo nogi’, ‘niski’ o drzewie, domku, koniku i inne (B I 659, gdzie też stpol. n.os. i n.m.). W wariantcie *Kensy* figurują 243 osoby: 14 w woj. bydgoskim, 122 katowickim, 70 opolskim; nazwisko *Kusy* nosi 145 osób: 23 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 18 gdańskim, 198 zamojskim, 189 lubelskim; pochodne 1136 *Kusyk*: 20 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 27 gdańskim, 12 słupskim, 503 lubelskim; 731 *Kusik*: 11 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 141 tarnobrzeskim, 140 poznańskim, 48 ostrołęckim; 5190 *Kusiak*: 55 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 91 gdańskim, 51 słupskim, 480 kieleckim, 310 tarnowskim, po 282 katowickim i łódzkim, 209 lubelskim, 200 szczecińskim, 188 warszawskim; inne pochodne pomijam. Formy *Kesik*, *Kusik*, *Kusyk*, *Kusiak*, *Kęsiak* (155 poza Pomorzem) są patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków *-ik*, *-yk*, *-ak*. Formę patronimiczną na *-owicz*: *Kusowicz* noszą 4 osoby w woj. elbląskim. SNS II 287 wywodzi nazwiska *Kesik*, *Kesak* od podstawowej formy *Kes*: *kęs* ‘kawalek’, rzeczownika spokrewnionego ze wspomnianymi przymiotnikami *kęsy*/*kusy* (B I 659). Por. w SNW 11 osób pisanych *Kens* ze Śląska i pochodne, 101 *Kes*, również poza Pomorzem. Nazwisko *Kesik* i *Kensik* występuje głównie w woj. bydgoskim. Formy *Kesicki*, *Kesowski*, *Kesikowski* są modelowe, utworzone zostały za pomocą przyrostka *-(ow)ski*. Por. AC VII 158–159.

KIELPIN, KELPIN, KIELPIŃSKI, KIELPIŃSKI I PODOBNE

SNW podaje 47 osób o nazwisku *Kelpin*: 39 w woj. gdańskim, po 4 katowickim i szczecińskim; 4 *Kelpiński* w woj. bydgoskim; 59 *Kelpin* w woj. gdańskim; 49 *Kelpiński*: 5 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 3 słupskim, 11 wrocławskim, po 7 sieradzkim i wrocławskim;

6 *Kielpin* w woj. gdańskim; 15 *Kielpiński*: 14 w woj. bydgoskim, 1 poznańskim; 96 *Kweitpin*: 6 w woj. elbląskim, 74 gdańskim, 1 słupskim, 15 katowickim; 1616 *Kielpiński*: 415 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 154 gdańskim, 121 słupskim, 210 poznańskim, 154 pilskim, 142 toruńskim; *Kielpinowska* 0.

W r. 1769 Johannes *Kielpin* mieszkał w Borczu, w Łączynie najemnikiem r. 1773 był Jann *Kielpin*, w Maksie stróżem leśnym Paul *Kelpin*, Marcin *Kielpiński* był właścicielem działu ziemi w Gostomiu (Heidn 7, 28, 294, 149).

Od n.m. *Kielpin* pod Tucholą, *Kielpino* pod Kartuzami, *Kielpin Górny* i *Kielpinek* pod Gdańskiem (dziś w obrębie Gdańska) i inne, o których zob. NMP IV 440–443; wszystkie wywiedzione od rzeczownika *kiełp*, kasz. *kôłp* ‘łabędź’, choć w niejednym wypadku może od n.os. *Kiełp*.

KIERCHNER

SNW podaje 271 osób o nazwisku *Kirchner*: 38 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 65 poznańskim, 31 katowickim, 27 wrocławskim, 19 olsztyńskim; 2 złożone *Kirchner* vel *Asche* i dziwne *Kirchner Zwana Asche* z woj. warszawskiego; 19 *Kierchner*: 8 w woj. katowickim, 11 łomżyńskim.

W r. 1815 w Chojnicach odnotowany został *Kirchner* August, przybyły do miasta z Kamienia (*Cammin*), szewc (*Schuhmacher*), ewangelik liczący lat 55, zmarły w r. 1817 (BBK 74).

Niemieckie nazwisko odzawodowe od średnio-wysoko-niem. rzeczownika *kirchener* ‘zakrystian, kościelny’ (Zoder I 887).

KIRK, KIRKOWSKI

I POKREWNE

SNW podaje nazwisko *Kirk* ze wskaźnikiem 0; 121 *Kirkowski*: 8 w woj. elbląskim, 39 gdańskim, 33 jeleniogórskim, 9 gorzowskim, 7 wrocławskim; 2 *Kirken* w woj. katowickim; 1 *Kirkien* w woj. koszalińskim.

Nazwisko *Kirk* częste było wśród Słowińców, powstało ono z formy *Kurk* < *Kurek* w wyniku kasz. realizacji *u* jako *ü*, co zapisano przez *i*, o czym wzmiankowałem już w NP II 264; *Kirkowski* jest formą modelową, powstałą przy użyciu przyrostka *-owski*; *Kirk(i)en* postacią dop. l.poj. niem. deklinacji słabej. W SNW są i inne nazwiska o składzie głoskowym *Kirk*, jak np. 115 *Kirko*: 77 w woj. słupskim, 2 bydgoskim, 16 koszalińskim; 2 *Kirkos* w woj. wrocławskim; 3 *Kirkow* w woj. krakowskim; 20 *Kirkalo*: 11 w woj. katowickim, 5 opolskim, 4 wrocławskim; te mogą być formami pochodnymi od im. *Cyryl*, w Cerkwi *Kirill*.

KIT, KITA, KITOWSKI

SNW podaje 175 osób o nazwisku *Kit*: 6 w woj. bydgoskim, po 11 elbląskim i słupskim, 7 gdańskim, 37 pilskim, 18 kaliskim, 14 łódzkim; 9 *Kitt*: 7 w woj. kaliskim, po 1 katowickim i zielonogórskim; 6907 *Kita*: 67 w woj. bydgoskim, 47 elbląskim, 112 gdańskim,

69 słupskim, 1108 kieleckim, 780 katowickim, 600 tarnowskim, 362 zamojskim, 344 krakowskim, 244 pilskim, 206 opolskim, 189 wrocławskim, 163 nowosądeckim, 149 warszawskim; 269 *Kitta*: 16 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 86 gdańskim, 4 słupskim, 44 zielonogórskim, 32 katowickim; 1575 *Kitowski*: 351 bydgoskim, 23 elbląskim, 584 gdańskim, 119 słupskim, 49 zamojskim, 42 toruńskim, 40 radomskim.

W r. 1597 w Fordonie zapisany został D.[omini] *Kithae* (dop. l.poj.) (F II 305); w r. 1771 w Kłodawie pod Gdańskiem odnotowany został organista *Kitowski* (Muhl 125); w księdze metrykalnej par. Chmielno utrwaleni zostali Jacob *Kytowski* w r. 1833 i Martin *Kitowski* r. 1859; w księdze ślubów par. Kościerzyna w r. 1830 występuje *Kietowska* Josephina 1830 (AP XII 14). SSNO II 585, VII 105 podaje n.os. *Kita* od r. 1357 na Pomorzu i w Wielkopolsce; *Kitka* od r. 1427 na Mazowszu, w Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; C 55 i SEMot I 104 odnosi do rzeczownika *kita*, notowanego od r. 1365 i *kitka*, poświadczonego od XVI w. Rzeczownik *kita* był i jest wieloznaczny, Bor. 231–232 podaje: 1) ‘pióra, włosy, nici itp. zebrane w wiązkę, pęk, służące jako ozdoba nakrycia głowy lub uprząży, pióropusz, czub’; 2) ‘puszysty ogon zwierzęcia’; 3) ‘kwiatostan tworzący wiechę, kiść’; według niego w staropolszczyźnie od XII w. oznaczał: 1) ‘określonej wielkości wiązkę lnu lub konopi’; 2) w w. XV ‘wiechę, kiść, strąg’, w w. XVI także: 1) ‘kłąb włókna, z którego przędzie się nici’; 2) ‘pióropusz’. Do nazwiska pasuje najbardziej ‘upiększenie głowy’. Na wschodzie Polski niewykluczone drobnie im. *Kita* od *Nikita* < *Mikołaj*, dawniej *Nikołaj*, choć w staropolszczyźnie takie im. nienotowane (zob. Mal III 285–292). Na podstawie *kita* nałożył się rzeczownik *kit* ‘klej szklarski do mocowania szyb w oknach’, notowany od r. 1621 (u G. Knapskiego), występujący także w postaci *kita* (B I 683). Do tego wyrazu homonimiczny jest średnio-wysoko-niem. *kide*/ *kit* ‘latorośl, potomek’, do którego odnosi niem. nazwisko *Kitt* (Zoder I 889), spokrewniony z nim. ang. *kid* pierwotnie ‘młody kozioł’, potem (od końca XVI w., ChDE 564) ‘małe dziecko, brzdąc’. Pisownia przez podwójne -tt- to wpływ niemiecki. Nazwisko *Kitowski* może być formacją modelową powstałą od nazwiska *Kit(t)(a)* za pomocą przyrostka -owski lub – zwłaszcza na Kresach Południowo-Wschodnich – pochodzić od n.m. *Kitón*, gm. Sulów, woj. zamojskie, notowanej od r. 1611: pod *Kitowem* i pochodnej od analizowanej n.os. *Kita* (NMP IV 471). Co innego nazwisko *Kitkowski* u 183 osób: 61 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 16 gdańskim, 33 olsztyńskim, 20 pilskim, notowane także w SSNO II 586 w r. 1487, odniesione przez SEMot III do n.m. *Kitki*, gm. Dzierzgowo, woj. ciechanowskie.

KLAPA, KLAPER

I PODOBNE

SNW podaje 501 osób o nazwisku *Klapa*: 19 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 12 gdańskim, 90 kieleckim, 84 poznańskim, 37 częstochowskim; 19 *Klappa*: 8 w woj. bydgoskim, 7 poznańskim, 3 pilskim; 299 *Klapczyński*: 46 w woj. bydgoskim, po 11 gdańskim i słupskim 100 poznańskim, 67 gorzowskim; 60 *Klapeczki*: 12 w woj. bydgoskim, 25 poznańskim, 8 pilskim; 83 *Klapka*: 17 w woj. bydgoskim, po 7 gdańskim i jeleniogórskim, 8 szczecińskim; 53 *Klapkowski*: 52 w woj. gdańskim, 1 katowickim; 56 *Klaper*: 1 w woj. słupskim, 21 olsztyńskim, 10 nowosądeckim, 7 tarnowskim, po 4 krakowskim, opolskim, radomskim i wałbrzyskim; 68 *Klapper*: 16 w woj. gdańskim,

33 olsztyńskim, po 6 katowickim i krakowskim, 4 tarnowskim, 3 opolskim; 6 *Klaperski* w woj. olsztyńskim; 501 *Klapa*: 19 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 12 gdańskim, 90 kieleckim, 84 poznańskim, 57 pilskim, 37 częstochowskim.

W r. 1846 w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 85) odnotowany został *Klapper* Gregor, przybyły do miasta z Kłodzka (*Glatz i. [n] Schlesien* R II 496), stolarz (*Tischler*), ewangelik w wieku 24 lat (nie notuje SNS). Nazwisko znane mi z Kościerzyny. W r. 1712 w Wysokiem w starostwie lęborskim notowany *gbur* i zagrodnik Hans *Klapp*, tenże także w Brzeźnie (F XLVI 71, 91, 100, 101, 104); w Kaczkowie tegoż r. 1712 inny *gbur* Hans *Klapp* i Peter *Klapp* (F XLVI 74).

Nazwisko dolnoniem., wywodzące się od dolnoniem. rzeczownika *Klapper* ‘gadula’ (Go 370), a jak gadula, to i ‘obmawiający, oczerniający’, por. kasz. *klapa* ‘plotkarz, plotkarka’ (Sych II 157) i rozbudowaną rodzinę etymologiczną: *klapka* intensywniej ‘o plotkarzu, plotkarce’, *klaperbaba* ‘plotkarka’, *klaperdina*, *klapernica*, *klapétnica*, *klaputnica*, *klapotka*, *klapownica*, *klaprina*, *klaprocha*, *klapudra*, *klapuzdnica*, *klapżdrocha*, tudzież formacje męskie: *klapétnik*, *klaputnik*, *klapot*, *klapoch*, *klapżdroch* ‘plotkarz’, też synonimiczne: *klósница*, *klósownica* ‘plotkarka’ i formacje męskie: *klósnik*, *klósownik* ‘plotkarz’. Nazwiska 20 *Klap* i 22 *Klapp* poza Pomorzem Gdańskim pochodzą od czasownika *klapac* ‘plotkować, obmawiać’, powstały wskutek tzw. derywacji wstecznej, a *Klap(p)a* poprzez konwersję. *Klapka* od *Klapa* przy użyciu przyrostka *-ka*; *Klappkowski* jest formacją modelową, utworzoną od nazwiska *Klapka* za pomocą przyrostka *-owski*. Należą tu się na siebie: niem. *Klapper* ‘kolatka, grzechotka’ i słowiańskie dźwiękonaśladowcze *klaprować* ‘uderzać’, o czym szerzej SEK III 37–39; dodam tylko, że na południu Kaszub na ‘wialnię’ mówi się *ten klaper* (na Kaszubach północnych i środkowych *ta klapra*).

KLEBA, KLEBBA

I PODOBNE

SNW podaje 272 osoby o nazwisku *Kleba*: 10 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 170 gdańskim, 50 słupskim, po 9 katowickim i olsztyńskim, 5 łódzkim, po 4 warszawskim i szczecińskim; 651 *Klebba*: 16 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 578 gdańskim, 18 słupskim, 10 toruńskim, 9 poznańskim, 4 koszalińskim, po 2 leszczyńskim i wrocławskim, 1 warszawskim.

W r. 1560 w Ciekocinie w ziemi lęborskiej odnotowani zostali *gburzy* Tomka *Clibba* i Vondt *Clibba* oraz Bartus *Clibba*, ogrodnik (*der gardener*) (WD 441). W najstarszej zachowanej księdze metrykalnej par. Żarnowiec, w dziale chrztów r. 1593 znajduje się wpis Stanislaum *Kleba* ex Kartosino. W r. 1678 soltysem w Gnieździe, pow. pucki, był Grzegorz *Kleba* i tegoż roku w Polczynie tego powiatu notowany *gbur* Jan *Kleba* (F XXXIX 47, 86). W księgach metrykalnych par. Swarzewo spotykamy wpisy: Georgio *Kleba* z r. 1674. W księdze metrykalnej par. Reda zapisani zostali: Petrus *Kleba* 1783, Constantia *Klebowna* i Marcin *Klebba* 1802, Mathia *Kleba* 1810 (AP XVIII, księga niepaginowana). Nazwisko plasuje się na północy Kaszub, z Żelistrzewa pochodził także pisarz ludowy, działacz społeczny oraz kowal Józef *Klebba*, którego biogram przedstawił J. Drzeżdżon (SBPN II 393–384). Od kasz. nieodmiennego rzeczownika *chleba*, por. też zdrobniałą formę *chłébka* Sych II 34–35, jak o tym szerzej pisałem w Pom 1985, nr 5, s. 32–33.

KLEMP, KLĘP, KLEMPERT, KLĘPA I POCHODNE

SNW notuje 62 osoby o nazwisku *Klemp*: 5 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim, po 7 słupskim i opolskim, 18 toruńskim; 108 *Klempert*: 10 w woj. gdańskim, 48 toruńskim, 26 suwalskim; 199 *Klempka*: 4 w woj. bydgoskim, 52 lubelskim, 42 nowosądeckim, 32 krakowskim; 1 *Klempska* w woj. elbląskim, form spoza Pomorza Gdańskiego nie wyliczam; 68 *KLęp*: 3 w woj. gdańskim, 52 krakowskim, 9 katowickim, 4 opolskim; ze wskaźnikiem 0 *KLępa*, *KLępek* i *KLępel*; 199 *KLępka*: 183 w woj. lubelskim, 6 szczecińskim, 4 zielonogórskim.

W inwentarzu starostwa człuchowskiego z r. 1696 zanotowani zostali Marcin *Klemp* we wsi Koczala oraz Marcin *Klempan* w Rzeczenicy, a w r. 1676 we wsi Pieniężnica Maxx [!] *Klempan* i w zestawieniu zbiorczym smolarz Martin *Klempan* (ISC 77, 22, 56, 100).

Nazwiska dokumentują stpol. rzeczowniki *klęp* 'łoś' i *klępa* 'samica losia'; nadto *klępa* to także pogardliwie 'stara, brzydka i niechlujna kobieta' i 'stara, licha krowa' (to znane mi z kaszubszczyzny), zob. B I 700–701. Formy pochodne utworzone zostały przyrostkami: *-ka* i *-ek* (może już w płaszczyźnie apelatywnej), *-el*, *-ski* w funkcji modelowej; niem. *-ert* w funkcji patronimicznej.

KLET, KLETA, KLETKE, KLETKIEWICZ I PODOBNE

SNW podaje 8 osób o nazwisku *Klet* w woj. bydgoskim; 44 *Klett*: 23 w woj. bydgoskim, 12 szczecińskim, 9 poznańskim; 182 *Kleta*: 4 w woj. słupskim, 66 katowickim, 28 częstochowskim, 13 opolskim, po 12 warszawskim, bielskim, łódzkim, 10 wrocławskim, 9 krakowskim, 6 skierniewickim, 5 kieleckim; 1 *Kletan* w woj. katowickim; 12 *Kletka*: 11 w woj. łódzkim, 1 skierniewickim; 38 *Kletke*: 1 w woj. bydgoskim, po 15 katowickim i skierniewickim, 7 toruńskim; 10 *Klettke*: 9 w woj. elbląskim, 1 opolskim; *Klettka* 0; *Klettko* 0; 1 *Klettner* w woj. wrocławskim; 168 *Kletkiewicz*: 25 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 4 gdańskim, 2 słupskim, 124 wrocławskim, 1 krakowskim; *Kletkein* 0; 1 *Kletko* w woj. olsztyńskim; 42 *Kletkowskie*: po 1 w woj. gdańskim i częstochowskim, 23 kieleckim, 4 wrocławskim, 3 zamojskim, po 2 warszawskim, krakowskim, legnickim, lubelskim i rzeszowskim; 7 *Kletnik* w woj. wrocławskim; 27 *Klety* w woj. katowickim.

Nazwisko *Klet* najprościej wywieść od im. *Klet*, które według SIW nosi 3 mężczyzn i *Kleta* 3 kobiety; pisownia przez podwójne *-tt-* oddaje wpływ niem.; *Kleta* jest formą dwuznaczną: albo dopełniaczową od *Klet* (syn *Kleta*, zatem *Kleta*), albo spolszczoną przez wymianę niemczącego *-e* w hipotetycznym nazwisku *Klete* na *-a*; nazwisko *Kletka* powstało w wyniku spolszczenia formy *Klet(t)ke* przez wymianę końcowego niem. *-e* na pol. *-a*; *Klet(t)ke* jest formą zniemczoną przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek*, kasz. *-k* na dolnoniem. *-ke*; *Klet(t)ko* formą wschodniopol.; *Kletkiewicz* patronimiczną, powstałą za pomocą przyrostka *-ewicz*; *Kletan* powstało przez dodanie przyrostka *-an* do nazwiska *Klet(a)*; *Kletkowski* jest strukturą modelową, utworzoną za pomocą „uszlachcającego” przyrostka *-owski* od nazwiska *Kletka*; *Klettner* to n. mieszkańca miejscowości *Kleten* w Dolnej Saksonii; SSNO III 7, VII 106 notuje bowiem z Krakowskiego nazwisko

Kletner lub *Kletnar*, odniesione przez SEMot V 132 właśnie do wspomnianej miejscowości. Nazwisko etymologicznie więc tu nie należy.

Imię *Klet* pochodzi od gr. imiesłowu *kletós* ‘wezwany’ lub jest skrótem gr. im. *Anaklet*, *Epiklet* albo też nawiązaniem do im. *Klet*, jakie nosił papież, drugi następca św. Piotra po papieżu Linusie, z którym wszedł do kanonu mszy św. (por. KIS III 498); SNS II 306 wiąże śląskie nazwiska *Klet*, *Kleta*, *Kletka*, *Kletek* z rzeczownikiem *kleć*, *katka* ‘buda nędznie sklecona’, też ‘gadula’. Podobnie H. Górniewicz nazwisko *Kletka* odnosi do rzeczownika *kleć* (SNMPG 105). W zgromadzonym materiale mamy zatem najprawdopodobniej do czynienia z nazwiskami homonimicznymi.

KLICZEK, KLICKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 149 osób o nazwisku *Kliczek*: 1 w woj. elbląskim, 4 śluskim, 89 siedleckim, 39 warszawskim; 51 *Kliczeński*: 22 w woj. gdańskim, 9 olsztyńskim, 6 lubelskim; 197 *Kliczka*: 1 w woj. bydgoskim, 121 lubelskim, 36 katowickim; *Kliczkiewicz* 0; 3 *Kliczko* poza Pomorzem Gdańskim; 199 *Kliczkowski*: 92 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 23 gdańskim, 3 śluskim, 15 pilskim, 14 jeleniogórskim, po 11 lubelskim i zielonogórskim. Podstawowe nazwisko *Klicz* u 47 osób występuje poza Pomorzem Gdańskim; 15 *Klicza*: 1 w woj. bydgoskim, 14 katowickim; inne spoza tego regionu pomijam.

W r. 1560 karczmarzem w Ugoszczu był Tewes *Kliczke* (WD 112), SSNO III 9 notuje n.os. *Klicz* z r. 1386 z Mazowsza i z r. 1494 z Wielkopolski, którą SEMot I 109 odnosi do stpol. rzeczownika *klíč* ‘zawołanie, okrzyk, hasło zwolujące rycerzy’ i pochodne, utworzone za pomocą przyrostka *-ek*: *Kliczek* z r. 1431 z Małopolski. Formą modelową, powstałą od *Klicz* przy użyciu przyrostka *-ewski*, jest *Kliczeński*; takąż może być także *Kliczkowski*, choć w pierwszej kolejności jako podstawę upatrywać w nim należy n. szlacheckiej wsi kasz. *Kliczkowy*, pow. chojnicki, gniazdo *Kliczkowskich* o przydomkach *Dzięciół*, *Grundel*, *Kork*, *Korka*, *Kot*, *Kotek*, *Kundel*, *Masze(e)k* (i warianty), *Ryndel*, *Uszake*, *Zaparta* (Przyd 249); *Kliczko* jest forma wschodniopol.; *Kliczkiewicz* patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewicz*.

KLINDER

SNW podaje 110 osób o nazwisku *Klinder*: 2 w woj. bydgoskim, 48 gdańskim, po 17 ciechanowskim i łódzkim, 13 katowickim; jest też *Klindor*, ale to prawdopodobnie forma zdefektowana, bo opatrzona symbolem 0.

Znalazłem tylko jedno poświadczenie z Kosznajderii, mianowicie w r. 1772 w Dąbrówce mieszkał chałupnik (określony jako „der Koszet” z *Kossäter* ‘chałupnik’) Laurentius *Klinder* (Rink 105).

Nazwisko jest pochodzenia niem., rozumieć je można podwójnie: 1) jako n. mieszkańca miejscowości lub n. terenowej *Klind(t)*, suf. *-er* bowiem tworzy przymiotniki od n.m., które są też n. mieszkańców tych miejscowości; 2) od średnio-dolno-niem. rzeczownika *klint*, będącego terminem topograficznym i oznaczającym ‘stromą skalę, urwisko, stromy brzeg’. Tak jednomyślnie objaśniają interesujące nas nazwisko autorzy niemieccy (Zoder I 906, Go 372).

KLINGER, KLINGIER, KLINGIERT I PODOBNE

SNW podaje 741 osób o nazwisku *Klinger*: 134 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 70 gdańskim, 30 słupskim, 45 toruńskim, 44 łódzkim, 36 legnickim, 32 zielonogórskim; 11 *Klingier*: 5 w woj. łódzkim, 3 warszawskim, 1 wrocławskim; 15 *Klingiert*: 9 w woj. koszalińskim, 6 lubelskim.

Historyczne poświadczenia pochodzą z dzisiejszego pow. chojnickiego, zwłaszcza z Kosznejderii. BBK 32 zawiera wpis: *Klinger* Matthias r. 1624, przybyły z Gersdorf (Ogorzelin), a więc także z Kosznejdrów, Rink (97, 104, 106, 107, 108, 109) notuje: Lorenz *Klinger* r. 1637 w Silnie, Mathes *Klinger* r. 1772 w Gronowie, z zawodu pasterz koni (*Pferdebirt*), następne wpisy wszystkie z r. 1772: Lehna *Klingersche* w Obrowie, Andres *Klinger* w Lichnowach, Anna *Klingerin* w Ostrowitem i w Sławęcinie: George *Klinger* i Eva *Klingerin*, oboje najemnicy (*Instleute*).

Nazwisko jest pochodzenia niem., można je rozumieć podwójnie: 1) jako 'mieszkaniec miejscowości *Klinge*, które znajdują się w Dolnej Saksonii i Brandenburgii lub też mieszkający nad takimi n. terenowymi, zwłaszcza wodnymi'; 2) jako n. zawodową na 'tego, co wyrabia lub sprzedaje *klingi*, tj. noże lub szpady'. W pierwszym wypadku *-er* tworzyłoby przymiotnik od n. miejscowej lub terenowej, który stał się nazwiskiem, por. np. *Berliner*, *Bernauer* od *Berlin* i *Bernau*, w drugim wypadku n. zawodową (*nomen agentis*). Dodać trzeba, że średnio-dolno-niem. i średnio-wysoko-niem. rzeczownik *klinge* był wybitnie terminem topograficznym, oznaczał 'potok górski, przepaść w dolinie', wymieniał się ze średnio-dolno-niem. *klinke* 'wodospad' (Zoder I 906, 908). Biorąc pod uwagę te terminy, podać można także nazwiska 31 *Klinge*: 24 w woj. poznańskim, 6 gorzowskim, 1 wrocławskim i 12 *Klinga*: 10 w woj. toruńskim, 2 bielskim. To ostatnie nazwisko możemy rozumieć jako spolszczenie formy niem. *Klinge* przez wymianę niem. *-e* na pol. *-a* lub jako utworzone od zapożyczonego już do polszczyzny rzeczownika *klinga* 'ostrze noża' i 'szpada'.

KLIŃSKI, KLINSKI I PODOBNE

SNW podaje 716 osób o nazwisku *Kliński*: 19 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 120 gdańskim, 8 słupskim, 149 poznańskim, 59 kaliskim, 53 szczecińskim; 19 *Klinski*: 1 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 9 poznańskim, 3 legnickim; *Klincz* 0; *Klinczyk* 0; *Klinczyk* 0; *Klinczęwska* 0; 2 *Klinczak*: po 1 w woj. łódzkim i tarnowskim; *Klinc* 0; *Klincer* 0; 1 *Klinceł* w woj. łódzkim; 297 *Klinciewicz*: 3 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 18 gdańskim, 6 słupskim, 28 warszawskim, 26 wałbrzyskim.

Historycznie nazwisko notowane było w r. 1439 w ziemi krakowskiej Petrus *Clinsky* i w r. 1495 utrwalaony został sędzia tucholski Ścibor *Kliński* (*Stiborius Clinsky* SSNO III 17), potraktowane słusznie przez SEMot III 76 jako nazwisko homonimiczne, tj. małopolski *Kliński* odniesiony został do n.m. *Klina*, dziś *Cblina* w gm. Żarnowiec, woj. katowickie, a nazwisko borowiackie do n.m. *Klincz* pod Kościerzyną. W źródłach pomorskich często notowani: Michael *Klinski* zapisany w księdze metrykalnej par. Reda r. 1807; w Tyłowie, pow. pucki, chrzczone było r. 1789 dziecko Michaelis et Annae *Klińskie*

i tychże w następnym roku (42, 55); w r. 1664 utrwaleni zostali: *Kliński*, dziedzic wsi Niedamowo, gm. W. Klińc i Konstancja *Klińska*, żona właściciela wsi Rakowiec, w starostwie gniewskim (F XXXII 47, 263); niejaki *Klinski* r. 1662 w Niedamowie; tamże r. 1759 Petrus *Klinski*; tenże Piotr *Klinski* z żoną Marianną w Niedamowie r. 1765; w r. 1772 Stanislaus *Klinski* w Niedamowie; w sumariuszu par. Wiele I 11, pow. chojnicki, w r. 1771 zapisany został Ignac *Klinski*; księga metrykalna par. Kościerzyna zawiera z r. 1872 zapis *Klinski* Michael (AP XII 189); na Kociewiu omawiane nazwisko było także stosunkowo często notowane: Fabianus *Klinski* r. 1598 w Subkowach (F XXXVI 188); Jakub *Klinski* 1648 w Tczewie, niejaki *Klinski* r. 1649 w Pęgowie, dekanacie Nowe; Anna i Piotr *Klinscy* 1746 w Łęgu (por. Damps 161). Z Powiśla Gdańskiego notuje nazwiska H. Górnowicz: Jerzy *Klinsky* 1612, Petrus *Klinski* 1744, *Klinski* 1899 (SNMPG 105).

KLON

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 214 osób o nazwisku *Klon*: 23 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 5 słupskim, 151 katowickim, 8 pilskim, 6 poznańskim; *Kloncz* 0; *Klonczar* 0; *Klonczyk* 0; 9 *Klonczyński* w woj. słupskim (to możliwe zniemczenie nazwiska *Kłączyński* : *Kłączno* w pow. bytowskim); 144 *Klonecki*: 49 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 35 gdańskim, 4 słupskim, 32 toruńskim, po 7 katowickim i wrocławskim; 275 *Klonek*: po 5 w woj. bydgoskim i gdańskim, 182 katowickim, 27 toruńskim; 16 *Kloniecki*: 7 w woj. bydgoskim, 9 toruńskim; 2 *Klonik* w woj. toruńskim; 15 *Klonk*: po 1 w woj. gdańskim i wrocławskim, 13 katowickim; 26 *Klonkowski*: 13 w woj. elbląskim, 7 gdańskim, 4 wrocławskim, 2 sieradzkim; 33 *Klonn*: 15 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 5 poznańskim; 4 *Klonnek*: po 2 w woj. katowickim i opolskim; 132 *Klonowicz*: 82 w woj. łódzkim, 10 sieradzkim, 7 pilskim, po 6 warszawskim, konińskim i szczecińskim; 4182 *Klonowski*: 236 w woj. bydgoskim, 201 elbląskim, 273 gdańskim, po 111 słupskim i szczecińskim, 489 toruńskim, 378 warszawskim, 303 ciechanowskim, 267 olsztyńskim, 224 wrocławskim, 130 poznańskim, 115 wrocławskim; 2 *Acermann* w woj. bydgoskim.

W r. 1560 mistrzem dworu (*Hoffmeister*) w Bytowie był Jost *Klöne*, a Thomas *Klonnike* tegoż roku *gburem* w Kłacznie (WD 220, 264). W latach 1470–1480 (od J. Długosza) w Małopolsce notowana n.os. *Klon*, a w r. 1489 na Mazowszu *Klun*, które C 56 wywodzi od rzeczownika pospolitego *klon*, poświadczonego w polszczyźnie od r. 1423, po łac. *acer*, *aceris* wyjątkowo r.n. (wbrew zasadzie, że n. drzew są r.ż. według szkolnej mnemotechnicznej reguły: *Drzewa, kraje, wyspy, miasta, choć na -us, są jak niewiasta*, bo zachowują się jak kobiety, tj. rodzą owoce). Pamiętamy bowiem, że Sebastian Fabian Klonowicz (ok. 1545–1602), autor m.in. *Flisu* i *Worka Judożowego* zlatynizował swoje nazwisko na *Acerus*. Nazwisko *Klonowicz* bowiem jest formą patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-owicz* od *Klon*; patronimicznymi (lub deminutywnymi), powstałymi przy użyciu przyrostków *-ek* lub *-ik* mogą być także *Klon(n)ek*, *Klonczyk* i *Klonik*; modelowe to *Klon(i)eki*, *Klonkowski*, utworzone za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych; *Kloncz* w zniemczonej postaci kryje pol. nazwisko patronimiczne, utworzone od *Klon* za pomocą przyrostka *-cz*; *Klonczar* pochodzi od zniemczonej formy *Klontscher*. Hybrydalną strukturą łac.-niem. (od podanego rzeczownika *acer* z niem. członem strukturalnym *-man*) jest *Acerman*.

KLOSKE, KLOSKA, KLOSKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 101 osób o nazwisku *Kloske*: 13 w woj. bydgoskim, 36 gdańskim, 24 opolskim, 19 katowickim, 7 pilskim, 2 wałbrzyskim; 840 *Kloska*: 188 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 50 gdańskim, 30 słupskim, 295 katowickim, 58 opolskim; 52 *Klosko*: 5 w woj. bydgoskim, 17 katowickim, 21 suwalskim; 124 *Kloss*: 7 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 33 katowickim, 29 warszawskim; 847 *Kloskowski*: 293 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 267 gdańskim, 143 słupskim, 25 katowickim; 9 *Kloskowski*: 8 w woj. gdańskim, 1 elbląskim. Nazwisko znane mi jest z południa Kaszub i z Kociewia (z Nowego nad Wisłą), wymawiane jako *Kłóska* i *Kłóskowski*.

Nazwisko *Klos(s)kowski* jest formą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-owski* od wariantu podstawowego *Kloska* lub *Kloske*. Forma podstawowa *Kloska* odnotowana została w księdze chrztów par. Brusy, właśnie w Brusach (AC VII 221–274). Oto te zapisy: Anna *Kloska*, Dorothea uxor Christophori *Kloska*, Joannes *Kloska*, Christophorus *Kloska*, Christophorus *Klosk*, Urbanus *Kloska* od r. 1643 do 1649 (za indeksem na s. 256); nadto w r. 1664 Krzysztof *Klusk* zanotowany został jako właściciel pustkowi Pokrzywowo w starostwie tucholskim (F XXXII 212); Joachim *Klusk* zanotowany został w r. 1791 w księdze metrykalnej par. St. Kiszewa (AP XXII 9); Adalbertus *Kloska* notowany w r. 1746 w Czersku (Damps 142); w r. 1666 Joannes *Klos* utrwalony w księdze metrykalnej par. Pogódki pod Skarszewami (w miejscowym archiwum parafialnym). Podstawowe nazwisko *Kloska* możemy objaśnić podwójnie: albo – jak się narzuca i powszechnie bywa rozumiana – od n. potrawy *kluska*, dawniej też *klusek* (por. w dokumentacji *Kloska*, rzadziej *Klosk* i *Klusk*), pisane dawniej *klósek*, zwykle w l.mn. *klóski*, zapożyczone z niem. *Klößen* ‘gotowane brylki z ciasta’, zdrobnienie od *Klos* ‘bryła, gruda, skiba’ (B I 711–712). A. Bańkowski przytacza z r. 1612 nazwisko *Klosek* i pochodną od niego n. młyna *Klosek* z Sieradzkiego. Druga możliwość – mnie bardziej przekonująca, choć nazwiska od potraw i napojów częste, por. *Kielbasa*, *Polewka*, *Żur* – zdrobnienie od im. *Mikołaj*, por. stpol. formy *Klos(ż)*, *Klos(ż)ek*, *Klos(ż)k* i inne oraz kasz. nazwiska *Kelas*, *Kelach*, pochodne od im. *Mikołaj* (SEMot II 94). Od tej bazy odróżnić trzeba stpol. nazwiska *Klos*, *Klosek* (SEMot I 111). W tym ujęciu podstawowa byłaby forma dolnoniem. *Kloske*, spolszczona przez wymianę *-e* na *-a* do postaci *Kloska*; jeśli podstawą nazwiska jest rzeczownik *kluska*, to pierwotną formą jest *Kloska*, zniemczona przez wymianę *-a* na *-e* *Kloske*. Niewątpliwie zdrobnieniem od im. *Mikołaj* jest nazwisko *Kloss*.

KLUCK, KLUGA, KLUK, KLUGMAN I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 104 osoby o nazwisku *Kluck*: 2 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 44 gdańskim, 4 słupskim, 18 pilskim, 15 poznańskim; *Klucka* 0; 48 *Klug*: 10 w woj. koszalińskim, po 8 gorzowskim i katowickim; 285 *Kluga*: 14 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 10 gdańskim, 1 słupskim, 77 konińskim, 29 kaliskim, 28 gorzowskim, 19 wrocławskim; 561 *Kluge*: 13 w woj. elbląskim, 71 gdańskim, 3 słupskim, 97 opolskim, 87 katowickim, 56 warszawskim, 49 poznańskim, 45 plockim; 258 *Kluger*: 216 katowickim,

21 opolskim, 10 częstochowskim; 6 *Klugie* w woj. łódzkim; 30 *Klugier*: 23 w woj. lubelskim, 5 toruńskim; 225 *Klugiewicz*: 19 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 1 słupskim, 93 toruńskim, 48 wrocławskim; 22 *Klugman*: 8 w woj. bydgoskim, 6 gorzowskim, 4 poznańskim, po 2 koszalińskim i sieradzkim; 63 *Klugmann*: 14 w woj. bydgoskim, 42 gdańskim, 3 warszawskim, 2 gorzowskim, po 1 koszalińskim i łódzkim; 77 *Klugowski*: po 8 w woj. bydgoskim i słupskim, 6 elbląskim, 42 gdańskim; 1386 *Kluka*: 8 w woj. bydgoskim, 64 elbląskim, 195 gdańskim, 126 słupskim, 112 tarnobrzeskim, 109 katowickim, 87 pilskim, 64 rzeszowskim, 56 wrocławskim; 377 *Kluka*: 8 w woj. elbląskim, 31 gdańskim, 12 słupskim, 90 bielskim, 70 katowickim; 24 *Klukacz*: po 6 w woj. gdańskim i siedleckim, 5 warszawskim; 43 *Klukaczewski*: po 2 w woj. gdańskim i suwalskim, 13 wrocławskim; 20 *Klukaczyński* w woj. konińskim; 54 *Klukas*: 12 w woj. bydgoskim, 9 łódzkim, po 6 katowickim i olsztyńskim; *Klukas* 0; 169 *Klukiewicz*: po 3 bydgoskim i białostockim, 28 gorzowskim, 20 siedleckim; 45 *Klukiński*: po 2 w woj. gdańskim, katowickim i lubelskim, 35 suwalskim; *Klukmann* 0; 3 *Klukos* w woj. bydgoskim; 75 *Klukowicz*: 15 w woj. elbląskim, 14 białostockim, po 10 olsztyńskim i tarnobrzeskim; 1486 *Klukowski*: 5 w woj. bydgoskim, 38 elbląskim, 84 gdańskim, 26 słupskim, 323 warszawskim, 213 suwalskim, 108 siedleckim.

W księdze metrykalnej par. Żarnowiec, pow. pucki, w dziale chrztów zapisani zostali: chrzczone dziecko Joannis *Kluk* 1630, Michael Stanisłai et Helizabetae *Kluka* 1593, Helizabetha *Kluczyna* 1595, Barbara *Kluczyna* ex Cartosino 1630, ksiądz chrcił także Agnetem *Kluca* 1631, pisana w r. 1634 *Klukowa*, dziecko Barbarae *Klukowna* 1634; w dziale ślubów Jacobus *Kluka* et Truda ex Sobiencic, Barbara *Kluczanka* w r. 1658; Andreas Broda sive *Kluka* ex Sobiencic w r. 1620; w dziale zgonów zanotowany został Joannes *Kluka* 1650; w następnej księdze żarnowskiej utrwalony został Michael *Kluka* Tenutarius 'dzierzawca' Wierzchucinensis Lutheranus 1789; w r. 1678 woźnym starostwa puckiego był Benedykt *Kluk*, w Tupadlach soltysem tego roku był Marcin *Kluk*, urzędnikiem folwarcznym w Mieruszynie Michał *Kluk* (F XXXIX 36, 49, 75, 95); w księdze metrykalnej par. Strzępcz zanotowani zostali: Ertminta *Klukowa* 1712, Adalbertus *Kluka* 1732 (AP XXIV 1, 152); nazwisko pochodne *Klucz(e)k*: Ewa *Kluczkowa* 1741 oraz modelowe *Kluczkowski*: chrzczone więc było w r. 1716 dziecko Rychardi *Kluczkowski* i wspomniana w r. 1724 Zofia *Kluczkowska* (AP XXIV 26, 86); w księdze chrztów par. Kościerzyna zanotowani zostali: Andreas *Kluk* 1761 i Barbara *Klukowa* 1753 oraz Mathia *Kluka* 1749 (AP X 38, 88, 155); w księdze ślubów tejeże parafii: *Kluk* Martin 1827; *Kluka* Marianna 1878 i *Kluc* Johann 1881 (AP XII 8, 193, 198); w *Księdze obywateli Chojnic* w r. 1594 odnotowany został *Kluge* Jochim, przybyły do miasta z miejscowości Titz (?), a w r. 1841 *Kluge* Friedrich Franz, przybyły do miasta z Neukitten w Starych Prusach (*Altpreuussen*), miedziarz (*Kupferschmidt*) (BBK 25, 82); proboszczem w Ogorzelinach w latach 1696–1713 był Jakob *Klug* (Ring 79); w księdze chrztów par. Chmielno zapisana została Marianna gb. *Klukka* 1825 i Marianna *Klukowa* 1829 (AP I 40, 99); w księdze par. Lipusz Mathias *Kluka* 1850 (AP XV 9); w r. 1773 w Rybakach (*Fischerhütte*) odnotowani zostali: Martin *Klug* i Gerge *Klug*, w r. 1945 w Nowej Wsi Przywidzkiej notowana rodzina, pisana *Kluge*; pod koniec XVIII w. wdowa po Geroze Kresin z Szymbarku wyszła za Petera *Kluga*; w r. 1945 w Nowej Wsi pod Gdańskiem utrwalona została rodzina pisana *Kluge*, w r. 1773 w Klukowej Hucie Christian *Kluka*, tegoż roku w Nowej Wsi pod Kamienicą Peter *Kluka* (*Kluc*),

w Tuchlińskiej Hucie również Peter *Kluka* (Heidn 104, 255, 377, 368, 508, 634); w Zblewie utrwalony został w r. 1728 Adalbertus *Kluck* (Damps 142); Georgius *Kluga* zanotowany w r. 1701 w archiwaliach pelplińskich z pow. tczewskiego; w r. 1644 Jan *Klukowski* notowany w Mieście, pow. tczewski; Michael *Klukowski* zapisany w r. 1787 w księdze metrykalnej par. Miłobądz pod Tczewem i tamże Franciscus *Klukowski* w r. 1790, a Barbara *Klukowska* w r. 1796 (Damps 142).

Nazwisko to nie jest jednoznaczne, można dla jego objaśnienia znaleźć przynajmniej 3 podstawy: 1) *klekać*, tj. zginać kolana z obocznym *u*, por. oboczne *wnuk* : *wnęka*, nazwisko częste u Słowińców, zleksykalizowane jako *Klik*, od tego też n. rodowa wsi *Kluki* (zob. E. Kamińska-Rzetelska, *Problematyka onomastyczna słowińskiej wsi Kluki* oraz też SFPiS VI, nadto K. Handke, *O nazwie słowińskiej wsi Kluki* [w:] *Słowińcy, ich język i folklor*, Wrocław 1961, s. 3–50, 63–70); 2) *kluk* ‘nos, szczególnie duży’, to samo *kluka* (Sych II 171–172), o pochodzeniu wyrazów zob. SEK III 50–51; 3) niem. przymiotnik *klug* ‘mądry, rozsądny’, por. przysłowie niem. *Durch Schaden wird Man klug* – pol. odpowiednik *Mądry (Polak) po szkodzie*. Formy *Klug* (zapewne także pisane fonetycznie *Kluk* i z niem. *Kluck*), *Kluge* (z końcowym *-e* dla oddania dźwięczności) oraz *Klug(i)er* tłumaczą się postaciami niem. przymiotnika *klug*, gdzie *kluger* jest formą dłuższą tego przymiotnika, zapis *Klugier* jest próbą spolszczenia nazwiska; *Klugman(n)* ujawnia niem. człon *-man(n)*, pochodny od rzeczownika *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’; *Kluka*, *Klukacz*, *Klukas* mogą pochodzić od kasz. *kluka* ‘duży, krzywy nos’; na człowieka o dużym nosie mówi się na południu Kaszub *klukâcz*; *klukas* to także ‘duży, niezgrabny nos’; formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ewicz* jest *Klugiewicz* i *Klukiewicz*; postaci modelowe, powstałe za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych są *Klugowski*, *Klukowski* (choć to nazwisko może pochodzić od n.m. *Klukowo* pod Gdańskiem), *Klukiński*, *Klukaczewski*, *Kluczyński*.

KNAK, KNAKOWICZ, KNAKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 4 osoby o nazwisku *Knack* w woj. poznańskim; 65 *Knake*: po 1 w woj. bydgoskim, kaliskim i katowickim, po 4 elbląskim i gorzowskim, 5 gdańskim, 19 toruńskim, 12 poznańskim, 9 nowosądeckim, 2 opolskim; 11 *Knake*: 6 w woj. sieradzkim, 3 katowickim, po 1 legnickim i piotrkowskim.

Historycznie w Nowej Wsi Lęborskiej w r. 1638 pierwszym soltysem był Peter *Knack*; w r. 1712 zanotowany został Andres *Knacke*, *gbur* posiadający 4 włóki ziemi; w Lębieniu inny Andres *Knacke* posiadał ponad 4 włóki; w Krępie Kaszubskiej Hans *Knacke* posiadał 1 włókę; inny Andres *Knake* w Wysokiem i Brzeźnie Lęborskim 3 włóki; inny Andres *Knacke* wymieniony w latach 1703–1711 w Wilkowie; w r. 1710 w starostwie lęborskim wymieniony Andres *Knacke* (2 osoby), inny Andres *Knacke* tego roku już nie żył, inny Andres *Knacke* został odsunięty (od własności) (*abgestossen*); w r. 1711 także notowany Andres *Knacke* (F XLVI 49, 61, 64, 68, 70–71, 100, 112, 113, 116). Wcześniej w r. 1560 we wspomnianej Krępie Kaszubskiej notowany *gbur Knacke*, pisany także *Knake* oraz Georg *Knacke*; Peter *Knacke* i Paul *Knacke* tegoż r. 1560 w Wilkowie, Jurgen *Knacke* w Garczegórz, Paul *Knacke* i Peter *Knacke* w Wilkowie

(WD 327, 401, 407, 410). *Knatzki* August, ewangelik Niemiec notowany w r. 1846 wśród obywateli Kościerzyny (AP 1171).

Nazwisko pochodzi od niem. rzeczownika *Knack* 'trzask', forma *Knakowski* jest modelowa, utworzona od *Knak* za pomocą przyrostka *-owski*, podobnie historyczna *Knatzki* za pomocą przyrostka *-ski*; *Knakowicz* jest strukturą patronimiczną, powstałą przy użyciu przyrostka *-owicz*. Co do semantyki nazwiska por. pol. *Trzask* u 43 osób; 166 *Trzaskacz*; 91 *Trzaskala* i 413 *Trzaskalski*. Por. także 3 osoby o nazwisku *Radau* w woj. elbląskim, których nazwisko pochodzi niewątpliwie od niem. rzeczownika *Radau* 'hałas, wrzawa'.

KOC, KOCYK, KUC, KUCH

I PODOBNE ORAZ POKREWNE

SNW podaje 3309 osób o nazwisku *Koc*: 116 w woj. bydgoskim, 115 elbląskim, 127 gdańskim, 12 słupskim, 643 warszawskim, 449 białostockim, 218 łomżyńskim, 204 tarnobrzeskim, 125 katowickim; 2824 *Kocik*: 65 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 47 gdańskim, 9 słupskim, 311 częstochowskim, 242 tarnowskim, 215 łódzkim, 197 poznańskim, 196 wrocławskim, 165 warszawskim, 143 skierniewickim, 131 katowickim, 109 przemyskim; 411 *Kocikowski*: 218 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 51 gdańskim, 26 poznańskim; 523 *Kocyk*: 6 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 2 gdańskim, 176 radomskim, 140 warszawskim, 83 siedleckim; inne pokrewne podam tylko te, które poświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim, a więc: 105 *Kocaba*: 4 w woj. bydgoskim, 3 słupskim, 37 tarnowskim, 13 koszalińskim; 655 *Kocaj*: 4 w woj. bydgoskim, 23 gdańskim, 6 słupskim, 69 rzeszowskim, 46 wrocławskim; 56 *Kocaja*: 9 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 21 toruńskim, 15 olsztyńskim; 94 *Kocak*: 7 w woj. elbląskim, 36 siedleckim, 27 olsztyńskim; 1 *Kocal* w woj. słupskim; 422 *Kocam*: 1 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 5 gdańskim, 6 słupskim, 83 rzeszowskim, 37 katowickim, 34 jeleniogórskim; 8 *Kocar*: 3 w woj. gdańskim, 5 opolskim; 9 *Kocejko*: 9 w woj. elbląskim, 3 słupskim; 340 *Koceł*: 16 w woj. gdańskim, 102 kieleckim, 92 katowickim; 405 *Kocela*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim, 203 częstochowskim, 109 katowickim; 1433 *Kocemba*: 30 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 26 gdańskim, 4 słupskim, 261 bielskim, 186 nowosądeckim, 96 kaliskim; 46 *Kocenda*: 1 w woj. gdańskim, 15 wrocławskim; 141 *Kocent*: 6 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 59 wrocławskim, 27 konińskim; 228 *Kocęba*: 1 w woj. gdańskim, 64 skierniewickim; 5 *Kociniel*: 2 w woj. elbląskim, 3 gdańskim; 109 *Kociniński*: 71 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 11 poznańskim; 23 *Kocinski*: 10 w woj. bydgoskim, 1 słupskim; 1948 *Kociński*: 342 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 73 gdańskim, 10 słupskim, 171 toruńskim, 162 kaliskim, 124 radomskim; 7378 *Kuc*: 86 w woj. bydgoskim, 109 elbląskim, 142 gdańskim, 63 słupskim, 101 białkopodlaskim; 141 *Kutcz*: 7 w woj. bydgoskim, 35 słupskim, 28 katowickim, 17 opolskim; 440 *Kuch*: 29 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 4 gdańskim, 15 słupskim, 167 warszawskim, 43 kaliskim, 27 olsztyńskim; 196 *Kucha*: 16 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 38 rzeszowskim, 27 przemyskim; 5 *Kuchacz* w woj. słupskim; 41 *Kuchajewicz*: 6 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 33 opolskim; 139 *Kuchalski*: 3 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 20 szczecińskim, 18 pilskim, po 10 białkopodlaskim i koszalińskim.

SSNO III 38 utwala n.os. *Koc* od r. 1363 z Małopolski, Wielkopolski i z Kresów Południowo-Wschodnich (C 57, SEMot I 113), wyprowadzona przez C 57 od ap. *koc* ‘skórka zwierzęcia, stanowiąca grzywnę dla sędziego za skarżenie wyroku’, notowanego od r. 1400, potem ‘gruba tkanina używana jako przykrycie’; *Kuch* (SSNO III 183) notowana od r. 1413 w Wielkopolsce, Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich, którą SEMot II 58 wywodzi od im. *Jakub* jako jego zdrobnienie, a SEMot V 149 od średnio-wysoko-niem. ap. *kuoche* ‘ciasto, placek, ciastko’, por. współczesne niem. *Kuchen* ‘ciasto’, z czego kasz. *kuch* ‘ciasto drożdżowe’; *Kuc(z)* od r. 1359 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich, odniesione przez C 68 do ap. *kuęza* ‘chata’ (toż SEMot I 133 z możliwością wiązania niektórych z ap. *kucaŕ*); SEMot II 73 od im. *Konrad*; SEMot V 153 także z nieobjaśnionym germ. rdzeniem *kut* (por. SEMot VII 341).

Interesujące nas nazwiska notowane były także na północy Kaszub i na Kociewiu: *Kuc*, pisane też *Kucz* w księdze metrykalnej par. Żarnowiec: w dziale chrztów w r. 1593 notowane było dziecko Martini et Brigittae *Kucz* ex Odargouo, a w r. tychże, zapisanych *Kuc*; w roku następnym tenże Martunus *Kuc* ex Odargow i w dziale chrztów, i w dziale ślubów, wracają oni jeszcze parokrotnie na karty księgi; nazwisko notowane także w Sławoszyń: w r. 1628 i 1629 Zophia *Kuczy*; w r. 1638 pogrzebana została *Agnes*, filia Michaelis *Kucz* de Sławoszyno; Anna *Kuczowna* de Sławoszyno w r. 1645 poświadczona została w dziale ślubów; w r. 1661 pogrzebani zostali Margaretha *Kuczowna* i Simon *Kucz* (niezlokalizowani); Marianna *Kuczowna* zapisana została w r. 1713 w księdze metrykalnej par. Strzecz (AP XXIV 9), w pow. wejherowskim; Jacob *Kut* w r. 1721 trafił do księgi metrykalnej par. Rumia (AP XIX 12); Joannes *Kuch* został zapisany w r. 1791 w księdze metrykalnej par. Miłobądz pod Tczewem (Damps 165).

Mnie najbardziej przekonuje etymologia odimienna, mianowicie od zdrobnionego im. *Koc* od pełnego *Konrad*, natomiast formy *Kuch* i *Kuc* od takichże im. zdrobniałych *Kuch* i *Kuc*, pochodnych od wcześniejszej postaci im. *Konrad*, mianowicie *Cuonrāt*: od staro-wysoko-niem. *kuoni* ‘śmiały’, por. współczesne *kühn* ‘odważny, śmiały’ w I członie i *Rat* ‘rada’ w członie II. Por. struktury analogiczne: *Moc* od *Modest*, *Mojżesz*, *Noc* od *Norbert*; *Luc* od *Ludwik*, *Pac* od *Paweł*, *Ruc* od *Rudolf* itd. Liczyć się trzeba także z objaśnieniami podanymi przez badaczy SSNO i SEMot. Również onomaści niemieccy podają kilka propozycji etymologicznych, np. DF 392 odnosi niem. nazwisko *Kotz* do 1) średnio-wysoko-niem. ap. *kotze* ‘koc’ na ‘producenta koców’ lub ‘tego, co nosił grube, włochate odzienie wełniane’ (albo nim handlował); 2) do n.m. *Kotzen* w Brandenburgii i na Śląsku; 3) hipokorystyku od im. *Konrad*; natomiast nazwisko *Kut* do: 1) im. *Konrad*; 2) do średnio-dolno-niem. ap. *kutze* ‘powóz, karetą’ do producenta lub woźnicy; 3) przezwiska od pol. ap. *kuc* ‘mały koń’; 4) pol. gw. *kuc* ‘murawa, skiba ziemi’ (DF 407), nienotowane jednak w SW; wariantu *Kuch* jednak nie łączy z im. *Konrad*.

Formy *Kocik*, *Kocyk* mogą być strukturami patronimicznymi ‘odojcowskimi’ od n.os. *Koc* podobnie jak *Kuchajewicz* od 16 *Kuchaj* w SNW i 23 *Kuchaja* tamże; formami modelowymi są *Kocikowski*, *Kociniowski*, *Kuchalski*, *Kociński*; derywatami od *Koc* są: *Kocaba*, *Kocęba* z suf. *-aba*, *-ęba*; *Kocar* z suf. *-ar*; *Kocel* z *-eł*; *Kocenda*/*Kocent* z *-enda*/*-ent*; formacja *Kucha* utworzona została przez konwersję: syn *Kucha* = *Kucha*.

KOCH, KOCHA, KOCHOWSKI

SNW podaje 3239 osób o nazwisku *Koch*: 100 w woj. bydgoskim, 47 elbląskim, po 68 gdańskim i słupskim, 505 katowickim, 280 częstochowskim, 241 warszawskim, 225 poznańskim, 187 wrocławskim, 173 opolskim, 124 łódzkim; 75 *Kocha*: 3 w woj. bydgoskim, po 7 gdańskim i legnickim, 26 rzeszowskim, 19 katowickim; 332 *Kochowski*: 1 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 4 gdańskim, 175 tarnobrzeskim, 46 radomskim, 8 bielskim.

Na planie działek miejskich Wejherowa z r. 1788 figuruje Michael *Koch* (od prof. A. Grotha); w r. 1766 Friedrich *Koch* nabył karczmę w Oruni, a Johann *Koch* w r. 1704 karczmę w Pieckach pod Gdańskiem (Muhl 41, 139); w r. 1722 *Księga obywateli Chojnic* (BBK 53, 81) zawiera wpisy: *Koch* Christof Ernst, przybyły z Halle, powroźnik (*Seiler*); w r. 1836 *Kochs* Johann Friedrich, przybyły z Debrzna (*Pr. Friedland*), czapnik (*Hutmacher*), katolik, lat 24, który w r. 1840 wybył z miasta; w r. 1648 w Starogardzie notowany był Bastian *Koch*, w r. 1748 w Rudnie, pow. tczewski, Michael *Koch*; Andreas *Koch* et Anna *Kochowa* utrwaleni zostali w r. 1771 w księdze metrykalnej par. Sartawice pod Świeciem (Damps 145); w Bytowie notowany był w r. 1679 i 1689 Christianus *Koch*, mistrz w cechu krawieckim (KB 135, 297).

Nazwisko najprościej wywieść od niem. rzeczownika *Koch* 'kucharz', najpierw warzący w klasztorach i na dworach według wymyślnych receptur, potem uliczny i w garkuchni, DF 384 znalazł najwcześniejsze poświadczenie tego nazwiska już w r. 1225 wśród służby klasztornej w Ratysbonie (Regensburgu): Heinrich *Koch*, a następne z XIV w. także w tym mieście, ale jako kucharza jarmarcznego: H.(einrich) den *choch* an dem Marhth. Najbardziej znanym nosicielem tego nazwiska był słynny niemiecki bakteriolog, Robert Koch (1843–1910), odkrywca prątka gruźlicy. Możliwe także jako zdrobnienie od im. *Konrad*, jednak notowaną od r. 1361 w staropolszczyźnie w Małopolsce n.os. *Koch* (zob. SSNO III 39) SEMot V 136 odnosi do średnio-wysoko-niem. *koch* 'kucharz'; Mał III 261–263 wśród zdrobnień im. *Konrad* formy *Koch* nie podaje. Niem. rzeczownik *Koch* przejęty został z lac. *coquus*, -i 'kucharz'; n.os. *Koch* „musiała” być znana wcześniej, niż na to wskazują źródła antroponimiczne, skoro dała początek kilku nazwom wsi, notowanym już od r. 1224 *Kochowo* nad Zatoką Gdańską; *Kochów*, gm. Maciejowice, woj. siedleckie, od r. 1155 *Cobov* (zob. NMP V 30–31). Wywodzi się z nich nazwisko *Kochowski*, które nosił m.in. Wespazjan Kochowski (1633–1700), poeta polski, autor *Psalmidii polskiej* (z r. 1695). Ten liryk polski wywodził swoje nazwisko, jak sam miał tego świadomość, z *Kochowa*: „dla dzielnice piszą się z Kochowa”. Wieś *Kochów* leży w pow. opatowskim i garwolińskim. Herbarze znają *Kchowskich* h. *Jastrzębiec* w pow. opatowskim; h. *Nieczuja* wsi *Kochów*, w pow. sandomierskim i *Kochowskich* innych herbów z ziem kresowych dawnej Rzeczypospolitej. Por. AC VII 159–160, Rk Gd LXIV, 2004, s. 150.

KODRA, KODRANC, KODROŃ, KODROWSKI, KODRZYCKI
I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Kodra* w woj. tarnobrzeskim; 8 *Kodera*: po 4 w woj. radomskim i tarnobrzeskim; 7 *Koderko*: 5 w woj. koszański, po 1 gdańskim i poznańskim; *Kodrak* 0; 1 *Kodran* w woj. warszawskim; 47 *Kodranc*: po 23 w woj.

bydgoskim i poznańskim, 1 kaliskim; 17 *Kodrans*: po 2 w woj. bydgoskim i katowickim, 7 koszański, 6 poznański; 12 *Kodranż*: 10 w woj. gdańskim, 2 katowickim; 1 *Kodrań* w woj. gdańskim; *Kodrańska* 0; 2 *Kodras*: po 1 w woj. warszawskim i opolskim; 1 *Kodrat* w woj. tarnobrzeskim; 12 *Kodrebski*: 10 w woj. katowickim, 2 łódzkim; 1 *Koder* w woj. wrocławskim; 1 *Kodritzki* w woj. gdańskim; 1 *Kodrnja* w woj. katowickim; 4 *Kodrnja* w woj. katowickim; *Kodron* 0; 34 *Kodroń*: 8 w woj. bydgoskim, po 6 gdańskim i katowickim, 5 wrocławskim, 3 białostockim, po 2 warszawskim, częstochowskim i łódzkim; *Kodrow* 0; 21 *Kodrowski*: 18 w woj. elbląskim, 3 śluskim; 57 *Kodrycki*: 12 w woj. bydgoskim, 26 gdańskim, 6 pilskim, po 4 katowickim i wrocławskim; *Kodrycz* 0; *Kodrylewska* 0; *Kodrys* 0; 145 *Kodrzycki*: 34 w woj. elbląskim, 9 gdańskim, 24 toruńskim, 23 szczecińskim; 3 *Kodrzyński*: po 1 w woj. konińskim, legnickim i pilskim.

Podstawowe nazwiska *Koder* i *Kodra* pochodzą od gw. wyrazu *kodra*, też *koder*, u Kaszubów na Helu także *kudra*: 1) 'szmata'; 2) 'złośliwie o odzieniu'; 3) przen. w l.mn. *kodre* 'duże platy śniegu' (Sych II 183, 287; VII 125). Jest to wyraz etymologicznie rozbudowany: *kodrócz* to 'szmaciarz, galganiarz, zbieracz szmat'; *kodronati* to 1) 'podarty'; 2) 'dziadowski, nędzny, biedny'; *kodronato* 'nędznie, lichy'; *kodroniac są* 'źle gospodarzyć' (znam jako 'psuć się, nie układać się') (Sych II 183). SGP II 394 notuje *koder* 'szmat, lachman, galgan' z Krakowskiego i z Ramulta (73), gdzie też podano pochodzenie wyrazu z prusko-niem. *Kodder* 'szmata' (za Słownikiem Frischbiera I 420). Wyraz bliżej opracował Hinze 296–297, podaje go z Meklemburgii, Pomorza Zachodniego i Środkowego, Śląska w postaci *Kudder* (to tłumaczy nam północnokasz. *kudra*), *kuddern*, *kudeln*, *kotterig* jako pożyczkę z gwar północno-wschodnio-niem. (SEK nie uwzględnił).

Dodać trzeba, że jest wieś *Kodrań*, gm. Rzaśnia, woj. piotrkowskie, notowana od r. 1827 *Kodruń*, potem *Kodran* 1877 i w tymże województwie, gm. Sulmierzyce, zlokalizowana wieś *Kodrań*, notowana od r. 1901; ich n. NMP V 40 wywodzi od omawianego ap. *koder*. Moim zdaniem ze względu na stosunkowo późne poświadczenie (r. 1827) trzeba ich n. wywieść bezpośrednio od n.os. *Kodrań* < *Koder* bądź *Kodra*, tym bardziej że nazwisko *Kodera* i pochodne *Kodronicz* występują w ziemi piotrkowskiej (zob. S. Gala, *Słownik nazwisk i przezwisk ludności ziemi piotrkowskiej*, Piotrków Trybunalski–Łódź 1987, s. 121). Wśród form pochodnych spotykamy deminutywną bądź patronimiczną *Koderko*; patronimiczne: *Kodrak*, utworzoną za pomocą przyrostka *-ak*, i *Kodronicz*, *Kodrycz* z suf. *-(on)icz*, *-ec*: *Kodranc*, w zapisie zniemczonym *Kodranż*; w postaci przymiotnika dzierżawczego: *Kodron*; tworzone przyrostkami bez wyraźnej funkcji, a więc: *-an* i *-ań*: *Kodran* i *Kodrań*; *-as* i *-aś*: *Kodras*, *Kodraś*; *-at*: *Kodrat*; *-ys*: *Kodrys*; *-nia*: *Kodrnja*; z podstawowym *-b-* w części sufiksальной: *Kodr-eb-ski*; możliwe jednak od n. gminnej wsi *Kodraq* w woj. piotrkowskim, notowanej od r. 1384 *Kodraq* i wsi *Kodraq* w gm. Wolin, woj. szczecińskie, notowanej od r. 1444 *Codram*. Nazwę wsi zgodnie objaśniają NMP V 40–41 jako dzierżawczą od n.os. *Kodraq*, którą wywodzą od rekonstruowanego ap. **koldorob*; a można – w świetle przytoczonego materiału – dzielić ją na *Kodr-qb* od *Kodra*. SNS II 337–338 wprowadza hasło *Kodr-* z konkretnymi nazwiskami *Kodroń*, notowane od XIX w.; *Kodrzycki* z XX w. od *Kodrzyk*: *Kodra*; *Kodrzyński* z XX w. od *Kodrzyna*: *Kodra*.

Forma *Kotterig* na Śląsku pozwalałaby włączyć do omawianej rodziny także nazwiska: 3 *Kotor* w woj. łódzkim; 7 *Kotorajczyk*: 4 w woj. gdańskim, 1 śluskim, 2 chełmskim; *Kotorak* 0; 42 *Kotorc*: 31 w woj. bielskim, 11 katowickim; *Kotorek* 0; 32 *Kotorowicz*:

16 w woj. lubelskim, 6 katowickim, po 4 białostockim i skierniewickim; 11 *Kotorowski* w woj. poznańskim; 6 *Kotorski*: 1 w woj. bydgoskim, 3 suwalskim, 2 płockim; 10 *Kotorz*: 8 w woj. bielskim, 2 katowickim; 221 *Kotra*: 9 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 1 gdańskim, 99 tarnowskim, 25 krakowskim, 19 katowickim; 2 *Kotralska*: po 1 w woj. warszawskim i poznańskim; 214 *Kotras*: 25 w woj. bydgoskim, 7 ślupskim, 29 katowickim, 27 kieleckim, 20 radomskim, 19 jeleniogórskim, 16 łódzkim, po 10 warszawskim i ciechanowskim; 32 *Kotrasiński*: 7 w woj. gdańskim, 9 warszawskim, 4 wałbrzyskim; *Kotraszyńska* 0; 1 *Kotras* w woj. koszalińskim; 1 *Kotreba* w woj. nowosądeckim; *Kotrel* 0; 16 *Kotremba* w woj. katowickim; 1 *Kotrla* w woj. olsztyńskim; 3 *Kotrocios* w woj. jeleniogórskim i tamże 2 *Kotrojos*; 1 *Kotroju*; kilka bez wskazania ilości, a więc z symbolem 0: *Kotroczoś*, *Kotrosińska*, *Kotrowska*, *Kotrubezyk*, *Kotruca*, *Kotrybara*, *Kotryniak*, *Kotryńska*, *Kotryszeńska*, *Kotrych*, *Kotrzycka*, *Kotrzyńska*; 1 *Kotryniok* w 3 woj. katowickim; 10 *Kotruchow* w woj. warszawskim; 1 *Kotrus* w woj. pilskim; 1 *Kotryb* w woj. wałbrzyskim; 5 *Kotryba* w woj. katowickim; 46 *Kotrybała*: 40 w woj. tarnobrzeskim, 3 rzeszowskim, 2 toruńskim, 1 chełmskim; 179 *Kotrych*: 4 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 86 wrocławskim, 22 szczecińskim, 13 legnickim; 1 *Kotryło* w woj. koszalińskim; 362 *Kotrys*: 1 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 147 bielskim, 32 opolskim, 26 katowickim, 22 warszawskim; 24 *Kotrysiak*: 17 w woj. wrocławskim, 6 poznańskim, 1 warszawskim; 5 *Kotrys*: po 2 w woj. kieleckim i legnickim, 1 szczecińskim; 1 *Kotrzena* w woj. katowickim; 3 *Kotrzeński* w woj. bydgoskim; 1 *Kotrżuba* tamże.

Jednakże forma *Kotra* dopuszcza wariant bezdźwięczny w podstawie *kodra*, tj. *kotra* i formy pochodne: *Kotras*, *Kotras*, *Kotrus*, *Kotrys*, *Kotrys* z podstawowym *-s-* w części sufiksalnej i modelowe *Kotrasiński*, *Kotrowski*, *Kotrzeński*, *Kotzycki*, i patronimiczne *Kotrzyński*, i (śląskie) *Kotrzyński*, *Kotrysiak*, *Kotrel*, *Kotral* z *-l-* i *-l-*: *Kotr-yło*; *-ch-*: *Kotrych*; wiele z *-b-*, a więc: *Kotr-eba*, *Kotr-emba*, *Kotr-uba*, *Kotr-yb(a)*, *Kotr-yb-ała*, *Kotr-yb-ara*. Wiele z tych form układa się analogicznie do podstawy *kodra* i pochodnego nazwiska *Kodra*. SNS II 383 podaje nazwiska *Kotremba* z XX w. i dopuszcza podział słowotwórczy *Koter* z suf. *-ęba*, także *Kotręba* z XX w. : *Kotra* z przyr. *-eba* i przywołuje nazwisko *Kutręba*.

KOHLMAYER, KOLMAJER, KOLMAGA

I PODOBNE

SNW podaje 35 osób o nazwisku *Koblmeier*: 32 w woj. bydgoskim, 3 katowickim; po 1 w woj. bydgoskim: *Koblmeier* i *Koblmeier*; 47 *Kolmajer*: 40 w woj. bydgoskim, po 3 szczecińskim i wałbrzyskim, 1 katowickim; 136 *Kolmaga*: po 9 w woj. elbląskim i wrocławskim, 5 bydgoskim, 53 radomskim, 15 warszawskim, 10 katowickim, po 6 kieleckim i zamojskim, po 4 chełmskim, częstochowskim, sieradzkim i szczecińskim; *Kulmuga* 0; 34 *Kulmaga*: 5 w woj. bydgoskim, 24 zamojskim, 4 lubelskim, 1 szczecińskim; 8 *Kulmajer*: 1 w woj. bydgoskim, 7 leszczyńskim.

Nazwiska pochodzenia niem., od złożonego rzeczownika *Koblmeier* ‘dzierżawca upraw kapusty’, potem ‘hodowca kapusty’ czy szerzej ‘hodowca warzyw, ziół’, bo niem. *Kobl* to także ‘ziele’ od rzeczownika występującego w I członie *Kobl* ‘kapusta’ z łac. *caulis*, *-is* ‘pęd rośliny’, ‘kapusta’ i w II członie *Meier* ‘dzierżawca’ (Zoder I 937, gdzie dokumentacja nazwiska od r. 1447, Metke *Kolmeyer* 1450, tak też DF 385, Go 376). Forma *Kolmaga*, *Kulmaga* (rozwój *ol > ul*) to wynik spolszczenia niem. członu *-meier > -maga*.

KOHN, KÖHN, KON, KOHNKE, KOHNERT, KONK, KONKE,
KUHKE, KUNKA, KUNKE
I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 10 osób o nazwisku *Köhn*: 6 w woj. bydgoskim, po 1 gdańskim, słupskim, poznańskim i zielonogórskim; 58 *Kohn*: 23 w woj. katowickim, po 8 gorzowskim i toruńskim, po 6 elbląskim i olsztyńskim; 97 *Kon*: 27 warszawskim, 14 olsztyńskim, 9 wrocławskim; 691 *Kohnke*: po 2 w woj. bydgoskim, łomżyńskim i słupskim, po 13 elbląskim i zielonogórskim, 618 gdańskim, po 9 warszawskim i katowickim, łódzkim, opolskim; 9 *Konka*: 4 w woj. elbląskim, po 1 gdańskim i słupskim; 36 *Kohnert*: 26 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, po 4 katowickim i poznańskim; 48 *Konke*: 33 w woj. gdańskim, 8 poznańskim, 5 kaliskim, 2 olsztyńskim; 205 *Konka*: 4 w woj. gdańskim, 83 łódzkim, 50 katowickim, 19 warszawskim, 14 siedleckim; 81 *Konke*: 8 w woj. bydgoskim, 47 gdańskim, 16 poznańskim, 9 pilskim; 3 *Konkie*: 2 w woj. warszawskim, 1 olsztyńskim; 137 *Konkowski*: 7 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 3 gdańskim, 30 warszawskim, 10 olsztyńskim; 127 *Kuhnert*: po 1 w woj. elbląskim i słupskim, 46 katowickim, 22 poznańskim, 20 leszczyńskim; 69 *Kuhnke*: 14 w woj. gdańskim, 16 warszawskim, 9 koszalińskim; 868 *Kunert*: po 18 w woj. bydgoskim i gdańskim, 2 słupskim, 214 katowickim, 107 opolskim, 75 warszawskim, 70 poznańskim, 41 kieleckim, 40 kaliskim; 1 *Kunert* w woj. warszawskim; 22 *Kunke*: 12 w woj. bydgoskim, 6 kaliskim, 3 wrocławskim; 27 *Kunke*: 20 w woj. bydgoskim, po 3 pilskim i poznańskim; 770 *Kunka*: 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, po 35 gdańskim i olsztyńskim, 136 łódzkim, 93 katowickim, 79 skierniewickim, 63 warszawskim; 68 *Kunke*: po 12 w woj. bydgoskim i poznańskim, 2 elbląskim, 4 słupskim, 19 toruńskim, 17 zielonogórskim; 176 *Kunkowski*: 1 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 15 gdańskim, 47 ciechanowskim, 33 warszawskim, 28 ostrołęckim.

Historycznie nazwisko notowane było na północy Kaszub, gdzie w r. 1678 w Jastarni zanotowani zostali: Jerzy *Kunka*, poddany z żoną; Jan *Kunka*, poddany z żoną i trojgiem małych dzieci; we wsi Budziszewo (dziś Chalupy) Jakub *Kunka*, poddany z żoną, „dzieci ma 5, nie wszystkie dorosłe”; Hans *Kunka* z Jastarni, rybak złożył tegoż roku przysięgę strądownych ‘strażników brzegu’ (F XXXII 53, 54, 95). W r. 1575 w Chojnicach notowany sukiennik (*Leinweber*) *Konnick* Davidt, przybyły do miasta ze Słupska, a w roku następnym kowal *Konike* Erdtmann z Debrzna; w r. 1830 handlarz wyznania mojżeszowego *Kohnemann* Gerson Meyer, przybyły z Tucholi; w r. 1840 żyd, liczący lat 30, handlarz artykułami żywnościowymi, przybyły z Czaplinka, *Kohn* Wolf, David (BBK 21, 62, 79, 82); w r. 1837 w Angowicach żyła Anna *Koehn* (Rink 94, 149); w r. 1603 soltysem w Kowalach pod Gdańskiem był Michel *Koneke*; w r. 1750 Jakob *Kohnke* był soltysem w Pruszczu, a od r. 1808 Gottlieb *Kohnke*; w latach 1623–1632 soltysem w Ostrożku pod Gdańskiem był Lorenz *Konke* (Muhl 25, 45, 59, 60, 64). W Pęgnowie pod Gdańskiem w r. 1848 proboszczem był Karl *Kunert* (Heidn 452). Dorothea *Kunke* zanotowana została w r. 1718 w księdze par. Rumia (AP XIX 8); z kolei w księdze metrykalnej par. Reda odnotowani zostali: Georgius *Kunca* w r. 1797 i Marianna *Kuncowa* r. 1817 (AP XVIII, niepaginowana). W staropolszczyźnie notowane były m.in. formy: *Kona* w r. 1414 w Wielkopolsce; w r. 1385 *Konek*; w r. 1498 *Konka* na Mazowszu; w r. 1302 *Konko* w Wielkopolsce; w r. ok. 1265 u premonstratensów wrocławskich; od r. 1460 *Kun* w Małopolsce, Wielkopolsce, na Pomorzu i na

Kresach Południowo-Wschodnich; od r. 1294 *Kunek* w Wielkopolsce i w Małopolsce, w r. 1372 *Kunke* w Małopolsce i wiele innych form (Mal III 262–263).

Wszystkie podane warianty nazwisk pochodzą jako zdrobnienia od im. *Konrad* < staro-wysoko-niem. *Cuonrath*; warianty z końcowym *-ke* są dolnoniem.; postaci z końcowym *-a*, a więc *Kohnka*, *Konka*, *Kunka* zostały spolszczone przez wymianę końcowego *-e* na *-a*; postać *Kohnert* i warianty jest formą patronimiczną, utworzoną za pomocą niem. przyrostka *-ert*; postać *Köhn*, *Kohn* możemy odnieść do miejscowości *Konie* (po niem. *Köhne*), pow. Łobez (R II 575), notowanej od r. 1680 *Kaun*, *Kohn*, *Kohne* 1686, *Kohn* 1756 i n. i objaśnionej przez Afelt 77 podwójnie: albo od ap. *koń*, albo od n.os. *Koń*; a może to n.os. *Kühn* : ap. *kühn* ‘odważny, śmiały’, w średnio-dolno-niem. *kōne* (Kluge 417), por. kasz. nazwisko *Kinka* (NP 232–233). Może to być także hipokorystyk od im. *Konrad* (zob. NP IV). Tak objaśniają omawiane nazwiska także Niemcy: Zoder I 939 dokumentuje samo nazwisko od r. 1269 *Cunico*, Johannes *Koneke* 1296; FD 385 dopuszcza także od im. żeńskiego *Kunegunda*. W księdze par. Kielno, pow. wejherowski, zanotowane zostały: Albertina *Konkowna* w r. 1820 i Barbara *Konka* w r. 1825, a w r. 1820 Josephus *Kunkowski* i w r. 1826 Antonius *Konkowski* (AP VIII 4, 63; IX 27); wcześniej w r. 1787 chrzczone było dziecko Josephi *Kunka* (AP VII 115), a w r. 1820 Josephus *Kunkowski*; w par. Góra pod Wejherowem zanotowani zostali: Joannes *Konka* 1741, Catharina *Konkowna* 1760 i Ewa *Konkowna* 1777 (AP VI 22, 43, 64). Por. AC V 121.

Koj, Kuik I PODOBNE

SNW podaje 102 osoby o nazwisku *Koj*: 5 w woj. bydgoskim, 42 gdańskim, 426 katowickim, 323 opolskim, 121 częstochowskim, 22 sieradzkim, 16 zielonogórskim, 11 wałbrzyskim, po 10 koszalińskim, łódzkim i szczecińskim, 9 wrocławskim; 1 *Koja* w woj. rzeszowskim; 1 *Kojo* w woj. plockim; 6 *Kojowski* w woj. zielonogórskim; *Kuj* 0; 1 *Kuja* w woj. bydgoskim; 5 *Kuja* vel *Kujat* w woj. łódzkim; 1 *Kujowski* w woj. opolskim; 34 *Kujek*: 21 w woj. kaliskim, 7 wałbrzyskim, 5 katowickim, 1 plockim; 1 *Kujer* w woj. suwalskim; 1 *Kujewińska* w woj. gdańskim; 6 *Kujewski*: 4 w woj. warszawskim, 2 wałbrzyskim; 1 *Kuic* w woj. katowickim; 1 *Kuica* w woj. katowickim; 260 *Kuich*: 105 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i słupskim, 25 gdańskim, 73 pilskim, 15 toruńskim, 9 włocławskim, 8 warszawskim, 7 białostockim; 301 *Kuik*: 1 w woj. bydgoskim, 25 gdańskim, po 13 słupskim i zielonogórskim, 112 poznańskim, 43 leszczyńskim; 28 *Kuik-Studzinski* w woj. słupskim; 1 *Kuikowski* w woj. białkopodlaskim.

Na Pomorzu Gdańskim *Kujk* notowany był przede wszystkim na ziemi bytowskiej: w r. 1603 w Studzienicach wystąpili *Kuyke* Christoff i *Kuyke* Paul; w r. 1652 wymienieni zostali wieśniacy (*villani*) *Kui* i *Kuick* w Konarzynach, pow. chojnicki, w r. 1658 Peter *Kuike* i *Kuyke* w Studzienicach; tego samego roku rodzina *Koycken* w Pomysku pod Bytowem, v. *Kuike* Studzinski w Studzienicach (Przyd 119). W *Księdze Bractwa Szkaplerza Śm. par. Ugoszcz* pod Bytowem, dwóch takich zachowanych na Pomorzu Gdańskim (jeszcze w Lipuszu, w Urzędzie Gminy), oraz w księgach ślubów i chrztów par. Ugoszcz (Studzienice należą do tej parafii) figurują m.in. Agnieszka *Kuikowa* 1748, P. Macij *Kuyke* Studzinski ze Studz(ienic) 1750; forma *Kuykowna* pojawia się 7 razy w latach

1768–1784 ze Studzienic; *Kuyk*, *Kujk* i *Kuik* w latach 1775–1841 ze Studzienic 6 razy, 2 razy z Oslawej Dąbrowy i 2 razy z Czarnej Dąbrowy; *Kujkowa*, v. *Kuikowa* w latach 1789–1840 4 razy z tychże wsi; notowana także forma pochodna *Kujkowsk*. Barbara *Kujkowska* w r. 1839 i *Kujkanowski* z Woyska, pow. chojnicki. Również w zachowanej księdze ślubów par. Ugoszcz spotykamy zapisy: cum Adalberto *Kuik* 1793 i w takiejże formie *Kuik* jeszcze 9 zapisów z lat 1790–1796 ze Studzienic, Oslawej Dąbrowy, Przewoza, też w formie *Kuik* i *Kuyk* z lat 1787–1797 4 razy w księdze zgonów tejsze parafii ze Studzienic i Przewozu. Raz potwierdzone zostało nazwisko złożone: cum Mathia *Kuyk* Studzinski ze Studzienic. W księgach ławniczych Kościerzyny zapisani zostali *Kujkowa* Studzińska Generosi Nicolai *Kuyk* Studzinski consors ‘małżonka’ 1766; w Studzienicach inne źródła zawierają wpisy: von *Kuycke* Franz 1787, Mathias *Kuyk* Studzinski, Michael *Kuyk* Studzinski 1780, Albrecht *Kuick* von Studzinski 1804 (Przyd 119). Historycy i heraldycy wymieniają rodzinę *Kujk-Studzinski* w Kętrzynie, pow. wejherowski; w Sobączu i w Stawiskach, pow. kościerski, w Borowym Młynie, pow. chojnicki i w innych wsiach.

Przystępując do objaśnienia wyżej podanych nazwisk, podać wypada z SSNO III 45 formy: *Koisz* od r. 1398 z Wielkopolski; *Koja* z r. 1469 z Mazowsza; *Kojan* z r. 1393 z Łęczyckiego; *Kojasz* od r. 1482 z Kresów Południowo-Wschodnich i ze Śląska; *Kojek* z lat 1404/1405 z Małopolski; *Kojeta* z r. ok. 1265 ze Śląska, które SEMot I 114 odnosi do czasownika *koii* ‘uspokajać, łagodzić, uśmierzać’; tak postąpiłem także z przydomkiem *Kujk* w r. 1798 (Przyd 119). Dziś wszystkie podane wyżej nazwiska odnieść można do stpol. im. dwuczłonowych *Ko(ji)mir* i *Ko(ji)staw* (jak to zrobiłem w Por J 1998, nr 3, s. 38–39). Przejście *o* w *u* przed *j* na południowych Kaszubach jest czymś regularnym, por. np. zaimki dzierżawcze *muj*, *twuj*; również pod względem morfologicznym znajdujemy formy analogiczne do *Koj*, *Koja*, *Kojo* od typu *Ko(j)imir* jak *Mścij* i *Roj* od *Mścistaw* i *Rościstaw*, *Sieja* od *Siemomysł* (Mal II 47); suf. *-ek*, a więc *Kojek*, a po zaniku *e* ruchomego *Kojk*/*Kujk* to najczęstszy sposób zdrabniania stpol. im. dwuczłonowych.

KOLAS, KOLASA, KOLASKI, KOLASIŃSKI

I PODOBNE

SNW podaje 251 osób o nazwisku *Kolas*: 1 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 16 gdańskim, 50 skierniewickim, 41 pilskim, po 30 katowickim i łódzkim, 18 poznańskim; 7097 *Kolasa*: 244 w woj. bydgoskim, 76 elbląskim, 125 gdańskim, 24 słupskim, 684 bielskim, 679 łódzkim, 573 tarnobrzeskim, 417 kieleckim, 398 katowickim, 324 warszawskim, 305 radomskim, 277 sieradzkim, 184 wrocławskim, 178 lubelskim, 170 nowosądeckim, 140 przemyskim, 139 opolskim, 110 częstochowskim, 109 jeleniogórskim, 100 wałbrzyskim; 159 *Kolassa*: 43 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 22 gdańskim, 1 słupskim, 60 pilskim, 11 katowickim; 60 *Kolasiak*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim, 19 konińskim, 16 poznańskim; 32 *Kolasinski*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim, 13 poznańskim; 5293 *Kolasinski*: 243 w woj. bydgoskim, 58 elbląskim, 252 gdańskim, 43 słupskim, 550 poznańskim, 390 warszawskim, 364 łódzkim, 342 katowickim, 219 plockim, 174 lubelskim, 160 toruńskim, 157 konińskim, 152 pilskim, 149 szczecińskim, 147 gorzowskim, 105 radomskim, 102 olsztyńskim;

388 *Kolaski*: 1 w woj. bydgoskim, 53 elbląskim, 253 gdańskim, 18 katowickim; 423 *Kolaska* w SNUP; 85 *Kolaszewski*: 11 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 5 słupskim, po 16 kaliskim i poznańskim; 8 *Kolaszyński*: po 4 w woj. bydgoskim i toruńskim; 30 *Kolaszkiewicz*: 5 w woj. elbląskim, 13 przemyskim, 10 wrocławskim; 6 *Kolaszyński*: po 1 w woj. elbląskim i warszawskim, po 2 olsztyńskim i suwalskim; 123 *Kolaszyński*: 12 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 37 zamojskim, 13 warszawskim; 10 *Kolaś*: 8 w woj. elbląskim, po 1 krakowskim i skierniewickim (nazwisk niewystępujących na Pomorzu Gdańskim nie wymieniam).

SSNO VII 109 notuje (wszystkie z Wielkopolski) z r. 1414 i 1415 n.os. *Kolasa* oraz formę patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ic Kolesic* od r. 1405; formę żeńską *Kolasina* z r. 1407 oraz *Kolaski* z r. 1399; C 59, SEMot I 114 wiąże je z rzeczownikiem pospolitym *kolasa* ‘rodzaj powozu’, notowanym w polszczyźnie od r. 1486, a *Kolaski* z formami *Kolatski* i *Kolac(s)ki*, które SEMot III 79 odnosi do n. wsi *Kolata*, gm. Pobiedziska, i *Kolacino*, *Kolacina*, dziś *Kolacin*, gm. Książ Wielkopolski. W okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej Martin *Kolasinski* został zanotowany w r. 1794 w sumariuszu par. Wiele (w miejscowym archiwum parafialnym, sygn. II 21), a Marianna *Kolasińska* utrwalona została w księdze metrykalnej par. Drzycim w r. 1782 (z APB). Nie wykluczając objaśnień autorów SSNO i SEMot, opowiedziałbym się za pochodzeniem od im. *Kolas(a)*, pochodnego od im. pełnego *Mikołaj*, dawniej *Nikołaj*. Formy *Kolaski*, *Kolasiński*, obocznie *Kolaszyński*, *Kolaszewski* można rozumieć jako modelowe od zdrobnień *Kolas*, *Kolas(s)a*, *Kolaś*, utworzone za pomocą przyrostków *-iński* i *-ewski*; *Kolasiak*, *Kolesic*, *Kolaska* i *Kolaszkiewicz* jako patronimiczne, powstałe przy użyciu przyrostków *-ak*, *-ic*, *-ka* i *-ewicz*. Co do zdrobnień *Kolas(a)*, *Kolasz*, *Kolaś* od *Mikołaj* por. stpol. formy *Kolasz*, *Klaus*/*Klawisz* i inne (Mal III 290–291) i im. *Klaus* u 824 mężczyzn; *Klauz* u 2: po 1 w woj. olsztyńskim i suwalskim (SIW), też nazwiska *Niklas*, *Nik(i)el* i inne, o których szerzej w artykule o północnokasz. nazwisku *Necel* (Pr J III 7–15).

KOLLMAN, KOLOMAŃSKI

SNW podaje 10 osób o nazwisku *Kollman*: 7 w woj. elbląskim, 2 toruńskim, 1 katowickim; 50 *Kollmann*: 11 w woj. bydgoskim, 31 elbląskim, 2 toruńskim, po 1 w woj. gdańskim, kaliskim i wrocławskim; *Kolomańska* 0.

Na Pomorzu Gdańskim najwcześniej i najtrwalej poświadczone zostało omawiane nazwisko w Kościerzynie: oto K. Bruski i B. Śliwiński podają z czasów krzyżackich, z lat 1411–1412, pierwszego mieszczanina kościarskiego Henryka *Kulemana* (*Kuwelmana*) (zob. *Kościerzyna. Zarys dziejów miasta do 1939 roku*, t. 1, red. M. Kallas, Toruń 1994, s. 51). Dał on początek (stał się eponimem) n. placu i łąki w Kościerzynie: na *placu Culmanskim*, *plac Calmanowski* 1683; plac *Calmanowski* nazwany 1684; łąka w *kulmańskiej* 1681, 1684, 1684 (PMT I 157). Nazwa do dziś żywa jako *Kulmańskô*, znana też była A. Majkowskiemu, gdy w humorystycznym opowiadaniu *Jak w Koscérznie koscelnôgo obrelê abo piãc kawalerów a jedna jedino brutka* pisał: „W *Kulmańscy* mnie kukówka okukała”. Nadto notowane także na północy Kaszub: w r. 1762 w księdze metrykalnej par. Góra pod Wejherowem chrzczone było dziecko Jacobi *Colman*, wcześniej, bo w r. 1740, w księdze metrykalnej par. Strzepcz, pow. wejherowski, zapisany został Andreas *Colman*. Dodać

trzeba, że SSNO II 523, VI 395 notuje n.os. *Kalman*, m.in. mieszczanina z Pilzna z r. 1415, *Kalmen* z Tarnowa z r. 1385, karczmarza *Kalmona* z r. 1469 z Przemyśla, nadto kapelana biskupa wrocławskiego *Kolma* z r. 1264, SEMot VII 315 wysuwa sugestię, że od staronordyckiego *Kollir* ‘chelm’ i odsyła do *Kolman*. To ostatnie (*Kolm*) można by wywieść od n.m. czy apelatywu *Chołm* lub *chołm* ‘góra’, dwa poprzednie reprezentują omawiane nazwisko *Koloman(n)*.

Próby objaśnienia nazwiska *Kol(l)man(n)* można znaleźć w literaturze niemieckiej, szczególnie u Go 358, który dopatrywał się aż trzech podstaw: 1) *Gallus*, tj. ‘mieszkaniec Galii’; 2) im. opartych na staro-wysoko-niem. rdzeniu *galan* ‘śpiewać’, tkwiącym np. w im. *Galaman*, obocznie *Kallmann*; 3) węgierskim świętym *Kolmanie*. Zoder I 944 odnosi nazwisko *Kollmann*, pisane też *Collmann*, do n.m. *Kolle* w Nadrenii, pod Berlinem, na Pomorzu Zachodnim lub do im. św. *Kolomana*, zmarłego r. 1012, samo nazwisko notuje od r. 1357. Z autorów polskich H. Borek (*Nazwiska mieszkańców Bytomia...*, Warszawa–Wrocław 1976, s. 145) podaje nazwisko *Kalman* z r. 1740 i odnosi je (za Go) do niem. i węg. nazwiska *Kalman*. DF 385–386 wywodzi nazwiska *Kollmann* i *Köllmann* na obszarze dolnoniem. od n.m. *Kall(e)*, *Köll(e)* (jak Zoder), na obszarze górnoniem. od im. św. *Kolomana*, dodatkowo *Kohlmann* może wskazywać na ‘wypalacza węgla’ lub ‘hodowcę kapusty’ od niem. rzeczowników *Kohle* ‘węgiel’ lub *Kohl* ‘kapusta’.

Dla pomorskiego nazwiska *Kol(l)man(n)* przekonujący jest związek z im. *Kolman* lub *Koloman*, które zdaniem KIS III 502 pochodzi od irlandzkiego określenia ‘pustelnika’ i zlatynizowane zostało do postaci *Columbanus*. Imię *Koloman* według tego wydawnictwa nosiło ok. 120 świętych, z których większego znaczenia nabrał Koloman ze Stockerau, który jako mnich irlandzki wybrał się z pielgrzymką do Palestyny, lecz we wspomnianym Stockerau pod Wiedniem wzięto go za szpiega i powieszono 17 VII 1012 r., stał się patronem Austrii, nadto – w ludowym przekonaniu – był patronem bydła i w czasie zarazy, niezawodnym doradcą panien poszukujących męża, co oddaje niem. wierszyk: *Heiliger Sankt Koloman, o schenk mir auch einen Mann* ‘św. Kolomanie, daj mi męża’. SIW podaje 2 mężczyzn o im. *Koloman*: po 1 w woj. jeleniogórskim i krakowskim.

KOŁDRA, KOŁDRAS, KOŁDRZAK

I PODOBNE

SNW podaje 87 osób o nazwisku *Kołdra*: 5 w woj. bydgoskim, 37 radomskim, 12 warszawskim, po 6 ciechanowskim i szczecińskim; 249 *Kołdras*: 1 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 77 tarnowskim, 42 katowickim, 15 jeleniogórskim, 14 poznańskim, 13 krakowskim, 12 kieleckim; 3 *Kołdrasiewicz* w woj. warszawskim; *Kołdrasińska* 0; 5 *Kołdraszeński* w woj. warszawskim; *Kołdre* 0; 5 *Kołdrowski* w woj. radomskim; 36 *Kołdrzak*: 10 w woj. warszawskim, po 6 opolskim i plockim, po 3 gorzowskim, olsztyńskim i skierniewickim.

Dziwi, że współcześnie na Pomorzu Gdańskim omawiane nazwiska tak słabo są reprezentowane, skoro w pracy o pomorskich przydomkach szlacheckich (Przyd 120–121) zgromadziłem sporo poświadczeń z ksiąg ławniczych Kościerzyny. Oto ich wybór: Między Ichmosciami Panem Bogusławem y Dorotą z *Kołdrasow* Lewińskimi Malzonkami (z Poblocia) 1752; Gnosus Jacobus *Kołdras* Pobłocki [...] in fundo sortium Dargolewo [...] Borek et Szopy 1752; Gnosus Alberus *Kołdras* Wąldowski 1752; Gnosos

Koldrasy Waldowskie Conjuges in Bonis villae Poblocie 1765. Był to więc przydomek *Lewińskich* z *Lewina* i *Pobłockich* z *Pobłocia* w pow. wejherowskim oraz *Waldowskich* z *Waldowa* w pow. świeckim.

Nazwisko pochodzi od rzeczownika *koldra*, notowanego od XIV w. w znaczeniu ‘tkanina służąca jako przykrycie łóżka, ściany, podłogi: koc, koldra, zasłona, opona, kobierzec’; dawniej też ‘rodzaj płaszcza’, zapożyczonego z dawnego wł. *coltra* ‘pokrycie, przykrycie’, dziś *coltre* ‘koldra, calun’, co ostatecznie z łac. *culitra* ‘poduszka, materac’ (B 245). Od podstawowej formy *Koldra* utworzono nazwiska patronimiczne: *Koldrząk* za pomocą przyrostka *-ak*; *Koldrasiewicz* z formantem *-ewicz*; *Koldrek* ujawnia albo formę zdrobniałą, albo patronimiczną; postaciami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ski* i jego wariantów rozszerzonych są nazwiska *Koldrowski*, *Koldrański*, *Koldraszewski*.

KOMKOWSKI, KUMEK, KUMKOWSKI I PODOBNE

SNW notuje 178 osób o nazwisku *Komkowski*: 167 w woj. gdańskim, 4 elbląskim, po 3 śląskim i łódzkim, 1 toruńskim; 8 *Komka*: 5 w woj. bydgoskim, 2 łódzkim, 1 poznańskim; 7 *Komke*: 4 w woj. warszawskim, 3 łódzkim; 13 *Komko*: 1 w woj. bydgoskim, 10 opolskim, 2 wrocławskim; 193 *Kumek*: 2 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 93 kieleckim, 25 ostrołęckim, 12 radomskim, 11 ciechanowskim; 169 *Kumkowski*: 34 w woj. bydgoskim, po 5 elbląskim i olsztyńskim, 84 suwalskim; 52 *Kumka*: 2 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 12 zielonogórskim, 10 opolskim, 9 krośnieńskim, 8 przemyskim; 51 *Kumke*: 29 zielonogórskim, 11 konińskim, 8 łódzkim; 10 *Kumko*: 5 w woj. wałbrzyskim, 4 wrocławskim, 1 łódzkim.

W r. 1773 według katastru fryderycjańskiego w Brodnicy Dolnej, pow. kartuski, mieszkali najemnicy Johann *Komkowski* i Adam *Komkowski*; Catharina *Komkowska* zanotowana została w r. 1874 w księdze metrykalnej par. Sierakowice (z miejscowego archiwum parafialnego). W staropolszczyźnie notowane: w r. 1368 *Kum* w Małopolsce oraz *Kumek* od r. 1445 w Małopolsce i na Mazowszu; forma żeńska *Kuma* r. 1498 na Kresach Południowo-Wschodnich, *Kumo* (SSNO III 193, VII 123) i odniesione przez C 69 i SEMot I 135–136 do rzeczownika *kum* ‘ojciec chrzestny’, *kuma* ‘matka chrzestna’ i zdrobnienia *kumek*, notowanych w polszczyźnie od r. ok. 1500. Wyrazy pochodzą ostateczniej od łac. *conmater* ‘współmatka’ (Sl III 359). Nazwiska jednak mogą być homonimiczne (poligenetyczne). Obok podanej podstawy na Pomorzu, zwłaszcza na Kaszubach, a z nazwiskiem spotykam się głównie w pow. kartuskim, trzeba wziąć pod uwagę wieloznaczny wyraz *kum*: 1) ‘koryto, żłób dla zwierząt, pierwotnie wydrążone w drzewie, obecnie zbite z desek lub betonowe, pokryte emalią’; 2) przestarz. ‘dawne czółno kłocowe’; 3) ‘koryto do siekania bruku’; 4) ‘zaprzęg składający się z czterech koni’; 5) przen. ‘łożko’; 6) przen. ‘trumna zbita z czterech desek’; 7) rzadko ‘stara panna’; zdrobnienie *kumk* oznacza także ‘chodak wyżłobiony w drzewie’; a *kumka*: 1) dawniej: ‘naczynie wyżłobione w drzewie, dziś: filiżanka lub miska gliniana, niekiedy: szklanka do piwa’; 2) ‘niecka’; 3) ‘taczka ze skrzynią’ zwana inaczej *kumkara* (Sych II 297), z innych źródeł kasz. H. Popowska-Taborska podaje jeszcze dalsze znaczenia, a sam wyraz wywodzi z niem. dialektów pomorskich: *kumm* ‘skrzynia; żłób dla koni, krów’;

średnio-dolno-niem. *kum* ‘okrągłe naczynie, zbiornik’; średnio-wysoko-niem. *kumpf* ‘miska’; w dialektach niem. także *komme* ‘miska’, ‘żłób’, ‘skrzynia na obrok’, ‘koryto’, ‘mała filizanka’ (SEK III 120–121), co tłumaczyć by mogło nazwiska ze składem głoskowym *Komk-*; dodam, że odnotowaną przez ks. Sychtę *kumkarę* z południa Kaszub znam jako *kómkarę*. Rozważyć także trzeba kasz. wyraz *kumka* ‘ława pod piecem’, notowany najwcześniej przez G. Pobłockiego (*Słowniczek kaszubski*, Chelmino 1875, s. 35) i następnych leksykografów kaszubskich (z wyjątkiem Biskupskiego) oraz innych badaczy, o czym szerzej H. Popowska-Taborska (SEK III 81) i *klómka*, częściej *klómnio* i inne warianty ‘rodzaj sieci rybackiej’, znane w innych dialektach polskich, językach słowiańskich i w staropolszczyźnie, o czym również H. Popowska-Taborska (SEK III 55–56). Przynajmniej regionalnie pod uwagę wziąć by trzeba rzeczownik *kumka* ‘gatunek żaby ropuchy o zoologicznej nazwie Bombinator’ (SJP III 11).

KONCE, KONCEWICZ, KUNCEWICZ, KUNZE

I PODOBNE

SNW notuje 12 osób o nazwisku *Konce*: 11 w woj. legnickim, 1 warszawskim; 5 *Konceja* w woj. elbląskim; 2 *Koncz*: po 1 w woj. częstochowskim i szczecińskim i liczne formy pochodne; 6 *Kontz* w woj. łódzkim; 1373 *Koncewicz*: 16 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 47 gdańskim, 3 słupskim, 298 suwalskim, 117 warszawskim, 85 katowickim, 80 białostockim, 77 kieleckim, 52 wrocławskim, 29 szczecińskim; 1137 *Kunc*: 89 w woj. bydgoskim, po 27 elbląskim i słupskim, 101 gdańskim, 103 bielskim, 67 wrocławskim, 56 chełmskim, 41 szczecińskim, 34 warszawskim, 33 zamojskim, 30 koszalińskim; złożone *Kunc-Jasiński*: 14 w woj. nowosądeckim, 3 katowickim; 102 *Kunca*: 58 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 16 gdańskim, 15 warszawskim, 5 lubelskim; 383 *Kunce*: 12 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 11 gdańskim, 81 sieradzkim, 56 łódzkim, 48 katowickim, 37 warszawskim; 96 *Kuncer*: 12 w woj. gdańskim, 25 suwalskim, 19 olsztyńskim; 925 *Kuncewicz*: 22 w woj. bydgoskim, 32 elbląskim, 87 gdańskim, 22 słupskim, 93 warszawskim, 52 zielonogórskim, 46 wrocławskim, 45 poznańskim, 40 pilskim, 39 legnickim; 58 *Kuntz*: 18 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 25 warszawskim; 47 *Kuntze*: 2 w woj. bydgoskim, 17 katowickim, 13 poznańskim; 1 *Kuntsch* w woj. katowickim; 1 *Kuntscher* w woj. bielskim; 170 *Kunze*: po 7 w woj. bydgoskim i gdańskim, po 30 katowickim i kaliskim.

W r. 1678 w folwarku w Łebczu notowany urzędnik Adam *Kuntz* (F XXXII 77); w r. 1754 w par. Góra pod Wejherowem chrzczone było dziecko Martini *Kunca* (dop. l.poj. od nazwiska *Kunc*); w księdze metrykalnej par. Reda zanotowany został Jacob *Kuntz* w r. 1804 (AP XVIII, niepaginowana). W księdze metrykalnej par. Niewieścín, pow. świecki, w r. 1812 utrwalona została Catharina *Konczewska* (APB). W r. 1764 wśród obywateli Chojnic notowany garbarz *Kuntz* Christian Gottfr., przybyły do miasta z Marienbergu w Saksonii (BBK 62). W staropolszczyźnie od r. 1311 notowane zdrobnienie *Konc* w Wielkopolsce, od r. 1412 *Konca*; od r. 1403 pochodne *Koncak*; od r. 1248 *Kunc* na Śląsku, w Wielkopolsce i Małopolsce; *Kunca* od r. ok. 1265 wśród premonstratensów wrocławskich, w XIV w. w Wielkopolsce, Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Kuncak* od r. 1417 w Wielkopolsce; od r. 1317 *Kunce* na Śląsku, w Wielkopolsce i w Małopolsce, i na wspomnianych kresach; *Kunco* od r. 1317 na Śląsku i w Małopolsce i inne formy z konstryntem *-c-* (Mal III 262–263).

Podstawowe nazwiska *Kunc*, *Konc*, *Konż*, *Kontż*, *Kunżę*, *Kunce* są niem. zdrobnieniami im. *Konrad*, staro-wysoko-niem. *Cuonrāth*; *Kunca* to forma spolszczona przez wymianę niem. *-e* na pol. *-a*; w postaci *Kuncer* widać niem. *-er*; *Kuncewicz* i *Koncenwicz* to formy patronimiczne utworzone za pomocą przyrostka *-ewicz*; nazwisko *Konceja* zawiera przyrostek *-eja*. Nazwisko *Koncenwicz* nosił męczennik unii św. Jozafat Kuncewicz (1580–1623) o przydomku *Duszochwat* (KIS III 341–342), jaki dawano także św. Andrzejowi Boboli (1591–1657).

KONKIEL, KUNKIEL, KONKLEWSKI

SNW podaje 2110 osób o nazwisku *Konkeł*: 27 w woj. bydgoskim, 40 elbląskim, 1649 gdańskim, 260 słupskim, 18 legnickim, 12 toruńskim, 10 koszalińskim; 212 *Konkieł*: 1 w woj. bydgoskim, po 4 elbląskim i słupskim, 19 gdańskim, 20 olsztyńskim, 17 katowickim; 122 *Konklewski*: 13 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 79 toruńskim, 6 olsztyńskim; 555 *Kunkeł*: 56 w woj. bydgoskim, po 28 elbląskim i toruńskim, 220 gdańskim, 55 słupskim, 32 szczecińskim; 90 *Kunkieł*: 1 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 9 gdańskim, 20 słupskim, 10 jeleniogórskim.

Historycznie nazwisko było w Jastarni na Półwyspie Helskim, gdzie m.in. 1678 zanotowany został soltys Jerzy *Kunkol* (w indeksie: *Kunkel*) (F XXII 53); w r. 1739 w par. Góra pod Wejherowem zanotowany został Joannes *Kunkiel* (AP VI 5).

Jest to niem. hipokorystyk od im. *Konrad*, forma *Kunk(i)el* może pochodzić od niem. rzeczownika *Kunkel* ‘kądział’ i być nazwiskiem odzawodowym (Niemcy mówią w tym wypadku o nazwiskach pośrednio zawodowych, tj. wskazujących bezpośrednio na przedmiot, tu ‘kądział’, a pośrednio zawód, którego atrybutem jest ten przedmiot, tu ‘przędzalnica’). Z. Stieber uważał, że to zniemczone nazwisko *Kąkol*: *kąkol* ‘zizanium’, na pewno w postaci *Konkol* mamy fonetycznie zapisane nazwisko *Kąkol*, por. też nazwisko *Kunk*, *Kunke*, *Kunka* i podobne.

KONON, KONONCZUK, KONONIUK, KONONOWICZ I PODOBNE

SNW podaje 305 osób o nazwisku *Konon*: po 10 w woj. elbląskim i słupskim, 12 gdańskim, 28 wrocławskim, 25 białostockim, po 24 białkopodlaskim i jeleniogórskim, 20 koszalińskim, 18 poznańskim; 1 *Konona* w woj. zielonogórskim; 51 *Kononczuk*: 1 w woj. elbląskim, 37 białostockim, 6 szczecińskim, 4 ostrołęckim, 3 wałbrzyskim; 371 *Konończuk*: 12 elbląskim, 4 gdańskim, 1 słupskim, 291 białostockim; 11 *Konończyk*: 2 w woj. słupskim, 5 białostockim, 4 łódzkim; *Kononenko* 0; 1 *Kononiak* w woj. warszawskim; 6 *Kononienko*: 4 w woj. katowickim, po 1 bielskim i piotrkowskim; 4 *Kononik*: 2 zielonogórskim, po 1 gorzowskim i białostockim, 367 *Kononiuk*: 2 w woj. gdańskim, 170 białostockim, 50 białkopodlaskim, 28 chełmskim, 26 warszawskim, 25 lubelskim; 1 *Kononko* w woj. katowickim; 22 *Kononow*: po 3 w woj. gdańskim, kieleckim i sieradzkim, 11 w woj. białkopodlaskim, 1 warszawskim; 660 *Kononowicz*: 62 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 28 gdańskim, 11 słupskim, 61 gorzowskim, 39 koszalińskim, 37 opolskim, 35 warszawskim, 29 łódzkim; złożone: 4 *Kononowicz-Krasucka* w woj.

warszawskim; 1 *Kononowicz* vel Siemianow w woj. katowickim; 2 *Konoń*: po 1 w woj. białkopodlaskim i piotrkowskim; 7 *Kononów*: 6 w woj. sieradzkim, 1 łódzkim; 1 *Konońska* w woj. wrocławskim.

Historycznie nazwiska *Konon* 1662, *Konun* 1528, pochodne patronimiczne *Kononczewicz* 1558, *Kononowicz* 1551 i następne notowane były na Białostocczyźnie (SHNOB I 166) i odniesione zostały ostatecznie do wschodniosłowiańskiego im. *Konon* (SIW podaje 2 mężczyzn o im. *Konon*: po 1 w woj. białostockim i walbrzyskim). Podstawowe nazwisko *Konon* pochodzi od im. *Konon*, notowanego na Kresach Południowo-Wschodnich już w staropolszczyźnie (zob. SSNO III 68 i Mał III 261). Formę *Konona* najłatwiej objaśnić jako dop. l.poj. nazwiska *Konon* (syn *Konona*, zatem *Konona*), wiele mamy form patronimicznych, utworzonych za pomocą przyrostków: *-owicz*: *Kononowicz*; *-uk*: *Kononczuk*, *Konończuk*; *-enko*: *Kononenko*, *Kononienko*; *-ak*: *Kononiak*; *-ik*, *-czyk*: *Kononik*, *Konończyk*; *-ko*: *Kononko*; dzierżawczego, użytego obocznie: *-ow*/*-ów*: *Kononow*/*Kononów*; modelowo użytego *-ski*: *Konoński*; *Konoń* jest formą analogiczną do nazwisk typu *Moroń*, *Pigoń*.

KOPACZ

I JEGO RODZINA ETYMOLOGICZNA

SNW podaje 5889 osób o nazwisku *Kopacz*: 84 w woj. bydgoskim, 54 elbląskim, 118 gdańskim, 69 słupskim, 640 kaliskim, 622 tarnowskim, 453 katowickim, 306 warszawskim, 254 tarnobrzescim, 216 częstochowskim, 215 krakowskim, 208 rzeszowskim, 188 bielskim, 181 lubelskim, 158 szczecińskim, 150 krośnieńskim, 146 legnickim, 145 wrocławskim, 140 opolskim, 137 walbrzyskim, 124 koszańskim, 91 zielonogórskim, 90 piotrkowskim, 88 jeleniogórskim, 86 przemyskim, 78 ciechanowskim, 76 łódzkim, 66 olsztyńskim, 58 gorzowskim, 57 poznańskim, 52 toruńskim; 1417 *Kopacki*: 33 w woj. elbląskim, 13 gdańskim, 9 słupskim, 178 kaliskim, 117 przemyskim, 112 łódzkim, 101 wrocławskim, 89 szczecińskim, 68 opolskim, po 67 warszawskim i katowickim; 166 *Kopaczek*: 1 w woj. bydgoskim, po 3 elbląskim i gdańskim, 50 zielonogórskim, 28 szczecińskim, 17 gorzowskim, 16 olsztyńskim, po 12 katowickim i łódzkim, 10 białostockim; 9 *Kopaczew*: 5 w woj. gdańskim, 3 walbrzyskim, 1 legnickim; 1654 *Kopaczewski*: 72 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 70 gdańskim, 1 słupskim, 219 wrocławskim, 196 konińskim, 154 toruńskim, 115 szczecińskim, 103 poznańskim, 100 plockim, 80 zielonogórskim; 20 *Kopaczun*: po 6 gdańskim i łódzkim, 4 szczecińskim, 3 poznańskim; 80 *Kopaczuk*: po 4 w woj. elbląskim, koszańskim, plockim i toruńskim, 25 wrocławskim, 18 poznańskim, 10 warszawskim; 436 *Kopaczynski*: 12 w woj. gdańskim, 100 zielonogórskim, 59 jeleniogórskim, 49 wrocławskim, 36 rzeszowskim, 20 walbrzyskim, 17 katowickim, 15 zamojskim, 14 przemyskim, 13 poznańskim, 11 leszczyńskim, po 10 warszawskim, kaliskim i krakowskim; 1 *Kopabnke* w woj. gdańskim; 49 *Kopał*: 24 w woj. elbląskim, 14 gdańskim, 9 koszańskim; 25 *Kopałko*: po 4 w woj. bydgoskim i walbrzyskim, 7 warszawskim, po 2 wrocławskim i zielonogórskim; 72 *Kopałski*: po 6 bydgoskim i szczecińskim, 15 łódzkim, 11 legnickim, po 8 krakowskim i skierniewickim, po 4 częstochowskim i walbrzyskim; 32 *Kopałka*: 1 w woj. słupskim, 10 warszawskim, 8 łódzkim, 5 katowickim, po 2 olsztyńskim i piotrkowskim; 12 *Kopanjko*: 9 w woj. słupskim, 2 sieradzkim, 1 suwalskim; 1225 *Kopania*: 10 w woj. bydgoskim, 40 elbląskim, 71 gdańskim, 28 słupskim, 229 łódzkim, 222 warszawskim, 81 lubelskim,

62 radomskim, 53 siedleckim, 49 katowickim, 36 białskopodlaskim, 31 wrocławskim, 25 jeleniogórskim, 21 skierniewickim, 20 ciechanowskim, 28 olsztyńskim; 14 *Kopaniarski*: 13 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim; 315 *Kopaniarz*: 13 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 3 gdańskim, 119 pilskim, 45 ostrołęckim, 36 poznańskim, 18 wrocławskim, 17 walbrzyskim; 45 *Kopanicki*: 3 w woj. elbląskim, 7 gdańskim i zamojskim, 10 legnickim, 6 częstochowskim; 7 *Kopaniec*: 2 w woj. elbląskim, 3 olsztyńskim, po 1 piotrkowskim i walbrzyskim.

SSNO IV 74, VII 112 notuje *Kopacz* od r. 1293 ze Śląska, z w. XIV z Małopolski, Pomorza i Wielkopolski, kontynuowane w w. XV i dodatkowo z Mazowsza oraz z Kresów Południowo-Wschodnich i odniesione do ap. *kop* (C 60, SEMot I 118), wśród nosicieli żołnierz, sędzia, garncarz; także h. *Kopacz*, o którego pochodzeniu zob. SEMot VI 23; forma pochodna *Kopaczek* lub *Kopaczko* z Mazowsza i z tego regionu postać żeńska *Kopaczowa* z r. 1393. Na Pomorzu poświadczeń stosunkowo niewiele: r. 1666 w par. Pogódki pod Skarszewami utrwalony został Stanislaus *Kopac*, a w Sartawicach pod Świeciem r. 1792 Marianna *Kopacowna* (Damps 150); w Rumi odnotowani zostali Gregorius *Kopacz* r. 1720 i Dorothea *Kopaczka* 1759 (AP XIX 11, 130).

Od ap. *Kopacz* formami pochodnymi, tworzonymi za pomocą formantów, są: *Kopaczel* z -el; *Kopaczew* z -ew; *Kopaczun* z -un; *Kopaczyk* z -yk; do rodziny etymologicznej należą także *Kopałka*, *Kopania*, *Kopaczyński* jako formacja modelowa, tu należy także *Kopalski* od *Kopał* i *Kopanajko*.

KORIAT, KORIOTH I PODOBNE

SNW podaje 212 osób o nazwisku *Koriat*: 5 w woj. bydgoskim, 38 gdańskim, 76 kieleckim, 27 łódzkim; 1 *Koriata* w woj. łódzkim; 8 *Koriatb*: po 4 w woj. olsztyńskim i toruńskim; 90 *Korjat*: po 25 w woj. gdańskim i radomskim, 15 kieleckim, 11 łódzkim; 1 *Koriotb* w woj. olsztyńskim; 1 *Korith* w woj. gdańskim; 2 *Koritke* w woj. gdańskim.

Nazwiska można moim zdaniem wiązać ze średniowiecznym łac. *corus*, -i, obocznie *corius* 'korzec' i metonimicznie 'naczynie o pojemności jednego korca' (SIŁS II 1377) z łac. suf. -at(us), por. analogiczne *Kuriata* od *curia*, -ae + -at(us). Warianty *Koriot* i *Korit* tłumaczyłyby się pozycją po spółgłosce półotwartej *r* i niemotywowanym charakterem nazwiska.

KORNET, KORNETA I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 597 osób o nazwisku *Kornet*: 74 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 7 gdańskim, 16 ślupskim, 114 warszawskim, 88 radomskim, 46 lubelskim, 37 kieleckim, 29 szczecińskim, po 18 katowickim i zamojskim, po 15 jeleniogórskim i koszalińskim, 9 chełmskim, 8 toruńskim, 7 walbrzyskim, po 4 bielskim i siedleckim; 73 *Korneta* poza Pomorzem Gdańskim: 37 radomskim, 12 piotrkowskim, po 7 warszawskim i katowickim; 37 *Kornetka*: 11 w woj. radomskim, 10 warszawskim, 9 jeleniogórskim, 6 poznańskim;

Wariant *Korneta* nazwiska interpretować można jako genetyczną formę dop. l.poj. (syn *Korneta*, zatem *Korneta*), *Kornetowski* to nazwisko modelowe, utworzone od *Kornet(a)* za pomocą przyrostka *-owski*; pozostałe formy to nazwiska pochodne, utworzone od *Kornet* za pomocą przyrostków *-ko*, *-ej*, *-uk*.

SNW podaje 1814 osób o nazwisku *Korona*: 85 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 27 gdańskim, 5 słupskim, 185 tarnobrzeskim, 167 zamojskim, 141 lubelskim, 130 nowosądeckim, 102 warszawskim, 101 katowickim, 93 krośnieńskim, 79 chełmskim, 74 kieleckim, 67 krakowskim, 64 sieradzkim, 46 zielonogórskim, 40 wałbrzyskim, 35 wrocławskim, 30 legnickim; 7 *Koronna*: 5 w woj. kaliskim, po 1 w woj. szczecińskim i wrocławskim; 278 *Koronka*: 51 w woj. bydgoskim, 11 słupskim, 55 poznańskim, 34 siedleckim, 31 pilskim; 716 *Koronkiewicz*: 3 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 24 gdańskim, 327 suwalskim, 156 białostockim, 56 olsztyńskim, 32 legnickim, 26 warszawskim, 25 wrocławskim; 26 *Koroniewski*: 1 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 9 toruńskim, 6 jeleniogórskim; 11 *Koron*: 8 w woj. wrocławskim, 2 białostockim, 1 łódzkim; 1 złożone *Korona Kilański* w woj. nowosądeckim; bez wskazania ilości: *Koronaś*, *Koronawska*, *Koroncewicz*, *Koronczyk*, *Koronec*, *Koronek*, *Koroniewicz*, *Koronocho*, *Koronoś*; 13 *Koronacki*: 5 w woj. gorzowskim, 4 warszawskim, 3 tarnobrzeskim, 1 włocławskim; 1 *Koronaś* w woj. kieleckim; 1 *Koronaw* w woj. tarnobrzeskim; 2 *Koronec* w woj. warszawskim; 2 *Koronczak*: po 1 w woj. konińskim i zielonogórskim; 63 *Koronczewski*: 16 w woj. wrocławskim, 12 białostockim, 9 krakowskim, po 6 legnickim i tarnobrzeskim; 10 *Koronczok*: 7 w woj. opolskim, 3 szczecińskim; 1 *Koronecki* w woj. szczecińskim; 18 *Koronek*: 9 w woj. katowickim, po 4 łódzkim i opolskim, 1 tarnobrzeskim; 22 *Koroniak*: 6 w woj. wrocławskim, po 4 kaliskim, leszczyńskim i poznańskim, 3 warszawskim; 33 *Koroniecki*: 29 w woj.

bialostockim, po 2 łomżyńskim i skierniewickim; 6 *Koronik*: 4 w woj. wałbrzyskim, 2 legnickim; 10 *Koroniorz*: 9 w woj. katowickim, 1 wrocławskim; 1 *Koroniuk* w woj. szczecińskim; 2 *Koronko*: po 1 w woj. szczecińskim i zielonogórskim; 32 *Koronkowskie*: 24 w woj. konińskim, 7 legnickim, 1 gorzowskim; 5 *Koronny* w woj. kaliskim; 1 *Koronog* w woj. radomskim; 112 *Koronowicz*: 6 w woj. gdańskim, po 12 śluskim i częstochowskim, 36 katowickim, 14 zamojskim; 422 *Koronowski*: 40 w woj. bydgoskim, po 12 elbląskim i śluskim, 17 gdańskim, 49 warszawskim, 43 katowickim, 39 leszczyńskim, 37 ciechanowskim, 32 poznańskim; 2 *Koroń*: po 1 w woj. bydgoskim i radomskim; 15 *Korończak*: 10 w woj. zielonogórskim, 4 katowickim, 1 opolskim; 14 *Korończuk*: 1 w woj. gdańskim, 7 suwalskim, 6 łomżyńskim; 89 *Korońskie*: 2 w woj. gdańskim, 14 szczecińskim, 12 toruńskim, 11 skierniewickim.

SSNO III 88 notuje n.os. *Koronek* z r. 1399 z Łęczyckiego i 1411 z Sandomierskiego. Podstawowe nazwisko *Korona* pochodzi od wyrazu pospolitego *korona* lub (bardzo rzadkiego) im. *Korona* (w SIW 1 kobieta w woj. śluskim). *Koronek* jest dwuznaczne: albo od wyrazu pospolitego *koronek*, albo od *Korona* z suf. *-ka*; *Koronek* utworzone od *Koron(a)* za pomocą przyrostka *-ek*; wiele jest formacji patronimicznych, powstałych za pomocą przyrostka *-ewicz*: *Koroniewicz*, *Koronkiewicz* (to od *Koronek*), *Koroncewicz* od *Koronec* i *-owicz*: *Koronowicz*, *Koroncewicz* od *Koronec* lub *Koronec* z zanikiem *-e* ruchomego; *-ak*: *Koronek*, *Koroneczak* i „śląski” *Koroneczok*; także *Koronog* i *Koroneg* tu należą (przez nawiązanie do rzeczownika *noga*); ze wschodniopol. *-uk*: *Koroniuk*, *Koroneczuk* (od *Koronec*); *-ik*: *Koronik*; są struktury modelowe: *Koronecki* od *Koronek*, *Koroneński*, *Koronecki* od *Korona*, ale *Koroneński* możliwy od n.m. *Koronek* (a ta od *Korona Mariae*, n. klasztoru cystersów, do których należała osada, a potem miasto); *Koroń* jest formą wtórną, analogiczną do nazwisk typu *Pigoń*, *Wilkoń*; *Koroniorz* w „śląskiej” wersji oddaje dawne *Koronecz* ‘mieszkaniec *Korony*’, nie: Wielkiego Księstwa Litewskiego.

KORTALS, KORTHALS

I PODOBNE

SNW notuje 33 osoby o nazwisku *Kortals* w woj. gdańskim; 200 *Korthals*: 58 w woj. bydgoskim, 110 gdańskim, 7 toruńskim, po 6 katowickim i leszczyńskim; 20 *Kurczals*: 7 w woj. elbląskim, 11 zielonogórskim, 2 katowickim; 82 *Kort*: 22 w woj. gdańskim, 156 zielonogórskim, 9 toruńskim, po 8 koszalińskim i wrocławskim; 648 *Kurz*: 42 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 23 gdańskim, 19 śluskim, 113 katowickim, 99 konińskim, 35 koszalińskim, 34 bielskim, 26 opolskim.

W r. 1560 w Łebnie, pow. wejherowski, zanotowany został Max *Korte* der Muller, a więc młynarz (WD). Nazwiska *Kort* i *Kurz* pochodzą od niem. przymiotnika: w formie dolnoniem. *kort* ‘krótki’, górnioniem. *kurz* ‘krótki’, w znaczeniu ‘mały’. Nazwisko *Korthals* i w formie uproszczonej *Kortals* po zaniku *-h-* w postaci dolnoniem. oraz *Kurzhals* w postaci górnioniem. znaczy po pol. ‘krótkoszyi, z krótką szyją’ z II członem *Hals* ‘szyja’; germ. *Hals* ‘szyja’ wiąże Kluge 289 z pojęciem ‘kręcenia’: pozwala bowiem kręcić głową.

KORZAN, KORZAŃSKI

SNW notuje 214 osób o nazwisku *Korzan*: 5 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 1 słupskim, 47 zamojskim, 20 katowickim; 209 *Korzański*: 10 w woj. bydgoskim, po 6 elbląskim i gdańskim, 84 kaliskim, 37 sieradzkim.

W starostwie człuchowskim r. 1676 notowany *gbur* Michał *Korzanek* w Krępku Marcin, Jerzy *Korzanek* i arendarz Paul *Korzanek*; w r. 1696 w tejże Biskupnicy Michał *Korzanek*, a w Krępku: Jerzy *Korzanek*, Martin *Korzanek*, wspomniany też Paul *Korzanek* oraz [włoki] Tomasz *Korzanekowski* (ISC 12, 21, 52, 53, 54).

Prawdopodobnie od ap. *korzeń* z rozwojem grupy $eN > aN$ i zanikiem miękkości pod wpływem niem.; por. takie nazwisko i jego pochodne w staropolszczyźnie (SEMot I 121). *Korzański* to forma modelowa powstała przy użyciu przyrostka *-ski*, historyczny *Korzanek* utworzony został za pomocą przyrostka *-(e)k*.

KOS, KOSS, AMZEL
I PODOBNE

SNW podaje 6222 osoby o nazwisku *Kos*: 75 w woj. bydgoskim, 106 elbląskim, 384 gdańskim, 137 słupskim, 550 bielskim, 541 katowickim, 484 kieleckim, 453 tarnobrzeskim, 404 warszawskim, 338 tarnowskim, 295 częstochowskim, 200 konińskim, 184 wrocławskim, 150 przemyskim; 2778 *Kosek*: w woj. bydgoskim, 83 elbląskim, 45 gdańskim, 419 krakowskim, 398 bielskim, 328 ciechanowskim, 213 katowickim; 695 *Kosowicz*: 6 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 10 gdańskim, 19 słupskim, 106 zielonogórskim, 93 warszawskim, 89 tarnobrzeskim, 61 leszczyńskim, 40 kieleckim; 917 *Koss*: 3 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 567 gdańskim, 26 słupskim, 67 warszawskim, 34 wrocławskim, 23 pilskim; 35 *Kossowicz*: 7 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 8 krakowskim, po 5 warszawskim i wałbrzyskim.

Z dokumentacji historycznej wiele zapisów nazwiska zgromadziłem w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej (Przyd 122–123): z r. 1570 z ZDz 163, 181, 190, 195: Nobilis Raphael *Kos* w Biechowie, Nobilis Paulus *Kos* w Osowie, Nobilis Matthias *Kos* w Korytowie (wszystkie wsie w pow. świeckim); Venerandus D[ominu]s Nicolaus *Kos*, canonicus in Frawenburgh (Pręgowo pod Gdańskiem); tenże r. 1583 we wspomnianym Pręgowie (F I 44); *Kossecken* 1574, 1601 (Siemirowice) Cramer 1658 Beil 67, pana Jana *Kosa*, wojewody chełmińskiego, starosty na ten czas Borzechowskiego 1664 (F XXXII 228), Pan *Koss* (Udzień) 1592 (F V 101), JP. *Koss*, *Kos* (Bukowiec i Białe, pow. świecki) 1682 (F V 109), P. *Koss* (Rychława, pow. tczewski) 1682 (F V 96), Pani *Kosowa* (Żukowo, pow. kartuski) 1682 (F V 159), Pani *Kosowa* (Niepoczołowice, pow. wejherowski) 1682 (F V 164), Nobilis *Koss* (Zakrzewo, pow. wejherowski) 1749 (F XIX 530), Nobilis *Kosan* (Wyszecino, pow. wejherowski) 1749 (F XIX 532), *Kos-Zakrzewski*, h. *Kos* (Puzdrowo, pow. kartuski) 1773 ZerG 39, *Kossowie* von der *Amsel* (Dach 13, 199), die *Kossen* (Siemirowice) 1790 VSK 26 i n., Lorenz von *Koss* (Dąbrówka, pow. łęborski), Franz von *Koss* (Siemirowice) 1756 MuV 387 i n., nadto nowe poświadczenia ze źródeł nowych: w r. 1747/48 w Małym Pomysku pod Bytowem zanotowany został Jürgen *Kosse* (F XLVII 156), w r. 1560 w Krosnowie *gbur* Andreß *Cofse* (WD 228); Maciej *Koss* w r. 1565 w Kosowie, pow. świecki; Fabian *Kos*

1648 w Świeckiem; Nicolaj *Koss* 1649 w Ostrowitem; Andrzej *Kos* 1662 w Topolnie; Maryanna *Kosowa* 1728 r. w Klonówce; Jan *Kos* 1780 w Sartawicach pod Świeciem (Damps 159); w katastrze fryderycjańskim St. Kiszewy w r. 1773 zanotowany został *Danniker* Jan *Koss*; dodatkowo podam, że w r. 1560 w Krosnowie, pow. bytowski, zanotowany został *ghur* Paul *Kosse* (WD 161). SSNO III 93 notuje w r. 1277 na Pomorzu, w XIV w. w Małopolsce, Wielkopolsce, na Śląsku, dodatkowo w XV w. na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich (C 82).

Był to przydomek drobnoszlacheckich rodzin pomorskich: *Biechowskich* z *Biechowa* w pow. świeckim, *Borskich* z *Borzę* w pow. kartuskim, *Niepoczołowskich* z *Niepoczołowa* w pow. wejherowskim, *Niewieścińskich* z *Niewieścina* w pow. świeckim, *Siemirowskich* z *Siemirowic* w pow. lęborskim.

Nazwisko i przydomek szlachecki *Kos* pochodzi od wyrazu pospolitego *kos* ‘Turdus merula’, z czego franc. *merle*, z czego może nazwisko *Merle* u 37 osób poza Pomorzem, *Merla* 0 i pochodne *Merlak* u 84 osób, z tego 4 w woj. gdańskim, po włosku *merlo*. Formami pochodnymi, najprawdopodobniej patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ek* i *-owicz*, są *Kosek* i *Kos(s)owicz*; wśród nosicieli nazwiska *Kos(s)owski* jest także wielu, którzy zawdzięczają je pierwotnej formie *Kos(s)*, zasadniczo bowiem nazwisko *Kos(s)owski* odnieść wypada do n.m. *Kosowa*, *Kosowice*, *Kosowo*, *Kosony*, *Kosów*, o których zob. NMP V170–172. Podwójne *-ss-* to wpływ niemieczyzny.

Po niem. na *kosa* mówi się *Amsel* i tak historycznie określany był często podany wyżej przydomek *Kos*, np. u Dachnowskiego: *Cosowie* von der *Amsel* (Przyd 123). Dziś nazwisko 7 *Amsel* w woj. katowickim i 31 *Amzwał* 22 w woj. warszawskim, 9 siedleckim występuje, jak widać poza Pomorzem Gdańskim, może tu należą 2 osoby o nazwisku *Amzwał* w woj. gdańskim, ale może to być struktura od wyrażenia przymkowego *am Saal* ‘obok sali’. Po angielsku *kos* to *blackbird*, a więc ‘czarny ptak’, podobnie po rosyjsku *чёрный дрозд*.

KOSANKE, KOSANECKI

I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Kosanke* w woj. bydgoskim; 21 *Kosanecki* w woj. gdańskim; bez podania ilości: *Kosan*, *Kosań*, *Kosańczuk*, *Kosana*, *Kosanenko*, *Kosani*; 1 *Kosanowicz* w woj. lubelskim, 3 *Kosaniuk* w woj. warszawskim.

Historyczne poświadczenie omawianego nazwiska spotkałem na Kosznajderii, mianowicie, jak podaje Rink 31, 63, w r. 1740 ziemię posiadał w Cerkwicy Johann *Kosanke*, a w r. 1772 karczmarzem (*Krüger*) w tejże wsi był również niejaki *Kosanke*.

Nazwisko możemy odnieść do gw. czasownika *kosać*, też *kosić*: 1) ‘robić *kosym*, krzywym, krzywić, paczyć’; 2) ‘orać na *ukos*’ i rzadkie *kosać się* ‘krzywić się’ (SW II 487); SGP II 439 podaje *kosać* z Krakowskiego i z Litwy, nazwisko pomorskie *Kosanke* wskazuje na szerszy zakres występowania. Nazwisko *Kosan* i *Kosana* byłyby imiesłowami przymiotnikowymi biernymi od tego czasownika, jak *Kochan*, *Miłowan*, *Radowan* od *kochać*, *miłować*, *radować*; *Kosanowicz* to forma patronimiczna od *Kosan*, utworzona za pomocą przyrostka *-owicz*; *Kosanecki* zakłada nazwisko *Kosaneck*, pochodne od *Kosan(a)*. Że takie istniało, pokazuje właśnie forma *Kosanke*, która powstała od *Kosaneck* wskutek niemieckiego odwrócenia przyrostka *-ek* na dolnioniem. suf. *-ke*; *Kosanenko* jest formą

ukr., utworzoną za pomocą przyrostka *-enko*; *Kosaniuk* wschodniopol. czy nawet ukr. formą patronimiczną, powstałą przy użyciu suf. *-uk*; *Kosani* powstało wskutek gw. zrównania samogłoski *y* z *i*, por. *Saloni* z etymologicznego *Szałony*.

KOSEDA, KOSEDOWSKI, KOSIDOWSKI, KOSIEDOWSKI,
KOSENDA, KOŚĘDA
I PODOBNE

SNW podaje 202 osoby o nazwisku *Koseda*: 60 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 73 gdańskim, 1 słupskim, 40 toruńskim, 7 koszalińskim; 20 *Kosseda*: 8 w woj. bydgoskim, 7 koszalińskim, 4 wrocławskim, 1 toruńskim; po 1 *Kosedka* w woj. kaliskim i *Kosedko* w woj. kieleckim; 81 *Kosedowski*: 21 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 29 gdańskim, po 4 w woj. warszawskim i kaliskim, po 3 opolskim i szczecińskim; 155 *Kosidowski*: 65 w woj. bydgoskim, po 4 elbląskim, konińskim i koszalińskim, 46 gdańskim, 15 toruńskim, 10 poznańskim; *Kosiedow* 0; 664 *Kosiedowski*: 321 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 203 gdańskim; 41 *Kosenda*: 7 w woj. elbląskim, po 9 łódzkim i skierniewickim, 4 konińskim, po 3 legnickim i lubelskim; 6 *Kossenda* w woj. skierniewickim; pochodne: 1 *Kosendej*; 12 *Kossendej*; 5 *Kossendaj* w woj. olsztyńskim; 2 *Kossendy* w woj. ciechanowskim; 17 *Kosendek*; 19 *Kosendiak*; *Kosendka* 0; 1 *Kosendko* (wszystkie poza Pomorzem Gdańskim); 34 *Kosendowski*: po 4 w woj. elbląskim i gdańskim, poznańskim, 18 gdańskim, 3 kaliskim; 18 *Kossendowski*: 12 w woj. elbląskim, po 3 gdańskim i gorzowskim; 51 *Kośęda*: 31 w woj. skierniewickim, po 7 warszawskim i łódzkim; pochodne: 2 *Kośędek*, 30 *Kośędka* – wszystko poza Pomorzem Gdańskim.

W r. 1778 w sumariuszu ksiąg metrykalnych par. Wiele, pow. chojnicki, zapisany został Andreas *Kosida* (w miejscowym archiwum parafialnym ks. I, k. 35), tamże w dwa lata później (prawdopodobnie ten sam) figuruje Andreas *Kosidowski* (k. 41); wcześniej w r. 1662 w Skarszewach utrwalony został Jacobus *Kosenda*; w r. 1646 w Czersku Bartholomeus *Kosieda* (Damps 152); Joseph *Kosiedowski* zapisany został w księdze chrztów par. Piaseczno na Kociewiu w r. 1871 (w miejscowym archiwum parafialnym, k. 71). Nazwiska określić więc można geograficznie jako kociewskie i południowokasz., tam je też dziś spotykam. SSNO III 94 notuje z r. 1498 na Kresach Południowo-Wschodnich nieodeczytaną n.os. **Kosda*, którą SEMot VII 322 odnosi prawdopodobnie do rzeczownika *kos* ‘gatunek ptaka’.

Podane więc nazwiska *Koseda* i *Kosida*, *Kosenda* i *Kośęda* utworzone zostały za pomocą rzadkiego formantu z podstawowym *-d-* w części sufiksальной, tj. *-eda*: *Koseda*; *-ida*: *Kosida*; *-enda*: *Kosenda* i *-ęda*: *Kośęda*, o którym szerzej pisałem w Por J 8, 1982, s. 55–60 od n.os. *Kos* (zob. hasło), którą nosi 6222 obywateli, a która niewątpliwie bierze początek od rzeczownika *kos* ‘gatunek ptaka o łacińskiej nazwie *Turdus merula*’. Był to przydomek wielu rodzin pomorskich: *Borskich* z *Borcza* w pow. kartuskim, *Biechowskich* z *Biechowa* w pow. świeckim, *Niepoczęłowskich* z *Niepoczęłowic* w pow. wejherowskim, *Niewieścińskich* z *Niewieścina* w pow. świeckim, *Siemirowskich* z *Siemirowic* w pow. lęborskim, *Zakrzewskich* z *Zakrzewa* w pow. wejherowskim (Przyd 122–123). Po niem. na kosa mówi się *Amsel* i stąd w czasach pruskich niektóre ze wspomnianych rodzin przybierały niekiedy nazwisko *Amsel*. We współczesnym zasobie nazwisk polskich 7 osób nosi nazwisko *Amsel* w woj. katowickim, 31 *Amżel*: 22 w woj. warszawskim, 9 siedleckim. Nazwiska

Kosedowski, Kosidowski, Kosiedowski, Kosendowski i Kośedowski powstały modelowo za pomocą przyrostka *-owski* od *Koseda, Kosida, Kosenda, Kośeda*. Nazwiska *Kasedka i Kosendka* powstały przy użyciu przyrostka *-ka*; *Kosendko i Kosedko* suf. *-ko*. Jako ostateczna podstawa niewykluczone też wyrazy *kosa* ‘narzędzie do żęcia zboża i siana’ oraz ‘warkocz’, por. nazwisko *Kosa* u 253 osób i czasownik *kosić*.

KOSTKA

SNW podaje 4554 osoby o nazwisku *Kostka*: 36 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 199 gdańskim, 52 śluskim, 1392 katowickim, 325 opolskim, 319 bielskim, 256 warszawskim, 255 kaliskim, 139 poznańskim, 137 lubelskim, 110 szczecińskim.

Był to historycznie przydomek drobnoszlacheckich rodzin pomorskich: *Chośnickich* z *Chosnicy*; *Gostomskich* z *Gostomia*, pow. kartuski; *Lubańskich* z *Lubania*, pow. kościerski; *Masonskich* z *Maszewa*, pow. łęborski; *Mściszewskich* z *Mściszewic*, pow. kartuski; *Napierskich* z *Napierek* pod Mławą; *Podjaskich* z *Podjazu*, pow. kartuski; *Szkołowski* ze *Szkołowa* Nidzickiego i *Tuchlińskich* z *Tuchlina*; *Węsierskich* z *Węsior*, pow. kartuski (Przyd 125–126).

ZDz 265, 268 z r. 1570 notują we wsiach pow. kartuskiego: Nobilis Jacobus *Kostka* w Podjazach, Nobilis Martinus *Kostka* w Mściszewicach, Nobilis Paulus *Kostka*, Nobilis Joannes et Bartholomaeus *Kostka* w Węsiorach; dalsze wpisy podają również w Przyd (125–126): Pan *Kostka* w Zdunowicach 1648, Jakub *Kostka* Mściszewski 1682 w Węsiorach (F V 157); Jan *Kostka* Podjaski 1682 w Podjazach (F V 158), Frimark albo zgoda Panow Gostomskich *Kostkow* Braci Rodzionych 1619; szlachetny pan Jan massowsky przezwyskiem *Kostka* 1554, Scibur Msciszewski alias *Kostka* 1608, Jana *Kostky* Mscisewskiego 1619, Jan *Kostka* Msciszewsky 1661, Joannis *Kostka* Mszzewski 1696, slachetny Marcin Podiaski alias *Kostka* 1608, p. Bartłomieja *Kostkę* Podiaskiego 1680, Nlis Bartholomaeus *Kostka* Podiaski 1680, Joannis *Kostka* Podiaski 1696, Generosos Dorotheam de Kossy *Kostkowna* Podjaska, olim Gnosi Jacobi *Kostka* Podjaski [...] consortem 1752, Jan *Kostka* Podiaski 1721, Paweł Tuchliński *Costka* 1661, y Symona Węsierskiego alias *Kostkę* 1608, z [...] Anną Węserską alias *Kosthkowna* 1611, Nobilis Andreas Wansersky alias *Kostka* de Gostomie 1617, *Kostka* Węsersky 1624 (wszystko z ksiąg ławniczych Kościerzyny) i dalsze potwierdzenia z XVIII i XIX w.

Nazwisko i przydomek wywiedziemy od rzeczownika pospolitego *kostka* albo od zdrobnionego im. *Kostka* od im. pełnego *Konstanty*.

KOSTRZEWA, KOSTRZEWSKI I POCHODNE

SNW podaje 10 508 osób o nazwisku *Kostrzewa*: 109 w woj. bydgoskim, 136 elbląskim, 175 gdańskim, 122 śluskim, 1911 warszawskim, 564 łódzkim, 527 katowickim, 454 konińskim, 466 skierniewickim, 380 ostrołęckim, 353 poznańskim, 350 częstochowskim, 286 sieradzkim, 341 zielonogórskim, 234 koszalińskim, 214 szczecińskim, 212 piotrkowskim, 210 tarnowskim, 204 lubelskim, 203 plockim, 198 wrocławskim; 11 *Kostrzewa-Pisarek* w woj. warszawskim; 18 *Kostrzewicz*: 11 w woj. białsko-podlaskim, 3 warszawskim; 137 *Kostrzewiński*: 37 w woj. śluskim, 47 katowickim,

16 częstochowskim, 15 łódzkim, 10 wrocławskim; 1 *Kostrzeńka* w woj. śluskim; 1 *Kostrzeńko* w woj. gdańskim; 1 *Kostrzewo* w woj. kaliskim; 4795 *Kostrzewski*: 148 w woj. bydgoskim, 70 elbląskim, 133 gdańskim, 87 śluskim, 471 warszawskim, 439 poznańskim, 317 łódzkim, 269 włocławskim, 255 katowickim, 204 toruńskim; nieortograficznie pisane: 1 *Kostszewa* w woj. łódzkim; 4 *Kostszewski* w woj. włocławskim.

W staropolszczyźnie odnotowane zostało nazwisko *Kostrzew* w r. 1409 na Mazowszu oraz *Kostrzewa* od r. 1396 w Wielkopolsce, w XIV w. w Małopolsce i odniesione do dawnych wyrazów *kostrzew* (od XVI w.) i *kostrzewa* (od r. 1460) 'rodzaj chwastu o botanicznej nazwie *Festuca*' (C 62, SEMot I 122), zdaniem B I 801 w średniowieczu 'nazwa różnych chwastów zbożowych'; *Kostrzewski* notowany w r. 1476 (SSNO III 99) i odniesiony przez SEMot III 83 do n.m. *Kostrzenice*, gm. Błaszki, woj. sieradzkie, pochodnej (patronimicznej) od omawianej n.os. *Kostrzewa* (NMP V 179), herbarz Leszczyca nie notuje rodziny Kostrzewskich; z nosicieli nazwiska najbardziej znany prof. Józef Kostrzewski (1885–1969), archeolog. *Kostrzewicz* to forma patronimiczna; *Kostrzewo* i *Kostrzeńko* są wschodniosłowiańskie. *Kostrzewo* było przydomkiem *Korytonskich* z *Korytona* w pow. świeckim (Przyd 126).

KOŚNICA, KOŚNICKI

SNW podaje 31 osób o nazwisku *Kośnica*: 10 w woj. wrocławskim, 6 lubelskim, 5 radomskim, 4 kieleckim, po 3 warszawskim i ostrołęckim; 94 *Kośnicki*: 2 w woj. wrocławskim, 18 gdańskim, 11 kieleckim, 9 kaliskim.

Odnieść je można do n. wsi *Chośnica*, gm. Parchowo, woj. śluskie, notowanej od r. 1368 *koszenicz*, *Kosnitcz* 1414, *Choszniczą* 1570, *Kośniczą* 1599 i pochodzącej od ap. *choszcz*, *chwoszcz* 'skrzyp polny' z suf. *-nica* (por. NMP II 77). H. Górniewicz (*Słownik nazwisk mieszkańców Powiatu Gdańskiego*, Gdańsk 1992, s. 115) wywodzi nazwisko *Kośnicki*, poświadczone od r. 1882: Carl *Kośnicki*, *Kosznicki* 1884, *Koschnitzki* 1888 od gw. malborskiego ap. *kośnik* 'koszykarz'; dodać można u Kaszubów *kòśnik* to 'kosiarz', a *kòsznik* 'koszykarz'; każda z tych podstaw możliwa.

KOT, KOTAS, KOTEK, KOTECKI I PODOBNE

SNW podaje 19 902 osoby o nazwisku *Kot*: 218 w woj. bydgoskim, 255 elbląskim, 309 gdańskim, 149 śluskim, 1000 warszawskim, 1820 katowickim, 1742 kieleckim, 906 siedleckim, 729 radomskim, 667 zamojskim, 666 rzeszowskim, 653 wrocławskim, 641 tarnowskim, 620 tarnobrzeskim, 499 białkopodlaskim; są także złożone: 1 *Kot Kotecki* w woj. koszalińskim; 3 *Kot* vel *Kotyński* w woj. białostockim; 8 *Kot* vel *Lawecki* w woj. siedleckim; 1 *Kot Zarzeka* w woj. lubelskim; *Kote*: 21 w woj. leszczyńskim, 3 piotrkowskim; 572 *Kott*: 4 w woj. bydgoskim, 21 gdańskim, 6 śluskim, 66 warszawskim, 50 nowosądeckim, 53 katowickim; 1 *Kotta* w woj. gdańskim; 24 *Kotte*: 1 w woj. bydgoskim, 12 kieleckim, 5 warszawskim, po 2 katowickim i łódzkim; 2676 *Kotas*: 73 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 51 gdańskim, 27 śluskim, 715 katowickim, 487 częstochowskim, 122 piotrkowskim, 86 bielskim, 63 warszawskim; 333 *Kotek*: 26 w woj.

bydgoskim, 13 gdańskim, 39 częstochowskim, po 29 warszawskim i zielonogórskim, po 25 krakowskim, przemyskim i wrocławskim; 5 *Kottek*: 4 w woj. krakowskim, 1 warszawskim; 5 *Kotke*: po 1 w woj. bydgoskim i konińskim, 3 łódzkim; 3059 *Kotecki*: 158 w woj. bydgoskim, 37 elbląskim, 111 gdańskim, 87 śluskim, 521 poznańskim, 261 łódzkim, 208 piłskim, 169 warszawskim, 168 skierniewickim, 164 konińskim, 122 kaliskim i wiele innych notowanych poza Pomorzem Gdańskim.

Na Pomorzu Gdańskim nazwisko notowane było historycznie głównie na południu Kaszub, było zresztą przydomkiem szlacheckim *Czarnickich* ze wsi *Czarnice* w pow. człuchowskim i *Kliczkowskich z Kliczków* w pow. chojnickim (Przyd 126–127), w pracy o pochodzeniu przydomków szlachty pomorskiej przedstawiłem też bogatą dokumentację: w r. 1621 w Konarzynach, pow. chojnicki, spotykamy zapis: filiae Georgii *Kott* Czarnicki, Catharina ux.[or] Gregory *Kot* 1645; Michael *Kott* Kliczkowski w Kliczkowach (F XIX 533); Gnosa Theresia de *Kotty* Kliczkowskie, olim Gnosi Stanisłai *Kott* Kliczkowski [uxor] w Stawiskach pod Kościerzyną 1763; Gnosa Catharina de *Kotty* Kliczkowskie Janikowska in Bonis villae Stawiska 1764; Mathia *Kotk* Kliczkowski 1749 w Mirachowie; Franciscus *Kotk* Kliczkowski 1721. Przydomek więc funkcjonował także w formie zdrobniałej *Kotke*. W staropolszczyźnie notowane od r. 1377 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Kotek* od r. 1103 w Wielkopolsce, na Śląsku, w Małopolsce i na Mazowszu; *Kotas* w r. 1466 w Małopolsce (C 63).

Od rzeczownika *kot*, notowanego w polszczyźnie pod koniec XV w. o przeróżnej symbolice (zob. SS 164–166). Formy z końcowym *-e*: *Kot(t)e* zawdzięczają je procesowi niemczenia, por. analogicznie *Guse*, *Sampe*, tj. *Guz*, *Samp*; *Kotek* to albo forma pochodna od *Kot*, utworzona za pomocą suf. *-ek* w funkcji patronimicznej lub deminutywnej, albo od ap. *kotek*; *Kotke* zniemczona przez odwrócenie suf. *-ek* na dolnoniem. *-ke*; *Kotas* od augmentatywnej formy *kotas*, notowanej w polszczyźnie od XVI w.; *Kotecki* jest strukturą modelową, utworzoną od *Kotek* za pomocą przyrostka *-ski*. Trudno rozstrzygnąć, czy nazwiska 28 *Katż* poza Pomorzem i 81 *Kac*: 10 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 11 gdańskim oraz 1411 *Kaca*: 1 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 6 gdańskim, 26 śluskim pochodzą od niem. *Katze* 'kot', czy to zdrobnienia od im. *Kazimierz* czy *Karol*, osobiście skłaniam się do tej drugiej tezy lub też są to nazwiska homonimiczne (poligenetyczne). Tak samo nie rozpoznamy wśród pol. nazwisk podstawy ang. *cat* 'kot', bo nakłada się na pol. *kat* > *Kat* 6 osób poza Pomorzem. To samo da się powiedzieć o łac. *cattus*, *-i* 'kot', a *feles*, *-is* 'kot' w pol. nazwiskach niepotwierdzone.

KOWALKOWSKI

SNW podaje 2881 osób noszących nazwisko *Kowalkowski*: 369 w woj. bydgoskim, 87 elbląskim, 265 gdańskim, 28 śluskim, 524 toruńskim, 258 olsztyńskim, 135 plockim, 199 ciechanowskim, 111 warszawskim.

Historycznie – choćby tylko z Kociewia – notowane jest to nazwisko bardzo często: w r. 1579 Stanislaus *Kowalkowski* notowany w Zalesiu, pow. starogardzki, niejaka *Kowalkowska* notowana r. 1649 w Drzycimiu, Ambrosius *Kowalkowski* r. 1746 w Kokoszkowach, inny *Kowalkowski* (bez imienia) r. 1765 tamże (Damps 156).

Jest to nazwisko wieloznaczne: albo pochodzi od podstawowego nazwiska *Kowalek*, noszonego przez 250 osób lub *Kowalke* u 135 osób, opracowanych w NP III 181 bądź też *Kowalka* u 184, z tego po 6 w woj. bydgoskim i śluskim, 18 gdańskim, 114 poznańskim. Byłyby to tzw. struktury modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-owski* od podanych wyżej nazwisk. Jest jednak jeszcze jedna możliwość objaśnienia tego nazwiska, mianowicie miejscowość *Kowalki*; taką NMP V 223 notuje w gm. Rypin od r. 1345 jako *Kowalikow*; w postaci *Kowalki* od r. 1784; są także *Kowalki* w gm. Goldap, notowane od r. 1566 jako *Konopken* i *Kowalki* w gm. Tychowo pod Białogardem, notowane jako *Kowalke* od r. 1486, potem także *Kowalck* i podobnie. Są to tzw. n. rodowe albo rodzinne, powstałe od określenia całych rodzin. Przypomnieć tu trzeba, że nazwiska na *-ski* i przyrostki pochodne powstawały przede wszystkim od n.m. Widać więc, że objaśnienie nazwiska *Kowalkowski*, kojarzącego się każdemu (ostatecznie) z *kowalem* nie jest tak proste, jak by się wydawało.

KOWIC, KOWITZ

SNW podaje nazwisko *Kowic* 0; 35 *Kowitz*: 21 w woj. elbląskim, 10 gdańskim, 4 olsztyńskim.

Zoder (I 962) odnosi (ze znakiem zapytania, a więc niepewnie) niem. nazwiska *Kowitz* i *Köwitz* do n.m. *Kovetz* we wschodniej Galicji.

KOZAK, KOSAK

I POCHODNE ORAZ PODOBNE

SNW podaje 22 462 osoby o nazwisku *Kozak*: 365 w woj. bydgoskim, 240 elbląskim, 492 gdańskim, 187 śluskim, 1429 katowickim, 981 krakowskim, 955 warszawskim, 810 zamojskim, 606 szczecińskim, 453 siedleckim; 5465 *Kozakiewicz*: 100 w woj. bydgoskim, 167 elbląskim, 220 gdańskim, 80 śluskim, 484 warszawskim, 323 katowickim, 320 olsztyńskim, 225 zielonogórskim, 209 wrocławskim; 105 *Kozakow*: po 8 w woj. gdańskim, śluskim i wrocławskim, 21 warszawskim, 13 wałbrzyskim; 1254 *Kozakowski*: 18 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 51 gdańskim, 14 śluskim, 125 kieleckim, 85 warszawskim, 67 katowickim, 65 krakowskim, 56 szczecińskim, 51 lubelskim, 50 koszalińskim, 49 wałbrzyskim, 48 plockim, 45 poznańskim, 44 łódzkim; 17 *Kozaków*: 5 w woj. gdańskim, po 2 śluskim, katowickim i tarnowskim, po 3 kaliskim i wrocławskim; 1 *Kosack* w woj. toruńskim; 631 *Kosak*: 8 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 6 gdańskim, 1 śluskim, 70 warszawskim, 64 katowickim, 48 suwalskim, 38 wrocławskim, 35 zamojskim; 11 *Kosak-Głównzewski*: 9 w woj. gdańskim, 2 śluskim; 299 *Kosakiewicz*: 4 w woj. elbląskim, 77 kieleckim, 39 szczecińskim, 32 ostrołęckim; 58 *Kosakoniewicz*: 11 w woj. bydgoskim, 25 szczecińskim, 18 sieradzkim; 2834 *Kosakowski*: 37 w woj. bydgoskim, 48 elbląskim, 93 gdańskim, 37 śluskim, 340 suwalskim, 293 łomżyńskim, 240 białostockim, 179 warszawskim, 162 olsztyńskim, 120 katowickim; 855 *Kossak*: 31 bydgoskim, 47 elbląskim, 33 gdańskim, 9 śluskim, 87 warszawskim, 30 opolskim, 23 tarnobrzeskim; 67 *Kossak-Głównzewski*: 18 w woj. bydgoskim, 20 gdańskim, 17 śluskim; 3671 *Kossakowski*: 28 w woj. bydgoskim, 36 elbląskim, 145 gdańskim, 19 śluskim, 902 łomżyńskim, 589 warszawskim, 262 suwalskim, 252 białostockim, 109 katowickim.

Był to i jest przydomek *Gliszczyńskich* z *Glišna* i *Głowczewskich* z *Głowczewic* w pow. chojnickim, notowany często w księgach ławniczych Kościerzyny i w ogóle na południu Kaszub, por. Przyd 128: w r. 1556 zanotowany został w księgach ławniczych Kościerzyny Matis *Kożak* i tenże jako Mathias Gliszczinski cognomine *Kożak* 1556; maiętnosci głowczecic od stryja swego [...] slach Krzysztoffa Głowczewskiego alias *Kożaka* 1606; szlachetnemu panu Szymonowi Głowczewskiemu alias *Kożakowi* 1608 (w Głowczewicach); Nobilis Simon *Kożak* Głowczewski 1616; slachetny Zophy Głowczeski alias *Kożakowny* 1611 (wszystko ze wspomnianych ksiąg sądowych kościerskich); W. Kętrzyński podał z r. 1604 *Kożak* Głowczewski, Michael *Kosak* 1643; Michał *Kośak* 1664 (z księgi metrykalnej par. Brusy); Nobilis Christophorus *Kożaka* 1570 (w Głowczewicach), co Biskup odczytuje *Kożak*. SSNO III 93 notuje od r. 1397 z Wielkopolski n.os. *Kożak* i z XV w. z Małopolski i Mazowsza, zawsze z -ż- pośrodku, co redakcja odczytuje *Kosak* lub *Kożak* (C 62) i odnosi albo do rzeczownika *kosak* ‘specjalny nóż’, albo *kożak*; SEMot I 121 tylko *kosak* ‘zakrzywiony nóż’.

Od rzeczownika I. *kożak* 1) ‘członek ukraińskiej społeczności wojskowej, żyjącej z grabieży ziem tureckich’, notowane od r. 1535; z tego 2) ‘żołnierz lekkiej jazdy’; 3) ‘sługa zbrojny’; 4) ‘rodzaj tańca’; II. ‘gatunek grzyba’ od r. 1595 : *koża* ‘capra’, czyli niejako ‘kozi grzyb’ (B I 805). W wypisanych (a brałem tylko te, które występują na Pomorzu Gdańskim) nazwiskach mamy struktury patronimiczne na -owicz/-ewicz: *Kosakowicz*, *Kożakiewicz*, genetyczne przymiotniki dzierżawcze: *Kożakom*, *Kożaków*; odmiejscowe *Kos(s)akomski*: od n.m. *Kosaki* lub *Kosakowo*.

KRADZIECKI, KRADZIĘŃ

I POKREWNE

SNW podaje 14 osób o nazwisku *Kradziecki*: 6 w woj. gdańskim, 8 toruńskim; 11 *Kradzięń*: 4 w woj. elbląskim, 5 krakowskim, 2 zamojskim; 1 *Kradzińska* w woj. opolskim; do zakładanej podstawy należą zapewne także *Krada* 0 (według SNW 1 kobieta w Skarżysku-Kamiennej); 1 *Kradas* w woj. ostrołęckim; 3 *Kradens* w woj. wrocławskim; 1 *Kradenski* w woj. olsztyńskim; 14 *Kradyna*: 7 w woj. olsztyńskim, po 3 opolskim i szczecińskim, 1 koszalińskim.

Nazwiska kojarzą się z rdzeniem widocznym w *krasć*, *kradzież*. I słusznie: ta rodzina wyrazowa była bardziej rozbudowana w staropolszczyźnie, Recz 168 notuje m.in. rzeczownik *kradzieżnik* ‘złodziej’ i przymiotniki *kradziecki*, *kradziecki* ‘kradzieżowy, złodziejski’, u Lindego (L II 477, 483) znajdziemy oprócz cytowanych także *kradzieżca*, *bydłokrada*, *świętokrada*; od *kradźca* > *Kradźca* można było utworzyć formację modelową *Kradziecki*, niewykluczone także lokalne istnienie rzeczownika *kradzięń* (i *kradziec*), który dał podstawę nazwisku *Kradzięń*, z którego z kolei powstało modelowe nazwisko *Kradziński*; *Krada* powstało w wyniku konwersji od czasownika wielokrotnego *kradać* (por. *nykradać*, *rozkradać* i inne); w *Kradas* obserwujemy przyrostek -as; *Kradens* powstał żartobliwie analogicznie do łac. imiesłowów czynnych czasu teraźn. (*part. praes. act.*), jak np. *cupiens* : *cupio* (kojarzone przez nieznającego łaciny z *kupić*), por. żartobliwe *idens* od *iść*; *Kradyna* utworzone zostało od *Krada* za pomocą przyrostka -yna. Co do formacji na -ec, pochodnych od czasowników i stanowiących tzw. n. wykonawców czynności,

por. np. *jeździć*, *kupiec*, stpol. *łowiec* 'łowca'; a przykładami rzeczowników o tej samej funkcji na *-eń* mogą być np.: *uczeń*, *przekupień*, *przechodzień*.

KRAM, KRAHEK, KRAMIŃSKI

I PODOBNE

SNW podaje 263 osoby o nazwisku *Kram*: 17 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 72 poznańskim, 28 gorzowskim, 18 leszczyńskim; 253 *Kramm*: 8 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, 79 poznańskim, 76 gorzowskim; 1506 *Kramek*: 18 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 59 gdańskim, 49 ślupskim, 538 lubelskim, 218 radomskim, 94 warszawskim, 69 katowickim, 58 legnickim, 46 koszalińskim, 35 wrocławskim, 32 szczecińskim, 27 opolskim; 1 *Kramich* w woj. opolskim; 33 *Kramicz*: 12 w woj. elbląskim, po 6 koszalińskim i zielonogórskim, po 4 częstochowskim i toruńskim; *Kramiec* 0; 1 *Kramik* w woj. wałbrzyskim; 7 *Kramin*: 5 w woj. warszawskim, 2 nowosądeckim; 2 *Kramiński* w woj. ślupskim; 3 *Kramkiewicz*: po 1 w woj. łódzkim, poznańskim i suwalskim; 376 *Kramkowsk*: 14 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 5 ślupskim; 1 *Kramlichowski* w woj. gdańskim; 28 *Kramnik*: 5 w woj. gdańskim, 11 gorzowskim, 10 wałbrzyskim; 230 *Kramsk*: 12 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 84 zielonogórskim, 51 poznańskim, 14 warszawskim.

Od rzeczownika *kram* 'budka targowa, stragan pod daszkiem płóciennym', notowanego w polszczyźnie od połowy XIII w., zapożyczonego z niemieczyny (B I 810). Od tej podstawowej formy mamy struktury pochodne, głównie patronimiczne: powstałe przy użyciu formantu *-icz*: *Kramicz*, pochodnego *-ewicz*: *Kramkiewicz*, może także *-ek*: *Kramek* i *-ik*: *Kramik*, o ile nie została tu poświadczona funkcja deminutywna; *-ec*: *Kramiec*, *-in*: *Kramin*.

KRAMARZ, KRAMER, KRÄMER, KROMER

I POCHODNE

SNW podaje 1989 osób o nazwisku *Kramarz*: 15 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 16 gdańskim, 7 ślupskim, 187 katowickim, 155 wrocławskim, 148 rzeszowskim, 128 tarnowskim, 104 bielskim, 92 nowosądeckim; 97 *Kramarzewski*: 6 w woj. gdańskim, 58 wrocławskim, 12 jeleniogórskim, 10 gorzowskim; 435 *Kramarski*: 15 w woj. gdańskim, 1 ślupskim, 57 warszawskim, 46 łódzkim, 44 krakowskim; 1960 *Kramarzyski*: 8 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 3 ślupskim, 540 katowickim, 358 bielskim, 161 krakowskim, 88 tarnowskim; 990 *Kramer*: 8 w woj. bydgoskim, 49 gdańskim, 11 ślupskim, 368 poznańskim, 69 pilskim, 50 gorzowskim, 44 częstochowskim, 42 szczecińskim, 39 warszawskim, 36 katowickim; pochodne plasują się poza Pomorzem Gdańskim: 1 *Kramerszyk* w woj. katowickim; 9 *Kramerek*: 6 w woj. gorzowskim, 2 pilskim, 1 szczecińskim; *Kramerevich* 0; 8 *Kramerski*: 6 w woj. katowickim, 2 łódzkim; 14 *Krämer*: po 4 w woj. katowickim, poznańskim i siedleckim, po 1 warszawskim i zielonogórskim; 419 *Kromer*: 87 w woj. gdańskim, 4 ślupskim, 105 kieleckim, 34 piotrkowskim, 27 łódzkim; 628 *Kremer*: 18 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i ślupskim, 45 gdańskim, 140 katowickim, 75 krakowskim, 72 opolskim, 24 kaliskim; *Kremerman* 0; 14 *Krämer*: po 4 w woj. katowickim, poznańskim i siedleckim, po 1 warszawskim i zielonogórskim; fonetycznie zapisane: 19 *Kramas*

poza Pomorzem Gdańskim: po 5 w woj. warszawskim i wrocławskim; 10 *Kramaszeński*; 7 w woj. bydgoskim, 2 wrocławskim, 1 konińskim.

Historycznie Salomonowa *Kramerowa* notowana była w r. 1664 jako właścicielka *pustkonia* Nowolignowy w starostwie gniewskim (F XXXII 39, por. też H. Górniewicz, *Słownik nazwisk mieszkańców Powiatu Gdańskiego*, Gdańsk 1992, s. 118); wcześniej żył architekt, budowniczy i fortyfikator gdański Jan *Kramer*, zmarły w r. 1577 (zob. SBPN II 494–495); nazwisko nosił m.in. Reinhold *Cramer*, absolwent prawa i historii w Królewcu, prezes sądu w Bytowie (od prof. Z. Szultki), historyk i wydawca źródeł związanych z ziemią bytowsko-lęborską; Karl *Kramer* notowany był w r. 1840 w Tczewie (SSNO III 132–133, VII 117 notuje n.os. *Kramarz* od r. 1406 z Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza i z Kresów Południowo-Wschodnich; zob. C 65); *Kramer* od r. 1411 z Mazowsza i Małopolski; *Kremer* od r. 1376 z Małopolski i Mazowsza; *Kromar* z r. 1460 z Kresów Południowo-Wschodnich; *Kromer* od r. 1376 z Małopolski, Pomorza, Wielkopolski; *Kromir* z r. 1407 z Małopolski; *Kramarzyk* z r. 1483 z Mazowsza (por. C 65); *Kramarzewic* i *Kramarżowic(ż)* z Kresów Południowo-Wschodnich od r. 1471; r. 1676 w Gwieździnie notowany arendarz *Kremer*; Adam *Kremer* w Brzeziu; w r. 1696 na folwarku w Strzeczonie Michał *Kremerowski*, w Chrzastowie Hans *Kremer*, Paul *Kremer* w Moszynie, w Brzeziu Peter *Kremerowski* (ISC 21, 23, 65, 73, 82, 87).

Nazwisko pochodzenia niem. od rzeczownika średnio-dolno-niem. *kramer* ‘drobny handlarz, kramarz’ (Zoder I 557); *Kramarz* od zapożyczonego już z niem. *Kramer* rzeczownika *kramarz*; warianty *Kromer*, *Kremer*, *Kromir* oddają niem. formy dialektalne (o których szerzej SEMot V 142) lub już pol. odmianki gw. (zob. B I 810, SI III 57). Wśród nazwisk pochodnych mamy struktury patronimiczne: *Kramarczyk* i *Kramerczyk*, *Kramerewicz*, powstałe przy użyciu przyrostka *-(cz)yk* i *-ewicz* oraz modelowe: *Kramarzewski*, *Kramarski*, *Kramerski*, *Kramaszeński*, utworzone za pomocą przyrostka *-(ew)ski* i dwuznaczną *Kramerek*: albo deminutywną, albo patronimiczną od *Kramer*. Por. hasło *Kram*. Najwybitniejszym nosicielem nazwiska *Kromer* był Marcin Kromer (1512–1589), biskup warmiński i sekretarz króla Zygmunta Augusta. Nazwisko w różnej postaci notowane w wielu dzielnicach i regionach Polski historycznej: Jędrzej, pisany także Andrzej *Kramarz* był w II poł. w XVI burmistrzem Bydgoszczy (M. Czaplicka-Niezbalska, *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II połowy XV w. do I poł. XVIII*, Bydgoszcz 1996, s. 205–206); żyd Salomon *Kramarz* notowany w r. 1628 w Kaliszu (zob. M. Jaracz, *Nazwiska mieszkańców Kalisza od XVI do XVIII w.*, Bydgoszcz 2001, s. 207); pochodne *Kramarczyk*, *Kramarżyk* i *Kramarżuk* notowane w Opolu w r. 1874 (zob. D. Lech, *Nazwy osobowe dziesiętnastowiecznych mieszkańców Opola...*, Opole 2004, s. 169), bogato poświadczone w w. XVII–XIX w Nowotarskiem, pisane konsekwentnie *Kramarz*, raz fonetycznie *Kramas* r. 1789 (zob. J. Bubak, *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego*, cz. 1, Wrocław 1970, s. 184), raz w XVI- i XVII-wiecznym Białymstoku notowane *Kramarz* (SHNOB I 180).

KRAWIEC, KRAWCZYŃSKI, KRAWIECKI I PODOBNE

SNW podaje 11 270 osób o nazwisku *Krawiec*: 143 w woj. bydgoskim, 91 elbląskim, 192 gdańskim, 137 słupskim, 1321 katowickim, 964 tarnobrzeskim, 671 opolskim, 549 wrocławskim, 572 kieleckim, 549 wrocławskim, 468 tarnowskim, 443 kaliskim,

399 krakowskim, 330 radomskim, 299 jeleniogórskim, 290 lubelskim, 278 poznańskim, 270 rzeszowskim, 261 łódzkim, 246 legnickim, 230 wałbrzyskim, 225 zielonogórskim, 207 zamojskim, po 220 warszawskim i przemyskim, 200 bielskim; 8 *Krawieciński*: 7 w woj. bydgoskim, 1 katowickim; 15 w zapisie niem. *Krawietz*: 3 w woj. jeleniogórskim, po 6 opolskim i wrocławskim; 1090 *Krawiecki*: 28 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 17 gdańskim, 18 ślupskim, 213 warszawskim, 102 tarnobrzeskim, 86 koszalińskim, 70 wrocławskim, 43 radomskim; 100 *Krawieczynski*: 3 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 32 warszawskim, 22 ciechanowskim; 4211 *Krawczyński*: 120 w woj. bydgoskim, 73 elbląskim, 124 gdańskim, 24 ślupskim, 676 warszawskim, 187 łódzkim, 185 kieleckim, 181 piłskim, 168 lubelskim, 164 poznańskim, 163 wrocławskim, 150 katowickim, 133 chełmskim, 130 kaliskim, 118 konińskim, 114 toruńskim.

SSNO III 137, VII 118 notuje n.os. *Krawiec* od r. 1398 w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich, n. żeńską *Krawcowa* i pochodną patronimiczną *Krawconic*(z), gdzie podstawowe nazwisko *Krawiec* pochodzi od rzeczownika pospolitego *krawiec*, notowanego w polszczyźnie od r. 1400, a znanego na pewno wcześniej (por. C 65). *Krawiecki*, *Krawczyński*, *Krawieciński* są strukturami pochodnymi, modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych. W r. 1560 w Rekowie, pow. bytowski, zanotowany został Jan *Krawitz* (WD 216).

Po łac. na *kravca* mówi się *sartor*, *-oris*, z czego wł. *sarto* i por. 1 osobę o takim nazwisku *Sarto* w woj. kieleckim (przypomnieć wypada, że papież św. Pius X nosił rodowe nazwisko *Sarto*), hiszp. *sartre*, niepoświadczone w nazwiskach polskich obywateli; w górnioniem. *Schneider*, dolnioniem. *Schröder*, ang. *tailor* (por. NP II 406–409).

KRAŻEL, KRĘŻEL, KRUŻEL I PODOBNE

SNW podaje 25 osób o nazwisku *Krażel*: 1 w woj. ślupskim, 5 toruńskim, po 2 katowickim, leszczyńskim, piotrkowskim, szczecińskim, tarnowskim i pojedyncze poświadczenia w wielu województwach; 11 *Krażelewski*: 1 w woj. bydgoskim, 4 wrocławskim, 3 wałbrzyskim, po 1 warszawskim, legnickim i łódzkim; 2 *Krażlewicz*: po 1 w woj. warszawskim i suwalskim; *Krażlik* 0; 1952 *Krężel*: 86 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 48 gdańskim, 19 ślupskim, 176 tarnowskim, 97 piotrkowskim, 92 wrocławskim, 83 legnickim, 64 kieleckim; 3 *Krażelak* w woj. bielskim; *Krażlewicz* 0; 296 *Krężelewski*: 86 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 48 warszawskim, 24 kieleckim, 22 piotrkowskim, 18 łódzkim, 12 wrocławskim, 11 wrocławskim, 10 poznańskim, 9 koszalińskim, po 8 radomskim i szczecińskim; *Krężeloch* 0; 236 *Krężelok*: 195 w woj. bielskim, 15 krakowskim, 8 katowickim, po 5 częstochowskim i opolskim, 3 wrocławskim, po 2 wałbrzyskim i szczecińskim, 1 warszawskim; 7 *Krężelowski*: 4 w woj. gorzowskim, 3 kieleckim; 19 *Krężelski*: 8 w woj. ciechanowskim, 5 tarnobrzeskim, 3 olsztyńskim, po 1 warszawskim, łódzkim i siedleckim; 22 *Krężlak*: 9 w woj. piotrkowskim, 6 wrocławskim, 5 piłskim, po 1 częstochowskim i jeleniogórskim; 330 *Krężlewicz*: 8 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 1 gdańskim, 224 warszawskim, 19 szczecińskim, 12 skierniewickim, po 10 plockim i zielonogórskim; 45 *Krężleński*: 4 w woj. ślupskim, 11 warszawskim, 9 wrocławskim, 7 łódzkim, 5 opolskim, 4 poznańskim; 54 *Krężlik*: 19 w woj. piotrkowskim,

10 warszawskim, 7 łódzkim, 4 wrocławskim, po 3 częstochowskim, koszalińskim i poznańskim, po 1 krakowskim, tranobrzeskim i wałbrzyskim; *Krężłok* 0.

Z mazurzeniem: 166 *Krężel*: 1 w woj. gdańskim, 33 sieradzkim, 32 łódzkim, 15 szczecińskim, po 14 poznańskim i wrocławskim, po 10 katowickim i wałbrzyskim, 9 piotrkowskim; *Krężel* vel *Krężelska* 0; 4 *Krężelewski*: po 1 w woj. bydgoskim i piotrkowskim, 2 kieleckim; 1 *Krężelok* w woj. bielskim; *Krężelska* 0; *Krężiel* 0; 44 *Krężielewska*: 5 w woj. ślupskim, 14 wrocławskim, po 8 pilskim i warszawskim, po 4 ciechanowskim i radomskim, 1 konińskim; *Krężielska* 0; 1 *Krężiewicz* w woj. warszawskim; *Krężlak* 0; 8 *Krężlenicz*: po 4 w woj. gdańskim i warszawskim; *Krężlik* 0; *Krężłowicz* 0; 18 *Krężłowski*: 1 w woj. elbląskim, 7 ciechanowskim, po 5 opolskim i tarnobrzeskim; 1 *Krężłoch* w woj. gdańskim; 2 *Krężolek*: po 1 w woj. kieleckim i łódzkim; *Krężólek* 0; 1 *Krężlak* w woj. częstochowskim.

Z nagłosem *Ku-*: 318 *Kużel*: po 10 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 139 gdańskim, 6 ślupskim, 35 białostockim, 23 toruńskim, po 14 kaliskim i szczecińskim, 11 gorzowskim, 10 zielonogórskim; 10 *Kużela*: 5 w woj. warszawskim, 3 katowickim, po 1 szczecińskim i zielonogórskim; 12 *Kużelen*: 3 w woj. elbląskim, 8 skierniewickim, 1 pilskim; 38 *Kużelewski* w woj. białostockim; 2 *Kużella* w woj. opolskim; 1 *Kużel* w woj. białostockim; 2 *Kużłan*: po 1 w woj. bydgoskim i poznańskim; 5 *Kużłak*: 3 w woj. poznańskim, 2 pilskim; 4 *Kużlecki*: 3 w woj. koszalińskim, 1 warszawskim; 5 *Kużlik*: 2 w woj. lubelskim, po 1 bielskim, krakowskim i siedleckim; 2 *Kużło* w woj. krośnieńskim.

Historycznie nazwisku typu *Krażel*, *Krężel*, też *Krużel* mają dość bogatą reprezentację w SSNO III 137 (dokąd odesłano spod hasła *Krażel*, *Krażela*, *Krażoł* s. 143), gdzie połączono (ze względu na niemożność odróżnienia glosek *a* czy *ę* z powodu nieudolnej stpol. ortografii) hasła *Krażel* i *Krężel*, dokumentowane od r. 1385 w Małopolsce, też w w. XV tamże, w sumie w Małopolsce 3 poświadczenia, po 1 w Wielkopolsce i na Śląsku, podobnie z tychże ziem *Krużel*, *Krażolek*, *Krężolek* od r. 1494 na Kresach Południowo-Wschodnich, Śląsku i w Małopolsce, na Kresach też od r. 1494 formy pochodne *Krażolek*, *Krężolek*; najwcześniej, bo w r. 1267, potwierdzony został podczaszy gdański (*subdapifer Gdanensis*) *Krażela*, część z tych n.os. omówiła A. Cieślíkowa (C 65–66 i SEMot I 127) i odniosła do ap. *krążel* ‘część przęslicy do zawieszania kądzieli’, notowanego od XVI w., a nazwiska pokazują, że istniał wcześniej.

Nazwiska typu *Kużel* potwierdzone zostały w źródłach pomorskich okresu XVIII–XX w., mianowicie w kościelnych księgach metrykalnych par. Kielno i Reda w pow. wejherowskim i w par. Żarnowiec, pow. pucki. W Kielnie zapisani zostali Mathias *Kużel* 1737 r. i Catharina *Kużłowa* 1747, w Redzie zaświadczeni zostali Georgius *Kużel* 1758, Mathias *Kużel* 1762, Jacobus *Kużel* 1807, 1812, Dorothea *Kużelka* 1776, w Żarnowcu ze wsi Odargowo: Joanne *Kużel* 1815, Constantia *Kuschel* 1817, Martino *Kużel* 1816 i tenże w dwa lata później Martino *Kuschel*.

Przystępując do objaśnienia bogato przytoczonych nazwisk, zauważyć trzeba, że połączono tu nazwiska typu *Krężel*, *Krażel* i *Kużel* na tej podstawie, że z etymologów SI III 452, 410–411 łączy rzeczowniki *krążel*, *krężeli* i *kużel*, filologicznie potwierdzone w XVI w. (u Bartłomieja z Bydgoszczy), oznaczały one, jak to podawała A. Cieślíkowa ‘część przęslicy, na którą kładziono kądziel’ (L II 495 mówi *krężel* i *krężelek* ‘część wyższa kądzieli, gdzie się przedziwo zawiesza’), ale także (w gwarach) ‘tłuczek

w maślnicy', a w kaszubszczyźnie 1) 'zabawka wirowa, bąk'; 2) 'bąbel na powierzchni wrzącej wody' (Sych II 244). Słowniki podają także wariant *krężoł* i zdrobniale *krężolek* (np. B I 818). W kaszubszczyźnie *kużel* według Sych II 311 ma 7 znaczeń (zn. 1. i 2. łącznie): 1) 'zabawa wirowa, bąk (jak *krążeł*)'; 2) 'taniec'; 3) przen. 'tancerz'; 4) 'dziewczyna zwinna, obrotna, zręczna'; 5) rzadko 'człowiek psychicznie chory'; 6) 'sosna krzywa, karłowata' (dodam: częste n. lasów „gburskich”); 7) 'człowiek małego wzrostu, dziecko lichy rosnące, karzeł'.

Wyliczone nazwiska ujawniają wiele wariantów fonetycznych i morfologicznych, warianty z *-at-*, *-e-* i *-u-* typu *Krążeł*, *Krężeł*, *Krużeł* 381: 1 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 127 rzeszowskim, 104 tarnowskim, 35 nowosądeckim, 23 katowickim, 17 tarnobrzeskim, 9 krośnieńskim, 8 szczecińskim, 7 walbrzyskim, po 6 opolskim i zamojskim oddają starą oboczność w tym rdzeniu: *ż* : *z*, wskazując na mazurzenie, *z* – *ż* (typu *Krężeł*), na bliskość artykulacyjną *ż* i *z* (typu *żelazo* : *zielazo*, *żebro* : *ziobro*) i rozchwianie gw. w zakresie realizacji tzw. trzech szeregów spółgłosek: *s* (syczący), *ś* (szumiący) i *ś* (ciszący). Pod względem morfologicznym mamy formy patronimiczne, tworzone za pomocą przyrostków *-enicz*: *Krążeńicz*; *-ak*: *Krąż(e)lak*, *Kużlak*; gw. *-ok*: *Krężłok*; *-ik*: *Krążlik*, *Kużlik*, struktury modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-emski*: *Krężeński*, *Kużeński* i inne. Zob. Rk Gd 55, 2004, s. 151–152.

KREPEL, KRIPEL, KRYPEL I PODOBNE

SNW podaje 122 osoby o nazwisku *Krepeł*: 63 w woj. gdańskim, 11 śluskim, po 5 elbląskim, krakowskim i toruńskim, 8 pilskim, 7 tarnowskim, 3 walbrzyskim; 8 *Kreppel*: 6 w woj. pilskim, po 1 warszawskim i katowickim; 16 *Kripel*: po 8 jeleniogórskim i poznańskim; 6 *Krippel* w woj. jeleniogórskim; 216 *Krypeł*: 8 w woj. elbląskim, po 5 gdańskim i koszalińskim, 11 śluskim, 57 rzeszowskim, 28 opolskim, 25 toruńskim, 24 tarnowskim, 10 katowickim, 9 kieleckim, 8 wrocławskim, po 4 jeleniogórskim, nowosądeckim, szczecińskim i walbrzyskim; 2 *Krupel*: po 1 katowickim i zielonogórskim; *Kropel* 0.

SSNO III 139 notuje m.in. n.os. *Krepeł* od r. 1469 u ławnika poznańskiego oraz *Krepil* od r. 1396 w Krakowie i w r. 1497 (u wspomnianego ławnika poznańskiego); SEMot V 146 słusznie wyprowadza je od średnio-dolno-niem. *krepeł* z obocznymi wariantami *kreppel* oraz *kropel*/*kroppel* 'człowiek ulomny, kaleka'. Wyraz zapożyczony został do kaszubszczyzny jako *krepeł* 1) 'kaleka, niedołęga'; 2) 'prosię powoli rosnące' (dodam: z defektem fizycznym) (Sych II 249) z odmianką fonetyczną *kripel* (znam z południa Kaszub *krépel*) i ze znaczeniami wtórnymi oraz derywatami: *krépel* 'kościół protestancki', a więc w rozumieniu katolików 'niby kaleki', *krépółc* 'rękawica bez palców, jaką posługują się szczególnie podczas kopania ziemniaków' i *krépółce* 'rękawiczki nieciosłaniające całych palców' (Sych VII 135), a więc także 'niecale' (SEK wyrazu nie uwzględnił). Znany był już w staropolszczyźnie rzeczownik *krepeł*, znaczący 'pulchne ciasto smażone na tłuszczu, pączek', dlatego podane wyżej n.os. z SSNO SEMot I 127 odnosi właśnie do rzeczownika *krepeł* 'pączek' (C nie omawia), tylko to znaczenie przytacza B I 814, traktując wyraz współcześnie jako dialektizm śląski. Warianty nazwiska *Krepeł*, *Kripel*, *Krypeł* tłumaczą się postacią podstawowego dla podanych nazwisk wyrazu pospolitego,

Krupel oddaje współczesną niem. formę *Krüppel* ‘kaleka’, *Kropel* wariantywny kształt tego wyrazu w średnio-dolno-niem.

Również historycznie omawiane nazwiska notowane były na Pomorzu Gdańskim, głównie na północnych Kaszubach: w księgach metrykalnych par. Tyłowo, w pow. puckim zapisani zostali: Georgius *Krepel* 1791, Christina *Krepelka* 1794, Dorothea *Kreplowna* 1798, Christina *Kreplowa* 1799, Helena *Kreplówna* 1925 (AP XXVII 44, 64, 70 73; XXIX niepaginowana); w księdze chrztów par. Żarnowiec, w tymże pow. puckim utrwalona została Kristina *Kreplowna* Ancilla ‘służąca’; w księdze metrykalnej par. Góra pod Wejherowem zapisani zostali: Georgij *Krepel* 1755 i Jacobus *Kropel* oraz Dorothea *Kreplowna* 1814 (AP VI 35, 113); również na Kociewiu F XXXVIII 251, 253 zawiera wpisy z r. 1644: Filip *Kripel* w Szatarpach i Andrzej *Kripel* w Wysinie (wsie w gm. Nowa Karczma, pow. kościerski). Nazwisko zawsze bywa kojarzone z gw. wyrazem *krépel* ‘człowiek kaleki’.

KROP I PODOBNE

SNW podaje 263 osoby o nazwisku *Krop*: 2 w woj. gdańskim, 1 słupskim, 51 warszawskim, 32 chełmskim, po 26 bielskim i jeleniogórskim, 25 katowickim, 20 wrocławskim, 15 lubelskim, 15 legnickim; 5 *Kropff* w woj. legnickim.

SSNO III 147 podaje *Krop* od r. 1400 z Małopolski i z Kresów Południowo-Wschodnich, *Kropacz* z r. 1473 z Małopolski, *Kropa* z r. 1494 z ziemi wizneńskiej, woj. łomżyńskie, sprowadzone przez A. Cieślikową do (ostatecznie) *keropić* (C 66, SEMot I 129). BBK 24 notuje *Krop* Jürgen z r. 1589, przybyły do Chojnic z Białogardu (*Belgart i(n) Pommern*).

Nazwisko *Krop* dopuszcza podwójną interpretację: rodzimą od czasownika *keropić* wskutek tzw. derywacji wstecznej (jak *nysyp* od *nysypać*, *zryw* od *zrywać*), *Kropa* jako dop. l.poj. od *Krop* (syn *Kropa*, a zatem *Kropa*), por. w SNW 126 osób o nazwisku *Kropa*: 5 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 1 słupskim, po 20 gorzowskim i jeleniogórskim i wiele pochodnych, lub interpretację obcą od dolnoniem. *Krop*, co ze średnio-dolno-niem. *kerop* 1) ‘gardło, gardziel’; 2) ‘wole’ u ptaka i człowieka. Tak interpretuje *Kropf*/SEMot V 147 od średnio-wysoko-niem. *keropf*, *keroph* ‘człowiek z naroślą, wolem na szyi, także człowiek o małym wzroście’, jako formę latynizowaną tłumaczy zapis *Krofus* z r. 1453 z Krakowa. W pomorskich nazwiskach upatrywałbym raczej dolnoniem. *Krop*, występujące także w średniohol. *crop*, duń. *kerop*, szw. *keropp*, ang. *crop* pierwotnie ‘okrągła głowa, czub, wierzchołek rośliny’, też ‘kielek’, potem ‘wole u ptaka’ wreszcie (od r. 1300) ‘plon’ ChDE 236–237. Odpowiednikiem górnoniem. jest nazwisko *Kropf*. Z dolnoniem. *Krop* pochodzi kasz. *kerop* 1) ‘wole’ u ptaków; 2) ‘górna, sfaldowana część napelnionego worka po jego zawiązaniu’; 3) ‘nawyk konia polegający na gryzieniu złoju’; 4) ‘dzieci’ (Sych II 258); SEK nie ujmuje.

KRÖNKE, KROENKE, KROENKA, KRENKE I PODOBNE

SNW podaje 9 osób o nazwisku *Krönke* w woj. gdańskim; 53 *Kroenke*: 8 w woj. gdańskim, 2 elbląskim, 23 poznańskim, po 6 warszawskim i zielonogórskim, 4 toruńskim, 3 pilskim, 1 gorzowskim; 11 *Kroenka* w woj. gdańskim; 14 *Kroebnke*: 8 w woj. szczecińskim, 3 pilskim, 2 katowickim, 1 poznańskim; 2 *Kroenko* w woj. warszawskim; należą tu prawdopodobnie także: 17 *Kroemeke*: 14 w woj. katowickim, 3 poznańskim; 2 *Kroemke* w woj. poznańskim; 16 *Kronka*: 7 w woj. krakowskim, 5 tarnowskim, 3 kieleckim, 1 poznańskim; 2 *Kronke*: po 1 w woj. warszawskim i katowickim; *Krenk* 0; 3 *Krenka* w woj. gdańskim; 63 *Krenke*: 33 w woj. gdańskim, po 4 bydgoskim i plockim, 1 elbląskim, 18 pilskim; może i inne tutaj należą.

Z nazwiskiem tym skojarzyć trzeba dwie miejscowości: osadę *Krymki* pod Małecinem, woj. gdańskie, notowaną jako *Kroenken* w r. 1888 (SG) oraz osadę *Krynka* pod Przywidzem (obce w pow. gdańskim), notowaną jako *Kremka*, niem. *Krönken* 1749, *Kreinke* ok. 1790, które PMT VI 56 z wahaniem odnosi do rzeczownika *kerzyńka*. Tymczasem są to, jak się niebawem okaże, n. typu rodowego (rodzinnego) właśnie od omawianego nazwiska *Kroenke*, które z pochodzenia jest niem. i nosili je pierwotnie Niemcy, szczególnie koloniści z Westfalii, pojawiało się także we wsiach o przewadze żywiołu germ.: w Przyjaźni pod Żukowem i w niektórych wsiach podgańskich oraz u ewangelików w Kartuzach. Omawiane nazwisko odniesiemy do niem. nazwisk *Krone*, *Chrone*, *Kröne*, *Chröne* (por. w SNW 15 osób pisanych *Krone*: po 6 w woj. łódzkim i opolskim; 49 *Kron*: 15 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, po 9 krakowskim i zielonogórskim; 1 *Krona* w woj. poznańskim), które Zoder I 985 wywodzi albo od takichże n.m. w Westfalii, Nadrenii, Wirtembergii, na Śląsku oraz w Prusach Zachodnich i Wschodnich, albo po wtóre ze średnio-dolno-niem. rzeczownika *krôn* = nowo-wysoko-niem. *Kranich* ‘żuraw’ lub też średnio-dolno-niem. *krone* ‘Krone, tj. korona’ z użyciem przyrostka dolnoniem. *-ke*.

Nazwisko *Kroenke* było historycznie notowane na Pomorzu: w r. 1768 Johann v. Brochwitz przekazał „pustkowie” Mierzeszyn (*Meisterwalde*) Michałowi i Katarzynie (Michael und Katarina) *Krönke* (*Krimmke*), w r. 1861 w Kłodawie pod Gdańskiem osiedlił się m.in. przybysz ze Szwabii niejaki *Krönke*; w r. 1789 w Pęgowie osiadł Gottfried *Kroenke*, też kolonista ze Szwabii; w Szadółkach w r. 1661 nauczycielem był Martin *Krönke* (Muhl 93, 124, 144, 162). Michael *Krenk* zanotowany został w r. 1793 w księdze metrykalnej par. Sartawice pod Świeciem (Damps 159); w r. 1856 członkiem rady kościelnej (kościół ewangelicki) w Kartuzach był m.in. właściciel ziemski *Kroenke*; kataster fryderycjański z r. 1773 wykazuje w Przywidzu gospodarza, pisanego Petrus *Krenky* (*Krönke*); w latach 1780–1840 w księgach metrykalnych par. ewangelickiej w Przyjaźni pod Żukowem zapisywane było m.in. nazwisko *Krenke* (Heidn 220, 312, 473).

Niemieckie nazwisko *Krönke*, pisane także *Kroenke* spolszczone zostało do postaci *Krenka* (fonetycznie i ortograficznie przez zapis niem. *ö* jako *e* i morfologicznie przez wymianę końcowego *-e* na *-a* w postaciach *Kroenka*, *Kronka*, *Krenka*), a potem skojarzono z kasz. rzeczownikiem *krimka* ‘rodzaj czapki’, znanego mi z południa Kaszub i używanego przez H. Derdowskiego, por. Pom Wrtb I 375, 380, gdzie także *krémka* ‘Mütze, Schirmmütze’ (etymologii wyrazu nie podaje SEK). To spolszczone nazwisko, w części niemotywowane, a w części odnoszone do rzeczownika *krzymka* ‘czapka’,

dobrze poświadczonego w omawianym regionie, dało początek toponimowi *Krymki* w postaci n. rodowej (rodzinnej) lub dzierżawczej, równej nazwisku założyciela lub właściciela osady *Krenka*. Tak to kolejny raz dokumentacja historyczna pozwala nam poprawnie wyjaśnić nazwę własną, co do której pochodzenia tylko można snuć różne przypuszczenia.

KRUPA, KRUPIAK, KRUPIŃSKI

I POKREWNE

SNW podaje 23 619 osób o nazwisku *Krupa*: 230 w woj. bydgoskim, 427 elbląskim, 374 gdańskim, 152 słupskim, 2900 katowickim, 1655 warszawskim, 1310 krakowskim, 1049 lubelskim, 927 tarnowskim, 914 kieleckim, 900 siedleckim, 820 radomskim, 684 wrocławskim; 1 *Krupaj* w woj. słupskim; 46 *Krupak*: 9 w woj. gdańskim, 31 warszawskim, 4 lubelskim, 2 olsztyńskim; 373 *Krupczak*: 18 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 100 zamojskim, 25 przemyskim, 24 bielskim, 23 rzeszowskim; 319 *Krupczyński*: 2 w woj. gdańskim, 33 warszawskim, 32 kaliskim, 30 sieradzkim; 314 *Krupecki*: 40 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 122 poznańskim, 22 gorzowskim, 19 koszalińskim, 17 szczecińskim; 30 *Krupęj*: po 4 w woj. bydgoskim i poznańskim, 7 słupskim, 8 katowickim; 3 *Krupenko* w woj. bydgoskim; 159 *Krupiak*: 17 w woj. bydgoskim, 28 bielskim, 27 wrocławskim, 14 gorzowskim, 13 poznańskim; 105 *Krupiarz*: 2 w woj. bydgoskim, 10 słupskim, 23 wałbrzyskim, 21 katowickim; 316 *Krupicki*: 1 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 126 białostockim, 35 warszawskim, 23 opolskim, 21 wrocławskim; 144 *Krupicz*: 17 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 26 tarnobrzeskim, 25 białostockim; 6 *Krupiczaj*: 1 w woj. gdańskim, 3 łódzkim, 2 koszalińskim; 40 *Krupiczaj*: 5 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 17 olsztyńskim; 1 *Krupiczaj* w woj. słupskim; 55 *Krupiczonicz*: 16 w woj. gdańskim, 10 jeleniogórskim, po 5 legnickim i szczecińskim, 9 olsztyńskim; 6 *Krupiecki*: po 2 w woj. bydgoskim i warszawskim, po 1 katowickim i łódzkim; 49 *Krupienko*: po 5 w woj. bydgoskim i słupskim, 10 piłskim, 8 gorzowskim; 47 *Krupień*: 8 w woj. elbląskim, 12 słupskim, 14 wałbrzyskim; 89 *Krupieńczyk*: 5 w woj. gdańskim, 9 słupskim, 23 gorzowskim, 11 szczecińskim; 26 *Krupieński*: 9 w woj. elbląskim, 14 ciechanowskim; 30 *Krupik*: 1 w woj. gdańskim, 18 przemyskim, 5 krakowskim; 13 *Krupiniewicz*: 9 w woj. słupskim, 3 skierniewickim, 1 siedleckim; 24 *Krupiński*: 1 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, po 2 bielskim, suwalskim i zielonogórskim; 7986 *Krupiński*: 184 w woj. bydgoskim, 187 elbląskim, 220 gdańskim, 140 słupskim, 908 warszawskim, 541 ciechanowskim, 500 łódzkim, 458 suwalskim, 330 katowickim, 300 plockim, 299 olsztyńskim, 276 ostrołęckim, 274 lubelskim, 266 krakowskim, 224 skierniewickim, 223 wrocławskim, 222 szczecińskim; 8 *Krupit* w woj. słupskim; 1977 *Krupka*: 21 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 48 gdańskim, 18 słupskim, 225 poznańskim, 214 ostrołęckim, 128 katowickim, 112 lubelskim, 107 kaliskim, 88 warszawskim; 19 *Krupke*: 11 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 3 olsztyńskim, 1 toruńskim; 4 *Krupkie* w woj. toruńskim; 85 *Krupko*: 15 w woj. elbląskim, 8 słupskim, 16 warszawskim, 10 gorzowskim; 131 *Krupkowski*: po 5 w woj. elbląskim i olsztyńskim, po 10 warszawskim i poznańskim; 125 *Krupnicki*: 8 w woj. bydgoskim, 41 zielonogórskim, 16 wrocławskim, 14 gorzowskim, 10 łódzkim; 166 *Krupniński*: 10 w woj. elbląskim, 4 gdańskim; 487 *Krupnik*: 7 w woj. gdańskim, 90 krakowskim, 56 katowickim, 29 wałbrzyskim; 21 *Krupok*:

3 w woj. gdańskim, 16 opolskim, 2 katowickim; 511 *Krupowicz*: 28 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 22 gdańskim, 12 słupskim, 65 białostockim, 45 gorzowskim, 30 wrocławskim, 29 suwalskim; 3 *Krupowiec*: 1 w woj. elbląskim, 2 częstochowskim; 190 *Krupowies*: 9 w woj. bydgoskim, 17 gdańskim, 21 słupskim, 22 katowickim, po 14 opolskim i szczecińskim; 8 *Krupowieś*: po 2 w woj. gdańskim i zielonogórskim, 3 wałbrzyskim, 1 katowickim; 2 *Krupowiess* w woj. olsztyńskim; 121 *Kruppa*: 5 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 7 gdańskim, 74 katowickim, 10 legnickim; 12 *Kruppik*: 4 w woj. gdańskim, 5 poznańskim, 3 lubelskim; 3 *Kruppok*: 2 w woj. gdańskim, 1 katowickim; 2745 *Krupski*: 48 w woj. bydgoskim, 69 elbląskim, 85 gdańskim, 53 słupskim, 197 warszawskim, 153 wrocławskim, 142 łódzkim, 138 poznańskim, 108 katowickim, 95 gorzowskim, 91 koszalińskim, 85 wałbrzyskim, 83 kieleckim, 80 toruńskim.

Był to przydomek *Kielpińskich* z *Kielpina* pod Gdańskiem i *Piechowskich* z *Piechowie* w pow. kościerskim: Jakob *Krupa* Kolpinski (Kielpiński) 1619 (od W. Kętrzyńskiego); Pan *Krupa* Piechowski 1662 – z subsydium dla Rzeczypospolitej (Przyd 129). W księdze metrykalnej par. Sartawice pod Świeciem zanotowany został w r. 1771 Henrico (mjsc. l.poj.) *Krupka*, a w r. 1781 Michael *Kruper*, a więc nazwisko *Krupa* z niemczącym przyrostkiem *-er*. W staropolszczyźnie notowane były: *Krupa* w r. 1204 na Śląsku, od XIV w. w Małopolsce i Wielkopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Krupka* od r. 1387 w Wielkopolsce, w XV w. w Małopolsce, Wielkopolsce i na wspomnianych kresach; *Krupnik* r. 1432 w Wielkopolsce; *Krupy* w r. 1376 w Małopolsce (C 67, SEMot I 130).

Od rzeczowników: *krupa*, notowanego od XVI w., ale w l.mn. *krupy* od r. 1455; *krupka*, notowanego od w. XVI, *krupnik* ‘zajmujący się wyrobem krup’ od XVI w., dziś ‘zupa, w której głównym składnikiem jest kasza’; *krupa* bowiem i częściej w l.mn. *krupy*, kasz. *krëpë* to ‘kasza, oczyszczone i łuszczone, drobno pokruszone surowe ziarno zbożowe, kasza’, też ‘opad atmosferyczny w kształcie grudek lodu lub śniegu’, wyraz indoeuropejski, znajdujący podstawę m.in. w lac. *scrupus* ‘ostry kamień’, zdrobniale *scrupulus* ‘kamyk, który dostał się do obuwia i rani nogę’, z czego pol. *skrupuł* ‘wyrzut sumienia’ (Bor 264, B I 827). Był także notowany rzeczownik *krupiarz* ‘młynarz wyrabiający krupy’. Wyrazy te tłumaczą nam nazwiska *Krupa* (podwójne *-pp-* pojawia się pod wpływem niem.), *Krupnik*, *Krupiarz*; *Krupka* utworzone za pomocą przyrostka *-ka*; *Krupke* zmienione przez wymianę *-a* na *-e*; *Krupaj*, *Krupej* utworzone za pomocą przyrostków *-aj* i *-ej*; *-eń*: *Krupień*; formacjami patronimicznymi są: *Krupak*, *Krupiak*, *Krupczak*, utworzone przy użyciu przyrostka *-ak* (miękkącego lub niemiękkącego spółgłoskę tematyczną), w wersji „śląskiej” *Kruppok*; *-ik*: *Krupik* i *-(cz)yk*: *Krupczyk*; *-icz*: *Krupicz* i od tej formy pochodne, utworzone za pomocą przyrostka *-owicz*: *Krupiczowicz*; *-ec*: *Krupiec*; *-enko*: *Krup(i)enko*; modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Krupecki*, *Krupicki*, *Krupieński*, *Krupski*, *Krupniwski*, *Krupczyński*; *Krupiński* jest formacją dwuznaczną: albo ukształtowaną za pomocą przyrostka *-ski* od n.m. *Krupin* w woj. suwalskim (NMP V 355–356), albo modelową, powstałą za pomocą *-iński* od n.os. *Krupa*. Nazwiska typu *Krupowies(s)* powstały od *Krupowiec* przez nawiązanie do rzeczownika *mieś*, typu *Krupiczojc* noszone są przez Łużyczan.

KRÜGER, KRYGIER, KRIGER I PODOBNE

SNW podaje 707 osób o nazwisku *Krüger*: 128 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 77 gdańskim, 14 słupskim, 154 poznańskim, 61 toruńskim, 38 katowickim, 26 leszczyńskim, 24 olsztyńskim; 7 *Krüeger*: po 1 w woj. bydgoskim i poznańskim, 5 katowickim; 1 *Kriegier* w woj. toruńskim; 3567 *Krygier*: 344 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 151 gdańskim, 75 słupskim, 341 konińskim, 336 włocławskim, 225 łódzkim, 130 toruńskim, 120 szczecińskim, 204 warszawskim; 465 *Kriger*: 82 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 70 gdańskim, 10 słupskim, 97 poznańskim, 29 jeleniogórskim, 28 toruńskim; 17 *Kriegier*: po 4 w woj. bydgoskim i suwalskim, 3 warszawskim; 317 *Kriegier*: 54 w woj. bydgoskim, 32 gdańskim, 11 słupskim, 43 katowickim, 42 poznańskim, 24 opolskim, 15 zielonogórskim; 8 *Kriegier*: 3 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, po 2 łódzkim i poznańskim.

Nazwisko często notowane w starostwie człuchowskim: r. 1676 w Cierzniu notowany *gbur* Tews *Kriger* i Mac. *Kriger*, w Wierzchowie Piotr *Kriger*, w Bukowie Michał *Kriger* i bez imienia *Kriger*; w r. 1596 w Głędowie (*Lichtenbagen*) Peter *Krygier* i Jerzy *Krygierowski*, w Bukowie Michał *Krygier* i szarwarkujący Michał *Krygier*, w Cierzniu Stefen *Krygier* (ISC 11, 15, 16, 48, 58, 84); często notowane wśród obywateli Chojnic: r. 1565 notowany *Krueger* Peter, r. 1568 *Krüeger* Matts, r. 1592 *Krüger* Asmus, krawiec (*Schneider*), przybyły z Tczewa, r. 1592 *Krüger* Casper, syn Mateusza (zob. wcześniej), tkacz (*Leinweber*); r. 1648 *Krüger* Michael, syn obywatela Chojnic (*Bürgersohn*); r. 1681 *Krüger* Andres, rzeźnik (*Fleischer*), przybyły z Saksonii, z Hoperswerda; r. 1712 *Krüger* Joann, rzeźnik, przybyły z Cotwitz (Łużyce, *Wenden*), r. 1809 pocztmistrz (*Postmeister*) *Krüger*, przybyły z Gülzow na Pomorzu Zachodnim, zmarły r. 1826, w r. 1836 *Krüger* Wilhelm, fryzjer, przybyły z Güsten w Anhalcie, który niebawem przeniósł się do Berlina (BBK 19, 20, 25, 27, 37, 44, 50, 71, 81). We Wrześciu, Łęborskie, w r. 1712 zanotowany został Jürgen *Krüger* i Hans *Krüger*, a w Brzeźnie Hans *Krüger* (F XLVI 66, 71); r. 1800 w Deręgowicach dzierżawcą młyna był Johann Friedrich *Krueger* (Rink 64).

Nazwiska *Krüger* i warianty oraz spolszczone ortograficznie *Kryg(i)er*, *Krig(i)er* i warianty pochodzą od górnoniem. rzeczownika *Krüger* 'karczmarz, oberżysta' od *Krug* 'karczma' i 'dzban', por. niem. przysłowie: *Solange geht der Krug zum Wasser, bis er bricht* 'tak długo dzban wodę nosi, dopóki mu się ucho nie urwie'. W dolnoniem. rzeczownik ten brzmi *Kröger* lub *Kräuger* (H-W 164); ten drugi wariant jest często nazwiskiem-bohaterem przewodnim w podręcznikach jęz. niem. w Polsce, por. 2 osoby o nazwisku *Kroegeer* w woj. katowickim.

KRYCKI

SNW podaje 630 osób o nazwisku *Krycki*: 4 w woj. elbląskim, 14 gdańskim, 27 słupskim, 91 zielonogórskim, 52 siedleckim, 47 legnickim, 44 gorzowskim, 32 koszalińskim.

Od im. św. Andrzeja z *Krety* (ok. 660–740), metropolity *Krety* ze stolicą w Gortynie, wybitnego kaznodziei i poety (WZ 371), chluby Kościoła Wschodniego (*Andrej Kricskij* KP 58), wspominanego 4 VII lub (w Cerkwi) 17 VII. Nazywany bywa także *Jerozolimskim* od klasztoru Bożego Grobu w *Jerozolimie*, do którego wstąpił w r. 678 lub *Gortynski* od wspomnianej *Gortyny* na Krecie i por. 18 osób o nazwisku *Gortynsk*: 8 w woj.

piotrkowskim, 5 warszawskim, 3 gorzowskim i 2 łódzkim. WZ 371 stwierdza: „Święty nasz posiada różne nazwy w zależności od miejscowości, w których przebywał. Tak więc zwykło się go nazywać: Andrzejem z Krety, Jerozolimskim czy też z Gortyny”.

KRYSPIN, KRYSPIŃSKI, KRISZPIN I PODOBNE

SNW podaje 371 osób o nazwisku *Kryspin*: 67 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 11 gdańskim, 55 warszawskim, 53 ostrołęckim, 27 toruńskim, 25 opolskim, 22 łomżyńskim; 6 *Kryspiński*: 4 w woj. radomskim, 2 warszawskim; 31 *Kryspowicki*: 3 w woj. elbląskim, po 7 gdańskim i łomżyńskim, 13 olsztyńskim, 1 warszawskim; 1 *Kryspowiecka* w woj. elbląskim; 1 *Kryspownicki* w woj. olsztyńskim; 5 *Kriszpin* w woj. bielskim; 6 *Kriszpiniuk* w woj. białostockim.

SSNO III 170 podaje jako drugie określenie człowieka Michael *Crispin* z r. 1393 z Małopolski, jako im. notowane często (zob. Mał III 372). Na Pomorzu Gdańskim w r. 1825 odnotowany został wśród obywateli Chojnic (BBK 77) *Krispin* Johann, przybyły do miasta z Kamienia (*Kamin*; nie podano jakiego), krawiec (*Schneider*), katolik w wieku 47 lat.

Nazwisko *Kryspin* pochodzi od takiegoż im. *Kryspin*, które według SIW nosi 958 mężczyzn i które Polacy zapożyczyli z łac. formy *Crispinus*, odrzucając końcówkę *-us*, jak *Amat*, *Antoni*, *Donat* z łac. *Amatus*, *Antonius*, *Donatus*. Imię *Kryspin* w łac. wersji *Crispinus* notowane było już w r. 1226 na Śląsku (Mał III 266). W łac. *Crispinus* było przydomkiem (*cognomen*), powstałym od przymiotnika *crispus*, *-a*, *-um* ‘kędzierzawy’. Co do semantyki por. nazwiska *Kędziora*, z dolnoniem. *crus* pochodzące *Kruża* lub *Kruża*, z górnioniem. *Krauża* z *Kraus(e)*, które szerzej omówilem w NP 229–231. *Kryspiński* jest oczywiście formą modelową, powstałą od *Kryspin* za pomocą przyrostka *-ski*, wariant *Kriszpin* oddaje słowacką postać im. *Kryspin*, tj. *Křišpin* (SI 161); *Kriszpiniuk* jest tworem patronimicznym, utworzonym za pomocą przyrostka *-uk* od *Kriszpin*; *Kryspowi(e)cki* zakłada wcześniejszą postać *Kryspowiec*, powstałą od *Krysp* za pomocą przyrostka *-owiec* w funkcji patronimicznej, a to od *Crispus* z pominięciem łac. końcówki *-us*. Dodać można, że podkrakowską wieś *Śmierdząca* przemianowano na *Kryspinów* na początku XX w. (NMP V 376), nawiązując właśnie do im. lub do powstałego już od niego nazwiska *Kryspin*.

KRYWALD I PODOBNE

SNW podaje 119 osób o nazwisku *Krywald*: 58 w woj. bydgoskim, 40 gdańskim, 10 śluskim, 11 toruńskim; 1 *Krywalt* w woj. katowickim; 8 *Krinald* w woj. toruńskim; 17 *Krivalski* w woj. katowickim.

Nazwisko odniesiemy do n.m. *Krywald*, część Knuruwa, dawniej wieś w woj. katowickim, notowanej od r. 1458 *Crigenwald*, potem m.in. *Krywaldt* 1687/88, *Kriewaldt* 1759, *Krywald* 1783 i objaśnionej jako struktura niem. z I członem średnio-wysoko-niem. *krieg*

‘spór’ i *wald* ‘las’ (NMP V 377); WU II 223 notuje także *Krywald*, część wsi Brusiek, gm. Koszęcin, woj. częstochowskie, i leśniczówkę *Krywald*, gm. Tworog, woj. katowickie.

Do omawianych n. trzeba odnieść najprawdopodobniej także nazwiska: 12 *Krywał*: 11 w woj. warszawskim, 1 poznańskim z zanikiem wygłosowego *-d* lub (fonetycznie zapisanego) *-t*; 13 *Krimalski* w woj. katowickim albo wprost od n.m. *Krywald*, albo modelowo od n.os. *Krywald* z przyrostkiem *-ski*. SNS II 418 wywodzi śląskie nazwisko *Krywalski*, notowane od XIX w. albo od wcześniejszej postaci *Krywała*, albo od n.m. *Krywald*, pow. Lubliniec i Rybnik.

KRZEBIETKE, KRZEBIETKA, KRZEBIATKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 292 osoby o nazwisku *Krzebietke*: 268 w woj. gdańskim, 15 śluskim, 4 katowickim, 3 koszalińskim, 2 łódzkim; 28 *Krzebietka*: 23 w woj. gdańskim, 4 śluskim, 1 katowickim; 2 *Krzebietko*: po 1 w woj. łódzkim i suwalskim; 33 *Krzebiet*: 16 w woj. przemyskim, 7 katowickim, 6 rzeszowskim, 3 wrocławskim, 1 legnickim; 5 *Krzebietke*: 3 w woj. wałbrzyskim, 2 konińskim; 10 *Krzebiatkowski*: po 5 w woj. śluskim i szczecińskim; 1 *Krzebiatkowska* w woj. śluskim.

Zastanawia, że nazwisko w żadnym z podanych wariantów nie zostało poświadczone na Pomorzu Gdańskim w okresie XVI–XVIII w. Na Kaszubach za podstawową uznaje postać *Krzebietke*, która spolszczona została przez wymianę *-e* na *-a*: *Krzebietka*; *Krzebietko* jest formą wschodniopol.; struktury z *-a*-typu *Krzebiatkowski* są nazwianiem do n.m. *Trzebiatkowa* w pow. bytowskim, n. miasta *Trzebiatów* i podstawowego dla tych toponimów im. *Trzebiat(ek)*. Nazwisko pochodzi od kasz. podstawowej wersji wyrazu *grzbieť*, tj. *krzēbt*, wariantywnie *chrzēpt* i *chrzēbiet* (Sych II 270). Byłby to etymologiczny **Krzebietek*, zniemczony przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*: *Krzebietke*. B 184 przedstawia pochodzenie wyrazu *grzbieť* następująco: *chrzēbiet* > *krzēbiet* > *grzbieť* z różnymi wariantami gw. Po niem. na *grzbieť* się mówi *Buckel* i por. 115 osób o nazwisku *Bukiel*: 1 w woj. gdańskim, 5 śluskim, 23 jeleniogórskim, 19 szczecińskim, 17 zielonogórskim, 14 gorzowskim, 12 olsztyńskim; 14 *Bukielski*: 9 w woj. krośnieńskim, po 2 jeleniogórskim i wrocławskim; synonimiczne *Rücken* w nazwiskach nie występuje; łac. rzeczowniki *dorsum*, *-i* i *tergum*, *-i* reprezentują niedogodny dla polszczyzny typ morfologiczny (końcówka *-um*), by mogły przejść do roli nazwisk, podobnie z łac. przejęte do wł. i hiszp. *dorso*; nienotowane także w SSNO pol. *grzbieť* ani gr. *hōmos*, spokrewnione z łac. *umerus*/ *humerus* (*Hummer* u 16 osób: po 3 w woj. gdańskim i warszawskim, 4 śluskim, 5 katowickim i 10 *Humer*: 3 w woj. śluskim, 6 warszawskim oraz 138 *Humerski*: 20 w woj. bydgoskim, 6 śluskim, 27 leszczyńskim może pochodzić od tego wyrazu, choć swego czasu (NP 11) skojarzyłem z niem. *Hummer* ‘homar, rak morski’; ang. *back* można by formalnie widzieć w nazwisku *Back* u 19 osób, z tego 10 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, ale chodzi tu raczej o niem. *backen* ‘piec’. Jednak SNS II 100 wiąże z rzeczownikiem *grzbieť* śląskie nazwiska *Grzbiela*, udokumentowane w XX w. i pochodne *Grzbielak* poświadczone w XIX w. jako *Grzbielok*. SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Grzbelec* w woj. sieradzkim; 95 *Grzbiela*: 5 w woj. elbląskim, 81 katowickim; po 1 *Grzbielec* w woj. katowickim, *Grzbielska* radomskim, *Grzbieluch* wałbrzyskim; 2 *Grzbielucha* w woj. koszalińskim; 3 *Grzbielichowski* w woj. katowickim.

KRZYŻAN, KRZYŻANOWSKI I POKREWNE

SNW podaje 492 osoby o nazwisku *Krzyżan*: 55 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 30 gdańskim, 76 poznańskim, 61 gorzowskim, po 42 katowickim i zamojskim, 40 zielonogórskim; 562 *Krzyżanek*: 5 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 9 ślupskim, 167 poznańskim, 109 lubelskim, 94 kaliskim; 3566 *Krzyżaniak*: 201 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 57 gdańskim, 47 ślupskim, 360 kaliskim, 247 gorzowskim, 207 konińskim, 204 pilskim, 172 łódzkim, 117 szczecińskim; 115 *Krzyżanowicz*: 8 w woj. gdańskim, 53 konińskim, 14 wrocławskim; 7 *Krzyżankowski* w woj. gdańskim; 12 027 *Krzyżanowski*: 729 w woj. bydgoskim, 172 elbląskim, 634 gdańskim, 174 ślupskim, 1256 warszawskim, 674 lubelskim, 529 radomskim, 515 katowickim, 475 wrocławskim, 474 toruńskim, 374 krakowskim, 363 wrocławskim, 322 łódzkim, 273 zielonogórskim, po 233 koszalińskim i legnickim, 263 poznańskim, 207 skierniewickim; 1925 *Krzyżaniak*: 125 w woj. bydgoskim, 65 gdańskim, 1 ślupskim, 508 poznańskim, 115 konińskim, po 112 kaliskim i wrocławskim, 90 łódzkim, 79 zielonogórskim.

Strukturami patronimicznymi od *Krzyżan* są: *Krzyżaniak*, *Krzyżanowicz*, *Krzyżanek*; nazwiskami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-owski* mogą być *Krzyżankowski* od *Krzyżanek* i *Krzyżanowski* od *Krzyżan*, mogą one jednak pochodzić także od n.m. *Krzyżanki*, gm. Pępowo, woj. leszczyńskie, notowanej od r. 1427 *Krzyżanki* i wyprowadzonej od n.os. *Krzyżanek* oraz *Krzyżanowice* w woj. katowickim, kieleckim, radomskim, tarnowskim i wrocławskim bądź *Krzyżanowo* czy *Krzyżanów*, o których w NMP V 421–423.

W staropolszczyźnie notowane im.: *Krzyż* od r. 1136 z Wielkopolski (z *Bulli gnieźnieńskiej*), też z Małopolski, Śląska i z Mazowsza; również *Krzyżan* z tejże Bulli z r. 1136 z Wielkopolski oraz z Pomorza, Małopolski, Mazowsza i ze Śląska (Mal III 268). SNW podaje 310 osób o nazwisku *Krzyż* spoza Pomorza, możliwe także od n. miasta *Krzyż* w woj. pilskim (SEMiG 176 nie podaje, od kiedy notowane w źródłach). Na Pomorzu Gdańskim notowane było w Bytowskiem, mianowicie w r. 1560 w Gostkowie pod Bytowem odnotowany został *gbur* Peter *Krisan* (WD 218); w Borach Tucholskich w księgach par. Jeleńc pod Tucholą: Matias *Krzyżan* de Mędromierz Minor w r. 1596 (Szuta); na Kociewiu: Jan *Krzyżan* 1662 w Grabowie, pow. świecki, w księgach metrykalnych par. Sartawice pod Świeciem: Fridericus *Krzyżan* et Marianna w r. 1781, a w r. 1789 Matheus *Krzyżan* (Damps 164); na północnych Kaszubach: w księdze metrykalnej par. Żarnowiec: Hedwigem *Krzyżownam* 1662, 1663 (z działu chrztów); Georgii *Krzyżan* de Wierzchucino 1646, Catharina *Krzyżanowa* 1658 (z działu chrztów); Joannes *Krzyżan* 1638, Anna *Krzyżanowna* 1658 (z działu pogrzebów), Andreas *Krzyżanowicz* ex Wierzchucino 1610 (z działu ślubów), w r. 1612 chrzczone było dziecko Andreae et Annae *Krzyżanowicz* ex Wierzchucino i tychże zapisanych w r. 1617 *Krzyżanowicz*, a w r. 1630 dziecko Mathiae et Elizabeth *Krzyżanowicz* ex Wierzchucino (z działu chrztów); w następnej księdze chrztów tejże parafii z lat 1786–1819 wystąpiło ok. 50 wpisów ze Sławoszyna, Kartoszyna, Kolkowa, Czymanowa w formie *Krzyżan* i raz *Krzyżan* w r. 1801 ze Sławoszyna; w księdze par. Tyłowo wystąpili: w r. 1798 Dorothea *Krzyżanowa* i w r. 1802 Joannis *Krzyżan*; w księdze par. Kielno Dorothea *Krzyżanowski* w r. 1837.

Nazwisko *Krzyż* pochodzić może od stpol. im. *Krzyż* (dziś nieużywanego, podobie jak *Krzyżan*, nie notuje przynajmniej SIW), to zaś mógł ktoś otrzymać od świąt Podwyższenia św. Krzyża (14 IX) lub Znalezienia św. Krzyża (3 V), nabożeństwa do krzyża Chrystusowego, odznaczenia w postaci krzyża, cierpień (por. *krzyż Pański* ‘uciażliwość’), szczególnie anatomicznego (por. *boli w krzyżu, mocny w krzyżu*) lub przy innej okazji, także ze względu na przebogatą symbolikę (SS 174–176); n.os. *Krzyżan* powstała od *Krzyż* lub *krzyż* za pomocą przyrostka *-an* (SEMot I 132).

Po gr. krzyż to *staurós* i por. w fonetyce wschodniosłowiańskiej nazwiska: 5 *Stawro*, 2 *Stawromitros* w woj. gdańskim; *Stawrońska* 0; 13 *Stawrosiejko*: 13 w woj. śluskim, 4 koszalińskim; 49 *Stawrowski* i inne oraz słownictwo cerkiewne: *stauropigia* ‘klasztor lub inna instytucja wyjęta spod cerkiewnej jurysdykcji lokalnej, zależna bezpośrednio od patriarchy lub synodu’ w Kościele prawosławnym, jak egzemcja w Kościele rzymskokatolickim; *stauroteka* ‘relikwiarz w formie krzyża, przeznaczony do przechowywania relikwii drzewa Krzyża św.’, nadto termin geologiczny *staurolit* ‘minerał, krzemian glinu i żelaza, często tworzący charakterystyczne kryształy w formie krzyża’; po łac. *crux*, *cruc-is*, zapożyczone jako *krucyfiks* z łac. *crucifixus* ‘przybity do krzyża’ (o Chrystusie); po wł. *croce* i por. 1 osobę o nazwisku *Krocze* w woj. walbrzyskim i nazwisko filozofa włoskiego Benedetto Croce (1866–1952); po niem. *Kreutz*: por. nazwisko *Grosskreutz* i 8 osób o nazwisku *Kreutz* i formy pochodne; *Krenz* 0; nazwisko nosił psycholog i pedagog Mieczysław Kreutz (1893–1971); po angielsku *cross* i por. 13 osób o nazwisku *Kros*: 4 w woj. bydgoskim, 5 koszalińskim; 1 *Kross* w woj. toruńskim; trudno powiedzieć, czy w nazwisku *Kresta* u 12 nosicieli mieści się ros. n. krzyża – *kriest*.

KUCHANNA, KUCHANNY, KUCHENNY

SNW notuje 9 osób o nazwisku *Kuchanna*: 2 w woj. elbląskim, 7 gdańskim; 18 *Kuchanny*: 3 w woj. elbląskim, 15 gdańskim; 14 *Kuchenna*: 8 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 1 toruńskim; 13 *Kuchenny*: 5 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim.

Nazwiska w SSNO nienotowane. Pochodzi od urzeczownikowionego przymiotnika *kuchenny* ‘kucharz’; L II 539 podaje wymiennie *kuchenny miejski* = *kucharz miejski* ‘publiczną kuchnię trzymający, przekupień stawy warzonej’, a *kuchenna* to ‘służąca od kuchni, kucharka’.

KUCHENBEKER, KUCHENBECKER

SNW notuje 39 osób o nazwisku *Kuchenbecker*: 15 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim; 63 *Kuchenbeker*: 23 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 22 koszalińskim, 11 szczecińskim, 1 toruńskim; 6 *Kuchenbekier* w woj. koszalińskim.

Historycznie nazwisko notowane było tylko na tzw. Kosznajderii (Rink 61, 98, 106, 107) w Gronowie: krawiec Gerge *Kuchenbecker* oraz rolnik i jednocześnie karczmarz Johann *Kuchenbecker*, oraz w Lichnowach: Marianna *Kuchenbeckersch* – to wszystko zapisy z katastru fryderycjańskiego z r. 1772. W latach 1787/88 w tychże Lichnowach zanotowane zostało to nazwisko w formie hiperpoprawnej (niby górnieniem.) Johann

Kaukenbeker, do czego por. kosznajderskie nazwisko *Musolfi* *Mausolf*. Kluge 416 uznaje wyraz *Kuchen* za onomatopieczny z języka dzieci.

Nazwisko pochodzi od niem. rzeczownika pospolitego *Kuchenbäcker* ‘ciastkarz, cukiernik’.

KUCHTA I PODOBNE

SNW podaje 7213 osób o nazwisku *Kuchta*: 158 w woj. bydgoskim, 123 elbląskim, 1076 gdańskim, 109 słupskim, 956 katowickim, 364 ostrołęckim, 337 krakowskim, 334 kieleckim, 333 warszawskim, 235 chełmskim, 209 skierniewickim; 35 *Kuchto*: 9 w woj. gdańskim, 11 jeleniogórskim, 8 koszalińskim; 19 *Kuchtyk*: 6 w woj. gdańskim, 11 koszalińskim; 823 *Kuchciak*: 8 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 184 łódzkim, 96 szczecińskim, 90 lubelskim, 70 przemyskim; 290 *Kuchcik*: 16 w woj. bydgoskim, 6 słupskim, 107 katowickim, 73 radomskim; 1138 *Kuchciński*: 115 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 70 gdańskim, 9 słupskim, 114 warszawskim, po 65 katowickim i olsztyńskim, 87 poznańskim, 46 szczecińskim, 38 wrocławskim; 226 *Kuchczyński*: 34 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 27 gdańskim, 55 toruńskim, 16 opolskim; 356 *Kuchnia*: 1 w woj. elbląskim, 89 krakowskim, 48 katowickim, 45 jeleniogórskim, 38 opolskim.

SSNO III 184 notuje n.os. *Kuchta* od r. 1402 z Małopolski, Wielkopolski i Kresów Południowo-Wschodnich, którą C 68 i SEMot I 133 odnosi do rzeczownika pospolitego *kuchta* ‘kucharz’, notowanego w polszczyźnie od r. 1394; nadto formę patronimiczną *Kuchcie* (VII 122) z r. 1421 z Wielkopolski; *Kuchmistrz* z r. 1478 z Wielkopolski od rzeczownika *kuchmistrz*, notowanego w polszczyźnie od r. 1400 i *Kuchnia* od J. Długosza z lat 1470–1480 z Małopolski od rzeczownika *kuchnia*, poświadczonego w jęz. pol. od r. 1471. Na Pomorzu Gdańskim nazwiska notowane na Kociewiu i na Kaszubach: w r. 1788 w księdze metrykalnej par. St. Kiszewa utrwalony został Michael *Kuchta*; w Skarszewach Joannes *Kuchtownski* 1746 w r. 1745 i Mathias *Kuchtownski* 1792 (w SNW *Kuchtownski* występuje u 1 osoby w woj. katowickim); Michael *Kuchmajster* w r. 1765 w St. Polaszkach (Damps 165; dodać można, że SNW podaje 3 osoby o nazwisku *Kuchmajster* w woj. olsztyńskim); według katastru fryderycjańskiego z r. 1773 w Garczu mieszkał chałupnik z ziemią Joseph *Kuchta*, a w Ręboszewie Albrecht *Kuchta*, w Gołubiu na początku XX w. mieszkał niejaki *Kuchta* (Heidn 120, 133, 464).

Nazwiska *Kuchnia* i *Kuchta* pochodzą od odpowiednich rzeczowników pospolitych; przy czym *Kuchta* może być (u niektórych nosicieli) zdrobnionym im. od im. germ. *Konrad*, dawniej *Cuonrät*, jak *Bachta* od *Bartłomiej*, *Ruchta* od *Rudolf*. Formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak* i *-ik* są *Kuchciak* i *Kuchcik*, przy czym to ostatnie może pochodzić od rzeczownika pospolitego *kuchcik* ‘pomocnik kucharza’; *Kuchtyk* i *Kuchto* są formami wschodniopol.; struktury modelowe powstałe przy użyciu przyrostka *-iński* to *Kuchciński* i *Kuchczyński*.

KUJACH, KUJAT, KUJOT, KUJAWA I PODOBNE

Nazwiska te zestawiam i opracowuję łącznie, bo moim zdaniem pochodzą one jako zdrobnienia (hipokorystyki) od stpol. im. *Ko(ji)mir* bądź *Ko(ji)slaw*, jedynie *Kujawa* można przekonująco wywieść od n. wsi *Kujawa*, dziś Duża *Kujawa*, gm. Golub-Dobrzyń, woj. toruńskie, notowanej od r. 1647 *Kujawa*, młyn i pochodnej od rzeczownika *kujawa* ‘miejsce w polu jalone, nieurodzajne, golizna wśród lasów, wydma’ (NMP V 458), jak o tym pisałem w Por J 1998, nr 3, s. 37–43. Najpierw jednak rozejrzyjmy się w dzisiejszym zasobie wymienionych nazwisk, ich wariantów i form pochodnych.

SNW podaje 116 osób o nazwisku *Kujach*: 103 w woj. gdańskim, 13 śluskim; 3 złożone *Kujach-Czyżewska* w woj. gdańskim (skądinąd wiem, że noszone także przez mężczyznę); *Kujak* 0; 1 *Kujaka* w woj. konińskim; 1 *Kujakowicz* w woj. białostockim; 1 *Kujakowski* w woj. katowickim; 142 *Kojak*: po 3 w woj. bydgoskim, białostockim i olsztyńskim; po 6 elbląskim i jeleniogórskim, 80 suwalskim, 14 toruńskim, 7 szczecińskim, po 5 koszalińskim i lubelskim, 4 wrocławskim; *Kojakowska* 0; 128 *Kujat*: 13 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, 7 śluskim, 22 łódzkim, po 12 koszalińskim i radomskim, 11 pilskim; 1 *Kujata* w woj. szczecińskim; 75 *Kujath*: 8 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 26 poznańskim, 20 szczecińskim, 7 warszawskim; 1 *Kujatowska* w woj. gdańskim; 10 *Kujatt* w woj. gdańskim.

W *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 30, 33, 40) zapisani zostali: *Kujat* Greger z przedmieścia (*von der Vorstadt*), szewc (*Schuster*) w r. 1615; *Kujatt* Jakob z Cekcyna, pow. tucholski, krawiec (*Schneider*) w r. 1627 i w r. 1660 *Kujath* Hans, krawiec i syn mieszczanina (*Burgersohn*), pewno syn poprzedniego.

Nazwisko było pierwotnie im. zdrobnionym od dwuczłonowych im. z I członem *koić*, jak *Koimir*, *Koislav*, pochodzą od nich m.in. im. *Kojek*, *Kujach*, *Kujawa*, o czym szerzej piszę w Por J 1998, nr 3, s. 37–43. Dodajmy, że przyrostek *-at* zdrabniał im. dwuczłonowe, por. np. *Trzebiat* od (typu) *Trzebiesław*, *Wielat* od *Wielisław*.

SNW podaje 37 osób o nazwisku *Kujot*: po 5 w woj. bydgoskim i elbląskim, 20 gdańskim, 3 śluskim, 1 wrocławskim; 49 *Kujoth*: 15 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 28 gdańskim, 1 toruńskim. Nazwisko nosił ks. Stanisław Kujot (1845–1914), wybitny historyk Pomorza i prezes Towarzystwa Naukowego w Toruniu, rodem z Kiełpina pod Tucholą; ta n.os. dała początek rodowej (rodzinnej) n. wsi *Kujaty* w gm. Sierakowice, pow. kartuski, notowanej od r. 1749 *Kijota*, co oddaje ówczesną kasz. wymowę *Kijjotë* (dziś Kaszubi mówią *Kujjotë* lub *Kujatë*); 13 456 *Kujawa*: 2009 w woj. poznańskim, 1633 bydgoskim, 1122 konińskim, 814 warszawskim, 624 łódzkim, 633 wrocławskim, 605 kaliskim, 376 gdańskim, 169 elbląskim, 172 śluskim; 3 *Kujawa-Gryszyn* w woj. jeleniogórskim; 8 *Kujawczyk*: 6 w woj. gdańskim, 2 kaliskim; 3 *Kujawczyński* w woj. toruńskim; 1 *Kujawiaczyk* w woj. jeleniogórskim; 992 *Kujawiak*: 203 w woj. łódzkim, 102 kaliskim, 97 sieradzkim, 96 poznańskim, 76 skierniewickim, 74 radomskim, 48 warszawskim, 37 katowickim, 30 konińskim, 21 gdańskim, 1 śluskim; *Kojawa* 0; 1 *Kojawiak* w woj. częstochowskim; 1 *Kojawin* w woj. sieradzkim; *Kojawska* 0; 6146 *Kujawski*: 477 w woj. bydgoskim, 152 elbląskim, 517 gdańskim, 154 śluskim, 560 poznańskim, 426 wrocławskim, 424 warszawskim, 299 łódzkim, 269 toruńskim, 223 szczecińskim,

213 katowickim, 204 plockim, 200 olsztyńskim, 144 koszalińskim, 139 piotrkowskim, 121 pilskim, 115 zielonogórskim, 110 konińskim, 107 kaliskim.

SSNO III 189 podaje n.os. *Kujawa* z r. 1422 z Kresów Południowo-Wschodnich; formy pochodne patronimiczne *Kujawczyk* z r. 1421 z Mazowsza i *Kujawiec* z r. 1425 ze wspomnianych kresów, utworzone za pomocą przyrostków *-ic* od *Kujawka* i *-ec* od *Kujawa*; *Kujawka* od r. 1387 z Wielkopolski; *Kujacha* z r. 1304 z Pomorza Gdańskiego, pochodną *Kujaszec*, utworzoną za pomocą przyrostka *-ec* z Wielkopolski; wszystkie je odnosi SEMot I 135 do wyrazów pospolitych *kujan* ‘nicpoń, lajdak, ladaco (Kujacha)’; ukr. dialektalnego rzeczownika *kujawa* ‘odosobniona, nędzna chata’ lub pol. dialektalnego *kujany* ‘wydmy piaszczyste wśród lasów, gołoborze, golizny’; *Kujawski* z r. 1387 z Małopolski, które SEMot III 91 wiąże z n. wsi, której brak; dopowiedzmy: zdrabniają także stpol. im. dwuczłonowe przyrostki: *-awa* (*Kujawa*), np. *Godawa* od *Godzistaw*; *-at*, np. *Trzebiat* od *Trzebiestaw*, *Wielat* od *Wielistaw* i inne.

KUKIER I PODOBNE

SNW podaje 672 osoby o nazwisku *Kukier*: 5 w woj. bydgoskim, po 3 elbąskim i słupskim, 400 lubelskim, 46 warszawskim, 36 katowickim; *Kuker* 0; *Kukiera* 0; 1 *Kukierek* w woj. rzeszowskim; *Kukierska* 0.

Niemieckie nazwisko wieloznaczne: I. oznaczenie tego, który 1) ‘chucha, mówi szeptem’ od średnio-wysoko-niem. *kuchen* (możliwe o astmatyku) lub 2) ‘tego, który patrzy z boku, przygląda się’ od czasownika *kucken*, dolnoniem. *kiken* lub też II. od n.m. *Kuckau* jako n. mieszkańca tej miejscowości (Zoder I 997), gdzie dokumentacja nazwiska od r. 1573 Heinrich *Kuker* i podobne. Znam z południa Kaszub wyraz *hymelkiker* z niem. *Himmelkiker* na człowieka, który nie bardzo wie, co ma robić, gdzie się podziać, chodzi tu i tam, etymologicznie i strukturalnie ‘patrzący w niebo’.

KUKLIN, KUKLIŃSKI

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Kuklin*: 3 w woj. warszawskim, 2 białkopodlaskim; 35 *Kuklinski*: 12 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 6 katowickim, 2 legnickim, po 1 łódzkim, opolskim, poznańskim i słupskim; 3691 *Kukliński*: po 463 w woj. bydgoskim i gdańskim, 315 suwalskim, 213 białostockim, 184 warszawskim, 162 katowickim, 118 ostrołęckim, 116 łomżyńskim, 111 olsztyńskim; 27 *Kuklinowski*: 15 w woj. koszalińskim, 5 wrocławskim, po 3 gorzowskim i tarnowskim.

SSNO III 190 notuje z lat 1493, 1496 nazwisko szlacheckie *Kukliński* z Kresów Południowo-Wschodnich. Na Pomorzu Gdańskim omawiane nazwisko również było notowane: w r. 1793 w księdze metrykalnej par. Drzycim, pow. świecki, zapisany został Martinus *Kukliński* (APB); w księdze par. Wiele, pow. chojnicki, w r. 1837 zanotowani zostali Martin und Justina *Kuklinski*; w księdze ślubów par. Lipusz pod Kościerzyną w r. 1865 figuruje Josephina *Kuklinska*, a r. 1866 w księdze zgonów tejże parafii zapisany został Michael *Kukliński* (księgi w Urzędzie Gminy); w Szklanej pod Sierakowicami

w pow. kartuskim w czasie I wojny światowej nauczycielem był niejaki *Kuklenski*, Leon *Kukliński* został proboszczem w Stężycy, pow. kartuski, w r. 1887 (Heidn 566, 606).

Nazwisko odniesiemy do n. wsi *Kuklin*, gm. Wieczfnia Kościelna, woj. ciechanowskie, notowana od r. 1343 *Kukulim*, *Kuklino* 1414, *Kuklin* 1784, pochodnej od n.os. *Kukła* z suf. *-in(o)* (NMP V 462). Nazwisko *Kuklinowski* może pochodzić od n. wsi *Kuklinowo*, gm. Kobylin, woj. leszczyńskie, notowanej od r. 1405 *Kuklinowo* (NMP V 462).

KUKŁA, KUKŁA, KUKIELKA

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 165 osób o nazwisku *Kukiel*: 15 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i słupskim, 30 poznańskim, 16 zielonogórskim, 14 gorzowskim; 16 *Kukielak*: po 3 w woj. bydgoskim, jeleniogórskim i piotrkowskim, 7 katowickim; 1 *Kukielar* w woj. bydgoskim; 33 *Kukielewski*: 1 w woj. gdańskim, po 11 warszawskim i koszalińskim, po 5 ostrołęckim i skierniewickim; 43 *Kukieliniński*: 4 w woj. gdańskim, 20 sieradzkim, 13 łódzkim, 6 katowickim; 169 *Kukielski*: 13 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 26 gdańskim, 48 toruńskim, 22 ostrołęckim; 806 *Kukiel*: 2 w woj. elbląskim, 31 gdańskim, 4 słupskim, 163 skierniewickim, 126 łódzkim, 80 krakowskim, 53 warszawskim, 30 kieleckim; 51 *Kukielczak*: 16 w woj. gdańskim, po 8 opolskim i rzeszowskim; 99 *Kukielczyński*: po 5 w woj. bydgoskim, kaliskim i łódzkim, 18 wrocławskim, 14 koszalińskim; 2619 *Kukielka*: 10 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 33 gdańskim, 18 słupskim, 970 zamojskim, 174 katowickim, 158 tarnobrzeskim, 113 krakowskim, 109 warszawskim, 94 tarnowskim; 112 *Kukielko*: 4 w woj. elbląskim, 7 gdańskim, 32 białostockim, 14 suwalskim; 8 *Kukielto* w woj. gdańskim; 5068 *Kukła*: 42 w woj. bydgoskim, 29 elbląskim, 70 gdańskim, 28 słupskim, 969 tarnowskim, 632 katowickim, 377 krakowskim, 354 kieleckim, 164 leszczyńskim, 151 siedleckim, 133 wrocławskim, 113 rzeszowskim; 2 *Kukła* vel *Kukleni*: po 1 w woj. gdańskim i pilskim; 75 *Kuklak*: po 4 w woj. gdańskim i warszawskim, 24 plockim, 9 wrocławskim; 360 *Kukleni*: po 4 w woj. gdańskim, bielskim, ciechanowskim, kieleckim i łódzkim, 110 suwalskim, 57 warszawskim; 450 *Kuklewski*: 48 w woj. bydgoskim, po 4 gdańskim i słupskim, 143 warszawskim, 46 częstochowskim, 23 szczecińskim; 211 *Kukli*: 5 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 111 białostockim, 57 krakowskim; 259 *Kuklik*: 12 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 170 białostockim, 22 olsztyńskim; 10 *Kuklikowski*: 1 w woj. gdańskim, 7 lubelskim, 2 białostockim; 35 *Kuklinski*: 12 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 1 słupskim, 6 katowickim; 3691 *Kukliński*: po 463 w woj. bydgoskim i gdańskim, 88 elbląskim, 273 słupskim, 315 suwalskim, 213 białostockim, 184 warszawskim, 162 katowickim, 122 tarnowskim, 116 łomżyńskim; 1 *Kukleńska* w woj. bydgoskim; 259 *Kuklis*: 2 w woj. bydgoskim, 29 gdańskim, 13 słupskim, 27 koszalińskim, 25 jeleniogórskim, 17 łódzkim; 146 *Kukło*: 5 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 40 białostockim, 33 suwalskim, 26 łomżyńskim; 133 *Kukła*: 2 w woj. bydgoskim, 52 legnickim, 32 katowickim, 14 wrocławskim.

Nazwisko *Kukielka* było przydomkiem szlacheckim *Sarnowskich* ze wsi *Sarnowy*, dawniej *Sarnowo* pod Kościerzyną, dlatego część zapisów zgromadziłem w pracy o pochodzeniu przydomków szlachty pomorskiej (Przyd 131): Nobilis Gregorius Sarnowski alias *Kukielka* [...] z Sarnow 1619; katarzyny z *Kukielkow* 1749, utciwa Marianna *Kukielowna* 1669; Michał *Kukielka* (młynarz z Czernicy w pow. tucholskim) 1664 (F XXXII 219).

Podstawowe nazwiska *Kukla*, *Kukła* pochodzą od odpowiednich wyrazów pospolitych *kukla* ‘rodzaj ciasta, bułka, strucla’ (SGP II 514), u Kaszubów ‘ostatni mały bochen chleba, upieczony z wyskrobanych resztek ciasta’, *kukła* ‘lalka, manekin’ (w dziejach polszczyzny zachodzące na siebie formy), na Pomorzu, Warmii, Mazurach, Śląsku identyfikowane pod wpływem niem. fonetycznie. Formami wschodniopol. są *Kukło*, *Kukietto*; *Kukiel* formą gw. równą takiemuż wyrazowi pospolitemu; *Kukielar* to postać zniemczona; *Kuklik* patronimiczna utworzona za pomocą przyrostka *-ik*, podobnie jak *Kuklewicz* za pomocą przyrostka *-ewicz* i *Kukielczak* przyrostka *-ak*; w *Kuklis* stwierdzamy przyrostek *-is*; *Kukliński*, *Kukleński* i *Kuklinowski* pochodzą raczej od n. wsi *Kuklin* w pow. Mława (zob. NMP V 462), choć mogą być strukturami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-(ow)ski*.

KULA, KULLA I POCHODNE

SNW podaje 9950 osób o nazwisku *Kula*: 188 w woj. bydgoskim, 118 elbląskim, 207 gdańskim, 77 słupskim, 1954 katowickim, 572 lubelskim, 544 krakowskim, 376 tarnowskim, 292 warszawskim, 289 rzeszowskim, 288 wrocławskim, 274 opolskim, 241 zamojskim, 208 sieradzkim; 157 *Kulla*: 15 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 41 gdańskim, 26 kaliskim, 18 katowickim; 2188 *Kulak*: 22 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 40 gdańskim, 10 słupskim, 312 częstochowskim, 231 katowickim, 155 nowosądeckim, 145 kaliskim, 84 opolskim; 79 *Kulanin*: 16 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 37 zamojskim, 17 koszalińskim, 5 katowickim; 3169 *Kulka*: 26 w woj. bydgoskim; 949 *Kulisz*: 1 w woj. bydgoskim, po 10 elbląskim i gdańskim, 9 słupskim, 86 warszawskim, 40 bielskim, 37 łódzkim, 36 gorzowskim; 146 *Kuliszewski*: 34 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 22 warszawskim, po 17 olsztyńskim i radomskim; 29 *Kuliszko*: 4 w woj. gdańskim, 17 zielonogórskim, 7 legnickim, 1 katowickim; 1727 *Kuliś*: 4 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 31 gdańskim, 12 słupskim, 202 suwalskim, 200 kieleckim, 146 katowickim. Pomijam formy niepoświadczone na Pomorzu Gdańskim.

SSNO III 190 notuje n.os. *Kula* na Śląsku (r. 1253), w Małopolsce od XIV w., w Wielkopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich (C 69, która wyprowadza od rzeczownika *kula*, notowanego w staropolszczyźnie). W r. 1538 w Grzmiącej, pow. bytowski, 1 pustą włókę trzymał Casper *Kulle*, Jurgen *Cula*, pisany także *Kule*; w tejże Grzmiącej w r. 1560 mieszkali Paul *Kulle* i Caspar *Kulle* (WD 44, 103, 163, 164). W r. 1747/48 zapisani zostali *gburzy* Jürgen *Kull* w Osiekach; Martin *Kull* i Michel *Kull* w Niedarzynie (F XVI 135, 140, 152, 162).

KULPA, KULPIŃSKI I POKREWNE

SNW podaje 4538 osób o nazwisku *Kulpa*: 175 w woj. bydgoskim, 75 elbląskim, 151 gdańskim, 43 słupskim, 432 wrocławskim, 305 katowickim, 302 tarnobrzeskim, 240 tarnowskim, 237 rzeszowskim, 197 opolskim, 164 nowosądeckim, 162 wrocławskim, 159 bielskim, 142 przemyskim, po 121 lubelskim i toruńskim, 114 warszawskim,

108 szczecińskim, 103 legnickim, 102 jeleniogórskim; 7 *Kulpa* vel *Kulpiński* w woj. warszawskim; 12 *Kulpinski*: 2 w woj. bydgoskim, po 3 gdańskim i poznańskim; 1398 *Kulpiński*: 244 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 38 gdańskim, 135 kieleckim, po 78 warszawskim i rzeszowskim, po 62 poznańskim i wrocławskim, 56 gorzowskim, 49 katowickim, 46 krakowskim, 45 łódzkim, 41 legnickim, 40 pilskim; 2 *Kulpe*: po 1 w woj. warszawskim i poznańskim; 1 *Kulpeszka* w woj. elbląskim; 3 *Kulpiński* w woj. gdańskim; 59 *Kulpik*: 1 w woj. bydgoskim, 46 warszawskim, 5 gorzowskim, 4 łódzkim; 1 *Kulpeka* w woj. bydgoskim.

Nazwisko należy do tzw. „nazwisk kleszych”, tj. nawiązujących do łac. słów i wyrażen liturgicznych, jak *Libera*, *Paternoster*, *Pronobis* (por. NP 250), powstało bowiem z dawniej po łac. odmawianej *Spowiedzi powszechnej*, tzw. *Confiteor*, mianowicie trzykrotnego przyznania się do winy: *mea culpa*, *mea culpa*, *mea maxima culpa* ‘moja wina, moja wina, moja największa wina’. Forma *Kulpe* powstała wskutek niemczącej wymiany końcowego -a na -e; postaciami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków -ik, -ka są *Kulpik* i *Kulpeka*, strukturami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka -(in)ski/-(-en)ski: *Kulpinski*, *Kulpiński* i *Kulpiński*.

KUNK, KUNKE, KUNKA

SNW podaje 22 osoby o nazwisku *Kunk*: 12 w woj. bydgoskim, 6 kaliskim, 3 wrocławskim, 1 lubelskim; 68 *Kunke*: 12 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 4 ślupskim, 19 toruńskim, 17 zielonogórskim; 770 *Kunka*: 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 35 gdańskim, 136 łódzkim, 97 siedleckim, 79 skierniewickim, 63 warszawskim, 51 radomskim.

W r. 1678 w Jastarni mieszkali poddani starosty puckiego: Jerzy *Kunka*, w Chałupach Jakub *Kunka*, Jan *Kunka*, tenże nazwany po niem. *Hansem* składał przysięgę starszego stradowego tego roku w Pucku (F XXXIX 53, 54, 95); w r. 1772 soltysem i rybakiem w tejże Jastarni był Andreas *Kunka*, rybakami Jürgen *Kunka*, Erdmann *Kunka* i Christian *Kunke* (zob. A. Groth, *Mieszkańcy wsi Półwyspu Helskiego w drugiej połowie XVIII w.* [w:] *Dzieje wsi pomorskiej VI*, Dygowo–Szczecin–Pruszcz Gdański 2007, s. 87–88).

Podstawowa forma *Kunk* jest zdrobnieniem od im. *Konrad*, dawniej *Cuōnrāt*; *Kunke* może być postacią dolnoniem. tego im. lub też *Kunk* należy interpretować jako formę kasz., dlatego *Kunke* polegałaby na zniemczeniu przez odwrócenie przyrostka -(e)k na dolnoniem. -ke; *Kunka* z kolei to spolszczenie i skaszubienie postaci *Kunke* przez wymianę końcowego -e na -a. Por. m.in. stpol. zdrobnienia od im. *Konrad*: *Kunek* od r. 1294 w Małopolsce; *Kunke* od r. 1372 w Małopolsce (Mal III 263).

KUPIEC, KUPIECZEK, KUPIECKI I PODOBNE

SNW podaje 5115 osób o nazwisku *Kupiec*: 47 w woj. bydgoskim, 34 elbląskim, 113 gdańskim, 25 ślupskim, 962 tarnowskim, 666 krakowskim, 393 katowickim, 341 warszawskim, 166 kieleckim; 371 *Kupc*: 1 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 279 gdańskim, 56 ślupskim, 9 wrocławskim, 8 włocławskim, 7 opolskim, 2 koszalińskim; 423 *Kupiecki*: 4 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 64 gdańskim, 63 warszawskim, 25 kieleckim, 21 katowickim, po

16 legnickim, olsztyńskim, plockim i poznańskim, 15 łomżyńskim, 13 kaliskim; *Kupiecze*: 0; 59 *Kupcewicz*: 11 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 12 olsztyńskim, 10 leszczyńskim; 1 *Kupców* w woj. śluskim; 3178 *Kupczak*: 62 w woj. bydgoskim, 57 gdańskim, 11 śluskim, 1284 bielskim, 318 katowickim, 122 wałbrzyskim, 121 opolskim; 1 *Kupczek* w woj. gdańskim; 4082 *Kupczyk*: 84 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 127 gdańskim, 26 śluskim, 392 częstochowskim, 172 konińskim, 156 kieleckim, 147 wrocławskim, 139 poznańskim, 136 warszawskim; 24 *Kupczyńas*: 23 w woj. gdańskim, 1 jeleniogórskim; 745 *Kupczyński*: 4 w woj. elbląskim, 20 gdańskim, 3 śluskim, 75 legnickim, 55 warszawskim, 66 wrocławskim; 10 *Kupec*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim, 6 katowickim; 99 *Kupecki*: 1 w woj. elbląskim, 39 gdańskim, 13 przemyskim, 24 ciechanowskim; 64 *Kupeć*: 3 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 30 legnickim, 14 olsztyńskim; 3 *Kupiec*: 2 w woj. krakowskim, 1 katowickim; innych form na Pomorzu Gdańskim niepotwierdzonych nie podaję.

Podstawowe nazwisko *Kupiec* pochodzi od n. zawodu *kupiec*, na północy Polski, zwłaszcza na Pomorzu *kupc* i *Kupc* wskutek zaniku *e ruchomego*; *Kupiec* hiperpoprawne na tle realizacji trzech szeregów spółgłosek, głównie kaszubienia; *Kupec* albo pod wpływem niem., albo ukr.; formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak*, *-enicz*, *-yk* są *Kupczak*, *Kupcewicz*, *Kupczek*, *Kupieczek*, natomiast *Kupczyk* jest dwuznaczna: albo patronimiczna, powstała za pomocą przyrostka *-yk*, albo prymarna od rzeczownika *kupczyk* 'pomocnik kupca' bądź też derywowana od nazwiska *Kupka* za pomocą przyrostka *-ik*; *Kupczyński* to forma modelowa, powstała za pomocą przyrostka *-iński* od *Kupiec*.

Nazwisko *Kupieczek* poświadczane zostało na Pomorzu w okresie Polski szlacheckiej, był to przydomek *Elganowski* z *Elganowa* pod Gdańskiem (Przyd 233). W r. 1570 w tymże Elganowie zanotowany został Nobilis Jacob *Kupieczki*, parę lat później słachetny Lganowski *Kupieczek* i słachetny Pan Jakup Lganowski przezwyskiem *Kupieczek* 1584 (Przyd 233).

KURZAWA, KURZAWSKI, KURZAWIŃSKI

I PODOBNE

SNW podaje 5491 osób o nazwisku *Kurżawa*: 129 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 136 gdańskim, 44 śluskim, 758 kaliskim, 600 konińskim, 403 łódzkim, 376 katowickim, 348 wrocławskim, 246 poznańskim, 205 sieradzkim, 193 szczecińskim, 179 warszawskim, 173 zielonogórskim, 165 krakowskim, 107 jeleniogórskim; 2 *Kurżawa* vel *Wojtiuk*; po 1 w woj. zamojskim i zielonogórskim; 2 *Kurżawczyk* w woj. warszawskim; 38 *Kurżawiak*: 2 w woj. bydgoskim, 11 łódzkim, po 9 kaliskim i toruńskim; 388 *Kurżawiński*: 22 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 11 śluskim, 102 konińskim, 38 łódzkim, 33 warszawskim; 1635 *Kurżawski*: 79 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 46 gdańskim, 11 śluskim, 279 kaliskim, 217 poznańskim, 144 zamojskim, 121 łódzkim, 105 leszczyńskim.

W księgach metrykalnych par. Jeleńcz pod Tucholą zapisany został Mathias *Kurżawa* de Jelencz 1622 oraz dziecko Joannis *Kurżawa* et Elisabethae filia Zophia de Siciny 1625 (Szuta).

Od rzeczownika *kurżawa*, który notuje L II 556, traktowanego synonimicznie do *kurz* o znaczeniu 'miałki proch w górę się podnoszący, po powietrzu latający, pył',

w zestawieniu *kurżawa mączna* w młynach ‘omieciny’, też *kurż węgli* ‘węgle drobniuchne albo proch, na który węgle są starte’; przywodzi także z Knapiusza synonimy ‘zawierucha, miecielica, zamieć, wijadł [sic!], zadymka’; z dalszych cytatów wynika, że to także ‘dymy kadzidlne, ofiarowane Bogu’; SJP III 1318 definiuje *kurżawę* jako 1) ‘kłęby, tumany czegoś sypkiego, lotnego (pyłu, kurzu, śniegu itp.) unoszące się w powietrzu; gęsty kurz’; 2) przestarz. ‘kurz, warstwa kurzu’; u Kaszubów *kurżawa* to także ‘zamieć śnieżna’ (Sych II 309). Nazwisko zatem mogło powstać ze względu na okoliczność narodzenia człowieka, jak *Zawierucha*, *Słota*, *Mróz*, kasz. *Szłaga* i inne. Nazwisko *Kurż* nosi 648 osób: 42 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 23 gdańskim, 19 słupskim, 113 katowickim, 34 bielskim, 26 opolskim. Notowane także historycznie na Pomorzu, mianowicie w r. 1771 w księgach par. Sartawice pod Świeciem utrwalał się Dawid *Kurż* (Damps 168). Z podanych nazwisk *Kurżawiak* i *Kurżawczyk* reprezentują struktury patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków *-ak* i *-czyk*; *Kurżawski* i *Kurżawiński* modelowe, powstałe przy użyciu suf. *-ski* i *-iński*. Dodać trzeba, że zapis *Kurż* czytać można także *Kurc* jako nazwisko niem. od przymiotnika *kurz* ‘krótki’. Takie nazwisko nosiła prof. Zofia Kurzowa (czytaj: *Kurcowa*) z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

KUŚPIT, KUSZPIT, KUŚPA I PODOBNE

SNW podaje 262 osoby o nazwisku *Kuśpit*: 2 w woj. bydgoskim, 169 lubelskim, 19 koszalińskim, 16 warszawskim, 11 toruńskim; 295 *Kuszpit*: 6 w woj. elbląskim, 10 gdańskim, 72 siedleckim, 52 warszawskim; 32 *Kuśpiek*: 1 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 11 siedleckim, 10 olsztyńskim; 61 *Kuśpa*: 51 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 1 pilskim; 185 *Kuśta*: 5 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 28 słupskim, 58 radomskim, 13 koszalińskim; 930 *Kuświk*: 4 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 1 słupskim, 74 sieradzkim, 51 wrocławskim.

Od wyrazów gw. *kuśpit*, *kuśtak* 1) ‘niezdara’; 2) ‘coś kusego, niewyrosłego, kusy warkocz, niewyrosły chłop itp.’ (SW II 651), który to wyraz wywodzi z łac. *cuspis*, *-idis* ‘ostrze, rozeń’. Natomiast nazwiska typu *Kuśpa*, *Kuśpiel* i inne, tu niepodane, bo niezaświadczone na Pomorzu Gdańskim, odnieść można do rzadkiego rzeczownika *kuśpić* i podobnych o znaczeniu ‘kozik, nożyk’ (SW II 651). Wyrazy te zarówno w sferze apelatywnej, jak i proprialnej oddziaływały na siebie.

KUTELA, KUTELLA, KUTELLO I PODOBNE

SNW podaje 287 osób o nazwisku *Kutela*: 51 w woj. gdańskim, 25 słupskim, 35 krakowskim, 27 katowickim, po 19 łódzkim i wrocławskim; 35 *Kutella*: 28 w woj. gdańskim, 3 słupskim, po 1 elbląskim i toruńskim; 7 *Kutello* w woj. słupskim; 1 *Kutel* w woj. wałbrzyskim.

W r. 1686 w Owśnicach zanotowany został Mikołaj *Kutel*, leman; tegoż roku w Wieprznicy Tomasz *Kutel*, leman i w r. 1711 leman Kazimierz *Kutel* na *pustkowi*u Skorzewinko pod Skorzewem (F XXXII 116, 184); w r. 1792 w księdze metrykalnej

par. St. Kiszewa utrwalony Johann *Kutela* (AP XXII 13); w Studzienicach odnotowani zostali *Kuttel Pawell* 1559 i *Kuttel Urban* r. 1560 (KB 285, 287).

AJK VI 65–66 (mapa 257) notuje rzeczownik *kutel*, zapożyczony z dialektów niem. (SEK nie omawia), który w dialektach objętych badaniami AJK oznacza: 1) ‘końcowa część matni’; 2) ‘cały worek niewodu’; Sych II 310 podaje *kutek*: 1) ‘matnia u sieci’; 2) ‘kął, róg’; 3) ‘niwa, łąka o powierzchni trójkąta’. U Lindego (L II 560) spotykamy *kutel miłości* z II poł. XVII w., co tłumaczą autorki AJK ‘worek’, wydaje się raczej przen. ‘pęta, więzy’. Z tym terminem rybackim (ze względu na zawód) lub topograficznym (ze względu na zamieszkanie) można by wiązać nazwisko *Kutel*; *Kutel(l)a* natomiast łączyłbym z czasownikiem *kutać* ‘otulać’ z suf. *-ela*, jaki spotykamy w kasz. żeńskich im. zdrobniałych: *Cejcela* ‘Cecylia’, *Wińcela* ‘Wincentyna’, *Trudela* ‘Gertruda’, *Różela* ‘Rozalia’, też męskim ‘Grzegorz’ oraz rzeczownikach odczasownikowych o charakterze wykonawców czynności (*nomina agentis*) i nosicieli cech, formacji skłonnościowych (*nomina attributiva*) typu *gurdzela* : *gurdzić* (sã) ‘kurczyć się od zimna lub strachu’ (Sych I 385); *wątpiela* ‘człowiek niedowierzający’ : *wątpić* (Sych VI 1050); *mańdzela* ‘mańdrał’ : *mańdrzyć* ‘nabierać rozumu’ (Sych III 122); *gnięla* ‘leń’ : *gnić* (Sych I 333); *kurzela* ‘bajarz, łgarz, kłamca’ : *kurzyć* ‘klamać, zmyślać, przechwalać się’ (Sych II 308), też ‘nieobyczajne’ *srela* ‘smarkacz’, *szczęla* ‘szczoch’, *pięrdzela* i wiele innych. Chodzić więc mogło o ‘człowieka, który się otulał’ lub ‘otulał innych’. Regionalnie występował rzeczownik *kutela* o takim właśnie znaczeniu, który stał się podstawą omawianego nazwiska. Na czasownik *kutać* jako podstawę omawianego nazwiska zdają się wskazywać formacje: *Kutello*; 1705 *Kutyła*, z tego 30 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 25 gdańskim, 2 śluskim; 9 *Kutyłła* w woj. radomskim; *Kutyłło* 0; 209 *Kutyło*: 1 w woj. elbląskim, 13 gdańskim, 5 śluskim i wiele innych.

KUZA

I POKREWNE

SNW podaje 742 osoby o nazwisku *Kuza*: 10 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 5 śluskim, 186 kieleckim, 161 skierniewickim, 57 warszawskim; 341 *Kuzaj*: 77 w woj. gdańskim, 121 częstochowskim, 60 katowickim, 48 krakowskim; 55 *Kuzajewski*: 1 w woj. bydgoskim, 41 gorzowskim; 561 *Kuzak*: 18 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 105 nowosądeckim, 66 katowickim, 58 krakowskim; 85 *Kuzaka*: 4 w woj. śluskim, 47 białoskopodlaskim; 70 *Kuzalski*: 3 w woj. elbląskim, 33 skierniewickim, 15 warszawskim; 147 *Kuzar*: 5 w woj. gdańskim, 14 śluskim, 57 łódzkim, 41 wrocławskim; 301 *Kuzara*: 45 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 1 gdańskim, 80 tarnowskim, 50 rzeszowskim; 12 *Kuzas*: 1 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim; 50 *Kuzek*: 2 w woj. śluskim, 24 lubelskim; 8 *Kuzelak*: 4 w woj. bydgoskim; 315 *Kuzera*: po 30 w woj. bydgoskim i krakowskim, 6 gdańskim, 47 katowickim; 5 *Kuzioł*: po 1 w woj. elbląskim i bielskim; 1207 *Kuzioła*: 44 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 36 gdańskim, 18 śluskim, 743 lubelskim; 684 *Kuzior*: 15 w woj. elbląskim, 20 gdańskim, 3 śluskim, 300 katowickim, 184 częstochowskim; 636 *Kuziora*: 5 w woj. bydgoskim, 14 gdańskim, 473 tarnobrzeskim; 34 *Kuzora*: 2 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 23 poznańskim.

Formy pochodne utworzone zostały za pomocą przyrostków: *-aj*: *Kuzaj*; *-ak*: *Kuzak*; *-ar*: *Kuzan*; *-ek*: *Kuzek*; *-ar*: *Kuzara*; *-or*: *Kuzior*; *-ora*: *Kuz(i)ora*; *-as*: *Kuzas*; *-oła*: *Kuzioła*;

wyraźnie patronimiczne struktury to: *Kużak* i *Kużelak*, modelowe z kolei to *Kużajewski* i *Kużałski*; *Kużaka* jest formą dopełniaczową: syn *Kużaka*, zatem *Kużaka*. Wiele nazwisk pominąłem, bo nienotowane na Pomorzu Gdańskim, zapewne niektóre tu także należą, ale można w nich widzieć także inną podstawę.

Podstawowe nazwisko *Kuża* wywiedziemy od rzeczownika gw. *kuża* ‘stara krowa, krówsko’ (SW II 653), zapożyczone z niem. *Kuse*; Zoder I 1013 wywodzi od tej podstawy nazwisko *Kuse*, a podstawowy rzeczownik *kuuse* kwalifikuje jako średnio-dolno-niem. i objaśnia ‘maczuga, palka’ lub średnio-wysoko-niem. *kuose* ‘ciele’ lub ‘owca’, por. także nazwisko *Kuse* u 2 osób: po 1 w woj. krakowskim i rzeszowskim, choć może ono pochodzić od pol. przymiotnika *kuśy*, zniemczonego przez wymianę *-y* w *-e*.

KWANT I PODOBNE

SNW podaje 13 osób o nazwisku *Kwant*: 6 w woj. szczecińskim, 5 olsztyńskim, 2 poznańskim; *Kwanta* 0; 4 *Kwandt*: 2 w woj. gdańskim, po 1 katowickim i toruńskim; *Kwandy* 0; *Kwand* 0; *Kwanta* 0; *Kwanty* 0.

W r. 1560 w Sierźnie, pow. bytowski, zanotowany został Orban ‘Urban’ *Quent* (WD 127). Od dolnoniem. przymiotnika *quant* ‘przebiegły’ (Go 475). Zapis historyczny *Quent* jest hiperpoprawny na tle szerokiej wymowy typu *gamba*.

KWASIGROCH

SNW podaje 551 osób o nazwisku *Kwasigroch*: 339 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 10 gdańskim, 31 słupskim, 26 zielonogórskim, 22 pilskim.

Historycznie nazwisko zanotowane zostało w r. 1764 w księdze metrykalnej par. Jeleńcz pod Tucholą: contr.[axi] matrimonium inter H. Jacobum *Kwasigroch* viduum de Male Cerkwice (Szuta).

Od rzeczownika pospolitego *kwasiogroch* ‘człowiek powolny, który się ociąga, zminda, gaduła, gawęda’ (SW II 658) i por. 2 osoby o nazwisku *Zminda* w woj. lubelskim oraz 93 *Zminda* poza Pomorzem Gdańskim, z tego 34 w woj. lubelskim (SNW).

KWAŚT, QUAST

SNW podaje 2 osoby o nazwisku *Quast*: po 1 w woj. gdańskim i katowickim; 125 *Kwaśt*: 14 w woj. bydgoskim, po 1 gdańskim i słupskim, 29 łódzkim, 16 szczecińskim, po 15 warszawskim i wrocławskim.

W r. 1560 w Dąbiu, pow. bytowski, zanotowany został Bartes *Quast* (WD 109).

Nazwisko pochodzi od niem. rzeczownika *Quast*: ‘chwast’, ‘frędzla’, w dolnoniem. jest to rzeczownik wieloznaczny: 1) ‘wiązka gałęzi i chrustu’; 2) ‘szeroki pędzel murarski, podobny do szczotki’; 3) ‘kłos żytni, wiecha’; 4) ‘w połączeniu z im. *Hans* ‘Jan’ polajanka wobec głupiego człowieka’ (H-W 243–244).

KWICZOR, KWICZORA

SNW podaje 90 osób o nazwisku *Kwiczor*: 14 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 58 gdańskim, 8 poznańskim, 7 katowickim; 3 *Kwiczora* w woj. gdańskim; *Kwiczór* 0.

Od czasownika *kwiczyć* z przyrostkiem *-or*; wariant *Kwiczora* może być genetycznie formą dop. (syn *Kwiczora*, zatem *Kwiczora*); być może regionalny wariant n. ptaka *kwiczół* ‘gatunek ptaka z rodziny drozdów, *Turdus pilaris*’ brzmiał lub jeszcze brzmi *kwiczor* (wymiana spółgłosek półotwartych).

KWILMAN, KWIŁOSZ

I PODOBNE

SNW podaje 108 osób o nazwisku *Kwilman*: 15 w woj. elbląskim, po 6 gdańskim i olsztyńskim, 32 ciechanowskim, 14 warszawskim, 13 plockim, 11 łódzkim, 5 katowickim; 141 *Kwilosz*: 16 w woj. elbląskim, 88 krośnieńskim, 8 wałbrzyskim; ze wskaźnikiem 0: *Kwilak*, *Kwilan*, *Kwilik*, *Kwilon*, *Kwilorz*, *Kwila*; 205 *Kwiliński*: 13 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 59 wrocławskim, po 29 koszalińskim i olsztyńskim; 40 *Kwilecki*: 7 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 9 poznańskim, 8 gorzowskim; poza tym nazwiska o proponowanym pochodzeniu występują poza Pomorzem Gdańskim: 179 *Kwil*: 72 w woj. warszawskim, 49 katowickim, 29 radomskim, 13 skierniewickim, 10 łódzkim; 24 *Kwilarz*: 17 w woj. krośnieńskim; 1 *Kwilas* w woj. nowosądeckim; 6 *Kwilas*: 3 nowosądeckim, 2 krakowskim, 1 krośnieńskim; 4 *Kwili* w woj. poznańskim.

W r. 1560 w Grzmiącej, pow. bytowski, soltysem (*Schultz*) był Christoffer *Knylla*, a w Małym Pomysku Broß *Kuilla* (WD 260, 263).

Nazwisko dopuszcza kilka objaśnień, z których, oczywiście, wszystkie nie zachodzą w omawianym wypadku: 1) najprościej byłoby powiedzieć, że podstawową formą jest tu *Kwila* od *kwilić*, notowanego od XV w., także w postaci *kwilić* ‘pisać, cicho popłakiwać’ o dźwiękonaśladowczym pochodzeniu (B 278–279) i powstałe wskutek derywacji wstecznej (*Kwil*) lub konwersji (*Kwila*), jak np. *ogród* : *ogrodzić*, *nawrót* ‘konwertyta’ : *nawrócić się* czy *mowa* : *mówić*, *zdrada* : *zdradzić*, z nazwisk *Potrą* : *potracić*, *Zwara* : *zwarzyć*; 2) NMP V 531 (s.v. *Kwilec*) odnosi n.os. **Kwilec*, *Kwilek* wprost do rzeczownika *kwiel* lub *kwil* ‘pieszczalka do wabienia ptaków’, dopowiedzmy ‘na wabiącego ptaki’; 3) Zoder II 345 odnosi niem. nazwisko *Quiel* do późno-średnio-wysoko-niem. *quiel* ‘ślina, płynąca z ust’. Nie pozbawiona podstaw byłaby interpretacja, że to od łac. *anquilla* ‘węgorz’, przekształcone w mowie ludu do końcowej części wyrazu, tj. do *Kwila*. W środowiskach kościelnych znana jest opowieść o kapłanie Andrzeju, wielkim amatorze węgorzy, któremu i po śmierci umieszczono napis na grobie: *Gaudeant anquillae, quia mortuus est ille presbyter Andreas, qui comedeat eas* ‘niech cieszą się węgorze, bo zmarł ksiądz Andrzej, który je zjadał’. Nazwisko *Kwilarz* zakłada rzeczownik pospolity *kwilarz* ‘ten, co kwili’; pisane także fonetycznie *Kwilas*, „po śląsku” *Kwilorz*, *Kwilak*, *Kwilik*, *Kwili* to formy patronimiczne, powstałe (kolejno) przy użyciu przyrostków *-ak*, *-ik*, *-ic* od *Kwil(a)*; *Kwilecki* modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-ski* od n.os. *Kwilek*; *Kwiliński* może być odmiejscowe, por. *Kwilin*, *Kwilno* i inne w NMP.

KWINTA, KWINTKIEWICZ I PODOBNE

SNW podaje 1057 osób o nazwisku *Kwinta*: 8 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 13 gdańskim, 12 słupskim, 543 krakowskim, 144 katowickim, 55 tarnowskim, 50 kieleckim, 46 opolskim, 34 kaliskim; 98 *Kwintkiewicz*: 1 w woj. elbląskim, 14 gdańskim, 2 słupskim, 29 poznańskim, 19 leszczyńskim, 12 łódzkim; 35 *Kwinto*: 10 w woj. zielonogórskim, 9 szczecińskim. Form na Pomorzu Gdańskim niepotwierdzonych nie podaje.

SSNO III 219 notuje z w. XV brata zakonnika i kapłana benedyktyna w Lubinie Jana Kwintę commemoratio ‘wspomnienie’ [...] *Johannis Quinta*, odniesione przez SEMot I 139 do ap. *kwinta* ‘różnica tonów’, dziś oprócz specjalistycznych znaczeń znany frazeologizm *spuścić nos na kwintę* ‘spokornieć, ustąpić, zmartwić się’. Na Pomorzu w księdze Bractwa Różańcowego par. Lipusz pod Kościerzyną notowani r. 1755 Franciszek *Kwinta* i w r. 1763 Konstancja *Kwintowna*.

Okoliczności powstania nazwiska *Kwinta* mogły być różne: muzyk, ale SGP II 545 notuje gw. *kwinta* ‘ogon’. Forma *Kwinto* jest wschodniopol., *Kwintkiewicz* jest nazwiskiem patronimicznym od zakładanej formy *Kwintek* ‘syn Kwinty’.

LACIK, LACKE, LACKI, LATZKE, LATZKI I PODOBNE

SNW podaje nazwisko *Lacik* 0; 53 *Lacke*: 49 w woj. bydgoskim, 4 olsztyńskim; 122 *Lacki*: po 9 w woj. bydgoskim i elbląskim, 13 gdańskim, 29 częstochowskim, 13 piotrkowskim; 68 *Latzke*: 38 w woj. bydgoskim, 1 w woj. gdańskim, 18 toruńskim, 4 pilskim, po 3 koszalińskim i poznańskim; 8 *Latzki* w woj. bydgoskim; *Latzko* 0; *Latzkowska* 0.

Nazwisko *Latzke* zanotowane zostało w wielu wsiach kosznajderskich w r. 1919, np. Anna *Latzke* i August *Latzke* w Ciechocinie, Joseph *Latzke* w Deregowicach, Matthäus *Latzke* i Maria *Latzke* w Obkasie, Franz *Latzke* w Ostrowitem, Jakob *Latzke*, Konrad *Latzke*, Michael *Latzke* w Sławęcinie (Rink 114 i n.), wcześniej, bo już w r. 1772 notowany był sołtys Silna Mathes *Latzkowsky* (Rink 105, 153), a więc forma wtórna, modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-owski* od *Latzke*.

Można odnieść do n.m. *Laski* – po niem. *Latzig* w pow. białogardzkim: zapisywanej m.in. *Latzke* r. 1493, 1523, *Latzig* 1756; jej nazwę RzD I 21 wywodzi od rzeczownika *lasek* lub w l.mn. *laski*. Zapisem *Latzig* tłumaczyłaby się także forma *Lacik*. Niemcy wywodzą nazwisko *Latzke* od takiegoż dolnoniem. zdrobnienia od im. *Ladislaus* ‘Władysław’ lub ewentualnie *Lasarus* ‘Łazarz’ (DF 413; Zoder 21, gdzie potwierdzenie od r. 1455: Claus *Latzke*); nie wykluczają jednak od średnio-wysoko-niem. *lax* = nowo-wysoko-niem. *Latz* ‘sznurowane wykończenia odzieży, jak kłapa spodni chłopięcych, górna część sukni, też stanik, śliniaczek dziecięcy itp.’ i od pol. rzeczownika *las*. Formy *Lacki* i *Latzki* są spolszczeniem niem. *Latzke*.

LAL, LALKA, LALOWSKI, LALIK, LALIKOWSKI
I PODOBNE

SNW podaje 399 osób o nazwisku *Lal*: po 9 w woj. bydgoskim i gdańskim, 1 słupskim, 209 zamojskim, 72 lubelskim, 30 szczecińskim; 317 *Lala*: 19 w woj. bydgoskim, 72 poznańskim, 69 pilskim, 67 katowickim, 30 szczecińskim, 24 gorzowskim; 20 *Lalo*: po 6 elbląskim i pilskim, 4 legnickim, 3 suwalskim, 1 białostockim; 1298 *Lalik*: 7 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 18 gdańskim, 8 słupskim, 242 zamojskim, 225 bielskim, 178 krakowskim, 136 katowickim, 85 tarnowskim, 55 chełmskim, 48 szczecińskim, 30 warszawskim, 29 koszalińskim; 28 *Lalowski* w woj. gdańskim; 14 *Lallowski*: 5 w woj. gdańskim, 9 słupskim; 11 *Lalickowski*: 9 w woj. elbląskim, 2 gdańskim; 254 *Lalka*: 16 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 1 słupskim, 72 lubelskim, 60 wrocławskim, 18 poznańskim; 5 *Lalke* w woj. toruńskim.

SSNO III 222 notuje n.os. *Lala*, obocznie *Lela* od r. 1336 z Małopolski (C 71); z r. 1204 *Lalek* ze Śląska i z r. 1424 *Laliński* z Kresów Południowo-Wschodnich; C 71, SEMot I 140 odnoszą *Lala*, *Lela* i *Lalek* do rzeczownika mowy dziecięcej (por. niem. *Lallnamen*) *lala* ‘łalka’ i inne znaczenia, m.in. u Kaszubów: 1) ‘stary płaszcz, narzutka w pole’ (jako homonim wyłącza SEK III 147); 2) przen. ‘dureń, tuman, safandula’; SEMot III 97 *Laliński* wyprowadza od n.m. *Lalin*, gm. Sanok, woj. krośnieńskie. Dodać warto, że rybacy helscy przezywani bywają *Lólowie* (Sych II 330). Nazwisko notowane też było historycznie na północnych Kaszubach: na działce miejskiej z r. 1788 Wejherowa figuruje Frantz *Lalowski* (od prof. A. Grotha); w księdze metrykalnej par. Góra pod Wejherowem zanotowany został w r. 1821 Joannes *Lalowski* (AP VI 128); Antoni *Lalowski* notowany był w księdze metrykalnej par. Reda w r. 1811, 1817 (AP, księga niepaginowana).

Podstawowa zatem forma *Lala* i *Lalka* pochodzą od rzeczowników pospolitych *lala*, *lalka*; *Lalo* jest formą wschodniopol.; *Lalke* zniemczony został przez wymianę końcowego *-a* na niem. *-e*; *Lalek* i *Lalik* są formacjami patronimicznymi od *Lal(a)*, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ek* i *-ik*; *Lal(lowski)* i *Lalikowski* modelowymi, powstałymi od *Lal(a)* i *Lalik* za pomocą przyrostka *-owski*. Wiele nazwisk, opartych (ostatecznie) na rzeczowniku *lala*, i notowanych w SNW, a niemających zaświadczeń na Pomorzu Gdańskim, pomijam. Postać *Lal* może oddaje wyraz pospolity *lal*, nienotowany jednak przez słowniki.

LAMPKA, LAMPKE, LAMPOWSKI, LAMPKOWSKI

SNW podaje 430 osób o nazwisku *Lampka*: 138 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 41 gdańskim, 114 katowickim, 17 koszalińskim, 15 opolskim; 10 *Lampke*: 5 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 2 katowickim; 398 *Lampkowski*: 4 w woj. bydgoskim, 36 elbląskim, 133 gdańskim, 5 słupskim, 75 ciechanowskim, 49 toruńskim; 88 *Lampowski*: 35 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 28 wrocławskim. Podstawowe nazwisko *Lampa* nosi 697 osób: 309 w woj. częstochowskim, 160 katowickim, 69 krakowskim i występuje ono poza Pomorzem Gdańskim, podobnie jak w wersji śląskiej 79 *Lompa*. Nazwisko *Lompa* – warto to przypomnieć – nosił Józef Lompa (1797–1863), nauczyciel (zatem *nomen omen*) i działacz społeczno-narodowy na Śląsku oraz Alfred Lampe (1900–1943),

współorganizator I Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki i Wiktor Lampe (1875–1962), chemik, profesor UJ i UW.

SSNO III 224 notuje z Bochni nazwisko literalnie zapisane *Lampski*, traktowane przez redakcję jako nieodczytane.

Nazwisko pochodzi niewątpliwie od rzeczownika *lampa* na ‘wytwórcę lamp lub handlarza lampami’ lub użyte przenośnie na ‘oświeciciela, szerzyciela wiedzy’, por. werset Ps 119,105: „Twoje słowo jest *lampą* dla moich stóp i światłem na mojej ścieżce”.

LANDMESER

I PODOBNE

SNW podaje 18 osób o nazwisku *Landmeser*: 11 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 4 szczecińskim, 1 wrocławskim; 101 *Landmesser*: 68 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 3 ślupskim, 13 szczecińskim, 6 wrocławskim, 1 toruńskim; 1 *Landmeyer* w woj. wrocławskim; 1 *Landmesher* w woj. bydgoskim.

Historycznie nazwisko było bardzo często wspominane wśród obywateli Chojnic: w r. 1585 notowany *Landmesser Lorentz*; w r. 1578 *Landmesser Gorgen*, szewc (*Schuster*); w r. 1608 *Landmesser Paul*; w r. 1617 *Landtmesser Marten*, również szewc; w r. 1623 *Landtmesser Matz*, też szewc (*Schuhmacher*); w r. 1637 *Landtmesser Bartel*, również szewc; w r. 1640 *Landtmesser Peter*, syn mieszczanina (*Bürgersohn*), szewc; w r. 1675 *Landtmesser Paul*, szewc; w r. 1688 *Landmesser Geog* i *Landmesser Jacob*, szewcy rodem z Chojnic; w r. 1843 *Landmesser Joh. Wilhelm*, szewc ur. w Charzykowach (*Müskendorf*), szewc, ewangelik, lat 25 i w r. 1846 *Landmesser Peter Jacob*, stolarz (*Tischler*) z tejże wsi, ewangelik, lat 24 (BBK 18, 22, 29, 30, 32, 35, 36, 42, 83, 85). Długoletni proboszcz Redy (1918–1945) ks. L. Wiczanowski miał matkę Marię Landmesser, córkę chojnickiego urzędnika pocztowego (od syna Bogusława Brezy). Nazwisko i dziś notowane w Chojnicach.

W starostwie człuchowskim notowany był r. 1696 w Charzykowach (pisanych Charzykowo) ogrodnik Jerzy *Landmetter* i Jakub *Landmetter* i tenże lub inny Jakub *Landmetter* w Chojniczках (ISC 96, 120).

Jest to niem. nazwisko odzawodowe, wywodzi się od rzeczownika pospolitego *Landmesser* ‘mierniczy, geometra’: *Land* ‘ziemia, łąd’ i *Messer* ‘mierniczy’ w górnioniem. i *Landmetter* w dolnioniem. Por. też Zoder II 13.

LANG, LANGA, LANGE, LONGA, LONGINUS, LONGOWSKI

I PODOBNE

SNW podaje 874 osoby o nazwisku *Lang*: 33 w woj. bydgoskim, 27 gdańskim, 8 ślupskim, 101 katowickim, 68 bielskim, 62 warszawskim, 58 opolskim; 1124 *Langa*: 3 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 476 gdańskim, 33 ślupskim, 37 olsztyńskim, 36 katowickim; 5295 *Lange*: 351 w woj. bydgoskim, po 150 elbląskim i ślupskim, 1001 gdańskim, 383 warszawskim, 216 toruńskim, 151 zielonogórskim, 148 wrocławskim, 138 koszalińskim; 2458 *Langer*: 43 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 49 gdańskim, 6 ślupskim, 1343 katowickim, 379 opolskim, 68 warszawskim; 175 *Longa*: po 3 w woj. bydgoskim i gdańskim, 56 krakowskim,

40 tarnowskim; 7 *Longinus* w woj. elbląskim; 10 *Longowski*: 7 w woj. gdańskim, 3 poznańskim; 4 *Langiewicz*: po 1 w woj. gdańskim, ciechanowskim, katowickim i łódzkim; 587 *Langiewicz*: 6 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 31 gdańskim, 8 śluskim, 124 warszawskim, 38 chełmskim, po 24 szczecińskim i wrocławskim, 22 poznańskim. SNW notuje wiele nazwisk należących do omawianej rodziny etymologicznej, ale występujących poza Pomorzem Gdańskim. Są to: 16 *Long*; 175 *Longa*; 84 *Longawa*; 3 *Longe*; 21 *Longer*; 49 *Longier*; 3 *Longiewicz*; 3 *Longiewicz*; 4 *Longin* w woj. konińskim, zapewne od im. *Longin*, bez wskazania ilości: *Longis*; *Longisz*; *Longos*; 2 *Longo*; 140 *Longosz*; 31 *Longota*.

W NP III 210–211 omówiłem nazwiska *Łęga*, zniemczone *Łęga*, *Lęga* : z *Łęga*, tu podałem od niem. przymiotnika *lang* ‘długi’, ‘wysoki’ i innojęzyczne, tj. franc. i ang. podstawy *long* ‘długi’. Nazwisko *Longinus* i *Longin* pochodzą bezpośrednio od im.: lac. *Longinus* i spolszczonego *Longin*; *Langiewicz* jest strukturą patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewicz*; *Longowski* modelową, powstałą przy użyciu suf. *-owski*.

LANGMESER I PODOBNE

SNW podaje 6 osób o nazwisku *Langmeser* w woj. bydgoskim; 108 *Langmesser*: 90 w woj. gdańskim, 7 bydgoskim, 5 elbląskim, 4 toruńskim, 2 katowickim.

Nazwisko było historycznie notowane przede wszystkim na Kociewiu: Damps 171 przytacza je z Giemlic pod Gdańskiem: Mathias *Langmesser* r. 1534 i z tejże wsi w r. 1765: Georgij *Langmesser*; z r. 1582 z Subków: Kaspar *Lankmesser*; w latach 1867, 1869 w księdze chrztów par. Piaseczno zanotowany został Paul *Langmesser* (z miejscowego archiwum parafialnego).

Jest to niem. nazwisko przezwiskowe od podstawy *Langmesser* ‘długi nóż’: *lang* ‘długi’ i *Messer* ‘nóż’, realnie odniesione do właściciela takiego noża, posługującego się nim w wykonywanym zawodzie, np. masarza, ogrodnika lub innej okoliczności z nożem związanej, por. analogiczne nazwiska z SNW: 89 *Langfort*; 4 *Langford* w woj. opolskim : ap. *Langfort* ‘długie wały obronne’; 1 *Langhagen* w woj. katowickim : ap. *Langhagen* ‘długie ogrodzenie’; 43 *Langhamer*; 50 *Langhammer* : ap. *Langhammer* ‘długi młot’; 5 *Langhaus* : ap. *Langhaus* ‘długi dom’; 2 *Langhof*; 11 *Langhoff* : ap. *Langhof* ‘długi dwór’; *Langholz* 0; 7 *Langholtz* : ap. *Langholtz* ‘długie drzewo’; *Langkammer* : ap. *Langkammer* ‘długa komora’ i inne. [*Langmesser* może być także wariantem fonetycznym *Landmesser* z wymianą *-nd-* : *-ng-*. Zob. Brech II 152 (dopisek Z.L.)].

LAPS

SNW notuje 172 osoby o nazwisku *Laps*: 1 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 51 toruńskim, 45 warszawskim, 37 szczecińskim. W r. 1596 mamy zapis ze wsi Nowa Cerkiew, starostwo człuchowskie: Woykowskie [włóki] trzyma Bartel *Laps*, podobnie Gregier Tydowski (ISC 97). Nazwisko pochodzi od kasz. rzeczownika *laps* ‘głupiec, nieokrzesaniec’ (Pom Wrtb 439).

LASEK, LASECKI, LASKI, LASKOWSKI I PODOBNE

W NP II 232–233 omówilem nazwiska *Las(s)*, *Las(s)man(n)* i *Les(s)man(n)*, pominąłem z tej rodziny etymologicznej *Las(s)ek* i pochodne *Lasecki*. SNW podaje 4378 osób o nazwisku *Lasek*: 49 w woj. bydgoskim, 59 elbląskim, 120 gdańskim, 77 śluskim, 457 katowickim, 397 kieleckim, 338 bielskim, 314 krakowskim, 260 lubelskim, 255 radomskim, 219 warszawskim; 42 *Lasek*: 5 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 11 pilskim, 10 katowickim; 1387 *Lasecki*: 121 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 64 gdańskim, 12 śluskim, 405 warszawskim, 60 toruńskim, 43 koszalińskim; 3354 *Laski*: 159 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 374 gdańskim, 114 śluskim, 354 katowickim, 336 tarnowskim, 225 skierniewickim, 135 przemyskim, 125 krakowskim; 335 *Laskiewicz*: 4 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 69 gdańskim, 34 śluskim, 70 krakowskim, 38 katowickim; 473 *Lasko*: 12 w woj. bydgoskim, 142 tarnowskim, 43 katowickim, 29 zamojskim, 28 krakowskim; 13 *Laskoski*: 11 w woj. gdańskim, 5 siedleckim, 4 rzeszowskim; 141 *Laskowicz*: 2 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 16 śluskim, 21 wrocławskim, 16 krakowskim; 21 *Laskowiec*: po 4 w woj. gdańskim i śluskim, 8 gorzowskim, po 2 katowickim i opolskim; 25 425 *Laskowski*: 1008 w woj. bydgoskim, 720 elbląskim, 1948 gdańskim, 372 śluskim, 2687 warszawskim, 1423 toruńskim, 957 białostockim, 883 ostrołęckim, 812 kieleckim, 786 olsztyńskim, 732 szczecińskim, 712 wrocławskim, 687 olsztyńskim, 680 poznańskim, 670 łódzkim, 618 wrocławskim, 579 łomżyńskim, 557 ciechanowskim, 500 zielonogórskim, 453 koszalińskim, 449 siedleckim, 423 konińskim, 422 suwalskim, 381 wałbrzyjskim, 359 lubelskim.

Według J. Krzepeli *Lasek* miał być przydomkiem *Podjaskich* z *Podjaż* w pow. kartuskim; Wojciech *Laski* Prądziński odnotowany został w r. 1769 w Prądzonie (Przyd 137).

Nazwisko *Lasek* jest dwuznaczne: albo pochodzić może od rzeczownika *lasek* ‘mały las’ na ‘tego, który pod *laskiem* mieszkał’, albo utworzone zostało od nazwiska *Las* za pomocą przyrostka *-ek* w funkcji patronimicznej ‘syn *Lasa*’; formacją patronimiczną, powstałą za pomocą przyrostka *-ewicz*, jest *Laskiewicz* i *Laskowiec*, w którym stwierdzamy przyrostek *-owiec*; *Laski*, *Lasecki* powstały modelowo od *Las* i *Lasek* za pomocą przyrostka *-ski*; *Laskowski* może być również strukturą modelową, powstałą za pomocą przyrostka *-owski*, a może także pochodzić od n. wsi *Laski*, *Laskowa*, *Laskowice*, *Laskowiec* (NMP VI 17–23).

LASOTA, LASOCIŃSKI, LASOCKI

SNW podaje 8881 osób o nazwisku *Lasota*: 182 w woj. bydgoskim, 122 elbląskim, 169 gdańskim, 69 śluskim, 722 kieleckim, 697 katowickim, 562 tarnobrzescim, 544 łódzkim, 468 warszawskim, 430 radomskim, 399 rzeszowskim, 338 białostockim, 237 tarnowskim, 232 wrocławskim, 199 skierniewickim, 198 zielonogórskim, 171 szczecińskim, 170 gorzowskim, 156 jeleniogórskim, 154 krakowskim, 153 koszalińskim, 141 legnickim, 133 siedleckim, 132 olsztyńskim, 125 wałbrzyjskim, 103 suwalskim, 102 toruńskim; 351 *Lasota*: 5 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 13 gdańskim, 75 rzeszowskim, 63 warszawskim, 17 wałbrzyjskim, 16 wrocławskim, po 15 katowickim i zielonogórskim, 13 krośnieńskim; 13 *Lassotta*: 4 w woj. bydgoskim, 8 wałbrzyjskim, 1 katowickim; 75 *Lasociński*: 6 w woj. gdańskim, 32 kaliskim, 13 łódzkim, 10 rzeszowskim; 1544 *Lasocki*: 7 w woj. bydgoskim,

6 elbląskim, 39 gdańskim, 15 słupskim, 437 warszawskim, po 132 kieleckim i siedleckim, 90 ciechanowskim, 76 katowickim, 53 łódzkim, 42 wrocławskim.

SSNO III 231, VII 128 notują n.os. *Lasota* od r. 1198 m.in. ze Śląska, Małopolski, Mazowsza, Wielkopolski, Kresów Południowo-Wschodnich, też w postaci *Lesota* w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu i na Śląsku.

SEMot I 140 wywodzi od ap. *las* z formantem *-ota*; *Lasocki* i *Lasociński* to formacje modelowe, utworzone za pomocą formantów *-ski* i pochodnego *-iński*. Utrzymuje się pogląd, że *Lasota* to tłumaczenie chrześcijańskiego im. *Sylvester*, pochodnego od łac. przymiotnika *silvestris* 'leśny'; zob. SEMot II 122.

LEJDA, LEYDA, LEIDA I PODOBNE

SNW podaje nazwisko *Lejda* u 115 osób: 6 w woj. elbląskim, 2 słupskim, 52 krakowskim, 13 legnickim; *Leyda* z wykładnikiem 0; 5 *Leida*: po 2 w woj. toruńskim i wrocławskim, 1 tarnobrzeskim; 1 *Lejder* w woj. wrocławskim; 2 *Lejderman* w woj. szczecińskim.

Można odnieść do n. miasta uniwersyteckiego (od r. 1575) *Lejda* w Holandii, którego nazwę MS 246 odnosi do podstawy *leithen* 'kanal'. Formy pochodne *Lejder* i *Lejderman* wskazują na mieszkańca *Lejdy*.

LENIEC, LENIK, LEŃSKI I PODOBNE

SNW podaje 331 osób o nazwisku *Leniec*: 21 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 35 gdańskim, 13 słupskim, 43 koszalińskim, 25 suwalskim, 23 olsztyńskim, 22 pilskim; 915 *Lenik*: 5 w woj. gdańskim, 228 bielskim, 135 krośnieńskim, 101 katowickim; 42 *Lenikowski*: 10 w woj. gdańskim, 20 olsztyńskim, 9 toruńskim; 2142 *Lenkiewicz*: 8 w woj. bydgoskim, 68 elbląskim, 67 gdańskim, 57 słupskim, 379 białostockim, 286 ostrołęckim, 154 olsztyńskim, 122 suwalskim; 189 *Lenkowski*: 5 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 13 gdańskim, 6 słupskim, 19 ostrołęckim, 17 suwalskim; 64 *Leński*: 23 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 8 gdańskim.

Od ap. *leniec* 'leń, gnuśnik' (L II 618–619); *Lenik* – formacja patronimiczna od przezwiska *Leń*, słowniki wyrazu **lenik* nie notują, choć potencjalnie możliwy i do dziecka pieszczotliwie na pewno odnoszony; *Leński* modelowa od *Leń* za pomocą formantu *-ski*.

LEWA, LEWEK, LEWAN, LEWANCZYK, LEWAŃCZYK, LEWAŃSKI, LEWON, LEWICKI I PODOBNE

SNW podaje 194 osoby o nazwisku *Lewr*: 16 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 144 łódzkim; 713 *Lewek*: 5 w woj. elbląskim, 31 gdańskim, 4 słupskim, 161 kaliskim, 103 wrocławskim, 89 katowickim; 1 *Lewekowicz* w woj. łódzkim; od *Lewek* występuje wiele form pochodnych, jak np. (notuję tylko te, które występują na Pomorzu Gdańskim): 4405 *Lewczuk*:

46 w woj. bydgoskim, 109 elbląskim, 146 gdańskim, 27 słupskim, 1096 białkopodlaskim, 347 chełmskim, 214 siedleckim, 150 katowickim; 519 *Lewczyke*: 18 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 3 gdańskim, 102 zamojskim, 61 tarnobrzeskim; 158 *Lewczyński*: 24 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 23 białkopodlaskim, po 19 warszawskim i lubelskim; 64 *Lewan*: 12 w woj. bydgoskim, 33 katowickim, 5 legnickim, po 4 koszalińskim i krakowskim, po 2 warszawskim i walbrzyskim, po 1 gorzowskim i opolskim; 40 *Lewanczyke*: 34 w woj. gdańskim, 3 elbląskim, 2 słupskim, 1 pilskim; 91 *Lewaniak*: 69 w woj. pilskim, 11 łódzkim, 5 kieleckim, po 2 chełmskim i olsztyńskim, po 1 warszawskim i skierniewickim; 1 *Lewaniec* w woj. szczecińskim; 20 *Lewaniowski*: 17 w woj. olsztyńskim, 3 przemyskim; *Lewaniuk* 0; *Lewaniowska* 0; *Lewaniuk* 0; 4 *Lewankowski*: 1 w woj. bydgoskim, 3 szczecińskim; 82 *Lewanowicz*: 1 w woj. gdańskim, 13 olsztyńskim, 9 toruńskim, 8 pilskim, 7 jeleniogórskim; 59 *Lewanowski*: 31 w woj. słupskim, po 3 bydgoskim, konińskim i koszalińskim, 6 wrocławskim; *Lewani* 0; 17 *Lewanczyk*: po 5 w woj. gdańskim i łomżyńskim, 3 szczecińskim, po 2 warszawskim i opolskim; 510 *Lewanczyke*: 28 w woj. elbląskim, 415 gdańskim, 28 elbląskim i plockim, 9 słupskim, 13 walbrzyskim; 566 *Lewanski*: 11 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 35 gdańskim, 30 słupskim, 89 toruńskim, 33 łódzkim, 21 konińskim; 35 *Lewon*: 1 w woj. bydgoskim, 14 zielonogórskim, 7 koszalińskim, 6 warszawskim; *Lewonowicz* 0; 5 *Lewonczuk* w woj. białostockim; 21 *Lewoniak*: 3 w woj. koszalińskim, 18 szczecińskim; 1 *Lewonicka* w woj. wrocławskim; 27 *Lewoniec*: po 6 w woj. poznańskim i szczecińskim, 5 olsztyńskim, 4 zielonogórskim, po 2 warszawskim, nowosądeckim i opolskim; 154 *Lewoniewski*: 1 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 14 gdańskim, 58 białostockim, 17 zielonogórskim; 15 *Lewonik*: po 4 w woj. gdańskim i szczecińskim, 7 olsztyńskim; 49 *Lewoniuk*: 28 w woj. białostockim, 7 wrocławskim, 5 koszalińskim; 12 *Lewonowicz*: 10 w woj. białostockim, 2 katowickim; 89 *Lewonowski*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim, 50 białostockim, 9 warszawskim; 223 *Lewon*: 1 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, 3 słupskim, 97 suwalskim, 24 olsztyńskim, 18 łomżyńskim, 16 szczecińskim; *Lewoncio* 0; 81 *Lewonczuk*: 65 w woj. białostockim, po 4 warszawskim, łomżyńskim i suwalskim; 7 *Lewonczyke*: 2 w woj. słupskim, 5 suwalskim; 24 *Lewonko*: 11 w woj. suwalskim, 5 olsztyńskim, 4 katowickim; 7 *Lewonki*: 3 w woj. warszawskim, 4 wrocławskim.

SSNO III 253 notuje z Kresów Południowo-Wschodnich robotnika *Lewkę*, zwanego inaczej *Lewa* (*laborios(us)* *Lewko* alias *Lewa*) z r. 1486; *Lewek* ma bardzo dużo zaświadczeń, zbiera je Mał III 270, wszystkie ze wspomnianych kresów: *Lewka* z r. 1441, *Lewko* wspomniany 13 razy w r. 1430 i 1442; *Lewo* w r. 1457, *Lewik* w r. 1438; jest to więc wschodniosłowiańska postać im. *Leon*, od której pochodzą wyliczone wyżej nazwiska: *Lewa*, *Lewek*, formy patronimiczne: *Lew(e)kowicz*, *Lewczuk*, *Lewczyke* i modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-yński*: *Lewczyński*. S. Rospond (SEMiG 185 s.v. *Lewin Brzeski*) pisze: „W latach 1257 r., 1284 r. jest *Lewin*, czyli n. dzierz. od im. *Lewa*, spolszczonego *Leona* i *Leonarda*”. Wyliczone nazwiska często zbliżone są fonetycznie do przezwiska *Lewy*: *leny* ‘położony po stronie serca’, im. hebr. *Lewi*, jakie nosił jeden z synów patriarchy Jakuba, protoplasta kapłańskiego pokolenia Lewiego, imienia, potem nazwiska *Lewin*, o których szerzej w NP III 199–200, i przezwiska bądź im. *Lew*. Do „kompletu” omawianych nazw należy także północnokasz., drobnoszlacheckie nazwisko *Lewiński* ze wsi *Lewin(o)* w pow. wejherowskim, której nazwę PMT XIV 60 wywodzi od im. *Lewa* lub *Lewi*. Nietrudno zauważyć, że nazwiska typu *Lewan(czy)ke* plasują się na Pomorzu

Gdańskim (częste na północnych i środkowych Kaszubach), typu *Lewoń(cz)yk* na wschodnich lub centralnych ziemiach Polski. Od strony słowotwórczej mamy w tym materiale (pomijając formy od podstawy *Lewek*, o których była już mowa) struktury na *-an*, *-ań*, *-on*, *-oń* (o ile to nie etymologiczne *-on* z im. *Leon* z dyftongiczną, bilabialną wymową *o* jako *wo*): *Lewan*, *Lewań*, *Lewon*, *Lewoń*; patronimiczne na *-ak*: *Lewaniak*, *Lewoniak* (21 nosiciele: 3 w woj. koszalińskim, 18 szczecińskim); *-ec*: *Lewaniec*, *Lewoniec* (27 nosiciele); *-ik*: *Lewanik*, *Lewonik*; *-(cz)yk*: *Lewańczyk*; *-(cz)uk*: *Lewaniuk*, *Lewańczyk*, *Lewoniuk* (49 osób); *Lewończyk* (81 osób); modelowe, utworzone za pomocą strukturalnych przyrostków *-(ow)ski*, *-(ew)ski*: *Lewan(k)owski*, *Lewoniewski* i inne.

Na Pomorzu Gdańskim mamy niewiele historycznych zaświadczeń omawianych tu nazwisk. Poza podanymi w NP III 199–200 spotkałem w źródłach: Adrian *Lewek* w r. 1664 w Czarnymlesie (F XXXII 48); w r. 1789 w par. Miłobądz pod Tczewem zapisana została Marianna *Lewkowska*, w r. 1796 chrzczone było dziecko Michaelis *Lewkowski*; w księdze ślubów par. Kościerzyna w r. 1881 zapisany został *Liwek* Joseph (AP XII 199); w księdze metrykalnej par. Reda zapisani zostali: Andreas *Lewa* w r. 1772, Jacobus *Lewa* r. 1795; Ernestus *Lewan* r. 1808; Michael *Lewek* w r. 1774 (księga niepaginowana); w księdze metrykalnej par. Kielno wystąpił Franz *Lewanczyk* r. 1839 (AP IX 59).

Osobne zagadnienie to pochodzenie nazwiska homonimicznego *Lewicki*, noszonego przez 13 441 osób: 754 w woj. bydgoskim, 214 elbląskim, 857 gdańskim, 171 słupskim, 1011 warszawskim, 682 wrocławskim, 594 toruńskim. Notowane było w SSNO III 254 w r. 1401 w Wielkopolsce i w r. 1457 na Mazowszu u starosty (*capitaneus*) czerskiego oraz odniesione przez SEMot III 100 do wsi *Lewice*, gm. Międzychód, woj. gorzowskie, i n.m. *Lewiczyn*, gm. Belsk Duży, woj. radomskie; herbarze, np. Leszczyca (277, 282) notują Lewickich h. *Rawa* z Galicji i h. *Rogala* z ziemi bielskiej z r. 1540, nie podając tzw. *gniazda*, czyli wsi rodowej. Po wtóre już SSNO III 254 notuje od r. 1427 nazwisko patronimiczne *Lewic* z Małopolski, również stamtąd od r. 1429 *Lewiec*, nadto SNW podaje 111 osób noszących nazwisko *Lewik* (brak na Pomorzu Gdańskim); od tych form można było utworzyć nazwisko *Lewicki*. Prof. H. Górniewicz zawsze mawiał, że *Lewicki* pochodzi od substantywizowanego przymiotnika *lewicki* ‘pochodzący z nieprawego łoża’, wyrazu przez słowniki nienotowanego, ale zyskującego potwierdzenie np. w takich kasz. strukturach, jak archaiczne *lewiczka* ‘kobieta niezamężna i niedziewica’ – antonim wobec *prawiczka*; *lewiczęć* ‘psuć’ i pochodne *zlewiczęć*: 1) ‘zepsuć’; 2) ‘zgwalczyć, pozbawić dziewictwa’; *lewiczęć so* ‘prowadzić życie rozpustne’ (Sych II 364). Historycznie *Lewicki* notowany był często na Kociewiu, np. w archiwaliach pelplińskich Tomasz *Lewicki* 1744, Katarzyna *Lewicka* tegoż roku, w księdze metrykalnej par. Miłobądz Anna *Lewicka* 1788 (Damps 177).

W świetle przedstawionego tu materiału szerzej trzeba spojrzeć także na pochodzenie nazwiska *Lewna*, notowanego od r. 1330 w SSNO III 255 i pochodnych patronimicznych form *Lewnica* od r. 1419 i *Lewnik* 1449, wyprowadzonego w SEMot I 143 od podstawy *lewna* (*flaszka*) ‘forma odlewnicza’, a przeze mnie (NP 249–250) od hipotetycznego *lewna* ‘mańkut’. Okazuje się, że w interpretacji tego nazwiska wziąć trzeba także im. *Lewa*, *Levi*, *Lew*, może to być więc nazwisko homonimiczne (poligenetyczne, jak się wyrażał B. Kreja). Por. AC VI 262–265.

LICHTENHAGEN

SNW notuje 2 osoby o nazwisku *Lichtenhagen*: po 1 w woj. śluskim i szczecińskim. Nazwisko pochodzi od n.m. *Lichtenhayn*, dziś Głędowo, pow. człuchowski (R II 594), notowanej od r. 1376 jako *Lichtenhayn*, a od r. 1437 *Lichtenhagen* i objaśnionej przez W. Makulę-Kosek jako niem. struktura złożona z I członem *licht* ‘jasny’ i II średnio-wysoko-niem. *hain*, dolnosaksońskie *Hagen* ‘gaj, zarośla’ (NMP III 143). Por. nazwisko komtura tucholskiego *Lichtenhayn* i *Lichtenbain* (Ring 20, 37).

LICHTENSTEIN

I PODOBNE

SNW podaje 70 osób, nazywających się *Lichtenstein*: 4 w woj. elbląskim, 9 gdańskim, 16 wrocławskim, 15 katowickim, 9 poznańskim; 2 *Lichtensztajn* w woj. siedleckim; 1 *Lichtensztajn* w woj. ostrołęckim; 14 *Lichtensztejn*: 4 w woj. śluskim, 8 warszawskim, 2 ostrołęckim; 23 *Lichtensztejn*: 4 w woj. warszawskim, 9 olsztyńskim, 10 ostrołęckim.

Rink 72 notuje Hugona Lichtensteina, kanclerza abpa gnieźnieńskiego (w. XV). Nazwisko pochodzi od n. wsi *Lichtenstein*, dziś *Gąsiorowo* (R I 594), notowanej od r. 1789 jako *Ganschorowen*, w r. 1938 zmieniono nazwę na niem. *Lichtenstein* (NMP II 106), stanowiącej strukturę złożoną z I członem niem. *licht* ‘jasny’, II *Stein* ‘kamień’. Jednak późne zaświadczenie tej n. każe nam skierować się do innych miejscowości. I tak DF 422 odnosi omawiane nazwisko do n.m. *Lichtenstein*, których wiele: w Dolnej Saksonii, Badenii-Wirtembergii, Bawarii i w Austrii; możliwe także od n. księstwa *Lichtenstein*.

LIEDERMANN

I PODOBNE

SNW podaje wariant *Lieder* u 224 osób: 185 w woj. gdańskim, 12 szczecińskim, po 6 bydgoskim, elbląskim i jeleniogórskim, 4 śluskim, po 2 katowickim i łódzkim, 1 wrocławskim, natomiast *Liedermann* tylko u 1 osoby w woj. bydgoskim, pisane *Liederman* opatrzone wskaźnikiem 0 (= forma z różnych względów niepewna).

Historycznie M. Damps wynotowała z metrykalnych ksiąg kościelnych par. Pogódki pod Skarszewami, pow. kościerski (obecnie tczewski) z r. 1662 parafianina, pisanego Frantz *Liedersdorff*. Zapis ten dobrze wspiera nasuwającą się interpretację nazwiska *Liedermann*. Oba nazwiska zawierają człon *Lieder*, który Niemcy odnoszą do *Lieder*, co formą dolnoniem. od postaci górnoniem. *Luther*, por. DF 424, 435. W historycznym nazwisku *Liedersdorf* wymieniono człon *-dorf* ‘wieś’ na częsty w nazwiskach niem. człon *-man(n)* < *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’, o czym mówiłem na konferencji w Opolu, zorganizowanej z okazji 20-lecia polonistyki w tamtejszym Uniwersytecie. Człowiek więc pochodzący ze wsi *Lutra* został nazwany ‘człowiekiem Lutra’. Można więc strawestować powiedzenie przysłowiowe *Habent sua fata libelli* ‘mają swe losy książki’ na *Habent sua fata nomina* ‘mają swe losy nazwy’.

LIESKE, LIESK, LIESKA, ŁYSEK I PODOBNE

Według SNW nazwisko *Lieske* noszą 334 osoby, z których 16 w woj. bydgoskim, 243 gdańskim, 10 słupskim; 2 *Lieskie*: po 1 w woj. gdańskim i słupskim; 11 *Liesk* w woj. gdańskim; 6 *Lieska* w woj. gdańskim.

Historycznie nazwisko *Lieske* i jego warianty notowane były na północy Kaszub: Michael *Liska* zanotowany został w r. 1760 w księdze par. Tyłowo (AP XXVII 8); Marianna *Liskowna* w r. 1804 w par. Góra (AP VI 99).

Nazwisko pochodzi od postaci *Łysek*, po kasz. *Łisek* przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*: *Lieske*; *Li(e)ska* z kolei powstało przez polszczyzącą wymianę *-e* (*Lieske*) na *-a*: *Li(e)ska*. Nazwisko *Łyzy* nosi 472 obywateli polskich; *Łysoni* 1584; *Łysek* 1313; wiele jest jeszcze form pochodnych i pokrewnych. Na Kaszubach występuje także forma *Łysk*: 30 osób w woj. gdańskim, 2 częstochowskim, 3 krakowskim.

LOROF

Opracowując nazwiska *Rolof*, *Rolaff*, *Ro(h)raff* (NP II 382–384), które dokumentuje historycznie pod Wejherowem i na Kociewiu (Skarszewy, St. Kiszewa) i wywodzę od n. wsi *Rorow*, niem. *Robrau*, dziś *Grodźiszów*, pow. olawski (R II 671) lub też od przymiotnika dzierżawczego *Rorów* od nazwiska *Rora*, nie dostrzegłem wariantu *Lorof* 0 i 75 *Loroff*: 1 w woj. bydgoskim, 70 gdańskim, 4 toruńskim, notowanych w SNW; statystyka tego nazwiska według SNW przedstawia się następująco: ogólnie nosi je 86 osób, z tego: w Bydgoskiem 4, w Toruńskim 3, w pow. kartuskim 50, w pow. tczewskim 9, w Gdańsku 16, w Gdyni 7, w Sopocie 6. Brak więc na północy Kaszub.

Nazwisko najłatwiej objaśnić jako przestawienie kolejności spółgłosek R–L w nazwisku 78 *Rolof*: 25 w woj. warszawskim, 11 bydgoskim, 7 częstochowskim, 6 gdańskim, 10 jeleniogórskim, 3 katowickim, 9 łódzkim, 1 pilskim, 3 piotrkowskim, 3 wrocławskim; 143 *Roloff*: 13 w woj. warszawskim, 24 bydgoskim, 3 częstochowskim, 21 gdańskim, 6 katowickim, 5 koszalińskim, 1 leszczyńskim, 3 łódzkim, 1 nowosądeckim, 1 pilskim, 40 toruńskim, 10 wałbrzyskim, 5 wrocławskim. Przekształcenie to dokonać się „musiało” w okresie XIX–XX w.; za Rzeczypospolitej szlacheckiej takich wariantów nie spotkałem. Takie przekształcenia w niemotywowanych nazwach zachodzą często, por. np. etymologiczne nazwisko *Rolbiecki* od wsi *Rolbik* w pow. chojnickim, noszone dziś w podstawowym wariantie *Rolbiecki* przez 983 osoby, z tego 226 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 415 gdańskim, 127 słupskim, 35 toruńskim. Przekształciło się ono u części nosicieli w *Lorbiecki* już w XVIII w., jak to wykazuje w NP II 381–382; dziś w tym podstawowym wariantie nosi je 650 osób: 242 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 259 gdańskim, 68 słupskim, 6 toruńskim. Nie znając nazwiska *Roloff*, można by myśleć o im. *Laurentius* ‘Wawrzyniec’ jako podstawie omawianego nazwiska *Loroff*. Przedstawione jednak objaśnienie, wyzyskujące procesy fonetycznych przestawień (metatez), jest bardziej przekonujące.

LUBNAU, LUBNAUER, LUBENAU, LUBENOW
I PODOBNE

W NP II 257 omówilem nazwiska 4 *Lubenau* w woj. elbląskim i 1 *Lubenow* w woj. pilskim; odniosłem je także do n.m. *Lubno*, po niem. *Lubben*, pow. Miastko, woj. słupskie. Podalem także poświadczenie tego nazwiska z r. 1686 ze Starego Barkoczyna, pow. kościerski: Falten *Lubenau*. Okazuje się, że osób o zbliżonym fonetycznie nazwisku, mających jednak tę samą podstawę, jest znacznie więcej; więcej jest także zaświadczeń historycznych.

Oto te osoby z SNW: 90 *Lubnau*: 30 w woj. toruńskim, 13 elbląskim, po 12 gdańskim i katowickim, 9 koszalińskim, 5 warszawskim, 4 zielonogórskim, 3 jeleniogórskim, po 1 leszczyńskim i opolskim; 13 *Lubnauer*: 11 w woj. łódzkim, 2 elbląskim; 4 *Lubnał* w woj. elbląskim; 1 *Lubnaur* w woj. łódzkim; 89 *Lubner*: 62 w woj. gdańskim, 16 koszalińskim, 4 poznańskim, po 2 elbląskim, jeleniogórskim i szczecińskim, 1 sieradzkim; 7 *Lubnar*: 4 w woj. sieradzkim, 3 łódzkim.

Bogatsza dokumentacja pochodzi z *Księgi obywateli Chojnic* (BBK 18, 21, 24, 25, 27, 30, 33), gdzie znajdziemy następujące wpisy: w r. 1557 zapisany został *Lubenow* Andres, w r. 1571 *Lubenow* Peter, szewc (*Schuster*), przybyły do miasta z Hansfelde (bez bliższych określeń, może to zatem być – za R II 522 – Brocz w pow. sławieńskim; Gieczyniek w pow. pilskim; Klosowo i Miława w pow. waleckim; Kościanka w pow. białogardzkim; Nadziejewo w pow. człuchowskim i Tychowo w pow. stargardzkim), w r. 1591 *Lubenaw* Bartholomäus; w r. 1588 *Lubenaw* Symon z Chojnic, syn mieszczanina (*Bürgersohn*); w r. 1593 *Lubenow* Jürgen, szewc, syn wymienionego wyżej Andresa, już urodzony w Chojnicach; w r. 1603 *Lubenaw* Simon (bez dodatkowych informacji, prawdopodobnie ten sam, co w r. 1588); w r. 1617 *Lubenow* Georgen, sukiennik (*Tuchmacher*); w r. 1624 *Lubenow* Michel, sukiennik, przybyły z Hansfelde; w r. 1628 *Lubenow* Paul i *Lubenow* Simon, sukiennicy; w r. 1658 *Lubnau* Georg, sukiennik; w r. 1695 *Lubnau* Daniel, sukiennik, rodem z Chojnic. Nazwisko pisane więc było *Lubenow*, *Lubnau* i *Lubenau*, rodzina przybyła do Chojnic z pobliskiego Pomorza Środkowego lub Zachodniego (Hansfelde i tu, i tam, nadto na Krajnie); w r. 1570 Honestus Ciriacus *Lubner* (ZDz 256), Ciriakus *Lubner* był właścicielem kuźni o dwóch młotach (*2 rotae malleorum*) w Strzyży pod Gdańskiem (Muhl 169).

Nazwiska nie notuje SSNO, nie podają wyzyskiwane przeze mnie opracowania niemieckie, wsi *Lubnau* nie notuje R II, nie ma takiej nazwy monografista struktury nazw toponimicznych z suf. *-bn-* Bor 136–138, nie podaje J I, J II; pozostaje zatem odnieść współczesne nazwiska do n. wsi *Lubno*, niem. *Lubben*, tak nieprzerwanie pisanej (według dokumentacji z SNH 66 i RzD I 201) od r. 1628. Może jednak uda się spotkać zapis tej wsi w postaci *Lub(e)nau*, *Lub(e)now* czy *Lub(e)naw*, który wprost powtórzony zostałby w nazwisku; taki wariant pisowniany mógł powstać później przy zapisie nazwiska osoby pochodzącej z miastecznego *Lubna*. Formy *Lubnauer*, *Lubnaur* (z pominięciem *-e-*), *Lubner* (z pominięciem niem. *-au-*, co się często zdarza) oddają niem. n. mieszkańca *Lubna*; *Lubnar* to spolszczona forma niem. *Lubner*; *Lubnał* jest późnym zapisem spolszczonym formy *Lubnau*, o czym szerzej mówiłem na XIII OKO w Kalborni pod Olsztynem (druk *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 191–192). Omówione tu szerzej nazwiska są nowym dowodem na przenoszenie się ludności słowiańskiej z Pomorza Zachodniego i Środkowego na Pomorze Gdańskie.

LUCHT

SNW podaje 45 osób noszących nazwisko *Lucht*: 6 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 12 siedleckim, 6 łódzkim, 5 wałbrzyskim.

W r. 1712 we wsi Rekowo w ziemi łęborskiej notowany *gbur* Peter *Lucht*, a w Brzeźnie Marten *Lucht* (F XLV 69, 92, 99, 101, 107), Andrys *Lucht* r. 1696 młynarzem w Nierymbiu (Peterswald), starostwo człuchowskie (ISC 104).

Od dolnoniem. przerwiska *Lucht* 'leworęki, mańkut' DF 432.

LUETTSCHWAGER, LUETTSZWAGIER

SNW notuje w woj. gdańskim: 1 osobę pisaną *Luetttschwager*; 3 *Luetttszwagier*. W r. 1962 w Rotembarku pod Kościerzyną zapisał fonetycznie nazwisko *Licszwager*.

Jest to dwuczłonowe żartobliwe nazwisko niem.: w I członie występuje dolnoniem. przymiotnik *liitt* 'mały', por. ang. *little* 'mały', w członie II rzeczownik *Schwager* 'szwagier', oznacza więc 'małego szwagra'. Takie przerwiska typowe są dla wszystkich narodów (przynajmniej) europejskich.

LUTTER, LUTTERA, LUTER, LUDER

I PODOBNE

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Lutter* w woj. legnickim; 8 *Luttera*: 7 w woj. elbląskim, 1 katowickim. Od licznych n.m. *Lutter* w Dolnej Saksonii lub też licznych n. terenowych (n. rzecznych) *Lutter* (Zoder II 100, DF 434–435 dodaje jeszcze takie n.m. z Turynii). Inne jest pochodzenie nazwiska *Luter*, które noszą 302 osoby: 1 w woj. bydgoskim, po 5 gdańskim i śluskim, 65 łódzkim, 57 sieradzkim, 23 kieleckim, po 25 poznańskim i szczecińskim, 22 katowickim; 77 *Luther*: 13 bydgoskim, 7 gdańskim, 25 poznańskim, 11 kaliskim; pochodne 569 *Luterek*: 10 w woj. elbląskim, 16 gdańskim, 160 warszawskim, 115 lubelskim, 28 gorzowskim, 20 zamojskim.

W księdze metrykalnej par. Tyłowo, pow. pucki, zanotowana została w r. 1754 Anna *Luter*, w księdze par. Góra pod Wejherowem w r. 1750 utrwalona została Cristina *Luther*; liczne są poświadczenia typu *Läter*, *Lëter*.

Nazwisko *Luter* na Kaszubach pochodzi od wyrazu pospolitego *luter*/*lëter* 'ewangelik, protestant', to zaś wynik apelatywizacji, tj. procesu przejścia nazwy własnej do roli wyrazu pospolitego nazwiska Marcina *Lutra* (1483–1546), reformatora religijnego, jak o tym pisałem w JP (61, 1981, s. 73–74, zob. także NP II 249–252). DF 435 podaje, że wspomniany M. Luter przed ogłoszeniem słynnych tez 30 XI 1517 r. nazywał się *Luder*, które to nazwisko pochodziło od stgerm. im. *Liuther*: w I członie zawiera staro-wysoko-niem. rdzeń *liut* 'naród', w członie II staro-wysoko-niem. *heri* 'wojsko'; zmienił to nazwisko przez nawiązanie do gr. im. *Eleuteriusz*, pochodnego od gr. rzeczownika *eleutheria* 'wolność' przez wzgląd na wolnomyślne poglądy teologiczne. Por. nazwisko *Luder* 0; 248 *Ludera*: po 13 w woj. gdańskim, jeleniogórskim i opolskim, 19 katowickim, 133 rzeszowskim; 9 *Luderek*: 5 w woj. gorzowskim, 4 szczecińskim; 3 analogiczne do nazwisk typu *Wichert*, *Gleinert* – *Ludert*: 2 w woj. łódzkim, 1 warszawskim.

ŁADA I POCHODNE

SNW notuje 3373 osoby o nazwisku *Lada*: 129 w woj. bydgoskim, 47 elbląskim, 132 gdańskim, 16 ślupskim, 387 warszawskim, 193 olsztyńskim, 162 katowickim, 138 suwalskim, 94 ciechanowskim; 1 *Ladach* w woj. gdańskim; 2 *Ladacz*: po 1 w woj. bydgoskim i siedleckim; 11 *Ladiński*: po 5 w woj. bydgoskim i poznańskim, 1 wałbrzyskim; 60 *Lado*: 8 w woj. elbląskim, 17 tarnowskim; 364 *Ladosz*: 11 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 98 zamojskim, 65 lubelskim, po 38 warszawskim i olsztyńskim; 116 *Lados*: 5 w woj. gdańskim, 31 rzeszowskim, po 16 katowickim i tarnobrzeskim; 322 *Ladomski*: 11 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 14 gdańskim, 1 ślupskim, 65 konińskim, 33 warszawskim, 30 wrocławskim; 17 *Laduch*: 16 w woj. elbląskim, 1 olsztyńskim; 309 *Ladyński*: 13 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 1 gdańskim, 113 warszawskim, 58 skierniewickim; 68 *Ladyz*: 3 w woj. bydgoskim, 29 zielonogórskim, 6 toruńskim; 599 *Ladziak*: 10 w woj. bydgoskim, 1 ślupskim, 102 warszawskim, 66 sieradzkim, 64 lubelskim, 55 siedleckim; 112 *Ladzik*: 1 w woj. bydgoskim, 74 toruńskim, po 9 olsztyńskim i szczecińskim; 462 *Ladziński*: 19 w woj. bydgoskim, 109 wrocławskim, 80 olsztyńskim, 55 warszawskim.

W r. 1560 w Łęczycach w ziemi łęborskiej zanotowany został Thomas *Ladde* (WD 414), w r. 1638 soltysem we Wrześciu (*Freist*), w tejże ziemi łęborskiej był Georgius *Ladden* (F XLVI 52). SSNO III 306 notuje n.os. *Lada* od r. 1414 z Małopolski, od r. 1428 z Mazowsza, którą C 74, SEMot I 148 odnosi do ap. *lad* 1) 'porządek'; 2) prasl. *lada* 'ukochany, ukochana; mąż, żona'; 3) stpol. 'jakiś okrzyk i im. rzekomego bóstwa'. Nadto w SSNO III 306 notowana n. herbowa *Lada*, o której to n. por. SEMot VI 3, gdzie m.in. staroczeskie *lada* 'panna, dziewczyna' i rzekomo słowiańska bogini miłości *Łada*, dlatego regionalnie Kościół zabraniał śpiewów i tańców w obrzędzie weselnym na cześć wspomnianej bogini (B II 83). Wśród form pochodnych mamy struktury patronimiczne: *Ladziak*, *Ladzik*, powstałe przy użyciu przyrostków *-ak* i *-ik*; modelowe powstałe za pomocą formantu *-ski* i jego pochodnych: *-iński*: *Ladziński*; *-yński*: *Ladyński*; *-owski*: *Ladomski*; nadto wyróżniamy suf.: *-ach*: *Ladach*; *-acz*: *Ladacz*; *-osz*: *Ladosz*; *-oś*: *Lados*; *-uch*: *Laduch*.

ŁADYSZ, ŁADYSZKOWSKI, WŁADECKI, WŁADEK, WŁADYSŁAW, WŁADYSZ, WŁADYSZEWSKI I PODOBNE

SNW notuje 68 osób o nazwisku *Ladysz*: po 3 w woj. bydgoskim i wrocławskim, 29 zielonogórskim, 11 koszalińskim, 6 toruńskim, 5 tarnowskim, po 2 warszawskim, białostockim, opolskim i tarnobrzeskim; 9 *Ladyszkowski*: 6 w woj. gdańskim, 3 poznańskim; 54 *Wladecki*: 21 w woj. gdańskim, 13 legnickim, po 7 toruńskim i wrocławskim; 94 *Wladek*: 11 w woj. elbląskim, 46 zamojskim, 10 legnickim, po 5 rzeszowskim i wrocławskim; 4 *Wladystaw*: po 1 w woj. elbląskim, gdańskim, warszawskim i rzeszowskim; 16 *Wladysz* w woj. legnickim; 130 *Wladyszewski*: 7 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 57 kieleckim, 10 łódzkim; 9 *Wladzиковski*: 2 w woj. elbląskim, 4 gdańskim.

Podane nazwiska pochodzą od im. *Wladystaw*, które jest formą czeską stpol. im. *Włodzisław*, od niego powstały formy zdrobnione *Wladek*, *Wladysz* (forma kasz. *Wladisz*

jest mi znana z rodzinnej wsi Kalisz, pow. kościerski), *Władzik*; od nich powstały formy modelowe z przyrostkiem *-ski*: *Wladecki* i rozszerzonym *-ewski*: *Władyszeński* i *-owski*: *Władzikowski*. Postać *Ładysz*, którą nosi wybitny śpiewak polski (bas) Bernard Ładysz (ur. 1922 r.), pochodzi od im. *Władysław* w stpol. postaci *Ładysław*, którą nosił np. *Ładysław* z Gielniowa (1440 – 4 lub 5 V 1504), bernardyn warszawski, wybitny kaznodzieja; dziś źródła odsyłają od postaci *Ładysław* do *Władysław*, jak np. KIS III 670, VI 205–296.

To przejście etymologicznego połączenia *Wł > Ł* dokonało się pod wpływem łac., w języku tym bowiem brak połączeń spółgłosek *vl*, dlatego im. *Władysław* brzmi jako *Ladislaus*, z czego regularna dawna forma *Ładysław*, o czym szerzej pisałem w Onom XXIV, 1989, s. 139–151, por. także w SI postaci omawianego im. bez początkowego *W-*: a więc *Ladislas* ang., franc.; *Ladislao* hiszp. i wł.; *Ladislaus* hol., niem.; *Ladislau* port., rum.; *Łászló* węg.

ŁAZARZ, ŁAZAREK, ŁAZARCZYK, ŁAZARSKI

I PODOBNE

SNW notuje 1590 osób o nazwisku *Łazarz*: 41 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 13 gdańskim, 9 śluskim, 270 tarnowskim, 173 katowickim, 149 krakowskim, 125 lubelskim, 106 rzeszowskim, 55 bielskim; 434 *Łazar*: 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 26 gdańskim, 6 śluskim, 47 białostockim, 36 zielonogórskim; 46 *Łazarzyk*: 3 w woj. elbląskim, 14 wrocławskim, 11 katowickim; 1431 *Łazarczyk*: 6 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 5 gdańskim, 13 śluskim, 194 kieleckim, 116 katowickim, 103 warszawskim, 100 krakowskim, 91 łódzkim, 92 suwalskim; 125 *Łazarek*: 4 w woj. gdańskim, 65 ostrołęckim, 28 olsztyńskim; 565 *Łazarek*: 26 w woj. gdańskim, 4 śluskim, 154 tarnowskim, 93 kaliskim, 45 warszawskim; 52 *Łazarenko*: 1 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 13 olsztyńskim, 12 wrocławskim; *Łazarew*: 3 w woj. elbląskim, 6 białostockim; 487 *Łazarewicz*: 5 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 36 gdańskim, 7 śluskim, po 38 warszawskim i olsztyńskim, 35 wrocławskim, 28 toruńskim; 28 *Łazaronek*: 2 w woj. elbląskim, 15 gdańskim; 233 *Łazarowicz*: 8 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 35 warszawskim, 33 suwalskim; 19 *Łazarowski*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim, 17 poznańskim; 2041 *Łazarski*: 79 w woj. bydgoskim, 38 elbląskim, 81 gdańskim, 16 śluskim, 199 toruńskim, 183 warszawskim, 155 suwalskim, 103 ciechanowskim; 111 *Łazaruk*: 6 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 236 wrocławskim, 16 szczecińskim; 2 *Łazaryszyn*: po 1 w woj. elbląskim i olsztyńskim.

Od im. biblijnego *Łazarz*, pochodnego od *Eleazar*, tj. sthebr. im. teoforycznego, od podstawy *El* 'Bóg' i *azar* 'wspomógł', tj. 'eli'azar (BNOiT 178, Mal III 211, KIS II 123), transkrybowanego w LXX *Eleazaros*, w Wulgacie *Eleazarus*, z czego pol. regularne *Eleazar*. To samo pochodzenie ma im. *Łazarz*, w którym pominięto *E-* (KIS III 670, Mal III 272), transkrybowane do LXX *Łazaros*, w Wulgacie *Łazarus*; według SIW nosi je w postaci *Łazar* 2 mężczyzn: po 1 w woj. katowickim i warszawskim; 1 *Łazaros* w woj. wrocławskim; 24 *Łazarz*.

Wynotowałem tylko nazwiska potwierdzone na Pomorzu Gdańskim i znajdujemy w nich formy patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka: *-ek*: *Łazarek* (choć możliwe od im. zdrobnionego *Łazarek*); *-(cz)yk*: *Łazar(cz)yk*; *-(cz)uk*, *-ewicz*/*-owicz*:

Łazarowicz/Łazarenwicz; -enko: *Łazarenko*, struktury modelowe, utworzone za pomocą przyrostka -ski i jego pochodnych, a więc *Łazarski*, *Łazarowski*; -iszyn: *Łazaryszyn*.

ŁEPEK, LEPEK, ŁEPSKI, ŁEPECKI, ŁEPKOWSKI

I PODOBNE

SNW notuje 829 osób o nazwisku *Łepe*k: 255 w woj. bydgoskim, 37 elbląskim, 300 gdańskim, 51 słupskim, 46 toruńskim, 25 olsztyńskim; 149 *Łeppe*k: 56 w woj. bydgoskim, po 3 elbląskim, słupskim i toruńskim, 71 gdańskim, 8 katowickim, po 2 krośnieńskim i poznańskim; 243 *Łepski*: 65 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 8 gdańskim, 23 wrocławskim, 22 poznańskim; 167 *Łbik*: 3 w woj. bydgoskim, 129 lubelskim, 14 poznańskim; *Łeb* 0; *Łep* 0; *Łebak* 0; 1537 *Łebek*: 10 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 61 gdańskim, 12 słupskim, 295 częstochowskim, 75 wrocławskim, 69 tarnobrzewskim, 59 sieradzkim, po 41 łęnickim, wałbrzyskim i zielonogórskim; 19 *Łebiński*: 2 w woj. elbląskim, po 8 gdańskim i szczecińskim; *Łebka* 0; 84 *Łebko*: 4 w woj. gdańskim, 1 słupskim, 40 tarnobrzewskim, 31 zamojskim; 762 *Łebkowski*: 2 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 22 gdańskim, 1 słupskim, 95 ciechanowskim, 89 łomżyńskim, 87 warszawskim; 227 *Łebski*: 1 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 14 gdańskim, 64 suwalskim, 62 kaliskim, 25 katowickim; 83 *Łepak*: 31 w woj. bydgoskim, 14 lubelskim, 11 zamojskim; 7 *Łepakowski*: 1 w woj. gdańskim, 6 toruńskim; 10 *Łepczyński* w woj. bydgoskim; 423 *Łepecki*: 5 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 13 słupskim, 152 radomskim, 38 lubelskim, 29 koszańskim, 28 kieleckim, 27 warszawskim; 5 *Łepicki*: po 2 w woj. gdańskim i ciechanowskim; *Łepień* 0; 201 *Łepik*: 8 w woj. gdańskim, 121 zamojskim, 29 koszańskim; 2 *Łepiński*: po 1 w woj. gdańskim i warszawskim; *Łepka* 0; 30 *Łepkiewicz*: 8 w woj. elbląskim, po 6 kaliskim i poznańskim; 1240 *Łepkowski*: 20 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 71 gdańskim, 321 łomżyńskim, 151 warszawskim, 100 ciechanowskim, 93 suwalskim, 49 toruńskim; 1 *Łepak* w woj. bydgoskim; prawdopodobnie także 52 *Łepe*k: 22 w woj. gdańskim, 12 zielonogórskim, 8 katowickim; 59 *Łeppe*k: 24 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, po 5 słupskim i łęnickim, 4 toruńskim, choć teoretycznie możliwe od podstawy *łepić*.

Podstawowe nazwiska *Łeb* i fonetycznie pisane *Łep* od wyrazu pospolitego *łeb*, notowanego od r. 1397 w znaczeniu 'głowa zwierzęcia', pogardliwie też 'głowa ludzka'; *Łep(p)ek* dwumotywacyjne: albo od zdrobnienia *łepe*k (od *łeb* z przypadków zależnych regionalizmu mazowieckiego *łebek*, *łebka*, wymawiane *łepka*), albo pochodne od *Łeb* z suf. -ek; *Łbik* raczej od *Łeb* z suf. -ik; patronimicznymi formami są: *Łep(p)ak*, *Łepkiewicz*, *Łebka*, *Łepko*; powstały one przy użyciu przyrostków -ak, -owicz, -ka, -ko; modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka -ski i jego pochodnych: *Łepecki*, *Łepkowski*, *Łepakowski*, *Łepiński*; *Łebski* może pochodzić od przymiotnika *łebski* 'mający tęgą głowę (łeb), mądry, sprytny, zdolny' (Bor 298, B II 97), por. *sprytny łebek* 'zdolny człowieczek' (Swł I 608); według J. Mączyńskiego (r. 1563) *łepe*k to także 'hel, szyszak' (L II 620); *Łebiński* jest kasz. nazwiskiem o przydomkach: *Halka*, *Sędzik*, *Sykuta*, *Wołony*, wywodzącym się od n. wsi *Łebno* w pow. wejherowskim (Przyd 98, 251).

MALOTKA I PODOBNE

SNW notuje 116 osób o nazwisku *Malotka*: 3 w woj. bydgoskim, 82 gdańskim, 21 słupskim, 4 wrocławskim, po 2 częstochowskim i poznańskim; 26 *Malottka*: 10 w woj. gdańskim, 7 słupskim, 8 suwalskim, 1 opolskim; 13 złożone w charakterze przydomka drobnoszlacheckiego *Malotka-Trzebiatowski*: 12 w woj. gdańskim, 1 słupskim; 15 *Malotke* w woj. gdańskim; 13 *Malotki* w woj. gdańskim; 60 *Malottke*: 6 w woj. elbląskim, 40 gdańskim, 2 słupskim, 12 szczecińskim; 88 *Malottki*: 66 w woj. gdańskim, 15 słupskim, po 3 opolskim i poznańskim, 1 częstochowskim.

Wiele poświadczeń historycznych zgromadziłem w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej, był to bowiem przydomek *Częstkowski* z *Częstkowa*, *Kętrzyński* z *Kętrzyna*, *Łężycki* z *Łężyca*, *Zakrzewski* z *Zakrzewa* (wsie w pow. wejherowskim), *Radoszewski* z *Radoszewa* w pow. puckim i *Trzebiatowski* z *Trzebiatkowej* w pow. bytowskim (Przyd 148). A oto wybrane zapisy interesujących nas nazwisk: *Melottke* Jacob w Trzebiatkowej 1559 (w WD 215 datowane na rok 1560 w kolejności: imię + nazwisko); *Molotke* Christoff, *Molotke* George w Trzebiatkowej 1603; P.[an] *Malotka* 1648 w Łężycach i w tychże Łężycach Tomasz *Malotka* w r. 1664 i w r. 1682; *Malotka* w Częstkowie 1682; P. Chrystyan Ernest *Malotka* 1682 w Radoszewie; a Nobili Martino Kętrzyński alias *Malotka* [...] in bonis villae Kętrzyño 1680 (Przyd 146–147).

Nazwisko pochodzi od przymiotnika *malutki*. Niemcy końcówce *-i/-y* zastępowali przez *-e* i dlatego pojawiła się forma *Malotke* (w której dodatkowo *u* przeszło w *o* po spółgłosce *h*), do czego por. *Gruby* > *Grube* > *Gruba*, *Młody* > *Młode*, *Śliski* > *Szłiske* i inne. Opisane tu procesy znajdują potwierdzenie w dzisiejszych nazwiskach. Z synonimicznych nazwisk: 96 *Maluśki*, 107 *Maluty*; spośród 78 osób o nazwisku *Malusi* tylko 6 zamieszkuje woj. gdańskie, inne na Pomorzu Nadwiślańskim nienotowane.

MALWINA, MALWINOWICZ, MALWITZ, MALWIŃSKI

SNW podaje nazwisko *Malwina* 0; 2 *Malwinowicz* w woj. gdańskim; 21 *Malwiński*: 7 w woj. gdańskim, 6 warszawskim, 5 białostockim; 7 *Malwitz* w woj. gdańskim; 5 *Malwicki*: 3 w woj. warszawskim, po 1 elbląskim i wrocławskim; 8 *Malwic* w woj. wałbrzyskim.

Podstawowe nazwisko *Malwina* pochodzi od im. *Malwina*, o którym zob. SIW; *Malwic* i w niem. zapisie *Malwitz*, *Malwinowicz* to struktury patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-icz* i pochodnego *-owicz*; *Malwiński* modelowa, powstała przy użyciu suf. *-iński*. SNW notuje n.m. *Malwinowo* w gm. Zatory pod Ostrolęką i Malwinów w gm. Maciejowice pod Siedlcami, ale są to miejscowości datowane na II poł. XIX w. (głównie SG), zatem trudno wiązać z nimi nazwisko *Malwiński*.

MAŁGORZEWICZ, MAŁGOSCHEWICZ

SNW notuje 116 osób o nazwisku *Małgorzewicz*: 21 w woj. bydgoskim, po 13 gdańskim i koszalińskim, 11 słupskim, 31 toruńskim, 7 wrocławskim, po 5 legnickim i łódzkim; 2 *Małgoszewicz* w woj. bydgoskim.

Nazwisko *Małgorzewicz* częste na nagrobkach cmentarza w Ostrowitem pod Chojnicami (na Kosznajderii); jest strukturą patronimiczną od podstawy *Małgosz*, pisanej hiperpoprawnie *Małgorz*, im. żeńskiego *Małgorzata*. W staropolszczyźnie taka postać im. zdrobnionego od *Małgorzata* nienotowana (Mal III 375), ale pomysłowość w tworzeniu form zdrobniałych i spieszczonych jest wprost nieograniczona. Por. w SNW nazwiska: 1 *Małgorzata* w woj. szczecińskim; pochodne: 120 *Małgorzaciak*: 59 w woj. łódzkim, 45 piotrkowskim; 2 *Małgorzacie*: po 1 w woj. łódzkim i piotrkowskim; 1 *Małgorzatowicz* w woj. tarnowskim; *Małgosiak* 0; 1 *Małgoska* w woj. wrocławskim.

MALYSZ, MALYS, MALYSZEK I POCHODNE

Ma swego światowej sławy skoczka narciarskiego Adama Malysza miasto Wisła, miało także historycznie Malysza Pomorze, ziemia bytowska, w r. 1560 bowiem w Oslawej Dąbrowie zanotowany został *gbur* kaszubski Bartus *Mallis* (WD 120). W SSNO III 387 notowany *Małysz* r. 1244 na Mazowszu, r. 1466 na Kresach Południowo-Wschodnich i tamże r. 1470, r. 1478 i w następnych; w r. 1486 i r. 1494 na Kresach Północno-Wschodnich.

SNW podaje 2006 osób o nazwisku *Małysz*: 33 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 20 gdańskim, 3 słupskim, 445 bielskim, 420 zamojskim, 202 chełmskim, 162 katowickim, 67 wrocławskim, 55 szczecińskim, 44 warszawskim; 467 *Małyszka*: 1 w woj. elbląskim, 287 zamojskim, 46 tarnobrzeskim, 30 szczecińskim; 870 *Małyszek*: 7 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 11 gdańskim, 385 zamojskim, 81 lubelskim, 73 poznańskim; 16 *Małyszew*: 1 w woj. elbląskim, 9 warszawskim, 4 olsztyńskim; 648 *Małyszka*: 29 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 5 gdańskim, 4 słupskim, 257 poznańskim, 61 kaliskim, 38 zamojskim; 1416 *Małyszko*: 4 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 57 gdańskim, 10 słupskim, 588 białostockim, 96 suwalskim, 87 gorzowskim, 82 szczecińskim; 2 *Małyszyci* w woj. gdańskim; 790 *Małysz* z mazurzeniem: 14 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 28 gdańskim, 22 słupskim, 170 tarnobrzeskim, 118 kaliskim, 97 wrocławskim, 94 zamojskim.

Nazwisko *Małysz* każdy kojarzy z przymiotnikiem *mały*, czego wyrazem były sugestie sprawozdawców sportowych, gdy Adam Malysz wstępował na ścieżkę swoich sukcesów, że powinien się nazywać **Wielkisz*; jednak słowniki takiego rzeczownika nie notują, może występuje regionalnie, jak np. *gładysz*, *gohysz*, *miękisz* czy n.os. *Dobrzysz*, *Mędrzysz*; analogicznie do nich można było stworzyć (najpierw) przezwisko *Małysz*, które przeszło do roli nazwiska *Małysz*. Formami pochodnymi są: *Małyszka* (może wskutek derywacji fleksyjnej: syn *Małyszka*, zatem *Małyszka*); podobnie *Małyszka* od *Małyszek*; ten zaś to forma patronimiczna lub deminutywna od *Małysz*; *Małyszyci* zaś to postać modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-ski* od *Małyszyci*.

MANDYWEL, MANTEUFEL, DYWEL I PODOBNE

SNW notuje 6 osób pisanych *Mandywel* w woj. olsztyńskim; 171 *Manteufel*: 43 w woj. bydgoskim, 29 elbląskim, 36 gdańskim, 13 słupskim, 16 toruńskim, 12 katowickim, 8 koszalińskim; 28 *Manteuffel*: po 1 w woj. bydgoskim i zamojskim, 8 gdańskim, 18 warszawskim; 2 *Manteuffell* w woj. gdańskim.

Był to przydomek *Kiełpińskich* z *Kiełpina* w pow. człuchowskim i *Popielewskich* z *Popielewa* w pow. chojnickim, dlatego wiele poświadczeń historycznych nazwiska pochodzi z pracy o przydomkach szlachty pomorskiej: dominus Johannes dictus *Manduuel* 1299; *Manduuel Jürge* r. 1560 w Mądrzechowie (pisany *Jurge Manduuel* i obocznie *Jurgen Manteufel* w WD 109–110); Nobilis Gerhardt et Lucas *Manteufel* w Ziemomyślu, pow. człuchowski w r. 1570; Nobilis Karsten *Manteuffel* r. 1570 w Kiełpinie, pow. człuchowski; Margareta *Mandivłowna* 1638 w Żarnowcu; *Mandüvell* Jacob r. 1661 w Mądrzechowie; Małgorzaty *Mantewłowny* r. 1664 w Barłominie; *Manteuffel-Popielewski* wśród konfederatów toruńskich; Joachim Ernest *Manteuffel Kiełpiński* 1758; Julianna *Manteuffel* Popielewska 1769 (Przyd 148–150).

Od niem. rzeczownika złożonego w górnioniem. *Mannienfel* ‘sługa diabła’ i dolnoniem. *Manndiüvel*, por. też lekarstwo zwane *Diüwelsdreck* ‘Assa foetida, czarcie lajno’, podawane także nieskutecznie kościelnemu, bohaterowi opowiadania A. Majkowskiego *Jak w Koscérznie koscelného obreli abo pięc kavalérów a jednu jedino brutka*. Por. nazwiska: 108 *Dywek*: 32 w woj. bydgoskim, 8 ślupskim, 51 pilskim, 12 poznańskim; 119 *Dywelski*: 9 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 33 gdańskim, 19 poznańskim, po 11 w woj. koszalińskim i pilskim od wspomnianego dolnoniem. rzeczownika pojedynczego *Diüvel* ‘diabeł’ oraz 8 *Teufel*: 7 w woj. katowickim, 1 łódzkim od formy górnioniem. *Teufel* ‘diabeł’; nadto 85 *Diabelec*: 43 w woj. bydgoskim, 3 ślupskim, 16 wrocławskim, 8 zielonogórskim; 57 *Diabelek* poza Pomorzem Gdańskim oraz synonimiczne 173 *Czort*: 5 w woj. bydgoskim, 156 krakowskim; 107 *Czortek*: 51 w woj. bydgoskim, po 14 gdańskim i toruńskim, 10 radomskim; 221 *Czart*: 7 w woj. bydgoskim, 60 katowickim, 53 krakowskim, 25 sieradzkim. Warto by więc wydobyć nazwiska, biorące początek od n. złego ducha.

MANTAY, MANTEY, MANTHEI, MONTAJ I PODOBNE

SNW notuje 13 osób pisanych *Mantay*: 7 w woj. katowickim, 4 plockim, po 1 poznańskim i skierniewickim; 114 *Mantej*: 34 w woj. bydgoskim, po 2 gdańskim i ślupskim, 35 poznańskim, 7 pilskim, po 5 chełmskim i jeleniogórskim; 73 *Mantey*: 14 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 13 poznańskim, 10 piotrkowskim, 8 wrocławskim, 7 skierniewickim, po 5 warszawskim i pilskim; 11 *Manthai*: 6 w woj. pilskim, 5 poznańskim; 18 *Manthaj*: 10 w woj. jeleniogórskim, 6 pilskim, 2 wrocławskim; 54 *Manthei*: 1 w woj. bydgoskim, po 14 gdańskim i pilskim, 8 poznańskim, 6 koszalińskim, 5 zielonogórskim, 4 jeleniogórskim, 2 bielskim; 8 *Manthey*: po 1 w woj. bydgoskim, gdańskim, łódzkim, pilskim, toruńskim, zielonogórskim, 2 katowickim; 191 *Manthey*: 53 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 12 ślupskim, 37 pilskim, 26 katowickim, 24 toruńskim, 6 szczecińskim, 5 bielskim, 2 zamojskim, po 1 krośnieńskim, legnickim, opolskim i wrocławskim; 1 *Manthoi* w woj. zielonogórskim; *Mantoj* 0; z nagłosem *Mon-*, powstałym wskutek rozwoju grupy *aN > oN*: 7 *Montaj*: po 3 w woj. chełmskim i zamojskim, 1 warszawskim; 1 *Montey* w woj. wrocławskim; 1 *Monthey* w woj. pilskim. Zakończenie *-ej* polega na literalnym odczytaniu zapisu *-ey*, *-aj*, pisane także *-ai* i *-ay* na odczytaniu niem. (jak *reich* ‘bogaty’ jako *rajch*). Podwójny sposób czytania i wymawiania tego nazwiska obserwować można do dziś dnia.

Historycznie soltysem w Kowalach pod Gdańskiem był Lorenz *Manthey* (Muhl 25), w BBK 20 zapisany został *Mantzey* Greger w r. 1570 bez bliższych danych. Nazwisko notowane było w r. 1744 w podbydgoskich wsiach Dąbrowa i Łochowo, gdzie mieszkali chłopi Jan *Mantey* i Stefan *Mantey*. Dość bogatą dokumentację interesującego nas nazwiska zgromadziła L.B. Sudakiewicz w napisanej pod moim kierunkiem pracy doktorskiej, poświęconej nazwiskom ziemi złotowskiej na Krajnie. Oto te zapisy: Johan *Mantey* 1801, George *Mantey* (Ossówka) 1814, Joannes *Mantei* 1841, Christina *Mantey* 1722, Dorothea *Manteyewna* 1733, Kusnierz *Manteya* 1805, Z Domu *Mantego* Synowie 1711, Laurentio *Manty* 1775, Joannes *Manty* de Molendino vocitato Grzymek 1777; nadto wariant *Manter*: ex Christiano *Mantey* 1716 i formy pochodne od podstawy *Mant*, a więc Joannes *Mantek* 1753 i *Mantik*: bapt.(isavi) Joannem Simonis *Mantik* 1739, Fridericum *Mantik* 1739; poza tym forma pochodna od *Mantek*, mianowicie *Mantecki*: Christophoro *Mantecki* 1709, przedana *Manteckiemu* 1711, Michael *Mantecki* 1732; Pani *Mantecka* pozostała wdowa 1711.

Podstawowe nazwisko *Mant* (może *Męt*) poświadczone zostało w źródłach: Hans *Mandt* odnotowany został w r. 1534 w Szkotach pod Gdańskiem (AKH X 55); z archiwaliów pelplińskich, z wizytacji bpa Klińskiego z pow. tczewskiego Damps 195 wypisała: Henricus *Manth* 1746; nazwisko *Mantecki* wystąpiło w księdze metrykalnej par. Pogódki pod Skarszewami: Dorothea *Manticka* 1699; nadto w Skórczu, pow. starogardzki, w wizytacji bpa Szaniawskiego z r. 1710 zapisany został (w cel. l.poj.) Jacobo Stanislawo *Mantecki* (Damps 195). Forma pochodna *Mantyn*: Ertman *Mantyn* 1664, młynarz zapisany został w starostwie człuchowskim (F XXXII 174). SSNO III 446 podaje zapis *Mant* zakonnika norbertanina z Wrocławia z r. ok. 1265, co redakcja odczytuje *Męt* i *Mantho* z r. 1426 z Małopolski odczytane *Męto*, nadto formę pochodną *Mętek* lub *Mętko* z r. 1396 z Małopolski oraz formę patronimiczną *Mętkowic* z r. 1214, jaką nosił Jan, podstoli księcia pomorskiego Bogusława. Nazwy te objaśnia jako formy skrócone im. typu *Mecimir* Mal II 71, 110, podobnie SEMot I 160–161. Źródła stpol. przekazały nam bowiem im. dwuczłonowe z I członem *męci*- od *mącić*: *Mecimir*, *Męcisław* i skrócone *Męclaw* (jak *Radosław* i *Raclaw*, na Pomorzu *Reclaw*; *Gościław* i *Gosław*; *Naczęmir* i *Nasław*), mające odpowiedniki w języku serbsko-chorwackim i ukr., nadto z II członem *-mąt* od tegoż czasownika *mącić*: *Niemąt* i *Przęmąt* (Mal I 95). Już SSNO podaje te im. w zapisie *Mant*; te literalne postaci przeszły do form mówionych (*Schriftform wurde Lautform*, jakby powiedzieli Niemcy i jak prezentowałem takie n. z Pomorza na XV Kongresie Onomastycznym w Krakowie w r. 1978). Oddają je zapisy *Mant* i *Mandt* z Pomorza tylko co wyżej przytoczone. Nazwiska pochodne od nich to *Mantek* i *Mantyk*, pisane *Mantik*, odnotowane już w okresie stpol. w Małopolsce (SSNO) i w XVIII w. na Krajnie. Przekształcono je modelowo w struktury na *-ski*, a więc *Mantecki* i *Mantyski*. Por. dzisiejsze nazwiska 1 *Mante* w woj. szczecińskim z niemczącym *-e*, jak *Biecke*, *Guse*, *Sampe* z *Byk*, *Guz*, *Samp*; 2 *Mantecki* w woj. kaliskim; 14 *Mantek*: 10 w woj. ślupskim, po 1 koszalińskim, legnickim, łódzkim i piotrkowskim; 1 *Manty* w woj. warszawskim; 33 *Mantych*: 27 w woj. bydgoskim, 6 poznańskim; 64 *Mantyski*: po 7 w woj. bydgoskim i lubelskim, 19 tarnobrzeskim, 11 zamojskim, 9 przemyskim, 4 katowickim, 3 ciechanowskim, po 1 jeleniogórskim i szczecińskim; 156 *Mantyk*: po 2 w woj. bydgoskim i walbrzyskim, 44 poznańskim, 26 wrocławskim, 19 warszawskim, 15 szczecińskim, 13 pilskim, 6 gorzowskim, 5 katowickim, 4 zielonogórskim, 3 łódzkim;

Mantycki może jednak pochodzić od n. wsi *Mantyki*, gm. Wróblewo, woj. sieradzkie i *Mantyki* w pow. rypińskim. H. Górniewicz wywodzi n. wsi *Mantyki* od n.os. *Mantyka*, a tę od rzeczownika *mantyka* ‘mieszek, kabza’ i *mantyk* ‘nudziarz’ (L III 41), por. w SNW 78 osób o nazwisku *Mantyka* i 3 pochodne (patronimiczne) *Mantykiemie*: 2 w woj. częstochowskim, 1 katowickim. (SNW notuje nadto 2 osoby pisane *Manter* w woj. warszawskim, a więc z niemczącym *-er* i 3 *Manterus* w woj. katowickim z dodatkowym końcowym *-us*).

Nazwisko 11 *Mantke*: 6 w woj. katowickim, 3 wrocławskim, po 1 leszczyńskim i zielonogórskim powstało od 14 *Mantek*: 10 w woj. śluskim, po 1 koszańskim, legnickim, łódzkim i piotrkowskim przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnioniem. *-ke*, por. analogicznie *Mielke* od *Milek*, *Bieszke*, *Maszke*, *Paszke* od *Bieszek* (od *Benedykt*), *Maszek* (od *Maciej*), *Paszek* (od *Paweł*). SNW notuje także nazwiska *Mantkey* 0; 1 *Mantkei* w woj. bielskim, które mogły powstać z dyftongicznej wymowy *e* jako *ei* (typ *leży* ‘leży’) lub od *Manty* z realizacją wygłosowego *-y* jako *-ej*, por. zapisy historyczne n.os. *Mądry* jako *Mondrey* i *Mundrey* 1603 z Gostkowa i Rogu w pow. bytowskim (Przyd 152) oraz *Okatey* ‘Okaty’, tj. ‘oczaty’ z r. 1570 z Kiedrowic (Przyd 16, gdzie zjawisko tłumacze szerzej na s. 319), por. w SNW także nazwiska: 7 *Wandrey*: 1 w woj. gdańskim, 6 szczecińskim; *Wandrej* 0; 4 *Wandrei* w woj. poznańskim; 10 *Wandraj*: 5 w woj. zielonogórskim, 4 katowickim, 1 piotrkowskim.

Mając na uwadze ten proces, można by powiedzieć, że nazwiska z wygłosowym *-ej*, *-ay*, *-ei* pochodzą od *Manty* (zob. w materiale zlotowskim i w SNW), jednak ewentualnego przymiotnika **manty* czy **menty* brak w polskim zasobie leksykalnym. Przyjąć zatem trzeba, że forma *Mantey* i podobnie pisana jest pierwotna, *Manty* jest wtórna, powstała z *-ej* (por. ogólnopol. *dobr-ej*, kasz. *dobr-ŕ*). Przyrostek *-ej* często tworzył pochodne n.os. od im., zob. m.in. *Bodziej*: *Bodź* od *Bodzępor*, *Bożej*: *Boż* od *Bożydar*, *Dalej* od *Dalestryj*, *Lechniej* od *Lechno*, a to od *Lech*, *Mateja* od *Matęs*, *Miłosiej* od *Miłos* (od *Miłosław*), *Oleszej* od *Oles*, *Romiej(a)* od *Roman*, *Sieciej* od *Sieciech*, *Siemiej* od *Siemomysł*, *Sulej* od *Sulista*, *Wojciej* od *Wojciech*, nie mówiąc już o strukturach odrzeczownikowych, odprzymiotnikowych czy odczasownikowych, o których obszerniej pisałem w Onom XXVI, 1981, s. 183–201. Tak też *Mantey* od *Mant*. Takie objaśnienie przyjęliśmy także dla nazwisk krajniackich.

Nazwisko *Manthey* odnotowują także monografie niemieckie. Jest ono podwójnie interpretowane. Go 420 widzi w nim n. miejscowości *Mantey* w Nowej Marchii, dziś nazywającej się *Mantel*. Jej zapisów historycznych nie znam, bym mógł podać jej pierwotne znaczenie. Zoder II 116 podaje nazwisko *Manthe* i wywodzi je od formy zdrobnionej im. *Mante*, pochodzącej od im. dwuczłonowego *Mantwig* (*Mantricus*) lub *Mantwin*, częstego w Ostfalii lub (ze znakiem zapytania, a więc forma wątpliwa) od n. miejscowości *Mantau* w Prusach Wschodnich. Ma na myśli na pewno *Mątony* (Male i Wielkie) pod Malborkiem, notowane od r. 1321 *Montow*, Hannus von *Monthaw* 1343, *Montaw* 1377 i objaśnione w PMT IV 101 jako struktura dzierżawcza od pruskiego im. **Mantis*, zapisanego w dokumentach jako *Monte*. Nazwisko *Manthei* lub *Manthey* sprowadza Zoder (ze znakiem zapytania) do rekonstruowanego im. żeńskiego **Mant-heid(is)*, w którym końcowe *-de* odpadło (apokopa). *Mantke* to według niego oczywiście forma deminutywna (zdrobniała) od *Manthe*. Hipoteza z im. żeńskim jest bardzo wątpliwa, powątpiewa w nią sam autor. Imię męskie *Mant(e)* od *Mantwig* czy

Mantwin oczywiście możliwe, ale nieobjaśnione w ten sposób w jęz. niem. wygłosowe -ey i warianty. Możliwe także pochodzenie od n.m., Niemcy mają bowiem rdzeń *mand*, wywodzący się od staro-wysoko-niem. czasownika *mandjan* 'weselić się', pochodzą od niego m.in. im. hipokorystyczne *Manzo*, *Men(t)zel* i inne. Do tej podstawy sprowadza SEMot V 168 n.os. *Manc*, *Mancel*, *Mencel*, *Mencyl*, zlatynizowane *Mencelinus* i *Menclinus* z SSNO III 389. Podstawa ta mogłaby występować ewentualnie w nazwisku chojniczanina *Mantzel*.

W konkluzji więc powiedzieć trzeba, że nazwisko *Mantej* i formy zbliżone, zaświadczone od XIII w. na ziemiach polskich, opierają się ostatecznie na rdzeniu *męt-* i *mąt-*, widocznym w wyrazach *mąciś*, *mętny*, *zameł* i innych. Wskutek zapisów typu *Mant* wymawiane też było szeroko *Mant* (nie: *Męt*) i z dodanym przyrostkiem -ej dało formę *Mantej*, różnie pisaną w niemotywowanym już w jęz. pol. nazwisku. Por. analogicznie św. Jan *Kanty* z historycznego zapisu wsi *Kęły* w pow. oświęcimskim *Canti* 1243, którą W. Lubaś (*Nazwy miejscowe południowej części województwa krakowskiego*, Wrocław 1968, s. 66) wywodzi od rzeczownika *kąt*. Nazwisko *Mantej* w swym rozwoju zbliżyło się do rdzenia niem. *mand-*, w niektórych wypadkach podstawy te mogły na siebie oddziaływać, co dziś nie jest już łatwe do wykrycia. Możemy zatem mieć do czynienia z nazwiskami homonimicznymi (poligenetycznymi).

Z osób bardziej znanych omawiane nazwisko nosili m.in. ks. Franciszek Manthey (1904–1971), filozof i filolog, urodzony w Zaborowie pod Brodnicą, autor m.in. rozprawy *O historii Kaszubów prawda i świadectwo* (Gdańsk 1997) oraz ks. Anastazy Emil Manthey (1895–1921) urodzony w Lnianie, pow. świecki, kapłani diecezji chełmińskiej.

MARCIN, MARTEN, MARTYN

I POCHODNE

SNW notuje 20 osób o nazwisku *Marcin*: 6 w woj. wrocławskim, 5 katowickim, po 2 opolskim i wałbrzyskim, po 1 śluskim, kieleckim, ostrołęckim, przemyskim i szczecińskim; 29 *Marcinak*: po 4 konińskim i poznańskim, po 3 koszalińskim i radomskim; po 2 łódzkim i wałbrzyskim, po 1 bydgoskim, gdańskim, krakowskim, opolskim, pilskim, sieradzkim, skierniewickim, włocławskim i zielonogórskim; 1344 *Marcinie*: 7 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 39 gdańskim, 1 śluskim, 313 rzeszowskim, 193 tarnowskim, 75 zielonogórskim, 69 wrocławskim, 59 łódzkim, 54 katowickim, 48 poznańskim; 145 *Marcinczak*: 38 w woj. kaliskim, 23 pilskim, 10 poznańskim, 9 częstochowskim, 7 wrocławskim, po 6 łódzkim, przemyskim i tarnowskim, po 5 warszawskim i koszalińskim, po 4 gdańskim i zielonogórskim, po 3 sieradzkim i szczecińskim, po 2 bielskim, gorzowskim, opolskim i rzeszowskim, po 1 bydgoskim, kieleckim, piotrkowskim i śluskim; 76 *Marcinczyk*: 15 w woj. białostockim, po 7 suwalskim i wałbrzyskim, 6 katowickim, po 3 bydgoskim, koszalińskim, krakowskim, olsztyńskim i toruńskim, po 2 warszawskim, elbląskim, gdańskim, gorzowskim, kieleckim, opolskim, sieradzkim i szczecińskim; 2926 *Marcinek*: 37 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 49 gdańskim, 9 śluskim, 465 katowickim, 414 tarnowskim, 305 lubelskim, 150 rzeszowskim; 74 *Marcuch*: 25 w woj. koszalińskim, 15 przemyskim, 10 wrocławskim; 1 *Marcucha* w woj. rzeszowskim; 1 *Marcuk* w woj. katowickim; 12 *Marcuk*: 11 w woj. zielonogórskim, 1 poznańskim; 403 *Marcula*: po 19 w woj. bydgoskim i katowickim,

25 elbląskim, 4 gdańskim, 41 słupskim, 171 radomskim, 55 kieleckim, 21 warszawskim; 5 *Marcun*: 3 w woj. koszalińskim, 2 wrocławskim; 1 *Marcuń* w woj. wrocławskim; 9 *Marcuta*: po 1 w woj. białostockim i katowickim, 4 wałbrzyskim, 3 wrocławskim; 41 *Marten*: 1 w woj. gdańskim, 4 słupskim, 27 poznańskim; 286 *Martenka*: 39 w woj. bydgoskim, po 12 gdańskim i szczecińskim, 171 pilskim, 23 poznańskim, 6 kaliskim; 106 *Martens*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim, 28 bielskim, 13 rzeszowskim, 11 koszalińskim; 713 *Martin*: 103 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 20 gdańskim, 7 słupskim, 127 katowickim, 58 poznańskim, 38 wrocławskim, 30 szczecińskim, 27 gorzowskim; 133 *Martinek*: 6 w woj. gdańskim, 324 poznańskim, 30 katowickim, 15 bielskim; 2 *Marines*: po 1 w woj. bydgoskim i legnickim; 32 *Martinez*: 1 w woj. gdańskim, 11 wrocławskim, 5 legnickim, 4 warszawskim; 154 *Martini*: 7 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 8 gdańskim, 28 toruńskim, 24 krakowskim, 16 przemyskim; 3 *Martini-Bieszke* w woj. bydgoskim; 70 *Martinka*: 4 w woj. gdańskim, 26 szczecińskim, 11 legnickim; 1 *Martinkaitis* w woj. gdańskim; *Martinkus*: 1 w woj. gdańskim, 5 szczecińskim; 7 *Martins*: po 2 w woj. bydgoskim i wrocławskim, 3 legnickim; 8 *Matrtiński*: 1 w woj. gdańskim, 7 katowickim; 5 *Martiszewicz* w woj. słupskim; 192 *Marton*: 1 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 88 siedleckim, 84 warszawskim, 4 lubelskim; 35 *Marton*: 3 w woj. elbląskim, 14 rzeszowskim, 4 siedleckim; 2 *Martschinke* w woj. gdańskim; 162 *Martusewicz*: po 4 w woj. bydgoskim i słupskim, 8 gdańskim, 55 olsztyńskim, 20 warszawskim; 249 *Martuszeński*: 7 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 53 nowosądeckim, 21 krakowskim; 609 *Martyn*: 38 w woj. bydgoskim, po 23 gdańskim i słupskim, 47 chełmskim, 46 wrocławskim, 37 zamojskim, 30 olsztyńskim; 1391 *Martyna*: 1 w woj. bydgoskim, 44 elbląskim, 31 gdańskim, 22 słupskim, 264 lubelskim, 227 tarnobrzeskim, 142 krakowskim, 87 kaliskim, 83 katowickim; 20 *Martyneczko*: 2 w woj. słupskim, 8 legnickim, 7 łódzkim; 4 *Martynel* w woj. gdańskim; 17 *Martyni*: 5 w woj. gdańskim, po 4 katowickim i toruńskim; 1939 *Martyniak*: 20 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 47 gdańskim, 10 słupskim, 449 bielskim, 197 katowickim, 108 jeleniogórskim, 106 warszawskim, 102 wrocławskim, 83 zielonogórskim; 105 *Martyniec*: 1 w woj. słupskim, po 25 poznańskim i wrocławskim, 11 koszalińskim; 10 *Martynienko*: 3 w woj. słupskim, 4 częstochowskim; 2042 *Martyniuk*: 23 w woj. elbląskim, 32 gdańskim, 6 słupskim, 432 białostockim, 312 zamojskim, 130 chełmskim; 85 *Martynko*: 5 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 47 suwalskim, 7 toruńskim; 60 *Martynow*: 2 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 23 warszawskim, 7 plockim; 792 *Martynowicz*: 18 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 12 gdańskim, 83 białostockim, 81 opolskim, 74 katowickim, 66 warszawskim; 829 *Martynowski*: 4 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 25 gdańskim, 3 słupskim.

Michel *Martin* r. 1560 i Lucas *Martin*, sołtys (*der schultze*) w Łęczycach, Jacob *Martenn* w Wilkowie (WD 410, 412, 414); w r. 1638 w Rekowie sołtysem z przywilejem (*sołtys uprzywilejowany*) był Peter *Martyn* (F XLVI 50); r. 1714 w Nowej Wsi Łęborskiej mieszkał *gbur* Hans *Marten* (F XLVI 60); tegoż roku w Łebieniu mieszkali Peter *Marten* i Hans *Marten* (F XLVI 64); tegoż roku w Kępie Kaszubskiej Hans *Marten* (F XLVI 68); tegoż roku w Rekowie Peter *Marten* (F XLVI 69); w r. 1607 i tegoż roku w Brzeźnie Jürgen *Marten* (F XLVI 70, 71, 82); tegoż roku Thomas *Marten* w Świetlinie (F XLVI 73, 98, 100, 104); tegoż roku Jacob *Marten* (F XLVI 74); tegoż roku Hans *Marten* w Zielnowie (F XLVI 78, 91–93, 107, 108, 114); r. 1697 Andreas *Marten* w Łęczycach (F XLVI 82); w latach 1703–1711 Michel *Marten* w Wilkowie (F XLVI 100, 102).

Od im. *Marcin*, pochodnego od łac. *Martinus*, co formą patronimiczną od n. rzymskiego boga wojny *Mars*, *Mart-is*, utworzoną za pomocą przyrostka *-inus*, po niem. *Martin*, dawniej *Marten*. Wśród wyliczonych nazwisk są formy obce: niem. *Martschinke*, *Martins*/*Martens* z końcowym *-s* niem. deklinacji mocnej dop. l poj.; łac. *Martini* z wyrażenia *filiius Martini* 'syn Marcina' w funkcji patronimicznej; hiszp. *Martinez*; port. *Martines*; ukr. *Martynenko*; pol. patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka: *-ak*: *Marcinak*, *Marciniak*, *Martyniak*; *-ec*: *Marciniec* i *Martyniec*; *-ik*: *Marcinczyk*; *-ic*: *Marcinczyk* od *Marciniec* i pochodny *-owicz*: *Martynowicz* oraz wariantywny *-ewicz*: *Martuszeuicz*/*Martuseuicz*; *-uk*: *Martyniuk*; przy użyciu innych formantów: *-ek*: *Marcinek* w funkcji patronimicznej lub deminutywnej; *-ek*: *Marcinek*; *-uk*: *Marcuk*; *-un/-uń*: *Marcun*/*Marcuń*; *-on/-oń*: *Marcon*/*Marcoń*; *-uta*: *Marcuta*; *-uga*: *Marcuga*; formacje modelowe z przyrostkiem *-ewski*: *Martuszeuowski*.

MARKS, MARKSZ, MARKUSZ, MARKUSZEWSKI I PODOBNE

SNW podaje 1476 osób o nazwisku *Markś*: 151 w woj. gdańskim, 95 bydgoskim, 37 elbląskim, 23 słupskim, 207 katowickim, 144 toruńskim, 118 warszawskim, 108 opolskim, 86 łódzkim, 65 wrocławskim, 55 tarnowskim, 42 szczecińskim, 39 olsztyńskim, 25 kaliskim, po 22 kieleckim i pilskim, 21 krakowskim; 6 *Marksz*: 4 w woj. gdańskim, po 1 warszawskim i olsztyńskim; 410 *Markus*: 25 w woj. elbląskim, 24 gdańskim, 159 skierniewickim, 73 łódzkim, 34 szczecińskim, 21 plockim; 14 *Markusz*: 2 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 6 jeleniogórskim, 4 warszawskim; 37 *Markuś*: 34 w woj. bielskim, 3 krakowskim; 2 *Markuszeuicz* w woj. gdańskim; 1470 *Markuszeuowski*: 46 w woj. bydgoskim, 49 elbląskim, 94 gdańskim, 24 słupskim, 210 warszawskim, 205 toruńskim, 101 olsztyńskim, 68 wrocławskim, 55 ostrołęckim; 32 *Markuszeu*: 15 w woj. krośnieńskim, 8 gorzowskim, po 3 szczecińskim i zielonogórskim; 47 *Markusik* w woj. katowickim; 19 *Markusienicz*: 2 w woj. gdańskim, 13 rzeszowskim, 3 tarnobrzeskim, 1 warszawskim; 3 *Markusza* w woj. warszawskim; 2 *Markuze*: po 1 w woj. warszawskim i zamojskim.

Historycznie nazwisko było dość często notowane na calych Kaszubach: w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 42, 50, 81) utrwaleni zostali: w r. 1672 *Marx* Hans, przybyły do miasta szewc (*Schuhmacher*) z Białogardu (*Belgard i. [n] Pommern*); w r. 1710 *Marx* Isaak, już rodem z Chojnic, również szewc (*Schuster*); w r. 1838 *Markś* Johann, rodem z Chojnic, także szewc (*Schuhmacher*), ewangelik, lat 25; w sumariuszu ksiąg metrykalnych par. Wiele zanotowani zostali: Matias *Marx* w r. 1773 i 1778, Apolonia *Marx* w r. 1796 oraz Johann *Marx* 1798 i 1799; w r. 1515 właścicielem Modrzewa w pow. bytowskim był niejaki *Markś* (KB 236); w r. 1734 zmarł przeor kartuzów Johannes *Marx*; kataster fryderycjański z r. 1773 dla Sulęcyna zawiera m.in. wpis Greger *Markś* wśród najemników; tegoż roku w Niestępowie pod Gdańskiem młynarzem był George *Marcus*, a w r. 1909 właścicielem Amalki pod Podjazami w pow. kartuskim był niejaki *Marcus* z Berlina (Heidn 212, 363, 433, 609); w księdze metrykalnej par. Strzecz, pow. wejherowski, występują: Anna *Markusowa* 1713 i w r. 1726 chrzczone było dziecko Hedvigis *Markuszeuowska*; w księdze metrykalnej par. Żarnowiec odnotowany został zgon: Magdalena *Markuszeuowa* de Wierzchucino 1641 i ksiądz ochrzcił Margaretham *Markuszeuowam*; w księdze metrykalnej par. Kielno, pow. wejherowski, zanotowani zostali Gottlieb *Marcus* et Eleonora 1821.

Wszystkie te nazwiska pochodzą ostatecznie od im. *Marek*, zapożyczonego do polszczyzny z łac. formy *Marcus*; tam zaś im. powstało od boga wojny *Marsa* (łac. *Mars*, *Mart-is*). Forma *Markus* (pisana też oryginalnie po łac. *Marcus*) oddaje tę właśnie postać łac., może w zapisie niem. (Niemcy do dziś piszą m.in. *Markus*), por. 76 mężczyzn o im. *Markus* w SIW; *Markusz* to wynik spolszczenia końcowego łac. *-s* przez wymianę na *-sz*, jak *Lucas*, *Matthens* i wiele innych na *Lukas*, *Matens*. Imię *Markusz*, które przeszło do roli nazwiska *Markusz*, notowane było już w staropolszczyźnie, głównie w Wielkopolsce (SSNO III 403–404, Mal III 280). Może powstało nawet od notowanego w staropolszczyźnie im. *Markusław* (od *Marek* z bardzo czynnym członem *-sław*) w r. 1288 w Wielkopolsce. Por. także 16 202 osoby o nazwisku *Marek* w SNW. Forma *Markuś* jest analogiczna do licznych zdrobniałych im. z końcowym *-ś* typu *Piotruś*, *Marcyś*. Nazwiska *Markusik*, *Markusiewicz* i *Markuszenicz* są formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ik*, *-ewicz* od *Markus(z)*. *Markuze* zakłada zniemczenie przez wygłosowe *-e*, dodane do *Markus-e*, czytane z niem. *Markuze*, potem spolszczone przez wymianę tego *-e* na *-a*: *Markuza*. I wreszcie *Marx*, spopularyzowane zwłaszcza w minionym okresie PRL-u przez Karola Marksa (1818–1883) i marksizm, pisane także po pol. *Markes* (por. im. *Markes* u 1 mężczyzny w woj. jeleniogórskim w SIW), to patronimiczne niem. nazwisko typu dopełniaczowego, powstałe od wyrażenia typu *Johann, Sohn Mark-s* ‘Jan, syn Marka’, gdzie końcowe *-s* jest niem. końcówką dop. l.poj. deklinacji mocnej, jak w nazwiskach *Dix* < *Benedictus*, *Lux* < *Lucas*, *Kux* < *Cuonrath* ‘Konrad’, *Nix* < *Nicolaus* i bardziej „przemawiające” *Philipps*, *Roberts*, *Simons*. Forma *Markesz* polega na polszczącej wymianie *-s* do *-sz*. Por. AC VII 160–161.

MARYN, MARYNIAK, MARYNIK I PODOBNE

SNW notuje nazwisko *Maryn* u 29 osób: 3 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 12 koszalińskim, 9 olsztyńskim; 1 *Marynak* w woj. łódzkim; 16 88 *Maryniak*: 33 w woj. bydgoskim, 62 elbląskim, 36 gdańskim, 21 ślupskim, 277 kaliskim, 139 wrocławskim, 101 łódzkim, 70 plockim, 86 częstochowskim, 80 katowickim; 103 *Marynicz*: po 5 w woj. bydgoskim i ślupskim, 30 zamojskim, 15 jeleniogórskim, 10 warszawskim, po 9 katowickim i przemyskim; 28 *Marynienski*: po 7 w woj. elbląskim, gdańskim i pilskim; 51 *Marynik*: 23 w woj. elbląskim, 27 opolskim, 1 wrocławskim; 84 *Maryniowski*: 19 w woj. elbląskim, 47 lubelskim, po 5 warszawskim i skierniewickim; 92 *Maryniuk*: po 5 w woj. gdańskim, katowickim i legnickim, 47 białkopodlaskim, 10 zielonogórskim, 9 szczecińskim; 262 *Marynowicz*: 12 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 57 opolskim, 37 legnickim, 35 łódzkim; 1601 *Marynowski*: 61 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 82 gdańskim, 4 ślupskim, 132 wrocławskim, 124 wrocławskim, 86 warszawskim, 76 szczecińskim; 342 *Marynżak*: 3 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 21 gdańskim, 3 ślupskim, 167 zamojskim, 32 koszalińskim; 33 *Maryński*: po 2 w woj. bydgoskim i gdańskim, 18 wrocławskim. Nazwisk, które nie zostały poświadczone na Pomorzu Gdańskim, nie podaje.

Podstawowe nazwisko *Maryn* pochodzi od im. *Maryn*; poza tym występują struktury patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków: *-(cz)ak*: *Marynak* i *Maryniak*,

Maryńczak; *-(ow)ic*z: *Marynicz* i *Marynowicz*; *-ik*: *Marynik*; *-uk*: *Maryniuk*; modelowe: *Marynowski*, *Maryniowski* i *Maryniowski*. Imię męskie *Maryn* i żeńskie *Maryna* (wyjawszy ludowe twory od im. *Maria*) pochodzi ostatecznie od rzeczownika *mare*, *-is* ‘morze’, wprost od trójrodzajowego przymiotnika łac. *marinus*, *-a*, *-um* ‘morski, z morzem związany’. Wyraz żyje we współczesnych pojęciach *marina* 1) ‘obraz o tematyce morskiej, przedstawiający krajobraz morski, widok portu, wybrzeża, czasem bitwy morskiej’; 2) ‘przystań morska’.

MATERN, MATERNA I PODOBNE

SNW notuje nazwisko *Matern* u 69 osób: 10 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 16 gdańskim, 15 gorzowskim, 9 olsztyńskim, 6 białostockim; 1256 *Materna*: 15 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 27 gdańskim, 312 rzeszowskim, 236 zielonogórskim, po 90 gorzowskim i katowickim, 71 poznańskim; 44 *Materne*: 12 w woj. gdańskim i wiele form pochodnych; 172 *Maternia* (analogiczne do im. żeńskich typu *Apolonia*, *Frania*, *Melania*) poza Pomorzem: 106 w woj. rzeszowskim, 15 zielonogórskim, 11 wrocławskim; 127 *Materniak*: 54 w woj. krośnieńskim, 14 opolskim, 1 w woj. ślupskim; 252 *Maternik*: 12 w woj. gdańskim, 5 ślupskim, 45 pilskim, 43 warszawskim, 28 poznańskim, 26 olsztyńskim, 24 gorzowskim; 525 *Maternowski*: 173 w woj. bydgoskim, po 8 elbląskim i ślupskim, 7 gdańskim, 116 pilskim, 56 toruńskim; 141 *Maternicki*: 12 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 51 gdańskim, 20 olsztyńskim, 16 warszawskim, 15 toruńskim. Tak samo łac. postać patronimiczna dopełniaczowa 163 *Materny* (z łac. określeń typu *Joannes, filius Materni*): 11 w woj. gdańskim, 77 katowickim, 17 wrocławskim, 15 kieleckim, 13 opolskim lokuje się głównie na południu Polski i na tzw. Ziemiach Odzyskanych; 5 *Maternus*: 4 w woj. opolskim, 1 katowickim występuje na Śląsku.

Pod koniec XV w. pod Pruszczem Gdańskim grasował ze swoją bandą rozbójników Simon *Matern* (Muhl 54).

Był starożytnym Rzymie przydomek *Maternus* dla mężczyzn i *Materna* dla kobiet oraz formy pochodne: *Maternianus*, powstały od *Maternus* za pomocą przyrostka *-ianus*, właściwego dla tworzenia im. wyzwolenców i adoptowanych; *Materninus* dla mężczyzn i *Maternina* dla kobiet, utworzony patronimicznym suf. *-inus*, *-ina* (a więc to ‘syn, córka Materna’) i zdrobniała *Mater[n]illa* (IC 303–304). Łaciński przydomek (*cognomen*) *Maternus* pochodzi od tak samo brzmiącego przymiotnika *maternus*, *-a*, *-um* ‘matczyny, należący do matki’, utworzony bowiem został od rzeczownika *mater*, *matr*-is ‘matka’, jak *paternus*, *-a*, *-um* ‘ojcowski, należący do ojca’ od *pater*, *patris* ‘ojciec’. Postać *Materna* nawiązuje do form stol. omawianego im., notowanych od r. 1386 w Małopolsce i w Wielkopolsce (Mal III 282).

Imię *Matern* nosili m.in.: 1) Matern, biskup Mediolanu (ok. 315–340), wspomniany 18 lub 19 VII i 2) Matern, biskup Kolonii i Trewiru, wspominany 14 IX (KIS IV 214). Ten ostatni czczony był szczególnie u cystersów, dlatego cysterska parafia pod Gdańskiem-Wrzeszczem we wsi Chojno otrzymała n. *Matarnia* (*ad sanctum Maternum*), po niem. *Mattern* (Pelp 758). KIS IV 215 prezentuje także Materniana, biskupa Reims (ok. 351 – 7 VII 370), prawdopodobnie brata św. Materna, biskupa Mediolanu, wspomnianego 30 IV. Por. AC VII 162.

MATYS I POCHODNE

SNW podaje 2263 osoby o nazwisku *Matys*: 10 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 68 gdańskim, 15 słupskim, 351 białostockim, 329 lubelskim, 83 wrocławskim, 79 warszawskim; 302 *Matyszek*: 44 w woj. bydgoskim, 32 elbląskim, 85 gdańskim, 30 słupskim, 466 katowickim, 445 kieleckim, 242 lubelskim, 127 skierniewickim, 122 tarnobrzeskim; 502 *Matysiewicz*: 1 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 8 gdańskim, 82 łomżyńskim, 81 białskopodlaskim; 2124 *Matysiek*: 38 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 47 gdańskim, 17 słupskim, 588 katowickim, 337 zielonogórskim, 1 białostockim; 213 *Matyska*: 1 w woj. bydgoskim, 65 częstochowskim, 42 siedleckim; 120 *Matyskiek*: 2 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 77 białostockim, 14 olsztyńskim; 44 *Matyskiewicz*: 9 w woj. gdańskim, 11 radomskim; 142 *Matysko*: 7 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim; 12 *Matysniak*: 1 w woj. gdańskim, po 4 łódzkim i szczecińskim; 4 *Matyszuk* w woj. bydgoskim; 832 *Matyszczuk*: 4 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 54 gdańskim, 1 słupskim, 213 częstochowskim; 176 *Matyszczuk*: 6 w woj. elbląskim, 2 słupskim, 70 chełmskim, 29 koszalińskim; 437 *Matyszczuk*: 1 w woj. elbląskim, 19 gdańskim, 97 suwalskim, 66 katowickim; 32 *Matyszek*: 3 w woj. bydgoskim, 6 słupskim, 8 katowickim; 722 *Matyszewski*: 44 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, po 49 gdańskim i warszawskim, 84 słupskim; 474 *Matyszkiewicz*: 10 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 7 gdańskim, 6 słupskim, 80 bielskim, 78 katowickim.

Podane nazwiska, a są tylko te, które poświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim i te z tu nienotowanych, które stały się podstawą poświadczonych w omawianym regionie, pochodzą ostatecznie od im. biblijnego *Maciej* lub *Matysz*, bogato poświadczonego w staropolszczyźnie. Formy te zebrała z SSNO M. Malec (Mal III 274–277). Postać podstawowa dla podanych nazwisk, a więc *Matys* czy *Matysz* poświadczona została ok. 200 razy od r. 1344 na Pomorzu, w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich, czyli prawie na wszystkich ziemiach Polski (z wyjątkiem Kresów Północno-Wschodnich). Formami zdrobniałymi (deminutywnymi) lub patronimicznymi są: *Matys(z)ek*, *Matysik*, *Matyszyk*, *Matyska*, *Matysko*; od nich utworzone zostały za pomocą przyrostków: *-ak*: *Matyszak*, *Matyszczak* i *Matysniak*, w tej ostatniej formacji wystąpił rozszerzony przyrostek *-niak*; zdecydowanie patronimicznymi strukturami, powstałymi przy użyciu przyrostka *-ewicz*, są: *Matysiewicz* i *Matyszkiewicz*; nazwisko *Matyskiel* zawdzięcza swój rodowód podstawowej formie *Matyska* lub *Matysko* z użyciem przyrostka *-el*.

Na Pomorzu Gdańskim nazwisko w swojej podstawowej formie *Matys* notowane było w starostwie człuchowskim: w r. 1676 we wsi Dębica *gburstwo arendowane* – językiem inwentarza mówiąc – trzymał niejaki *Matthis*, a Marcin *Matthis* dopiero „AD (Anno Domini) 1677 gburstwo założył”; w r. 1696 w tejże Dębicy „Włóki Marcin *Mathisonskie* (zapewne wspomnianego r. 1676) trzyma Jerzy Dytrych i Geszka”, a Hans *Mathis* płacił za swoje włóki 12 gr, natomiast młynarzem Bruchmelskim (z niem. *Bruchmühle* w I członie dolnoniem. *Bruch* ‘bagno’, w II *Mühle* ‘młyn’); w Chojniczках „włóki trzymał” Hans *Mathis* (ISC 14, 50, 51, 106, 120). W r. 1787 notowany wśród obywateli Chojnic *Mathis* Johann Wilhelm, rzeźnik przybyły z Weida w Saksonii, ewangelik liczący lat 26, ale zmarł niebawem w Chojnicach (BBK 67).

MĄDRY, MĄDROWSKI, MĄDRZAK I PODOBNE

SNW podaje 2938 osób noszących nazwisko *Mądry*: 110 w woj. bydgoskim, 43 elbląskim, 84 gdańskim, 56 słupskim, 291 poznańskim, 268 katowickim, 209 kaliskim, 192 wrocławskim, 177 warszawskim, 173 krakowskim, 134 leszczyńskim, 165 siedleckim; 516 *Mądrawski*: 99 w woj. bydgoskim, po 11 gdańskim, słupskim i ciechanowskim, 77 pilskim, 66 szczecińskim, 38 gorzowskim; 914 *Mądrzak*: 72 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 56 gdańskim, 19 słupskim, 224 kaliskim, 71 leszczyńskim, 51 szczecińskim, 46 wrocławskim; 13 *Mądrzakowski*: 2 w woj. gdańskim, 4 katowickim, 3 krośnieńskim; 1 *Mądrzał* w woj. gdańskim; 41 *Mądrzęcki*: 13 w woj. słupskim, 17 konińskim, 11 poznańskim; *Mądrzejczyk* 0; 539 *Mądrzejewski*: 59 w woj. bydgoskim, 94 gdańskim, 1 słupskim, 236 toruńskim, 30 wałbrzyskim, 24 kaliskim, 23 katowickim; 12 *Mądrzejowski*: 1 w woj. bydgoskim, 7 kieleckim, 4 olsztyńskim; 3 *Mądrzek*: po 1 w woj. warszawskim, konińskim i słupskim; 14 *Mądrzelewski*: 1 w woj. bydgoskim, 13 chełmskim; 121 *Mądrzycki*: 3 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 24 wrocławskim, 12 skierniewickim; 579 *Mądrzyk*: 2 w woj. bydgoskim, 10 słupskim, 150 częstochowskim, 96 katowickim, 95 tarnowskim, 39 krakowskim, 30 wrocławskim, 29 koszalińskim; 165 *Mądrzyński*: 43 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 12 gdańskim, 10 słupskim, 25 krakowskim, po 13 olsztyńskim i toruńskim.

Wiele poświadczeń historycznych zgromadziłem w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej, *Mądry* był bowiem przydomkiem *Chośnickich* z *Chośnicy* w pow. kartuskim, *Czarnowskich* z *Czarnowa*, pow. chojnicki, *Dabrowskich* z *Dabrówki* Bytowskiej, *Jeleńskich* z *Jeleńcza* w pow. bytowskim, *Łackich* z *Łąkiego* w pow. chojnickim, *Prądzynskich* z *Prądzony* w pow. chojnickim, *Półczyńskich* z *Półczna* w pow. bytowskim, *Studzinińskich* ze *Studzienia* w pow. bytowskim, *Trzebiatowskich* z *Trzebiatkowej* w pow. bytowskim, *Gostkowskich* z *Gostkowa* w pow. bytowskim i *Brzezińskich* z *Brzeźna* w pow. chojnickim. Oto wybrane przykłady: *Mondri* Bartos, *Mondri* Peter, *Mondri* Woitzech w r. 1559 w Jeleńcu (WD 218 w r. 1560) oraz zapisy nazwiska *Mandri*, trzecia osoba zapisana jako *und sein bruder* 'i jego brat' (tj. Bartosza Woitzegk); *Mandri* Hanß, *Mandri* Jürgen, *Mandri* Pavel r. 1559 w Rogu (DW 218 podaje te osoby w Czarnej Dąbrowie w zapisach Hans *Mandri*, Jürgen *Mandri* i Paweł *Mandri* w r. 1560); *Nobiles Georgius et Laurentius Mandry*, *Nobilis Matthias Mądry* w Łąkiem, pow. chojnicki 1570; *Nobilis Matthias Mandry* r. 1570 w Chośnicy; *Mondrey* Matteus, *Mondrey* George w Gostkowie r. 1603; *Mundrey* Jacob, *Mondrey* Marke r. 1603 w Rogu; *Mondroyen* r. 1603 w Jeleńcu i Czarnej Dąbrowce.

Nazwisko pochodzi od przymiotnika *mądry*; gr. odpowiednik *sophós* odnajdziemy jako rdzeń w im. *Zofia* i nazwiskach od tego im. pochodzących, a więc *Zofia* i 1 osoby w woj. wrocławskim; 4 *Zofek* w woj. opolskim; 25 *Zofka*; 98 *Zofiński* i innych; łac. *sapiens* może tkwić w nazwiskach: 1 *Sapienko* w woj. legnickim; 2 *Sapienko* w woj. toruńskim; *Sapińska* 0 (na pewno w powtarzanym za Plautem *Sapienti sat* 'mądrej głowie dość dwie słowie'); niem. *klug(e)* w nazwiskach: 48 *Klug*; 285 *Kługa*; 561 *Kługe*; 258 *Kluger* i innych; synonimiczny *weise* w nazwisku *Weise* u 21 osób; ang. *wise* w takimże nazwisku *Wise* u 3 osób; franc. *sage* w nazwisku *Sage* u 62 osób; synonimiczny *savant(e)* w nazwisku *Savant* u 3 osób w woj. katowickim; ros. *mudryj* w nazwisku *Mudryj* u 9 osób; *Mudry* u 146.

Formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak*, *-yk*, są kolejno *Mądrzak* i *Mądrzyk*; modelowymi, powstałymi przy wyzyskaniu przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Mądrawski* i *Mądrzyński* : *Mądry*, *Mądrzecki* : *Mądrzek*, *Mądrzycki* : *Mądrzyk*, *Mądrzejewski*/*Mądrzejowski* : *Mądrzej*.

MECH, MECHAL I PODOBNE

SNW podaje 1766 osób o nazwisku *Mech*: 41 w woj. bydgoskim, 31 elbląskim, 130 gdańskim, 13 słupskim, 156 warszawskim, 135 ostrołęckim, 125 krakowskim, 124 tarnowskim, 94 kieleckim, 82 olsztyńskim, 79 lubelskim, 71 wrocławskim; 107 *Mecha*: 35 w woj. piłskim, 25 opolskim, 17 katowickim, 14 gorzowskim; *Mechal* 0; 1 *Mechał* w woj. toruńskim; 4 *Mechała* w woj. plockim; 1 *Mecher* w woj. katowickim; 1 *Mechier* w woj. łódzkim; 12 *Mecherski*: 2 w woj. słupskim, 10 chełmskim.

Forma *Mecha* powstała wskutek derywacji fleksyjnej: syn *Mecha*, zatem *Mecha*; *Mechal* derywowana za pomocą przyrostka *-al*; *Mech(i)er* ziemczona przez dodanie niem. przyrostka *-er*, jak *Mysz(i)er* od *Mysz*, zdrobnienie od *Mysłibor*. Por. też hasło *Mechliński*, *Mechlin*.

SSNO III 433 notuje n.os. *Mech* z r. 1415 z Płońska, od r. 1424 z Kresów Południowo-Wschodnich i z r. 1440 z Małopolski, przy czym można je czytać także *Miech* wskutek niezaznaczania miękkości w tekstach polskich do XVI w. Tak postąpiła redakcja Słownika, tak też czyta C 78, 79 i SEMot 160, 162. Na Pomorzu Gdańskim omawiane nazwisko, jak widać tu głównie skupione, zostało historycznie słabo poświadczone. W katastrze fryderycjańskim z r. 1773 w Warznie mieszkał Mathias *Mechal* (Heidn 643).

Po łac. *mech* to *muscus* i por. rzymski przydomek (*cognomen*) *Muscus* oraz 205 osób o nazwisku *Muskus*: 5 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 68 rzeszowskim, 27 katowickim, 17 legnickim, 16 poznańskim, 14 tarnobrzeskim. Z formy łac. pochodzi wł. *musco* i por. 3 osoby o nazwisku *Musko* w woj. białostockim. Po niem. *mech* to *Moos* i por. 68 osób o nazwisku *Moos*: 4 w woj. elbląskim i wrocławskim, 17 katowickim, po 10 krakowskim i zielonogórskim, 8 warszawskim, 6 opolskim; 1 *Moosmann* z II członem *-mann*, pochodnym od rzeczownika *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’. W postaci *Mooss* nosi to nazwisko 9 osób: 7 w woj. wrocławskim, po 1 bydgoskim i kaliskim. Po angielsku *mech* to *moss* i por. 43 osoby o nazwisku *Moss*: 1 w woj. bydgoskim, 11 warszawskim, 8 zielonogórskim, 5 białostockim, po 4 gorzowskim i jeleniogórskim, po 3 kaliskim i poznańskim. Forma 1 *Mousse* w woj. łódzkim i spolszczona 3 *Mousa* w woj. warszawskim; 9 *Moussa*: 5 w woj. łódzkim, 3 konińskim, 1 wrocławskim zawdzięczają swoją postać francuskiemu rzeczownikowi *mousse* ‘mech’. Od n. mchu w innych językach europejskich nazwisk w SNW nie znajdują.

MECHLIŃSKI, MECHLIN

SNW podaje 662 osoby noszące nazwisko *Mechliński*: 223 w woj. gdańskim, 105 elbląskim, 60 bydgoskim, 45 śluskim, 31 kaliskim, 29 konińskim, 27 toruńskim, 18 piłskim, 15 szczecińskim.

Historycznych poświadczeń tego nazwiska w SSNO nie spotkałem; na Pomorzu jest ich niewiele, np. w księdze ślubów par. Kościerzyna zapisany został *Mechlin Teophil* r. 1892 (AP XII 272). Całkiem opisowo powiedziałoby się, że *Mechliński* pochodzi od wcześniejszej formy *Mechlin*; zważywszy jednak na zaświadczenia źródłowe i na geografie obu nazwisk, powiedzieć trzeba, że są to etymologicznie inne nazwiska. Nazwisko *Mechliński* daje się podwójnie objaśnić. Po pierwsze można w nim widzieć kasz. wyraz pospolity *mechlin*, który zanotował Sych III 68 w Kębłowie, Luzinie i Strzebielinie u najstarszego pokolenia (znak +) w znaczeniu 'kamień leżący w wodzie obrośnięty mchem'. Mógł funkcjonować także niepotwierdzony rzeczownik pospolity *mechliński* na taki kamień, jak wyrazy *wszędobylski*, *wścibski*, *mrózewski* 'mróz' i tyle innych, niekiedy tworzonych doraźnie, zwłaszcza w mowie do dzieci. Po drugie nazwisko może zawdzięczać swój początek n.m. *Mechelinkę*, stanowiącej własność cystersów w Oliwie (Biskup 103), tym bardziej, że *e* w sylabie *che* historycznie w n.m. zanikało, por. zapis *Mechlinie* z r. 1682 oraz przytoczone w PMT III 53 zapisy gw. z fakultatywnym *e*. W n.m. *Mechelinkę*, jak zaświadcza PMT III 53, następowało często nawiązanie do im. *Michał*; zresztą samo im. *Michał* zapisane zostało w r. 1441 na Kresach Południowo-Wschodnich jako *Mechel* (SSNO III 433, Mał III 284). Między wyrazem *mech* (zob. nazwisko *Mech*) a im. *Michał* można się wahać w objaśnianiu nazwisk: 1 *Mechl* w woj. konińskim; 58 *Mechla*: 1 w woj. śluskim, 51 tarnowskim, 6 wałbrzyskim; 10 *Mechler*: 5 w woj. gdańskim, 3 śluskim, 2 koszalińskim; 10 *Mechlenicz*: 7 w woj. gdańskim, 3 olsztyńskim; 1 *Mechlewski* w woj. gdańskim; 5 *Mechlich*: 3 w woj. katowickim, po 1 szczecińskim i wrocławskim; 5 *Mechlik* w woj. toruńskim; *Mechlowicz* 0; 10 *Mechto*: 2 w woj. łódzkim, 8 szczecińskim; 2 *Mechtów* w woj. warszawskim; *Mechłowska* 0; 60 *Mechel*: 12 w woj. tarnowskim, 10 kieleckim, 9 opolskim, 8 wrocławskim, 6 koszalińskim; 13 *Mechela*: 8 w woj. kieleckim, 5 katowickim; *Mechelak* 0; 105 *Mecheleński*: 20 w woj. bydgoskim, po 4 gdańskim i skierniewickim, po 13 katowickim i piłskim, 10 kieleckim; 1 *Mechelińska* w woj. gdańskim; 2 *Mechelis* w woj. częstochowskim; 21 *Mechlin*: 16 w woj. bydgoskim, 3 toruńskim, 2 poznańskim odnieść można do n.m. *Mechlin*, gm. Gielniów, woj. radomskie, dawniej *Machnin*, *Mechnin*, zapisywanej *Machnyn* 1508, *Mechnyn* 1564–1565, będącej strukturą dzierzawczą od n.os. *Machno* z suf. *-in* (SSNO 353). Jest także *Mechlin* w gm. Śrem, woj. poznańskie (WU II 425), której jednak nie odnotował N 284 (gdzie tylko *Mechlin* z Radomskiego).

MEDER, MEDERA, MEDERSKI
I PODOBNE

SNW notuje 196 osób o nazwisku *Meder*: 6 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 2 śluskim, 56 przemyskim, 32 katowickim, 21 warszawskim, 13 wałbrzyskim; 270 *Mederski*: 16 w woj. bydgoskim, 56 gdańskim, 8 śluskim, 40 ciechanowskim, 32 olsztyńskim, 29 toruńskim, 26 katowickim; 2 *Medera* (dop. l.poj.); 18 *Mederak* (patronimiczna utworzona za pomocą przyrostka *-ak*); 10 *Mederer* z wtórnym niem. przyrostkiem *-er*

i modelowa, powstała przy użyciu przyrostka *-(on)ski*: 270 *Mederski*, 12 *Mederowski* notowane są poza Pomorzem Gdańskim.

SSNO III 434 uwiecznia w r. 1412 we Wschowie radnego miasta: *Andreas Meder*; w r. 1411 zanotowany został pleban *Stefan Meder*. Źródłowo *Praesente Steffano Mederi* z im. w ablatiwie, a nazwiskiem w genetiwie (pod wpływem składni pol.: w obecności *Medera*), który w r. 1418 jest już prepozytem kościoła chełmińskiego i ma nazwisko *Medard*: *Presente Steffano Medardi* (por. Mal III 282, gdzie dalsze poświadczenia: *Meider* w r. 1422; *Meidir* w r. 1410, SEMot II 90).

Zapis prepozyta *Medera* na co dzień, *Medarda* oficjalnie, uroczyste rozstrzyga o pochodzeniu nazwiska od im. *Medard*. Niektórzy jednak *Mederowie* mogą pochodzić od niem. ap. *Mähder* ‘kosiarz’ od *mähen* ‘kosić’ (por. Go 417) i ich nazwisko zostało spolszczone fonetycznie.

Jest to dwuczłonowe im. germ.: w I członie występuje staro-wysoko-niem. rzeczownik *mēta* ‘zapłata’ (jak Mal III 282 za literaturą niem.); KIS IV 239, KNI 225, Knap 127 podają w I członie staro-wysoko-niem. *mabt* ‘męstwo, potęga, moc’, por. Kluge 453, w II staro-wysoko-niem. *hart* ‘mocny, dzielny, odważny’. KIS IV 239 podaje św. Medarda, biskupa Noyon w północno-zachodniej Francji z VI w., czczonego 8 VI, jego relikwie są przechowywane w Pradze.

MEJSK, MEJSIK, MEJSYK I PODOBNE

Nazwiska podane w tytule, choć dziś niepotwierdzone w SNW na Pomorzu Gdańskim, opracowuję ze względu na bogate zaświadczenia na ziemi bytowskiej w okresie XVI–XVIII w. Wspominany SNW podaje 107 osób o nazwisku *Mejsak*: 51 w woj. białostockim, 28 suwalskim, 19 katowickim, po 3 warszawskim i leszczyńskim; 6 *Mejsik*: 4 w woj. katowickim, 2 krośnieńskim; *Mejsink* 0; 13 *Mejsyk*: 6 w woj. szczecińskim, 4 opolskim, 3 katowickim; 12 *Mejs*: 8 w woj. poznańskim, po 2 wałbrzyskim i zamojskim.

W r. 1747/48 w Oslawej Dąbrowie zanotowany został *gbur* Jurgen *Meiseke*, zapisany w brulionie jako *Meseke* (WD 262, przyp. 720); w r. 1638 w Sierźnie, pow. bytowski, sołtysiem za przywilejem (*uprzywilejowanym*) był Bartosz *Meyżek*; w tabelach młyńskich (i częściowo prestacyjnych) z r. 1747/48 zanotowani zostali: Christ[ian] *Meysick* w Łupawsku oraz Mart[in] *Meysick* i Hans *Meysick* w Mądrzechowie; Jacob *Meysick* w Dąbrowce; inny Jacob *Meysick* w Dąbiu; inny Jacob *Meysick* w Małym Pomysku; w tymże M. Pomysku dwóch Jürgenów *Meysicków*; Martin *Meysick* w Tuchomku; Matthias *Meysick* w Kłacznie; Paul *Meysick* w Osiekach (F XLVI 27, 160, 134, 160, 128, 150, 156, 132, 134, 160, 121, 132, 140, 172).

Jest to niewątpliwie nazwisko dolnoniem., można je wiązać z przymiotnikiem *messie* ‘brudny’ (H-W 195) lub, jak podaje Zoder II 1341 i DF 455, z rzeczownikiem *Messing* ‘mosiadz’ jako określenie kowala. Może do tej podstawy należy także odnieść nazwiska 202 *Majszak* i 207 *Majżyk*, choć bardziej prawdopodobne, że to uproszczone fonetycznie formy od nazwisk *Majchrzak* i *Majchrzyk* < *Majcher* < *Melchior*.

MELLEN, MELLIN

I PODOBNE

SNW podaje 23 osoby pisane *Mellen*: po 1 w woj. elbląskim, słupskim i tarnobrzskim, 8 poznańskim, 5 katowickim, 3 tarnowskim, po 2 opolskim i wałbrzyskim; 2 *Melen* w woj. warszawskim; 16 *Melen*: 11 w woj. bydgoskim, 5 katowickim; 28 *Mellin*: 8 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 7 warszawskim, 4 olsztyńskim, 3 toruńskim, 1 łódzkim; 60 *Melin*: 40 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 13 poznańskim, 2 warszawskim; 15 *Meling* z wtórnym *-g* (przez analogię do niem. przyrostka patronimicznego *-ing/-ig*): 6 w woj. siedleckim, 4 gorzowskim, 3 zielonogórskim, 2 szczecińskim; 39 *Melinger* (a więc będące n. mieszkańca wsi *Mellin*): 33 w woj. poznańskim, 5 szczecińskim, 1 elbląskim; 58 *Mellem*: 15 w woj. bydgoskim, 4 słupskim, 18 wrocławskim, 8 koszalińskim, 6 jeleniogórskim, 4 poznańskim, 2 wałbrzyskim, 1 rzeszowskim.

Nazwiska odnieść można do n.m. *Mielno*, zniemczonych na *Mellen*, pow. łobeski, i *Mellin*, pow. słupski; też *Der große Mellin* – *Mielin*, pow. woliński (R II 609), forma *Mellem* zawiera wtórne, jakąś analogią spowodowane *-m*, *Melen* ujawnia wtórne *-ń*. *Mielno* w pow. łobeskim zapisywane było *Meln* 1340, *Melne* 1523, *Mellen* 1618 i n., *Mellin* 1780 i objaśnione przez RzD II 131 jako n. przeniesiona z n. jeziora: stagnum *Melne* 1284, to zaś od ap. *mial* ‘proch’, kasz. *miałki* ‘plytki’. Ciż autorzy dla *Mielna* w pow. słupskim przytaczają zapisy *Mellin* 1580 i in. i sprowadzają do podanego ap. *mial* (RzD I 127). Nadto omawiają dzisiejsze *Mielno* Stargardzkie i *Mielenko* Koszalińskie, pisane *Melne* 1226, *Mellene* 1288 (RzD I 201), n. również przeniesione z pobliskich jezior.

MEREDYK, WEREDYK

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 286 osób o nazwisku *Meredyk*: 8 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 39 gdańskim, 140 ciechanowskim, po 21 katowickim i olsztyńskim; 5 *Meredykt*: 4 w woj. plockim, 1 ciechanowskim; 9 *Weredyk*: 1 elbląskim, 6 pilskim, 2 warszawskim; *Weredykt* 0; 21 *Weredycki*: 11 w woj. elbląskim, 10 toruńskim; *Weredecka* 0. Fonetycznie zbliżone są nazwiska: 730 *Wereda*: 7 w woj. bydgoskim, 36 elbląskim, 14 gdańskim, 5 słupskim, 489 siedleckim, 56 warszawskim, 23 radomskim; 1 *Weredas* w woj. łódzkim; 8 *Weredyń*: po 4 w woj. wałbrzyskim i wrocławskim; 2 *Weredyń* w woj. wałbrzyskim; 22 *Weredyński*: 7 w woj. krakowskim, 6 szczecińskim, 5 nowosądeckim, 4 bielskim; 6 *Weredyż* w woj. piotrkowskim.

Nazwiska podałem w jednym artykule hasłowym, bo mają one – moim zdaniem – jednakową genezę, mianowicie podstawowym według mnie jest tu *Weredyk*, pochodzące od tak samo brzmiącego wyrazu pospolitego *weredyk* ‘człowiek prawdę wszystkim w oczy mówiący, rąbiący prawdę bez ogródki, bez ceremonii, prosto z mostu’ (SW VII 508), wywodzący się z łac. *veridicus* : *verum dicere* ‘mówić prawdę’, a więc ‘prawdomówny, proroczy’, ‘prawdziwy, rzeczywisty, faktyczny’, używany już w łacinie klasycznej, m.in. przez Lukrecjusza, Liwiusza i Cyncerona. W polszczyźnie wyraz używali m.in. A. Fredro, A. Mickiewicz, J.I. Kraszewski. Wyraz *weredyk* w SW VII 508 opatrzony został kwalifikatorem *malo używany* i odesłany do hasła *werdykt*. Formy *Weredycki*, *Weredecki* są strukturami modelowymi, powstałymi za pomocą

przyrostka *-ski*. Przywołany SW VII 508 podaje także zbliżony fonetycznie rzeczownik gw. *wereda* 1) ‘brzydota, szkarada’; 2) ‘niedolęga, gamajda’; 3) ‘przekleństwo’ oraz *weredniak* ‘brzydal’. Tym wyrazem tłumaczy się nazwisko *Wereda*, pochodne *Weredas*, utworzone za pomocą przyrostka *-as*; *Weredyn*, *Weredyń*, *Weredziń*, powstałe przy użyciu przyrostków *-yn*, *-yń*, *-iń*; *Weredyński* jest strukturą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-ski* od *Weredyn*.

Nazwiska *Meredyk* i *Meredykt* można objaśnić podwójnie. Można je mianowicie rozumieć po pierwsze jako wariant fonetyczny nazwisk *Weredyk*, *Weredykt* wskutek wymian spółgłosek wargowych *w* : *m*, które następują w wielu językach, z Kaszub np. podać można: *procimny/procywny*, *równienik/rómienik*, *równy/rómny*, n. wsi *Miechowoj/Wiechowoj* (E. Breza, J. Treder, *Gramatyka kaszubska*, Gdańsk 1981, s. 75). Analogiczny przykład z wymianą *B* : *M* nastąpił w nazwisku kasz. *Murglin*, powstałym od formy *Burglin*, jak to pokazałem w Por J 1981, s. 104–109. Po drugie można założyć, że na wzór rzeczownika *weredyk* stworzono **meredyk* przez wyzyskanie gw. przysłówka *mere* ‘podobnie, jakby, niby, jakoby, na podobieństwo, prawie, akurat’ (SW II 924), zapożyczonego z łac. *mere* ‘rzeczywiście, prawdziwie’ z dodaniem końcowego *-dyk* lub *-dykt*.

MERKEL

SNW podaje 304 osoby o nazwisku *Merkel*: po 1 w woj. bydgoskim, elbląskim i słupskim, 12 gdańskim, 155 katowickim, 66 opolskim, 8 warszawskim; 4 złożone *Merkel-Wielozierska*: po 2 w woj. bydgoskim i łódzkim; 33 *Merkel*: po 1 w woj. gdańskim, jeleniogórskim i wrocławskim, 16 tarnobrzeskim, 5 poznańskim. Nazwisko nosi pierwsza w dziejach Niemiec kobieta jako kanclerz Angela Merkel.

Nazwisko notowane w Niemczech od r. 1438 (Hellf 139). Jest to zdrobnienie od im. *Marek*, notowane od r. 1311 na Śląsku, w Wielkopolsce, na Kresach Południowo-Wschodnich, zob. SSNO III 440, Mał III 281, SEMot V 170, SEMot II 87; DF 453 wywodzi od niem. im. pełnego *Markward*.

METZ, MEC, MEZER I PODOBNE

SNW podaje 127 osób o nazwisku *Metz*: 8 w woj. elbląskim, 45 gdańskim, 2 słupskim, 38 katowickim, 8 wrocławskim, 7 krakowskim, 5 opolskim; 58 *Metza*: 2 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 37 gdańskim, 6 szczecińskim; 59 *Mec*: 5 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, 14 rzeszowskim, 10 łódzkim, 2 katowickim; 98 *Meca*: 2 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 69 gdańskim, 8 katowickim, 6 olsztyńskim, 4 legnickim, po 1 warszawskim i krakowskim; 21 *Mezer*: 6 w woj. bydgoskim, 9 wrocławskim, po 2 bielskim i toruńskim, po 1 ciechanowskim i krakowskim; 6 *Metzer*: 4 w woj. wrocławskim, 2 szczecińskim.

W r. 1780 w Piasznicy, pow. bytowski, zanotowany został niejaki (bez imienia) *Meitz* KB 295; forma powstała wskutek dyftongicznej wymowy *e* (typ *leżęć* ‘leżeć’). Nazwiska dają się objaśnić na dwa sposoby: 1) najprościej wywieść je można od n. miasta *Metz* we Francji (w Lotaryngii) nad rzeką Mozela; formy *Metzer* i *Mezer* byłyby w tym

wypadku n. mieszkańców tego miasta; Zoder II 154 dorzuca tu miejscowość *Metze* z pow. Fritzlar-Homburg w Hesji, a samo nazwisko dokumentuje od r. 1369 Hans *Metzen*; 2) od niem. homonimicznego rzeczownika *Metz* ‘garniec, dawna miara ciał sypkich’ na tego, co takie miary wykonywał lub je sprzedawał i *Metze* ‘nierządnicą’, z których pierwszy, tj. *Metz* Kluge 476 wywodzi od łac. *modius*, a drugi od zdrobnienia im. żeńskiego *Mechtylda*, które przeszło do roli wyrazu pospolitego (uległo apelatyzacji), jak np. dawne pol. *gierka* od *Gertruda*. Zoder II 154 dopuszcza także od zdrobnienia imiennego od *Matylda*, *Mechtylda*. I w jednym, i w drugim wypadku końcówce *-a* pełni funkcję polszczącą.

MIĄSKO, MIĄSKOWSKI, MIONSKOWSKI

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 607 osób o nazwisku *Miasko*: 9 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 15 gdańskim, 2 ślupskim, 152 warszawskim, 66 gorzowskim, 43 toruńskim, 37 ostrołęckim, 35 krakowskim; 39 *Miaskowiake* poza Pomorzem Gdańskim; 313 *Miaskiewicz*: 4 w woj. gdańskim, 7 ślupskim, 121 warszawskim, 42 ostrołęckim; 400 *Miasek*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim, 196 warszawskim, 69 siedleckim; 327 *Miasek*: 32 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 8 gdańskim, 35 ślupskim, 69 radomskim, 22 warszawskim; poza Pomorzem Gdańskim notowani: 1 *Miaza*, *Miazak* 0; *Miazik* 0; *Miazka* 0; 17 *Miazkiewicz*; 3 *Miazko*; 2 *Miazek*; 1 *Miazek*; 579 *Miasik*: 8 w woj. gdańskim, 398 rzeszowskim, 27 wrocławskim; 485 *Miaskowski*: po 11 w woj. bydgoskim i elbląskim, 321 gdańskim, 43 ślupskim, 55 toruńskim; 88 *Miaso* poza Pomorzem Gdańskim; 1 *Miasopust* w woj. warszawskim; *Miasowska* 0; 18 *Miaszkiewicz*: po 3 w woj. gdańskim i konińskim, 8 warszawskim, 4 białostockim; 22 *Miaskiewicz* poza Pomorzem Gdańskim; 3 *Miaskowiake* w woj. poznańskim; 15 *Mionsko*: 4 w woj. bydgoskim, 9 toruńskim, 2 warszawskim; 13 *Mionsek* poza Pomorzem Gdańskim; 217 *Mionskowski*: 16 w woj. bydgoskim, 171 gdańskim, 13 ślupskim, 7 toruńskim; 12 *Flesz* w woj. lubelskim i pochodne *Flejszak* 0; 4 *Flesz* w woj. katowickim; 2 *Fleszak* poza Pomorzem Gdańskim; pomijam tu nazwiska typu *Fleischer* ‘rzeźnik’, opracowane s.v. *Fleischmann*; od ros. *miaso* liczne są nazwiska, a więc: 4 *Miaso*; 19 *Miasojed*: z tego 1 w woj. gdańskim; 15 *Miasik*; 60 *Miaskiewicz*; 20 *Miasko*; 178 *Miaskowski*: z tego 4 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 1 ślupskim i wiele innych; od czeskiego *maso* pochodne: *Masoj* 0; 8 *Masojada*; 99 *Masojć*: 7 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 3 gdańskim, 1 ślupskim; od przymiotnika *masny* nazwisko *Masny* u 1101 osób: 10 w woj. bydgoskim, 40 elbląskim, 3 gdańskim, 7 ślupskim i pochodne; od łac. *caro*, *carn-is* był w starożytnym Rzymie przydomek (*cognomen*) *Caro* (IC 340); od gr. *sarkes*, *sark-ós* greyczowane nazwisko *Sarkander* 0: *sark-ós* + rzeczownik *aner*, *andr-ós* ‘mężczyzna, mąż’, może już pochodne od przydomka św. Jana *Sarkandra*.

W r. 1583 na Oksywiu notowany *Miesopikł* Petrus (F I 21, pisany także *Miesopiek* i *Mieszepięcz* (F I 107), do czego por. przezwiska z SSNO III 481 *Ciągnimieso* i *Parzymieso*; w r. 1570 w Polchówku, pow. pucki, utrwalał się Nobilis Laurentius *Mijazko* (ZDz 282); w r. 1631 w par. Żarnowiec chrzczone było dziecko Andreae *Miasko* ex Nadole (Przyd 154); w księdze metrykalnej par. Strzepcz odnotowani zostali Anna *Mioskowna* 1715, może też r. 1722 Anna *Miaskowna* i w r. 1723 Anna *Miaskowna*; w r. 1717 chrzczone było dziecko Joannis *Miask* i w r. 1725 utrwalała Regina *Mionskowna* (AP XXIV 23, 35,

74, 82, 98); w księdze metrykalnej par. Lipusz pod Kościerzyną w r. 1877 zapisany został Joseph *Miąskowski* (AP XIII 13); Theresia *Miąskowna* odnotowana została w r. 1749 w księdze chrztów par. Kościerzyna (AP X 15); na początku XX w. na *puszczach* Fizrowo (*Emilienhof*) pod Gołubiem, w pow. kartuskim mieszkał *gbur Mionskowski* (Heidn 133).

Podstawowe nazwisko *Miąsko* pochodzi od odpowiedniego wyrazu pospolitego *miąsko*, znaczącego w dawnej polszczyźnie ‘mięsojad, mięsolub, mięsożerny’. Był to przydomek *Lisowskich* z *Lisowa*, dziś *Lisewa* i *Polchowskich* z *Polchowa* (obie wsie w pow. puckim) (Przyd 154–155). Formy *Miąskiewicz* i *Miąskowiak* są patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków *-ewicz* i *-ak*; *Miąsowski*, *Miąskowski* i *Mionskowski* modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-owski*, choć niektórzy nosiciele, zwłaszcza z Wielkopolski mogą je zawdzięczać n. wsi *Miąskowo*, dziś *Miąskowo*, pow. Kościan, notowanej od r. 1396 *Mascono*, podstawą tej n. może być n.os. *Miasiek* lub *Miąsko* (N 129). *Mięsopust* nawiązuje do tzw. niedzieli *mięsopustnej*, zwanej dawniej także *mięsopustem* w tzw. przedpościu (druga przed Popielcem). Interwokaliczne, tj. położone między samogłoskami, *-s-* często przechodziło w *-ż-* (wpływ niemieczyzny).

MICH, MICHAŁ, MICHAŁEK, MICHALAK

I POCHODNE ORAZ POKREWNE

SNW podaje 952 osoby noszące nazwisko *Mich*: 17 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 55 gdańskim, 180 warszawskim, 124 lubelskim; 8 *Michał*: po 1 w woj. pozapomorskich; dalej podawać będę tylko te, które zaświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim; 134 *Michałcz*: 2 w woj. elbląskim, 90 katowickim; 137 *Michał*: 6 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 67 warszawskim; 115 *Michaelis*: 42 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 13 gdańskim, 33 toruńskim; 10 *Michailidis*: 6 w woj. gdańskim, po 2 jeleniogórskim i wrocławskim; 16 *Michajewicz*: 5 w woj. słupskim, 2 gdańskim, 7 szczecińskim; 13 *Michajliszyn*: 3 w woj. bydgoskim, 9 opolskim, 1 warszawskim; 127 *Michajluk*: 2 w woj. gdańskim, 21 wałbrzyskim, 14 gorzowskim, po 13 jeleniogórskim i wrocławskim; 5 *Michajlun* w woj. gdańskim; 255 *Michajłow*: 2 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 2 słupskim; 6 *Michajłowa*: po 2 w woj. gdańskim i wrocławskim; 34 *Michajłowicz*: 4 w woj. bydgoskim, 10 koszalińskim, 9 warszawskim; 69 *Michajłowski*: 15 w woj. gdańskim, 13 warszawskim; 77 *Michajłów*: 5 w woj. gdańskim, 9 zielonogórskim, 8 katowickim; 40 409 *Michalak*: 1503 w woj. bydgoskim, 833 gdańskim, 353 słupskim, 4200 poznańskim, 3642 łódzkim, 2719 warszawskim, 2716 konińskim, 2255 kaliskim; 52 *Michalczewicz*: 5 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 9 gorzowskim; 1106 *Michałczak*: 36 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 27 gdańskim, 3 słupskim, 181 poznańskim, 103 lubelskim; 1005 *Michalczewski*: 50 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 54 gdańskim, 1 słupskim, 1005 warszawskim; 11 *Michalczonek* w woj. gdańskim; 2463 *Michalczyk*: 3 w woj. bydgoskim, 43 elbląskim, 50 gdańskim, 6 słupskim, 646 białostockim, 437 białkopodlaskim, 128 warszawskim, po 90 szczecińskim i wrocławskim; 6873 *Michalczyk*: 111 w woj. bydgoskim, 55 elbląskim, 124 gdańskim, 51 słupskim, 691 katowickim, 411 kieleckim, 333 krakowskim, 290 tarnowskim, 277 radomskim, 245 tarnobrzeskim, 231 wrocławskim, 187 lubelskim; 181 *Michalczyżyn*: po 9 w woj. bydgoskim i warszawskim, 1 słupskim, 14 koszalińskim, po 12 opolskim i suwalskim; 2752 *Michalec*: 20 w woj. bydgoskim, 31 elbląskim, 17 słupskim, 291 bielskim, 232 katowickim, 209 kieleckim;

398 *Michalecki*: 2 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 18 gdańskim, 85 warszawskim, 43 skierniewickim; 1693 *Michalewicz*: 8 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 82 gdańskim, 34 śluskim; 1263 *Michalewski*: 26 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 68 gdańskim; 14 037 *Michalik*: 208 w woj. bydgoskim, 141 elbląskim, 227 gdańskim, 89 śluskim, 2766 katowickim, 991 warszawskim, 626 tarnowskim, 429 bielskim; 13 *Michalikowski*: 7 w woj. gdańskim, 6 warszawskim; 4 *Michaliński*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim; 9 *Michaliński*: 1 w woj. gdańskim; 553 *Michaliszyn*: 29 w woj. gdańskim, 26 elbląskim, 6 śluskim, 77 koszalińskim, 74 katowickim; 1 *Michałka* w woj. bydgoskim; 26 *Michałke*: 1 w woj. gdańskim, po 8 śluskim i opolskim; 594 *Michalkiewicz*: 4 w woj. bydgoskim, 31 elbląskim, 34 gdańskim, 16 śluskim, 76 olsztyńskim; 20 *Michallek*: 12 w woj. bydgoskim, 4 pilskim; 16 *Michallik*: 1 w woj. gdańskim, 8 katowickim; 45 *Michalonek*: 1 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 19 szczecińskim; 51 325 *Michalski*: 2326 w woj. bydgoskim, 663 elbląskim, 1264 gdańskim, 522 śluskim, 4943 warszawskim, 1555 radomskim; 1739 *Michaluk*: 7 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 36 gdańskim, 33 śluskim, 654 białkopodlaskim; 28 *Michalunio*: 13 w woj. elbląskim, 5 przemyskim, po 4 katowickim i krakowskim; 25 *Michalak*: 3 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim; 87 *Michałczak*: 1 w woj. bydgoskim, 35 nowosądeckim; 2 *Michałczekow* w woj. elbląskim; 32 *Michalecki*: 4 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim; 30 *Michałejko*: 12 w woj. śluskim, 13 koszalińskim; 7137 *Michalek*: 343 w woj. bydgoskim, 138 elbląskim, 155 gdańskim, 50 śluskim, 758 bielskim, 370 krakowskim; 107 *Michałka*: 38 w woj. bydgoskim, 33 gdańskim, 7 śluskim; 1350 *Michalkiewicz*: 35 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 28 gdańskim, 23 śluskim, 107 łódzkim, 75 wrocławskim; 96 *Michałko*: 7 w woj. elbląskim, 38 koszalińskim, 13 gorzowskim; 184 *Michałkowski*: 7 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 34 radomskim; 160 *Michałków*: 7 w woj. bydgoskim, po 1 gdańskim i śluskim, 48 legnickim, 38 wrocławskim, 24 opolskim; 1718 *Michałowicz*: 68 bydgoskim, 10 elbląskim, 41 gdańskim, 250 łódzkim, 163 kaliskim, 87 warszawskim; 14 003 *Michałowski*: 505 w woj. bydgoskim, 316 elbląskim, 509 gdańskim, 338 śluskim, 1666 warszawskim, 975 poznańskim, 886 suwalskim, 459 szczecińskim, 452 katowickim, 411 olsztyńskim, 386 lubelskim, 378 wrocławskim, 331 koszalińskim, 320 włocławskim, 305 łomżyńskim; 37 *Michałony*: 2 w woj. śluskim, 28 katowickim; 180 *Michałuszek*: 2 w woj. gdańskim, 62 zamojskim, 47 przemyskim; 16 *Michałyk*: 5 w woj. śluskim, 6 suwalskim, 4 olsztyńskim; 3 *Michanczyk*: po 1 w woj. elbląskim, katowickim i suwalskim; 1 *Michaniński* w woj. gdańskim; 13 *Michanowicz*: 11 w woj. elbląskim, po 1 legnickim i plockim; 2 *Michańczyk*: po 1 w woj. elbląskim i śluskim; 64 *Michańczyk*: 4 w woj. elbląskim, 21 gdańskim, 23 śluskim, 6 jeleniogórskim; 29 *Michański*: 4 w woj. gdańskim, 19 chełmskim; 20 *Michas*: 2 w woj. bydgoskim, 11 tarnobrzeskim; 11 *Michasik*: 4 w woj. gdańskim, 3 plockim; 343 *Michaś*: 25 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 94 łódzkim; 172 *Michcik*: 9 w woj. elbląskim, 120 kieleckim, 13 radomskim; 46 *Michciński*: 1 w woj. gdańskim, 6 kieleckim, po 5 krakowskim i łódzkim; 7 *Michczyński*: po 3 w woj. bydgoskim i katowickim, 1 toruńskim; 38 *Michęj*: 7 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 17 warszawskim; 592 *Michęk*: 10 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 53 gdańskim, 7 śluskim, 78 katowickim, 47 zamojskim; 109 *Michelis*: 7 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 16 białostockim, 13 jeleniogórskim, 12 warszawskim; 3 *Michelska*: po 1 w woj. gdańskim, ciechanowskim i katowickim; 67 *Michelus*: 1 w woj. bydgoskim, 33 gdańskim, 17 pilskim, 6 białostockim; 42 *Michenko*:

8 w woj. gdańskim, 7 słupskim, 13 krośnieńskim; 95 *Micherdziński*: 1 w woj. gdańskim, 55 bielskim, 15 krakowskim; 283 *Micherda*: 181 bielskim, 29 katowickim, 21 opolskim; 28 *Michereniewicz*: 6 w woj. słupskim, 14 warszawskim, 5 koszalińskim; 287 *Micheniewicz*: 6 w woj. bydgoskim, 29 elbląskim, 52 gdańskim, 24 słupskim, 43 toruńskim; 23 *Michiej*: 3 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, po 4 warszawskim i białostockim; 17 *Michiejew*: 11 w woj. gdańskim, 3 wałbrzyskim, 2 warszawskim; 4 *Michlaski* w woj. bydgoskim; 40 *Michler*: 2 w woj. gdańskim, 9 opolskim, po 6 szczecińskim, toruńskim i zielonogórskim; 388 *Michlenicz*: 13 w woj. bydgoskim, 64 elbląskim, 3 gdańskim, 17 słupskim, 107 warszawskim; 152 *Michlewski*: 4 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 80 łódzkim; 18 *Michlic*: 9 w woj. bydgoskim, 5 łódzkim; 66 *Michliński*: 4 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 26 konińskim, 11 łódzkim; 30 *Michlonicz*: 1 w woj. bydgoskim, 21 katowickim, po 4 krakowskim i szczecińskim; 76 *Michmieł*: 26 w woj. elbląskim, 15 gdańskim, 7 słupskim, 12 olsztyńskim; 2430 *Michna*: 78 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 379 gdańskim, 9 słupskim, 621 katowickim, 214 lubelskim, 163 rzeszowskim, 105 opolskim; 36 *Michnacki*: 1 w woj. bydgoskim, 22 gdańskim, po 5 słupskim i zielonogórskim; 91 *Michnak*: 5 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 38 krośnieńskim; 2 *Michne* w woj. gdańskim; 89 *Michnej*: 2 w woj. słupskim, 59 legnickim, 19 jeleniogórskim; 233 *Michniacki*: 14 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 73 kaliskim, 16 szczecińskim; 921 *Michniak*: 44 w woj. gdańskim, 207 krakowskim, 194 tarnowskim, 149 nowosądeckim; 91 *Michnicz*: 28 w woj. elbląskim, 37 szczecińskim; 3 *Michniecki*: 2 w woj. bydgoskim, 1 częstochowskim; 2 *Michnieł*: po 1 w woj. gdańskim i olsztyńskim; 2565 *Michniewicz*: 51 w woj. bydgoskim, 87 elbląskim, 99 gdańskim, 40 słupskim, 380 suwalskim, 217 wrocławskim, 144 zielonogórskim, 113 gorzowskim, 112 białostockim, 110 szczecińskim, 109 olsztyńskim; 914 *Michniewski*: 57 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 30 gdańskim, 4 słupskim, 157 katowickim, 82 warszawskim; 886 *Michnik*: 21 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 17 gdańskim, 11 słupskim, 187 katowickim, 121 bielskim, 60 tarnowskim; 32 *Michnikiewicz*: 4 w woj. bydgoskim, po 5 gdańskim i szczecińskim, 7 lubelskim, 6 białkopodlaskim; 147 *Michnikowski*: 3 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 7 gdańskim, 40 poznańskim, 18 warszawskim, 17 leszczyńskim; 142 *Michnionski*: 11 w woj. gdańskim, 20 częstochowskim, 19 krośnieńskim; 1781 *Michno*: 15 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 43 gdańskim, 27 słupskim, 308 rzeszowskim, 273 krakowskim, 125 katowickim.

Liczne są poświadczenia stpol.: *Michał* od r. 1965 z Wielkopolski, Mazowsza, Małopolski, Kresów Południowo-Wschodnich; *Michajło* od r. 1437 na Kresach Południowo-Wschodnich, zniemczone *Michel* od r. 1310 we wszystkich dzielnicach Polski; *Michil* od r. 1380 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Śląsku, Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Mechel* w r. 1441 na wspomnianych kresach; *Michiał* r. 1394 w Wielkopolsce; *Michiel* w r. 1426 na Kresach Południowo-Wschodnich; *Micher* r. 1204 na Śląsku i na Kresach Południowo-Wschodnich; z form pochodnych: *Michalec* od r. 1410 na Śląsku, w Wielkopolsce, na Kresach Południowo-Wschodnich; *Michalik* od r. 1398 w Małopolsce; *Michatek* od r. 1289 na Śląsku, w Małopolsce, Wielkopolsce; *Michatek* od r. 1289 na Śląsku, w Małopolsce, Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Michałko* od r. 1350 w Małopolsce, Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Michaluszek* lub *Michaluszeko* od r. 1442 tamże; *Michalin* 1386 w Małopolsce; *Michalek* lub *Michaelko* od r. 1460 na Kresach Południowo-Wschodnich; *Michola* lub *Michoła* r. 1413 w Wielkopolsce oraz pochodne *Micholak*

lub *Micholak* r. 1403 w Wielkopolsce; *Michelik* r. 1493 w Wielkopolsce; *Michej* r. 1433 w Małopolsce; *Mińko* r. 1437 na Kresach Południowo-Wschodnich; tamże r. 1452 *Cholak* lub *Cholak* (SSNO III 450–453, VII 149, Mał III 284–285, SEMot II 91).

Na Pomorzu nazwisko również stosunkowo często trafiało do źródeł: w r. 1711 Johannes *Michalski* zapisany został w księdze metrykalnej par. Pogódki pod Skarszewami (w miejscowym archiwum parafialnym); r. 1696 w Koczale notowany ogrodnik Paweł *Michalek*, a wśród smolarzy starostwa człuchowskiego notowani: Paul *Michalek*, Michał *Michalek* i Krystian *Michalek* (ISC 77, 100).

Wszystko to formy od im. starotestamentowego *Michał* z hebr. *Mika'el* 'któż jak Bóg', łac. *Quis ut Deus* (BNOT 193), *Michael* to forma obcojęzyczna: łac., ang., cz., duń., niem., nor., słow. i szw. (SI 191); podobnie *Michaelis*, por. *Mikelis* w lit.; ukr. z formantem *-iszyn*: *Michaliszyn*; *-uk*: *Michaluk*; pol. patronimiczne formacje: *-acz* *Michacz*, od *Mich*, *-ak*: *Michalak*.

MIEDŁO, MNIEDŁO

SNW podaje 6 osób o nazwisku *Mniedło*: 7 w woj. szczecińskim, 2 w albrzyskim; 10 *Miedło*: 7 w woj. szczecińskim, 3 w albrzyskim.

Bez historycznych zaświadczeń trudno jednoznacznie objaśnić nazwiska. Nasuwałaby się interpretacja od czasownika *mieć* z przyrostkiem *-dło*, jak *jadło* od *jeść*, *imać* od *imać*, nazwiska *Kosidło*, *Kazidło*, *Godzidło*. Mógł istnieć gw. wyraz *miedło* 'majątek, dobra'. Wariant *Mniedło* zdradza wymowę spółgłoski *m* jak *mń*. Geografia nazwiska: tzw. Ziemia Odzyskana, pozwala widzieć w tej strukturze rosyjską podstawę *miedlit* 'zwlekać, ociągać się, marudzić', por. *miedliennyj* 'powolny' i wyrazy pochodne. W takim wypadku byłoby to nazwisko synonimiczne wobec *Kustra*. Pod Kościerzyną mogłoby to być osiedleńcy z czasów I wojny światowej.

MIELENZ

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Mielenz*: 1 w woj. gdańskim, 4 w krakowskim.

Nazwisko odnieść można do n. gminnej i parafialnej wsi Miloradz, po niem. *Mielenz* (R II 610) w pow. malborskim, dla której PMT IV 103–104 podaje zapisy historyczne: *Miloradesdorp* 1282, *Myloradestorph* 1283, *Melencz* 1321, *Milencz* 1565, *Mielentz* ok. 1790, a samą n. traktuje jako dzierżawczą, utworzoną za pomocą przyrostka *-j* od im. *Milorad*. Niemcy dodali do niej strukturalny człon *-dorf* od górnioniem. rzeczownika *Dorf* = dolnoniem. *Dorp* 'wieś'. Historycznych poświadczeń nazwiska *Mielenz* na Pomorzu nie spotkałem.

MIETLICA, MIETLITZ, MIETLICKI

SNW podaje nazwisko *Mietlica* 0; 1 *Metlica* w woj. w albrzyskim; 1 *Mietlitz* w woj. pilskim; 419 *Mietlicki*: 73 w woj. poznańskim, 55 w konińskim, 49 w bydgoskim, 46 w zielonogórskim; 91 *Metlicki*: 67 w woj. bydgoskim, 13 w słupskim, 5 w wrocławskim, 4 w elbląskim, 2 w gdańskim.

Od n. wsi *Mietlica*, gm. Kruszwica, woj. bydgoskie (WU II 444), jedynej takiej w Polsce, notowanej od r. 1489 *Myethlyczę*, w r. 1527 *Myethlicza* i wyprowadzonej od rzeczownika *mietlica* ‘chwast zbożowy’ (NMP VII 94). Wariant *Mietlitz* jest formą zniemczoną (R II, opracowania niem. odpowiedniej n.m. nie notują); *Mietlicki* derywowaną za pomocą przyrostka *-ski* od n.m. *Mietlica*. Możliwe także od rzeczownika pospolitego *mietlica*, gw. *metlica* ‘roślina z rodzaju traw *Agrostis*’, a *M(i)etlicki* byłby formą modelową, utworzoną od nazwiska *M(i)etlica* za pomocą przyrostka *-ski*.

MIKS, MIKSA, MIKSIEWICZ, MIKSZA, MIKSZEWICZ

SNW podaje 86 osób o nazwisku *Miks*: 18 w woj. bydgoskim, 28 gdańskim, 8 słupskim, 22 warszawskim; 1667 *Miksa*: 4 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 20 gdańskim, 16 słupskim, 549 łódzkim, 149 skierniewickim, 135 sieradzkim, 128 warszawskim, 104 piotrkowskim; 195 *Miksiewicz*: 2 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 45 krośnieńskim, 28 wrocławskim, po 17 katowickim i krakowskim; 697 *Miksza*: 9 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 17 gdańskim, 29 słupskim, 96 zamojskim, 67 koszalińskim, 53 suwalskim, 45 lubelskim, 44 białostockim, 33 suwalskim; 24 *Miksza*n poza Pomorzem Gdańskim; 9 *Mikszeniec*: 8 w woj. gdańskim, 1 suwalskim; 30 *Miksiewicz*: 11 w woj. elbląskim, po 6 gdańskim i zielonogórskim, po 3 szczecińskim i wrocławskim; 25 *Mieszko*: 9 w woj. słupskim, 6 szczecińskim.

SSNO III notuje n.os. *Miks* od r. 1338 w Wielkopolsce, od 1390 w Łęczyckiem *Miksza* r. 1394 w Małopolsce, w r. 1414 i następnych w Wielkopolsce; formacja patronimiczna, utworzona przy użyciu przyrostka *-ic* r. 1470, *Mieszko* r. 1377 na Kresach Południowo-Wschodnich to albo forma deminutywna, albo patronimiczna od *Mieszko*.

Wszystkie te postaci pochodzą jako zdrobnienia od im. *Mikołaj*, por. też SEMot II 93.

MILBRADT, MILBRANDT, MILBRODT

I PODOBNE

SNW podaje 15 osób o nazwisku *Milbradt*: po 7 w woj. gdańskim i katowickim, 1 jeleniogórskim; 7 *Milbrand*: po 3 w woj. warszawskim i katowickim, 1 skierniewickim; 28 *Milbrandt*: po 2 w woj. elbląskim i warszawskim, 9 łódzkim, 4 wałbrzyskim, po 3 konińskim i skierniewickim; 1 *Milbrandt* vel *Milbradt* w woj. łódzkim; 25 *Milbrant*: 7 w woj. konińskim, 6 poznańskim, 5 warszawskim, 3 łódzkim, 2 suwalskim, po 1 katowickim i skierniewickim; 10 *Milbrat*: po 1 w woj. elbląskim i toruńskim, 5 warszawskim, 3 chełmskim; 11 *Milbrod*: 9 w woj. gdańskim, 2 ciechanowskim; 65 *Milbrodt*: po 3 w woj. bydgoskim i opolskim, 13 elbląskim, 44 gdańskim, 2 lubelskim; 6 *Milbrot* w woj. gdańskim.

Za podstawową formę uznaję nazwisko *Milbrat*, pisane także na wzór niem. *Milbradt* z końcowym *-dt*. Wywodzę je od stpol. im. dwuczłonowego *Milobrat*, notowanego od r. 1204 na Śląsku, w Wielkopolsce i na Pomorzu, por. tu zapis *Milbradus* z r. 1265 (SSNO III 512, Mal I 96). W Brzeziu, starostwo człuchowskie, zanotowany został w r. 1676 karczmarz *Milbrat*, a w r. 1696 w Bukowie ogrodnik Bartel *Milbrat*

(ISC 23, 58). Formy *Milbrand(t)*, *Milbrant* odniesione zostały do niem. n.os. *Brand(t)*, *Brant* < *Hildebrand(t)*; natomiast postaci *Milbrod(t)*, *Milbrot* skojarzone zostały z niem. rzeczownikiem *Brot* ‘chleb’. Wszystko to działo się pod wpływem niemieckim.

MIŁOCH

SNW podaje 488 osób o nazwisku *Miloch*: 131 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 264 gdańskim, 29 słupskim, 16 olsztyńskim, 6 radomskim, 5 katowickim.

Historycznie nazwisko notowane było w księdze chrztów par. Brusy z lat 1643–1649, wydanej przez T. Rembalskiego (AC VII 221–274, właśnie w Brusach: Joannes *Miloch*, Valentinus *Miloch*, zob. indeks na s. 261); nadto w par. Pogódki pod Skarszewami na Kociewiu w r. 1701 odnotowany został Martinus *Miloch*, a w tzw. sumariuszu metrykalnych ksiąg kościelnych par. Wiele zanotowani zostali: Christoph *Miloch* 1768 i 1771 oraz 1772; Mathias *Miloch* w r. 1768, 1770, 1772 i 1774; Thomas *Miloch* w r. 1758 i 1771.

Jest to genetyczne zdrobnienie *Miloch* od im. z I członem *miło-*: *Miłobąd*, *Miłobor*, *Miłobrat*, *Miłodrog*, *Miłodziej*, *Miłogost*, *Miłorad*, *Miłostaw*, *Miłostryj*, *Miłowit*, *Miło(w)uj* lub z II członem *-mił* typu *Bogumił*, *Bratumił*, *Radomił* (Mal I 96), poświadczone już w dobie stpol. (zob. Mal II 71, 83), pod wpływem niem. spółgłoska *l* przeszła w *ł*.

MINOW, MINOWICZ, MINOWSKI

SNW podaje 4 osoby o nazwisku *Minow* w woj. białostockim; 32 *Minowicz*: 1 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 13 leszczyńskim, 2 łomżyńskim; 51 *Minowski*: 8 w woj. gdańskim, 17 szczecińskim, 11 wrocławskim, 7 warszawskim, po 4 białkopodlaskim i legnickim.

Podstawowe nazwisko *Minow* odniesiemy do n.m. *Minnowe*, tak zapisanej w r. 1230, dziś *Hilgendorf*, pow. Schönberg w Meklemburgii, sprowadzonej przez J I 73, J II 15 do prasl. postaci **m̥nev-*. *Minowicz* jest formą patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-owicz*; *Minowski* powstało od wspomnianej n.m. przy użyciu przyrostka *-ski*. Również Zoder II 165 wiąże niem. nazwisko *Minow* z wyżej podaną wsią w Meklemburgii.

MIRON

I POCHODNE

SNW podaje 255 osób o nazwisku *Miron*: 7 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 21 słupskim, 123 białostockim, 13 szczecińskim, po 10 olsztyńskim i opolskim; 35 *Mironczuk*: 2 w woj. gdańskim, 23 białostockim; 23 *Mironiak*: 3 w woj. gdańskim, 16 radomskim; 648 *Mironiuk*: 15 w woj. elbląskim, 22 gdańskim, 260 białkopodlaskim, 51 warszawskim, 41 chełmskim; 16 *Mironkiewicz*: 2 w woj. gdańskim, 14 białostockim; 356 *Mironowicz*: 5 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 25 gdańskim, 13 słupskim, 85 białostockim, 24 warszawskim; 30 *Mironowski*: 17 w woj. gdańskim, 5 słupskim, 7 szczecińskim; 142 *Miron*: 2 w woj. bydgoskim, 36 krakowskim, 25 opolskim; 771 *Mironczuk*: 10 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 17 gdańskim, 14 słupskim, 287 białkopodlaskim, 197 białostockim, 32 katowickim; 399 *Mironski*: 6 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 97 białkopodlaskim, 38 warszawskim. Podalem tylko formy notowane na Pomorzu Gdańskim.

Podstawowe nazwisko *Miron* pochodzi od tak samo brzmiącego im. *Miron*. *Miron* jest formą analogiczną do nazwisk typu *Biżoń*, *Moroń*, *Wilkoń*; formami patronimicznymi są: *Mironiak*, utworzona za pomocą przyrostka *-ak*; *Mironiuk*, *Mironczuk* i *Mironczuk*, powstałe przy użyciu przyrostka *-(cz)uk*; *Mironkiewicz*, *Mironowicz*, *Mironkiewicz* – przy użyciu przyrostka *-ewicz/-owicz*; formami modelowymi są *Mironski* i *Mironowski*, utworzono je za pomocą przyrostka *-ski* i rozszerzonego *-owski*.

MLEKO, MLECZEK, MLECKOWSKI, MILCH I PODOBNE

SNW podaje 333 osoby o nazwisku *Mleko*: 10 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 7 słupskim, 189 krakowskim, 30 warszawskim, 18 katowickim, 15 wrocławskim, 11 kieleckim, po 9 legnickim i wałbrzyskim; 83 *Mlekodaj*: po 1 w woj. gdańskim, warszawskim, kaliskim, katowickim i przemyskim, 67 nowosądeckim, 8 krakowskim, 3 bielskim; 703 *Mlecze*: 73 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 45 gdańskim, 22 słupskim, 161 krakowskim, 58 łomżyńskim, po 43 katowickim i opolskim, po 33 bielskim i koszalińskim; 29 *Mleczeński*: 5 w woj. gdańskim, 21 toruńskim, 3 wrocławskim; 1 *Mlecze* w woj. poznańskim; 2862 *Mlecze*: 49 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 30 gdańskim, 21 słupskim, 819 tarnowskim, 449 bielskim, 368 katowickim, 239 krakowskim, 100 opolskim, 69 nowosądeckim, 65 wrocławskim, po 58 szczecińskim i wałbrzyskim, 55 zielonogórskim; 196 *Mleczeński*: 5 w woj. gdańskim, 143 radomskim, 30 zielonogórskim i wiele innych, które można by odnieść ostatecznie do podstawy *mleko*, w tym w wymowie gw. *mliko*, ale występują poza Pomorzem Gdańskim.

Na Pomorzu Gdańskim nazwisko notowane w księdze chrztów par. Brusy z lat 1643–1649 (AC VII 221–274). Oto zapis z Brus: Hedvigis uxor ‘żona’ Blasi *Mlecze*; 1 *Milch* w woj. warszawskim; *Milchar* 0; *Milcher* 0; 14 *Milchert*: po 3 w woj. bydgoskim i gdańskim, 5 szczecińskim, 2 koszalińskim, 1 poznańskim; 10 *Moloko*: 3 w woj. krakowskim, 7 przemyskim; możliwe od ang. *milke* ‘mleko’; 22 *Milk*: 18 w woj. koszalińskim, po 2 warszawskim i kieleckim; po łac. *lac*, *lact-is* i por. 7 osób o nazwisku *Lac*: 5 w woj. gdańskim, po 1 plockim i radomskim, ale pewności nie ma, czy od łac., bo może hipokorystyk od *Lasarus* ‘Łazarz’, por. też 13 *Laca*: 12 w woj. olsztyńskim, 1 toruńskim; 108 *Lak*: 2 w woj. gdańskim, 26 szczecińskim, 15 łódzkim, po 12 jeleniogórskim i katowickim, po 10 kieleckim i wrocławskim; po gr. *gála* i może niektórzy nosiciele nazwiska *Gala* spośród 628 osób (SNW) zawdzięczają je właśnie gr. rzeczownikowi *gála* (greyczowali swoje nazwiska humaniści Odrodzenia, np. *Brüggemann*, po pol. *Mostnik* na *Gephyrander*: od gr. *gephyra* ‘most’ i *anēr*, *andros* ‘mąż, mężczyzna’).

MOKIERSKI, MOKIEROW I PODOBNE

W ZDz 209 w Mokrem, ówczesny pow. tucholski, ale w par. Czersk, a więc dziś pow. chojnicki, zanotowany został *Nobilis* Woiczech *Mokierski* r. 1570. Dziś SNW nie notuje takiego nazwiska; *Mokre* było wsią szlachecką i *Mokierscy* szlachtą herbu własnego, jak to stwierdza sam cytowany dokument i Biskup 126 oraz PES. Rodzina więc wymarła

(przynajmniej w linii męskiej), jak inne, np. *Kczewscy*, *Pomyscy*, *Pemponscy* lub *Peponscy*. Simon *Mokierski* odnotowany został jednak dwukrotnie: raz w r. 1769, drugi 1772 (tym razem z przyimkiem *v.*, tj. *von*, wskazującym na szlachcica) w sumariuszu par. Wiele, pow. chojnicki.

SNW podaje (wszyscy z woj. koszalińskiego): 1 *Mokieron*; 2 *Mokierów*; 3 złożone *Mokierów-Czołowska*. Nazwisko Mokierski wywodzi się, jak to zostało już wspomniane, od n. wsi *Mokre* w gm. Czersk, notowanej od r. 1330 *Nuckir*, *Mucker* i *Muckir*; *Mokri* 1570, następnie w czasach pruskich *Mockrau* (NMP VII 220).

MOKOT

I POCHODNE

SNW podaje 27 osób o nazwisku *Mokot*: 4 w woj. gdańskim, 20 gorzowskim, 2 olsztyńskim, 1 przemyskim; 1 *Mokotowicz* w woj. łódzkim; 1 *Mokotowski* w woj. gdańskim.

Nazwisko pochodzi od czasownika *moknąć* z przyrostkiem *-ot*, por. analogicznie: *warknąć*: *warkot*, *furknąć*: *furkot*, *chlupnąć*: *chlupot*. Prawdopodobnie chodziło o człowieka przemokniętego; n.os. *Mokot* stała się eponimem, tzn. dała początek n. wsi, dziś dzielnicy Warszawy – *Mokotów*, notowanej w źródłach od XIV w. Zdaniem K. Handke (*Słownik nazewnictwa Warszawy*, Warszawa 1998, s. 139) z tego samego czasu pochodzi im. *Mokot*, jednak w SSNO nienotowane, gdzie (SSNO III 546) w r. 1436 w Krakowie notowany *Joannes Mok*, pisany także w r. 1393 *Mocke* i objaśniony przez SEMot V 177 jako n. niem. od średnio-wysoko-niem. *mocke* ‘bryła’, w przenośni ‘człowiek niezdarne, niewykształcony’, choć można by rozumieć także jako derywat wsteczny od *moknąć*, jak *bek* od *beknąć*, *ryk* od *ryknąć*. *Mokotowicz* jest formą pochodną, patronimiczną od *Mokot*, *Mokotowski* może pochodzić od n.m. *Mokotów* lub powstał modelowo od nazwiska *Mokot* za pomocą przyrostka *-owski*.

MOLDENHAUER, NIECKARZ

I PODOBNE

SNW podaje 13 osób o nazwisku *Moldenbauer*: 8 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 1 szczecińskim; 1 *Moldenbower* w woj. suwalskim; 12 *Moldenbauer*: 6 w woj. warszawskim, 4 suwalskim, 2 poznańskim; 10 *Moldenbower* w woj. suwalskim; może tu należą także nazwiska: *Moldko* u 3 osób w woj. warszawskim; 6 *Moldauer* w woj. katowickim; 47 *Molda*: 25 w woj. warszawskim, 7 suwalskim, 5 sieradzkim, po 4 olsztyńskim i toruńskim.

W r. 1560 tłumaczem w rozmowie z *gburami* słowiańskiego pochodzenia w pow. bytowskim był Jochim *Moldenhauwer* (WD 226).

Jest dolnoniem. n. zawodowa *moldenbauer* na ‘tego, co wytwarzał długie, półokrągłe naczynia na mąkę, zwane *molde*’, nazwisko notowane od r. 1403 (Zoder II 174). H-W 200 podaje *Moll*, *Mull* z odpowiednikiem ‘Mulde, tj. niecka’ i definicją realnoznaczeniową ‘długie, płaskie, wielofunkcyjne naczynie drewniane do wyrobu masła, skrzynka na chleb, także do zbierania ziemniaków’, por. też DF 461.

Semantycznym odpowiednikiem pol. jest nazwisko *Nieckarz* u 1742 osób: 6 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 15 gdańskim, 19 śluskim, 492 tarnobrzeskim, 139 jeleniogórskim,

121 opolskim, 104 katowickim, 99 zamojskim, 92 kieleckim, 96 tarnobrzeskim, 47 koszalińskim; pochodzi bowiem od rzeczownika *nieckarz* ‘wytwórca niecek’.

SSNO IV 34 notuje n.os. *Nieckarz* z r. 1410 z Rogoźna w Wielkopolsce, które SEMot I 184 odnosi do ap. *nieckarz* ‘producent niecek’. Por. hasło *Kopacz*.

MOSZCZEŃSKI, MOSZCZYŃSKI I PODOBNE

SNW podaje 98 osób o nazwisku *Moszczeński*: 1 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 25 warszawskim, 19 poznańskim, 10 katowickim; 3253 *Moszczyński*: 90 w woj. bydgoskim, 56 elbląskim, 162 gdańskim, 28 słupskim, 458 olsztyńskim, 383 warszawskim, 342 łódzkim, 178 ciechanowskim, 119 wrocławskim, 130 toruńskim, 105 wrocławskim; 48 *Moszczański*: 13 w woj. lubelskim, 9 warszawskim, po 6 jeleniogórskim, olsztyńskim i poznańskim; 6 *Moszcziński*: 5 w woj. toruńskim, 1 ciechanowskim; 3 złożone *Moszczyński* vel *Petkowski*: 2 w woj. wrocławskim, 1 warszawskim; 107 *Muszczyński*: 17 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 2 słupskim, 18 opolskim.

Nazwiska mają dość szeroki rozrzut w Polsce, pochodzą od n. wsi *Moszczenica*, których w Polsce kilka: Moszczenica, wieś szlachecka, potem jezuicka w pow. chojnickim, z której jednak w r. 1570 podatek zapłacił *Nobilis Adamus Zalinski* (ZDz 217), nie Moszczyński. Jednak nazwisko takie notowane było na Pomorzu, np. w księdze metrykalnej par. Niewieścín, pow. świecki (APB), zanotowane zostały w r. 1782 Aniela *Moszczeńska* i w r. 1794 Joanna *Moszczyńska*. Jest jednak także *Moszczenica*, część miasta Jastrzębia w woj. katowickim; wieś *Moszczenica* w gm. Zgierz; wieś *Moszczenica* w gm. Gorlice; wieś gminna *Moszczenica* w woj. piotrkowskim; wieś *Moszczenica* w gm. Bochnia i inne (WU II 486); wszystkie one mogły stać się podstawą omawianych tu nazwisk.

MUND, MUNT, MUNDA, MUNDAŁA I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 15 osób o nazwisku *Mund*: 12 w woj. łódzkim, 2 olsztyńskim, 1 warszawskim; 6 *Munda* w woj. gdańskim; 25 *Mundt*: 3 w woj. bydgoskim, 9 poznańskim, 5 katowickim, 4 toruńskim, 3 łódzkim; 4 *Munt*: 3 w woj. gdańskim, 1 słupskim; 7 *Mundała*: 13 w woj. tarnowskim, 3 bielskim, 1 katowickim; 6 *Munder*: 1 w woj. gdańskim, 5 radomskim; 4 *Mundkowski*: 2 w woj. wrocławskim, po 1 warszawskim i olsztyńskim.

Historycznie w księdze par. Tyłowo w pow. puckim odnotowani zostali Paulus *Munda* i Ewa *Mundowa* (AP XXVII 10, 15).

Jako podstawowe traktuję nazwisko *Mund* i jego ortograficzny wariant *Mundt* oraz spolszczoną fonetycznie formę *Munt*, które najprościej wywieść jako zdrobnienie od im. germ. z II członem staro-wysoko-niem. *munt* = nowo-wysoko-niem. *Mund* ‘opieka’ (Kluge 492), jak *Edmund*, *Rajmund*, *Zygmunt*; postać *Munda* została spolszczona przez dodanie końcówki *-a*, jak np. *Krefta* < *Kreft* : dolnoniem. ap. *Kreft* ‘rak’; *Munder* przybrał niem. przyrostek *-er*. Od postaci *Mund*, będącej genetycznie zdrobnieniem imiennym, tworzono dalsze zdrobnienia: 6 *Munduć*, 1 *Mundus* w woj. poznańskim i pochodne modelowe *Munduszcowska* 0; 1 *Munduś* w woj. katowickim; 10 *Mundyke*:

7 w woj. jeleniogórskim, 3 legnickim, i modelowe *Mundykowska* 0; *Mundys* 0; 41 *Mundzia* o typowo hipokorystycznym kształcie, z tego 6 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 2 słupskim; pochodne patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ak*: *Mundziak* 0 i 15 *Mundziakiewicz*; 86 *Mundziel*, 145 *Mundzik*, z tego 4 w woj. gdańskim i pochodne patronimiczne *Mundzikiewicz* 0; 4 *Mundzio*. Co znamienne: wiele z tych nazwisk znajduje się poza Pomorzem Gdańskim. Jest niem. homonimiczny rzeczownik *Mund* ‘usta’, z którym można również wiązać niektóre z podanych wyżej nazwisk, jak to robią autorzy niemieccy w odniesieniu do ich nazwiska *Mund* i *Mundt* na człowieka o charakterystycznych ustach (Go 438, Zoder II 195, DF 466), wspominając o tym, że rzeczownik ten oznaczać może także ‘osobę’, por. pol. *gęba* (do jedzenia).

MUZA, MUŻA

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

Nazwiskiem zajmowałem się już dwukrotnie, raz w Pom 1991, nr 5, s. 35–36 oraz w niemieckim (lipskim) periodyku naukowym „Namenkundliche Informationen” 13/14. *Studia Onomastica* VI, 133–137; SEK III 288–290 obok rzeczownika *muża* omawia także *murza* ‘dolna warga opuszczona i wysunięta naprzód’ (SEK III 285–286); NP 126 od zapożyczonego *murza*, *mirza* ‘tytuł książęcy u Persów i Tatarów’. Geografia nazwisk też wskazuje na to, że mamy do czynienia z homofonami, tj. nazwiskami tak samo brzmiącymi, ale mającymi inną etymologię i inną pisownię.

Murza bowiem występuje głównie na Mazowszu: na 255 nosicieli nazwiska 26 występuje w woj. warszawskim, 64 ostrołęckim, w woj. gdańskim tylko 8. *Muża* historycznie był notowany na całym Pomorzu, dziś występuje głównie na północy Kaszub, szczególnie na Półwyspie Helskim. Sych III 146 podaje *Muża* ‘nazwisko kaszubskie’ (Puckie). SNW więc ujawnia 189 osób o nazwisku *Muża*: 168 w woj. gdańskim, po 3 słupskim i łódzkim, 13 katowickim; z pochodnych: 103 *Mużaj*: 3 w woj. gdańskim, 28 wrocławskim, 27 sieradzkim; 175 *Mużak*: 1 w woj. gdańskim, 45 warszawskim; 399 *Mużalewski*: 38 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 56 gdańskim; 267 *Muża*: 242 w woj. gdańskim, 1 elbląskim, po 4 słupskim, koszalińskim i tarnobrzeskim; 2 *Muża Grzenia* w woj. gdańskim; z pochodnych na Pomorzu Gdańskim: 5 *Mużański* w woj. gdańskim; 18 *Mużanowski*: 1 w woj. gdańskim; 28 *Mużański*: 1 w woj. gdańskim, 22 warszawskim; 1 *Mużewicz* w woj. elbląskim; 173 *Mużyło*: 2 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim.

Historycznie potwierdzone zostało, jak to już powiedziałem, na całym Pomorzu. W r. 1583 w Cekcynie pod Tucholą wizytatorzy zapisali kasjera kościelnego (*vitricus ecclesiae*) Lucas *Muzy* (F I–III 142); w r. 1652 w Sławęcinie, pow. chojnicki, zapisany został Joannes *Musow* (F XI–XV 203); w r. 1664 we wsi Łąkorz, pow. lubawski, zanotowany został karczmarz Jan *Muża* (F XXXII 443); w r. 1678 w lesie pod wsią Gniewino wspomniany został leśniczy i strzelec Jakub *Muża* (F XXXIX 89). Liczne są poświadczenia z metrykalnych ksiąg kościelnych na całym Pomorzu: w parafii Pogódki pod Skarszewami zapisana została Anna *Mużanka* r. 1701, w Skarszewach Marianna *Muża* r. 1842; w Kościerzynie Marianna *Mużolowa* r. 1753; *Mużał* też notowany w par. Lalkowy pod Świeciem: Martino *Mużał* 1807 i Maria *Musał* r. 1832; Franz *Muża* r. 1894 w Kielnie, pow. wejherowski i inne.

Przystępując do objaśnienia nazwiska, powtórzę to, co podawałem w wymienionych na wstępie artykułach, tym bardziej, że objaśnienie to zyskało aprobatę W. Borysia (SEK III 288), bo ujawnić muszę, że K. Rymut (Rym, NP II 127) dopuścił narzucającą się etymologię od starożytnej *muzy* (nie przytoczył jednak już przenośnego znaczenia ‘kobieta niezwyklej urody’), a B. Kreja (KN 167) dopuszcza za Zoder II 130 niem. pochodzenie od średnio-dolno-niem. *musche* ‘wróbel’. Moim zdaniem punktem wyjścia jest wykrzyknik onomatopeiczny (od *mu-mu*) przywołujący krowę *mużia-mużia* (w tej formie znam z południa Kaszub, u Sych III 147 notowany jako *muża* z akcentem na koniec wyrazu). Z wykrzyknika przeszło na ‘krowę’, por. pieszczotliwie o krowie ‘krówka’ (Sych III 146), z tego ‘kobieta tęga, otyła’ czy w ogóle niechętnie o ‘kobiecie’, czy w ogóle człowieku ‘ciamajda, fujara, niedołęga’ (Sych III 146; por. tamże liczne formy pochodne).

MUZOLF, MUSOLF, MAUZOLF I PODOBNE

SNW notuje 537 osób o nazwisku *Muzolf*: 299 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 35 gdańskim, 8 słupskim, 38 poznańskim, 32 pilskim, 39 łódzkim; 6 *Muzolff*: 5 w woj. gdańskim, 1 poznańskim; 239 *Musolf*: 117 w woj. bydgoskim, 30 gdańskim, 12 słupskim, 26 pilskim, 13 toruńskim; 17 *Musolff*: 10 w woj. bydgoskim, 1 słupskim, 4 pilskim, 2 koszalińskim; 1 *Muzolenski* w woj. elbląskim; *Mauzolf* 0; 89 *Mausolf*: 26 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 24 słupskim, 13 toruńskim, 10 plockim.

Nazwiska zostały bogato poświadczone wśród Kosznajdrów, a więc w pow. chojnickim, człuchowskim i tucholskim. Oto r. 1676 w Bukowie zanotowany został *ghur* Andres *Mausolp*, w Rzeczenicy Ertman *Mausolp*, w Biskupnicy Jerzy *Mausolp* i Jakub *Mausolp*, w Słupi Marcin *Mausolp*, w Rozworach Jerzy *Mausolp*, w Brzeziu Jakub *Mausolp*; w r. 1696 w Biskupnicy Jerzy *Mausolp*, w Rzeczenicy Michel *Mausolp*, w Rozworach Michał *Mauzolphowskie* [włóki], w Chrzastowie karczmarzem Michał *Mausolp*, w Cierzniu Hans *Mausolp*, w Brzeziu Marten *Mausolp* (ISC 12, 16, 17, 21, 23, 52, 55, 72, 84, 87).

Liczne są poświadczenia interesującego nas nazwiska wśród obywateli Chojnic: r. 1606 odnotowany *Musolff* Casper, r. 1683 *Mosolff* Daniel, szewc (*Schuster*), późniejszy radny (*Schöppe*), r. 1711 inny *Mosolff* Daniel, aptekarz, r. 1580 *Musolf* Gorgen, kupiec (*Kaufmann*), syn sędziego, r. 1651 *Musolf* Georg, szewc (*Schubmacher*), r. 1728 *Mosolff* Georg Abraham, szewc, były radny miejski, r. 1668 *Musolf* Michael, szewc, r. 1551 *Musolf* Valentin, r. 1578 *Musolff* Symon, szewc, przybyły z Lichnów, r. 1589 *Mosolff* Tewes, r. 1619 *Mosolff* Urban, sukiennik, przybyły z Ostrowitego (BBK 17, 22, 23, 28, 31, 41, 44, 50).

Jest to złożone nazwisko niem.: w I członie występuje dolnoniem. rzeczownik *Mus* = górnieniem. *Maus* ‘mysz’, w II członie *Wolf* ‘wilk’; tłumaczy to nam postać nazwiska *Musolf* i *Mausolf*. Szerzej zob. *Kosznajderia – kraina i ludzie między Chojnicami a Tucholą (XV–XX w.)*, red. W. Jastrzębski, Bydgoszcz–Tuchola 2003, s. 157.

NACEL

Opracowując w r. 1975 nazwisko *Necel* i jego warianty (Pr J III 7–15), pominąłem wariant *Nacel*, bo się z nim dotychczas nie zetknąłem (SNW wtedy jeszcze nie było); spotkałem jednak p. Jerzego Nacla z Gdańska, którego rodzina wywodzi się z Rożentala pod Pelplinem, i widzę, że nazwisko to również może być zinterpretowane jako pochodne od im. *Mikołaj*, wcześniej *Nikołaj* (ta forma notowana była na Pomorzu jeszcze w XVII w.). Wariant *Nacel* występuje u 41 osób: 17 w woj. elbląskim, 13 gdańskim, 4 śluskim, 6 warszawskim i łódzkim. Po spółgłosce półotwartej, jaką jest *N*, samogłoska *e* (w *Necel*) mogła przejść w *a*. Można jednak nazwisko *Nacel* – biorąc pod uwagę nazwiska *Nac* 0; 159 *Naciewicz*: po 12 w woj. gdańskim, katowickim i suwalskim, 4 śluskim, 3 bydgoskim, 2 elbląskim, 44 łomżyńskim, 17 białostockim, 13 olsztyńskim i inne – sprowadzić do tak samo brzmiącego im. *Nac*, będącego skrótem jednego ze stpol. im. dwuczłonowych *Naczemir*, *Naczęstaw*, *Naczęwoj*, *Naczęwnij* (Mal I 77–78) lub też chrześcijańskiego im. *Anastazy* (mniej prawdopodobny związek z im. żeńskim *Natalia*). Por. do tego kasz. nazwisko *Naczek*, o którym szerzej pisałem w NP 295–296 i hasło *Nacke*.

NACKE, NATZKE

I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Nacke* w woj. toruńskim; 44 *Natzke*: 35 w woj. gdańskim, 3 śluskim, 5 koszalińskim, 1 elbląskim; 5 *Natzkowskie*: 4 w woj. olsztyńskim, 1 szczecińskim.

W r. 1773 Jacob *Natzke* był chalupnikiem u Katarzyny Krenckiej w Kożyczkowie pod Kartuzami; tegoż roku kataster fryderycjański ujawnia w Ostrowie pod Kamienicą Szlachecką wpis: Cat[harina] *Natzka* (Heidn 263, 368).

Nazwiska te winienem był podać w NP II 284–285, gdy omawiałem nazwiska *Nacmer* i *Natzmer*, pochodne od im. stpol. *Naczemir*, są one bowiem zdrobnieniami wspomnianego im. dwuczłonowego *Naczemir*. Forma *Natzkowskie* jest modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-owski* od *Nacek* bądź *Naczek*; w tych to postaciach odwrócono – dla celów germanizacyjnych – pol. przyrostek *-ek* na dolnioniem. *-ke* i tak powstały *Nacke*/*Naczke*. Zdrobnieniem od *Naczemir* jest także im. *Natzel*, tkwiące w tak samo brzmiącym nazwisku *Natzel* u 27 osób, z których 13 występuje w woj. gdańskim, 10 poznańskim, 2 toruńskim. Do omawianej bazy należą zapewne także: *Nactaw* 0; pochodne *Nactawik* 0; 14 *Nacmański* w woj. olsztyńskim; 4 *Nacmerowicz* w woj. warszawskim jako forma patronimiczna od nazwiska *Nacmer*, utworzona za pomocą przyrostka *-owicz*; 1 *Nacnar* w woj. krośnieńskim; 1 *Nacoń* w woj. szczecińskim; 2 *Nacowicz*: po 1 w woj. wrocławskim i zielonogórskim. Podobne jest tu nazwisko *Naczek*, omówione w NP 295–296.

NAJMEG, NAJMEJER, NAUMAYER, NEUMAYER, NEUMAIER

SNW notuje 22 osoby o nazwisku *Najmeg*: 6 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, 4 wrocławskim; 1 *Najmejer* w woj. zielonogórskim; 1 *Naumayer* w woj. słupskim; 24 *Neumayer*: 2 w woj. gdańskim, po 1 legnickim i słupskim, 11 wałbrzyskim, 5 katowickim, 4 warszawskim; 9 *Neumaier*: 6 w woj. zielonogórskim, 2 wrocławskim, 1 szczecińskim; 1 *Niemajer* w woj. opolskim.

Nazwiska złożone pochodzenia germ.: w I członie występuje przymiotnik *neu* ‘nowy’, realizowany w dolnoniem. jako *nie*, *nigge*, średnioniem. i dolnoniem. *nau* (H-W 211) i rzeczownik *Meier* ‘dzierżawca’, zapożyczone z łac. *maior*, a to skrótem łac. wyrażenia *maior domus* ‘zwierzchnik służby w (jakimś) domu’, dosłownie ‘większy, starszy domu’, staro-wysoko-niem. m.in. *meiger* (Kluge 471), z czego dolnoniem. *Meg(g)er*. Por. nazwiska *Nauber*, *Naumann*, *Naupert* (DF 469–470), *Neuber* i dalsze (DF 472–474), *Ney* i *Niebuhr* (DF 472–474) oraz *Meyer* (DF 456).

NAJMILER, NAUMAN, NEJMAN, NEUMAN, NIMAN, NYMAN,
NIGBUR, NOJMILER
I PODOBNE

SNW notuje 4 osoby o nazwisku *Najmiler*: 2 w woj. gdańskim, po 1 warszawskim i katowickim; 68 *Nauman*: 7 w woj. bydgoskim, 22 warszawskim, 17 gorzowskim; 47 *Naumann*: 10 w woj. bydgoskim, po 2 gdańskim i słupskim, po 6 warszawskim, opolskim i szczecińskim; 2577 *Nejman*: 77 w woj. bydgoskim, 34 elbląskim, 58 gdańskim, 47 słupskim, 400 warszawskim, 183 łódzkim, 177 wrocławskim, 138 plockim, 133 szczecińskim, 122 piotrkowskim; 9 *Nejmann*: 1 w woj. bydgoskim, po 2 łódzkim i toruńskim; 1588 *Neuman*: 40 w woj. bydgoskim, 43 elbląskim, 112 gdańskim, 8 słupskim, 402 katowickim, 180 olsztyńskim, 143 opolskim, 92 warszawskim; 4259 *Neumann*: 412 w woj. bydgoskim, 146 elbląskim, 613 gdańskim, 70 słupskim, 707 katowickim, 521 toruńskim, 431 olsztyńskim, 396 poznańskim; 3 *Niman* w woj. opolskim; 46 *Nigbur*: 41 w woj. olsztyńskim, 3 krośnieńskim, 2 suwalskim; 57 *Nojmiler* w woj. gdańskim; 5 *Nojmyler* w woj. gdańskim; 11 *Nojfeldt*: 9 w woj. gdańskim, po 1 katowickim i toruńskim; 2 *Nyman*: po 1 w woj. koszalińskim i szczecińskim; 706 *Nojmar*: 70 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 35 gdańskim, 5 słupskim, 128 olsztyńskim, 96 pilskim, 90 katowickim, 76 poznańskim, 69 leszczyńskim; 18 *Najwaldt*: po 6 w woj. legnickim, łódzkim i wrocławskim; 3 *Najwalt* w woj. wrocławskim; 1 *Najweld* w woj. łódzkim.

Nazwiska te podałem jako warianty dialektalne w jęz. niem. pochodzące od przymiotnika *neu* ‘nowy’, a nowość, inność bywa zaraz zauważana. Starożytni Rzymianie mieli nawet określenie *homo novus* ‘człowiek nowy’, którym lekceważąco określali patrycjusze męża, który pierwszy w swoim rodzie obejmował urzędy, jak np. Cyncero (SKA 194). Dziś epitet ten odnosi się do kogoś nowego w zażyłym gronie. W niemczyźnie przymiotnik *nowy* bywa realizowany obok podstawowej formy *neu*, w pol. realizacji fonetycznej *noj*, gw. jako *nau*, w polszczyźnie zasadniczo *nau*, niekiedy *nał-*; *nie* oddawane po polsku jako *ni* lub *ny*; *nieg(e)* w polszczyźnie *nig/nyg*; *ney* w polszczyźnie *nej* (zob. Go 446).

Podane nazwiska dokumentują warianty od rzeczowników z II członem w formie górnioniem. *Müller* ‘młynarz’, *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’, *Bauer* ‘rolnik, gospodarz’.

NALEZIONY
I POKREWNE

SNW notuje 11 osób o nazwisku *Naleziony* w woj. jeleniogórskim; 1 *Naleziona* w woj. jeleniogórskim; 290 *Naleziński*: 20 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 62 gdańskim, 86 tarnowskim, 26 katowickim, 21 kaliskim, 19 poznańskim; 33 *Należny*: po 1 w woj. gdańskim i nowosądeckim, 31 tarnowskim i inne poza Pomorzem Gdańskim.

W r. 1560 w Pużycach, ziemi łęborskiej, zanotowany został *gbur* Jacob *Nallesonne*, pisany r. 1582 Jacob *Nalesan* (WD 445, 549). Od imiesłowu (*z*)*naleziony* czy to o znajdzie, czy może z motywacją religijną, por. 5 dziesiątek różańca tajemnicy radosnej: „Któregoś Ty, Panno, w świątyni *znalażła*”; *Naleziński* jest taką strukturą jak *nścibski*, *mszędobylski*, *guzdralski*.

NAROŻNY, NAROŻNA, NAROŻNIAK
I PODOBNE

SNW podaje 623 osoby o nazwisku *Narożny*: 40 w woj. bydgoskim, 21 gdańskim, 16 ślupskim, 219 poznańskim, 39 wrocławskim, 37 warszawskim, 27 katowickim; 668 *Narożna*: 45 w woj. bydgoskim, 19 gdańskim, 16 ślupskim, 244 poznańskim, 52 łomżyńskim, 43 wrocławskim, 39 warszawskim, 25 zielonogórskim; 410 *Narożniak*: 32 w woj. bydgoskim, 19 gdańskim, 43 poznańskim, 40 radomskim, 38 gorzowskim; 1 *Naróźniak* w woj. jeleniogórskim; 536 *Narożnik*: 49 w woj. gdańskim, 215 radomskim, 86 warszawskim, 38 lubelskim; 76 *Narożnowski*: po 4 w woj. bydgoskim i gdańskim, 45 przemyskim, 15 krakowskim, 6 katowickim; 82 *Narożyński*: 8 w woj. bydgoskim, 33 poznańskim, 31 pilskim; 552 *Naróg*: 5 w woj. bydgoskim, 64 gdańskim, 6 ślupskim, 156 rzeszowskim, 87 opolskim, 62 chełmskim, 60 katowickim, 20 szczecińskim.

SSNO IV 16–17 notuje nazwiska *Naroga* od r. 1471 na Kresach Południowo-Wschodnich i w Wielkopolsce; *Narożny* od r. 1416 z Mazowsza, Małopolski, Wielkopolski i z Kresów Południowo-Wschodnich i formę żeńską *Narożna* z r. 1494 z Kresów Południowo-Wschodnich, które SEMot I 180 wywodzi od rzeczownika *naroga* ‘kopiec graniczny’ lub ‘żelazny rylec’ i przymiotnika *narożny* o prawdopodobnym znaczeniu ‘na rogu mieszkający’, notowanego w polszczyźnie od r. 1399 (C 85). Formy *Narożniak* i *Narożnik* są strukturami patronimicznymi od *Narożny*, *Narożna*, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak*, *-ik*; *Narożnowski* to forma modelowa, utworzona od *Narożny* za pomocą przyrostka *-owski*; *Narożyński* od *Naroga* za pomocą przyrostka *-yński*. Na Pomorzu Gdańskim w r. 1783 zanotowana została w Brzuchowie, par. Jeleńcz pod Tucholą, Hedwigis *Narożna* (Szuta). W księdze ślubów par. Kościerzyna w r. 1890 utrwalony został *Narożniak* Anton (AP XII 239).

NAST, NASTA, NASTACHOWSKI I PODOBNE

SNW notuje 129 osób o nazwisku *Nast*: 22 w woj. gdańskim, 32 białkopodlaskim, 21 warszawskim, 14 łódzkim, 12 olsztyńskim; 2 *Nast* vel *Mast* w woj. warszawskim; 24 *Nasta* w woj. elbląskim; 208 *Nastachowski*: 29 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 6 gdańskim, 46 wrocławskim, 45 plockim, 24 toruńskim; *Nastak* 0; 490 *Nastaj*: 1 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 36 ślupskim, 293 lubelskim, 81 zamojskim, 40 olsztyńskim.

Podstawowe nazwisko *Nast* można objaśnić podwójnie: albo polonistycznie, albo germanistycznie. W interpretacji polonistycznej wywiedziemy je od im. *Anastazy* jako jego zdrobnienie, por. z Małopolski z lat 1470–1480 (od J. Długosza) formę *Nastka* (Mal III 183, SSNO IV 20) i ks. wikarego *Anastazego*, tytułowanego na co dzień *Nastkiem* (w mian. lpoj. *Nastek*), zwanego także *Nastusiem* w *Ludziach bezdomnych* S. Żeromskiego. Od *Anastazja* w staropolszczyźnie notowane były formy *Nastazja* od ok. r. 1265 wśród premonstratensów wrocławskich, w Wielkopolsce, Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich, jak i Północnopolskich; *Nastja* od r. 1453 na Kresach Południowo-Wschodnich, tamże *Nasta* od r. 1369 i *Nastka* od r. 1369 w Małopolsce, Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich (Mal III 352). Por. także im. w SIW: męskie: 1 *Nastazj* w woj. suwalskim; 1 *Nastas* w woj. szczecińskim; 3 *Nastazj*: po 1 w woj. gdańskim, plockim i toruńskim; żeńskie typu 52 *Nastazja*; 6 *Nastia*. Zoder II 204 wywodzi niem. nazwisko *Nast* od gw. i wczesno-nowo-niem. *nast* ‘gałąź, sęk’, przen. ‘grubianin’. Niektóre formy nazwisk zbliżają się do podstawy *Nastały*, o którym zob. NP III 237.

NASZ, NASZKE, NASCHKE, NASZKA I PODOBNE

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Nasz*: 4 w woj. wrocławskim, 1 krakowskim; 12 *Naszke*: 4 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 1 jeleniogórskim; 17 *Naszka* w woj. elbląskim; 3 *Naszawa* w woj. walbrzyżskim; *Naszara* 0; 126 *Naszewski*: 3 w woj. bydgoskim, 104 warszawskim.

Nazwiska wyżej podane pochodzą od jakiegoś im. pełnego. Tak też sugeruje Mal II 24, 42, 180, wskazując na te stpol. im., które zaczynają się sylabą *na-*: *Nabor*, *Nadziej*, *Nagod*, *Nagor*, *Nagrod*, *Namir*, *Namysł*, *Nasił*, *Nastaw*, *Nawoj*, *Nawnij*, *Nazjyr*, *Naczemir*, *Naczegrad*, *Naczęstaw*, *Naczęwoj*, *Naczęwnij*, *Nasiębąd* lub *Nasiębud*, *Nasiębor*, *Nasięgniew* (Mal I 99); były też im. z przeczeniem, a wśród nich *Nienasz*. Niewykluczone także zdrobnienie od im. *Anastazy*. W r. 1423 w Wielkopolsce odnotowane zostało im. *Naszko* (Mal II 42). Forma *Naszek* ziemczona została przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke* do postaci *Naschke* w zapisie niem. i *Naszke* w zapisie spolszczonym, dalsze spolszczenie nastąpiło przez wymianę końcowego *-e* na *-a*, tj. *Naszka*, *Naszewski* jest formą modelową powstałą od *Nasz* za pomocą przyrostka *-ewski*; *Naszara* i *Naszawa* to dawne zdrobnienia od jednego z wyżej podanych im., por. *Stanar* od *Stanisław*, *Wojnar* od *Wojciech*, *Godawa* od *Godziśław*. Trudno omawiane nazwisko *Nasz* wywieść od zaimka dzierżawczego *nasz*, takich tworów nie notuje się w językach europejskich: podobnie nazwisko 17 *Meusz* i 419 *Meus* nie pochodzi od łac. zaimka *meus* ‘mój’, lecz od im. *Barłomiej*, po łac. i niem. *Bartholomeus*. Por. Wojciech *Meus* r. 1765, leman, czynszownik w Starej Hucie, dziś powiat kartuski (F LXXXVIII 135).

Na nazwisko *Naszęk* wskazują formy pochodne z SNW: 92 *Naszęko*, w tym 38 w woj. bydgoskim, 5 ślupskim; 110 *Naszękowski*, z tego 3 w woj. bydgoskim; 22 *Naszęora*, z tego 2 w woj. gdańskim; 2 *Naszęorkowski* w woj. warszawskim; 1 *Naszęota* w woj. ślupskim; 59 *Naszęński*; może i inne od podstawy *Naszę* i *Naszęk*.

NAWOS I PODOBNE

SNW podaje nazwiska złożone: *Navos-Wysocki* u 11 osób: 5 w woj. ślupskim, 2 gdańskim, 4 szczecińskim; 3 *Navoż-Wysocki* w woj. ślupskim; 1 *Navos Wysocki* w woj. gdańskim; 18 *Navus-Wysocki* w woj. gdańskim; 1 *Navoż* w woj. ślupskim.

W księdze ławniczej Kościerzyny w r. 1551 zapisany został Kristek *Nowos*; J. Karnowski podawał *Navoż Wysockich* od r. 1700, mój nauczyciel jęz. ang. z LO w Kościerzynie, mgr Alfons Wysocki, rodem z Wysokiej Zaborskiej w pow. chojnickim poinformował mnie, że rodzina nosiła przydomek *Navos*. W Przyd 160 wywiodłem n. tego przydomka od im. *Navoj* z przyrostkiem *-s* (o tej strukturze pisałem szerzej w SI Oc (XXXV 1978, s. 15–25). SNW podaje wiele nazwisk opartych na stpol. im. *Navoj*, notowanym od r. 1252 w Małopolsce, od r. 1424 na Mazowszu, od r. 1460 na Kresach Południowo-Wschodnich, od r. 1480 na Śląsku (SSNO IV 24–26, gdzie wiele form pochodnych i pokrewnych (m.in. słynna krakowska *Navojka*): 30 osób *Navoj*: 14 w woj. legnickim; 14 *Navoik*; 314 *Navojczyk*; 4 *Navojek*; *Navojka* 0; 607 *Navojski*. Nazwisko *Wysocki* według SNW nosi 29 720 obywateli, z tego 1726 w woj. gdańskim, 1341 bydgoskim, 568 elbląskim, 397 ślupskim; pomorscy *Wysocy* pochodzą z *Wysokiej Zaborskiej* w pow. chojnickim.

NAZAR I POCHODNE

SNW podaje 966 osób o nazwisku *Nazar*: 25 w woj. bydgoskim, 64 elbląskim, 41 gdańskim, 6 ślupskim, 65 wrocławskim, po 60 w białostockim i lubelskim, 51 przemyskim, po 47 katowickim i opolskim; *Nazara* 0; 778 *Nazarewicz*: 6 w woj. bydgoskim, 98 elbląskim, 32 gdańskim, 13 ślupskim, 79 białkopodlaskim, 68 warszawskim, 62 lubelskim, 67 katowickim; 78 *Nazarewski*: 7 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 33 warszawskim, 16 wrocławskim; 352 *Nazarkiewicz*: 2 woj. bydgoskim, 42 katowickim, 34 opolskim, 32 przemyskim, 25 wrocławskim; 577 *Nazarko*: 2 w woj. bydgoskim, 27 gdańskim, 218 białostockim, 71 przemyskim, 30 szczecińskim, 28 wałbrzyskim, 23 katowickim, 26 ślupskim; 8 *Nazarowec*: 1 w woj. elbląskim, 7 opolskim; 110 *Nazarowicz*: 9 w woj. elbląskim, 64 suwalskim, 26 zamojskim; 13 *Nazarowiec*: po 5 w woj. elbląskim i suwalskim, 3 opolskim; 106 *Nazarowski*: 2 w woj. gdańskim, 63 suwalskim, 16 katowickim; 118 *Nazarski*: 5 w woj. bydgoskim, 44 łódzkim, 22 sieradzkim; 1702 *Nazaruk*: 16 w woj. bydgoskim, 45 elbląskim, 37 gdańskim, 27 ślupskim, 441 białostockim, 394 białkopodlaskim, 161 chełmińskim, 40 suwalskim; 1 *Nazarun* w woj. gdańskim; 131 *Nazarek*: 7 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 24 kaliskim, 16 pilskim, 15 szczecińskim; 325 *Nazarczuke*: 10 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 8 ślupskim, 56 siedleckim,

49 zamojskim; nadto od tej samej (ostatecznie) podstawy pochodzące, ale na Pomorzu niezaświadczone: 9 *Nazarański*; 7 *Nazarczenko*; 99 *Nazarczyk*; 55 *Nazarenko*; 7 *Nazarenych*; 3 *Nazarian*; 16 *Nazarien*; 1 *Nazariewicz* w woj. przemyskim; 7 *Nazarjen*; 48 *Nazarow*; 2 *Nazarowce* w woj. zamojskim; 5 *Nazarów*; 4 *Nazaruk-Panasiuk* w woj. olsztyńskim; 37 *Nazary*; 7 *Nazaryszyn* w woj. katowickim; 2 *Nasar* w woj. częstochowskim; *Nasarczyk* 0; 4 *Nasarek*; 2 *Nasarowska*.

Wszystkie podane wyżej nazwiska pochodzą od im. *Nazar*, dziś noszonego w Polsce przez 19 osób, 1 osoba *Nazareusz*, 1 *Nazarij*, 11 *Nazariusz*, 3 *Nazary*, 1 *Nazar*, 2 *Nazir*, 2 kobiety noszą im. *Nazaria* (SIW). Imię *Nazar* zostało zanotowane w r. 1470 na Kresach Południowo-Wschodnich, a wcześniej w Małopolsce, pochodne *Nazarek* w r. 1494 w Wielkopolsce (Mal III 294, SSNO IV 26, VII 163, SEMot II 96). Pochodzi ono od n. miasta *Nazaret*, po gr. *Nazarios*, po łac. *Nazarius* lub *Nazarenus*, z czego pol. *Nazar* lub *Nazary* (po odrzuceniu łac. końcówki *-us* jak *wikary* z *vicarius*) i *nazareński*. Ta ostatnia postać przymiotnika utrwaliła się w przydawce odmiejscowej o Jezusie: *Jezus Nazareński* (*król żydowski* z krzyża, w skrócie *INRI* = *Iesus Nazarenus Rex Iudeorum*). Imion od n.m. jest dużo, por. choćby *Roman* z łac. *Romanus* od *Roma* 'Rzym', *Magdalena*, tj. kobieta z *Magdali*. Hagiografia zna 5 *Nazariuszów*, m.in. Nazara z Mediolanu, męczennika z czasów Nerona, Nazariusza biskupa z VI w. (KIS IV 355–356).

Wśród wyliczonych nazwisk występują formy patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ewicz*: *Nazarenwicz*; *-uk* i *-(cz)uk*: *Nazaruk*, *Nazarczuk*; *-enko* i *-czenko*: *Nazarenko*, *Nazarczenko*; modelowe, powstałe za pomocą przyrostka *-ski*: *Nazarski*, *Nazareński*, *Nazarowski* i inne.

NEHREBECKI

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 147 osób o nazwisku *Nehrebecki*: 1 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 22 warszawskim, 19 przemyskim, 18 wrocławskim, 14 jeleniogórskim, 12 opolskim, 11 białostockim; *Nehrebińczyk* 0; 19 *Nebrybecki*: 16 w woj. przemyskim, 2 katowickim, 1 krośnieńskim.

Nazwisko nosi Anna Nehrebecka, popularna i lubiana aktorka. Herbarz Leszczyca (292) podaje Nehrebeckich, h. Sas, z woj. braclawskiego i z Łomży z r. 1600, gdzie mieli się pisać także *Nierhebecki* (forma niepotwierdzona w SNW). Od n.m. *Nebrybka*, gm. Medyka, woj. przemyskie, która od n. rzeki *Nebrybka* (NMP VII 364), por. też R II 143.

NEHRING

SNW podaje 674 osoby o nazwisku *Nehring*: 57 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 66 gdańskim, 6 ślupskim, 188 toruńskim, 62 olsztyńskim, 53 poznańskim, 31 warszawskim; 2 *Nebryng*: po 1 w woj. opolskim i toruńskim i z adideacją (odniesieniem, nawiązaniem) do przeczenia *nie*: 35 *Niering*: 34 w woj. legnickim, 1 ciechanowskim. Nazwisko nosił Władysław Nehring (1830–1909), profesor sławistyki na Uniwersytecie

Wrocławskim, kurator Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego, edytor *Psalterza floriańskiego* i *Kazań gnieźnieńskich*, pod jego wpływem był Kaszuba Florian Ceynowa (1817–1991).

DF 471 objaśnia na dwa sposoby: 1) przezwisko od średnio-dolno-niem. *neringe* + nowo-wysoko-niem. *Nabrung* ‘pożywienie, wysługa’; 2) nazwisko od n.m. *Nebringen* z Meklemburgii lub też od n. terenowej *Nebring/Nebrung* ‘długi, wąski pas roli’.

NELKE, NELKA, NELKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 330 osób o nazwisku *Nelke*: 151 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 30 gdańskim, 27 katowickim, 26 toruńskim, 21 opolskim; 152 *Nelka*: 26 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 22 gdańskim, 3 słupskim, 31 kaliskim, 17 krakowskim, 14 wrocławskim; 18 *Nelken*: 14 w woj. warszawskim, 4 katowickim; 4 złożone *Nelken-Żbik* w woj. warszawskim; 2 *Nelkin*: po 1 w woj. warszawskim i wrocławskim; 15 *Nelkner* w woj. pińskim; 189 *Nelkowski*: po 11 w woj. bydgoskim i warszawskim, 13 elbląskim, 8 gdańskim, 105 toruńskim, 19 olsztyńskim.

Historycznie na Pomorzu Gdańskim nazwisko notowane było głównie wśród Kosznejdrów, gdzie w r. 1772 utrwalony został Andreas *Nelke* w Ogorzelinach, nadto Stanislaus *Nelke*, honorowy kanonik (*Ehrendomberr*) *Nelke* i inni (Rink 74, 82, 149, 160, 162 przyp. 353); Paul *Nelke* był proboszczem do r. 1850 (nie wiadomo odkąd) w Łęgowie pod Gdańskiem (Muhl 129), w r. 1920 w Ostrzycach, pow. kartuski, nauczycielem był niejaki *Nelke*, który przeprowadził się do Niemiec (Heidn 396). Stosunkowo często notowane było na Kociewiu, Damps 215 podaje z ksiąg kościelnych par. Sartawice pod Świeciem Marianna *Nelkowa* 1753, niezlokalizowane z archiwaliów pelplińskich: Michael *Nelka* 1747, Wojciech *Nelka* 1753, Marcin *Nelka* 1771 i Michał *Nelkowski* 1747, r. 1815 *Nelke* (F XIII 548).

Nazwisko pochodzi od niem. rzeczownika *Nelke* ‘goździk jako przyprawa’, potem ‘kwiat goździk, Dianthus’. Kluge 501–502 podaje, że wyraz powstał z średnio-dolno-niem. *negelken* = górnioniem. *Nägelchen*, *Nägelein*, tj. zdrobnienie od *Nagel* ‘gwóźdź’. Było to określenie goździków (przyprawy), przypominających rzeczywiście małe gwoździe, np. szewskie, stąd też ang. n. *pink* (o czym szerzej w NP 322–323 w związku z nazwiskami *Penk*, *Penka*). Wzorem mógł być model łac. *clavulus* od *clavus*, -i ‘gwóźdź, ćwiek’. U Kosznejdrów często notowane także nazwisko *Nölke* (zob. Rink 105, 108), które jednak Zoder II 231 objaśnia jako formę zdrobnionego im. *Nolte*, powstałego od *Arnold*. W tej sytuacji 15 *Nylke*: 3 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim; 32 *Nylke*: 30 w woj. bydgoskim, po 1 gdańskim i leszczyńskim; 1 *Nylka* w woj. bydgoskim; 2 *Nylko* w woj. tarnowskim można traktować jako fonetyczną kontynuację historycznych nazwisk *Nelke*, na co zdaje się wskazywać geografia obu form, albo *Nölke* (dziś w SNW nienotowanych). Dodać jeszcze trzeba, że SSNO IV 28 notuje szlachcica *Nela*, pisanego także *Nelka* z r. 1497 z Wielkopolski i formę żeńską *Nela*, *Nelka* z Kresów Południowo-Wschodnich, które Mal III 265 (zob. SSNO IV 28) wiąże z im. *Korneliusz*.

Parę słów komentarza do podanych w SNW nazwisk: postać *Nelka* jest wynikiem spolszczenia nazwiska *Nelke* przez wymianę niem. -e na pol. -a, *Nelkin* to forma żeńska, jak wyrazy pospolite *Lehrerin*, *Schülerin* od męskich *Lehrer*, *Schüler* ‘nauczyciel, uczeń’; *Nelken* jest formą dop. l.poj. niem. deklinacji słabej; *Nelkowski* pol. formą modelową

powstała przy użyciu przyrostka *-owski*. SNW podaje nadto 15 *Nelkner* w woj. pilskim, nazwisko powstałe przy użyciu niem. przyrostka *-ner*; 1 *Nelkenbaum* w woj. łódzkim z II członem *Baum* ‘drzewo’, częstym w nazwiskach żydowskich, używanym przez nawiązanie do drzewa genealogicznego (*Stammbaum*).

NETZLAF I PODOBNE

Nazwisko nie jest notowane na Pomorzu Gdańskim, ale bardzo przypomina nazwiska typu *Butzłaff*(f) od im. *Budżisław*, *Gutzłaff*(f) od *Godzisław*, *Mudłaff*(f) od *Modlisław*, *Reclaff*(f) od *Radosław* i inne. SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Netzłaf* w woj. wrocławskim; 6 *Netzłaff*: 5 w woj. pilskim, 1 opolskim; 7 *Netzław* w woj. warszawskim; 1 *Nieclaw* w woj. warszawskim; 5 *Nieclaw* w woj. warszawskim; 14 *Nieclawski*: 13 w woj. olsztyńskim, 1 legnickim; możliwe od n. wsi *Nieclawice* (możliwe także od n. wsi *Nieci(e)stawice*, dawniej *Naczęstawice*, notowanej od r. 1423). Nazwiska pochodzą bezpośrednio albo pośrednio od stpol. im. *Nieci**staw*, zdrabnianego m.in. do postaci *Nieci**sz*, *Niechta*, od czego pochodna forma patronimiczna *Niechcic*, znana z *Nocy i dni* M. Dąbrowskiej (o czym szerzej pisałem w Por J 2001, nr 9, s. 69–72).

NIBUS I PODOBNE

SNW podaje 60 osób o nazwisku *Nibus*: 18 w woj. elbląskim, 35 gdańskim, 6 katowickim, 1 nowosądeckim; 21 *Nebus*: 5 w woj. bydgoskim, 7 słupskim, po 4 łódzkim i olsztyńskim, 1 gorzowskim; 3 *Nybus*: 2 w woj. poznańskim, 1 katowickim; może 3 *Niebius* w woj. olsztyńskim także tu należą.

Nazwisko jest pochodzenia dolnoniem., a może już kasz., wywodzi się bowiem od kasz. *něba* ‘daszek u czapki’, zapożyczonego z dolnoniem. *Nibbe* ‘dziób ptaka’. Rozwój semantyczny od ‘dziób’ do ‘daszek u czapki’ dokonał się wg SEK III 320 (gdzie więcej ciekawych szczegółów) przez podobieństwo. Spokrewniony z tym rzeczownikiem jest kasz. rzeczownik *sněba* ‘niekształtny nos, nochal’ (por. SEK IV 339) i *szynobel* ‘złośliwie o nosie’. Niewykluczone, że nazwisko powstało w dolnoniem. przez dodanie przyrostka *-us*. Zoder II 219 notuje niem. nazwisko *Nibbe* od r. 1450 i wywodzi je od omówionego rzeczownika *Nibbe*. Wariant *Niebius* powstał przez nawiązanie do *niebo*.

NIKRAND, NIKRANDT, NIKRANT

SNW podaje 1 osobę pisaną *Nikrand* w woj. gdańskim; 63 *Nikrant*: 53 w woj. gdańskim, 7 katowickim, 3 szczecińskim; 75 *Nikrandt*: 72 w woj. gdańskim, 3 szczecińskim.

Na cmentarzu w Wejherowie spoczywają Paweł *Nikrant* (1917–1983), Helena *Nikrant* (1920–1986) i Zygfryd *Nikrant* (1940–1954). Nazwisko *Nikrand* znajduje się także na liście osób, które otrzymały zapomogę w Rumi z r. 1941.

Nazwisko wywieść można od podstawy *niekręt* ‘niekręty, prosty’ w rzeczownikowej, archaicznej postaci lub też od wezwania: *Nie kręć(ić)* z derywacją wsteczną. Podać można,

że Go 448 podaje niem. nazwisko *Niekrenz* i odnosi je do n.m. *Niekrantz* w Meklemburgii. O historii tej nazwy niczego powiedzieć nie mogę, nie notuje jej J I, J II, a pochodzi ona od dolnoniem. *nie* = górnioniem. *neu* ‘nowy’ i rzeczownika *Kranz* ‘wieniec’.

NIL

I POKREWNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Nil* w woj. przemyskim; 57 *Nilek*: z tego 36 w woj. gdańskim, 17 koszalińskim, 4 leszczyńskim; 1 *Nilenicz* w woj. katowickim; 7 *Nilenski*; 3 *Nili* w woj. leszczyńskim; 1 *Nieli* w woj. bielskim; 2 *Nill* w woj. krakowskim; 1 *Nilon* w woj. przemyskim; 1 *Nils* w woj. katowickim; 3 *Nilsen*: 1 w woj. gdańskim, 2 szczecińskim; 1 *Nilson* w woj. katowickim; 1 *Nilssen* w woj. konińskim; 191 *Nilsson*: z tego 4 w woj. elbląskim, 25 gdańskim, 1 słupskim; 1 *Nilus* w woj. katowickim; 1 *Nilaszewicz* w woj. opolskim; 1 *Nilek* w woj. koszalińskim; 2 *Nilów* w woj. wrocławskim; bez wskazania ilości *Nila*, *Niluń*, *Nilus*.

Nie ulega wątpliwości, że *Nilenicz* jest formą pochodną, patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewicz*, jak *Nilaszewicz* od *Nilasz*; *Nilenski* modelową, powstałą za pomocą suf. *-owski*; *Nilek* powstała od *Nil* przy użyciu przyrostka *-ek*; *Nilów* dzierżawczą; *Nilsen* patronimiczną, tj. wskazującą na ojca ‘syn Nila’ duńską, *Nils(s)on* angielską, utworzoną za pomocą postpozycyjnych członów *-sen*, *-son* < ang. *son* ‘syn’.

W r. 1702 w Chojnicach odnotowany został *Nilk* Thomas, szewc (*Schuster*) (BBK 48). Wśród Kosznejdrów nazwisko to pisane było od r. 1772 jako *Nelke*, *Nölck* i *Nilk*, wywiodłem je od niem. rzeczownika *Nelke* ‘fiolek’ (zob. *Kosznejderia – kraina i ludzie między Chojnicami a Tucholą (XV–XX w.)*, red. W. Jastrzębski, Bydgoszcz–Tuchola, s. 157).

Podstawowe nazwisko *Nil* pochodzi od im. *Nil*.

NIMMERDAS, NIMMERGUT

Nazwisko *Nimmerdas* wystąpiło w r. 1560 w Ciekocinie, w ziemi lęborskiej (WD 439), nienotowane w SNW; w tym źródle wystąpiło nazwisko *Nimmergut* u 15 osób: 3 w woj. gdańskim, 11 wrocławskim, 1 kieleckim; 4 osoby noszą nazwisko *Nimer*: 3 w woj. warszawskim, 1 wrocławskim; 1 o nazwisku *Nimmerichter*.

Nazwisko *Nimmerdas* pochodzi od niem. porzekadła, zarzekania się: *Nimmer das!* ‘to nigdy’ od słów *nimmer* ‘nigdy’ i zaimka *das* ‘to’; *Nimmergut* od stwierdzenia *Nimmer gut* ‘nigdy dobrze’ lub przymiotnikowo ‘nigdy dobry’; *Nimer* (winno być: *Nimmer*) od przysłowka *nimmer* ‘nigdy’; *Nimmerichter* zaś od rady: *Nimm Richter* ‘weź sędziego’, powiedzielibyśmy raczej: *Weż advokata!* (w procesie sądowym).

NITKA, NITCZYŃSKI, NITECKI, NITKOWSKI

I PODOBNE

SNW podaje 2299 osób o nazwisku *Nitka*: 519 w woj. bydgoskim, 41 elbląskim, 96 gdańskim, 19 słupskim, 233 pińskim, 207 poznańskim, 73 warszawskim; 69 *Nitczyński*: 5 w woj. gdańskim, 27 ciechanowskim, 10 warszawskim; 1483 *Nitecki*: 39 w woj.

bydgoskim, 5 elbląskim, 24 gdańskim, 123 warszawskim, 97 sieradzkim, 84 plockim, 59 wrocławskim; 851 *Nitkowski*: 43 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 107 gdańskim, 18 śluskim; 16 *Nitko*: po 1 w woj. bydgoskim i suwalskim, 14 jeleniogórskim.

SSNO IV 69 notuje nazwisko *Nitka* w r. 1490 w Małopolsce (C 86); SEMot I 187 włącza tu także pochodne *Nitowicz*. Nazwisko podstawowe *Nitka* pochodzi od rzeczownika pospolitego *nitka*, postacią wschodniopol. jest *Nitko*, strukturami modelowymi, powstałymi za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych są *Nitecki*, *Nitkowski* i *Nitczyński*.

NOCNIK

SNW podaje 4 osoby o nazwisku *Nocnik*: 3 w woj. bydgoskim, 1 wrocławskim.

Nazwisko to odniesiemy do rzeczownika pospolitego *nocnik* o dawnym znaczeniu ‘po nocach się włóczyć’, jak podaje L III 350 z określeniami synonimicznymi ‘ponocnik, nocownik’ (nadto podaje znaczenie współczesne ‘urynał, szczak’, (dziś mówimy ‘naczynie nocne’) oraz zoologiczne ‘nocnik pruski, zwierzątko trzymające się jak wiewiórka na drzewach, w dniu śpi, w nocy szuka pożywienia’.

NODEWALD

SNW podaje 32 osoby o nazwisku *Nodewald*: 7 w woj. bydgoskim, 25 toruńskim. Poświadczeń historycznych na Pomorzu nie spotkałem, nienotowane także w SSNO.

Wydawałoby się, że to nazwisko odmiejscowe, tymczasem w R II brak, nie notują także autorzy niemieccy takiej miejscowości. Zoder II 230 uważa za nazwisko dwuczłonowe: w I członie występuje staro-wysoko-niem. *nōt* = nowo-wysoko-niem. *Not* ‘konieczność, gwałt’, widoczny w wielu im., jak np. *Notger*, *Grenot*; w II staro-wysoko-niem. *waltan* = nowo-wysoko-niem. *walten* ‘rządzić, panować’; nie jest to więc rzeczownik *Wald* ‘las’, który na pozór prowadził nas do n.m. jako podstawy nazwiska.

NONA, NONNA I PODOBNE

SNW podaje 9 osób o nazwisku *Nona*: 5 w woj. gdańskim, 4 śluskim; 9 *Nonn*: 5 w woj. gorzowskim, 3 katowickim, 1 opolskim; 53 *Nonna*: 8 w woj. bydgoskim, 17 gdańskim, 15 katowickim, 13 piłskim; pochodne *Nonik* 0 i *Nonisz* 0.

Nazwisko *Nonna* i warianty pochodzi od im. *Nonna*. W niemczyźnie *Nonne* to nie tylko ‘zakonnica’, ale także ‘dachówka żłobkowana, gąsiorówka’, stąd nazwiska odzawodowe, głównie notowane na Śląsku: 2 *Nonengieser* w woj. opolskim; 1 *Nongieser* w woj. opolskim; 7 *Nongiesser* w woj. opolskim; 23 *Nongiser* w woj. opolskim; 1 *Nongisser* w woj. opolskim; 1 *Nonnegiesser* w woj. katowickim; 5 *Nonnengieser* w woj. opolskim; 2 *Nonnengieser* w woj. opolskim; *Nonnengiser* 0; 1 *Nonngisser* w woj. katowickim na ‘tego, co odlewał dachówki’ z II członem *Giesser* ‘odlewacz’ od czasownika *giessen* ‘lać’ oraz 6 *Nonnenmacher*: 2 w woj. gdańskim, łódzkim, 1 zielonogórskim na ‘tego, co wyrabiał dachówki’ od *machen* ‘robić, czynić’, *Macher* ‘wytwórca’.

Wyraz *nonna* jest onomatopeiczny, powstały przez reduplikację (podwojenie) spółgłoski przednio-językowo-zębowej *n*, podobnie jak *tata* (ze spółgłoską *t*), *papa* (z dwuwargowym *p*), *baba* (z dwuwargową *b*), *mama* (z dwuwargowym nosowym *m*), kasz. *nana*, *nanka*, *něnka* ‘matka’, też ‘żona’ (zob. Sych III 187, 215, gdzie regionalnie na północy Kaszub *nónia* ‘narzeczona’), por. wieś *Nynkony* pod Gdańskiem od n.os. *Nynka*, dziś *Jasień* (PMT VI 35) i *Nanice* pod Wejherowem od n.os. *Nana* (PMT XIV 69). Realnie wyraz *nonna* we włoskim oznacza ‘babkę’, niem. ‘zakonnice’, kasz. ‘matkę’ i ‘żonę’. Rozwój znaczeń można przedstawić następująco: *non(n)a* ‘zwrot pieszczotliwy do matki’ > ‘serdeczny zwrot do przełożonej zakonu’, por. współczesne ‘mateczko’, w zakonach bazylikańskich prawosławnych *mat’uszyka* > im. zakonne > im. pozazakonne > nazwisko. Zoder II 232 dokumentuje nazwisko *Nonne* od r. 1585, a sam rzeczownik pospolity wywodzi od średnio-dolno-niem. *nunne* i średnio-wysoko-niem. *nunne*, *nonne*, przypisując mu także przenośne znaczenie ‘sterylizowane zwierzę, głównie samica świni’. U Kaszubów *nona* ‘szczygiel’ na zasadzie przyrównywania kobiet w różnym wieku i w różnych funkcjach do ptaków, jak *podlotki* lub *podfruwajki* do ‘ptaków uczących się latać’, *dzierlatki*, *sikorki* ‘młode dziewczyny’, *mądre sony*, *kury domowe*, *głupie gęsi* i inne. Dziwne, że mimo zaświadczeń pośrednich n.os. *Nana*, *Nyna* w n. wsi pomorskich, nazwisko w ogólnie dostępnych mi źródłach pomorskich notowane nie było.

ODER

I POCHODNE

W SNW znajdziemy 74 nazwiska *Oder*: 43 w woj. radomskim, 10 gdańskim, 9 katowickim, po 4 lubelskim i toruńskim, po 2 legnickim i łódzkim (nosi je m.in. ks. Sławomir Oder, główny postulator w procesie beatyfikacyjnym Jana Pawła II); notuje także patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-czyk*: *Oderczyk* 0; *-ewicz/-onwicz*: 3 *Oderewicz* w woj. katowickim; 40 *Oderkiewicz*: 14 w woj. warszawskim, 7 sieradzkim, 6 olsztyńskim, po 4 ostrołęckim i szczecińskim, 2 siedleckim od formy *Odereki*; 7 *Oderowicz*: 4 w woj. warszawskim, 2 kieleckim, 1 radomskim; modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-(ow)ski*: 38 *Oderski*: 29 w woj. skierniewickim, 4 łódzkim, 3 gdańskim, 2 śluskim; 8 *Oderowski* w woj. bydgoskim.

Od n. rzeki *Odra*, po niem. *Oder*. Nazwiska od n. rzek, por. np. *Bżura* 389 osób; n. rzek przyjmują twórcy jako pseudonimy literackie, np. Stanisław Pestka – *Zbrzyca*, Czesław Wydrzycki – *Niemen*.

OGON, OGONEK, OGONKOWSKI, SZWANC

I PODOBNE

SNW podaje 296 osób o nazwisku *Ogon*: 180 w woj. katowickim, 39 tarnobrzeskim, 32 zamojskim; 2 *Ogonczyk* w woj. częstochowskim; 711 *Ogonek*: 14 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 135 katowickim, 121 warszawskim, 118 radomskim; 59 *Ogoniak*: 9 w woj. gdańskim, 31 poznańskim; *Ogoniek* 0; 1 *Ogoniowska* w woj. bydgoskim; *Ogonik* 0; 1 *Ogonowicz* w woj. legnickim; 18 *Ogonkowski* w woj. lubelskim; 3724 *Ogonowski*:

50 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 153 gdańskim, 42 słupskim, 394 warszawskim, 221 łomżyńskim, 145 szczecińskim, 209 ostrołęckim; 32 *Ogoń* poza Pomorzem (możliwe od ros. *ogon* ‘ogień’); 29 *Ogoński*, również poza Pomorzem; 55 *Ogończyk*: 1 w woj. gdańskim, 40 częstochowskim, 6 warszawskim; 9 *Ogończyk-Gliniewicz*: 8 w woj. gdańskim, 1 poznańskim; 5 *Ogończyk-Makowski* w woj. plockim; 71 *Szwanc*: 51 w woj. zamojskim, 9 legnickim; 6 *Szwancer* w woj. wrocławskim; 17 *Szwancarz*: 16 w woj. opolskim, 1 katowickim; 2 *Schwanzer*: po 1 w woj. jeleniogórskim i krakowskim; 1 *Tail* w woj. bydgoskim; 110 *Tajl*: 92 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 4 krakowskim, 1 warszawskim.

Historycznie nazwisko notowane było na Kociewiu: w r. 1748 Damps 221 wynotowała z archiwaliów pelplińskich *Ogon stary*, a więc wyraźne przezwisko i wcześniej z r. 1740 Tomasz *Ogonek*; SSNO IV 102 notuje *Ogon* od r. 1318 z Wielkopolski, z XV w. z Małopolski i Mazowsza, też z lat 1307–1319 *Hogon* z Pomorza, również jako n. herbową, odniesioną przez SEMot VI 39 do n.os. *Ogon*, oraz *Ogonek* od r. 1431 z Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza, Śląska i Kresów Południowo-Wschodnich, również przezwiska *Gęsi Ogon*, *Kozi Ogon*.

C 88, SEMot I 193–194 wywodzi je naturalnie od rzeczownika *ogon*, notowanego w polszczyźnie od r. 1400. Po niem. *ogon* to *Schwanz* i por. w SNW 6 osób o nazwisku *Szwanz* w woj. legnickim; 71 *Szwanc*: 51 w woj. zamojskim, 9 legnickim, 5 katowickim, 3 krakowskim; po ang. *tail* i por. 1 osobę *Tail* w woj. bydgoskim, 110 *Tajl*, z tego 92 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, choć to możliwe z niem. *Teil* ‘część’, por. 6 osób zapisanych *Teil* w woj. gdańskim. Można było kogoś przezwąć *Ogonem* także ze względu na wtórne znaczenia rzeczownika *ogon* (znanego tylko jęz. pol. i łuz., pochodnemu od *obgonić* (się); wyparł on wcześniejszy rzeczownik *chwost* B II 396), np. ‘penis’ (jak łac. *cauda*, -ae) oraz materiał frazeologiczny, jak „być w ognio” „na końcu” czy przysłowiowe „Więcej się wskóra lisim ogonem, jak lwim pazurem”. Herbarz Leszczyca (246, 262) notuje *Ogonowski* h. *Ogończyk* z woj. krakowskiego i z Płocka oraz h. *Pomian*. Nazwisko odnieść można do n.m. *Ogonowo*, gm. Gliniojeck, woj. ciechanowskie, czy *Ogonów*, gm. Ryki, woj. lubelskie; gm. Kamiennik, woj. opolskie (WU II 613).

OLDAK, OLDAKOWSKI

I PODOBNE

SNW podaje *Oldach* i *Oldak* bez podania ilości (wskaźnik 0); 1 *Oldachowski* w woj. bielskim; 1806 *Ołdak*: 15 w woj. bydgoskim, 40 elbląskim, 33 gdańskim, 17 słupskim, 634 warszawskim, 396 ostrołęckim, 181 siedleckim, 131 suwalskim; 1189 *Ołdakowski*: 1 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 37 gdańskim, 8 słupskim, 326 łomżyńskim, 256 warszawskim, 110 suwalskim, 85 białostockim, 40 ostrołęckim, 39 skierniewickim; 1 *Ołdek* w woj. suwalskim; 25 *Ołdachowski*: 19 w woj. białkopodlaskim, 5 warszawskim, 1 krakowskim; *Ołdasczyk* 0; *Ołdak* 0.

Jest to forma spolszczona niem. n.os. *Al(l)tag*, dolnoniem. *Al(l)dach* lub *Al(l)dag*. Ta zaś to dolnoniem. im. *Aldach* czy *Aldag*, pochodne w I członie od przymiotnika *edel* ‘szlachetny’ lub rzeczownika *Adel* ‘szlachetny ród’, potem ‘stan szlachecki’; w II członie występuje rzeczownik *Tag* ‘dzień’. Go 160–161, 565 podaje im. *Aladach* (Wrede) z Hamburga z XVI w., a DF 82 nazwisko Jordanus *Aldach* już z r. 1345 z Saksonii-Anhaltu; Zoder I 158 odsyła od formy *Alltag* do *Alletag*, a tam po pierwsze n.os. *Al(l)dag* (ze

znakiem zapytania) lub po wtóre ewentualnie przezwisko (*Übername*) z nazwy-zdania (*Satzname*, *Redensart*) oraz zapisy źródłowe Jost *Allentages hus* r. 1554, Urban *Allentagk* 1600, Hans *Allentag* 1652.

SSNO I 124 notuje Climek *Oldak* 1424 i Mscislaus *Oldak* z r. 1436, też *Mscislaus de Oldaki* w r. 1434 z ksiąg zakroczymskich pod Modlinem, woj. warszawskie, oraz Petrus, filius *Oldakonis* z r. 1405 z Łęczyckiego. Redakcja odczytuje te zapisy *Oldak*. Pierwszy z nich przytacza H. Górniewicz, omawiając mazowieckie nazwy *Oldaki* i *Oldakowo* (*Rodowe nazwy miejscowe Wielkopolski, Małopolski i Mazowsza*, Gdańsk 1968, s. 118, zob. też 122, 158). Górniewicz informuje, że n.os. *Oldak* występowała w średniowieczu w Gdańsku, wywodzi ją z niem. *Alltag* „z dolnoniem. wymową *a-* bliską *o-*, z artykulacją *l* bliską *u* niezgłoskotwórczego oraz z polsko-niemiecką substytucją mocnego *t* jako dźwięcznego *d*”. Co do ostatniego, to zauważyć trzeba, że górnoniem. *Tag* ma odpowiednik dolnoniem. *Dach* (l.mn. *Daach*), por. niem. *Schalltag* = dolnoniem. *Schaldach* ‘dzień przestępny’ i nazwisko *Schaldach* (NP II 399–400); niem. rdzeń *adal* skraca się do *ol*, o czym pisze wyraźnie SEMot V 1–3, por. np. niem. im. *Adalbert* i *Olbert*, *Albrecht* i *Olbracht*.

SEMot I 196 n.os. *Oldak* z SSNO wiąże z ap. *bold*, notowanym w staropolszczyźnie także jako *old*. Autorki białostockie w SHNOB I 273 nazwisko *Oldak* notowane w r. 1578 odnosły do rzeczownika stpol. *old* = *bold* ‘przysięga wierności poddańczej’. (L. Citko, *Nazewnictwo osobowe północnego Mazowsza w XVI w.*, Białystok 2001, s. 83 wylicza tylko formacje na *-ak*, wśród których znalazł się także *Oldak*). Współczesne wariantywne zakończenia w nazwiskach *Oldach* i *Oldak*, *Oldach* i *Oldak* przemawiają za interpretacją dolnoniem. z II członem *Dach* ‘dzień’, choć oboczność *-k* : *-ch* jest w polszczyźnie ogólnie znana, w tym też sufiks *-ak* i *-ach*, np. *ptak* i gw. *ptach* (też w nazwiskach), *Polak* i *Polach* (także w nazwiskach, por. NP 336–337). *Oldakowski* i *Oldachowski* mogą pochodzić od n. wsi *Oldaki* lub *Oldakowo*, pow. Ostrów, Pułtusk, Wysokie, Grójec, Wołomin, Ostrołęka, Mońki lub są strukturami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-owski* od form *Oldak* lub *Oldach*. Herbarz Leszczyca (278) notuje *Oldakowskich*, h. Rawa, z ziemi nurskiej z r. 1482 i z Wołynia z r. 1632.

OLTUCH, OLTUSZAK, OLTUSZEK, OLTUSZEWSKI I PODOBNE

SNW podaje 29 osób o nazwisku *Oltuch*: 11 w woj. elbląskim, 9 olsztyńskim, 4 warszawskim, 3 wrocławskim, 2 białkopodlaskim; *Oltuczyk* 0; 38 *Oltusek*: 14 w woj. siedleckim, 13 warszawskim, 4 ostrołęckim, po 3 katowickim i rzeszowskim, 1 radomskim; 5 *Oltuszek* w woj. łódzkim; 1 *Oltuszczyk* w woj. lubelskim; 9 *Oltuszek*: 6 w woj. elbląskim, 3 warszawskim; 83 *Oltuszeński*: 5 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 8 gdańskim, 29 warszawskim, 16 olsztyńskim, po 4 szczecińskim, toruńskim i wrocławskim; 154 *Oltuszyk*: 3 w woj. gdańskim, 73 białkopodlaskim, 43 lubelskim, 11 warszawskim, 5 szczecińskim, po 4 chełmskim i zamojskim.

Nazwiska pochodzą (ostatecznie) od dolnoniem. *Olltuch* ‘stara chusta, plachta’: w I członie występuje dolnoniem. przymiotnik *oll* = górnoniem. *alt* ‘stary’ i w członie II rzeczownik *Tuch* ‘chusta, plachta, obrus’ (H-W 218). Formy *Oltuszek*, *Oltuszyk*, *Oltuszyk* to już pol. struktury patronimiczne, utworzone od *Oltuch* za pomocą przyrostków

-ak, -ek, -ik; w *Oltusek* obserwujemy mazurzenie; *Oltuszczyk* jest formą pochodną od *Oltuszek*, powstałą za pomocą przyrostka -ik; *Oltuszcowski* modelową, utworzoną za pomocą przyrostka -ewski.

ORESZE, ORZESZK, ORZESZKA

SNW podaje 62 osoby o nazwisku *Orzesze*: 59 w woj. gdańskim, 3 śluskim. Jest to niewątpliwie zniemczona forma przez odwrócenie pol. przyrostka -ek na dolnoniem. -ke, czyli etymologicznie pol. nazwisko *Orzeszek*, notowane u 701 osób: 26 w woj. elbląskim, 44 gdańskim, 5 śluskim, 115 warszawskim, 103 radomskim, 58 skierniewickim, 57 plockim; 18 *Orzesze* w woj. gdańskim, a więc bez *e ruchomego* i 22 *Orzeszka* w woj. gdańskim, a więc w postaci zrepolonizowanej z *Orzeszke* przez wymianę końcowego -e na -a, nadto 35 *Orzeszke*: 29 w woj. gdańskim, 6 śluskim, a zatem z zachowanym pol. i kasz. -rz-; 321 *Orzeszko*, czyli w wersji wschodniopol.: 5 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 2 śluskim; złożone 4 *Orzeszko-Ostrejko* w woj. szczecińskim; 51 w postaci modelowej z przyrostkiem -owski: *Orzeszkowski*: po 2 w woj. bydgoskim i gdańskim, 13 warszawskim, 11 suwalskim, 8 olsztyńskim i w postaci wschodniosłowiańskiej, białoruskiej, znanej z *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza, tj. *Horeszko* 0. Przypomina nam się w tym momencie nazwisko pisarki pozytywistycznej Elizy z Pawłowskich *Orzeszkowej* (1841–1910).

ORTMAN, ORTHMANN I PODOBNE

SNW podaje 235 osób pisanych *Ortman*: 57 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 22 gdańskim, 13 śluskim, 83 bielskim, 9 krakowskim; 199 *Ortmann*: 94 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 60 gdańskim, 10 śluskim, 5 koszalińskim, 4 poznańskim; 1 *Orthmann* w woj. łomżyńskim; 3 *Ortmanowski* w woj. łódzkim; 8 *Ortner*: 1 w woj. gdańskim, 7 opolskim.

Historycznie w r. 1772 w Ciechocinie, pow. chojnicki, mieszkali Peter *Ortman* i Paul *Ortman* (Rink 104), w r. 1841 w Niegowie (*Nobel*) pod Gdańskiem mieszkał niejaki *Ortmann* (Muhl 37), w r. 1860 superintendentem ('zwierzchnikiem duchownych') w Chojnicach był niejaki *Orthmann* (Rink 161, przyp. 362).

Najprościej wywieść omawiane nazwisko od średnio-wysoko-niem. rzeczownika *ortman* 'sędzia rozjemczy; ten, którego głos decyduje przy równej ilości głosów' (Go 456, Zoder II 261). Nazwiska typu 4 *Orth* w woj. katowickim, *Orta* 0 i pochodne są wieloznaczne: można je odnieść do niem. rzeczownika pospolitego *Ort* 'ostre zakończenie, koniec, szpic', gw. także 'szydło' lub do nazw miejscowości *Ort*, np. *Orth* – dziś *Górki* w pow. szczecińskim (R II 642), dużo takich miejscowości w Niemczech: w Bawarii, Dolnej Saksonii, Szlezwiku-Holsztynie, także w Austrii (DF 487); możliwe także jako skrót im. typu *Ortwein*, por. 10 osób o nazwisku *Ortwein* w SNW, z tego 1 w woj. gdańskim; 9 *Orthwein* w woj. warszawskim; w NP II 320 próbowałem wiązać z rzeczownikiem *orty/urty* 'szalasy przenośne'.

OSMAN, OSMANOWSKI, OSMĄŃSKI I PODOBNE

SNW podaje 19 osób o nazwisku *Osman*: 2 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 11 słupskim, 119 katowickim, 57 warszawskim, 53 koszalińskim, 30 zamojskim, 29 wrocławskim; 26 *Osmann*: 7 w woj. gdańskim, 14 katowickim, 5 opolskim; 2 *Osmanczyk* w woj. elbląskim; 1 *Osmanczyk* w woj. katowickim; 11 *Osmanda* w woj. katowickim; 1 *Osmani* w woj. katowickim; 1 *Osmaniec* w woj. gorzowskim; 6 *Osmanow*: 5 w woj. zielonogórskim, 1 warszawskim; 8 *Osmanowicz*: 4 w woj. jeleniogórskim, po 2 opolskim i zamojskim; 51 *Osmanowski*: 7 w woj. gdańskim, 16 toruńskim, 14 chełmskim; 1 *Osmanów* w woj. wrocławskim; *Osmań* 0; 1 *Osmańczyk* w woj. elbląskim; 56 *Osmańczyk*: 48 w woj. katowickim, 4 opolskim, 3 warszawskim, 1 konińskim; 1232 *Osmański*: 88 w woj. bydgoskim, 99 elbląskim, 89 gdańskim, 36 słupskim, 248 toruńskim, 174 ciechanowskim, 66 olsztyńskim, 65 plockim, 63 warszawskim, 31 włocławskim.

SSNO IV 147 notuje n.os. *Osman* od r. 1400 w Małopolsce. Podstawowe nazwisko *Osman(n)* pochodzi od dwuczłonowego im. germ. *Osman*: w I członie n. boga anglosaskiego *ōs* = staro-wysoko-niem. *Ans* (por. im. *Oswald* i *Ansgar*), w II staro-wysoko-niem. *mann* 'człowiek, mężczyzna, mąż'. Jest też dolnoniem. ap. *Osse* 'handlarz bydłem' (SEMot V 192), por. współczesne niem. *Ochs* 'wół'. Formami patronimicznymi są *Osmańczyk*, *Osmaniec*, *Osmanowicz*, *Osmańczyk*, powstały one przy użyciu przyrostków *-czyk*, *-ec*, *-owicz*, *-czuk*; w formacji *Osmanda* stwierdzamy przyrostek *-da*; strukturami modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka *-ski* i *-owski* są *Osmański* i *Osmanowski*; *Osmanow* i *Osmanów* to genetyczne przymiotniki dzierżawcze od n.os. *Osman*. Nazwisko nosił Edmund Osmańczyk (1934–1989) działacz społeczny i publicysta o renomie światowej. Co innego XIII-wieczny wódz Turków Osman, twórca dynastii osmańskiej.

OT, OTA, OTTE I PODOBNE

SNW podaje 19 osób o nazwisku *Ot*: 14 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim; 14 *Ota*: 2 w woj. bydgoskim, 7 legnickim, 5 zielonogórskim; 304 *Ott*: 74 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 11 gdańskim, 2 słupskim, 30 pilskim, 27 toruńskim, 22 włocławskim, 15 katowickim, 13 koszalińskim; 316 *Otta*: 22 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 167 gdańskim, 12 słupskim, 20 poznańskim, 15 olsztyńskim; 72 *Otte* poza Pomorzem, głównie na Śląsku, tj. 42 w woj. opolskim, 21 katowickim, 4 zielonogórskim; 1 *Otten* w woj. łódzkim; 17 *Ottka*: 1 w woj. elbląskim, 16 toruńskim; 9 *Ottke*: 5 w woj. elbląskim, 4 toruńskim.

Historycznie nazwisko notowane było na całym Pomorzu: z Kociewia Damps podaje: *Otto* (bez imienia) z Miłobądz pod Tczewem r. 1728, z ksiąg kościelnych par. Sartawice pod Świeciem: Eva *Ottova* 1771, Martino *Ott* 1773, Elisabeth *Ottin* 1792, ze St. Kiszewy, pow. kościerski, Pioch, czyli Piotr *Otto*; wystąpiła także forma pochodna patronimiczna Joannis et Catharinae *Otowicz* w Starogardzie Gd., *Księga mieszkańców Chojnic* (BBK 63, 69, 72) ujawnia: *Otto* Bernhard, przybyły z Goldapi, tokarz (*Drechsler*) wpisany w r. 1767, zmarł w r. 1819, następni kwalifikowani są już jako chojniczanie i również tokarze, a więc *Otto* Johann Karl r. 1793, ewangelik, lat 24, zmarł także w r. 1819 i *Otto* Daniel *Ottb* r. 1811, ewangelik w wieku 25 lat. W Przyd 163 podalem

zapisy z r. 1570 z Robakowa, pow. pucki, z Lipnicy, pow. chojnicki, z r. 1752 i inne, był to bowiem przydomek *Robakowski* z *Robakowa*, *Sobański* z *Sobączy*, pow. kościerski, i *Lipiński* z *Lipienic*, dziś *Lipnica*, pow. bytowski, dziś chojnicki. Nazwisko często było notowane na Kosznejderii w katastrze fryderycjańskim z r. 1772, który wyzyskał monografista regionu Rink 104, 105, 106, 108: w Ciechocinie zamieszkiwał Gerge *Ott*, w Dąbrówce pasterz owiec (*Schafhirt*) Laurentius *Ott*, w Obkasie Martin *Ott*, pasterz owiec i krów, Mattes *Ott* w Sławęcinie, w Ogorzelinach Ewa *Ottin*; r. 1696 w Słupi, starostwo człuchowskie, notowany Hans *Otta* (ISC 63).

Nazwisko pochodzi od niem. im. *Otto*, opartego na staro-wysoko-niem. rdzeniu *-od-* lub *-ot-* o znaczeniu 'majątek, dobra dziedziczne'. Forma *Ot(t)a* polega na spolszczeniu przez dodanie *-a*, w *Ottka* dodano polszczące *-ka*, jak w *Szmytka* od dolnoniem. *Schmitt*.

OWIES, OWIESEK, OWIEŚNY, OWIEŚNIAK, OWSIAK, OWSIANY I PODOBNE

SNW podaje 4 osoby o nazwisku *Owies* w woj. warszawskim; 22 *Owiesek*: 14 w woj. piotrkowskim, 6 szczecińskim, 2 wrocławskim; 1 *Owiesny* w woj. poznańskim; 36 *Owiesna*: 16 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 7 toruńskim, 5 kaliskim; 28 *Owiesniak*: po 8 w woj. bydgoskim i poznańskim, 6 warszawskim, 4 koszalińskim, 2 szczecińskim; 1 *Owiesnik* w woj. szczecińskim; 48 *Owiesny*: 18 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 14 kaliskim, 9 toruńskim, 1 katowickim; 2 *Owisia* w woj. słupskim; 1 *Owisi* w woj. słupskim; 923 *Owsiak*: 2 w woj. bydgoskim, 49 gdańskim, 9 słupskim, 126 tarnowskim, 83 krośnieńskim, 81 krakowskim, 60 katowickim; 144 *Owsian*: 13 w woj. gdańskim, 6 słupskim, 63 poznańskim, 27 toruńskim; 394 *Owsiana*: 6 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 20 gdańskim, 11 słupskim, 40 krośnieńskim, 26 kaliskim; 18 *Owsianiak*: po 5 w woj. bydgoskim i bielskim, po 3 poznańskim i wrocławskim; 51 *Owsianicki*: po 4 w woj. bydgoskim, kaliskim i szczecińskim, 17 zielonogórskim, 10 legnickim; 405 *Owsianik*: 18 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 21 gdańskim, 3 słupskim, 30 szczecińskim; 32 *Owsianikom*: 5 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 14 toruńskim; 861 *Owsianka*: 21 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 146 nowosądeckim, 103 warszawskim, 66 katowickim; 479 *Owsianko*: 8 w woj. gdańskim, 140 warszawskim, 20 gdańskim, 57 łomżyńskim, 56 ostrołęckim, 16 olsztyńskim; 302 *Owsian*: 5 w woj. bydgoskim, 3 słupskim, 153 poznańskim, 53 leszczyńskim, 22 zielonogórskim; 303 *Owsian*: 9 w woj. bydgoskim, 3 słupskim, 139 poznańskim, 48 leszczyńskim; 235 *Owsianowski*: 17 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 138 poznańskim, 18 wrocławskim; 655 *Owsiany*: 11 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 45 gdańskim, 17 słupskim, 61 katowickim, 44 wrocławskim; 172 *Owsiański*: 2 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 32 wrocławskim, 31 opolskim, 23 gorzowskim; 102 *Owsicki*: 10 w woj. gdańskim, 6 słupskim, 30 zamojskim; 454 *Owsik*: 2 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 15 gdańskim, 156 pilskim, 58 jeleniogórskim; 56 *Owsikowski*: 4 w woj. gdańskim, 13 legnickim, 10 warszawskim; 810 *Owsieński*: 71 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 26 gdańskim, 9 słupskim, 87 toruńskim, 82 warszawskim, 53 konińskim; 48 *Owsinuk*: 25 w woj. słupskim, 6 wrocławskim; 26 *Owsinukiewicz*: po 9 w woj. gdańskim i słupskim.

Podstawowe nazwisko *Owies* pochodzi od wyrazu pospolitego *owies* na uprawiającego to zboże lub inne motywy, owies bowiem często był punktem odniesienia we frazeologii

polskiej, np. *Dopiero mu owsa, gdy chce do psa* ‘o spóźnionej porze’ (z Knapiusza), święcenie owsa w św. Szczepana (26 XII) i inne; *Owiesek* jest albo patronimiczne, utworzone za pomocą suf. *-ek* od *Owies*, albo pochodzi od zdrobnienia *owiesek* ‘owsik’, też *owiesek* ‘gatunek ryby’; *Owiesny*, *Owieśny*, *Owsiany* pochodzą od odpowiednich przymiotników, pochodnych od rzeczownika *owies*; *Owsiany*, *Owsiana* zawierają bezfunkcyjny przyrostek *-n-* typu *drennianny*, *śłomianny*; *Owsiak* jest formacją patronimiczną, powstałą za pomocą przyrostka *-ak* od *Owies*; *Owsiak* dwuznaczna: albo od zdrobnionego rzeczownika *owsiak*, albo patronimiczną, powstałą za pomocą przyrostka *-k* od nazwiska *Owies*. Formami patronimicznymi są także: *Owsiuk*, *Owsiukiewicz* i inne. Dużo struktur modelowych, powstałych przy użyciu przyrostka *-ski* i jego pochodnych, a więc: *Owsiański*, *Owsianowski*, *Owsianicki*, *Owsicki*, *Owśnicki*. Por. L III 632.

Po łacinie owies to *avena*, *bavena* i por. nazwiska *Avena* u 3 osób w woj. piotrkowskim; 3 *Hawenka* w woj. katowickim; po niem. *Hafer* i por. nazwisko *Haffer* u 6 osób w woj. toruńskim; wcześniejszą formą górnoniem. było *Haber* i por. 1525 osób o nazwisku *Haber*. 15 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 27 gdańskim, 3 śluskim; 177 *Habera*, z tego 16 w woj. bydgoskim (pomijam formy pochodne); 12 *Haberkorn* = *Haferkorn* ‘ziarno owsa’ w woj. gdańskim; w dolnoniem. *Hawer*, *Hawern* (H-W 112) i por. 42 osoby o nazwisku *Hawer*. 2 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 4 gdańskim, 21 przemyskim; *Hawera* 0. Kluge 285–286 sprowadza pojęcie owsa do ‘ziola dla kozla’ z gr. *aigilops* ‘koźle ziele’.

OŻANA, OŻAŃSKI, ORZANA, ORZANOWSKI, ORZAŃSKI, ORZEŃSKI, ORZĘCKI I PODOBNE

Według SNW nazwisko *Ożana* występuje u 54 osób: 19 w woj. krakowskim, 15 katowickim, 7 białostockim, 6 poznańskim, 4 częstochowskim, 3 gdańskim; 1 *Ożanka* w woj. gdańskim; 16 *Ożanna* w woj. katowickim; *Ożanowska* 0; 202 *Ożański*: 40 w woj. olsztyńskim, 37 śluskim, 26 suwalskim, 13 opolskim, 11 krakowskim, 9 katowickim, 8 kaliskim, po 6 białkopodlaskim i gdańskim, po 4 legnickim i tarnowskim, po 3 elbląskim, nowosądeckim i szczecińskim; 22 *Orżana*: 12 w woj. katowickim, 7 bielskim, 3 warszawskim; 19 *Orżanna* w woj. katowickim; 34 *Orżanowski*: 28 w woj. warszawskim, 4 gdańskim, 2 radomskim; 24 *Orżański*: 11 w woj. elbląskim, 9 suwalskim, 4 olsztyńskim; 4 *Orzeński*: 3 w woj. warszawskim, 1 plockim; *Orzenek* i *Orzeńkiewicz* z wykładnikiem 0; 71 *Orzęcki*: 42 w woj. elbląskim, 7 gdańskim, 10 warszawskim, po 4 legnickim i opolskim, po 1 bydgoskim, pilskim, poznańskim i wrocławskim.

SNUP lokalizuje bliżej: 58 *Ożana*: 5 w pow. chrzanowskim, 13 w pow. krakowskim, 5 w Krakowie, 2 w Gdyni, 1 w Sopocie, 4 w pow. cieszyńskim, 1 w Bielsku-Białej, 3 w Częstochowie, 8 w Jastrzębiu-Zdroju, 7 w Katowicach, 9 w Poznaniu; 15 *Ożanna*: 14 w pow. pszczyńskim, 1 w Gliwicach; 121 *Ożańska*: 1 w pow. kłodzkim, 2 w pow. polkowickim, 2 w pow. brzeskim, 2 w pow. nowotarskim, 1 w Zakopanem, 7 w Krakowie, 7 w pow. nyskim, 1 w pow. jasielskim, 9 w pow. lubaczowskim, 21 w pow. człuchowskim, 3 w Gdańsku, 2 w pow. żywieckim, 1 w Bielsku-Białej, 1 w Gliwicach, 1 w Katowicach, 2 w Zabrze, 2 w Bartoszycach, 1 w pow. elbląskim, 6 w pow. giżyckim, 7 w pow. kętrzyńskim, 1 w pow. lidzbarskim, 2 w pow. nidzickim, 1 w pow. olsztyńskim, 5 w pow. ostródzkim, 2 w pow. węgorzewskim, 2 w Olsztynie, 6 w pow. Ostrów Wlkp.,

1 w pow. poznańskim, 1 w Poznaniu, 2 w pow. stargardzkim, 2 w pow. szczecineckim; 113 *Ożański*. 2 w pow. polkowickim, 2 w pow. brzeskim, 4 w pow. nowotarskim, 1 w pow. zamojskim, 2 w Krakowie, 7 w pow. nyskim, 4 w Opolu, 6 w pow. jarosławskim, 7 w pow. lubaczowskim, 13 w pow. człuchowskim, 2 w Gdańsku, 1 w pow. żywieckim, 3 w Bielsku-Białej, 2 w Gliwicach, 1 w Katowicach, 2 w Zabrze, 4 w Bartoszycach, 1 w Elblągu, 7 w pow. giżyckim, 8 w pow. kętrzyńskim, 1 w pow. lidzbarskim, 2 w pow. nidzickim, 6 w pow. olsztyńskim, 1 w pow. ostródzkim, 2 w pow. goldapskim, 4 w pow. węgorzewskim, 3 w Olsztynie, 5 w pow. Ostrów Wlkp., 2 w pow. poznańskim, 3 w pow. stargardzkim, 7 w pow. szczecineckim; *Orzana*; *Orzanna*; *Orzanowski*; *Orzański*; *Orzeński*; *Orzenek*; *Orzeńkiewicz*; *Orzęcki*.

Zgrupowałem tu nazwiska etymologicznie różne, a jak to w podobnych wypadkach bywa, oddziałują one wzajemnie na siebie i przechodzą z jednej grupy do innej. I tak po kolei: *Ożanka* jest nazwiskiem homonimicznym: można je wywieść od rzeczownika pospolitego *ożanka* ‘gatunek rośliny’ albo od n.os. *Ożana* z przyrostkiem *-ka*; podobnie *Ożanna* od nazwy tejże rośliny (SEMot I 203). Omawianą roślinę Śl stp V 714 określa bliżej: *ożanka*, *ożenka* 1) ‘przetacznik ożankowy, Veronica chamaedrys L.’; 2) ‘przytulia pospolita, Galium mollugo L.’; 3) ‘bluszcz kurdybanek, Glechoma hederacea’; podobnie definiuje rzeczownik *ożanna*, nie wymieniając tylko znaczenia 3) ‘bluszcz’.

Było także im. stol. *Ożanna*, pochodne od hebr. okrzyku powitalnego i modlitewnego *bōs-zi ‘anna* ‘Zbaw!’; przejętego do jęz. gr. jako *bōsannā*, z czego łac. liturgiczne *hosanna*, rzadziej *osanna*, przejęte do polszczyzny jako *hosanna*; im. to notowane było ok. 20 razy po łac. *Osanna*, co czytać można *Ożanna*: od r. 1265, z tego w XII w. na Śląsku, w XIV w. w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich, zapisy z Małopolski czytać można *Oszka*; w formie *Ożanka* 10 razy od r. 1397 w Małopolsce i w Wielkopolsce oraz na wspomnianych kresach; w formie *Hożanka* 3 razy od r. 1385 w Wielkopolsce, jako *Oszka* w r. 1387 w Wielkopolsce, w XV w. w Małopolsce jako *Ożanka*, *Hoszka*, *Osanna* i *Zużanna*; im. *Ożanna* < *Osanna* nakładało się na formy od żeńskiego, hebr. im. *Zużanna* (od hebr. *šūshan* ‘lilia’), przejęte do gr. *Sūsanna*, z czego łac. *Susanna*, staro-cerkiewno-słow. *Susana*, pol. *Zużanna*), notowanego ok. 30 razy jako *Zużanna* lub *Żużanna* od r. 1265 na Śląsku, potem w Wielkopolsce i Małopolsce, tu także jako *Oszka*, *Ożanka*, *Ożanna*, *Zuchna*; także jako *Zanna*, *Żanna* od r. 1396 w Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; też *Zuchna* lub *Żuchna* od r. 1388 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich; jako *Zuszka* lub *Zużka* w Małopolsce i Wielkopolsce; *Ożanka* w r. 1409; *Oszka* w r. 1408 w Małopolsce; *Zanka* lub *Zańka*, która to forma może pochodzić także od im. *Aleksandra* (Mal III 379–380, 388). Różne możliwości odczytania zapisów stol. wynikają z niedokładności ortografii stol.

Ożańskich nie notują herbarze, nie była to więc rodzina szlachecka. Nazwisko jest homonimiczne, jego pochodzenie możemy łączyć z trzema podstawami: 1) przezwiskiem *Ożan(n)a*, pochodnym od nazwy rośliny *ożanna* czy *ożanka*; 2) imieniem a) *Ożan(n)a*, pochodnym albo od *Osanna*: radosny okrzyk liturgiczny *hosanna* lub b) *Ożanna* ‘Zuzanna’; 3) n. wsi, SG VII 792 poświadcza: a) wieś *Ożańsko* w pow. jarosławskim, położona nad potokiem Przykopy, który wpada do Sanu, niestety, niewykazaną i nieopracowaną przez S. Rosponda (*Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -osk-*, Wrocław 1969; opracowana przez W. Makarskiego, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin 1999, s. 196,

notowana od r. 1386 *Ożnesko*, dziś *Ożańskie* i pochodna od nazwy terenowej, wywodzącej się od podstawy **Ožxon* od *ožec* ‘spalić, zniszczyć ogniem’); b) dwie wsie włościańskie nad rzeką Dzisną i jeziorem Audenis, pow. święciański; c) wsie *Ożanna Mała* i *Ożanna Wielka*, pow. Iławicki, nad rzeczką *Ożaną*, zwaną inaczej *Złotą Rzeką*, dopływem Sanu. H. Borek (*Zachodniostowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -yn-*, Wrocław 1968, s. 170) sprowadza n. potoku i n. wspomnianych wsi z suf. *-na* do prasl. **ožyna* ‘jeżyna, Rubus caesius L’ na podstawie zapisów *Ożyna*, *Ożena*, *Ożinna* z r. 1581; *Ożinna* r. 1629. Wspomniany W. Makarski (gdzie też dalsza literatura) od imiesłowu *ożżone* (miejsce), tj. ‘miejsce spalone, wypalone’ z wtórnym, analogicznym do przymiotników typu *drewnianny*, *szkłanny* *-n-*. Tak czy inaczej są to nazwy topograficzne pochodne (ostatecznie) od nazwy roślinnej; wsie nad rzeczką *Ożanną* wzięły niewątpliwie nazwę od potoku; *Ożany* mogą być nazwą rodową (rodziną) od im. *Ożan(n)a*. Od nazw podanych wyżej wsi mogło powstać nazwisko *Ożański* w wyniku tzw. konwersji (od *Ożańsko*) lub za pomocą przyrostka *-ski* (od *Ożany* lub *Ożanna*). Z braku zapisów genealogicznych sprawy jednoznacznie rozstrzygnąć się nie da.

Jest jeszcze kwestia nazwisk pisanych przez *-rz-*: *Orżan(n)a*, *Orżański*. Zagadnienie można objaśnić podwójnie: 1) kiedy wymowa stpol. *ř* (r miękkiego) w XIX w. zrównała się z wymową etymologicznego *ž*, można było *Ožan(n)ów* i *Ožańskich* zapisać *Orżan(n)a*, *Orżański*; 2) przez nawiązanie do nazwisk etymologicznie pisanych 297 *Ojrżanowski*, 41 *Ojrżański*, 636 *Ojrżyński* można było również zapisać omawiane nazwiska przez *rz*, które herbarze notują (zob. PES IX) i wiążą z wsiami *Ojrżanowo*, pow. Szubin, *Ojrżanów*, pow. Ujazd, pochodnych od stpol. im. imiesłowowego *Ožrżan* (N 145, 150), por. stpol. *užržeć*, *dožržeć* = współczesne *ujržeć*, *dojržeć*.

PAC, PACA, PACZ, PATZ I POCHODNE

SNW notuje 1679 osób o nazwisku *Pac*: 7 w woj. bydgoskim, 31 elbląskim, 46 gdańskim, 11 słupskim, 200 krakowskim, 183 olsztyńskim, po 182 ostrołęckim i tarnobrzeskim; 38 złożone *Pac-Pomarnacki*: 1 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, po 8 słupskim i warszawskim; 115 *Paca*: 4 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 22 częstochowskim; *Pacz* 0; 49 *Patz*: po 18 w woj. bydgoskim i poznańskim, 4 gdańskim, 3 skierniewickim, po 2 olsztyńskim, toruńskim i zielonogórskim; 2 *Patzek* w woj. katowickim; 110 *Patzner*: 32 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 39 gdańskim, 13 warszawskim; 23 *Patzke*: po 1 w woj. elbląskim i słupskim, 17 gdańskim, 34 częstochowskim; 1 *Patzner* w woj. gdańskim; może tu należą także: 1 *Pazę* w woj. warszawskim; 941 *Pazera*: 2 w woj. bydgoskim, 211 gdańskim, 5 słupskim, 272 kieleckim, 62 częstochowskim, 58 wrocławskim; 31 *Pazerski*: 14 w woj. warszawskim, 8 ciechanowskim, 7 olsztyńskim; z form pochodnych podam tylko te, które poświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim, a więc 1227 *Pacak*: 8 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 18 gdańskim, 45 słupskim, 387 kieleckim, 145 warszawskim, 50 radomskim; 213 *Pacala*: 28 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 73 pilskim, 31 chełmskim; 1182 *Pacar*: 47 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 41 gdańskim, 57 słupskim, 283 katowickim, 105 piotrkowskim, 89 chełmskim; 194 *Pacana*: 10 w woj. bydgoskim, 95 tarnowskim, 20 krośnieńskim; 108 *Pacane*: 17 w woj. elbląskim, 32 krakowskim, 14 bielskim; 4 *Pacani* w woj. gdańskim; 1015 *Pacanowski*: 119 w woj. bydgoskim,

14 elbląskim, 8 gdańskim, 64 katowickim, po 53 łódzkim i tarnowskim; 3579 *Pacek*: 227 bydgoskim, 43 elbląskim, 84 gdańskim, 28 ślupskim, 620 lubelskim, 395 kieleckim, 325 warszawskim, 273 radomskim, 138 bielskim, 136 katowickim; 5 *Pacelerowicz*: 4 w woj. gdańskim, 1 warszawskim; 1 *Pacelujko* w woj. elbląskim; 74 *Pacenko*: 1 w woj. gdańskim, 21 ślupskim; 396 *Pacer*: 91 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 37 gdańskim, 10 ślupskim, 30 katowickim, 33 wrocławskim, 24 toruńskim, 23 szczecińskim; 15 *Pacerowski*: 3 w woj. elbląskim, 12 toruńskim; 1147 *Pacewicz*: 31 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 53 gdańskim, 14 ślupskim, 116 warszawskim, 99 suwalskim; 66 *Pacewski*: 9 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 2 ślupskim, 14 białkopodlaskim.

Historycznie nazwisko *Pac* i warianty notowane było od XVI w. na Pomorzu: w r. 1588 wystąpił *Pacz* de borcz; w Sławkach, pow. kartuski, w r. 1616 mamy zapis Jakuba *paca* Ślawkowskiego; wcześniej w r. 1610 szlachetny Jan Ślawkowski alias *Pac* [...] dziedzic w Sławkowach, po [...] szlachetnym Krysztoffie Wieckim alias *Pac* 1608 (Przyd 164); poza przydomkami *Pac* u kaszubskich rodzin drobnoszlacheckich Borskich z *Borczą*, *Ślankowskich* ze *Ślanków* w pow. kartuskim i *Wieckich* ze Starego *Wieca* w pow. kościerskim (Przyd 164) także arendarz dictus *Pace* 1652, Petrus *Pack* soltys w Silnie, pod Chojnicami; Piotr *Paca* 1720 z Kościerzyny (Przyd 164). W Chojnickim nazwisko trafia dość często do dokumentów: w *Księdze mieszkańców Chojnic* w r. 1638 zanotowany został *Patzke* Gergen, kołodziej (*Rademacher*), przybyły do miasta z Cekcyna, pow. tucholski, wcześniej w r. 1601 *Patzki* Vallentin, w r. 1824 *Patzel* Karl, goniec (*Züchner*) (BBK 21, 35, 77); w r. 1611 w Ciechocinie (Polskim), pow. chojnicki, notowani byli Andres *Paczke* i jego syn *Gregor*; w r. 1653 w Ostrowitem 2 włóki ziemi kościelnej dzierżawił *Pack*, a Peter *Pack* był soltysiem we wsi i zaprzysiężonym kościoła, w r. 1749 w Silnie nabył część folwarku Johann *Packowski* (*Patzke*) (Rink 28, 75, 76, 97).

Podstawowe nazwisko *Pac*, pisane z niem. *Patz* jest zdrobnieniem od im. chrześcijańskiego *Paweł*. Ponieważ przyrostek *-c* traktuję jako pożyczkę ze staro-wysoko-niem. *-izo*, który rozwinął się w niemieczyźnie do postaci *-tz/-tsch* i *-tze/-tsche*, przejęte do polszczyzny jako *-c/-cz* i *-ca/-cza*, widoczne np. w *Kuc/Kucz*, *Kuca/Kucza* od *Konrad* z dawnego *Cuonrath*; *Pec/Pecz*, *Peca/Pecza*, dlatego spodziewałbym się także nazwisk *Pacz/Pacza*; *Pacek/Patzek* to formy zdrobniale albo patronimiczne; patronimiczne są na pewno *Pacak* i *Pacewicz*, ukr. patronimiczną jest *Pacenko*; zniemczoną przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke* jest *Patzke*; zniemczoną przez dodanie przyrostka *-er* jest *Pacer*, zapisane także *Pazer* i z rozszerzonym przyrostkiem *-ner* – *Patzner*, modelowymi, utworzonymi przy użyciu przyrostka *-ski* i jego pochodnych jest *Pacewski*, *Pazerski*; odmiejscowym nazwiskiem pochodnym od n.m. *Pacanów* jest *Pacanowski*, suf. *-ala* stwierdzony w formacji *Pacala*; litewską formą jest *Pacanis*. Dodać trzeba, że wschodniosłowiańskie nazwisko *Pac*, znane z *Pana Tadensza* A. Mickiewicza: *Wart Pac pałaca*, pochodzić może od gw. *pac* 'szczur', znanego w gwarach Polski wschodniej. W Wilnie doświadczyłem, iż w reilgijnym napisie na kościele świętych Piotra i Pawła *Regina pacis funda nos in pace* 'Królowo pokoju, utwórz nas w pokoju' owo *pace* odnoszone bywa do nazwiska *Pac*.

PACH, PASZEK, PAŻONTKA I PODOBNE

SNW notuje 2906 osób o nazwisku *Pach*: po 11 w woj. bydgoskim i elbląskim, 73 gdańskim, 4 ślupskim, 561 katowickim, 291 tarnowskim, 258 częstochowskim, 212 białostockim, 204 krakowskim, 201 nowosądeckim; 9 *Pach-Rudnicki* w woj. gdańskim; 496 *Pacha*: 19 w woj. ślupskim, 228 katowickim, 60 sieradzkim, 25 częstochowskim, nazwisko powstało z formy 53 *Pache*: 37 w woj. katowickim, 9 opolskim, 6 leszczyńskim, 1 zamojskim; ta forma zaś została zniemczona przez dodanie *-e* do formy *Pach*; 14 *Pachaly*: 7 w woj. gdańskim, 5 kaliskim, 2 katowickim; 225 *Pachala*: 28 w woj. bydgoskim, 79 białkopodlaskim, 35 warszawskim, 30 lubelskim, 17 zielonogórskim; 88 *Pachalko*: 4 w woj. bydgoskim, po 5 gdańskim, ciechanowskim i katowickim, 28 olsztyńskim, 16 suwalskim, 13 szczecińskim; 101 *Pachana*: po 4 w woj. gdańskim i katowickim, 56 krośnieńskim, 7 koszańskim; 184 *Pachecki*: 1 w woj. bydgoskim, 14 gdańskim, 108 siedleckim, 31 warszawskim, po 9 w woj. wałbrzyskim i wrocławskim; 126 *Pachela*: 14 w woj. bydgoskim, 3 ślupskim, 54 poznańskim, 18 pilskim; 2 *Pachelezyk*: po 1 w woj. elbląskim i piotrkowskim; 991 *Pachla*: 18 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, po 2 gdańskim i ślupskim, 209 zamojskim, 149 tarnobrzeskim, 116 lubelskim; 1 *Pachleta* w woj. ślupskim; 188 *Pachliński*: 6 w woj. bydgoskim, 58 pilskim, 38 konińskim; 29 *Pachlita*: 5 w woj. ślupskim, 10 wrocławskim, 9 tarnowskim; 1 *Pachna* w woj. gdańskim; 59 *Pachnia*: po 15 w woj. gdańskim i lubelskim, 19 radomskim, 4 warszawskim, 3 wałbrzyskim; 121 *Pachniak*: po 3 w woj. bydgoskim, katowickim, kieleckim i szczecińskim, 45 radomskim, 40 warszawskim, 22 skierniewickim; 29 *Pachnicz*: 10 w woj. gdańskim, 8 gorzowskim, 5 wałbrzyskim, po 3 warszawskim i katowickim; 107 *Pachniewicz*: 4 w woj. gdańskim, 42 łódzkim, 37 toruńskim, 27 piotrkowskim, 15 warszawskim; 228 *Pachniewski*: 2 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 39 warszawskim, 37 toruńskim, 27 plockim; 91 *Pasz*: 10 w woj. gdańskim, 24 bielskim, 20 wrocławskim; 27 *Pasza*: 22 w woj. bydgoskim, 3 łódzkim, po 1 katowickim i konińskim; 290 *Paszak*: 2 w woj. bydgoskim, 27 gdańskim, 116 konińskim, 39 łódzkim, 34 poznańskim; 26 *Paszynek*: 9 w woj. gdańskim, 15 olsztyńskim, 2 szczecińskim jako forma mazurząca i nazwiska pochodne, jednak notowane poza Pomorzem Gdańskim; 4363 *Paszek*: 73 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 296 gdańskim, 13 ślupskim, 1810 katowickim, 394 bielskim, 290 kaliskim, 254 rzeszowskim, 148 poznańskim; 153 *Paszek*: 1 w woj. gdańskim, 20 ślupskim, 52 koszańskim, 34 zielonogórskim; 9 *Paszelka*: 2 w woj. gdańskim, 7 ślupskim; 14 *Paszelke*: 8 w woj. elbląskim, po 3 gdańskim i ślupskim; 527 *Paszenda*: 5 w woj. gdańskim, 517 katowickim; też 9 *Paszęda* na Śląsku; 10 *Paszenko*: 5 w woj. elbląskim, 1 gdańskim; 1 *Paszilke* w woj. bydgoskim; 147 *Paszka*: 4 w woj. elbląskim, 29 gdańskim, 56 katowickim, 18 gorzowskim; 465 *Paszke*: 24 w woj. bydgoskim, 147 gdańskim, 29 ślupskim, 90 poznańskim; 93 *Paszki*: 46 w woj. gdańskim, 41 ślupskim, 5 szczecińskim, 1 katowickim; 196 *Paszkieł*: po 6 w woj. elbląskim i katowickim, 1 ślupskim, 111 kieleckim, 19 koszańskim; 13 *Paszkielenicz*: po 2 w woj. ślupskim i wrocławskim, 8 jeleniogórskim; 275 *Paszkieł*: 167 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 4 gdańskim, 21 jeleniogórskim, 17 pilskim; 5670 *Paszkielnicz*: 242 w woj. bydgoskim, 75 elbląskim, 229 gdańskim, 132 ślupskim, 323 warszawskim, 286 wrocławskim, 280 szczecińskim, 264 poznańskim, 256 koszańskim, 229 zielonogórskim, 219 pilskim, 209 białkopodlaskim, po 206 białostockim i olsztyńskim; 2540 *Paszko*:

48 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 96 gdańskim, 12 słupskim, 578 białostockim, 356 zamojskim, 139 tarnobrzeskim; 581 *Paszekowiak*: po 3 w woj. bydgoskim, bielskim, kieleckim, konińskim i słupskim, 25 gdańskim, 248 leszczyńskim, 68 poznańskim; 57 *Paszekowicz*: 6 w woj. gdańskim, po 8 warszawskim i koszalińskim; 7361 *Paszekowski*: 83 w woj. bydgoskim, 178 elbląskim, 313 gdańskim, 108 słupskim, 841 warszawskim, 339 łódzkim, 327 olsztyńskim, po 316 lubelskim i szczecińskim, 310 białkopodlaskim, 309 suwalskim, 284 białostockim, 244 zielonogórskim, 225 katowickim; 25 *Paszliński*: 4 w woj. gdańskim, 8 opolskim, po 5 łódzkim i poznańskim; 68 *Paszniński*: po 4 w woj. gdańskim, krakowskim i warszawskim, 25 wrocławskim, po 10 legnickim i szczecińskim; 37 *Paszniak*: po 6 w woj. gdańskim, białkopodlaskim i gorzowskim, 9 warszawskim, po 5 opolskim i szczecińskim; 31 *Paszota*: 3 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 19 toruńskim, 6 warszawskim; 3 *Paszotka* w woj. słupskim; 38 *Paszotta*: po 5 w woj. bydgoskim i warszawskim, po 3 gdańskim i łódzkim, 12 toruńskim; 138 *Paszowski*: 5 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 30 kieleckim, 20 katowickim; 51 *Paszuk*: 14 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 10 szczecińskim; 55 *Paszulewicz*: 32 w woj. elbląskim, po 3 gdańskim i olsztyńskim, 10 legnickim; 121 *Paszun*: 2 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 11 słupskim, 26 olsztyńskim, 12 szczecińskim; 23 *Paszyc*: 1 w woj. gdańskim, 10 warszawskim, po 3 katowickim, poznańskim i zamojskim; 7 *Paszylki*: po 1 w woj. elbląskim i katowickim, 2 słupskim, 3 poznańskim; 245 *Paszylki*: 40 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 121 gdańskim, 63 słupskim; 44 *Paszylka*: 4 w woj. elbląskim, po 12 gdańskim i słupskim, 6 legnickim; 17 *Paszylke*: 5 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 1 słupskim, 7 olsztyńskim; 19 *Paszynin*: 4 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 9 warszawskim; 617 *Paszynski*: 19 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 104 wrocławskim, 82 warszawskim, 70 tarnowskim; 1582 *Paś*: 19 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 24 gdańskim, 31 słupskim, 254 katowickim, 90 kaliskim; 77 *Paśke*: po 8 w woj. bydgoskim i koszalińskim, 2 elbląskim; 273 *Paśkiewicz*: 2 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 6 gdańskim, 135 rzeszowskim, po 13 gorzowskim i przemyskim; 1175 *Paśko*: 14 w woj. bydgoskim, 36 elbląskim, po 50 gdańskim i katowickim, 11 słupskim, 517 rzeszowskim, 60 wałbrzyskim, 54 warszawskim; 6 *Paźdzeka*: 2 w woj. słupskim, 4 pilskim; 85 *Paźdzeka-Lipiński*: po 5 w woj. bydgoskim i elbląskim, 15 gdańskim, 54 słupskim, 4 koszalińskim, po 1 katowickim i toruńskim, też poza Pomorzem Gdańskim: 2 *Paźdzeka* w woj. pilskim; 1 *Pażantka* w woj. katowickim; 2 *Pażatka*: po 1 w woj. koszalińskim i szczecińskim; 8 *Pażontka*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim; 73 *Pażontka-Lipiński*: 19 w woj. bydgoskim, po 3 gdańskim i toruńskim, 44 słupskim, 4 katowickim; 3 *Pażotka*: 2 w woj. gdańskim, 1 słupskim.

W r. 1570 wśród obywateli Chojnic odnotowany został *Pache* Gorgen, przybyły do miasta z Białegoboru (*Baldenburg*), hutnik (*Hutter*), a w r. 1776 *Pache* Johann Peter, Samuel, przybyły do miasta z Krosna Odrzańskiego (*Crossen*), szewc (*Schuhmacher*), ewangelik w wieku 37 lat, zmarły w r. 1790; w r. 1658 *Pächell* Amandus, cieśla (*Zimmermann*), przybyły do miasta z Królewca (*Königsberg* i. [n] Preussen), w r. 1692 *Pachall* Andreas, kupiec (*Kaufmann*), przybyły z Grudziądza, a w r. 1700 *Pachall* Christian, fryzjer (*Barbier*), przybyły z tegoż Grudziądza (BBK 20, 40, 46, 47, 64). Wiele poświadczeń zgromadziłem w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej (Przyd 167–168): w r. 1526 w Lipnicy notowany Nicolao (cel. l.poj.) jm *Pazonka* i tamże w r. 1570 Nobilis Thomas *Paszuski*; tegoż r. 1570 w Łąkiem Nobilis Jacobus *Paszantki*, Nobilis Święty *Paszantki*,

Nobilis Thomas *Paszantki*, Nobiles Michael et Thomas *Paszantki*, hortulani ('ogrodnicy') Laurentii *Paszantki*; w Prądzonie Nobilis Martinus *Paszantki* r. 1570; Prądziński-*Parzątko* Stanisław 1609, Brzeziński-*Parzątko* 1613, Lipiński-*Parzątko* Stefan 1615, Maciej *Pusiatka* 1664, Ichmc. PP. Jan i Marcin *Pasatkowie* Lipińscy 1682 w Łąkiem, Imć Pan *Pażatka* Lipiński, Jan *Pażatka* Lipiński 1696, 1703 w Kiedrowicach i tak dalej przez cały czas Rzeczypospolitej szlacheckiej na tzw. Gochach. Sych IV 37 zapisał w formie *Parzutka*. Był to bowiem przydomek *Brzezińskich* z *Brzeźna* Szlacheckiego, *Kiedrowskich* z *Kiedrowic*, *Lipińskich* z *Lipienic*, dziś *Lipnicy*, *Łackich* z *Łąkiego*, *Piechowskich* z *Piechowie* i *Prądzyńskich* z *Prądżony*, wsi w pow. chojnickim, jedynie Piechowice w pow. kościańskim. Dodatkowo można przytoczyć zapisy z r. 1560 *ghurów* z Trzebiatkowej, pow. bytowski: Greger *Passotzki* i Christof *Pasontzky* (WD 215).

Wszystko to bezpośrednio lub pośrednio zdrobnienia (hipokorystyki) od im. *Paweł*, pochodnego z łac. *Paulus*: przymiotnik *paulus* 'mały', nadawanego często dla uzyskania opieki lub wspomnienia św. Pawła z Tarsu, apostoła Chrystusa. Zdrobnienie *Paszatek*, pochodne albo od *Pach*, albo *Pasz* było niemotywowane (niezrozumiałe), dlatego Kaszubi odnieśli je do swego rzeczownika *pażać* 'murawa' i przekształcili w *Pażatka*, pisane także fonetycznie *Pażontka*. Niekiedy kojarzone było z rzeczownikiem *porządek* i pisane przez *rż* i *d*: *Parządka*. Od podstawowych form zdrobnionych (a podałem za SNW tylko te, które poświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim) *Pach* czy *Pacha* i *Pasz* pochodzą: *Pache* jako forma zniemczona przez dodanie końcowego -e, jeśli od *Pach* lub wymianę -a na -e, jeśli od *Pacha*; *Pachala* powstała przez dodanie przyrostka -ala; *Pachatko* przez dodanie przyrostka -ko w funkcji patronimicznej lub deminutywnej, dalej rozbudowane przez dodanie przyrostka -ek: *Pachel(a)*, *Paszek*; -ka: *Paszelka*; ta forma zniemczona została przez wymianę -a na -e: *Paszelke*; formą deminutywną lub patronimiczną od *Pachel* jest *Pachelczyk*; przyrostek -eta: *Pachleta*; -ita: *Pachlita*; -ota: *Paszot(t)a*; -eda/-enda: *Paszęda*/*Paszęnda*; patronimiczny -ak: *Paszak* i *ek*: *Paszek* (możliwe w funkcji deminutywnej), *Paszekowiak* również deminutywne *Paszenko*, *Paszka*, *Paszko* i zniemczone przez wymianę -a na -e: *Paszke*; patronimicznymi formami są *Paszyc*, *Pachnicz*, *Paszkowicz*, *Pachniewicz*, *Paszulewicz*, utworzonymi za pomocą przyrostka -icz i pochodnego -ewicz/-owicz; patronimiczna lub deminutywna formacja to *Pasznik*; przyrostek -yl stwierdzamy w nazwiskach *Paszyluk*, *Paszylek*, w której to formie odwrócony pol. przyrostek -ek na dolnoniem. -ke daje formę *Paszylke*; w której wymienione -e na polonizujące -a ujawnia nam postać *Paszylka*; przyrostek -ul tworzy formę *Paszul* i pochodną patronimiczną *Paszulewicz* z formantem -ewicz; -un postać *Paszun*; przyrostek -ś stwierdzamy w postaciach *Paś*, do niego dotworzone *Paśke* za pomocą przyrostka -(e)k *Paśke*; -ko: *Paśko*; -ewicz: *Paśkiewicz*; nazwisko *Paszynek* ujawnia mazurzenie (etymologiczne *Paszynek*); modelowe, utworzone za pomocą przyrostka -ski i jego pochodnych, są: *Pachecki*, *Paszliński*, *Pasznicki*, *Pachniewski* i *Paszyński*.

Notowaną w SSNO IV 172 i VII 175 n.os. *Pach* odnosi SEMot II 107 również do im. *Paweł* z możliwością od stpol. im. *Pakostaw* czy też wyrazu pospolitego, por. SEMot I 204.

PACHOLEK I POKREWNE

SNW notuje 838 osób o nazwisku *Pacholarz*: 1 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 4 słupskim, 105 nowosądeckim, 32 katowickim; też 3 *Pacholasz* w woj. przemyskim; 649 *Pacholczak*: 18 w woj. elbląskim, 4 słupskim, 138 tarnobrzeskim, po 109 warszawskim i pilskim, 105 nowosądeckim; 45 *Pacholczyk*: po 3 w woj. gdańskim i szczecińskim, 25 białkopodlaskim; 1797 *Pacholczyk*: 37 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 98 gdańskim, 17 słupskim, 283 łódzkim, 159 warszawskim, 144 pilskim, 103 kaliskim, 99 poznańskim; 4 złożone *Pacholczyk* vel *Pachulski* w woj. koszlińskim; 1242 *Pacholec*: 6 w woj. bydgoskim, 33 elbląskim, 30 gdańskim, 8 słupskim, 261 kieleckim, 137 radomskim, 134 tarnobrzeskim, 122 plockim; 123 *Pacholewicz*: 9 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 23 kaliskim; 620 *Pacholić*: 5 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 13 słupskim, 115 sieradzkim, 40 katowickim; 2914 *Pacholski*: 370 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 126 gdańskim, 25 słupskim, 206 konińskim, 143 szczecińskim, 102 radomskim; 249 *Pachol*: 1 w woj. gdańskim, 50 tarnowskim, 48 katowickim, 41 kieleckim; 995 *Pacholek*: 5 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 1 gdańskim, 12 słupskim, 91 zamojskim, 87 wrocławskim, 75 warszawskim.

Historycznie omawiane nazwisko zostało potwierdzone przede wszystkim w pow. bytowskim, tam w r. 1539 w Modrzewie zanotowani zostali *Pacholke*, potem w r. 1559 *Pacholka* Bartos, *Pacholka* Jacob, *Pacholka* Jurgen (w WD 215 notowani w r. 1560 w kolejności: imię + nazwisko), w r. 1780 w Sierźnie *Pacholke* bez imienia i w tymże roku w Niedarżynie *Pacholke* Hans, Jurgen; nazwisko stało się przydomkiem *Modrżeńskich* albo *Modrzejewskich* z *Modze(je)wa* (Przyd 165).

Nazwisko pochodzi od rzeczownika *pachoł*, *pacholek*, znaczącego dawniej i dziś w gwarach ‘młody chłopiec, wyrostek, młodzieniec, pachole’; stpol. było też *pachoł* ‘woźny, sługa, parobek, czeladnik’, w kaszubszczyźnie *pachółke* to ‘chłopiec uczący się rzemiosła’ (Sych IV 9). Bor 407 odtwarza pierwotne znaczenie ‘chłopiec wzięty pod opiekę, wychowanek pełniący funkcje służebne’, por. też *pachole*, np. z Biblii ks. J. Wujka: „jest tu jedno *pachole*” w scenie rozmnożenia chleba. Według B II 481 *pacholek* to ‘najpierw sługa rycerski, giermek władający bronią, towarzyszący rycerzowi w boju; później o słudze dworskim i urzędowym’, por. w jego opracowaniu całą rodzinę etymologiczną. Forma *Pacholek* zniemczona została przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*: *Pacholke*, ta zaś postać z kolei spolszczona została przez wymianę końcowego *-e* na *-a*: *Pacholka*. *Pacholec* od takiegoż rzeczownika *pacholec* ‘pacholek’, używanego w w. XVI–XVIII przez M. Reja, J.Ch. Paska, A. Naruszewicza; *Pacholewicz*, *Pacholarz*, *Pacholczak*, *Pacholczyk* i *Pacholczyk* są formami patronimicznymi utworzonymi od *Pacholec* za pomocą przyrostków *-ewicz*, *-arz*, *-ak*, *-ik*, *-uk*; *Pacholski* jest formą modelową, powstałą przy użyciu przyrostka *-ski*. Por. też SEMot I 204.

PACHUL, PACHNA, PACHOTA, PACHUR, PACHUTA I POCHODNE

SNW notuje 8 osób o nazwisku *Pachul*: 4 w woj. chełmskim, 3 toruńskim, 1 zamojskim; 11 *Pachula*: 9 w woj. katowickim, po 1 bielskim i lubelskim; *Pachulak* 0; 25 *Pachulczak*: 3 w woj. gdańskim, 13 warszawskim, 5 kieleckim, 4 katowickim; *Pachulczyk* 0; 41 *Pachulec*:

30 w woj. lubelskim, 10 jeleniogórskim, 1 warszawskim; 2 *Pachulicki* w woj. gdańskim; 14 *Pachulicz*; 8 w woj. gdańskim, 4 poznańskim, po 1 katowickim i przemyskim; 1 *Pachulik* w woj. krośnieńskim; *Pachulka* 0; 1123 *Pachulski*: 44 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 54 gdańskim, 9 śluskim, 305 warszawskim, 104 ostrołęckim, 60 olsztyńskim, 58 łódzkim, 54 piotrkowskim, 46 ciechanowskim, 33 kaliskim, po 32 katowickim i konińskim, 30 sieradzkim, 28 toruńskim; 15 *Pachul*: 8 w woj. katowickim, 5 kieleckim, 2 opolskim; 107 *Pachula*: 67 bielskim, 32 katowickim, po 2 lubelskim i rzeszowskim; 3 *Pachulowski*: 1 w woj. warszawskim, 2 szczecińskim; 1 *Pachna* w woj. gdańskim; *Pachnacka* 0; 7 *Pachner* w woj. krakowskim; 59 *Pachnia*: po 15 w woj. gdańskim i lubelskim, 19 radomskim, 4 warszawskim, 3 wałbrzyskim; 121 *Pachniak*: po 3 w woj. bydgoskim, katowickim i kieleckim, 45 radomskim, 40 warszawskim, 22 skierniewickim; *Pachnica* 0; 196 *Pachnicki*: 65 skierniewickim, 52 warszawskim, 25 tarnobrzeskim, 23 łódzkim, 20 rzeszowskim, 11 krakowskim; 29 *Pachnicz*: 10 w woj. gdańskim, 8 gorzowskim, 5 wałbrzyskim, po 3 warszawskim i katowickim; 107 *Pachniewicz*: po 4 w woj. gdańskim i skierniewickim, 42 łódzkim, 27 piotrkowskim, 15 warszawskim; 228 *Pachniewski*: 2 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 39 warszawskim, 37 toruńskim, 27 plockim, 11 łódzkim, 16 skierniewickim, 13 zielonogórskim; 657 *Pachnik*: 6 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 26 gdańskim, 27 śluskim, 215 warszawskim, 40 wrocławskim, 39 katowickim, 25 skierniewickim, 22 kieleckim, 17 krakowskim; 1 *Pachnio* w woj. radomskim; 40 *Pachniowski*: 15 w woj. opolskim, 14 wrocławskim, 8 katowickim; 2 *Pachniuk* w woj. warszawskim; 1 *Pachno* w woj. łódzkim; 188 *Pachnowski*: 22 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, po 13 śluskim i szczecińskim, 34 łódzkim, 33 warszawskim, po 15 koszalińskim i plockim; 16 *Pachny*: 9 w woj. ostrołęckim, 7 bielskim; 10 *Pachnycz*: 3 w woj. gdańskim, 6 częstochowskim, 1 łódzkim; 82 *Pachota*: 30 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 17 gdańskim, 79 tarnowskim, 56 krakowskim, 26 jeleniogórskim, 15 katowickim, po 12 nowosądeckim i toruńskim; 3 *Pachotek* w woj. szczecińskim; *Pachotka* 0; *Pachur* 61: 1 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 52 gdańskim, 2 zamojskim; 553 *Pachura*: 60 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 16 śluskim, 108 poznańskim, 51 krakowskim, 50 leszczyńskim, 44 wrocławskim, 35 kaliskim, 32 legnickim, 25 wałbrzyskim, po 21 katowickim i nowosądeckim, 12 pilskim; pochodne *Pachurko* opatrzone znakiem 0; 20 modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-ski*: *Pachurski*: 9 w woj. leszczyńskim, 8 poznańskim, 5 katowickim; *Pachor* 0 i pochodne poza Pomorzem: 58 *Pachorek*: 22 w woj. koszalińskim, 212 rzeszowskim, po 5 krakowskim i tarnowskim; *Pachorenko* w woj. łódzkim; *Pachorowska* 0; 4 *Pachorski*: 2 w woj. szczecińskim, po 1 warszawskim i koszalińskim; 2 *Pachorzyński* w woj. poznańskim; 222 *Pachut*: 33 w woj. tarnowskim, 32 bydgoskim, 5 gdańskim, 43 nowosądeckim, 25 wrocławskim, 23 katowickim, 13 zielonogórskim, 10 gorzowskim; 820 *Pachuta*: 12 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 16 gdańskim, 5 śluskim, 249 tarnobrzeskim, 198 lubelskim, 41 zamojskim, 32 pilskim, 30 katowickim, po 26 chełmskim i konińskim, 25 koszalińskim, 23 katowickim, 22 wałbrzyskim; *Pachutka* 0; 94 *Pachutko*: 75 w woj. suwalskim, 9 poznańskim, po 4 toruńskim i wrocławskim, 2 warszawskim; 1 *Pachutniak* w woj. opolskim; *Pachutowska* 0; hiperkorektywnie *Pachud* 0; 1 *Pachuda* w woj. lubelskim.

Najpewniej można wywieść podane nazwiska od zdrobień im. *Paweł*, które z SSNO IV 173, VII 175 wynotowała Mal III 304, a więc *Pachota* od r. 1470 z Wielkopolski, *Pachuta* z r. 1471, *Pachura* od r. 1423 z Mazowsza (Mal III 304), *Pachul* niepoświadczony, ale dobrze mieści się w systemie zdrobnień staropolskich i średniopolskich.

PACZUL, PACZUŁA, PATSCHUL I PODOBNE

SNW notuje 72 osoby o nazwisku *Paczul*: 64 w woj. gdańskim, 7 śluskim, 1 radomskim; 31 *Paczul*: 30 w woj. gdańskim, 1 koszalińskim; 12 *Paczulla*: po 4 w woj. elbląskim i katowickim, 2 opolskim, po 1 w woj. plockim i wrocławskim; 436 *Paczula*: 73 w woj. gdańskim, 32 śluskim, 6 bydgoskim, 153 katowickim, 133 opolskim; 2 *Patschul* w woj. gdańskim; 10 *Patschull* w woj. gdańskim.

Jest to forma zdrobnionego im. *Paczul* od pełnego im. *Paweł*, por. przydomek *Pac* u kasz. rodzin drobnoszlacheckich *Borskich z Borcza*, *Sławkowskich ze Sławków* w pow. kartuskim i *Wieckich ze Starego Wieca* w pow. kościerskim (Przyd 164) oraz nazwisko *Pac* u 1679 osób oraz *Pac* i formy pochodne.

PAKMUR, PAKMOR

SNW notuje 95 osób o nazwisku *Pakmur*: 17 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 24 gdańskim, 8 śluskim, 18 koszalińskim, 11 wrocławskim, 10 toruńskim, 1 warszawskim; 4 *Pakmor* w woj. olsztyńskim. W r. 1679 w komornictwie olsztyńskim zanotowany został Adamus *Pakomor* (NMKO 77); w księdze chrztów par. Barczewo pod Olsztynem utrwalony został w r. 1618 Gregorius *Paackmor* (W 172).

Od notowanego w niem. dialektach pruskich rzeczownika *packamor* 'woźny, podskarbi miejski' Go 458; Heidn 410 wymienia w r. 1773 w Parchowie mieszkańców, a wśród nich był der *Packmohr* Michel Czybulla, a więc jest to dla niego określenie zawodowe.

PAŁKA, PAŁKIEWICZ, PAŁKOWSKI I PODOBNE

SNW notuje 10 447 osób o nazwisku *Pałka*: 141 w woj. bydgoskim, 174 elbląskim, 140 gdańskim, 90 śluskim, 1421 katowickim, 1154 krakowskim, 750 kieleckim, 664 lubelskim, 613 tarnobrzeskim, 380 rzeszowskim, 362 warszawskim, 346 częstochowskim, 338 wrocławskim; 185 *Pałkiewicz*: 16 w woj. gdańskim, 4 śluskim, 31 suwalskim, 27 białostockim, 25 warszawskim, 24 radomskim, 15 kieleckim; 5 *Pałkański*: po 1 w woj. elbląskim i przemyskim, 3 szczecińskim; 21 *Pałkoń*: 5 w woj. gdańskim, 9 rzeszowskim; 9 *Pałkowicz*: 1 w woj. gdańskim, 5 katowickim, 3 tarnobrzeskim; 975 *Pałkowski*: 36 w woj. bydgoskim, 69 elbląskim, 339 gdańskim, 13 śluskim, 179 tarnowskim, 76 krakowskim.

SSNO IV 182, VI 446 notuje n.os. *Pałka* od r. 1433 z Małopolski (C 92). W r. 1729 w par. Skarszewy zapisana została niejaka *Pałkowa*, John *Pauka* w r. 1730 w Garcu, Mateusz *Pałka* w r. 1747 w archiwaliach pelplińskich; niejaki *Pałkowski* w r. 1763 w Walichnowach (Damps 229); *Pałkowski* Michael w r. 1885 w księdze ślubów par. Kościerzyna (AP XII 215); Joannes *Pałkowski* w r. 1931 w księdze metrykalnej par. św. Krzyża w Rumi.

Podstawowe nazwisko *Pałka* pochodzi od takiegoż wyrazu pospolitego *pałka*, notowanego w polszczyźnie od r. 1437, por. też SEMot I 206; *Pałkiewicz* i *Pałkowicz* to struktury pochodne, patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-wicz/-owicz*; *Pałkański* i *Pałkowski* są formacjami modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka *-(ow)ski*.

PALUBA, PALUBICKI I PODOBNE

SNW notuje 407 osób o nazwisku *Paluba*: 14 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, 171 skiernewickim, 109 warszawskim; 14 *Palba*: 12 w woj. warszawskim, 2 ostrolęckim; 1 *Palubek* w woj. gdańskim; 194 *Palubiak*: 1 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 33 nowosądeckim, 22 koszalińskim; 1310 *Palubicki*: 357 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 406 gdańskim, 301 słupskim, 44 koszalińskim, 36 pilskim; 14 *Palbicki*: 1 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 7 słupskim, 3 szczecińskim; 1 *Palubiecki* w woj. bydgoskim; 253 *Palubiński*: 5 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 7 gdańskim, 93 ostrolęckim, 42 warszawskim, 29 olsztyńskim. Pomijam formy niepotwierdzone na Pomorzu Gdańskim.

SSNO IV 182–183 notuje n.os. *Paluba* od r. 1399 w Małopolsce i wcześniej w r. 1382 formę patronimiczną *Palubic* tamże (por. C 92); w r. 1570 w Palubicach, pow. kartuski, notowany Nobilis Petrus *Pallubo*. SEMot I 206 odnosi zapis *Paluba* do wyrazu pospolitego *paluba* ‘przykrycie wozu lub sań’, notowanego od r. 1394, a sprowadzanego przez etymologów do pojęcia ‘to, co przykryte *lubem*’; L IV 28 dodaje jeszcze znaczenia ‘stara złośliwa kobieta’, ‘zwariowane głowy’ z niem. od[powiednikiem] *verrückte Köpfe* oraz w r.m. *palub* ‘kadłub, pniak’; SJP VI 54 nadto ‘niezgrabna lalka, figurka; kukła, także przenośnie, pogardliwie o osobie (najczęściej kobiecie)’; Br 392 mówi wprost pogardliwie przeniesione na ‘baby’: „stara paluba”. Wiele więc było powodów, by człowieka przezwąć *Palubą*. W r. 1570 w Palubicach, pow. kartuski, notowany Petrus *Pallubo*; był to bowiem przydomek *Palubickich* z *Palubic*, por. Walenty *Paluba* Palubicki 1607 (Przyd 165). Warianty *Palba*, *Palbicki* powstały wskutek południowokasz. inicjalnego (padającego na 1. sylabę w wyrazie) akcentu, przy którym często zanika środkowa sylaba, por. kasz. *gr|anca*, *k|oszła* ‘granica, koszula’. *Palubek* to albo forma deminutywna, albo patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-ek*; zdecydowanie patronimiczną strukturą jest *Palubiak* z suf. *-ak*; *Palubicki* to kasz. nazwisko drobnoszlacheckie, powstałe od n. wsi *Palubice*. Wieś zanotowana została w *Wielkiej księdze Zakonu Krzyżackiego* w r. 1437 jako *Cleine Salekow*, tj. Małe Żalkowice, a więc forma pochodna od Żalkowic, dziś Żalakowo. Nazwisko *Palubiński* powstało od wcześniejszej formy *Paluba* za pomocą przyrostka *-iński*. Postać *Palubiecki* to albo jakaś analogia do nazwisk typu *Rolbiecki* (zakończenie *-eck*), albo pol. *-i-* zapisane zostało na sposób niem. przez *-ie-*.

PAMUŁA, PAMULAK, PAMULSKI, FAMUŁA, FAMULSKI, CHAMUŁA, HAMUŁA, HAMULSKI I PODOBNE

SNW notuje 1744 osoby o nazwisku *Pamuła*: 59 w woj. bydgoskim, 43 gdańskim, 3 słupskim, 373 krakowskim, 209 tarnowskim, 199 katowickim, 164 tarnobrzeskim, 83 opolskim, 45 wrocławskim; 1 *Pamul* w woj. poznańskim; 30 *Pamulak*: 10 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i łódzkim, 14 radomskim; 63 *Pamulski*: 9 w woj. słupskim, 1 gdańskim, 37 chełmskim, 5 łomżyńskim; 644 *Famuła*: 1 w woj. gdańskim, 271 katowickim, 245 częstochowskim, 56 opolskim, 15 kaliskim, po 10 warszawskim i krakowskim; 34 *Chamuła*: 19 w woj. przemyskim, 12 katowickim; 19 *Chamuła*: 14 w woj. elbląskim,

4 katowickim, 1 toruńskim; 4 *Chamulla*: 1 w woj. elbląskim, 3 toruńskim; 42 *Chamulak*: po 1 w woj. warszawskim, krakowskim i opolskim, 7 krośnieńskim, 4 przemyskim, 2 ślupskim, 26 szczecińskim; 69 *Famulka*: 5 w woj. bydgoskim, 42 katowickim, 10 krakowskim, 7 nowosądeckim; 10 *Chamulka*: 6 w woj. przemyskim, 4 kaliskim; 1 *Chamulko* w woj. lubelskim; 4 *Hamula*: 3 w woj. warszawskim, 1 katowickim; 198 *Hamulski*: 14 w woj. bydgoskim, 66 poznańskim, 55 leszczyńskim, 28 gorzowskim; 48 *Hamulka*: 2 w woj. bydgoskim, 10 rzeszowskim, 9 suwalskim; 8 *Hamulko*: 4 w woj. lubelskim, 3 suwalskim; 74 *Hamulak*: 3 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 1 ślupskim, 62 koszalińskim; 70 *Famulak*: 5 w woj. gdańskim, 14 suwalskim, 12 przemyskim, 10 szczecińskim, 9 łódzkim; 863 *Famulski*: 17 w woj. gdańskim, 1 bydgoskim, 343 piotrkowskim, po 61 katowickim i szczecińskim, 56 łódzkim, 45 wrocławskim. Na cmentarzu w Stegnie, pow. Nowy Dwór Gdański, spoczywa Honorata *Pamula* (1896–1932).

Nazwiskami podstawowymi są tu *Pamula* i oboczne fonetycznie *Chamula*, *Hamula*, *Famula*, pochodne od odpowiednich wyrazów pospolitych *pamula*, obocznie *chamula* i – wskutek zrównania się wymowy *ch* bezdźwięcznego z *h* dźwięcznym – *hamula* oraz *famula* i *pamula* o znaczeniu ‘potrawa z mąki i owoców’ (z Podhala), definiowane także ‘polewka z rozgotowanych owoców’ (z Ropczyc) (SGP IV 22–23); podobnie SW I 270: *chamula* 1) ‘kartofle tarte z krupami, zapiekane’; 2) ‘gęsta zupa owocowa’; SW I 718 *famula* ‘potrawa z owoców rozgotowanych i chleba’; SW IV 30 homonimiczne *pamula* ‘strzecha’; wszystko kwalifikowane jako pożyczki z ukr. *chamula*. Br 117 podał *famula*, gw. *chamula* ‘rozgotowany chleb z owocami’ z sugestią, że może z łac. *famulus* ‘sługa’. B II 490 kwalifikuje wyraz *pamula* jako kulinarno-dialektalny, notowany od r. 1809, w wariantcie *famula* od r. 1613 o niejasnym pochodzeniu; przywołuje n.os. *Pamula*; inne słowniki etymologiczne jęz. pol. wyrazu nie notują.

Wiele nazwisk (tu często pominiętych) może pochodzić od ap. *famula*/*famula* ‘służąca’ z łac. *famulus*, *famula* ‘służący, służąca’. Wymiany głosowe w wyrazach niemotywowanych następują często, zwłaszcza na zasadzie opozycji ekwipolentnych (równorzędnych), jak tu *f*: *ch*. Nazwiska od nazw potraw są częste, por. np. *Polewka*, *Kielbasa*, *Żur*. Pod względem słowotwórczym w podanym materiale wyróżnić możemy struktury pochodne patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ak*: *Chamulak*/*Hamulak*, *Famulak*, *Pamulak*; modelowe: *Chamulski*, *Famulski*, *Pamulski*, powstałe przy użyciu przyrostka *-ski* i ogólnopochodne: *Chamulka*, *Famulka*, *Pamulka*.

PANCZOCHA, PAŃCZOCHA, POŃCZOCHA I PODOBNE

SNW podaje 47 osób o nazwisku *Panczocha*: 17 w woj. gdańskim, 7 ślupskim, 11 katowickim, 5 opolskim, 3 kaliskim, po 2 olsztyńskim i zielonogórskim; 1 *Panczoch* w woj. gdańskim; 40 *Pańczocha*: 19 w woj. gdańskim, 11 zielonogórskim, po 3 katowickim i opolskim; w woj. elbląskim: 1 *Pańczesna* i 3 *Pańczesny*; 1 *Pańczesnik* w woj. opolskim; 17 *Panczėsniē*: po 5 w woj. opolskim i zielonogórskim, 4 warszawskim, 2 katowickim; *Pańczoch* 0; 124 *Pończocha*: 9 w woj. gdańskim, 30 przemyskim, 20 poznańskim, po 14 koszalińskim i wrocławskim; 4 *Pończochin* w woj. opolskim; *Pończoszna* 0.

Historycznie na Pomorzu Gdańskim nazwisko notowane było w księdze metrykalnej par. Tyłowo, w pow. puckim: w r. 1758 Dorothea *Paczochowna*, w r. 1780 Jacobus

Paciocha i w r. 1785 Christianus *Paczocha* (AP XXVII 6, 7, 29) i Góra pod Wejherowem: Adam *Ponżocha* w r. 1795 i w rok później tenże *Paczocha*, w r. 1795 Barbara *Paczoszna* i prawdopodobnie też w r. 1799 jako *Paczochowna* (AP VI 54, 84, 87, 92).

Nazwisko pochodzi niewątpliwie od rzeczownika pospolitego *pończocha*, dawniej brzmiącego w polszczyźnie także *pañczocho*, *puńczocha*, *paczocho*, zapożyczonego w XVI w. z czeskiego *punčocha*, dzisiejsze nazwiska zatem nawiązują do dawnego brzmienia tego rzeczownika w polszczyźnie. Dodam, że na południu Kaszub wymawiano je *Puńczocha*, jak rzadko występujący wyraz *pończocha* (bo „normalnym” określeniem *pończoch* są *stréfle*) jest również wymawiany *puńczocha*. Czesi przejęli omawiany wyraz ze średnio-wysoko-niem. *buntschuoch* ‘but z rzemieniami do obwiązywania nogi’, z czego dzisiejsze niem. *Bundschuh* ‘półbucik z paskiem’, w którym człon I wywodzi się z rdzenia *binden* ‘wiązać’ (Bor 463).

PANFIL, PAMFIL I POCHODNE

SNW podaje 1217 osób o nazwisku *Panfil*: 297 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, po 50 gdańskim i ciechanowskim, 11 słupskim, 86 katowickim, 71 olsztyńskim, 54 wrocławskim, 43 warszawskim, 42 szczecińskim, 40 toruńskim; 42 *Panfilak*: 7 w woj. bydgoskim, po 16 konińskim i łódzkim; 27 *Panfilowicz*: 4 w woj. gdańskim, 8 katowickim, po 5 olsztyńskim i wrocławskim; 55 *Pamfil*: 22 w woj. bydgoskim, 14 konińskim, 10 chełmskim, 5 olsztyńskim; z wykładnikiem 0 *Pamfilow*, *Pamfilowska*. Formy na Pomorzu Gdńskim niepoświadczone pomijam.

Od cerkiewnego im. *Pamfil*, wspominanego w Cerkwi prawosławnej 16 II i 12 VIII i objaśnianego jako ‘przyjaciół wszystkich’ (KP 139), por. 1 kobietę o im. *Pamfilia* w woj. gorzowskim i stworzone przez Woltera im. *Panglos* dla bohatera powieści filozoficznej *Kandyd* oraz im. *Panagia* < *Panangija* ‘obrazek Matki Boskiej noszony przez biskupów prawosławnych na piersiach’, z gr. *pan hagia* ‘cała święta’. We wszystkich tych im. człon I *pan* pochodzi od gr. zaimka *pán* w r.n. (r.m. to *pás*, r.ż. *pása*) ‘wszystek, cały’. W członie II omawianego im. występuje gr. rzeczownik *philos* ‘przyjaciół, miłośnik’; w pozostałych dwóch przykładach gr. *glóttē* na Pomorzu Gdańskim lub *glossē* ‘język’ i przymiotnik r.ż. *hagia* ‘święta’ (w całości tytuł NMPanny ‘Wszystkich Świętych’). Etymologiczna jest forma *Panfil* i nazwiska pochodne, wariant *Pamfil* powstał z upodobnienia spółgłoski *n* do *m* w sąsiedztwie wargowo-zębowej *f*. KIS IV494 i n. podaje w wariancie *Pamfil*. M. Malec odnosi na Śląsku notowane ok. r. 1265 (SSNO IV 183) im. *Pamfil* u premonstratensów, czyli norbertanów (SEMot II 104) do gr. przymiotnika *pámphylos* ‘złożony z różnorodnych szczepów lub gatunków’ i przywołuje nazwę krainy *Pamfilia* z Małej Azji. Tak samo w Mal III 301. Jednak Cerkiew prawosławna rozumie im. tak, jak podałem, co semantycznie bardziej pasuje do im.; po wtóre, gdyby w podstawie im. było *y*, to przejęte zostałoby do łaciny w postaci *Pamphylus*, nie *Pamphilus*. SI 211–212 ujawnia także to podwójne rozumowanie: w ang. występuje *Pamphylia*, ale w nowogr. *Pamfilos* i *Pamfilos*, niem. *Pamphilus*.

PANSKE, PAŃSKI

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Panske*: 1 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim; 127 *Pański*: 4 w woj. bydgoskim, po 1 gdańskim i słupskim, 32 warszawskim, 13 radomskim.

Nazwisko jest typowo kosznajderskie, nosił je najwybitniejszy uczony historyk, teolog, wydawca źródeł i poliglota (po studiach klasycznych, germanistycznych i orientalnych) tej krainy, ks. Paweł Panske (1863–1936), ur. w Granowie, którego matką była również Kosznajderka z d. Musolf. We wspomnianym Granowie w r. 1772 notowany był inny Paul *Panske*, tegoż roku w Ostrowitem wystąpiła Catharina *Pantzkin*, a w Sławęcinie George *Panske*, w Lichnowach proboszczem był Peter *Pantzki*, pisany także *Pancki*, wcześniejszy wikary w Ostrowitem na przełomie XVIII i XIX w. (Rink 55, 107, 108, ks. Paweł Panske *passim*).

Nazwisko *Pański* pochodzi niewątpliwie od przymiotnika *pański*, pytanie tylko, w jakim znaczeniu, L IV 38–39 wyróżnia *pański* 1) od jakiegokolwiek *pana* ze znanym przysłowiem *Oko pańskie konia tuczy*; 2) od *możnego pana* z wyrażeniami: *pańska mina*, *dwór pański*, *pańskie stoły* i wyrażeniem przysłowiowym *Pańska choroba, ubogiego zdrowie*; 3) od *Pana Boga*, Chrystusa ze znanymi wyrażeniami: *Ciało Pańskie*, *Wieczerza Pańska*, *Anioł Pański*, *Modlitwa Pańska* = Ojciec nasz. Odpowiednikami obcojęzycznymi pol. *Pański* ‘Chrystusowy’ są: gr. *Kyriakós* od *Kýrios*, łac. *Dominicus* od *Dominus*, z czego też wł. *Domenico*, niem. *Herren* od *Herr*, ang. *of the Lord*. Sych IV 21 podaje z Kaszub m.in. *Pańskó biéda* ‘szlachta zubożała pracująca sama na roli’. Forma *Panske* to wynik niemczenia przez wymianę pol. *-i* na niem. *-e*, jak w nazwiskach *Bruske*, *Kowalske* z *Bruski*, *Kowalski* czy też w nazwiskach przymiotnikowych nie na *-ski* tpu *Grube*, *Młode*, *Schliske* z *Gruby*, *Młody*, *Śliski*.

PAPKA, PAPKE, PAPKIEWICZ, PAPKO, PAPKOWSKI

SNW podaje 466 osób o nazwisku *Papka*: po 16 w woj. bydgoskim i elbląskim, 36 gdańskim, 1 słupskim, 175 tarnobrzeskim, 92 kieleckim, 17 katowickim; 525 *Papke*: 153 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 225 gdańskim, 13 słupskim, 25 wrocławskim, 22 toruńskim; 19 *Papkiewicz*: 3 w woj. bydgoskim, 10 gorzowskim, 6 tarnowskim; 18 *Papko*: po 1 w woj. gdańskim i warszawskim, po 8 chełmskim i wałbrzyskim; 19 *Papkowski*: po 3 gdańskim i legnickim, 8 toruńskim, 4 katowickim, 1 leszczyńskim.

SSNO IV 187 notuje n.os. *Papa* od r. 1372 z Małopolski, pochodne *Papcz* z r. 1440, noszone przez żyda lwowskiego i *Papkocz* z r. 1368 z Małopolski i z Kresów Południowo-Wschodnich, odniesione przez C 92, SEMot I 207 do rzeczownika *papa* ‘pokarm dla małych dzieci’, uznane słusznie za onomatopcję, jednak *Papen* z r. 1359 z Torunia odnosi SEMot V 195 do rzeczownika średnio-wysoko-niem. *phaffe* ‘duchowny, kapłan’; do tej podstawy odniósłbym także n.os. *Paping* z Małopolski z lat 1470–1480 z niem. patronimicznym przyrostkiem *-ing*.

Na Pomorzu Gdańskim nazwisko również zostało zaświadczone: w księdze metrykalnej par. Rumia w r. 1721 figuruje Dorota *Papkovna* (AP XIX 12), w księdze metrykalnej par. Sierakowice występują: Carolina *Papka* 1875 i Marianna *Papke* 1876, w metrykalnych księgach par. ewangelickiej w Szymbarku w latach 1775–1854 figuruje nazwisko *Papke* z Chylowej Huty, Ferdinand *Papke* mieszkał w r. 1945 w Nowej Wsi pod

Przywidzem (Heidn 204, 377), w spisie mieszkańców Kościerzyny z r. 1855 występuje nazwisko *Papke* (505/1174), ewangelik mówiący po niemiecku, w księdze ślubów par. Kościerzyna figurują *Papke* Johann 1884 i *Papke* Marie 1889 (AP XII 212, 229), w Księdze Bractwa Różańca Św. par. Lipusz widnieją Jadwiga *Papkowa* 1754 i utciwa Anna *Papkowa* 1758, w księdze urodzeń natomiast Christoph *Papka* 1873, a w księdze zgonów Josephina *Papka*, w Piekle Górnym pod Gdańskiem prawo własności ziemi w r. 1819 otrzymał Michel *Papke*, a w latach 1829–1835 ziemię nabył także Jakob *Papke* (Muhl 189). Na cmentarzu w Wejherowie spoczywają Alfons *Papke* (1912–1975) i Gertruda *Papke* (1912–1991).

Nazwisko *Papka* pochodzi, jak to już zostało powiedziane, od rzeczownika *papka*, notowanego od r. 1464 zdrobnienia od *papa* ‘pokarm (kleik z kaszki) dla niemowląt’ (XVI–XVIII w.), jak to określał w r. 1596 Volckmar ‘pulmentum tenue, quo cibantur infantes’, tj. ‘pokarm delikatny, którym karmi się dzieci’; częściej używany był wyraz *papka*, później *papu* dla odróżnienia od *papa* ‘tata’; w łacinie medycznej *pappa* lub *papa* znane było już Varronowi, czasownik *papać* ‘jeść papę’, potem w ogóle ‘jeść’, zwłaszcza o dzieciach pochodzi z łac. *papare* (B II 496). Forma *Papke* została zniemczona przez wymianę *-a* na *-e*, *Papko* jest postacią wschodniopol., *Papkiewicz* patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewicz*, *Papkowski* modelową powstałą od *Papka* za pomocą przyrostka *-owski*. Liczne formy pochodne i pokrewne, na Pomorzu niezaświadczone, pomijam. Zauważyć trzeba, że znany ogólnie z *Zemsty* A. Fredry Józef Papkin w SNW nie występuje.

PARLOW, PARLEW

SNW podaje 21 osób o nazwisku *Parlow*: 19 w woj. bydgoskim, 2 warszawskim; 1 *Parlew* w woj. bydgoskim. Historycznych zaświadczeń omawianego nazwiska na Pomorzu Gdańskim nie udało mi się znaleźć.

Pochodzi ono niewątpliwie od n. wsi *Parłowo*, po niem. *Parlow* pod Wolinem, w woj. szczecińskim (R II 645), notowanej jako *Parlow* 1439, *Parlowe* 1523, *Perlow* 1618; E. Rzetelska-Feleszko i J. Duma (RzD II 47, por. także RzD I 52) wywodzą od imiesłowowej nazwy osobowej *Part* : *przeć*, jak *Dart* : *drzeć*, utrwalonej w n. miasta *Darłowo*. Zoder II 277 odnosi również niem. nazwisko *Parlow* do miejscowości *Parlow* na Pomorzu Zachodnim lub w Brandenburgii. Wspomniany SNW podaje także nazwisko *Perlow* 0 i 1 *Perlów* w woj. wrocławskim; wiązałbym je jednak raczej z podstawą *Perta* lub *perła*, niż z omawianą nazwą miejscowości.

PARUZEL, PARUSEL I PODOBNE

SNW podaje 1802 osoby o nazwisku *Paruzel*: 583 w woj. katowickim, 573 częstochowskim, 184 opolskim, po 32 bielskim i wałbrzyskim, 31 szczecińskim, 29 piotrkowskim, 28 warszawskim, po 25 gorzowskim, słupskim i zielonogórskim, 22 legnickim, po 19 elbląskim i gdańskim, 8 bydgoskim; 258 *Parusel*: 155 w woj. opolskim, 80 katowickim,

6 szczecińskim, po 4 bielskim, skierniewickim i walbrzymskim; 9 *Parużak*: po 3 warszawskim, bydgoskim i poznańskim; 7 *Parużek*: 6 w woj. katowickim, 1 legnickim.

W Mędromierzu Wielkim pod Tucholą notowany był w r. 1628 i w następnym Paweł *Parużek*: Pauli dicti *Parużel* et Annae filius Andreas 1628; Paulus dictus *Parużel* de Mendromierz Maior 1629 (Szuta).

Podstawowe nazwisko pochodzi od gw. rzeczownika *parużel* 'dziecko, zwłaszcza niegrzeczne' (Sych IV 34), niewiadomego pochodzenia (SEK nie ujmuje). Vasmer III 210 wywodzi ros. *parus* 'okręt' z gr. *pháros* 'latarnia morska', ale to raczej nie ten rdzeń. Rym II 210 do tej podstawy sprowadza wiele innych nazwisk, m.in. notowane w SSNO IV 191 *Parus* w r. 1425 w Wielkopolsce i pochodne *Paruszeń* w r. 1419 na Kujawach oraz z SNW: 664 *Parus*: 333 w woj. konińskim, 92 poznańskim, 457 koszalińskim, 38 gorzowskim, po 27 gdańskim i tarnobrzeskim, 13 elbląskim; 118 *Parusiński*: 37 w woj. gdańskim, 36 kaliskim, 15 wrocławskim; 2 *Parussel* w woj. skierniewickim; 32 *Paruszyński*: 11 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, po 3 jeleniogórskim, kaliskim i szczecińskim; 3 *Parużyński*: 2 w woj. kaliskim, 1 łódzkim; 2 *Paruszyński*: po 1 w woj. bydgoskim i wrocławskim; 12 *Parużnik*: po 6 w woj. krakowskim i nowosądeckim; 4 *Parużak* w woj. kaliskim; 77 *Parużyński*: 22 w woj. bydgoskim, 32 kaliskim, 8 walbrzymskim, 6 wrocławskim, 5 leszczyńskim, po 2 krakowskim i legnickim. Zapewne nazwiska z początkową sylabą *Pe-* tu mają także swój początek, a więc: 177 *Perużyński*: 1 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 9 słupskim, 44 kaliskim, 32 gorzowskim, 23 wrocławskim, 19 szczecińskim, 14 sieradzkim; *Perużańska* 0; 3 *Perużyński*: 2 w woj. gorzowskim, 1 walbrzymskim. SEMot I 207 odnosi te nazwiska do podstawy *parać się* 'zajmować się czymś' lub też sprowadza je do rzeczownika *para* lub gw. *parać* 'pruć, źle robić, partolić'.

PARZYN, PARZYŃSKI

I PODOBNE

SNW podaje nazwisko *Parzyn* z wykładnikiem 0; 366 *Parzyński*: 20 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 14 gdańskim, 3 słupskim, 67 warszawskim, 42 poznańskim, 26 katowickim, 22 lubelskim, po 19 w woj. jeleniogórskim, kaliskim i plockim, 16 toruńskim; 1 *Parzyna* w woj. warszawskim; 22 *Parzynowski* w woj. łódzkim; 3 *Parzyniowski* w woj. częstochowskim; 1 *Parzynioski* w woj. kieleckim; *Parzyniowska* 0.

W r. 1560 w Krępie Kaszubskiej w ziemi lęborskiej zanotowany został Mathias *Parin*, choć wydawcy WD 413 próbują czytać także *Parm*, co moim zdaniem trudniej zinterpretować. Zapis *Parin* natomiast oddaje nazwisko *Parzyn*, pochodne od n. wsi *Parzyn* pod Brusami w pow. chojnickim. Wieś notowana od r. 1664 *Parzyn*; nazwa jej pochodzi od pobliskiego jez. *Parzyn*, n. jeziora zaś od rzeczownika *para*, (*o*)*pary* z suf. *-in(o)* (PMT V 67). Nazwiska *Parzyński*, *Parzynowski* i podobne pochodzą albo od podanej n.m. *Parzyn*, albo modelowo od nazwiska *Parzyn* z suf. *-ski* i *-owski*; *Parzyna* powstało w wyniku derywacji fleksyjnej: syn *Parzyna*, zatem *Parzyna*. SSNO IV 192–193 notuje z r. 1492 ze Lwowa żyda o nazwisku *Parzyna*, odniesione przez SEMot I 208 do podstawy *parzyć*.

PASENAU, PASENOW

W *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 32, 39) zanotowani zostali: *Pasenau* Jacob 1624, syn mieszczanina (*Bürgersohn*) oraz *Pasenow* Marten 1654, także syn mieszczanina, zajmujący się wyrobem obręczy (dolnoniem. *Riepschläger*, górnioniem. *Reifschläger*). SNW takiego nazwiska nie notuje, rodzina więc albo wymarła, zmieniła nazwisko lub wyprowadziła się z Polski.

Nazwiska pochodzą niewątpliwie od jakiejś niemieckiej słowiańskiej n. miejscowości. Zoder II 278 wywodzi także niem. nazwisko od n.m. *Pasenow* w pow. (Burg) Stargard w Meklemburgii, w obwodzie Neubrandenburg i przytacza zapis Thomas *Pasenauw* z r. 1627; J II 15, 72 takiej n.m. nie podaje, zamieszcza n.m. i n.os. *Passow* z r. 1581, przy czym zdaniem M. Jeżowej n.m. przeniesiona została na człowieka; n.os. *Pasenow* oddawałaby zatem strukturę dzierżawczą od n.os. *Paszén* (<**Pašъnъ*) od im. *Pasz* < *Pawel*.

PASIEKA, PASIECZNIK
I PODOBNE

SNW podaje 2913 osób o nazwisku *Pasieka*: 104 w woj. bydgoskim, 60 gdańskim, 33 słupskim, 586 częstochowskim, 348 katowickim, 234 opolskim, 156 kieleckim, 126 wrocławskim, 110 tarnowskim, 106 tarnobrzeskim, 100 krakowskim, 95 zamojskim; 19 *Pasieko*: 7 w woj. poznańskim, 6 opolskim, 4 katowickim, po 1 nowosądeckim i zielonogórskim; 234 *Pasiek*: 10 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 5 słupskim, 69 tarnobrzeskim, 43 kieleckim; 655 *Pasieczny*: po 6 w woj. bydgoskim i elbląskim, 11 gdańskim, 2 słupskim, 206 zamojskim, 53 chełmskim; 7 *Pasieczniak*: po 3 w woj. legnickim i zielonogórskim, 1 gorzowskim; 463 *Pasiecznik*: 6 w woj. elbląskim, 11 gdańskim, 2 słupskim, 63 przemyskim, 54 wrocławskim, 48 katowickim, 38 szczecińskim, 27 białostockim, 24 tarnowskim; *Pasieczniuk* 0; 626 *Pasieczna*: 13 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 13 gdańskim, 1 słupskim, 197 zamojskim, 131 lubelskim, 53 chełmskim, 39 wrocławskim; 62 *Pasieczynski* poza Pomorzem.

SSNO IV 193 notuje nazwisko *Pasieka* od r. 1399 z ziemi łączyckiej, tamże z tegoż roku formę patronimiczną *Pasieczny*; na Kresach Południowo-Wschodnich z r. 1494 pochodne *Pasiec(s)ki*, które SEMot III 140 odnosi do n.m. *Pasieczne* na tychże kresach. Na Pomorzu Gdańskim nazwiska wyżej podane rzadko występowały historycznie: w Kościerzynie w r. 1748 chrzczone było dziecko Adaberti *Pasnicki*, a w księdze ślubów tejże par. Trójcy Św. w Kościerzynie zanotowany został *Pasiek* Johann (AP X 32; XII 2); można je jednak wiązać ze zdrobnieniami od im. *Pawel*.

Podstawowe nazwisko *Pasieka* pochodzi od wyrazu pospolitego *pasieka* daw. ‘ogrodzona poręba w lesie z ulami pszczelimi’ lub ‘w ogóle poręba’ (B II 508–509), Br 488 tłumaczył jako ‘wyrąb w lesie dla pszczół’; *Pasiek* albo od wariantywnej formy tego wyrazu (nienotowanej jednak przez słowniki), albo z dop. l.mn.: *z Pasiek*, zatem *Pasiek* (derywacja fleksyjna); *Pasieczny* i *Pasiecznik* od takichże wyrazów pospolitych w znaczeniu ‘pszczelarz’; *Pasieczniak* i *Pasieczniuk* to formy patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ak*, na wschodzie Polski *-uk* od nazwiska *Pasieczny* czy *Pasieczna*; *Pasieczynski* jest formą powstałą od n.m. *Pasieczna*, gm. Jaworzyna Śląska, woj. walbrzyskie, notowanej od r. 1239 *Pażeczna* (NGS IX 136) albo powstałą od nazwiska *Pasieczny* za

pomocą przyrostka *-ski*. Nazwisko *Pasieka* można także wywieść od n. wsi *Pasieka*, których według WU II 689 jest trzy: 1) *Pasieka*, gm. Miastko, woj. słupskie (nie ujęte w RzD I, więc powojenny „chrzest”); 2) *Pasieka*, gm. Modliborzyce, woj. tarnobrzezkie; 3) *Pasieka*, gm. Izbica Kujawska, woj. włocławskie i 4) złożona *Pasieka Otfinowska*, gm. Żabno, woj. tarnowskie (pomijam przysiółki, osady, młyny i leśniczówki). Również A. Cieślíkowa (C 92, por. też SEMot I 208) analizując stpolską n.os. *Pasieka*, wyraziła przypuszczenie, że może od n.m. *Pasieka*. Por. AC VII 163.

PASIK, PASIKOWSKI

I PODOBNE

SNW podaje 2137 osób o nazwisku *Pasik*: 28 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 64 gdańskim, 23 słupskim, 382 siedleckim, 321 warszawskim, 163 kaliskim, 91 tarnowskim, 70 szczecińskim, 68 poznańskim, po 65 katowickim i radomskim; 1175 *Pasikowski*: 9 w woj. bydgoskim, 30 gdańskim, 10 słupskim, 248 plockim, 162 łódzkim, 86 warszawskim, 6 szczecińskim.

Gbur Tomeke *Pasiek* w r. 1560 notowany w Kłęczynie, pow. bytowski (WD 118). Jest to zdrobnienie od im. *Paweł*, 54 osoby o nazwisku *Paszyk*, także pochodnym od im. *Paweł*, notowane poza Pomorzem Gdańskim. Pochodne nazwisko *Pasikowski* jest strukturą modelową, powstałą przy użyciu przyrostka *-owski* od podstawy *Pasik*.

PASZELKE, PASZELKA, PASCHILKE, PASZYŁK, PASZYŁKE,

PASZYŁKA

I PODOBNE

SNW podaje 14 osób o nazwisku *Paszelke*: 8 w woj. elbląskim, po 3 gdańskim i słupskim; 9 *Paszelka*: 2 w woj. gdańskim, 7 słupskim; 2 *Paschilke* w woj. słupskim; 27 *Paschilke*: 6 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 2 słupskim, 7 jeleniogórskim, 4 poznańskim; 245 *Paszyłke*: 40 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 121 gdańskim, 63 słupskim, po 4 bielskim i katowickim; 17 *Paszyłke*: 5 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 1 słupskim, 7 olsztyńskim; 44 *Paszyłka*: 4 w woj. elbląskim, po 12 gdańskim i słupskim, 6 legnickim.

W r. 1773 w Jamnie, dziś pow. bytowski, *gburami* czynszownymi (*Zinsbauer*) byli Mathes *Paschilke* i Casimir *Paschilke*, a w Parchowie Mathes *Paschilch* (Heidn 177, 410); w księdze ślubów par. Ugoszcz utrwaleni zostali w r. 1791 Casimir *Paszyłke* i w r. 1793 Andreas *Paszelke*; *Paszyłke* Jacobus zanotowany w r. 1894 w księdze ślubów par. Kościerzyna (AP XII 252); w r. 1765 Maciej *Paszyłke* utrwalony został w Parchowie, Jan *Paszyłke*, czynszownik z Huty w Jamnie, tamże czynszownicy: Kazimierz *Paszyłke*, Wawrzeniec *Paszyłke*, Wojciech *Paszyłke*, Maciej *Paszyłke* i Matyjasz *Paszyłke* oraz Michał *Paszyłke* karczmarz (F LXXXVIII 156, 160); najwcześniejszy zapis wystąpił w Księdze Bractwa Różańcowego par. Lipusz: w r. 1754 zapisana została tu Utcia Małgorzata *Paszyłkowa*, a w r. 1758 Utcia Dorothea *Pas[zy]łkowa*; Sych IV 42 notuje *Paszyłke* ‘nazwisko kaszubskie’, *Paszyłčėnó* ‘żona *Paszyłka*’ i formy dla całej rodziny w rozbięciu na regiony Kaszub.

Za podstawową, niejako wyjściową, uznaję tu formę *Paszyłk*, w wymowie *Paszyłk* lub *Paszyłk*. Jest to zdrobnienie od im. pełnego *Paweł* (por. *Paszek* i pokrewne w NP III 267–268). Por. analogiczne im. *Janułek* i *Janélk* od *Jan* u Sych II 79 oraz znane mi z południa Kaszub *Piotrułk* i *Piotréłk* od *Piotr* oraz *Stażułek* od *Anastazy*. Forma *Paszyłk* znieszczone została przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* (kasz. *-k*) na dolnoniem. *-ke* i tak pojawia się forma *Paszyłke*, pisana także z niem. *Paschilke*; te z kolei spolszczone i skaszubione zostają do postaci *Paszelka*, *Paszyłka*, a więc końcowe *-e* podlega wymianie w *-a*. Notowana z Wielkopolski w r. 1415 n.os. *Paszéł* odniesiona została przez M. Malec do im. *Paweł* (SEMot II 106).

PATEK, PATKO, PATKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 454 osoby o nazwisku *Patek*: 11 w woj. bydgoskim, 36 gdańskim, 68 piotrkowskim, 42 radomskim, 30 katowickim; 1 *Patk* w woj. katowickim; 42 *Patka*: 15 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 7 leszczyńskim, 6 bielskim; 21 *Patkiewicz*: 8 w woj. gdańskim, po 4 tarnobrzeskim i wrocławskim; 38 *Patko*: 8 w woj. elbląskim, 12 wałbrzyskim, 7 przemyskim; 838 *Patkowski*: 10 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 29 gdańskim, 12 słupskim, 96 wrocławskim, 69 kaliskim, 40 olsztyńskim.

W r. 1784 z Mędromierza Wielkiego pod Tucholą w księdze par. Jeleńcz zapisana została Anna *Patkowna* (Szuta); wcześniej w katastrze fryderycjańskim z r. 1773 w Pogódkach pod Skarszewami figurują dzierżawcy: Joseph *Patta* i Franz *Patta*.

Nazwisko *Patek* od gw. wyrazu pospolitego *patek* 'ojciec chrzestny, kum' SW IV 85, a to z niem. *Pate* 'ojciec chrzestny', co z kolei z łac. *pater* (*spiritualis*) 'ojciec (duchowy)' (Kluge 531). Wariant *Patko* jest formą wschodniopol., *Patkiewicz* patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewicz*; *Patkowski* modelową, powstałą przy użyciu przyrostka *-owski*.

PATELA, PATELKA, PATELCZYK, PATELSKI I PODOBNE

SNW podaje 313 osób o nazwisku *Patela*: 11 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 2 słupskim, 93 poznańskim, 40 gorzowskim, 35 katowickim, 25 krakowskim; 6 *Patella* w woj. gorzowskim; 78 *Patelak*: po 11 w woj. plockim i słupskim, 34 konińskim; 2 *Patelczyk* w woj. gdańskim; 550 *Patelczyk*: 4 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 436 gdańskim, 70 słupskim, 9 olsztyńskim; 312 *Patelka*: 6 w woj. bydgoskim, 153 leszczyńskim, 78 poznańskim, 14 katowickim; 617 *Patelski*: 18 w woj. bydgoskim, 17 gdańskim, 150 poznańskim, 140 piłskim, 42 katowickim, po 39 gorzowskim i zielonogórskim, 35 łódzkim.

W księdze metrykalnej par. Strzępcz zapisani zostali: Ephrem *Patela* w r. 1730; Thomas *Patelczyk* w r. 1737, Marianna *Patelczykowa* w r. 1738 i Adalbertus *Patelczyk* w r. 1744 (AP XXIX 136, 185, 190, 228); Eva gb. (*geboren* 'urodzona, z domu') *Patelczyk* zapisana została w r. 1843 w księdze chrztów par. Chmielno (API 164); w par. Tyłowo, pow. pucki, zanotowani zostali August *Patelczyk* w r. 1882 i Augusta *Patelczyk* w r. 1894

(AP XXIX, księga niepaginowana); Leo *Patelczyk* utrwalony został w r. 1932 w księdze metrykalnej par. św. Krzyża w Rumi.

Podstawowe nazwisko *Patel(l)a* pochodzi od takiegoż rzeczownika pospolitego *patela* i *patella*, który od XVIII w. przybiera w polszczyźnie postać *patelnia*, a wywodzi się z łac. *patella* ‘talerz, półmisek’, zdrobnienia od *patera* ‘naczynie do picia, zwłaszcza czara ofiarna’ (por. Plezia IV 45 i Bor 417). Formami patronimicznymi, wskazującymi na syna względem ojca, są *Patelak*, powstały za pomocą przyrostka *-ak*, i *Patelczyk*, powstały przy użyciu przyrostka *-ic* od formy *Patelka*. Nazwisko *Patelczyk* można by również interpretować jako patronimiczne od *Patela* za pomocą przyrostka *-czyk* (tak może powstały nazwiska pozapomorskie), jednak Sych IV 43 notuje rzeczownik *patelczyk* ‘kotlarz’, a z cytatu widać, że ma na myśli ‘wytwórcę patelni’, natomiast przy rzeczowniku *patelka* pisze również ‘kotlarz’ żartobliwie lub złośliwie, ale z cytatu wynika, że chodzi tu o ‘uderzającego w kocioł’ (pozapomorskie nazwisko *Patelka* można rozumieć jako formę patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ka*), notuje także nazwisko *Patelczyk* i jego formy pochodne; *Patelski* jest formą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-ski*.

PATINA, PATYNA, PATYNEK I PODOBNE

SNW podaje 31 osób o nazwisku *Patina*: 12 w woj. bydgoskim, 11 poznańskim, 4 pilskim; 2 *Patino* w woj. katowickim; 1099 *Patyna*: 222 w woj. bydgoskim, 32 gdańskim, 55 śluskim, 158 kieleckim, 119 radomskim, 97 katowickim, 67 krakowskim; 127 *Patynek*: 10 w woj. bydgoskim, 23 jeleniogórskim, 13 legnickim; 1 *Patynia* w woj. radomskim; 86 *Patyniak*: 36 w woj. opolskim, 12 warszawskim; 7 *Patyniuk* w woj. suwalskim; 1 *Patynk* w woj. wałbrzyskim.

Na Pomorzu Gdańskim nazwisko notowane było wśród Kosznejdrów: w r. 1772 Stanislaus *Patinna* zanotowany został w Ciechocinie, Peter *Paten* odnotowany został w Objezierzu (czas bliżej nieokreślony), wcześniej w r. 1595 przewodniczącym rady kościelnej (*Kirchenvorsteher*) w Ostrowitem był Michael *Patin* (Rink 76, 97, 104). W *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 18, 19, 27, 28, 30) zanotowani zostali: w r. 1562 *Pattien* Marten, w r. 1563 *Pattien* Gergen, w r. 1598 *Pattin* Michel, w r. 1606 *Patin* Marten i w r. 1617 *Pattkinn* Matz, szewc (*Schuster*) z przedmieścia (*von der Vorstadt*). SSNO IV 200 notuje *Patena* z r. 1389 z Małopolski, z XV w. z Wielkopolski i Mazowsza, *Patenka* z r. 1443 z Mazowsza (C 93, SEMot I 209).

Nazwisko jest pochodzenia rodzimego, pochodzi albo od wyrazu pospolitego *patyna* ‘talerzyk liturgiczny, zakrywający kielich, na którym kładzie się hostię’, dziś *patena* z łac. *patena*, a to ostatecznie z gr. *patáne* ‘rodzaj półmiska’, znanego w polszczyźnie od XVI w. (por. B II 515, 517), albo od stpol. rzeczownika *patyna* ‘rodzaj obuwia, pantofel’, notowanego w polszczyźnie od r. 1471, *patynka* ‘to samo’ od r. 1445, z którymi wiąże notowane w SSNO IV 200 nazwiska A. Cieślikowa (zob. C 93, SEMot I 209) bądź też od łac. *patena* (SEMot VII 71). Zapożyczyliśmy je z wł. *pattino* ‘trepki’ (Br 399). W grę nie wchodzi *patyna* ‘korozja na powierzchni starodawnego przedmiotu’, notowana dopiero od r. 1890, jak twierdzi B II 515, 517. W formie *Patynk* stwierdzamy zanik

-e- ruchomego, natomiast patronimicznymi strukturami, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak* i wschodniopol. *-uk* są *Patyniak* i *Patyniuk*.

PAW, PFAU I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 899 osób o nazwisku *Paw*: 11 w woj. bydgoskim, 31 elbląskim, 15 gdańskim, 126 kieleckim, 106 katowickim, po 70 tarnobrzeskim i tarnowskim; 2 *Pawak* w woj. wrocławskim; 63 *Pawiak*: 8 w woj. bydgoskim, po 16 krośnieńskim i szczecińskim; 9 *Pfau* poza Pomorzem Gdańskim: 4 w woj. warszawskim, 3 katowickim, po 1 piotrkowskim i wrocławskim; 15 *Pawenda*: 6 w woj. bydgoskim, 4 łódzkim, 3 poznańskim, 2 legnickim; 55 *Pawenta*: po 5 w woj. bydgoskim i toruńskim, 27 łódzkim; 69 *Pawęta*: 4 w woj. bydgoskim, 40 łódzkim, 15 sieradzkim; 65 *Pawęda*: 44 w woj. łódzkim; 73 *Pawik*: 3 w woj. słupskim, 28 sieradzkim, 12 katowickim, 9 siedleckim; 245 *Pawikowski*: po 9 w woj. bydgoskim, częstochowskim i łódzkim, 94 wrocławskim, 29 konińskim; 1331 *Pawiński*: 56 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 46 gdańskim, 14 słupskim, 242 warszawskim, 196 bielskim.

SSNO IV 201 notuje przezwisko *Paw* z Małopolski z r. 1386 i 1387 (zob. też C 93). W r. 1868 nauczycielem w Borczu, pow. kartuski, był niejaki *Pfau* (Heidn 42).

Nazwisko pochodzi niewątpliwie od rzeczownika *paw*, notowanego w polszczyźnie od r. 1472 i będącego wspólnym dziedzictwem języków indoeuropejskich, por. łac. *pavo*, *-onis* lub *parus*, *-i* ‘paw’, z czego franc. *paon*, wł. *pavone*, hiszp. *parón*, w starogr. *taōs*, górnioniem. *Pfau*, dolnioniem. *Pagelun*, gdzie *-un* pochodzi z niem. *Huhn* ‘samica’, a *g z w* (*paw-*), por. dolnioniem. *Pagel* ‘Pawel’, po ros. *Pawlin*. Formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ak* są *Pawak* i *Pawiak*, *-ik*: *Pawik*, choć można interpretować także prymarnie od formy zdrobniałej *pawik*, modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka *-iński*: *Pawiński* i *-owski*: *Pawikowski*. Pochodnymi od *Paw* są także *Pawenda*, *Pawęda* oraz *Pawęta* i *Pawenta*, o których szerzej pisałem Por J 2000, nr 3, s. 65–69.

Pawiem można było przezwąć hodowcę paw, metaforycznie człowieka pysznącego się, w średniowieczu bowiem ten ptak przybyły z Indii był symbolem grzechu pychy (*superbia*). Oddziaływać też mogła inna przebogata symbolika ptaka, o której zajmująco pisze W. Kopaliński (SS 305–306).

PAWEŁ, PAWELEK I NIEKTÓRE POCHODNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Paweł* w woj. opolskim; 3140 *Pawełek*: 58 w woj. bydgoskim, 33 elbląskim, 51 gdańskim, 42 słupskim, 661 katowickim, 415 bielskim, 264 tarnowskim, 205 przemyskim, 178 tarnobrzeskim, 160 krakowskim, 92 opolskim; 256 *Pawełka*: 2 w woj. bydgoskim, 3 słupskim, 86 kaliskim, 39 częstochowskim, 30 wrocławskim; 696 *Pawełkiewicz*: 39 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 6 gdańskim, 5 słupskim, 114 kieleckim, 45 warszawskim; 706 *Pawełko*: 3 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 215 białostockim, 86 katowickim, 62 suwalskim; 81 *Pawelas*: 6 w woj. elbląskim,

5 gdańskim, 25 warszawskim, 24 ostrołęckim, 10 siedleckim; 1426 *Pawelczak*: 214 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 45 gdańskim, 1 słupskim, 173 lubelskim, 89 częstochowskim, 68 wrocławskim; 222 *Pawelczuk*: 6 w woj. bydgoskim, 1 słupskim, 76 zamojskim; 3174 *Pawelczyk*: 22 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 47 gdańskim, 1041 katowickim, 392 częstochowskim, 273 łódzkim, 135 poznańskim; 7 *Pawalczyk*: 1 w woj. gdańskim; 22 *Pawalec*: 1 w woj. elbląskim, po 4 gdańskim i katowickim, 5 wrocławskim; 2 *Pawalisz* w woj. bydgoskim; 3 *Pawalkiewicz*: po 1 w woj. gdańskim, warszawskim i koszalińskim; 39 *Pawel*: po 5 w woj. gdańskim i poznańskim, 11 leszczyńskim, 9 szczecińskim; 683 *Pawela*: 19 w woj. bydgoskim, 21 gdańskim, 1 słupskim, 142 bielskim; 444 *Pawelak*: 5 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 11 gdańskim, 3 słupskim, 205 częstochowskim; 389 *Pawelczuk*: 18 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 9 gdańskim, 121 poznańskim, 26 warszawskim; 4 *Pawelczyk*: 3 w woj. bydgoskim, 1 katowickim; 153 *Pawelczuk*: 5 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i lubelskim, 13 gdańskim, 22 toruńskim, po 21 koszalińskim i szczecińskim; 2643 *Pawelczyk*: 62 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 396 gdańskim, 152 słupskim, 220 ostrołęckim, 199 łódzkim, 141 zamojskim, 124 warszawskim; 9363 *Pawelec*: 91 w woj. bydgoskim, 120 elbląskim, 430 gdańskim, 80 słupskim, 750 kieleckim, 651 radomskim, 620 warszawskim, 500 katowickim, 430 zamojskim, 336 częstochowskim, 299 szczecińskim, 277 kaliskim, 280 wrocławskim, 213 chelmskim, 157 zielonogórskim; 27 *Pawelecki*: 8 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, po 6 pilskim i poznańskim; 2 *Paweletz*: po 1 w woj. gdańskim i katowickim; 1 *Pawelkowicz* w woj. gdańskim; 198 *Pawella*: 17 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 70 gdańskim, 9 słupskim, 44 toruńskim, 10 koszalińskim; 5 *Pawelniak*: 1 w woj. gdańskim, 4 tarnobrzeskim; 2273 *Pawelski*: 128 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 109 gdańskim, 29 słupskim, 216 warszawskim, 209 zielonogórskim, 174 ciechanowskim, 153 poznańskim; 53 *Pawelszczak*: 13 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 37 pilskim; 1 *Pawelszczuk* w woj. bydgoskim; 4 *Pawelczyk* w woj. gdańskim; 63 *Pawelus*: po 13 w woj. elbląskim i łódzkim, 1 gdańskim, 19 piotrkowskim; 81 *Pawelas*: 6 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 25 warszawskim, 24 ostrołęckim, 11 olsztyńskim; 1426 *Pawelczak*: 214 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 45 gdańskim, 1 słupskim, 173 lubelskim, 70 warszawskim, 68 wrocławskim; 222 *Pawelczuk*: 6 w woj. bydgoskim, 1 słupskim, 76 zamojskim, 18 łomżyńskim, po 14 warszawskim i katowickim; 3174 *Pawelczyk*: 22 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 47 gdańskim, 1041 katowickim, 392 częstochowskim, 184 kieleckim, 180 sieradzkim, 135 poznańskim, 109 wrocławskim; 141 *Pawelkowicz*: 4 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 43 skierniewickim, 34 łódzkim; 102 *Pawelkowski*: 44 w woj. bydgoskim, 14 gdańskim, 23 łomżyńskim, 11 suwalskim; 406 *Paweloszek*: 11 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 8 słupskim, 56 łódzkim, 35 piotrkowskim, 34 katowickim; 15 *Pawenda*: 6 w woj. bydgoskim, 4 łódzkim, 3 poznańskim, 2 legnickim; 55 *Pawenta*: po 5 w woj. bydgoskim i toruńskim, 27 łódzkim.

W źródłach pomorskich odnotowane zostały: w r. 1857 w księdze ślubów par. Kościerzyna zapisana została: *Pawelska* Marianna i inne; w tejże księdze zapisani zostali *Pawella* Catharina w r. 1873, *Paella* Franz w r. 1877 i inni; *Pawulski* Franz r. 1901, *Joannes Pawoła* w r. 1802 w par. Lalkowy w pow. starogardzkim, na Kociewiu; *Petrus Pawlonczyk* utrwalony został w r. 1704 w par. Pogódki pod Skarszewami, wcześniej w r. 1694 *Stanislaus Pawloncik* w r. 1694; Marianna *Pawelcowa* zapisana została w r. 1819 w księdze zgonów par. Sierakowice; w księdze par. Garczyn pod Liniewem w pow. kościerskim w r. 1917 figuruje *Joannes Pawelec*; *Julius Pawelczyk* utrwalony został

w księdze chrztów par. Kielno, pow. wejherowski, w r. 1896 i 1897; w księdze zmarłych par. Sierakowice w r. 1827 zanotowana została Anna *Pawelle*; Catharina *Paweletzki* i Julianna *Paweletzki* zapisane zostały w r. 1896 w księdze par. Wejherowo; w księdze par. Strzecz w r. 1727 chrzczone było dziecko Georgii *Pawlika*, a w r. 1736 występuje Michael *Pawlik*, w księdze par. Swarzewo zapisani zostali: Albertus *Pawlitski* r. 1676 i Georgius *Pawlicki* w r. 1690; Joannes *Pawlikowski* utrwalony został w r. 1821 w księdze par. Lalkowy; w par. Stara Kiszewa pod r. 1790 figuruje Dorota *Paczekowska*; w tejże parafii w r. 1791 zapisana została Marianna *Pachucka*; w r. 1839 zanotowany został w Kościerzynie *Pachulski* Johann; w par. Miłobądz pod Tczewem zapisani zostali: Gertrudis *Paszekowski* w r. 1788, Marianna *Paszekowska* w r. 1789, Baltazar *Paszekowski* w r. 1792, Walentin *Paszekowski* w r. 1793; nazwisko to figuruje także w par. Kościerzyna: *Paszekowski* Adam w r. 1835 i w Strzeczcu Paulo *Paszekowski* r. 1728; w r. 1696 w Chrzastowie, starostwo człuchowskie, notowani Krystian *Paweł* i Hans *Paweł* (ISC 74).

Wszystkie podane nazwiska pochodzą ostatecznie od im. *Paweł*, które swoją popularność zawdzięcza św. Pawłowi, apostołowi narodów, choć hagiografia zna ok. 15 innych świętych Pawłów, wśród których biskupi, eremici ‘pustelnicy’, męczennicy, których prezentuje KIS IV 553–566, jednak najbardziej w kulturę polską i światową wszedł św. Paweł, apostoł Chrystusa, jako patron kościołów występujący jednak zawsze ze św. Piotrem, u górali pojmowani jako jedna osoba, por. *Na skalnym Podhalu* K. Przerwy-Tetmajera: „Św. Pieter-Paweł idzie”. Mamy zatem nazwisko równe im. *Paweł*, którego historyczne formy opracowała Mał III 303–305; formy zdrobniałe im.: *Pawelek*, *Pawelka*, *Pawelko*; ekspresywne: *Pawela*, *Pawelas/Pawelas*, *Pawelus*, *Paweloszek*; pochodne patronimiczne, utworzone za pomocą formantu: *-ak* i pochodnego *-czu*: *Pawlak* i *Pawelczak/Pawelczak*; *-ik* i pochodnego *-czyk*: *Pawlik* i *Pawelczyk/Pawelczyk*; *-ec*: *Pawelec*, pisane także z niem. *Paweletz*; *-owicz*/*-ewicz*: *Pawelkowicz/Pawelkowicz*, *Pawelkiewicz*.

PAK, PAKOWSKI, PĄCEK, PĄCZKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 424 osoby o nazwisku *Pak*: 8 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 1 gdańskim, 125 tarnobrzeskim, 43 warszawskim, 32 olsztyńskim; 8 *Pakowski*: po 3 w woj. warszawskim i łódzkim, 2 piotrkowskim; 2037 *Paczek*: 46 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 58 ślupskim, 241 tarnowskim, 198 krakowskim, 168 rzeszowskim, 143 radomskim, 85 lubelskim, 65 warszawskim, 51 wrocławskim, 49 wrocławskim; 11 *Ponczek*: 8 w woj. gdańskim, po 1 opolskim, poznańskim i siedleckim; 294 *Ponczek*: 46 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 102 gdańskim, 11 ślupskim, 20 toruńskim; 57 *Ponczekowski*: 1 w woj. gdańskim, 18 toruńskim, 11 wałbrzyskim; bez wskazania ilości *Ponczek*, *Ponczeko*, *Ponczenko*; 284 *Paczka*: 55 w woj. bydgoskim, 71 rzeszowskim; 1 *Paczeka* w woj. kieleckim; po 3 w woj. gdańskim i opolskim, 27 warszawskim, 15 kieleckim; 217 *Paczko*: 87 w woj. opolskim, 31 katowickim, 28 wrocławskim, 27 gorzowskim; bez wskazania ilości *Paczków* i *Paczkowiak*; 857 *Paczekowski*: 34 w woj. bydgoskim, po 27 elbląskim i gdańskim, 26 ślupskim, 621 olsztyńskim, 165 wrocławskim, 90 plockim, 68 warszawskim, 52 katowickim, 44 ciechanowskim. Wiele nazwisk pochodnych pomijam.

SSNO IV 219 notuje *Pęk* lub *Pak* od r. 1405 niezlokalizowanych, z XV w. z Kresów Południowo-Wschodnich, odniesione przez A. Cieślikową (C 93, SEMot I 210,

212; s.v. *Pekostan*) do rzeczowników *pak*, notowanego od r. 1472, i *pek* od XVI w., też *Pączek*, *Pęczek* od r. 1299 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu, odniesione przez wspomnianą autorkę do rzeczowników *pączek*, notowanego od r. 1436, i *pečzek*, datowanego od XVI w. na Pomorzu Gdańskim, Catharina *Pąkowa* zapisana została w księdze metrykalnej par. Strzecz w r. 1737, tamże Bartholomei *Pączkowski* 1729 i Bartholomeo *Ponczkowski* 1731 i Mathias *Pączek* 1717 (AP XXIV 32, 125, 144, 182); Barbara *Pączkowska* utrwalona została w r. 1741 w księdze metrykalnej par. Kielno (AP VII 16), w Dzierżaznie pod Kartuzami w r. 1772 w katastrze fryderycjańskim figuruje sługa leśny (*Waldknecht*) Thomas *Ponck* (Heidn 538), w księdze metrykalnej par. św. Trójcy w Wejherowie zapisany został Xawer *Ponschke* w r. 1900 i por. 10 osób *Ponschke* z woj. gdańskiego w SNW.

Podstawowe nazwisko *Pak* pochodzi od rzeczownika *pak* ‘zawiązek kwiatu albo liścia’, dawniej w okresie XV–XVI w. *pek*, samogłoska *-a-* pojawiła się pod wpływem zdrobnienia *pączek*, pochodnego od *pek* w podanym wyżej znaczeniu, i rzeczownika zbiorowego *pąkowie*. Znaczenie kulinarne *pączek* ‘rodzaj okrągłego ciasta smażonego w tłuszczu’ pojawiło się w w. XVI przez metaforę rzeczownika *pączek* (na drzewie lub krzewie) (B II 520–521, 537). Nazwisko *Pączek* zatem jest dwuznaczne: albo pochodne od *Pak* za pomocą przyrostka *-ek*, albo od rzeczownika *pączek* czy to w znaczeniu botanicznym, czy kulinarnym.

Bliskie fonetycznie są *Pek* : ap. *pek* ‘snop’, gw. *Pank*, kasz. *Panek* w realizacji *Pónk* i kasz. *Pėnk(a)*, pisane *Penk(a)* od rzeczownika *pėnk* ‘ćwiek, gwóźdź szewski’ i ‘penis’, o których pisałem w NP 322–323. *Pąkowski* to forma modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-owski* od nazwiska *Pak*; *Pączkowski* może pochodzić od n.m. *Pączkowo*, gm. Szreńsk, woj. ciechanowskie (WU II 701), *Pączka* można rozumieć jako formę dop. l.poj. od *Pączek*; *Pączków* to genetyczny przymiotnik dzierżawczy od *Pączek*; *Pączkowiak* jest formą patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-owiak*; kasz. forma *Ponschke* powstała przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke* z towarzyszącą wymianą *-cz-* na *-sz-*, por. analogicznie *Prączek* na *Pranschke* (nazwisko pochodzi od *Prega*, kasz. *Pranga* z suf. *-ek*, por. NP 343).

Po łac. *pączek* ‘ciasto’ to *globus* i por. 2 osoby o nazwisku *Globus*: po 1 w woj. warszawskim i poznańskim, możliwe jednak już od *globus* ‘model kuli ziemskiej’ i żargonowe ‘głowa, zwłaszcza łysa’ i łac. przydomki (*cognomina*) *Globulus* i *Globula*, po niem. *pączek* w znaczeniu biologicznym to *Knospe* i por. 5 osób o nazwisku *Knospe*: 2 w woj. elbląskim, 4 gdańskim (*pączek* w znaczeniu kulinarnym to *Pfannkuchen*, niepoświadczony w SNW); po ros. *poczka* w znaczeniu botanicznym i por. 2 osoby o nazwisku *Poczka* w woj. rzeszowskim; po wł. to *gemma* w znaczeniu botanicznym i por. nazwisko *Gemma* 0, jednak raczej od im. *Gemma* (w znaczeniu kulinarnym *bomba*, jednak pol. nazwisko *Bomba*/*Bąba* nawiązuje raczej do znaczenia ‘bąbel, pęcherz’, jak to sugeruje B. Walczak w *Studiach nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Profesorowi Stanisławowi Bąbie...*, Poznań 2004, s. 49).

PEDA I POCHODNE

SNW notuje 617 osób o nazwisku *Peda*: 2 w woj. bydgoskim, po 4 elbląskim, słupskim i piotrkowskim, 18 gdańskim, 171 plockim, 64 łódzkim, 62 poznańskim, 46 warszawskim, 33 katowickim; 17 *Pedde*: 2 w woj. bydgoskim, 10 pilskim, 5 poznańskim; 6 *Pedinkowski*: 5 w woj. gdańskim, 1 ciechanowskim; 5 *Pedkowski*: 3 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim; 74 *Pedo*: 2 w woj. gdańskim, 32 chełmskim, 22 koszalińskim, 8 łódzkim, po 4 tarnowskim i zamojskim.

W ISC 42 zanotowany w Człuchowie Andrys *Pedal*, w Chojnicach r. 1556 występuje *Peddigke* Bartholomäus (BBK 18), w SNW 24 osoby o nazwisku *Pedyk* i 0 *Pedzik* poza Pomorzem Gdańskim.

SSNO IV 209 notuje 3 razy nazwę osobową *Pedo* i odnosi ją (SEMot VII 71) do średniolac. *pedo*, *-onis* ‘człowiek o bardzo dużych stopach’ z lac. *pes*, *ped-is* ‘stopa’, por. gr. *pūs*, *podós*, niem. *Fuß*, ang. *foot*, Br 402 podaje zwrot *uderzyć w pedę* ‘uciekać’, czyli to także ‘stopa, noga’; IC 241 notuje przydomek (*cognomen*) *Pedo*, *-onis* na ‘plaskostopogo’. Wariant *Pedde* w wyniku niemczącej wymiany *-a* na *-e*, *Pedek* i *Pedyk* są strukturami patronimicznym, utworzonymi przy użyciu przyrostków *-ek* i *-yk*.

PEGA, PEGEL

SNW notuje 28 osób o nazwisku *Pega*: 15 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, po 2 wrocławskim i wrocławskim; 20 *Pegel*: 4 w woj. gdańskim; 49 *Peglau*: 1 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 15 szczecińskim, 9 poznańskim, 5 kaliskim; pokrewne, a więc: 23 *Pegen*, 1 *Pegere*, 7 *Pegiel*, 1 *Pegier*, 3 *Pegios*, 1 *Peglak*, 16 *Peglan*, 1 *Peglow*, 5 *Pegowski* plasują się poza Pomorzem Gdańskim.

W r. 1696 w Uniechowie, starostwo człuchowskie, notowane dwukrotnie Jerzy *Pegielowski* [włóki] (ISC 66).

Nazwisko *Peglau* pochodzi od n. wsi zwanej dziś *Gogolewo* (zob. R I 647) w pow. Stargard Szczeciński, zapisywanej od r. 1339 *Pegelow*, *Peglow* i odniesionej przez NMP III 209 do niem. n.os. *Pegel* z przywołaniem Go 461, gdzie nazwisko *Pegel* wyprowadzone od takiegoż rzeczownika pospolitego o znaczeniu: 1) ‘pręt mierniczy’; 2) ‘mała beczulka’. DF 497 wywodzi nazwisko *Pegel* od nazwy zawodowej *Pegel*, określającej ‘urzędowego miernika zawartości płynów w beczkach’, pochodzącej od średnio-dolno-niem. *pegel* ‘znak w beczce, wskazujący na zawartość płynu’ (chodziło zapewne o zawartość piwa, wina). Dlatego Go 461 mówi *Eichmeister* od homonimicznego rzeczownika *Eiche* ‘znak, merk, cech w beczce’ (szerzej znane *Eiche* ‘dąb’, Kluge tylko ten wyraz objaśnia etymologicznie). Nazwisko *Pega* można jednak wywieść od rodzimego stpol. *pega*, obocznie *paga*, *prega* ‘mięso wołowe w ćwierci przedniej od łopatki do kolana’ (SW IV 103, 1001). Pochodne *Peg(i)el* można by interpretować jako derywat z formantem *-el* od n.os. *Pega*. Dalsze już się same tłumaczą jako struktura patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-ak*: *Peglak*; *Peglan* z suf. *-an*; *Pegowski* modelowe od *Pega* z suf. *-owski*.

PEK, PEEK, PECK, PEIK, PEIKOWSKI, PEJKA I PODOBNE

SNW podaje 370 osób pisanych *Pek*: 2 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 265 gdańskim, 50 słupskim, 10 katowickim, 9 lubelskim; 79 *Peka*: 31 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 39 gdańskim, 5 koszalińskim, 2 olsztyńskim; 172 *Peek*: 16 w woj. bydgoskim, 144 gdańskim, 3 słupskim, 5 łódzkim, po 2 katowickim i skierniewickim; 57 *Peck*: 16 w woj. bydgoskim, 29 gdańskim, 1 słupskim, 11 toruńskim; 2 *Pecke* w woj. opolskim; 5 *Peike*: po 1 w woj. gdańskim i poznańskim, 3 pilskim; 7 *Peiker* w woj. krakowskim; 19 *Peikow*: po 6 w woj. bydgoskim, poznańskim i zielonogórskim, 1 pilskim; 14 *Peikowski* w woj. gdańskim; 176 *Pejka*: 71 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 57 poznańskim, 9 łódzkim; 1 *Pejke* w woj. gdańskim; 36 *Pejkowski*: 3 w woj. bydgoskim, 18 toruńskim, 6 gorzowskim, 5 białostockim, 4 łomżyńskim.

Historycznie na Pomorzu Gdańskim nazwiska wyliczone wyżej notowane były na Kociewiu, w Borach Tucholskich, głównie południowych Kaszubach, rzadziej na Kaszubach północnych. W r. 1664 Jan *Pecka* był karczmarzem we wsi Bładowo, pow. tucholski, tegoż roku w Kamienicy Królewskiej mieszkał niejaki *Peck* (F XXXII 189, 381), Heidn 188 podaje go jako *Peek*. W księdze metrykalnej par. Lipusz pod r. 1877 figuruje Joseph *Pek* (AP XIII 7); spisy ludności Kościerzyny wyliczają: *Peick* Stanislaus i *Peikowski* Adam 1849 (AP 505/1172), tenże Stanisław figuruje dalej jako *Peik* Stanislaus 1852 (AP 505/1173) i *Pejck* Stanislaus (AP 505/1174), zawsze jako katolik mówiący po pol., raz również jako znający jęz. niem.; w księdze ślubów par. Kościerzyna (we wcześniejszej księdze chrztów nazwisko nienotowane) zapisani zostali: *Pekonna* Bregita 1829, znany nam już *Peck* Stanislaus, *Pek* Marianna 1879 i *Peek* Josephina 1890 oraz *Pekowski* Johann 1834 (AP XII 13, 21, 104, 193, 236). Często trafiało omawiane nazwisko do ksiąg metrykalnych par. Ugoszcz pod Bytowem: w księdze chrztów zapisani zostali: Jacobus *Pek* 1777 i Matthias *Pek* 1788, obaj z Pólczna oraz Marianna *Pykowa* 1784 (51, 55, 82), w księdze zgonów Eva filia *Peki* (6, poz. 4), w Księdze Szkaplerza Św. Fręciszek *Pek* i Ewa *Pekonna* z Łąkiego 1781 (księga niepaginowana). W par. Góra pod Wejherowem w r. 1794 zapisana została Marianna *Pykonna* (AP VI 83). Nazwisko wymawiane bywa *Pék* lub *Pëk*, tłumaczy to nam zapisy typu *Peek* lub też dyftongicznie *Peik* (też *Pejk*) z wymowy *Pék* oraz *Pek*, zniemczone *Peck* z wymowy *Pëk*; końcowe *-e*: *Pecke*, *Pejke* pełni funkcję niemczącą; *-a* może polszczyć formy typu *Pejke* lub oddawać podstawę *péka* (o czym za chwilę); *Pekowski* jest formą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-owski*; *Peikow* genetycznie przymiotnikiem dzierżawczym (typu *tatów*); *Pejker* niem. z suf. *-er*.

Nazwisko pochodzi od kasz. rzeczownika *pék* (też *péka* i *pëk*) o wielu znaczeniach, które zbiera H. Popowska-Taborska (SEK IV 45–46): 1) ‘kolec, ciern’; 2) ‘cieńsza kość przedramienia u ptaków’; 3) ‘kij zakończony gwoździem, służący do posuwania się na lodzie’; 4) ‘kikut suchej gałęzi na drzewie’; 5) ‘dzida, lanca’; 6) ‘wiosło z okuciem metalowym’; 7) przen. ‘chuda gęś, chudy człowiek, zwłaszcza kobieta’ i inne, podaje także formy pochodne i oboczne, wyraz wywodzi z dolnoniem. *pék* ‘żelazny szpic na końcu kija’, a wszystko ostatecznie z franc. *pique* ‘pika, dzida’. Konkretnie znaczenia powstawać mogły w gwarach kasz., do nazwiska najbardziej pasuje znaczenie ‘chudy człowiek’. Gdyby o znaczenie ‘kolec, ciern’ chodziło, to por. nazwiska 173 *Dorn*.

19 w woj. bydgoskim, 21 gdańskim; 588 *Dorna* od niem. *Dorn* 'kolec, cień', lac. przydomek *Aculeo* od *aculeus* 'kolec, oścień' oraz *Spina* od rzeczownika pospolitego *spina*, -ae 'cień' i XVII-wiecznego panteistycznego filozofa niderlandzkiego (wywodzącego się z rodziny żydowskiej) Barucha (Benedykta) Spinozę od lac. przymiotnika *spinosus* 'ciernisty'.

Zbliżone fonetycznie nazwiska 284 *Pyk*: 2 w woj. elbląskim, 11 gdańskim, 199 kieleckim, 13 wrocławskim, 11 walbrzyskim i 3618 *Pyka*: 13 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, po 3 gdańskim i słupskim, nade wszystko zaś na Śląsku (1416 w woj. katowickim, 526 opolskim) pochodzą w większości wypadków od *pykać* (fajeczkę); 907 *Pik*, 57 *Pika* od *pikać* 'o głosie ptaków', był to przydomek szlachecki *Kłaczyńskich* z *Kłaczna* w pow. bytowskim, a *Pika Trzebiatowskich* z *Trzebiatkowej* w tymże powiecie (Przyd 173).

SNW podaje 9 osób o nazwisku *Pekeron* w woj. bydgoskim; 12 *Pekerun*: 7 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim; 22 *Pekerun*: 18 w woj. elbląskim, 4 gdańskim; też 1 *Pekora* w woj. gdańskim; 1 *Pekorska* w woj. toruńskim; 4 *Pekera* w woj. opolskim; może też 44 *Pekura*: 5 w woj. elbląskim, 26 ostrołęckim, 13 warszawskim. Notowane także historycznie na Kociewiu nazwiska Harry *Pekierun* 1595 i Herman *Pekierun* 1735 w księgach metrykalnych par. Garcz, także *Pekierun* w księdze par. Walichnowy (Damps 233), w księdze chrztów par. Piaseczno (w miejscowym archiwum parafialnym) utrwaleni zostali Anna *Pekerun* 1867 i Catharina *Pekeruhn* (32, 55). Wiązałbym je z dawnym przymiotnikiem *piękery* 'piękny', z czego kasz. nazwisko *Pikeron*, o którym pisałem w NP 330.

Dodać trzeba, że obok podstawy *pék* w omawianych nazwiskach, do czego składają się także antroponomaści niemieccy, jak Zoder II 283 (s.v. *Peek*), w niektórych wziąć trzeba także pod uwagę górnioniem. *Pech* = dolnioniem. *Peck* 'smola', kasz. *pik* (z czego np. pod Kartuzami osada *Pikarbia* od ap. *pikarnia* 'smolarnia', przekształcana w formę *Piekarnia*). Dlatego historyczne nazwiska: Piotr *Pekkie* 1662 w pow. świeckim (Damps 233) można zinterpretować jako n. zawodową *Pecker* 'smolarz' (Go 461). Zoder II 263 dla nazwiska *Peek* widzi także (niepewnie, bo znak zapytania) średnio-wysoko-niem. *pedik* 'rdzeń, szpik, miąższ', realizowany gw. jako *peik* (w Westfalii), też *peek*, podaje także nazwiska typu Corde *Pedecke* od r. 1421 i Hans *Peick* od r. 1551. Musimy się zatem liczyć w wymienionych nazwiskach z homonią, czyli poligenezą, tym bardziej, że niektórzy badacze niemieccy, biorąc pod uwagę oboczność spółgłosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, próbują nazwiska typu *Peck* sprowadzać do podstawy *Beck* od *Bäck(er)* 'piekarz'.

PEST, PESTA

I POCHODNE

SNW podaje 152 osoby o nazwisku *Pest*: 6 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 28 katowickim, 26 warszawskim, 17 przemyskim, 15 tarnobrzyskim, 13 rzeszowskim, po 7 bielskim i koszalińskim; 1143 *Pesta*: 35 w woj. bydgoskim, 29 elbląskim, 31 gdańskim, 16 słupskim, 296 plockim, 151 toruńskim, 145 wrocławskim, 86 olsztyńskim, 71 szczecińskim; 2 *Pestaka* w woj. bydgoskim; z kwalifikatorem 0 *Peste*, *Pester*, *Pesterna*, *Pestewicz*, *Pesticz*, *Pestiluz*; poza Pomorzem Gdańskim notowani są: 7 *Pesta-Dynda* w woj. pilskim;

3 *Pestek*; 1 *Pestenska* w woj. toruńskim; 1 *Pestok* w woj. poznańskim; 1 *Pestoronicz* w woj. chełmskim; 2 *Pestowski* w woj. olsztyńskim; 13 *Pestyk* poza Pomorzem Gdańskim.

Podstawowe nazwisko *Pest* pochodzi od rzeczownika *pest* ‘bylina, pręcik kwiatowy’ (L IV 80–81). Wariant *Pesta* to albo nienotowany przez słowniki wariant rodzajowy (forma żeńska), co bardziej prawdopodobne, zwłaszcza w nazwach roślinnych, albo forma dop. l.poj. nazwiska *Pest* (: syn *Pesta*, zatem *Pesta*). SW IV 122 notuje omawiany wyraz jako archaizm (zaopatrzony w krzyżyk) z oboczną formą *pest*, niekontynuowaną w nazwiskach polskich.

PESTKA, PESTKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 1591 osób o nazwisku *Pestka*: 576 w woj. bydgoskim, 38 elbląskim, 380 gdańskim, 75 słupskim, 103 kaliskim, 64 poznańskim, 57 koszalińskim, 35 toruńskim; po 1 *Pestke* w woj. gdańskim i *Pestko* w woj. słupskim; 124 *Pestkowski*: 5 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 20 wałbrzyskim, 17 warszawskim, po 13 olsztyńskim i toruńskim, 11 wrocławskim. Forma *Pestke* powstała przez niemczącą wymianę końcowego *-a* (*Pestka*) na *-e* (*Pestke*); *Pestko* jest postacią wschodniopol.; *Pestkowski* to struktura modelowa powstała za pomocą przyrostka *-owski* od podstawowego nazwiska *Pestka*.

W r. 1642 w Jeleńcu pod Tucholą chrzczony był Filus ‘syn’ Blasii *Pestka* et Catharinae Mathias; w tejże parafii, we wsi Wyrębek w r. 1809 zanotowany Josephus *Pestka* juvenis ‘młodzieniec’ (Szuta); w katastrze fryderycjańskim z r. 1773 w Czernikach pod St. Kiszewą figuruje komornik (*Einlieger*) Paul *Pestki* (prawdopodobnie *Pestka* zmienione przez wymianę końcowego *-a* na *-e*, wymawiane i zapisane przez *-i*). W r. 1837 w księdze metrykalnej par. Wiele zapisany został Joseph *Pestka*; wcześniej w sumariuszach par. Wiele zapisany został w latach 1786–1797 aż siedmiokrotnie Thomas *Pestka* (w miejscowym archiwum parafialnym, syg. I 61, 68; II 7, 16, 27, 36, 40). Nazwisko nosił Stanisław Pestka (ur. w 1929 r., zm. 1916, pogrzebany w alei zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym Gdańsku-Srebrzysko), redaktor, publicysta, działacz kaszubski i pisarz kaszubski o pseudonimie *Zbrzyca*, przejętym od n. rzeki *Zbrzyca*, która przepływa przez jego rodzinną wieś Rolbik pod Brusami w pow. chojnickim. Jest to więc nazwisko kociewskie i południowokasz.

Wywiedziemy je od rzeczownika pospolitego *pestka*, który według L IV 81 (za *Słownikiem* J. Mączyńskiego z r. 1564) oznaczał nie tylko, jak dziś, ‘kostkę w owocach’, tj. w owocach (po rosyjsku *pestka* nazywa się właśnie *kostoczka*), ale także ‘tłuszcuchny by *pestka*’, po łac. *pinguiculus*, tj. dokładnie ‘tłuszcuchny’; dziś potocznie oznacza także ‘drobnostka, drobiazg’ (SJP VI 264). Zdaniem etymologów (Br 401, B II 533) dawną formą wyrazu *pestka* była postać *pecka*; *pestka* (z grupą *-st-*) pojawiła się przez analogię do wyrazu *kostka*. Po niem. *pestka* to *Kern* i por. 503 osoby o nazwisku *Kern*: 221 w woj. opolskim, 85 katowickim, 43 łódzkim, noszonym m.in. przez Jerzego Ludwika Kerna (ur. 1921), autora wierszy dla dzieci i młodzieży. Niemcy mówią na *pestkę* także *Obststein* ‘kamień owocowy’, a Anglicy po prostu *stone* ‘kamień’ (o tych nazwiskach pisałem w NP II 184).

PESZKE, PESCHKE, PIESZEK, PIESZKA
I PODOBNE

SNW podaje 39 osób o nazwisku *Peschke*: 11 w woj. gdańskim, po 9 katowickim i wałbrzyskim, po 3 legnickim, opolskim i wrocławskim, 1 kaliskim; 304 *Peszek*: po 3 w woj. bydgoskim i elbląskim, 22 gdańskim, 33 katowickim, 32 przemyskim, 29 wałbrzyskim; 1 złożone *Peszek de Kostronicki* w woj. warszawskim; 190 *Peszek*: 2 w woj. gdańskim, 93 katowickim, 21 opolskim, 16 kaliskim; 7 *Pieszke*: 1 w woj. gdańskim, 6 poznańskim; 213 *Pieszka*: 1 w woj. bydgoskim, 157 bielskim, 37 katowickim, po 5 opolskim i toruńskim; 30 *Pieszke*: 1 w woj. bydgoskim, 25 katowickim.

W latach 1730–1733 w Moszczenicy na Kosznajdrach mieszkał Johann *Peschke* (Rink 110); Heidn (143, 406, 511) podaje, że w r. 1773 w Goręczynie mieszkał Peter *Peschke*, nauczycielem w czasie I wojny światowej w Pałubicach był niejaki *Peschke*, może ten sam, co w Szymbarku, także w czasie I wojny światowej; w r. 1796 w par. Góra pod Wejherowem chrzczone było dziecko Jacobi *Pesz*; w r. 1788 w księdze chrztów par. Żarnowiec zapisany został Joannes *Pieszke*; z kolei w r. 1718 w księdze metrykalnej par. Rumia figuruje Joannes *Peszyński*.

Nazwiska pochodzą od zdrobnionego im. *Pieszek*, które pochodzi od im. *Piotr*. Mal III 309 (za SSNO) notuje *Pieszek* od r. 1306 z Wielkopolski (ok. 50 poświadczeń), ok. 30 z Małopolski, 7 z Kresów Południowo-Wschodnich, też Johannes *Peschke* z r. 1440 z Wielkopolski. Nie rozstrzygniemy, czy zdrobnienie *Pieszek* pochodzi wprost od *Piotr*, czy od zdrobnienia *Pioch* czy *Piech*. Zapisy z początkowym *Pe-* są ziemczone (Niemcy często nie zaznaczali miękkości, pisząc nazwiska *Biela*, *Pieta* jako *Bela*, *Peta*); *Peschke* polega na ziemczeniu przez wymianę pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*; *Pieszka* mogło powstać przez polszczęcą (czy rzekomo polszczęcą) wymianę *-e* na *-a* bądź od *Piech* czy *Pioch* za pomocą przyrostka *-ka*.

PIECH, PIECHA, PIOCH
I POCHODNE

SNW podaje 5180 osób o nazwisku *Piech*: 71 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 91 gdańskim, 16 słupskim, 634 lubelskim, 514 krakowskim, 463 tarnowskim, 438 katowickim, 295 częstochowskim, 293 wrocławskim, 257 łódzkim, 219 białostockim, 185 chełmskim, 162 rzeszowskim, 136 zamojskim, 132 tarnobrzeskim, 116 wałbrzyskim, 107 kieleckim, notowane w całej Polsce; 2965 *Piecha*: 3 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 2003 katowickim, 532 bielskim, 213 opolskim, 30 warszawskim, 22 poznańskim, 19 wrocławskim, 15 zielonogórskim; 24 *Piechacz*: 11 w woj. poznańskim, 10 pilskim; 2137 *Piechaczek*: 7 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 6 gdańskim, 1315 katowickim, 615 opolskim, 53 bielskim, 25 wałbrzyskim, 13 wrocławskim; 172 *Piechaczyk*: 2 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 125 poznańskim, 12 kaliskim, 8 ciechanowskim; 302 *Piechat*: po 5 w woj. gdańskim i włocławskim, 219 warszawskim, 18 radomskim, 11 łódzkim, 8 szczecińskim, po 7 sieradzkim i skierniewickim; 2 *Piechala*: po 1 w woj. gdańskim i opolskim; 95 *Piechalak*: 1 w woj. elbląskim, 33 konińskim, 14 kaliskim, 10 plockim, 8 łódzkim, po 6 poznańskim i sieradzkim; 1 *Piechert* w woj. gdańskim; 636 *Piechna*: po 4 w woj. bydgoskim i gdańskim, 1 elbląskim, 17 słupskim, 136 plockim, 122 warszawskim,

83 piotrkowskim, 80 ciechanowskim, 41 tarnowskim, 24 toruńskim, 17 łódzkim, po 12 białkopodlaskim i poznańskim, 11 olsztyńskim; 39 *Piechniak*: 9 w woj. elbląskim, 27 tarnobrzescim; 65 *Piechniczek*: 1 w woj. elbląskim, 58 katowickim, 4 opolskim; 1883 *Piechniki*: 66 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 30 gdańskim, 4 słupskim, 309 tarnowskim, 231 krakowskim, 215 poznańskim, 171 zamojskim, 116 katowickim; 18 *Piechociak*: po 4 w woj. słupskim, katowickim i walbrzyskim, 6 kieleckim; 1095 *Piechociński*: 44 w woj. bydgoskim, 68 gdańskim, 22 słupskim, 171 warszawskim, 106 łomżyńskim, 63 konińskim, 60 radomskim, 53 tarnobrzescim; 5437 *Piechocki*: 548 w woj. bydgoskim, 67 elbląskim, 171 gdańskim, 44 słupskim, 1147 poznańskim, 316 konińskim, 293 warszawskim, 288 plockim, 247 gorzowskim, 231 krakowskim, 220 zamojskim, 210 wrocławskim, 187 katowickim, 167 toruńskim, 140 łódzkim, 119 wrocławskim, 105 koszalińskim, 102 walbrzyskim; 3 osoby w woj. gorzowskim pisane hiperkorektywnie *Piechodźki*; 3 *Piechor* w woj. łódzkim; 43 *Piechorowski*: 1 w woj. gdańskim, 15 poznańskim, po 7 koszalińskim i plockim, 6 opolskim, 5 piotrkowskim; 7073 *Piechota*: 75 w woj. bydgoskim, 94 elbląskim, 97 gdańskim, 33 słupskim, 774 opolskim, 607 poznańskim, 532 katowickim, 466 łódzkim, 429 tarnobrzescim, 373 krakowskim, 290 radomskim, 282 warszawskim, 240 kaliskim, 234 sieradzkim, 220 gorzowskim, 217 rzeszowskim, 214 wrocławskim, 182 lubelskim, 157 kieleckim, 128 olsztyńskim, 122 szczecińskim, 119 pilskim, 113 jeleniogórskim, 106 siedleckim; 167 *Piechotka*: 2 w woj. elbląskim, 86 warszawskim, 45 siedleckim, po 14 ciechanowskim i olsztyńskim; 3745 *Piechowiak*: 281 w woj. bydgoskim, 43 elbląskim, 65 gdańskim, 28 słupskim, 1581 poznańskim, 470 pilskim, 204 gorzowskim, 174 zielonogórskim, 124 kaliskim; 1940 *Piechowiec*: 59 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 37 gdańskim, 21 słupskim, 240 katowickim, 213 krakowskim, 140 warszawskim, 135 siedleckim; 3198 *Piechowski*: 167 w woj. bydgoskim, 74 elbląskim, 657 gdańskim, 267 słupskim, 261 białostockim, 254 warszawskim, 125 pilskim, 111 łódzkim; 172 *Piechówka*: 7 w woj. gdańskim, 108 krakowskim, 30 katowickim, 28 nowosądeckim, 25 bielskim, 14 wrocławskim; 174 *Piechucki*: 1 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 2 gdańskim, 59 warszawskim, 47 skierniewickim, 39 łódzkim, 10 katowickim; *Piechul* 0; 442 *Piechula*, 17 *Piechulla* poza Pomorzem Gdańskim; 304 *Piechulski*: 21 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 16 słupskim, 72 katowickim, 65 łódzkim, 52 sieradzkim; 65 *Piechula*: 2 w woj. gdańskim, 39 katowickim, 16 poznańskim; 31 *Piechur*: 7 w woj. bydgoskim, 11 walbrzyskim, 8 warszawskim; 629 *Piechura*: 3 w woj. gdańskim, 153 piotrkowskim, 69 katowickim, 59 poznańskim, 44 łódzkim, 34 nowosądeckim; 240 *Piechurski*: 16 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 49 radomskim, 30 jeleniogórskim, 29 opolskim; 288 *Piechuta*: 10 w woj. bydgoskim, 99 katowickim, 31 tarnobrzescim, 24 rzeszowskim, 13 wrocławskim, po 11 legnickim, lubelskim i łódzkim; 34 *Piechutowski*: 10 w woj. bydgoskim, 22 warszawskim, 2 ciechanowskim; 62 *Pieciuk*: po 9 w woj. elbląskim i wrocławskim, 1 gdańskim, 21 zielonogórskim; 124 *Pieciukiewicz*: 4 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 19 jeleniogórskim, 12 gorzowskim; 30 *Pieciukonis*: 1 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, po 6 koszalińskim, legnickim i olsztyńskim zapewne noszone przez Litwinów; 200 *Pieciuk*: 1 w woj. gdańskim, 87 białostockim, 26 gorzowskim, 19 poznańskim.

W okresie stpol. im. *Piech* i *Pioch* oraz formy pochodne były bardzo często używane, z SSNO zbiera je Mal III 308–309: zapisów w formie *Piech* ok. 60 od r. 1369 z Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza, Kresów Południowo-Wschodnich; 3 *Pioch*

poświadczenia od r. 1414 z Wielkopolski; 1 *Piocha* z r. 1440 z Wielkopolski, brak więc z Pomorza, formy pochodne pomijam. Na Pomorzu Gdańskim mamy również bogate poświadczenia, poczynając od Kociewia, a kończąc na północnych Kaszubach. Był to bowiem przydomek drobnoszlacheckich rodzin *Bychowskich* z *Bychowa*, pow. lęborski, *Ciemnińskich* z *Ciemna* i *Kłaczyńskich* z *Kłaczna*, *Półczyńskich* z *Półczna*, wsi w pow. bytowskim, *Lipińskich* z *Lipienic*, dziś *Lipnica*, *Prądzynskich* z *Prądzony*, wsi w pow. chojnickim, *Tuchlińskich* z *Tuchlina* w pow. kartuskim i *Zbychowskich* ze *Zbychowa* w pow. wejherowskim (Przyd 169–170). W wielu z tych wsi nazwisko notowane było od r. 1559 i 1570: *Pioch* Matthias, *Pioch* Simon w r. 1559 w Pólcźnie (por. WD 218); Nobilis Paulus *Pech* w Lipnicy, Nobilis *Pijoch Tuchliński* w *Tuchlinie* w r. 1570, dalsze zapisy z ksiąg lawnicznych Kościerzyny i opracowań zob. w Przyd (169–170), tu podam wówczas mi nieznane, a więc z Kociewia: Jacob *Pioch* z księgi metrykalnej (niepaginowanej) w archiwum par. Pogódki pod Skarszewami; Michael *P[iz]och* r. 1772, Petrus *P[iz]och* r. 1792 z księgi metrykalnej par. Sartawice pod Świeciem (Damps 238); z ziemi bytowskiej: w r. 1559 w Pólcźnie zapisani zostali *Pioch* Marten i *Pioch* Simon; w r. 1780 *Pioch* (bez imienia) w Dąbrowie, *Pioch* Martin w Niezabyszewie; przed II wojną światową w Borzytuchomiu gospodarzem był również niejaki *Pioch* (KB 183, 284, 292), w Księdze Szkaplerza par. Ugoszcz pod Bytowem zapisana została w r. 1759 Katarzyna *Piochowna* (księga niepaginowana w miejscowym archiwum parafialnym); w sumariuszu ksiąg kościelnych par. Wiele zapisany został w r. 1790 i 1797 Stanislaus *Pioch*; w księdze chrztów par. Kościerzyna w r. 1760 chrzczone było dziecko Laurentii *Pioch* (AP X 144); w księdze par. Żarnowiec (w dziale chrztów) notowani byli Paulus *Pioch* i Anna *Piochowna* 1657.

Wszystko to formy bezpośrednie i pośrednie od im. *Piotr*, co z łac. *Petrus*, a to z gr. *Pétros* od *pétra* ‘skała’ (stąd ‘nauka o skalach’ to *petrologia*, por. też rzeczownik *petryfikacja*, a w teologii *petrologia* to ‘nauka o roli św. Piotra w Kościele’), wszystko ostatecznie z aramejskiego im. *Kefas* : *kepa* ‘skała, opoka’ (BNOT 165). Por. słynny tekst Chrystusa spod Cezarei Filipowej, nadający apostołowi Szymonowi prymat w Kościele i zmieniający mu im. *Szymon* na *Piotr* (Mt 16,18). O zdrobnieniu im. *Piotr* na *Piech*/*Pioch*, *Pieś* informował już Br 415. Taką formą zdrobniął mogła być także postać *Piecha* albo – w niektórych wypadkach – jest to forma dop.: syn *Piecha*, zatem *Piecha*. W dawnej polszczyźnie dużo było im. (zdrobnionych) męskich zakończonych na samogłoskę *-a*, por. też współczesne hipokorystyki *Eda*, *Jaca* i im. pełne *Bonawentura*, *Dyżma*, *Kosma* oraz inne; podobnie zresztą jest w rzeczownikach pospolitych, por. *poeta*, *radca*, *starosta* i inne.

Dalej mamy bogaty repertuar form zdrobnionych na poziomie im., które stają się nazwiskami, a więc: *Piechacz* z suf. *-acz* i od tej bazy pochodne deminutywne lub patronimiczne, powstałe przy użyciu formantów *-ek* lub *-yk*: *Piechaczek*, *Piechaczylek*, z suf. *-al(a)*: *Piechal(a)* i pochodny, powstały przy użyciu patronimicznego przyrostka *-ak*: *Piechalak*, *-ul(a)*: *Piechul(a)*, a przy użyciu przyrostka *-ski*: *Piechulski*; *-na* lub *-no* powstały antropimie *Piechno*/*Piechna*, a od nich *Piechnik*, a od tej podstawy *Piechniczek*; przy użyciu przyrostka *-or* powstał *Piechor*; *-ur*: *Piechur*; formanty *-ota*/*-uta* tworzą strukturę *Piechota*/*Piechuta*; rozszerzone przyrostki *-owiak*, *-owicz* odnajdujemy w patronimicznych nazwiskach *Piechowiak*, *Piechowicz*; *Piechowski* jest drobnoszlacheckim nazwiskiem kasz. od n. wsi *Piechowice*, gm. Dziemiany, pow. kościerski (PMT I 91).

PIECZKA, PIENĆZKE, PIENĆZYN, PIENSZKA, PIENĆZK, PIĘCZK

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 1798 osób o nazwisku *Pieczka*: 343 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 46 gdańskim, 8 słupskim, 938 katowickim, 262 bielskim; 5 *Pieczke* w woj. słupskim; 310 *Pieczko*: 16 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 1 gdańskim, 83 katowickim, 48 przemyskim, 42 opolskim; 439 *Pieczkowski*: 26 elbląskim, 8 gdańskim, 89 wrocławskim; 6 *Pieczniak*: 1 w woj. gdańskim, 5 zamojskim; 2 *Pieczynek* w woj. elbląskim; 2358 *Pieczyski*: 235 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 46 gdańskim, 11 słupskim, 713 poznańskim, 91 suwalskim; 134 *Piecko*: 2 w woj. elbląskim, 18 gdańskim, 8 słupskim, 16 warszawskim, 15 wrocławskim; 48 *Pienschke*: 38 w woj. gdańskim, po 5 katowickim i olsztyńskim; 22 *Pienschka* w woj. gdańskim; 36 *Pienschke*: 30 w woj. gdańskim, 6 katowickim; 19 *Pinszke*: 6 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, 1 koszalińskim; 244 *Pieńczewski*: 47 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 13 gdańskim, 100 toruńskim; 28 olsztyńskim; 8 *Pieńczek* w woj. gdańskim; 1 *Pieńczke* w woj. gdańskim; 190 *Pieńczuk*: 4 w woj. gdańskim, 103 ostrołęckim, 69 warszawskim; 479 *Pieńczykowski*: 9 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 167 łomżyńskim, 157 suwalskim; *Pieńczyn* 0; 10 *Pięczek* w woj. gdańskim; 24 *Pięczykowski*: 6 w woj. gdańskim, 11 łomżyńskim, 7 suwalskim.

Nazwiska z podanej grupy notowane były na północnych Kaszubach, najwcześniejszy jednak zapis mamy z Kociewia, ze Starogardu (Gdańskiego): Petrus *Pinszer*, prokonsul 'wiceburmistrz' Starogardu (F III 543), zastanawiające, że współcześnie 9 osób o nazwisku *Pinscher* wykazanych zostało w woj. nowosądeckim, podobnie z 37 obywateli o nazwisku *Pintscher* 16 występuje w woj. nowosądeckim, 11 tarnobrzeskim, 7 warszawskim, 3 krakowskim, a 8 *Pinszer* notowanych jest w woj. legnickim; 1 *Pińczew* w woj. bielskim. Zmierzajmy jednak na północne Kaszuby, ściślej do par. Żarnowiec w pow. puckim: w najstarszej na Kaszubach zachowanej księdze metrykalnej par. Żarnowiec, zawierającej wpisy z lat 1593–1664 w dziale chrztów spotkamy zapisy niejakię Malgorzaty: Margarethae et Philippi *Pecz* de Wierzhucino 1636; Margarethae *Peczona* et Philippi 1638; Margaretham *Peczownam* 1640; w dziale pogrzebów: Philippus *Pecz* ex Odargouo 1645; dalej nazwisko *Pieczno* lub *Pięczno*, lokalizowane najczęściej w Sławoszynie; uprzedzając fakty, powiedzieć trzeba, że nazwisko rodowe matki F. Ceynowy brzmiało *Pięczen*, *Pięczno* i podobnie pisane. Oto zapowiedziane poświadczenia: w r. 1613 chrzczone było dziecko Simonis et Annae *Pięczno* ex Sławoszyno, w dwa lata później tychże zapisanych także *Pięczno* ex Sławosin; w r. 1629 Annae et Simonis *Pięczno*, Adae [...] *Pięczna* 1657; w r. 1658 Heduigis *Pięcznouna*; w dziale ślubów: w r. 1648 cum Adamo *Pięczno*; Gertruda *Pięcznouna* de Sławosin r. 1637. W następnej księdze chrztów z lat 1786–1819, przechowywanej w AP (sygn. 942/203) spotkamy następujące wpisy: w formie *Pięczeń*: Martino *Pięczeń* r. 1788 ze Sławoszyna i dalej z tejże wsi: Joannes *Pięczeń* r. 1795 i Joannes *Pięczen* 1799, 1800, 1802; Magdalena nata *Pięczniowa* r. 1801, Joannes *Pięczeń* 1801; Joannes *Pięczen* 1802, Joannes *Pianczyn* 1804; Magdalena nata *Pienczynonna* 1805, Paulus *Pienczyn* 1805, tenże Paulus *Pientżyn* 1806 i Paulus *Pianczyn* 1807, Anna *Pienczyn* 1806, Joannes *Pianczyn* 1806, 1809 i wiele takich zapisów, najczęściej ze Sławoszyna z lat 1812–1819. Mamy tu zatem zapisy *Pienczen*, *Pienczeń*, *Pięczen*, *Pianczyn*, *Pientżyn*. W księdze mesznego tejże parafii z lat

1730–1782, przechowywanej w archiwum Sióstr Benedyktynek w Żarnowcu znajdujemy wpis: Martinus *Pięczeń* r. 1734 i w rok później Marcin *Pięczeń* oraz w r. 1780 Petrus *Pięczin*. W księdze metrykalnej par. Rumia zapisani zostali: Catharina *Piękowa* 1712, Martha *Piękowa* 1753, Laurentius *Pięczke* 1757 (AP XIX 1, 82, 90). Z tejże księgi pochodzą zapisy, jak powiedziałem, matki F. Ceynowy Magdaleny, dokonane przy okazji narodzin samego Floriana i jego rodzeństwa: z metryki Floriana: Magdalena nata *Piençzen* r. 1817; brata Józefa: Magdalena nata *Pięczniowa* r. 1801, a ojcem chrzestnym był Joannes *Pięczen*; brata Franciszka: Magdalena nata *Piençzen* i matka chrzestna Anna *Pienczyn* r. 1806; brata Marcina: Magdalena nata *Pienczyn* r. 1809; brata Pawła: Magdalena *Pientzen* r. 1814; siostry Łucji: Magdalena *Piençzen* r. 1811; brata Wojciecha Magdalena nata *Pięczniowna* r. 1803; siostry Marii: Magdalena nata *Pienczynowna* r. 1805 (zob. Rk Gd XXXIX 1979, z. 2, s. 10–11).

SSNO IV 249 notuje n.os. *Pięczka* XV w., głównie z Kresów Południowo-Wschodnich, ciekawe są te poświadczenia, które odnoszą ją do im. *Piotr*: Petrus alias *Pięczka* 1440; Nobilis Petrus alias *Pięczka* 1446; tak też rozumiałem nazwisko *Pięczen* matki F. Ceynowy, tj. zdrobnienie od im. *Piotr*, choć wielu autorów przygodnie stwierdzało, że to od n. wsi *Pinczyn* w pow. Starogard Gd., A. Cieślíkowa (SEMot I 216) uznala za niejasne z sugestią podstaw *pieć*, *piędz*. Podstawą zdrobnienia może być niem. zdrobnienie *Petz*/*Petsch* i *Petz*/*Petsche*, z czego pol. *Piec*/*Piecz* i *Pieca*/*Pieczya*, potem zdrobnienie pol. *Pięczke* lub dolnoniem. *Petzke*/*Petschke* i spolszczenie *Piecka*/*Pięczka*. To ostatnie nazwisko nosi m.in. lubiany i ceniony aktor Franciszek Pieczka.

PIEPENBORN I PODOBNE

SNW podaje 24 osoby o nazwisku *Piepenborn*: 16 w woj. toruńskim, 4 elbląskim, 3 poznańskim, 1 bydgoskim. Odnieść je możemy do n.m. lub n. terenowej *Piepenborn*, pochodnej w I członie od wieloznacznego dolnoniem. rzeczownika *Piepe* = górnieniem. *Pfeife* 1) ‘piszczalka, fujarka’; 2) ‘odnoga, odrośl’; 3) ‘rura, rurka’; 4) ‘fajka’. Por. także czasownik *piepen* ‘kwilić, piszczeć, ćwierkać’; człon II jest dolnoniem. *Born* = górnieniem. *Brunnen* ‘źródło’. Zoder II 302 podaje nazwiska z I członem *Pi(e)p*–: *Pi(e)penbrink(g)*, *Pi(e)penburg*, *Pi(e)penhagen* (od n. miejscowych lub terenowych), *Pi(e)penschneider* (na tego, co wyrzyna piszczalki), *Piepenstock* (albo od n.m. *Piepstock* – dziś *Podlipce*, pow. łobeski R II 650, albo od wylotu rury, albo na tego, co wyrzyna piszczalki), *Piephoff* (może od n.m. *Pieperhöfen*, pow. Ülzen w Dolnej Saksonii), *Piephans* (od *piepen* gw. także ‘być chorowitym’). Go 464 zebrał także nazwiska pod bazą *Pfeife*, dolnoniem. *Pipe*: *Piepensneider*, *Piependreyer* ‘tokarz’, *Piepenstock*, *Piepenborn*, *Piepenbrik(er)*, *Piepenbrock*, *Piepmeier* i inne.

SNW podaje m.in. 10 *Pipán*: 4 w woj. olsztyńskim, po 2 pilskim, suwalskim i wrocławskim – możliwe z niem. *Piephahn* z II członem *Hahn* ‘kogut’, por. nazwisko *Berkan* z niem. *Birkbahn* ‘cietrzew’ (NP II 47); 7 *Pipans*: 3 w woj. katowickim, 4 wałbrzyskim z *Piephans*; 2 *Pipphans*: po 1 w woj. elbląskim i toruńskim; 10 *Piphanz* w woj. toruńskim; 1 *Pipans* z niem. *Piephans* z II członem *Haus* ‘dom’, nie mówiąc już o 246 *Piper*, 499 *Pipka* i innych, które omówilem w NP 326–328. W wielu, jak 262 *Pipa* i pochodne, upatrywać można wulgaryzmy jako podstawy (o czym również

w NP 326–328). W wypadku nazwiska *Piepenborn* chodzić mogło o człowieka mieszkającego obok źródła lub jakoś inaczej związanego ze źródłem, z którego wyprowadzono rury.

PIERNIK, PIERNICKI, PIERNIKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 561 osób o nazwisku *Piernik*: 153 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 99 wrocławskim, 59 kieleckim, 39 toruńskim, 33 krakowskim, 28 poznańskim; 3 *Piernitzki*: 2 w woj. gdańskim, 1 szczecińskim; 728 *Piernicki*: 24 w woj. bydgoskim, 61 elbląskim, 562 gdańskim, 9 słupskim, 13 toruńskim, 12 katowickim, 11 olsztyńskim; 303 *Piernikowski*: 11 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 157 wrocławskim, 29 koszalińskim; 373 *Piernikarczyk*: 5 w woj. gdańskim, 356 katowickim; poza Pomorzem Gdańskim notowane są także: 99 *Piernikarski*, 25 *Piernikarz*, 46 *Piernikorz*; bez wskazania ilości: *Pierniakacz*, *Piernikarczy*, *Piernikiewicz*, *Piernikorczyk*.

W r. 1762 Jakob *Piernitzki* dzierżawił folwark klasztorny w Kłodawie pod Gdańskiem (Muhl 121).

Podstawowe nazwisko *Piernik* należy odnieść do rzeczownika pospolitego *piernik* ‘rodzaj ciasta’ (mniej prawdopodobne od przekleństwa *piernik*, synonimicznego wobec pomorskiego *piorun* i śląskiego *pieron*); *Piernicki* i *Piernikowski* to struktury modelowe, utworzone za pomocą przysrostka *-ski* i *-owski* od podstawy *Piernik*; *Piernikarz* i w wersji śląskiej *Piernikorz* pochodzą od n. zawodowej *piernikarz* ‘wytwórca i sprzedawca pierników’; *Piernikarczyk* jest formą dwuznaczną: albo od rzeczownika pospolitego *piernikarczyk* ‘pomocnik piernikarza’, albo od nazwiska *Piernikarz* za pomocą formantu *-czyk*.

PILARZ, PILARCZYK, PILARSKI I PODOBNE

SNW podaje 1701 osób o nazwisku *Pilarz*: 15 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, 447 bielskim, 362 częstochowskim, 237 katowickim, 74 sieradzkim, 60 wałbrzyskim, 46 łódzkim, 45 zielonogórskim, po 36 konińskim i wrocławskim; 4267 *Pilarczyk*: po 143 w woj. bydgoskim i zielonogórskim, 19 elbląskim, 79 gdańskim, 53 słupskim, 586 kaliskim, 409 katowickim, 393 poznańskim, 379 konińskim, 228 łódzkim, 178 wrocławskim, 173 bielskim, 158 pilskim, 154 gorzowskim, 125 szczecińskim; 8544 *Pilarski*: 954 w woj. bydgoskim, 59 elbląskim, 294 gdańskim, 96 słupskim, 737 katowickim, 610 poznańskim, 442 kaliskim, 437 częstochowskim, 408 konińskim, 388 pilskim, 341 warszawskim, 333 sieradzkim, 330 wrocławskim, 306 toruńskim, 303 wrocławskim, 245 łódzkim, 235 szczecińskim, 203 zielonogórskim, 176 plockim, 174 kieleckim, 140 opolskim, 132 bielskim, 128 gorzowskim, 119 wałbrzyskim, 101 koszalińskim; 861 *Pilarek*: 40 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 6 gdańskim, 17 słupskim, 230 katowickim, 110 częstochowskim.

Podstawowe nazwisko *Pilarz* pochodzi od wyrazu pospolitego *pilarz* ‘pracownik obsługujący pilę’ lub jak to Linde określa ‘od pily do tarcia drewna; tracz’. *Pilarczyk* może pochodzić od rzeczownika pospolitego *pilarczyk* ‘pomocnik pilarza’ lub jest strukturą utworzoną od *Pilarz* bądź *Pilarek* za pomocą przyrostka *-(cz)yk*; *Pilarski* to formacja modelowa, powstała przez dodanie przyrostka *-ski* od *Pilarz*, jak *Pilarski* od *Pilarek*.

PILAWA, PILAWKA, PILAWSKI, PILAWIŃSKI, PILAWCZYK

SNW podaje 539 osób o nazwisku *Pilawa*: po 1 w woj. bydgoskim i elbląskim, 29 gdańskim, 138 katowickim, 112 przemyskim, 40 częstochowskim, 38 warszawskim, 27 wrocławskim, 22 opolskim, po 18 legnickim i łódzkim, 11 toruńskim; 239 *Pilawka*: 12 w woj. śluskim, 114 częstochowskim, 25 opolskim, po 18 legnickim i łódzkim, 11 toruńskim; 653 *Pilawski*: 1 w woj. elbląskim, 40 gdańskim, 10 śluskim, 104 kieleckim, 904 katowickim, 58 krakowskim, 49 krośnieńskim, 44 pilskim, 38 warszawskim, 30 szczecińskim, 22 kaliskim, 18 przemyskim, 16 poznańskim, po 9 wrocławskim i opolskim, po 8 koszalińskim i olsztyńskim; 7 *Pilawiński*: 4 w woj. łódzkim, 2 toruńskim, 1 piotrkowskim; *Pilawczyk* 0.

Historycznie w katastrze fryderycjańskim z r. 1773 w Mezowie pod Kartuzami wymieniony został chałupnik szarwarkowy (*Scharwerkskossät*) Lorentz *Pilaw* (Heidn 326), a w Przewozie, pow. bytowski, w r. 1780 zapisany *Pilawa*.

Nazwisko *Pilawa* pochodzi od n.m. *Pilawa* lub *Pilawa* z niem. substytucją *ł* przez *l*; znana jest najbardziej wieś gminna *Pilawa* w woj. siedleckim, której nazwę wywodzi S. Rospond od *pilić* z suf. *-awa*, S. Warchol (NML 209 s.v. *Wieniana*) od *Piła* z tymże sufiksem. M. Bobowska-Kowalska n. herbową *Pilawa* wyprowadza od nazwiska pochodnego od n.m. *Pilawa* lub *Pilawa* (najprawdopodobniej od n.m. *Pilawa* w pow. braniewskim lub bezpośrednio od n.m. *Pilawa* bądź *Pilawa* SEMot VI 43–44). Według WU II 735 mamy wieś: *Pilawa* (też leśniczówka) w gm. Piaseczno, woj. warszawskie, wspomnianą wieś w woj. siedleckim oraz *Pilawa* w gm. Kąty Wrocławskie, *Pilawa* Dolna i *Pilawa* Górna w gm. Dzierżoniów, woj. walbrzyskie; *Pilawka* to forma pochodna, utworzona za pomocą przyrostka *-ka* od *Pilawa*, jak *Kaletka* i *Kalembka* od *Kaletka* i *Kalemba*, *Pilawski* i *Pilawiński* to nazwiska przymiotnikowe od n.m., *Pilawczyk* to nazwa mieszkańca *Pilawy* lub forma patronimiczna od nazwiska *Pilawa*.

PIŁKA

SNW podaje 1032 osoby o nazwisku *Piłka*: 23 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 11 gdańskim, po 19 śluskim i wrocławskim, 343 siedleckim, 193 warszawskim, 188 katowickim, 22 szczecińskim, 20 bielskim; 1 *Piłkowicz* w woj. bydgoskim; 364 *Piłkowski*: 10 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 7 gdańskim, 3 śluskim, 97 warszawskim, 79 ciechanowskim, 42 łomżyńskim; 59 *Piłczyński*: 9 w woj. gdańskim, 8 śluskim, 38 warszawskim; 14 *Piłecki*: 4 w woj. gdańskim, 8 łódzkim.

W r. 1560 w Niezabyszewie, pow. bytowski, zanotowany został Jacob *Pilke* ein botener ‘palacz’ od dolnoniem. *böten* ‘palić’ (Go 203).

Nazwisko pochodzi od rzeczownika *piłka* (do gry), można także myśleć o ‘narzędziu do piłowania drzewa’ bądź też ‘małym tartaku’, jak dawniej zwano tartak, por. niem. *Schneidemühle*, po łac. *molendinum serratib* ‘młyn tartaczny’, z czego n. miasta *Piła* i wielu wsi, np. Grzybowski Młyn pod Kościerzyną nazywa się u Kaszubów *Piłą*.

PINDEL, PINDELSKI I PODOBNE

SNW podaje 1640 osób o nazwisku *Pindel*: 105 w woj. bydgoskim, 33 elbląskim, 11 gdańskim, 785 bielskim, 245 katowickim, 158 krakowskim, 54 opolskim, 46 wrocławskim; 41 *Pindela*: 6 w woj. gdańskim, 32 krakowskim, 2 bielskim, 1 warszawskim; 338 *Pindelski*: po 7 w woj. bydgoskim i elbląskim, 8 gdańskim, 191 warszawskim, 35 bielskim, 20 krakowskim, 19 opolskim, 15 wrocławskim; niepoświadczone na Pomorzu Gdańskim to jeszcze 15 *Pindelak*: 9 w woj. częstochowskim, 4 leszczyńskim; *Pindelek* 0; 1 *Pindelewska* w woj. katowickim; 2 *Pindlewski* w woj. katowickim; 7 *Pindlowski* w woj. tarnobrzeskim; 34 *Pindlowski*: 22 w woj. lubelskim, 11 białkopodlaskim, 1 katowickim.

Podstawowe nazwisko *Pindel* wywieść możemy od takiegoż rzeczownika popołitego *pindel* 'tłumok, zawiniątko, багаż', znanego u Kaszubów (Pom Wrtn I 629) i dobrze mi znanego, choć nienotowanego przez Sych (jak wiele o proveniencji niem.) i pochodnego z niem. *Bündel* 'zawiniątko' od *binden*, *band*, *gebunden* 'wiązać', u Kaszubów też 'penis'. Por. zatem nazwiska *Bindel* u 4 osób w woj. katowickim i 2 *Bindela* w woj. wałbrzyskim. Forma *Pindela* i *Bindela* powstały wskutek derywacji fleksyjnej: syn *Pindela*, *Bindela*, zatem *Pindela*, *Bindela*; *Pindelski*, *Pindlewski*/*Pindlowski* to formacje modelowe, powstałe przez dodanie przyrostka *-ski* i jego pochodnych. Dziwi, że regionalnie ograniczony germanizm (nie notuje SGP) tkwi w nazwiskach na centalnych ziemiach Polski.

PIONK, PIONKE, PIONKA, PIONKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 347 osób o nazwisku *Pionk*: 322 w woj. gdańskim, 9 słupskim, 8 katowickim; 351 *Pionke*: 24 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 261 gdańskim, 12 pilskim, 6 koszalińskim, 5 konińskim; 3 *Pionkie*: 1 w woj. elbląskim, 2 ostrołęckim; *Pionkiewicz* 0; 40 *Pionka*: po 1 w woj. bydgoskim, elbląskim i gdańskim, 24 konińskim, 12 łódzkim; 58 *Pionkowski*: 11 w woj. gdańskim, 39 warszawskim; podstawowe nazwisko *Pień* z 57 nosicielami występuje poza Pomorzem Gdańskim, ale z 479 nosicieli nazwiska *Pieniek* 5 notowanych w woj. bydgoskim, po 13 elbląskim i gdańskim, 2 słupskim.

Genetycznie jest to nazwisko derywowane od wieloznacznego rzeczownika *pień*, którym to epitetem obdarzony mógł być człowiek przysadzisty, osadzony w jakiś sposób w genealogii rodziny czy inaczej związany z rodziną. Forma *Pionek*, w fonetycznej realizacji północnopol. *Pionk* zniemczona została na *Pionke* (zapisana także *Pionkie*) poprzez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*; ta z kolei spolszczona została przez wymianę owego *-e* na *-a* i tak powstała postać *Pionka*. Losy rodziny Pionków, pisanych *Pionke* przedstawione zostały w Luz 327–329. Nie zostali jednak poświadczeni w F XXXIX ani F XLVI.

PIOR, PIÓR I POCHODNE

SNW podaje 94 osoby o nazwisku *Pior*: 18 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 49 gdańskim, 13 toruńskim, po 4 katowickim i wrocławskim; 1 *Piorczyk* w woj. bydgoskim; 68 *Piorek*: 22 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim; 115 *Piorkowski*: 2 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, po 7 gdańskim i pilskim, 24 ostrołęckim, 9 ciechanowskim, po 6 legnickim, sieradzkim, skierniewickim i toruńskim; 393 *Piór*: 143 w woj. bydgoskim, 66 elbląskim, 81 gdańskim, 9 śluskim, 41 toruńskim, 15 katowickim; 104 *Piórczyk*: 6 w woj. bydgoskim, 68 kieleckim, 18 zielonogórskim; 230 *Piórczyński*: 1 w woj. elbląskim, 15 gdańskim, 11 śluskim, 61 warszawskim, 39 siedleckim, 31 toruńskim; 646 *Piórecki*: 39 w woj. kieleckim, 170 krakowskim, 146 katowickim, 82 warszawskim; 1087 *Piórek*: 70 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 96 gdańskim, 109 warszawskim, 70 wrocławskim, po 58 ciechanowskim i kieleckim; 55 *Piórenicz*: 2 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, 16 śluskim, 7 warszawskim.

Jest to nazwisko zagadka. Myśl biegnie w trzech kierunkach: 1) od wieloznacznego (por L IV 125–126) rzeczownika *pióro* z pominięciem (apokopa) wygłosowego *-o*; 2) od rzeczownika *upiór* ‘straszydło’ z opuszczeniem nagłosowego *u*-; 3) od *prać* z derywacją wsteczną, jak *dźwig*, *napis* od *dźwigać*, *napisać*, por. krytykowany *upiór dzienny* ‘ilość upranej w danym dniu bielizny’.

PITEK, PITKA, PITKIEWICZ, PITKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 635 osób o nazwisku *Pitek*: 5 w woj. elbląskim, 14 gdańskim, 156 kieleckim, 58 tarnowskim, 53 krakowskim, 51 wrocławskim, 46 lubelskim, 44 nowosądeckim, 39 katowickim; 2 *Pitka* w woj. zielonogórskim; 57 *Pitkiewicz*: 4 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 2 gdańskim, po 10 pilskim i zamojskim, 5 kieleckim; *Pitków* 0; 30 *Pitkowski*: 5 w woj. bydgoskim, 8 kieleckim i wrocławskim, po 3 warszawskim i katowickim, 2 legnickim, 1 radomskim; 1 *Pitkasz* w woj. katowickim; *Pitko* 0; 1 *Pitkau* w woj. elbląskim.

Opracowując nazwiska równe nazwom miejscowości, natrafiam często na wymienność struktur na *-ow*, *-au*, *-ał* i *-o* typu *Flatau* : *Flatał* : *Flatow* : *Flato*. Można zatem było sądzić, że i nazwiska *Pitkau*, *Pitko*, *Pitków* wskazują na taką regularność. Tymczasem w dostępnych mi źródłach nie znalazłem odpowiednich nazw miejscowości, zatem nazwisko *Pitkau* należy uznać za twór analogiczny do n.m. i nazwisk typu *Borau* : *Borow* : *Boro*; *Pitko* mogło powstać w wyniku dolnoniem. zredukowanej wymowy *-ow* jako *-ou* lub jest formą wschodniosłowiańską na *-o*; *Pitków* genetycznym przymiotnikiem dzierżawczym od *Pitek*; *Pitka* formą dop. tego nazwiska; *Pitkiewicz* patronimiczną, utworzoną za pomocą przymiotnika *-ewicz*. Objasnić zatem wypada podstawowe nazwisko *Pitek*. Nasuwają się tu dwie możliwości: 1) albo pochodzi od rzeczownika *pitek* ‘napój’, por. np. kasz. *pítke* ‘napój’, *píta* ‘pijak’ (Sych IV 270); 2) albo od *pitek* ‘penis’, opartym na onomatopeicznym i indoeuropejskim *pi-* lub *pu-*, o których szerzej w NP 322–324, 327 w związku z nazwiskiem *Penk*, *Penka*, *Piper*. Tę drugą podstawę widzi Zoder II 307 w niem. nazwisku *Pitt* od dolnoniem. gw. (z Westfalii) *pitt*, por. też w związku z tym hasło *pitulic* u B II 592. Tenże autor (tamże pod hasłem *pitonosy*)

przywołuje stpol. rzeczownik *pítek* ‘malpa’ z gr. *pítbekos*, por. przedstawicieli rozwoju małp *australopitek*, *driopitek*, *oreopitek*, *pítekanthrop*. Zbiegły się tu więc trzy różne rdzenie. W pow. nowotarskim jest miejscowość *Pitki* oraz części wsi *Pitkówka*, pow. Maków Podhalański (WU II 741).

PLADER

SNW podaje 322 osoby o nazwisku *Plader*: 4 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 11 ślupskim, 92 tarnowskim, 81 krakowskim, 23 katowickim.

Od gw. rzeczownika *plader* ‘rabuś, łupieżca’, słowniki takiego rzeczownika nie notują, znany mi jednak z południa Kaszub, pochodnego od czasownika *plądrować*, dawniej pisanego *plondrować* oraz *plundrować* ‘rabować, łupić’, notowanego od XVI w. i zapożyczonego ze średnio-dolno-niem. *plundern* ‘grabić, łupić, plądrować’ (Bor 439).

PLENNY, PLENNIA

SNW podaje 21 osób o nazwisku *Plenny*: 4 w woj. bydgoskim, 6 koszalińskim, 11 toruńskim; 17 *Plenna*: 5 w woj. bydgoskim, 12 toruńskim; 1 *Plennia* w woj. katowickim.

Najprościej wywieść to nazwisko od przymiotników *plenny*, *plenna* ‘płodny, urodzajny, żyzny’ (B II 606). Jest więc *Plenna*, gm. Radoszyce, woj. kieleckie, ale notowana dopiero od r. 1887 (SG), więc trudno z nią kojarzyć omawiane nazwisko, występujące nadto głównie na Kujawach (w dawnym woj. pomorskim).

PLEWA, PLEWKA, PLEWCZYŃSKI

I PODOBNE

SNW podaje 4595 osób o nazwisku *Plewa*: 369 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 105 gdańskim, 35 ślupskim, 426 nowosądeckim, 395 poznańskim, 360 pilskim, 306 kieleckim, 218 katowickim, 192 kaliskim, 184 tarnowskim, 179 wrocławskim, 177 leszczyńskim, 176 białostockim, 167 krakowskim, 106 warszawskim; 1524 *Plewka*: 30 w woj. bydgoskim, 33 elbląskim, 52 gdańskim, 22 ślupskim, 242 łódzkim, 168 leszczyńskim, 156 warszawskim, 149 lubelskim, 99 katowickim, 47 ciechanowskim; 266 *Plewko*: 2 w woj. gdańskim, 63 warszawskim, 41 lubelskim; 32 *Plewacki*: 18 w woj. bydgoskim, 9 olsztyńskim, 2 koszalińskim; 86 *Plewak*: 1 w woj. bydgoskim, 43 wrocławskim, 14 katowickim; 118 *Plewako*: 3 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 10 gdańskim, 31 suwalskim, 17 warszawskim; 1 *Plewakow* w woj. warszawskim; 12 *Plewaniuk*: 8 w woj. skierniewickim, 4 koszalińskim; 284 *Plewczyński*: 3 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 84 warszawskim, 64 poznańskim, 37 konińskim; 7 *Plewiak*: 3 w woj. lubelskim, 2 częstochowskim, po 1 warszawskim i przemyskim; 130 *Plewicki*: 6 w woj. gdańskim, 58 warszawskim, 16 lubelskim, 8 kaliskim, 7 radomskim; 377 *Plewik*: 3 w woj. gdańskim, 260 lubelskim, 54 katowickim, po 7 białkopodlaskim, radomskim i zamojskim; 2 *Plevina*: po 1 w woj. katowickim i wrocławskim; 1 *Plevinia* w woj. katowickim; 1539 *Pleviński*: 30 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 50 gdańskim, 6 ślupskim, 205 łódzkim, 119 kaliskim, 51 wrocławskim, 48 szczecińskim; 2 *Plewiszko*

w woj. olsztyńskim; 26 *Plenkiewicz*: po 5 w woj. bydgoskim i konińskim, 10 poznańskim; 627 *Plewnia*: 368 w woj. katowickim, 141 opolskim, 54 częstochowskim; 441 *Plewniak*: 2 w woj. bydgoskim, 106 katowickim, 66 krakowskim, 63 bielskim, 43 tarnowskim, 28 wałbrzyskim; 49 *Plewnicki*: 30 w woj. warszawskim, 9 łomżyńskim, po 4 ostrołęckim i szczecińskim; 2 *Plewnik*: po 1 w woj. katowickim i krakowskim; 126 *Plewniok*: 11 w woj. bydgoskim, 103 katowickim; 16 *Plewoski*: 8 w woj. gorzowskim, 6 warszawskim, 2 radomskim; 41 *Plewowski*: 1 w woj. gdańskim, 22 warszawskim, 8 radomskim; 1 *Plewski* w woj. katowickim; 16 *Plewuch*: 13 w woj. chełmskim, 3 zamojskim.

Historycznie w SSNO IV 287 odnotowani zostali: *Plewa* w r. 1497 w Wielkopolsce, *Plewka* od r. 1427 również w Wielkopolsce, *Plewnia* od r. 1210 w Wielkopolsce i w Małopolsce, *Plewola* lub *Plewoła* w r. 1394 w Małopolsce, nadto *Plewno* w l. 1409–1419 (C 98, SEMot I 220); *Plewieński* od r. 1411, które to nazwisko SEMot III 145 odnosi do n.m. *Plewnia* w gm. Ceków-Kolonia, woj. kaliskie. Na Pomorzu Gdańskim interesujące nas nazwiska notowane były na Kociewiu: w r. 1788 Anna *Plewonna* i Elisabeth *Plewonna* zapisane zostały w księdze metrykalnej par. Miłobądz pod Tczewem, w r. 1797 Marianna *Plewona* tamże, pisana także Marianna *Plewka*, ale *-ka* pełni tu funkcję marytonimiczną, tzn. nazywa żonę pana *Pleny* (por. *Nowaczka* ‘żona Nowaka’); w tejże parafii notowana także Anna de *Plewinska* 1790, Elisabetha ex *Plewinskich* 1794 i Marianna *Plewinska* 1796.

Podstawowe nazwisko *Plewa* pochodzi od odpowiedniego rzeczownika pospolitego *plewa* ‘szupinki, lupinki od ziarn zbożowych odpadle’, jak to określa L IV 155, notowanego w polszczyźnie od XV w., a co w SJP VI 469 określono ‘odpady pozostałe po wymłóceniu zboża (drobne części kłosa, osłony ziarna); łuski obite przy łuszczeniu nasion niektórych roślin uprawnych’, ale też 2. znaczenie ‘u roślin należących do rodziny traw: czółenkowate, małe listki obejmujące z dwu stron kłos lub jego część’, na co znajdziemy cytat u Lindego (niewyodrębniony w osobne znaczenie) z Czempinińskiego *Botaniki dla szkół narodowych*, Warszawa 1785: „*Plewa*, *gluma* jest listeczkowaty i suchy kielich u roślin trawnych”. Dwuznaczne są *Plewka*, *Plewnia* i *Plewnik*: albo utworzone zostały od nazwiska *Plewa* za pomocą przyrostków *-ka*, *-nia*, *-nik*, albo pochodzą od odpowiednich rzeczowników pospolitych: zdrobniałego *plewka*, notowanego w polszczyźnie od XVI w., synonimicznych *plewnia* (jest także n.m. *Plewnia* w woj. kaliskim) i *plewnik* ‘wór plewami napchany’ (L IV 155) na producenta takich worów lub je dźwigającego bądź napelniającego; *Plewko* jest formą wschodniopol. Podwójnie także interpretować można nazwiska *Plewak*, *Plewiak*, *Plewik*, wschodniopol. *Plewako*, „śląskie” *Plewniok*: albo są to struktury patronimiczne od *Plewa*, utworzone za pomocą przyrostków *-ak*, *-ik*, albo pochodzą od odpowiednich wykonawców czynności *plewienia* ‘usuwania chwastów’, por. w tym znaczeniu notowane *plewiarz*, *plewiaz*, *plewiennica* (L IV 155). Na pewno patronimiczną strukturą, powstałą za pomocą przyrostka *-ewicz* od *Plewka*, jest *Plenkiewicz*; zapewne także *Plewaniuk* od hipotetycznego *Plewan*. Modelowymi formami, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych, są: *Plewacki* od *Plewak*, *Plewski*, *Plewowski* i *Plewoski* od *Plewa* (*Plewoski* od tegoż z uproszczeniem *-ws-* > *-s-*), *Plewicki* od *Plewik*, *Plewczyński* od *Plewka*, ale możliwe także od n.m. *Plewki* w woj. łomżyńskim i ostrołęckim; *Plewiński* (historycznie *Plewieński*) od wspomnianej wsi *Plewnia* w Kaliskiem, *Plewuch*, *Plewin(i)a* albo od *plewa*, albo *Plewa* z suf. *-uch*, *-ina*, przez analogię *-inia*; trudno znaleźć bezpośrednią podstawę dla nazwiska *Plewiszko*, prawdopodobnie od *Plewa* z rozszerzonym formantem *-iszko*.

Gwarową postacią południowopol. rzeczownika *plewa* jest *plowa* i por. 1 osobę o nazwisku *Plowa* w woj. nowosądeckim i pochodne (albo od nazwiska, albo od rzeczownika pospolitego): *Plowak* 0; 1 *Plowalla* w woj. katowickim; *Plowiec* 0; 2 *Plowik* w woj. opolskim; 1 *Plowka* w woj. katowickim. W gwarach północnopol. na *plewe* mówi się *plowa* i por. nazwiska: 14 osób *Plowa*: 8 w woj. przemyskim, 3 wrocławskim, 2 leszczyńskim, 1 lubelskim; pochodne: 11 *Plowas*: 6 w woj. białkopodlaskim, 4 lubelskim, 1 pilskim; 235 *Plowaś*: 25 w woj. bydgoskim, 6 śluskim, 78 lubelskim, 35 białkopodlaskim, 16 krakowskim, po 12 jeleniogórskim i wrocławskim; 28 *Plowczyk*: 15 w woj. koszalińskim, 8 łódzkim, 4 warszawskim, 1 skierniewickim; *Plowczyńska* 0; 10 *Plowek*: 9 w woj. częstochowskim, 1 nowosądeckim; 39 *Plowenc*: 27 w woj. pilskim, po 6 poznańskim i warszawskim; 73 *Plowens*: po 3 w woj. gdańskim i koszalińskim, 41 pilskim, 25 poznańskim; 18 *Plowiak*: 8 w woj. warszawskim, po 5 gorzowskim i wrocławskim; 8 *Plowiecz* w woj. warszawskim; 561 *Plowiec*: 3 w woj. elbląskim, 10 gdańskim, 217 radomskim, 143 katowickim, 46 warszawskim, 21 kieleckim; 13 *Plowiecki*: 10 w woj. warszawskim, 2 tarnowskim, 1 katowickim; 2 *Plowiec* w woj. katowickim; 133 *Plowik*: 2 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 63 skierniewickim, 43 warszawskim, 11 gorzowskim, 10 szczecińskim; *Plownikowska* 0; 21 *Plowiński*: po 8 w woj. bydgoskim i kieleckim, 5 krakowskim; 4 *Plowka*: po 1 w woj. bielskim, kaliskim, katowickim i opolskim; *Plowna* 0; *Plownia* 0; 36 *Plowski*: 3 w woj. śluskim, 17 warszawskim, 6 białostockim; 194 *Plownucha*: 109 w woj. bielskim, 42 katowickim, 28 opolskim; 15 *Plownuszyński* w woj. jeleniogórskim. Niektóre z nich mogą jednak zawdzięczać swój początek przymiotnikowi *plony* i por. 52 osoby o nazwisku *Plony*, z tego 4 w woj. gdańskim.

Widzieliśmy, że L IV 155 podawał synonim *plen*y w postaci *gluma* (z r. 1785), wyraz prawdopodobnie zapożyczony z ang. *glum* lub *gloom* ‘ciemny’, ‘ponury, posępny’ (CHDE 437, 438), por. współczesne ang. *glume* ‘plewa u traw’ [może również pochodzić od łac. *gluma* ‘łuska, plewa’, tego terminu używa Warron w *De re rustica* ‘O rolnictwie’ Plezia II 663 (dopisek Z.L.)]; 138 osób noszących nazwisko *Gluma*: 1 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 59 leszczyńskim, 44 poznańskim, 9 legnickim, po 5 pilskim i zielonogórskim.

W jęz. ros. *плéва* oznacza ‘blonę’, a plewa to *miakina*, może z tą podstawą związane są nazwiska: 11 *Miakinik*; 16 *Miakinin* w woj. suwalskim; 4 *Miakinko* w woj. gdańskim; 5 *Miakinkow*: 2 w woj. gdańskim, 3 wrocławskim; 7 *Miakinków* w woj. gdańskim; 2 *Miakinnik* w woj. białostockim, może także inne. Od nazwy *plen*y w innych językach, a więc np. gr. *áchyron*, łac. *palea*, niem. *Spelze* brak nazwisk w SNW.

Plewa – najprawdopodobniej dlatego, że oznaczała i oznacza ‘odpady’ – często wchodziła do frazeologii, L IV 155 podaje np.: „Niechaj osiel je plewy, a da lutni pokój”; „Zatykacie im usta plewami wymysłów swoich” (oba od M. Reja); „Plewa na stronę wiatrem odeszła, a ziarno zostało; ludzie jak plewy letcy” (od ks. P. Skargi); „Głupi, kto sieje plewy, żeby pszenicę zbierać”; „Precz plewy od ziarna, tchorze od mężnych”; „Niepodobna mieć ziarno bez plewy” (od W. Potockiego), por. też B II 608. „Od złego dłużnika i plewy bierz” (od S. Grudzińskiego).

PLICHT, PLICHTA, PLICHTOWICZ, PLICHTOWSKI

SNW podaje 73 osoby o nazwisku *Plicht*: 63 w woj. gdańskim, 3 słupskim, 6 pilskim, 1 plockim; 5149 *Plichta*: 20 w woj. bydgoskim, 51 elbląskim, 1821 gdańskim, 44 słupskim, 312 warszawskim, 237 katowickim, 158 łódzkim, 145 kaliskim, 134 siedleckim, 100 tarnowskim; 55 *Plichtowicz*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim, 17 wrocławskim, 16 warszawskim; 31 *Plichtowski*: po 3 w woj. gdańskim i olsztyńskim, 13 warszawskim, 8 sieradzkim.

Publikacja *Plichta Familien Weltbuch*, wydana w USA, podaje Plichtów w Niemczech, Australii, W. Brytanii, Irlandii, Nowej Zelandii, Kanadzie i w USA. Od siebie dodam, że notowani są także w Czechach. Zob. D. Moldanová, *Naše příjmení*, Praha 1983, s. 175 podaje nazwisko *Plichta* udokumentowane od r. 1381 i wyprowadza je od rzeczownika *plichta* 1) 'człowiek natrętny, natarczywy', też 'intrygant'; 2) 'równość w grze'. Sam wyraz *plichta* kojarzy z rzeczownikiem *plichtit* 'niszczyć, psuć'. Notuje także nazwisko *Plichta* J. Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha 1964, s. 280.

Plichtowie zostali bogato poświadczeni w różnych regionach Polski, w tym szczególnie na Pomorzu i na Kaszubach. SSNO IV 288 podaje interesujące nas nazwisko w postaci *Plichta* od r. 1394 i *Pflichta* od r. 1429 z Małopolski i z Mazowsza. Niektóre poświadczenia wskazują na to, że to była szlachta. Herbarze notują szlacheckie rodziny Plichtów, wśród których byli m.in.: wojewoda mazowiecki (1260), rodzina *Plichtów*, h. *Półkożic* z Ukrainy, inna rodzina *Plichtów*, też h. *Półkożic* z Mazowsza, z której miał pochodzić Jan, biskup wileński; Konstanty, kasztelan sochaczewski (1610); Oktawian, kasztelan wyszogrodzki (1651) i inni przedstawiciele (PES IX 288). Na Pomorzu Gdańskim odnotowany został w r. 1534 w Gogolewie, pow. tczewski, Albertus *Plichta* (AKH X 49), a w r. 1773 w Goręczynie, pow. kartuski, mieszkał Bastian *Plichta*, tegoż roku w Przodkowie owczarzem był Jacob *Pflicht* i wcześniej w r. 1720 w Kartuzach *ghur* Piotr *Plichta* występował jako świadek w sporze o dobra w Sławkach pod Somoninem (Heidn 143, 533, 534). Księga metrykalna par. Chmielno (AP I 13, 58) zawiera wpis: Rosalia, geb. (= *geboren* 'urodzona, tzn. z domu') *Plychta* i z r. 1829 Dorothea *Plichtowna*. Księgi ławnicze Kościerzyny zapisują pod datą 1679 r. Katarzyna *Plichtowna*, a kataster wsi Grabówko w Kościerskiem z r. 1836 ujawnia: Martin *Plichta*, Adam *Plichta*, Michael *Plichta*. Magistranka zebrała w r. 1996 z cmentarzy par. Goręczyno, Kiełpino i Somonino w Kartuskiem 40 osób o nazwisku *Plichta*, które okazało się tu najczęstsze; notuję je także w Kościerskiem: w Grabowie, Grabówku, Skorzewie, Fingrowej Hucie i innych wsiach. W okresie średniopolskim poza Pomorzem notował omawiane nazwisko w Łodzi w r. 1664 i w następnych J. Mączyński (*Nazwiska łódzian (XV–XIX wiek)*, Łódź 1970, s. 167), na ziemi opoczyńskiej w 1598 r. i w XIX w. G. Surma (*Nazwy osobowe w Opoczyńskim*, Gdańsk 1991, s. 32, 40), w starostwie nowotarskim w r. 1608 i w następnych J. Bubak (*Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego*, cz. 2, Wrocław 1971, s. 32), z ziemi piotrkowskiej S. Gala (*Słownik nazwisk i przeżwisk ludności ziemi piotrkowskiej*, Piotrków Trybunalski–Łódź 1987, s. 192).

Nazwisko wywiodłem (Pom 1996, nr 4, s. 65–66; Rk Gd 1996, LVI, z. 1, s. 193–197) od im. *Filip*, stpol. formy *Pilip*; formy pochodne to, oczywiście, patronimiczna *Plichtowicz*, utworzona za pomocą przyrostka *-owicz*, i modelowa *Plichtowski*, powstała przy użyciu przyrostka *-owski*.

PLISZKA, PLISZKE, PLISKI, PLISKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 3009 osób o nazwisku *Pliszka*: 377 w woj. bydgoskim, 130 elbląskim, 296 gdańskim, 72 słupskim, 307 ostrolęckim, 247 warszawskim, 230 olsztyńskim, 158 siedleckim, 134 szczecińskim; 5 w zapisie zniemczonym *Plischka*: 1 w woj. gdańskim, 4 olsztyńskim; 39 *Pliszke*: po 8 w woj. elbląskim i łódzkim, 9 katowickim; 79 *Pliszko*: 3 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 28 suwalskim, 12 olsztyńskim; 38 *Pliski*: 6 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 9 białkopodlaskim, 7 radomskim; 47 *Pliszkowski*: 22 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 9 łódzkim.

W r. 1560 w Dąbiu pod Bytowem zanotowani zostali chłopci: Woike *Pliske*, Steffen *Pliske* i Caspar *Pliske* w Tuchomku, Hans *Pliske* był karczmarzem w Niezabyszewie (WD 105, 133, 140); w r. 1747/48 w Jutrzence Michel *Pliske*, pisany także *Pliske* (F XLVI 136, 164), a więc nazwisko znane w Bytowskim; w staropolszczyźnie notowane jako *Pliska* w r. 1411 w Małopolsce, również w XV w. na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich (C 98).

Nazwisko pochodzi od nazwy ptaka *pliszka*, dawniej (od ok. r. 1455) do w. XVIII *pliska* (tak dziś także w gwarach) o łac. nazwie zoologicznej *Motacilla* (B II 610, Bor 441). Forma *Pliszke* to wynik zniemczenia przez wymianę *-a* na *-e*, *Pliszko* to postać wschodniopol., *Pliski* i *Pliskowski* modelowe, powstałe za pomocą przyrostka *-(ow)ski*. Formy nienotowane na Pomorzu Gdańskim pomijam.

PŁOCHA, PŁOCHARZ, PŁOCHARSKI, PŁOCHARCZYK I PODOBNE

SNW podaje 435 osób o nazwisku *Płocha*: 16 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 71 konińskim, 41 ostrolęckim, 37 kieleckim, 34 warszawskim, po 30 olsztyńskim i szczecińskim; 191 *Płocharz*: 10 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 38 zamojskim, 37 kaliskim, 24 poznańskim; 3 *Płochasz* w woj. olsztyńskim; 499 *Płocharski*: po 2 w woj. bydgoskim i słupskim, 20 elbląskim, 27 gdańskim, 94 ciechanowskim, 65 olsztyńskim, 57 warszawskim, 48 konińskim, 38 toruńskim.

Podstawowe nazwisko *Płocha* pochodzi od terminu tkackiego *płocha*, który L IV 456 określa jako 'narzędzie tkackie do natłoczenia i tężenia, czyli przebijania pasm postawy; przebijaczka'; Sych IV 88 (jako archaizm z jednym krzyżykiem) *płocha* 'część warsztatu tkackiego', synonimicznie 'osnowa'; *Płocharz* od gw. nazwy działacza *płocharz* 'ten, co wyrabia płochy' (SW IV 258); *Płocharczyk* od rzeczownika *płocharczyk* 'pomocnik *płocharza*' lub formacji patronimicznej 'syn *Płocharza*'; *Płocharski* jest strukturą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-ski*.

Spokrewnione etymologicznie są nazwiska: 40 *Płochacki*: 3 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 10 gdańskim, 52 toruńskim, 25 białkopodlaskim, modelowo powstały od 3 *Płocharz* w woj. zamojskim, a to nazwisko od rzeczownika *płocharz* 'ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny gajówek' (SW IV 258).

PŁOŃSKI
I PODOBNE

SNW podaje 2138 osób o nazwisku *Płoński*: 3 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 38 gdańskim, 22 słupskim, 622 białostockim, 295 warszawskim, 226 łomżyńskim, 93 katowickim, 81 szczecińskim, po 67 lubelskim i zamojskim, 62 wrocławskim, 60 suwalskim; 3 *Płonske* w woj. bydgoskim.

W r. 1712 w Białogardzie, ziemia lęborska, zanotowany został *gbur* Hans *Pluntzke* (F XLVI 65, 114).

Nazwisko wielomotywacyjne, na pewno odmiejscowe: rodziny mazowieckie z woj. warszawskiego i ostrołęckiego oraz podlaskie z woj. białostockiego zawdzięczają je n. miasta *Płońsk*, z Pomorza Gdańskiego zapewne, zwłaszcza w zapisie niemczonym *Płonske* (jak *Bruske* 'Bruski') *Płoni* Małej i Wielkiej, dziś części Gdańska (nieodnotowane w PMT VI). Notowane w SSNO IV 292 nazwisko *Płoński* z Mazowsza w r. 1443 i n. odnosi SEMot III 145 właśnie do n. mazowieckiego miasta *Płońsk* lub też wsi *Płonka*, gm. Łapy.

POCHOJKA, POCHÓJKA

Na cmentarzu w Tucholi spoczywają *Pochójkowie*. SNW podaje 32 osoby pisane *Pochójka* w woj. bydgoskim; 33 *Pochojka*: 10 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 15 jeleniogórskim, 5 katowickim; 1 *Pochojko* w woj. jeleniogórskim.

Nazwisko najłatwiej objaśnić jako strukturę przyimkowo-rzeczownikową typu *poranek* od *ranek*, *pomost* od *most*, *pośrodek* od *środek*, *potrzeba* od *trzeba*, tak też *chojna*, *chojka* 'drzewo sosnowe', a pewnie już od nazwiska *Chójka* i *Chojka* z przedrostkiem *po* na potomka *Chojki* czy *Chójki*: *po Chojce/Chójce*, zatem *Pochojka/Pochójka*, por. w SNW 1 *Pobóg* w woj. kieleckim i 2 *Pobok* w woj. gdańskim oraz 9 *Pobóg*: po 3 w woj. warszawskim i krakowskim, po 1 bydgoskim, kieleckim i tarnobrzeskim od n. herbowej (stąd też wiele nazwisk złożonych typu 7 *Pobóg-Górski* z I członem herbowym); 1 *Pochatka* w woj. lubelskim; *Pochtop* 0 i *Pochłopek* 0.

Podstawowe nazwiska *Chójka* i *Chojka* notowane są w SNW: 428 *Chojka*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim, 9 elbląskim, 54 gdańskim, 61 gorzowskim, 52 warszawskim, 23 piotrkowskim, 21 łódzkim; 14 *Chójka*: 9 w woj. piotrkowskim, 3 łódzkim, 2 gorzowskim; 16 *Chojke* w woj. gdańskim z niemczącym przejściem *-a* w *-e*; wschodniopol. 57 *Chojko*: 2 w woj. gdańskim, 17 radomskim, 12 białostockim i pochodne modelowe *Chojkowski* u 26 osób: 10 w woj. krakowskim, 8 wrocławskim, 7 katowickim, 1 warszawskim. W formie *Pochojka/Pochójka* mamy typ słowotwórczy określany przez antroponomastów 'znawców nazw osobowych' *indeclinabile* 'część mowy nieodmienna' + *nomen*, tj. dawniej zwane *imię* 'wyraz odmieniany przez przypadki'.

PODLEŚ

SNW podaje 531 osób o nazwisku *Podleś*: 9 w woj. elbląskim, 15 gdańskim, 1 słupskim, 140 ostrołęckim, 132 warszawskim, 41 katowickim, 30 łomżyńskim, 20 tarnowskim.

Nazwisko pochodzi od n.m. *Podleś*, WU II 811 notuje tylko *Podleś*, część wsi Tłuściec, gm. Międzyrzecz Podlaski, jednak wiele wsi *Podlesie* (zob. WU II 803–803) przeszło w strukturę *Podleś*, jak np. *Wielki Podleś* pod Kościerzyną (PMT I 95) czy *Zalesie* w kasz. *Zôles*, pow. chojnicki, *Zamoście* w *Zamości* i inne. Przejście to ułatwiała forma mjsc. l.poj. typu *w Podlesiu*, z czego odtworzyć można postać mian. l.poj. *Podleś* czy *Podlesie*.

POGLETKA, POGLETKE I PODOBNE

SNW podaje z woj. gdańskiego: 11 osób o nazwisku *Pogletka*; 8 *Pogletke*; 26 *Poglettke*; 1 *Poglittke*; 1 *Pogietke*.

Na cmentarzu w Gdyni-Grabówku spoczywają: Janina *Pogletka* (1935–1945), Paweł *Pogletka* (1906–1978), Roman *Pogletka* (1950–1950).

Nazwisko odniesiemy do notowanego w okresie XVI–XVIII w. czasownika *głodać* ‘nadgryzać, ogryzać (z liści, kory), oskubywać’ (o kozach, szarańczy itp.) (B I 436) i czasownika pochodnego *pogłodać* ‘pogryźć, pokasać’ (L IV 264) z cytatem z *Sielanek* Sz. Szymonowica (1558–1629): „Już kozy gałęzie pogłodały”. Słowniki kaszubskie wyrazu nie notują, por. jednak jeszcze w SNW (najczęściej poza Pomorzem) nazwiska: 1 *Pogłód* w woj. ostrołęckim; 4 *Pogłód* w tymże województwie; 111 *Pogłód*: 2 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 10 słupskim, 36 ostrołęckim, 19 ciechanowskim, 17 warszawskim, 9 olsztyńskim; 41 *Pogłud*: 12 w woj. ciechanowskim, 10 warszawskim, 9 plockim, powstałe w wyniku tzw. derywacji wstecznej od *pogłodać*; 72 *Pogłódek*: 40 w woj. katowickim, 17 kieleckim, 7 łódzkim, 7 w woj. lubelskim, po 1 katowickim i wałbrzyskim; *Pogłudek* w woj. katowickim, powstałe za pomocą przyrostka *-ek* od wspomnianego *pogłodać*; nadto 155 *Pogłodziński*: 64 w woj. poznańskim, 35 zamojskim, 15 szczecińskim jako struktura modelowa powstała za pomocą przyrostka *-iński* od n.os. *Pogłód(e)k*. Prawdopodobnie *Pogładek* i *Pogłodzińska* też tu należą (notowane ze wskaźnikiem 0).

W kaszubszczyźnie nazwisko *Pogłódek* wskutek byłaczenia rozwinęło się *Pogłódek*, fonetycznie *Poglotk*, co zniemczono przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke* (jak *Jan(e)k* na *Janke*), forma *Poglot(t)ke* spolszczona została przez wymianę *-e* na *-a* i tak powstała forma *Pogletka*. Wariant *Pogietke* „zgubił” *ł*, co często zachodzi na północy Kaszub, np. *gowa* ‘głowa’, *gupi* ‘glupi’.

Jest w SSNO VII 68 n.os. *Głódek* z Małopolski z r. 1482, nadto *Głód*, formy żeńskie *Głodowa* i *Głodkowa*, z których *Głódek* C 40 odnosi do stpol. rzeczownika *głódek* ‘roślina o botanicznej łacińskiej nazwie *Erophila vulgaris*’, nazwana w r. 1472 u Rostafińskiego inaczej *goliasz*; inne SEMot I 75 odnosi do rzeczownika *głód*. W nazwisku *Głódek*, z którego rozwinęła się kasz. wersja *Poglet(t)ke*, chodzić mogło o ‘tego, co przegryzał jedzenie, *mumlał*’, jak mówią Kaszubi, tj. ‘zuł, jadł powoli’ (Sych III 139). Znane też u ludu zjawisko wstępnego gryzienia pokarmu dla niemowląt przez babcie i niańki. Można też założyć istnienie rzeczownika *pogłódek*, który przeszedł do roli przezwiska, a wtórnie urzędowego nazwiska.

POKORA, POKORNY, POKORSKI I PODOBNE

SNW podaje 3373 osoby o nazwisku *Pokora*: 157 w woj. bydgoskim, 87 elbląskim, 53 gdańskim, 19 słupskim, 288 łódzkim, 248 skierniewickim, 180 warszawskim, 175 katowickim, 150 ostrołęckim; 2 *Pokorandt* w woj. wrocławskim; *Pokor* 0; 12 *Pokorczak* w woj. opolskim; 1 *Pokorecka* w woj. kieleckim; 181 *Pokorna*: 17 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 5 gdańskim, 36 częstochowskim; 39 *Pokorniak*: 34 w woj. krakowskim, 5 katowickim; 304 *Pokorny*: 18 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, po 3 gdańskim i słupskim, 107 katowickim; 167 *Pokorowski*: 22 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 2 gdańskim, 5 słupskim, 69 toruńskim, 30 wałbrzyskim; 3849 *Pokorski*: 250 w woj. bydgoskim, 73 elbląskim, 146 gdańskim, 32 słupskim, 323 łódzkim, 300 warszawskim, 244 częstochowskim; 222 *Pokorzyński*: 33 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 9 gdańskim, 4 słupskim, 36 wrocławskim, 27 toruńskim.

SSNO IV 307 notuje z Krakowa z r. 1461, na Pomorzu Gdańskim zaświadczeń historycznych nie spotkałem. Po niem. *pokora* to *Demut* i por. nazwisko *Demut* u 113 osób i *Demuth* u 200, które jednak, jak to pokazałem w NP II 97, można wiązać z n.m. *Demity* w pow. braniewskim i im. żeńskim *Demut*. W jęz. łac. *pokorny* to *humilis*, a *pokora* *humilitas*, z czego poszły wł. *umile* i *umilita*, franc. i ang. *humble* ‘pokorny’ oraz franc. *humilité* ‘pokora’, z tego w nazwiskach pol. może 113 osób pisanych *Humbla* od ang. i franc. *humble* ‘pokorny’. O *pokorze* jako cnocie chrześcijańskiej mówiłem w NP II 97. Parę słów komentarza do wyliczonych nazwisk: są tu przede wszystkim formy modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-(y)ski* i *-(ow)ski*: *Pokorski*, *Pokorzyński*, *Pokorowski*; patronimiczna na *-ak*: *Pokorniak*; *Pokorandt* interpretowałbym jako dop. l.mn. od *Pokorzę*, patronimicznej formy od *Pokora*, por. *Kubant* od *Kubię* (o tego typu nazwiskach pisałem obszerniej w NP II 68–70).

POKRANT, POKRENDT I PODOBNE

SNW notuje 81 osób o nazwisku *Pokrant*: 4 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 3 słupskim, 31 konińskim, 16 warszawskim, 9 łódzkim, po 7 szczecińskim i toruńskim; 8 *Pokrandt* poza Pomorzem Gdańskim; 1 *Pokrand* w woj. łódzkim; 11 *Pokrendt*: 9 w woj. bydgoskim, po 1 toruńskim i wrocławskim; 5 *Pokrent*: po 2 w woj. warszawskim i wrocławskim, 1 ciechanowskim.

W r. 1676 we wsi Mosiny, starostwo człuchowskie, zanotowany został *gbur* Jak[ub] *Pokrant* (ISC 16). Nazwisko pochodzi od czasownika *pokreć* wskutek tzw. derywacji wstecznej, tj. *pokreć* z szeroką realizacją nosówki przedniej (typ *gamba*), jak np. *Rozpęk*, *Rozpęd*, gw. *Rospond*. C 100 wywodzi notowane z Wielkopolski w SSNO IV 307 nazwisko *Pokrećta* i *Pokrećka* od rzeczownika *pokrećta* ‘rodzaj pieczywa’.

POKRIEFKE, POKRZYWKA, POKRYWKA I PODOBNE

SNW podaje 18 osób o nazwisku *Pokriefke*: 16 w woj. gdańskim, 2 słupskim; 5 *Pokriefka* w woj. gdańskim; 238 *Pokrywa* poza Pomorzem Gdańskim; 248 *Pokrywczyński*: 8 w woj. bydgoskim, 17 gdańskim, 56 konińskim, 30 toruńskim, 26 wrocławskim; 1 *Pokrywic* w woj. gdańskim; 20 *Pokrywiec*: 17 w woj. gdańskim, 3 jeleniogórskim; 1772 *Pokrywka*: 6 w woj. bydgoskim, 60 gdańskim, 3 słupskim, 352 zamojskim, 286 przemyskim, 196 poznańskim, 163 rzeszowskim, 77 katowickim; 45 *Pokrywko*: 15 w woj. gdańskim, 25 warszawskim; 893 *Pokrywna*: 4 w woj. elbląskim, 19 gdańskim, 222 rzeszowskim, 96 tarnobrzeskim, 58 kieleckim, 56 łódzkim, 50 warszawskim, po 47 katowickim i lubelskim; 8 *Pokrzywniak*: 1 w woj. bydgoskim, 3 poznańskim; 7 *Pokrzywnicki*: 3 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim; 53 *Pokrzywiec*: 4 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 13 gorzowskim; 2 *Pokrzywiecki* w woj. łódzkim; 438 *Pokrzywiński*: 133 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 88 gdańskim, 1 słupskim, 54 kieleckim, 23 wrocławskim, 19 szczecińskim; 367 *Pokrzywka*: 21 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 15 gdańskim, 7 słupskim, 133 kieleckim, 18 rzeszowskim, 15 katowickim, 13 toruńskim; 22 *Pokrzywko*: 1 w woj. gdańskim, 15 zielonogórskim; 570 *Pokrzywnicki*: 31 w woj. bydgoskim, 43 gdańskim, 2 słupskim, 197 warszawskim, 109 ciechanowskim, 63 olsztyńskim; bez wskazania ilości *Pokrzywnik*, *Pokrzywnio* (164 *Pokrzywniak* poza Pomorzem Gdańskim); są także pisane nieortograficznie przez *-sz-*: *Pokszywiec*, *Pokszywnicki*.

W dawnej polszczyźnie na *pokrzywę* mówiono *koprzywa* i por. 81 osób o nazwisku *Koprzywa* poza Pomorzem Gdańskim; *Koprzywka* 0.

POLEK, POLK, POLKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 1227 osób o nazwisku *Polek*: 34 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 14 gdańskim, 8 słupskim, 301 tarnowskim, 224 tarnobrzeskim, 129 krakowskim, 105 katowickim, 71 rzeszowskim, 38 wrocławskim, 25 opolskim, 24 szczecińskim; 171 *Polk*: 5 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 112 katowickim; 218 *Polka*: 3 w woj. gdańskim, 71 łódzkim, 56 sieradzkim, 28 wrocławskim, 18 poznańskim; 3 *Polkas*: 1 w woj. słupskim, 2 jeleniogórskim; 1 *Polkman* w woj. gdańskim; 263 *Polecki*: 4 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 164 białostockim, 21 warszawskim; 3157 *Polkowski*: 51 w woj. bydgoskim, 124 elbląskim, 103 gdańskim, 21 słupskim, 828 warszawskim, 374 łomżyńskim, 342 siedleckim, 256 suwalskim, 100 olsztyńskim.

W r. 1560 w Nowej Wsi Lęborskiej zanotowany został Andreras *Polck* i tegoż roku w Wilkowie Peter *Polcke* (WD 397).

Podstawowe nazwiska *Polek* i *Polk* są formami zdrobnionymi od im. chrześcijańskich *Apoloniusz*, *Poloniusz*, *Hipolit*, *Polikarp*, por. *Polek* lub *Polko* z r. 1342 z Małopolski i z Mazowsza (Mal III 311); *Polka* może być formą dop. l.poj.: syn *Polka*, zatem *Polka*; *Polkas* jest także zdrobnieniem od jednego z podanych im.; *Polecki* i *Polkowski* to formy modelowe, powstałe przy użyciu przyrostka *-ski* i pochodnego *-owski*.

POLEKS, KCIUK I PODOBNE

SNW podaje 16 osób o nazwisku *Poleks*: 1 w woj. ślupskim, 9 koszalińskim, 6 katowickim; 12 *Polleks*: 9 w woj. gdańskim, 3 ślupskim; 412 *Kciuk* poza Pomorzem, najwięcej, bo 156, w woj. częstochowskim, 68 bielskim, 47 opolskim; 2 *Kczuk* w woj. warszawskim; 1 *Kciuczek* w woj. katowickim.

Nazwisko często notowane było wśród Słowińców, w dokumentach opublikowanych przez H. Rybickiego (*Nazýwano ich Słowińcami. Wybór źródeł*, Gdańsk–Wejherowo 2003, s. 203, 239–243), np. Frida *Polleks* otrzymała w r. 1958 zapomogę w wysokości 600 zł z gminy w Smoldzinie (sama zamieszkiwała Kluki Smoldzińskie), w r. 1946 w spisie ludności Głowczyc nazwisko *Polleks* występuje u wielu rodzin, w protokołach niekiedy pisane *Poleks*. E. Kamińska-Rzetelska (*Nazýwiska słowińskie z XVIII–XIX w. [w:] Studia z Filologii Polskiej i Słowińskiej VI*, Warszawa 1967, s. 60) podaje interesujące nas nazwisko z XVII–XVIII w. z ksiąg kościelnych w zapisie *Pollex*, uznając je za niejasne.

Nazwiska *Po(l)leks*, *Kciuk* opracowałem łącznie, jako że mają tę samą genezę, tj. to samo przednazwiskowe znaczenie: forma *Polleks* pochodzi od łac. rzeczownika *pollex* ‘duży palec i u ręki, i u nogi’, tj. ‘kciuk, czyli duży palec u ręki’; wariant *Poleks* zawiera uproszczony zapis; *Kciuczek* jest formą pochodną, utworzoną za pomocą suf. *-ek* (prawdopodobniej w funkcji patronimicznej) od *Kciuk*; *Kczuk* jest wariantem fonetycznym nazwiska *Kciuk*. Łacińskie formy wśród nazwisk polskich (i europejskich) pojawiały się wskutek tłumaczenia zrozumiałych (motywowanych) nazwisk przez różnego typu pisarzy, skrybów i księży (przez tych ostatnich najczęściej w metrykalnych księgach kościelnych). *Polleks* zatem pojawić się mógł przez przekład pol. nazwiska *Kciuk*, *Ksiuk* lub *Kręciuk* bądź niem. *Daumen* (dziś w SNW nienotowanego, podobnie jak od ang. *thumb* i franc. *pouce*, gr. *antícheir* od gr. *cheir*, *-os* ‘ręka’, wyrazów oznaczających ‘duży palec’). Zdaniem etymologów (B I 655, Sl II 123) pierwotna tu forma *kręciuk* (podają nadto *kikieć*, a Sławski także *ciuk*, *ściuk*, *krciuk* i *kertać*), utworzone od *kręzić* ‘chrzyć’, jako że w czasie chrztu kapłan pomazuje krzyżem tym właśnie palcem czoło dziecka, formami uproszczonymi są *kciuk* i *ksiuk*, *ciuk* i *ściuk*. *Kikieć* powstało od *kika* ‘kaleka’, por. *kikut* oraz nazwiska *Kikel* u 33 osób: 5 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 16 toruńskim; 10 *Kikile*: 3 w woj. gdańskim, 6 toruńskim, 1 warszawskim; pochodne: 1 *Kiklewski* w woj. bydgoskim i *Kiklewicz* (znane mi u prof. językoznawcy Białorusina, ale nienotowane w SNW); postać *Kikieć* nosi 1 osoba w woj. radomskim.

POLENS, POLENZ, POLENC, POHLENZ I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 52 osoby o nazwisku *Polens*: 1 w woj. gdańskim, 26 suwalskim, 12 ciechanowskim, 8 ostrołęckim, 5 lubelskim; 41 *Polenz*: 17 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 21 gdańskim; 10 *Polenc*: 9 w woj. gdańskim, 1 toruńskim; 38 *Poblenz*: 21 w woj. elbląskim, 15 gorzowskim, 2 kieleckim.

O *Polentz*ach pisze wiele heraldyk pomorski, Dach 270–271, 200, 201, 236, 275 zapisuje ich *von Polenz*, *v. Polenté*, *Polens*, wymienia ich przedstawicieli, wśród których Jerzy, biskup sambijski, podaje ich herb, lokalizuje *in districtu Schonbergensi*, *in Iuliacensi ducatu*

‘w pow. *Schönberg*, w księstwie juliańskim’, czego jednoznacznie zidentyfikować nie umiem. Miejscowości *Schönberg* jest dużo, może chodzi o *Szymbarke* w pow. Susz, nie był on jednak ośrodkiem administracyjnym. PES X 38 określa ich jako „starą nadreńską rodzinę”, która przeniosła się do Prus w XVI w., Zoder II 316 podaje w wariancie *Polentz*, *Pohlenz* i wiąże z n.m. *Polenz* w Saksonii lub *Polenzko*, pow. Zerbst w Anhalcie, samo nazwisko podaje z r. 1398 Clawus *Palencz*. Powtarza te dane DF 509, podając wybitnego przedstawiciela rodziny w osobie Wilhelma *von Polenz*, niem. pisarza z przełomu XIX i XX w; n.m. *Polenz* pochodzi najprawdopodobniej od słowiańskich n.m. *Polanica*, których zdaniem S. Rosponda (poza nazwami terenowymi) jest w Polsce kilkanaście (SEMiG 297), sam wyraz podstawowy *polana* notowany w polszczyźnie od r. 1409, zdrobnieniami są *polanka* i *polanica* (B II 685), niewykluczony *polaniec* z *póltaniec* (zob. SEMiG 299). Por. w związku z tym nazwiska: 5 *Polenica* w woj. śluskim; 32 *Polanica*: 13 w woj. zielonogórskim, 10 jeleniogórskim, 4 warszawskim, 3 szczecińskim, po 1 poznańskim i wrocławskim; 8 *Polanka*: 7 w woj. katowickim, 1 krakowskim; 17 *Poleński*, 14 *Polanicki*, *Polenski* są formami pochodnymi albo od *Polenc*, albo *Polana* czy *Polanica*. Wiele form pochodnych i zbliżonych pomijam.

POLIT, PULIT

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 2214 osób o nazwisku *Polit*: 4 w woj. bydgoskim, 17 olsztyńskim, 72 gdańskim, 15 śluskim, 377 kieleckim, 361 skierniewickim, 310 tarnobrzeskim, 232 łódzkim, 98 warszawskim, 91 katowickim, 53 wrocławskim; 1 *Politt* w woj. olsztyńskim; 104 *Polita*: 3 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 22 ostrołęckim, 14 warszawskim, 13 suwalskim, 11 katowickim; 487 *Pulit*: 17 w woj. gdańskim, 11 śluskim, 140 nowosądeckim, 53 katowickim, 42 opolskim, 36 pińskim; 1 *Pulita* w woj. ostrołęckim; 1 *Pulitowicz* w woj. walbrzyskim; 1 *Pulitowski* w woj. przemyskim; *Pulityn* 0; 625 *Politowicz*: 18 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 31 gdańskim, 6 śluskim, 99 poznańskim, 65 łódzkim, 56 plockim, 49 kaliskim, 36 wrocławskim, 33 włocławskim; 1568 *Politowski*: 38 w woj. bydgoskim, 50 elbląskim, 45 gdańskim, 2 śluskim, 484 włocławskim, 183 toruńskim, 144 warszawskim.

SSNO IV notuje n.os. *Polit* z r. 1434 z Mazowsza i z Pomorza oraz *Politko* od r. 1487 z Wielkopolski, Mal III 235 wyprowadza je od im. *Hipolit*. Taką odimienną genezę ma wiele nazwisk, np. *Bastian* od *Sebastian*, *Firyn* od *Zefiryn*, *Tor* od *Wiktor*, a jeszcze więcej im., zwłaszcza żeńskich, np. *Nela* od *Petronela*, *Iga* od *Jadwiga*, *Koleta* od *Nikoleta*. (Osobno problem opracowałem w artykule *Imiona typu Dam < Adam, Bina < Sabina* [w:] *Munuscula linguistica in honorem Alexandrae Cieślakowej oblata*, Kraków 2006, s. 121–132). Imię *Hipolit* jest dwuczłonową strukturą grecką: w I członie występuje rzeczownik *hippos* ‘koń’ (por. wyraz *hippika* i modną dziś *hippoterapię*), w członie II czasownik *lyō* ‘odwiązuje, rozwiązuje’, zatem całość oznacza ‘tego, co odwiązywał, uwalniał konie’. Według SIW nosi je 1732 mężczyzn, a formę żeńską *Hipolita* 41 kobiet. Wariant *Pulit* powstał w wyniku rozwoju połączenia *po* w *pu* (por. np. *pułapka* z *połapka*); formy z wygłosowym *-a*: *Polita*, *Pulita* pojawiły się poprzez wymianę końcowego *-e* w formie zniemczonej *Polit(t)e* na *-a*: *Polita*, jak *Maszeke*, *Reszeke* z *Maschke* i *Reschke* (a te z pol. *Maszek* i *Reszek*, tj. zdrobnień od im. *Radosław*, na Pomorzu *Redostaw* i *Maciej*). Dziś

formy *Polit(t)e* SNW nie notuje, została ona jednak historycznie zapisana w XVI w. w Pruszczu Gdańskim, gdzie w latach 1583–1592 jednym z karczmarzy był Andreas *Politte*, tamże w r. 1591 soltysem Philipp *Politte*, a w r. 1598 Peter *Politte*, w r. 1578 soltysem w Ciepłowie (*Zipplan*) był Lorenz *Politte* (Muhl 58, 59, 79). *Politoniewicz* i *Pulitoniewicz* to formy patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-owicz*; *Politonowski* i *Pulitonowski* mogą być formami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-owski* lub pochodzą od n. wsi *Politów*, gm. Borkowice, woj. radomskie (WU II 12). Herbarz Leszczyca (47) podaje *Pilitowskich*, piszących się także *Politowscy*, h. *Brodź* z r. 1650 z woj. plockiego.

Warto jeszcze zauważyć, że nazwisko *Polita* i *Pulita* łatwiej byłoby wywieść od im. żeńskiego *Hipolita*, ale od im. żeńskich nazwiska pochodzą rzadziej niż od męskich, a poza tym polszczenie zniemczonych nazwisk za pomocą *-a* jest bardzo systemowe na Pomorzu. SIW podaje 5 kobiet o im. *Lita*, które najprościej wyprowadzić od im. *Hipolita*.

POLKAU, POLKOWSKI, BOLKÓW I PODOBNE

W r. 1698 Daniel *Polkau* kupił działkę pod budowę karczmy w Juszkowie pod Gdańskiem (Muhl 14).

Nazwisko pochodzi najprawdopodobniej od nazwy wsi *Polkau*, dziś *Bolkowice*, pow. jaworski, woj. wrocławskie (R II 653), dla której NMP I 273 podaje zapisy *Polkaw* 1401, *Polcke* 1454, *Bolcke* 1559, *Polkau* 1896 i odczytuje je *Bolków*, a więc n. dzierżawczą od n.os. *Bolek*.

W SNW nazwisko nie występuje, znajdujemy tam natomiast *Polkowski* u 3156 osób, z tego 51 w woj. bydgoskim, 124 elbląskim, 103 gdańskim, też 798 *Pulkowski*. 72 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 13 gdańskim, 10 słupskim, 166 gorzowskim, 109 warszawskim, 82 radomskim, 79 toruńskim, 30 białostockim, 28 koszalińskim, które wypada odnieść do n.m. *Polków*, też *Polkowo*, pow. Sieradz, dla której N 159 przytacza zapisy *Polcow* 1358 i *Polcowo* 1417, a samą nazwę interpretuje jako dzierżawczą od *Polek*. Nazwisko *Polkowski* może też zawdzięczać swoje pochodzenie n.os. *Polek*. Notowane przez SNW nazwisko *Bolków* 0 pochodzi albo od n.m. *Bolków*, historycznie *Bolików* (*Bolicow* 1456, 1469) w pow. Wieluń (N 32), albo modelowo od im. *Bolek*.

POLTROCK, POLTOK

SNW podaje 3 osoby o nazwisku *Poltrock* w woj. gdańskim; 26 *Poltrok* również w tymże województwie.

Na cmentarzu w Wejherowie spoczywają: Antoni *Poltrock* (1888–1958) i Klemens *Poltrok* (1928–1976).

Nazwisko to jest najprawdopodobniej etymologiczną formą *Póltorak* od rzeczownika *póltorak*, mającego w dziejach polszczyzny wiele znaczeń, spośród których na czoło wybijają się: 1) ‘rodzaj monety’; 2) ‘gatunek miodu’. O nazwisku tym pisałem w NP II 350–351, przytaczając zapisy historyczne z ksiąg ławniczych Kościerzyny. Nazwisko notowane było także na północnych Kaszubach: w księdze metrykalnej

par. Strzecz zapisane było w r. 1739 chrzczone dziecko Emanuelis *Pultorak*; Petrus *Pultorak* zapisany został dwukrotnie w księdze metrykalnej par. Rumia w r. 1729 i 1730 (AP XIX 39, 114), nadto w par. Góra: Mathias *Pultorak* 1745; SSNO IV 315 notuje *Poltorek* z r. 1499 z Małopolski, *Poltora* z r. 1442 ze Lwowa, *Poltornik* od r. 1431 z Wielkopolski i z Mazowsza.

POMIECIŃSKI, POMIECZYŃSKI

SNW podaje 85 osób, które noszą nazwisko *Pomiecinski*: 26 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 40 kaliskim, 15 poznańskim; 135 *Pomieczynski*: 106 w woj. gdańskim, 6 śluskim, po 4 katowickim i poznańskim, 3 jeleniogórskim, 2 toruńskim, 1 łódzkim.

Historyczne poświadczenie na Pomorzu Gdańskim znalazłem tylko jedno, mianowicie w inwentarzu starostwa puckiego z r. 1765 czytamy pod wsią Swarzewo: „Zastaliśmy Jakuba *Pomieczynskiego* szołtysa” (F LXXXVIII 72).

Nazwisko pochodzi niewątpliwie od n.m. *Pomieczyno*, też *Pomiecino*, gm. Przodkowo, pow. kartuski, notowanej dopiero od r. 1664 i kwalifikowanej jako pustkowie, podobnie jak sąsiednia *Pomieczynska Huta*: *Pomiecino* (F XXXII 384). Dodać trzeba, że w Polsce jest tylko jedna taka wieś, wskazująca jednoznacznie na nazwisko *Pomiecinski* czy *Pomieczynski*, tj. *Pomiecino*, pod wpływem niemieckim (por. niem. *Pomiettschin*). Szerzej o nazwie wsi i procesach fonetycznych, które się w niej dokonały, zob. E. Breza, *Nazwy miejscowości gminy Przodkowo*, Rumia 1995, s. 22–27.

Że od późno notowanej miejscowości i to jeszcze kwalifikowanej jako pustkowie powstało nazwisko na *-ski*, nie powinno dziwić, skoro się zważy, że analogiczne sytuacje stwierdzamy w odniesieniu do miejscowości *Owśnice*, *Trawice*, *Wyrówno* z pow. kościerskiego, notowanych także po raz pierwszy w r. 1664 (PMT I 89, 118, 128) i określonych *pustkowiami*, które stały się podstawami nazwisk: *Owśnicki* (historycznie *Ufisznicki*), *Trawicki* i *Wyrówniński*, o których szerzej pisałem w NP 347–348 i miejscowości *Jaszczerz* w gm. Osiek, pow. starogardzki, notowanej po raz pierwszy w r. 1682 (PMT VII 36), która dała początek nazwisku *Jaszczerzski*. Podobnych wypadków znalazłoby się więcej.

POMIR, POMIRSKI, POMIERSKI

I PODOBNE

SNW podaje nazwisko *Pomir* ze wskaźnikiem 0; również *Pomiera* opatrzone symbolem 0; 1 *Pomiro* w woj. wrocławskim; 190 *Pomirski*: 7 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 29 gdańskim, 7 śluskim, 25 warszawskim, 18 włocławskim; 294 *Pomierski*: 42 w woj. elbląskim, 133 gdańskim, 11 śluskim, 27 katowickim, 22 toruńskim.

SSNO IV 317–318 notuje z Warmii nazwisko *Pomir*, które SEMot IV 11 odnosi do zniemczonej n. etnicznej *Pomir* ‘Pomorzanin’; wariant *Pomierski* wskutek rozwoju grupy *-ir* w *-er*. Jak widać, *Pomirski* pochodzi zatem od *Pomir* i utworzony został modelowo od owego *Pomir* ‘Pomorzanin’ formantem *-ski*.

PONTEK, PONTKE I PODOBNE

SNW podaje 69 osób, które noszą nazwisko *Pontek*: 4 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 58 warszawskim, 5 toruńskim; 5 *Pontke* w woj. katowickim; 32 *Pontkowski* poza Pomorzem; 88 *Pątek*: 3 w woj. elbląskim, 74 warszawskim, 9 siedleckim, 2 szczecińskim; 15 *Pątkiewicz*: 8 w woj. warszawskim, 5 olsztyńskim, 2 ostrołęckim; 22 *Pątko*: 11 w woj. nowosądeckim, 8 krakowskim, 1 szczecińskim; 110 *Pątkowski*: 23 w woj. elbląskim, 28 ciechanowskim, 22 warszawskim, 10 siedleckim, 9 olsztyńskim, 5 plockim; 1 *Pątnicka* w woj. katowickim; tamże 1 *Pątyk*; 121 *Ponto*: 10 w woj. gdańskim, 62 warszawskim, 12 poznańskim, 6 szczecińskim, po 5 konińskim, łódzkim i wrocławskim; wiele pokrewnych etymologicznie występuje poza Pomorzem Gdańskim, są to: 4 *Pont* w woj. wrocławskim; ze wskaźnikiem 0: *Ponta*, *Pontachowicz*, *Pontarek*, *Pontoś*, *Pontowska*, *Pontychowicz*, *Pontysz*; 1 *Pontak* w woj. legnickim; 6 *Pontow*: 4 w woj. katowickim, 2 sieradzkim; 1 *Pontów* w woj. katowickim; 1 *Ponty* w woj. lubelskim.

W r. 1560 w Krosnowie, pow. bytowski, zanotowany został chłop Simon *Pontke* (WD 161). Nazwisko *Pątek/Pontek* odnieść trzeba moim zdaniem do podstawy stpol. *pąć* 'droga', ros. *put'*, z czego *pątnik* 'pielgrzym' i – można tak sądzić – *pątek* był synonimem *pątnika*.

PONTER, PONTERZ

SNW podaje *Ponter* 0; 1 *Ponterz* w woj. koszalińskim; *Ponter* poświadczono zostało w SSNO IV 321 z ziemi krakowskiej (za J. Długoszem z lat 1470–1480) i objaśnione przez SEMot V 197–198 jako 'przewoźnik na rzece', synonimicznie wobec średnio-dolno-niem. *ponz̃man*. *Ponterz* to polonizacja formy niem., jak *kolnierz* z niem. *Kolner*, *żołnierz* < niem. *Soldner*.

PONTUS

SNW podaje 176 osób o nazwisku *Pontus*: po 4 w woj. elbląskim, gdańskim, 18 słupskim, 31 ciechanowskim, 27 olsztyńskim, 16 warszawskim. Nazwisko wywiedziemy od domniemanego rzeczownika pospolitego *pontus*, synonimicznego wobec *ponta* 'broda kończasta, czyli włosy na brodzie kształtem klina kończące się', jak to określa L IV 336 z odpowiednikiem niem. *Spitzbart*, a więc 'szpicbrodka'. Ostatecznym źródłem wyrazu *pontus* jest lac. rzeczownik *pons*, *pont-is* 'most', por. 5 osób, noszących nazwisko *Pons* poza Pomorzem.

PORZYCH I POKREWNE

Według SNW nazwisko *Porzych* nosi 50 osób: 24 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, po 5 słupskim i warszawskim, 4 szczecińskim, po 2 olsztyńskim i wrocławskim; 2 *Porz*: po 1 w woj. warszawskim i katowickim; pochodne: 115 *Porzuke*: po 2 w woj. gdańskim

i szczecińskim, 104 lubelskim, 6 krośnieńskim, 1 łódzkim; 14 *Porzec*: 10 w woj. lubelskim, 4 jeleniogórskim; 56 *Porzyc*: 24 w woj. lubelskim, 9 wrocławskim, 7 toruńskim, 6 tarnobrzeskim; 8 *Porzycz*: 5 w woj. gdańskim, 3 śluskim; 2 *Porzyk* w woj. zamojskim; 454 *Porzycki*: 6 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 172 bielskim, 53 warszawskim, 51 chełmskim, 37 krakowskim, 23 łódzkim, 20 legnickim, 18 katowickim; 1 *Porzycek* w woj. katowickim; 100 *Porzyczka*: po 3 w woj. gdańskim i katowickim, 92 radomskim, 2 legnickim; 3 *Porzyczkiewicz* w woj. kaliskim; 5 *Porzyczko* w woj. krakowskim; 8 *Porzyczkowski*: 3 w woj. gdańskim, 5 warszawskim. Może i inne z rdzeniem *porz-*/*pr-* tu należą, np. *Porzyszek* 0 i por. *Porzys* w SSNO IV 327 od r. 1445 w Warszawie i *Porzyszewski* z r. 1497, odniesiony przez SEMot III 151 do n.m. *Porzyszewice*, dziś *Porzewice*, gm. Pabianice, woj. łódzkie. Na Pomorzu Gdańskim historycznych zaświadczeń nie spotkałem. Przywołany SSNO IV 327 podaje: Providus Martinus *Porzych*, *oppidanus noster*, a więc ‘opatrzny Marcin *Porzych*, nasz mieszczanin’ z r. 1457 oraz złożone *Porzydąb*. Jan *Porydąb*, Andreas *Poridam(b)* de Opathow z Krakowa z r. 1471, nadto formę żeńską *Porzydebona* z r. 1425 z Wielkopolski.

Podstawowe nazwiska *Porz* i *Porzych* pochodzą (ostatecznie) od dawnego czasownika *prúc* z odmianą: *porzę*, *porzesz*, *porze*, *porzemy*, *porzący*, *pról*, *próty*, notowanego od XV w. w znaczeniu: 1) ‘rozdzielać, pruć’; 2) ‘zdążyć do swego’; 3) ‘rozplatać bydłę, też ciało człowieka’ (por. *wyprótek* ‘o dziecku dobytym z łona matki’) z bogatym materiałem frazeologicznym, jak: „Jeden szyje, drugi *porzę*”, „po szwie się *porzę*” ‘powodzi się, pomyślnie się udaje’ (L IV 473–474). Obocznym czasownikiem było *prodlić* i por. nazwiska: *Prodel* 0; *Prodela* 0; *Prodło* 0; 7 *Prodło* w woj. opolskim; 1 *Prodol* w woj. bydgoskim. Dziś czasownik ten rozwinął się do postaci *pruć* z odmianą: *pruje*, *prujesz*, *pruje*, *pruty* (zob. B II 800, 804). Być może, że regionalnie **porzych* oznaczał ‘człowieka, co prul tkaninę’, może też ‘cwiartował zabite zwierzęta’ lub też ‘zbytnio zabiegał o swoje sprawy’. Nazwisk odczasownikowych z przyrostkiem *-ich* lub *-ych* jest dużo. Indeks a tergo do SSNO wymienia m.in. *Pobyich* : *pobyć*, *Szczęrzyich* : *szczęrzyć* (zęby), *Storzich* : *storzyc* ‘wynosić się, chęłpic się’ (Br 517), *Strzężyich* : *strzęc*, nadto por. częste *Pędzich* u 1256 osób: 6 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 27 gdańskim, 22 śluskim od *pędzić*; 45 *Wyppich*: 19 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 5 gdańskim, 9 olsztyńskim, 7 katowickim; 7009 *Wyppych*: 69 w woj. bydgoskim, 48 elbląskim, 150 gdańskim, 38 śluskim; 6 *Wippich* w woj. bydgoskim od *wypchać*, *wyppychać*.

Pod względem słowotwórczym forma *Porz* może być interpretowana jako derywat wsteczny od *porzę*, a więc powstały tak, jak *Potrac* od *potracić*, *Porzak*, *Porzec*, *Porzyk* i *Porzyc* utworzone zostały od *Porz* za pomocą przyrostków *-ak*, *-ec*, *-yk*, *-yc* w funkcji patronimicznej; *Porzycek* powstał od *Porzyc* za pomocą suf. *-ek*; *Porzyczka* od *Porzyc(z)* za pomocą przyrostka *-ka*; *Porzyczkiewicz* za pomocą *-ewicz* od *Porzyczka*; *Porzyć* to forma wtórna wobec *Porzyc*, strukturami modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka *-(ow)ski* są: *Porzyczkowski* : *Porzyczka*, *Porzycki* i *Porzeck* od *Porzyc* czy *Porzyk*; *Porzyczko* to forma wschodniopol.

Na omawiany rdzeń *porz-*/*pr-*/*prod-* nałożyły się nazwiska od n.m. *Purzyce* w pow. ciechanowskim, a więc *Purzycki*, i *Pużyce* w pow. łębskim, a więc *Pużycki*, które szerzej omawiam w NP II 346. Niektóre jednak, jak 3 *Purz*: 2 w woj. łódzkim, 1 rzeszowski; *Purzak* 0; 43 *Purzecki*: 34 w woj. białostockim, 6 katowickim, 3 gorzowski; 24 *Purzyn*: 17 w woj. wrocławskim, 4 kaliskim, 3 warszawskim; *Purzych* 0; 1 *Purzyć* w woj.

wrocławskim układają się równolegle do omówionych wyżej nazwisk, mogą więc oddawać wahania w przedrostku *po-* i *pu-*, por. współczesne *pułapka* z dawnego *połapka*.

Na koniec dodam, że autorki SHNOB II 46 uznały nazwisko *Porzych*, notowane w r. 1571, za niejasne; SEMot I 231 odniósł cytowane z SSNO do podstawy *próć*.

POSIECZ, POSIECZEK, POSIECZKE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Posiecz* w woj. elbląskim, złożone *Posiecz-Polkowski* nosi 9 osób: 2 w woj. elbląskim, 7 tarnobrzeskim; 140 *Posieczek*: 64 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 33 pilskim, 13 gorzowskim; 1 *Posieczke* w woj. gdańskim.

Na cmentarzu w Wejherowie spoczywają: Alojzy *Posieczek* (1926–1960), Antoni *Posieczek* (1901–1970) i Teodozja *Posieczek* (1904–1974).

Nazwisko *Posiecz* pochodzi od rzeczownika *posiecz*: 1) ‘posieczenie, rzeź’; 2) ‘zasiek’ (to znaczenie ma także *posieka*), jak to określił L IV 371–372; *zasiek* – przypomnijmy – to ‘sąsiek, zapole’, kasz. *żóół* i ‘przeszkoda ze ściętych drzew’. Osobowo chodzić mogło o ‘uczestnika bitwy’.

Forma *Posieczke* jest wynikiem zniemczenia przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*.

POSKROB, POSKRÓBEK I PODOBNE

SNW podaje 2 osoby o nazwisku *Poskrob* w woj. kaliskim; *Poskroba* 0; 2 *Poskropek*: po 1 w woj. koszalińskim i krakowskim; 1 *Poskrobka* w woj. białostockim; 386 *Poskrobko*: 5 w woj. elbląskim, po 9 gdańskim i warszawskim, po 6 śluskim i katowickim, 311 białostockim, 13 olsztyńskim, 7 suwalskim; 89 *Poskrop*: 55 w woj. bydgoskim, 9 kaliskim, 7 toruńskim, 5 zielonogórskim, po 4 poznańskim i skierniewickim; 3 *Poskropko* w woj. białostockim; 64 *Poskróbek*: 54 w woj. krakowskim, 5 koszalińskim, 3 katowickim, po 1 nowosądeckim i tarnowskim; 13 *Poskróbko*: po 4 w woj. warszawskim i pilskim, 3 suwalskim, 2 białostockim; 4 *Poskrubek* w woj. krakowskim.

Wyliczone nazwiska pochodzą od notowanego w gwarach rzeczownika *poskropek*, *poskróbek* w przenośnym znaczeniu ‘najmłodsze dziecko w rodzinie’, w kaszubszczyźnie jest to znaczenie podstawowe, Sych IV 143, VI 81 notuje wiele wariantów w tym znaczeniu: *poskróbc* ‘ostatnie dziecko w rodzinie, zwykle najbardziej pieszczone, beniaminek’, a że pieszczone, toteż wariant *poskróbulk* i *poskróbuszk*, nadto *wëskrobańc*, *wëskrobaczke* i *wëskróbk*, to ostatnie nazwanie w formie *wiskropek* znane mi tylko z południa Kaszub, jednak w nazwiskach niepoświadczone; nadto Sychta podaje znaczenia dla *poskróbc* przenośne ‘mały palec’, toż dla *pòskróbk*, też ‘gałąź dziko wystająca z pnia drzewa, zwłaszcza w lesie’. Według SW IV 743 podstawowe znaczenie rzeczowników gw. *poskropek*, *poskróbek* to ‘niewielka ilość rozczyiny, zeszkrobana w dzieży i zostawiona na jej krawędzi jako ferment, mający służyć do zarobienia rozczyiny na pieczywo następne’, też ‘bulka, chleb z zeszkrobanych z wnętrza dzieży resztek ciasta’ i w l.mn. ‘szczątki gnoju wyszkrobane w oborze, stajni, podwórzu’. Do nazwisk najbardziej pasuje ‘najmłodsze dziecko w rodzinie’, niewykluczone też określenie pieczywa, no i ‘mały

palec'. Nazwiska ujawniają ludowe mniemanie, że w organizmie kobiety kryje się określona ilość dzieci (takich człowieczków, *homunkulusów*), które matka sukcesywnie wydaje na świat, por. kasz. *jaż té dżęcë windą* (najpierw z łona matki, a potem z domu, zakładając własne rodziny).

W wyliczonych wariantach formy z *-p(-)*: *Poskrop* i *Poskropko*, nadto *Poskerubek* oddają zapis fonetyczny nazwisk, *Poskrob* i *Poskrop* to derywaty wsteczne, *Poskerobko* i *Poskropko* formy wschodniopol., *Poskroba* powstał przez konwersję (jak *Zwara* od *zwarzyć*). Być może warianty te znane są także z gwar, a do nazwisk przejęte zostały już w formie ukształtowanej. L. Dacewicz (*Antroponimia Białegostoku w XVII–XVIII wieku*, Białystok 2001, s. 210) podaje nazwisko *Poskrobko* od r. 1772 i sprowadza je do podanej wyżej za SW podstawy.

PREDEL

I PODOBNE

SNW podaje 177 osób noszących nazwisko *Predeł*: 11 w woj. elbląskim, 47 gdańskim, 37 łódzkim, 27 toruńskim, 12 łomżyńskim, 11 wałbrzyskim, 10 warszawskim, 9 ostrołęckim; 38 *Predela*: 32 w woj. bydgoskim, 2 katowickim, 4 tarnobrzeskim; 3 *Predell* w woj. ostrołęckim; 6 *Predella* w woj. bydgoskim; 5 *Predehl* w woj. gdańskim; 66 *Preder*: 7 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 27 piotrkowskim, 17 kaliskim, 5 warszawskim, 4 wrocławskim; 1 *Predal* w woj. warszawskim; 2 *Predalle* w woj. wałbrzyskim.

Historycznie w r. 1624 zapisane zostało w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 32) nazwisko *Preddöl* Marten, wytwórca lemieszki (*Scharmacher*). Zapis ten zdradza wymowę pochyloną *Predeł*, co po niem. oddano przez *ö*, a w I sylabie *e* jasne. Taką wymowę ujawnia także wariant *Predehl*. SSNO IV 327–328 notuje w wariantach: a) *Pradel* od r. 1391 z Wielkopolski; b) *Pradil* z r. 1398 z Wielkopolski; c) *Predel* z r. 1391 z Wielkopolski i z r. 1406 z Małopolski; d) *Predil* z r. 1349 ze Śląska; formę żeńską *Pradlena* z r. 1407 z Wielkopolski i przymiotnik dzierżawczy *Pradlow* z r. 1399 z Wielkopolski.

A jaka może być podstawa tego nazwiska niemotywowanego, jak widać z tylu wariantów? W zasobie pol. wyrazów pospolitych nie ma takiego słowa, nie ma go też wśród imion stpol. Pozostaje zatem termin fachowy z architektury sakralnej, mianowicie *predella* 'dolna część nastawy ołtarzowej, znajdująca się bezpośrednio nad mensą'. Wyraz odniesiony mógł być do budowniczego ołtarza, zdobiciela ołtarza lub sługi ołtarza 'księdza'. Jak to z wyrazami specjalistycznymi czy zapożyczonymi w języku bywa, uległ on przekształceniom do r.m. *Predeł*, analogii do struktur niem. na *-er*: *Preder* i fonetycznemu rozwojowi *-el* w *-al*: *Predal*, *Predalle*, o ile w tych ostatnich wariantach nie mamy czeskiego *Predal* 'sprzedał', jak np. w nazwisku *Wymetal* u 8 osób: po 4 w woj. gorzowskim i jeleniogórskim od *vimetal* 'wymiał'. A może protoplasta rodziny, tj. *Predela* czy *Predeł* w Polsce był z pochodzenia Włochem? Rzecz wymaga zatem dalszych dociekań. Por. Rk Gd LXIV, 2004, s. 153. SEMot V 199 za literaturą niem. (Go) wywodzi od n.m. *Predeł*, pow. Zeitz, w okręgu Halle. Zoder II 325 wiąże niepewnie (znak zapytania) nazwisko *Pradel* z n.m. we Francji.

PREJNA I PODOBNE

SNW podaje 77 osób o nazwisku *Prejna*: po 5 w woj. elbląskim i koszalińskim, 22 gdańskim, 11 pilskim, 9 wrocławskim, po 4 gorzowskim, katowickim, poznańskim i walbrzyskim; *Prejno* 0; 1 *Prejma* w woj. łódzkim.

Nazwisko pochodzi od n.m. *Prein* w Austrii lub też o średnio-dolno-niem. *prén* ‘szydło szewskie’ (Zoder II 328) i por. w NP II 351–353 nazwiska *Pren*, *Prena*. Końcowe *-a* pełni funkcje polszcząca; w wariantie *Prejma* mamy wtórne *-m*.

PRETZLAF, PRETZLOF, PRITZLAFF, PRZECLAWSKI I PODOBNE

SNW podaje 6 osób o nazwisku *Pretzłaf* w woj. rzeszowskim; 1 *Pretzłaff* w woj. bydgoskim; 1 *Pretzłof* w woj. rzeszowskim; 9 *Pretzłaff* w woj. bydgoskim; 5 *Pritzłaff* w woj. bydgoskim; 1 *Pritlaff* w woj. gdańskim; 38 *Przeclawski*: 13 w woj. gdańskim, 18 warszawskim, 4 walbrzyskim, 3 zielonogórskim.

Nazwiska są dwuznaczne (dwumotytywacyjne): 1) albo podstawowe *Pretzłaff* pochodzi od n.m. pod Szczecinem, zapisywanej m.in. *Prezslau* 1240, *Prissislaue* 1267, *Prizławe* 1278, *Prisslaw* 1291, *Pritzłow* 1618, *Prizłow* 1631 i podobnie, jak zaświadcza E. Rzetelska-Feleszko i J. Duma (RzD II 112) i objaśniają ją jako strukturę dzierżawczą, utworzoną za pomocą przyrostka *-jə* od im. *Przedstaw*, *Przeclaw*, por. n. wsi *Przędawice* pod Miechowem, woj. kieleckie; pod Krakowem i pod Łasinem oraz *Przędawki*, gm. Dubeninki, woj. suwalskie (WU III 63); 2) albo jest zniemczoną postacią dwuczłonowego im. stpol. *Przędaw*, pochodnego od przyimka *przed* i rzeczownika *stawa*, czyli od *Przędstaw* i wspomnianego *Przeclaw* (Mał I 3, 32, 104, przyp. 15, 105). Szerzej pisałem o tego typu nazwiskach w artykule *Pomorskie nazwiska typu Mudlaff*(f), *Burzłaff*(f), *Bandzmer* [w:] *Onomastyka polska a nowe kierunki językoznawcze*, red. M. Czachorowska, Ł.M. Szewczyk, Bydgoszcz 2000, s. 323–333, szczeg. 330. *Przeclawski* jest formą pochodną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ski* albo od n.os. *Przędaw*, albo n.m. *Przędaw*.

PRĘDOTA, PRENDOTA, PRANDOTA I POCHODNE

SNW podaje 403 osoby o nazwisku *Prędot*a: 6 w woj. gdańskim, 158 kieleckim, 68 warszawskim, 20 wrocławskim; 141 *Prędotka* poza Pomorzem, najwięcej, bo 127, w kieleckim; 151 *Prendota*: 5 w woj. słupskim, 4 elbląskim, 3 gdańskim, 53 tarnowskim, 35 warszawskim, 15 kieleckim; 5 *Prendotka* w woj. kieleckim; 92 *Prandota*: 8 w woj. słupskim, 31 warszawskim, 26 lubelskim; 12 *Prandota-Prandecki*: 7 w woj. warszawskim, 5 wrocławskim.

Nazwisko nosił m.in. Jakub Prędot

a z Białaczowa, biskup krakowski (zmarły w r. 1266), zapisywany w dawnej historiografii literalnie *Prandota* i kojarzony z podstawą *prząść* ‘snuć, obmyślać plany Boże’; do podstawy *prząść* odnosi także Br 436; tymczasem Bor 482 sprowadza do rekonstruowanej podstawy *prodъkъ* ‘gwałtowny, nagły, szybki’;

SSNO IV 342, VII 197 notuje omawianą n.os. *Prandota* od r. 1153 z Małopolski, potem często wspomnianego biskupa krakowskiego, z Wielkopolski od r. 1402, z Mazowsza od r. 1415, z Kresów Południowo-Wschodnich od r. 1462. Liczne są formy pochodne, a więc patronimiczna *Prędocic* od r. 1453 i *Prędocin* z r. 1400, *Prędko* z r. 1204 ze Śląska, *Prędkosz* z r. 1441 z Małopolski, *Prędoc(s)ki* z r. 1395 z Małopolski. *Prędota* zatem ostatecznie od przymiotnika *prędk*i z formantem *-ota* i pominięciem suf. *-ki* jak *brzydota* od *brzydki*.

PRINZ, PRINC, PRYNC, PRINTZ

I PODOBNE

SNW podaje 119 osób o nazwisku *Prinż*: 11 w woj. bydgoskim, 59 gdańskim, 1 słupskim, 17 toruńskim, 15 poznańskim, 5 gorzowskim; 122 *Princ*: 76 w woj. gdańskim, 22 słupskim, 13 opolskim; 3 *Princic*: 2 w woj. opolskim, 1 jeleniogórskim; *Princer* 0; 2 *Printz*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim; 2 *Prinsen*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim; 10 *Prync*: 1 w woj. bydgoskim, 6 krośnieńskim, 3 krakowskim; bez wskazania ilości: *Prynszye*, *Prynż*, *Pryńc*, 1 *Pryńczyńska* w woj. walbrzyskim.

Historycznie notowane w kilku wsiach pow. kościerskiego w katastrze fryderycjańskim z r. 1773: Bauer ‘gospodarz’ Mich.[ael] *Printz* w Kaliskach, Schmidt ‘kował’, Chr.[istian] *Printz* w Stawiskach pod Kościerzyną, na cmentarzu w Grabowie spoczywa *Printz*; w r. 1939 soltysem w Borczu, pow. kartuski, został Paul *Prinż* (Heidn 43); Christian *Printz* był mistrzem cechu kowali w Bytowie w r. 1712 (KB 134); w księdze ślubów par. Kościerzyna zapisani zostali *Prinż* Jacob 1839 i *Prinż* Marianna 1854 (AP XII 116); podobnie w księdze metrykalnej par. Lipusz zapisani zostali Agnesia *Prins* w r. 1834 i Jozeph *Prinż* w r. 1849 (AP XV 4, 8).

Nazwisko pochodzenia niem., wywodzi się od rzeczownika *Prinż* ‘książe’, zapożyczonego z franc. *prince* (por. także ang. *prince*), co wszystko ostatecznie z łac. *princeps*, w dop. l.poj. *princip-is* od *primum (locum) capio* ‘zajmuję pierwsze miejsce’ ChDE 839. O nazwiskach od wysokich godności świeckich, tj. nazwiskach typu *Cesarz*, *Kaiser*, *Król* pisałem w NP 82–83.

PROBOSZCZ, PROPST

I PODOBNE

SNW podaje 143 osoby o nazwisku *Proboszcz*: po 1 w woj. gdańskim i słupskim, 63 kieleckim, 25 kartuskim; 41 *Proborszcz*: 8 w woj. gdańskim, 1 słupskim, 15 szczecińskim, 14 koszalińskim; 3 *Proboscz* w woj. katowickim; 67 *Probosz*: 50 w woj. bielskim, 7 katowickim; 77 *Probst*: po 1 w woj. gdańskim i słupskim, 29 bielskim, 16 poznańskim, 11 katowickim, po 7 łódzkim i opolskim; 10 *Propst*: 7 w woj. zielonogórskim, 2 legnickim, 1 zamojskim.

W r. 1678 w Tupadlach w starostwie puckim notowany Marcin *Probst* poddany z żoną (F XXXIX 50).

Od rzeczownika *proboszcz*, po niem. *Propst*, co ostatecznie z łac. *praepositus* ‘przełożony’; pol. *proboszcz* bezpośrednią pożyczką z czeskiego *probošt* (Bor 483).

PROCH, PROCHNAU, PROCHOŃ, PROCHOW, PROCHWICZ
I PODOBNE

SNW podaje 913 osób o nazwisku *Proch*: 169 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 42 gdańskim, 95 poznańskim, 87 lubelskim, 55 pilskim, 76 warszawskim, 56 szczecińskim, 47 skierniewickim, 32 toruńskim, po 31 siedleckim i wrocławskim; 121 *Prochenka*: 17 w woj. gdańskim, 61 siedleckim, 11 szczecińskim, po 5 koszalińskim i radomskim; 359 *Prochera*: 20 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 9 gdańskim, 52 opolskim, 51 walbrzyskim, po 24 wrocławskim i zielonogórskim, 25 sieradzkim, 20 katowickim, po 18 legnickim i toruńskim; 24 *Prochna*: 7 w woj. elbląskim, 17 gdańskim; 9 *Prochnau*: 4 w woj. gorzowskim, 3 katowickim, po 1 jeleniogórskim i wrocławskim; 1 *Prochner* w woj. katowickim; 22 *Prochniak*: 10 w woj. lubelskim, 4 toruńskim, po 2 wrocławskim i zamojskim, po 1 bydgoskim, olsztyńskim, opolskim i zielonogórskim; 9 *Prochniewicz*: po 3 w woj. białkopodlaskim i radomskim, po 1 warszawskim, częstochowskim i gdańskim; 2 *Prochnke* w woj. toruńskim; 15 *Prochno*: 11 w woj. wrocławskim, 3 zamojskim, 1 piotrkowskim; 1 *Procheń* w woj. wrocławskim i 1 *Procheńska* w woj. nowosądeckim; 274 *Prochoń*: 10 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 21 gdańskim, 8 śluskim, 52 piotrkowskim, 32 wrocławskim, po 21 warszawskim i łódzkim, 18 katowickim, 14 koszalińskim; 2 *Prochow* w woj. toruńskim; 609 *Prochowski*: 64 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, po 62 gdańskim i katowickim, 2 śluskim, 99 krakowskim, po 36 warszawskim i poznańskim, 30 łódzkim, 25 bielskim; 269 *Prochwicz*: 201 w woj. krakowskim, 14 tarnowskim, 13 katowickim, po 9 warszawskim i kaliskim.

SSNO IV 344–345 notuje n.os. *Prochno* od r. 1384 z Małopolski i z Mazowsza, żeńską formę *Prochnowa* z r. 1482 i modelową *Prochnowski* z r. 1484 z Mazowsza, które C 102 i SEMot I 235 odnosi do rzeczownika pospolitego *próchno*; *Prochnik* od r. 1425 z Kresów Południowo-Wschodnich; *Prochnic(s)ki* od r. 1437 i *Pruchnic(s)ki* od r. 1456 oraz żeńską formę *Prochnic(s)ka* z tychże kresów, które wszystkie SEMot III 153 wiąże z n. wsi *Prochnik*, dziś gminna wieś *Pruchnik* w woj. przemyskim; *Procheński* z Małopolski z lat 1470–1480, które SEMot III 153 odnosi do n. zaginionej wsi *Prochna*, w par. Czudec, dawnym pow. strzyżowskim. Na Pomorzu Gdańskim nazwisko *Proch* było często notowane, zwłaszcza na południowych Kaszubach, gdzie przeszło do roli przydomków drobnoszlacheckich rodzin *Lisewskich*, *Lotyńskich* i *Piechowskich* od szlacheckich wsi *Lisewo* i *Lotyń* w starostwie człuchowskim, dziś pow. chojnicki, oraz *Piechowice* w starostwie tucholskim, dziś pow. kościerski (Biskup 85), w Przyd 177 podałem szlachciców (*Nobiles*): Andreas *Proch* z Lotynia, Matthias *Proch* z Lisewa oraz z ksiąg ławniczych Kościerzyny z r. 1687: pani Barbara z Piechowskich *Prochna* Jana *Procha* Malzonka, pomienieni Malzonkowie *Prochowie*; teraz dodaję: z Kociewia: Martinus *Procha* z r. 1728 ze Zblewa w pow. starogardzkim oraz Barbara *Prochaer* z r. 1789 ze St. Kiszewy w pow. kościerskim (Damps 248); z południa Kaszub: od r. 1929 dyrektorem Zakładu w Zamartem pod Chojnicami był ks. *Proch* (Rink 86); r. 1676 w Przechlewie w starostwie człuchowskim zanotowany niejaki *Proch*. W Koczale r. 1696 wymieniony Ertman *Proch* (ISC 20, 77); w księdze zgonów par. Lipusz z r. 1873 figuruje Michael *Proch* oraz w tymże roku w księdze urodzeń Felixa *Proch*, w księdze ślubów par. Kościerzyna w r. 1873 zapisany został *Proch* Julius; z Kaszub środkowych: w Stężycy w XIX w. katolickim nauczycielem był m.in. niejaki *Proch*

(Heidn 607); z północnych Kaszub: na planie działek miejskich Wejherowa z r. 1788 figuruje m.in. Lorentz *Proch* (od prof. A. Grotha), w r. 1781 w księdze metrykalnej par. Tyłowo zanotowany został Josephus *Procho*.

Podstawowe nazwisko *Proch* objaśnić możemy na dwa sposoby: 1) jako zdrobnienie od stpol. i stpom. im. *Prosimir* z I członem *prosić*, II *mir* ‘pokój’ (Mal I 103), dodając, że takie zdrobnienia z użyciem I sylaby im. i końcowej spółgłoski *-ch* były typowe dla języków słowiańskich, w tym także dla polszczyzny i kaszubszczyzny, por. *Roch* od *Rościław*, *Goch* od *Gościmir*, *Moch* od *Mojmir*, *Rach* od *Radostaw*, *Wach* od *Walenty* czy *Wawrzyniec*, w tym też *Proch* (zob. Mal II 179) od *Prosimir*; 2) tzw. onimizację, tj. przejście wyrazu pospolitego do rangi nazwy własnej, a więc rzeczownik *proch* > przezwisko *Proch* i urzędowe nazwisko *Proch*. Por. analogicznie niem. *Staub* ‘proch, pył’ w nazwisku *Stob(b)a* (por. NP II 438), łac. przydomki (*cognomina*) *Pulverius*, *Pulverinus* od *pulvis*, *-is* ‘proch, pył’. Tego typu antroponimy w chrześcijaństwie mogły powstać przez wzgląd na zalecaną pokorę, por. choćby słowa z liturgii Popielca *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris* ‘pamiętaj, człowiecze, że prochem jesteś i w proch się obrócisz’ (co powtórzeniem słów Boga, wypowiedzianych do pierwszych rodziców po upadku w raju Rdz 3,19) czy modlitewne stwierdzenia: *Czemuże jestem przed Twoim obliczem? – Prochem i niczem* (por. też NP II 316–317). Etymologii odmiennej dalbym pierwszeństwo w tym wypadku, por. też nazwisko *Prosz*, notowane np. w r. 1740 w księdze metrykalnej par. Góra pod Wejherowem: Paul *Prosz* (AP VI 38) od takiegoż im. *Prosz*, też *Proszą*, pochodnych od wspomnianego im. *Prosimir* (Mal II 25), w SNW *Prosz* opatrzone symbolem 0. Wariant *Procha* powstał albo od *Proch* w wyniku derywacji fleksyjnej: *syn Procha*, więc *Procha*; zdrobnionymi formami od im. *Prosimir* mogą być także nazwiska *Prochna*, *Prochno*, *Prochoń*, *Prochera*; *Prochnke* to zniemczona forma przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*; *Prochner* zniemczony przez dodanie przyrostka *-er* do *Prochna* lub *Prochno*; patronimicznymi strukturami są *Prochniak* i *Prochniewicz*, *Prochwież* (od *Prochowież* jak *Brochwież* od *Brochowież*), powstałymi za pomocą przyrostka *-ak* i *-ewież*; *Prochenka* ujawnia zdrobnienie od *Prochna* lub *Prochno* za pomocą przyrostka *-ka*; *Prochnau* najprościej wywieść od zniemczonej n. wsi *Prochnow*, po pol. *Próchnowo*, pow. walecki (R II 658, nieuwjeta przez RzD I). Por. AC VII 164–165.

PROKOP, PREKOP

I POCHODNE

SNW notuje 7420 osób o nazwisku *Prokop*: 72 w woj. bydgoskim, 73 elbląskim, 123 gdańskim, 79 śluskim, 770 kieleckim, 750 radomskim, 536 katowickim, 405 warszawskim, 402 lubelskim, 357 tarnowskim, 306 białostockim, 292 wrocławskim, 224 rzeszowskim, 189 tarnobrzeskim; z pochodnych podam tylko te, które poświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim, a więc: 596 *Prokopczuk*: po 5 w woj. bydgoskim i elbląskim, po 20 gdańskim i śluskim, 115 warszawskim, 136 białostockim; 1042 *Prokopczyk*: 4 w woj. bydgoskim, po 3 elbląskim i śluskim, 5 gdańskim, 264 radomskim, 262 warszawskim, 44 suwalskim, 33 olsztyńskim; 357 *Prokopek*: 1 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 2 śluskim, 72 tarnowskim, 66 sieradzkim, 40 warszawskim; 29 *Prokopenko*: 3 w woj. bydgoskim, 9 toruńskim, 7 kartuskim; 698 *Prokopiak*: 12 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 13 gdańskim, 20 śluskim, 99 białskopodlaskim, 94 włocławskim, 86 warszawskim;

69 *Prokopik*: 3 w woj. bydgoskim, 17 jeleniogórskim, 10 krośnieńskim; 54 *Prokopiński*: 2 w woj. elbląskim, 45 gdańskim, 16 zielonogórskim, 13 warszawskim, 10 poznańskim; 2119 *Prokopiuk*: 14 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 19 słupskim, 703 białostockim, 493 białostockim, 153 warszawskim, 120 chełmskim; 41 *Prokopow*: 1 w woj. gdańskim, 13 warszawskim, 11 jeleniogórskim, 10 gorzowskim; 2737 *Prokopowicz*: 54 w woj. bydgoskim, 121 elbląskim, 93 gdańskim, 26 słupskim, 276 warszawskim, 135 katowickim, 122 gorzowskim, 107 radomskim, 102 olsztyńskim; 45 *Prokopów*: po 8 w woj. elbląskim i gdańskim, po 7 gorzowskim i katowickim; 131 *Prokopski*: 16 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 57 przemyskim.

Nazwisko pochodzi od im. chrześcijańskiego *Prokop*, skracanego do postaci *Prok*, widocznej np. w n. wsi *Prokowo* pod Kartuzami. Od tej podstawy SNW notuje nazwiska: *Prokos* 0; 35 *Prokosa*: 4 w woj. bydgoskim, 18 szczecińskim, 10 gorzowskim; 505 *Proksa*: 1 w woj. gdańskim, 402 katowickim, 19 bielskim, po 14 nowosądeckim i tarnobrzeskim, 10 rzeszowskim; 228 *Proksza*: 1 w woj. elbląskim, 24 gdańskim, 107 opolskim, 79 katowickim. Wariantem nazwiska jest forma *Prekop* u 117 osób: 31 w woj. bydgoskim, 67 gdańskim, 8 wrocławskim. Oboczność *pro-* : *pre-* trudna do objaśnienia, ale zaświadczona, por. np. n. herbową *Protwic*/*Pretwic* < **Protonic* (SEMot VI 47), nazwisko *Prenda* u 1 osoby w woj. przemyskim, może od ap. *prawda*, por. 558 osób o nazwisku *Prawda*, znane mi z Kaszub okazjonalne *prerok* 'prorok'. O analogii trudno mówić, bo ciąg alfabetyczny wyrazów kasz. na *pro-* jest znacznie bogatszy od *pre-* (por. Sych IV 165–168 i 169–176).

W stpol. im. skracane bywało m.in. do postaci *Proc(ę)* i por. nazwiska: 282 *Proc*: 11 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 68 zamojskim, 54 łódzkim, 24 warszawskim i wiele form pochodnych.

PRUS, PRUSAK, PRUSKI I PODOBNE

SNW notuje 6505 osób o nazwisku *Prus*: 315 w woj. bydgoskim, 46 elbląskim, 171 gdańskim, 35 słupskim, 726 warszawskim, 443 katowickim, 345 białostockim, 336 chełmskim, 308 lubelskim, 292 bielskim, 287 zamojskim, 237 kaliskim, 236 wrocławskim, 233 radomskim, 204 tarnowskim, 203 konińskim, 199 ostrolęckim; jako herb z nazwiskiem: 3 *Prus-Bogusławski* w woj. warszawskim; 8 *Prus-Bugayski* w woj. tarnowskim; 15 *Prus-Głowacki*: 4 w woj. koszalińskim, 11 poznańskim; 2 *Prus-Grobelski* w woj. toruńskim; 7 *Prus-Niewiadomski* poza Pomorzem Gdańskim; 7 *Prus-Rudziński*, z tego 5 w woj. gdańskim; 13 *Prus-Strowski* poza Pomorzem Gdańskim; 6 *Prus-Trębicki* w woj. elbląskim; 4 *Prus-Wisniewski*, z tego 1 w woj. gdańskim; 10 *Prus-Wisniewski*, z tego 2 w woj. gdańskim; 7 *Prus-Zajączkowski* poza Pomorzem Gdańskim; 442 *Prus*: 76 w woj. bydgoskim, 17 gdańskim, 8 słupskim, 109 poznańskim, po 25 katowickim i pilskim; 1325 *Prusaczyk*: 40 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 32 gdańskim, 640 ostrolęckim, 120 olsztyńskim, 91 warszawskim; 2741 *Prusak*: 218 w woj. bydgoskim, 44 elbląskim, 97 gdańskim, 23 słupskim, 240 krakowskim, 225 warszawskim, 194 ciechanowskim, 187 poznańskim, 184 nowosądeckim, 124 katowickim, 114 wrocławskim; 349 *Prusakowski*: 37 w woj. bydgoskim, 32 elbląskim, 23 gdańskim, 135 toruńskim; 18 *Prusakowski*: 2 w woj. bydgoskim, 16 toruńskim; 133 *Prussak*: 32 w woj. bydgoskim, 18 gdańskim,

po 19 poznańskim i zielonogórskim, 17 warszawskim; *Pruschak* 0; 473 *Pruszak*: 153 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 142 gdańskim, 67 ślupskim, 36 poznańskim, po 10 warszawskim i szczecińskim; 4 *Pruszak-Leliwa* w woj. koszalińskim; 36 *Prusecki*: 8 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 4 ślupskim, 10 toruńskim; 533 *Prusek*: 8 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 4 gdańskim, 12 ślupskim, 166 kieleckim, 128 katowickim, 43 częstochowskim; 5 *Prusiak*: 1 w woj. ślupskim, 2 toruńskim; 291 *Prusicki*: 1 w woj. ślupskim, 167 kieleckim, 52 katowickim; 190 *Prusiecki*: 17 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 20 gdańskim, 2 ślupskim, 87 toruńskim, 9 warszawskim, 8 krośnieńskim; 181 *Prusiewicz*: 11 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim, 4 ślupskim, 49 kaliskim, 15 katowickim; 1646 *Prusik*: 13 w woj. bydgoskim, 69 elbląskim, 29 gdańskim, 88 ślupskim, 159 warszawskim, 61 katowickim, 52 ciechanowskim; 17 *Prusinkiewicz*: po 2 w woj. gdańskim, warszawskim i poznańskim, 5 kaliskim, 4 krakowskim; 1849 *Prusinowski*: 43 w woj. bydgoskim, 47 elbląskim, 45 gdańskim, 30 ślupskim, 195 łomżyńskim, 166 łódzkim, 153 olsztyńskim, 138 suwalskim, 123 warszawskim, 118 ciechanowskim; 1476 *Prusiński*: 35 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 12 gdańskim, 8 ślupskim, 205 ostrołęckim, 194 warszawskim, 181 ciechanowskim, 107 olsztyńskim, 73 konińskim, 66 siedleckim; 2006 *Pruski*: 325 w woj. bydgoskim, 58 elbląskim, 122 gdańskim, 89 ślupskim, 184 warszawskim, 145 łódzkim, 135 katowickim, 114 częstochowskim. Nazwiska niewystępujące na Pomorzu Gdańskim z reguły pominąłem.

Był to przydomek *Czapiewskich* z *Czapiewic*, pow. chojnicki, *Gąglawskich* z *Gąglawek* na Warmii, *Jeżewskich* z *Jeżowa*, pow. łęborski i *Pruskich* z *Prus*, pow. wąbrzeski, dlatego dość bogata dokumentacja źródłowa nazwy przedstawiona została w pracy o pochodzeniu przydomów szlachty Pomorza Gdańskiego: Nobilis Joannes *Prusak* w Czapiewicach r. 1570, *Prusak* w Lipienkach, starostwo nowskie 1664, P. *Prusak* Czapiewski r. 1682 w Piechowicach, pow. kościerski, tegoż roku Jędrzej *Prusak* w Czapiewicach, Martinus *Prussak* r. 1644 i następnych w Czapiewicach, Jacobus *Prussak* r. 1649 i następnych w Małych Chelmach, pow. chojnicki, szlachetnych Andrzeia *Prussaka* 1695, Pana Kazimierza *Pruszaka* Czapiewskiego w Czarnowie 1749, Gnosa Catharina de Sikorskie *Pruszkowa* Czapiewska Gnosi Antonii *Pruszak* Czapiewski consors [...] de Sortibus Bonorum villae Kloneczna [...] disrictu Butoviensi 1765, Gnosus Petrus *Pruszak* Czapiewski in Bonis villae Piechowice 1768; Teckla *Pruszak* Jeziewska 1791 (Przyd 178); dodatkowo Rink (44) notuje na Kosznajdrach kasztelana *Pruszaka*; w księdze chrztów par. Kościerzyna odnotowani: Constancia de Powalskie *Pruska* 1752, a w r. 1760 chrzczone było dziecko Christaini *Prusz*; w r. 1756 utrwalony Stanislaus *Pruszak* (AP X 70, 109, 145); w księdze ślubów tejże parafii w r. 1825 *Pruszak* Michał, a w r. 1847 *Pruschak* Anton (AP XII 3, 57); Anna *Prusowa* odnotowana została w r. 1714 w księdze metrykalnej par. Strzecz (AP XXIV 17).

Formą wyjściową jest nazwisko *Prus(s)*, wywodzące się od n. etnicznej *Prus*, z czego i herb *Prus* z charakterystycznym znakiem półtora krzyża. Określenie *Prus* otrzymywali przybywający na ziemię polskie uciekinierzy z Prus (SEMot VI 48). *Prusak* albo *Pruszak* to ‘mieszkaniec Prus’, Dachnowski o wielu rodzinach pisał *Prusacy dawni*, tj. ‘z dawna w Prusach osiadli’, Linde IV 491 pisał *Prusak* ‘z Prus rodowity’; n. etniczna (etnonim) *Prusowie* i geograficzna (choronim) *Prusy* niejasna; n. terytorialna *Prusy* powstała w XIV w. i oznaczała tereny między dolną Wisłą i Niemnem, a więc krzyżackie Prusy Wschodnie; w XVIII w. zaczęto Prusami nazywać państwo rządzone

przez Hohenzollernów (MS 243, SEMot IV 11); n. etniczna *Prus*, *Prusowie* latynizowana była *Prussus*, *Prussi*, *Pruthenus*, *Prutheni*. Może do tej zlatynizowanej formy odnoszą się nazwiska: 7 *Prut*; 9 *Pruta*; 22 *Prutis*; *Prutka* 0; 6 *Pruto*; 8 *Prutkowski* – wszystkie poza Pomorzem Gdańskim i 31 *Prutek*, z czego 2 w woj. bydgoskim. Formami pochodnymi, prawdopodobnie patronimicznymi od *Prus* są *Prusaczyk*, powstała od *Prusak* za pomocą przyrostka *-ik*; *Prusek*, *Prusik*, *Prusiewicz*, utworzone kolejno od *Prus* za pomocą przyrostków *-ek*, *-ik*, *-ewicz* (też *Prusinkiewicz* od *Prusinek*); modelowe, powstałe przy użyciu suf. *-ski* i jego pochodnych, to *Prus(s)akowski*, *Prus(i)ECKI*, *Prusicki*, *Pruski*, *Prusiński*, *Prusionowski*. Nazwisko *Prusin* i jego formy pochodne wywieść można od n. etnicznej *Prusin* ‘Prus, mieszkaniec Prus’, jak dawne *Dunin*, *Rusin*, *Greczyn*, *Turczyn* na obywateli *Danii*, *Rusi*, *Grecji* i *Turcji*. Formą analogiczną (do *Kuś*, *Kuś*, *Lus*) lub hiperpoprawną (na tle kaszubienia) jest 1176 *Prus*: 19 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 35 gdańskim, 1 słupskim, 265 tarnobrzeskim, 195 kieleckim, 66 radomskim.

Po niem. mówiło się i mówi na Prusa *Preusse* i por. nazwiska: *Preuhs*: 25 w woj. gdańskim, 17 olsztyńskim, 9 opolskim; 117 *Preus*: 16 w woj. bydgoskim, 29 gdańskim, 22 olsztyńskim, 13 toruńskim; 588 *Preuss*: 20 w woj. bydgoskim, 126 elbląskim, 91 gdańskim, 22 słupskim, 69 toruńskim, 63 poznańskim, 61 olsztyńskim; 1 *Preuss* w woj. gdańskim i inne; może należy tu także spolszczone nazwisko *Pres* u 634 osób: 8 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 19 gdańskim, 4 słupskim, 161 sieradzkim, 75 wrocławskim, 64 częstochowskim, 56 katowickim i formy pochodne; nadto zapisane zgodnie z wymową niem.: 184 *Projs*: 22 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 2 gdańskim, 36 poznańskim, 29 olsztyńskim, 31 toruńskim.

Od n.os. *Prusek* przy użyciu przyrostka *-jś* utworzona została n. *Pruszczyk* (Gdański i Pomorski, gm. Świecie).

PRZYBYŁ, PRZYBYŁA, PRZYBYŁAK, PRZYBYŁOWICZ, PRZYBYLSKI I PODOBNE

SNW notuje 6856 osób o nazwisku *Przybył*: 297 w woj. bydgoskim, 92 elbląskim, 118 gdańskim, 55 słupskim, 1451 poznańskim, 996 kaliskim, 457 łódzkim, 364 leszczyńskim, 358 pilskim, 316 konińskim, 267 katowickim, 258 gorzowskim, 160 wrocławskim, 149 skierniewickim, 140 szczecińskim, 124 warszawskim; 11 949 *Przybyła*: 348 w woj. bydgoskim, 123 elbląskim, 127 gdańskim, 63 słupskim, 3757 katowickim, 988 zielonogórskim, 829 opolskim, 760 poznańskim, 505 kaliskim, 319 krośnieńskim, 229 łódzkim, 218 konińskim, 188 wrocławskim, 181 szczecińskim, 169 jeleniogórskim, 168 gorzowskim, 131 piotrkowskim; 3561 *Przybyłak*: 97 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 45 gdańskim, 27 słupskim, 932 poznańskim, 328 łódzkim, 310 konińskim, 272 leszczyńskim, 173 kaliskim, 145 katowickim, 132 sieradzkim, 130 pilskim, 114 zielonogórskim; 1637 *Przybyłowicz*: 36 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 60 gdańskim, 23 słupskim, 184 poznańskim, 137 nowosądeckim, 134 warszawskim, po 113 konińskim i krośnieńskim, 90 katowickim, 78 krakowskim; 2392 *Przybyłowski*: 78 w woj. bydgoskim, 47 elbląskim, 126 gdańskim, 16 słupskim, 250 warszawskim, 186 ostrołęckim, 169 olsztyńskim, 150 wrocławskim, 140 katowickim, 116 konińskim, 101 szczecińskim; 2744 *Przybyło*: 36 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 60 gdańskim, 10 słupskim,

632 tarnowskim, 457 rzeszowskim, 418 krakowskim, 198 katowickim, 95 nowosądeckim, 73 wrocławskim; 25 050 *Przybylski*: 1692 w woj. bydgoskim, 238 elbląskim, 678 gdańskim, 163 śluskim, 4552 poznańskim, 1380 warszawskim, 1340 kaliskim, 1266 konińskim, 1205 łódzkim, 1112 katowickim, 918 leszczyńskim, 718 toruńskim, 672 wrocławskim, 669 zielonogórskim, 459 wrocławskim; 764 *Przybyliński*: 251 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 10 gdańskim, 5 śluskim, 143 plockim, 86 warszawskim, 44 wrocławskim, 31 poznańskim; 38 *Przybył*: 4 w woj. gdańskim, 11 tarnobrzeskim, po 5 warszawskim i katowickim, 8 olsztyńskim; 4 *Przybyła*: po 1 w woj. elbląskim i szczecińskim, 2 katowickim (nazwiska niewystępujące na Pomorzu Gdańskim pomijam).

SSNO IV 382 notuje n.os. *Przybyła* z r. 1486 z Wielkopolski; *Przybyło* od r. 1396 również z Wielkopolski, Małopolski, Mazowsza i z Kresów Południowo-Wschodnich; *Przybyło* z r. 1454 z Małopolski oraz *Przybyłowski* z r. 1451 z Kresów Południowo-Wschodnich; dla tego ostatniego SEMot III 156 odpowiedniej n.m. na wspomnianych kresach nie znajduje; wcześniej podane SEMot I 241 odnosi do podstawy *przybyć*. Na Pomorzu Gdańskim nazwiska *Przybył* i *Przybyła* notowane były w Borach Tucholskich (związek z Wielkopolską) i na Kociewiu. W księgach par. Jeleńcz pod Tucholą zapisani zostali m.in. Alberti *Przybył* et Barbarae filius Gregorius w r. 1597, tychże w r. 1600 filius Mathias z Tucholki; w r. 1695 z Łyskowa Michaelis *Przybył* et Annae filius Bartholomeus; w tymże Łyskowie w r. 1698 Jacobus *Przybył*; w r. 1736 inter 'między' Thomam *Przybył* i Magdaleną zawarte zostało małżeństwo, a już w r. następnym chrzczone było dziecko tychże Thomae et Magdalenae *Przybyłowa* filia Giertruda; w r. 1737 tychże Thomae *Przybył* et Magdalenae filia Agnes, w r. 1755 Thomae et Magdalenae filia Marianna; w następnych latach córki te wydają się za mąż lub są matkami chrestnymi: Elisabeth *Przybyłanka* 1768, Elisabetha *Przybyłowa* virgo tegoż roku, Elisabeth *Przybyłowa* virgo 1771, w r. 1777 Agnes *Przybyłanka* ze Słupów, w r. 1782 zmarła Magdalena *Przybyłka*; w r. 1776 wspominany Tomasz *Przybył* zapisany został jako Thomas *Przybył*, jego córki też pisane, jak widzieliśmy, *Przybyłanka* lub gw. *Przybyłowa* regularnie od *Przybyła* i *Przybyłowa* regularnie od *Przybył* (Szuta). W r. 1726 w Sartawicach pod Świeciem zapisany został Joannes *Przybył*, a w Bysławiu w r. 1746 Stanisław *Przybyła* (Damps 249).

Podstawowe nazwiska *Przybył*, *Przybyła*, *Przybyło* są formami imiesłowowymi (dawny imiesłów przeszły czynny) od czasownika *przybyć*, przy czym postać *Przybyło* właściwa jest dla terenów wschodniopół., jak notowane w SSNO *Budził*, *Radził*, *Krył*; strukturami patronimicznymi są *Przybyłak* i *Przybyłowiec*, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ak* i *-owiec*; *Przybyłowski*, *Przybylski* i *Przybyliński* to formy modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-(in)ski* i *-(on)ski*. Zniemczenie fonetyczno-graficzne obserwujemy w formach *Przybył* i *Przybyła*.

PRZYKUCKI

SNW notuje 168 osób o nazwisku *Przykucki*: 21 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 4 śluskim, 70 poznańskim, 17 legnickim, 13 pilskim; 1 pisane hiperpoprawnie *Przykudzki* w woj. katowickim.

Herbarze nazwiska nie notują, wiązać je trzeba z nazwiskiem *Przykuta*, jakie nosi 92 obywateli, z tego 50 w woj. katowickim, 15 ostrołęckim, 8 zielonogórskim, po 6 tarnobrzeskim i walbrzyskim, 3 warszawskim, po 2 śluskim i warszawskim,

z przyrostkiem *-ski*. Najwybitniejszym przedstawicielem rodziny jest biskup senior, metropolita szczeciński, Marian Przykucki, ur. w r. 1924 w Sokolach pod Poznaniem, poprzednio biskup pomocniczy diecezji poznańskiej, potem biskup chełmiński (1981–1992), zmarły r. 2009.

PRZYTULA, PRZYTULSKI

I PODOBNE

SNW podaje 2822 osoby o nazwisku *Przytula*: 20 w woj. bydgoskim, 40 elbląskim, 50 słupskim, 527 zamojskim, 267 tarnobrzeskim, 166 warszawskim, 141 lubelskim, bez podania ilości: *Przytułek*, *Przytulka*, *Przytulowska*, *Przytuł*; 28 *Przytulo*: 18 w woj. białostockim, 5 koszalińskim, 3 wrocławskim; 867 *Przytulski*: 4 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 9 gdańskim, 161 łódzkim, 128 warszawskim; 5 *Przytula*: 2 w woj. zamojskim, po 1 łódzkim, radomskim i tarnobrzeskim; 15 *Przytulak*: 3 w woj. elbląskim, 6 jeleniogórskim, 4 walbrzyskim, 2 lubelskim; 6 *Przytuliński* w woj. rzeszowskim; *Przytulczyk* 0.

Na cmentarzu w Wejherowie spoczywają: Anna *Przytula* (1922–1993) i Albin *Przytula* (1928–1977). SSNO IV 331 notuje *Przytula* z r. 1425 z Kresów Południowo-Wschodnich; nadto *Potul* lub *Potul* z Małopolski z r. 1461 oraz *Potula* bądź *Potula* od r. 1405 z Wielkopolski.

Podstawowe nazwisko *Przytula* pochodzi od czasownika *przytulić* wskutek tzw. konwersji, jak *Zwara* od *zwarzyć*, *Powała* od *poważyć*, forma *Przytulak* jest strukturą patronimiczną, powstała za pomocą przyrostka *-ak*; *Przytulski* modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-ski*, podobnie *Przytuliński* za pomocą przyrostka *-iński* i *Przytulowski* przy użyciu suf. *-owski*. Od czasownika *tulić* i jego pochodnych SNW podaje: 168 *Tula*: 85 w woj. wrocławskim, 31 opolskim, 25 walbrzyskim, 7 leszczyńskim; 1 *Potula* w woj. poznańskim od *potulić*, por. także n.m. *Potulice*, pochodną od tej n.os. i *Potulby*, dziś *Patulby* w pow. kartuskim od *Potula*.

PUC, PUCEK, PUCKOWSKI

I PODOBNE

SNW podaje 650 osób o nazwisku *Puc*: 5 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 19 gdańskim, 1 słupskim, 249 rzeszowskim, 58 katowickim, 22 radomskim; 5 *Pucalowski*: 4 w woj. bydgoskim, 1 warszawskim; 1308 *Pucek*: 1 w woj. elbląskim, 49 gdańskim, 2 słupskim, 200 katowickim, 187 częstochowskim, 175 warszawskim, 160 poznańskim, 113 radomskim; 45 *Pucelak*: 9 w woj. gdańskim, 11 siedleckim, 10 warszawskim; 152 *Pucia*: 9 w woj. bydgoskim, 30 przemyskim, 22 nowosądeckim, 19 rzeszowskim; 88 *Puciata*: 12 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 13 katowickim, 10 łódzkim; 147 *Puciato*: 1 w woj. bydgoskim, 52 olsztyńskim, 33 legnickim; 24 *Puciaty*: 5 w woj. gdańskim, 18 białostockim, 1 warszawskim; 92 *Pucicki*: 9 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 19 lubelskim, 15 poznańskim; 13 *Pucik*: 7 w woj. słupskim, 4 walbrzyskim; 969 *Pucilowski*: 4 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 20 gdańskim, 24 słupskim, 527 białostockim, 86 suwalskim, 33 warszawskim; 225 *Puciński*: 13 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 1 gdańskim, 56 wrocławskim, 20 toruńskim; 12 *Pucinł*: 2 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, po 2 szczecińskim,

toruńskim i walbrzyskim; 230 *Pucki*: 7 w woj. elbląskim, 102 katowickim, 22 poznańskim; 91 *Puckowski*: 7 w woj. bydgoskim, 80 gdańskim, po 2 poznańskim i toruńskim; 55 *Pucółowski*: 10 w woj. bydgoskim, 29 warszawskim, 11 radomskim; 6 *Pucowski*: 1 w woj. bydgoskim, 5 katowickim; 144 *Pucula*: 3 w woj. elbląskim, 10 gdańskim, 61 tarnobrzyskim, 21 warszawskim; 241 *Puculek*: 5 w woj. gdańskim, 8 ślupskim, 79 kieleckim, 78 radomskim, 22 warszawskim; 12 *Pucyfelis*: 10 w woj. ślupskim, 2 szczecińskim; 482 *Pucyk*: 3 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 27 gdańskim, 4 ślupskim, 227 siedleckim, 47 suwalskim, 34 olsztyńskim, 30 warszawskim; 43 *Pucyło*: 6 w woj. gdańskim, 17 rzeszowskim, 11 przemyskim.

Podstawowe nazwisko *Puc* pochodzi od takiegoż rzeczownika pospolitego *puc* ‘coś wypukłego, pękatego’ (u Mączyńskiego z r. 1564) o wargach wydętych do pocałunku (B II 962); pochodne *Pucik* i *Pucek* mogą być formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ik* i *-ek* lub pochodzić od takichże rzeczowników pospolitych ‘grubasek, tłuszciosek’ (B II 962); *Pucicki* to formacja pochodna od *Pucik*, utworzona przy użyciu przyrostka *-ski*; *Pucowski*, *Puciński* utworzone zostały za pomocą przyrostków *-iński* i *-owski*; *Pucyło* powstał prawdopodobnie od *pucować* ‘czyścić’ (o pucybucie); *Pucia*, *Puciata*, *Puciato*, *Puciaty* nawiązują zapewne do przymiotnika *pucaty* ‘pyzaty’ (B II 962).

PUFEHL, PUFELSKI

I PODOBNE

SNW podaje 55 osób o nazwisku *Pufehl*: 1 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 52 pilskim; 198 *Pufal*: 16 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, 15 ślupskim, 86 pilskim, 17 łódzkim, po 8 kieleckim i szczecińskim, po 6 katowickim i wrocławskim; 160 *Pufelski*: 37 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 80 gdańskim, 9 ślupskim, 6 suwalskim, po 4 warszawskim i plockim; *Puffal* 0.

Historycznie na Pomorzu Gdańskim notowany był Jan *Puwał*, sukcesor wsi Małe Książki w pow. brodnickim w r. 1664 (F XXXII 63) i Woyciech *Puwała* w r. 1766 w par. Jezewo (Damps 252). SSNO IV 332 notuje n.os. *Powała* od r. 1415 z Małopolski i z Mazowsza (C 101, SEMot I 233) oraz n. herbową *Powała* od nazwiska (por. tamże opinie na temat pochodzenia h. *Powała*). Według SNW nazwisko *Powała* nosi 885 osób: 91 w woj. bydgoskim, 1 ślupskim, 366 warszawskim, 205 katowickim; 26 *Powalla*: 21 w woj. katowickim, 5 szczecińskim; *Powallo*: 4 w woj. katowickim, 3 opolskim (złożone i pochodne pomijam).

Podane nazwiska pochodzą (ostatecznie) od rzeczownika *powala* ‘strop (drewniany), sufit’, notowanego od w. XVI i powstałego od czasownika *powalić* ‘ułożyć poziomo’ (B II 729, który uznaje wyraz za regionalizm małopolski). Przejście przedrostka *po-* w *pu-* jest zjawiskiem rodzimym, por. *pułapka* z dawnego *połapka*, częściej jednak następowało w niemczyźnie, por. np. nazwisko *Pudwels* od n.m. *Podwiltze*, *Puttkam(m)er* z *Podkomorzy*; dolnoniem. procesem fonetycznym jest przejście spółgłosek dźwięcznych w bezdźwięczne, czyli tu *w* w *f* (tzw. prawo usilnienia, czyli fortyfikacji). Wyliczone formy ujawniają także zanik końcowego *-a*, chyba że wprost pochodzą od nazwiska *Pował* (formy w SNW nienotowane); *Pufald* zawiera dodatkowo końcowe *-d* przez odniesienie do niem. rzeczownika *Wald* ‘las’; *Pufalski* i *Pufelski* są strukturami modelowymi,

powstałymi przez dodanie przyrostka *-ski*; *Puśol* noszony przez 1 osobę w woj. warszawskim zdradza postać śląską, por. *Kolorz, Kowol, Loska* od *kolarz, kowal, laska*.

Regularnie częstka *pół-* wymawiana jest na Pomorzu jako *pu-* i dlatego por. np. nazwisko *Pufund* (zob.) od rzeczownika *półfunt* ‘pół funta, tj. ¼ kg’ (Rk Gd LXIII, 2003).

PUFUND

SNW podaje 12 osób o nazwisku *Pufund*: 9 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim.

Nazwisko pochodzi od pojęcia wagi 0,25 kg, tj. na Pomorzu *pół funta*, w dosłownym tłumaczeniu z niem. *Halbpfund* (por. ang. *halfpound*) *półfunt*, gdzie *pół* wymawiane i historycznie, i współcześnie najczęściej jako *pu*. Na Kaszubach mówi się *pubrat, pusostra* ‘brat przyrodni, siostra przyrodnia’, *puchustk, purżętk* ‘pośladek’ : *rżęc* ‘tyłek’ i wiele innych, zob. Sych III 125–129.

PUKSZTA I PODOBNE

Nazwisko *Pukszta* według SNW nosi 213 osób: 3 w woj. elbląskim, 29 gdańskim, 2 słupskim, 40 białostockim, 24 gorzowskim, 15 jeleniogórskim, po 14 łódzkim i szczecińskim, po 8 katowickim i olsztyńskim; 67 *Pukszto*: 8 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 4 gdańskim, 21 olsztyńskim, 10 gorzowskim; 1 *Pukszęto* w woj. szczecińskim.

Herbarz Leszczyca (189) notuje rodzinę *Pukszców*, h. *Kościusza* od r. 1546 na Litwie jako gałąź Klausgielowiczów, h. *Ciołek*. W opracowaniach pol. nazwisk spotkałem *Pukszców* w SHNOB II 58 pod r. 1558: zapis źródłowy Paweł *Puxta*, odniesionych do rodzin litewskich *Pukšta, Pukštās*, wyprowadzonych z lit. ap. *pukšt* ‘trzask, prask’, *pukšt* ‘buch, plusk’. Wynika z tego, że rodzina z Litwy przeniosła się na Podlasie, a stąd także na Pomorze i Kaszuby.

PULTYN I PODOBNE

SNW podaje 99 osób o nazwisku *Pultyn*: 41 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 21 szczecińskim, po 7 koszalińskim i pilskim, 6 zielonogórskim, 5 toruńskim; 4 *Pultyń* w woj. szczecińskim; 1 *Pultyna* w woj. bydgoskim; 10 *Pultin*: 4 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 5 toruńskim.

Nazwisko podstawowe *Pultyn*, gw. też *Pultin*, pochodzi od rzeczownika pospolitego *pultyn*. Forma *Pultyń* jest analogiczna do innych nazwisk o wygłosie na *-ń* (typ *Swatoń*); *Pultyna* albo jest forma dop. l.poj. (syn *Pultyna*, zatem *Pultyńa*), albo spolszczeniem nienotowanej w SNW formy *Pultine*. Co do rzeczownika *pultyn*, to słowniki wykazują jego wieloznaczność, a etymolodzy albo go nie dostrzegają (jak Bor), albo są bardzo oszczędni w jego objaśnianiu. Najpierw podał Recz 406 *pultynek* ‘szkatulka’ z cytatem od W. Potockiego: „pultyńki sute perlami”, potem Linde IV 721 *pultynek* ‘mały pulpit, osobliwie do kobiecych robót służący’ z cytatami z *Volumina legum*, Zabłockiego, „Monitora”, odnotował także wyraz *pulpit* z Knapiusza z odpowiednikiem niem.

Schreibepult, *Bücherpult* i *Kirchenpult* i wyrażeniem przysłowiowym *i z pulpitem* ‘z łatwością lub przykrością jakąś rzecz drugiemu wykonać’; Swil II 1328 *pultynek*: 1) ‘mały pulpit, szczególnie do robót kobiecych’; 2) ‘poduszczałka do przyszpilenia rzeczy, którą trzeba natężyć, do zatykania igieł, szpilek’, a *pulpit* to ‘podstawka do kładzenia książek do czytania, nut przed grającym, rodzaj małego stolika, znane nam już przysłowie *I z pulpitem* objaśnia ‘ochotnie co odstępując lub z niecierpliwością’; SW V 432 po raz pierwszy notuje *pultyn* w znaczeniu ‘tłuszcioch dzieciak, pulchny, pączek w maśle, pulpet, lepa’ i zdrobnienie *pultynek*: 1) ‘ts. co pultyn’; 2) ‘poduszczałka do igieł’; 3) ‘mały pulpit do robót ręcznych’; 4) ‘szkatulka’ (definicje niekiedy skróciłem); *pult* natomiast albo *pulpit* to ‘stolik do pisania’, wyrażenie przysłowiowe *i z pulpitem* objaśnia ‘gdy się coś chętnie wskutek zniecierpliwienia odstępuje’, notuje także zdrobnienia *pulpikik* i *pulpitek*; SJP VII 724 s.v. *pultynek* zbiera dotychczasowe znaczenia: 1) ‘mały pulpit, mała podstawka, zwłaszcza do robót kobiecych’; 2) ‘poduszczałka do igieł, szpilek itp.’; 3) ‘szkatulka, skrzyneczka, szczególnie z poduszczałką na wierzchu’, a *pulpit* to: 1) ‘podstawka do nut w postaci pochylej płytki, wbudowana w pianino, fortepian itp. lub przenośna, umocowana na nóżce’; 2) ‘pochyły blat w ławce, stoliku, kłęczniku itp.; ruchoma pochyla płyta stanowiąca część biurka, kantorka, sekretarzyka; stolik do pisania z pochylonym blatem’. U Kaszubów według Sych IV 222 *pultin* to ‘pierzyna’, *pultinka* ‘mała pierzyna’.

Znaczenie ‘tłuste dziecko’ rozwinęło się z synonimicznego traktowania przez niektóre słowniki wyrazów *pulpit* i *pulpet*, a ten używany także żartobliwie ‘o kimś (zwykle o dziecku, kobiecie) okrągłym i tłustym’, a to już odpowiednia podstawa do przewzania człowieka. Wspomniane słowniki etymologiczne jęz. pol. traktują rzecz bardzo powierzchownie: Br 447 pisze s.v. *pulpit* ‘stolik czy podkład do pisania, czytania’ z łac. *pulpitum*; s.v. *pult*, też *pultynek* ‘szkatulka’ z niem. *Pult* z łac. *pulpitum*; B II 965 *pulpit* od r. 1621 z łac. *pulpitum* (późne, też *pulpitus*); szerzy się drogą kościelną (jako nazwa podstawki pod mszał), por. też ang. *pulpit*, niem. *Pult*, franc. *pupitre* (dodajmy: z czego też ros. *п'юпитр*). Dopowiedzmy, że owo późne łac. *pulpitum*, -i oznaczało ‘podwyższenie z desek, scenę, trybunę’, z której np. przemawiał mówca (Plezia IV 385). Nie dowiemy się z tych rozważań, skąd morfem *-in* w wyrazie *pultyn*. Trudno tu wskazać, jak się rozwinęły znaczenia wtórne.

PUSIARSKI

W SNW wykazano 65 osób o nazwisku *Pusiarski*: 24 w woj. przemyskim, 15 wrocławskim, po 12 pilskim i zielonogórskim, 3 warszawskim. W SSNO i w opracowaniach historycznych nazwisk polskich nienotowane.

Spróbujmy jednak podejść do struktury nazwiska i wydobyć ze słowników rysujące się podstawy leksykalne. SW V 441 notuje jako wyraz rzadki rzeczownik *pusz* ‘największe pierze ptasie, puch’ (ze Słownika Mączyńskiego z r. 1564 i od M. Bielskiego), nadto gw. *pusza* jako termin myśliwski ‘włos przy samym ciele zwierząt drapieżnych, znacznie krótszy i delikatniejszy niż podsad’. Oba wyrazy wywodzi z niem. *Busch*. Znajdziemy tamże gw. wyraz, znany tylko w l.mn. *pusy*, -ów ‘buzia’ z cytatem: „Dej mi pusów” (bez próby etymologii). B II 967 stpol. wyraz *pusz* ‘kita z piór, pióropusz’ wiąże ze średnio-górno-niem. *pusch*/*busch*, a *puch* ‘miękkie, drobne pierze, delikatne

włoski' z *puchnąć*. Z SGP V 455 i VI 462 wynika, że wyrazy *pusza* i jego znaczenie wzięte z H. Łopacińskiego, tj. z Lubelskiego, Królestwa Polskiego, Śląska, Prus i Poznańskiego (czyli brak tylko Mazowsza), a *pusy* z Cieszyńskiego.

Dodać trzeba, że SSNO IV 399 notuje n.os. *Pusz* z r. 1352 ze Śląska, z XIV w. z Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza i Kresów Południowo-Wschodnich (brak więc tylko z Pomorza), które C 104 odnosi do stpol. *pusz* 'pióropusz', notowanego od r. 1389 oraz *Pusza* z r. 1244 z Mazowsza i z XV w. z Kresów Południowo-Wschodnich i odniesionego do rzeczownika *pusza* 'włos', znanego nam z SW (SEMot I 244).

Rozważywszy jedną z podstaw w podwójnym charakterze: albo *pusz* czy *pusza*, albo *pusy*, można przystąpić do propozycji etymologicznej. Pewnym w nazwisku *Pusiarski* jest przyrostek *-ski*, tworzący z reguły nazwiska od n.m. (typ *Jarocki* od *Jarocin*), ale też modelowo od im. (typ *Urbański* od *Urban*) i wcześniejszych n.os. o charakterze przezwiskowym (typ *Nowacki* od *Nowak*). Nazwy miejscowości dla formacji *Pusiarski* SG i współczesny WU nie notują. Zostaje zatem charakter modelowy od hipotetycznego *Pusiarcz*, nienotowanego historycznie ani współcześnie w SNW. Ów hipotetyczny *Pusiarcz* najlepiej tłumaczyłby się podstawą *pusy* 'buzia', wyrazu na pewno onomatopiecznego, powstałego od odgłosu (siarczystych) pocałunków. Tłumaczenie ma jednak słabą stronę: wyraz jest gwarowo, a przede wszystkim regionalnie ograniczony.

Od podstawowych nazwisk *Pusz* czy *Pusza* z suf. *-arz* formacja pod względem słotwórczym zyskuje analogie w nazwach osobowych, podanych w SSNO (poprzez Indeks a tergo): *Drabarz* : *drab* lub *Drab*; *Karbarz* : *karb* lub *Karb*; *Bardarz* : *bard* lub *Bard*; *Płocharz* : *płocha* lub *Płocha*; *Laskarz* : *laska* lub *Laska*; *Bularz* : *buła* lub *Buła*; *Kobylarz* : *kobyła* lub *Kobyła*; *Błonarz* : *błona* lub *Błona*, gdzie przyrostek *-arz* tworzy struktury ogólnie pochodne, nie: nazwy działacza, których dopatrywać się możemy ewentualnie w *Plukarz* : *plukać* (przed r. 1936 *plókać*), por. sugestię B II 630 przy n.os. *Płokarz* z r. 1427 „może o górniku płuczającym rudę”, i *Więzarz* : *wiązać* lub *więzy*. Tak mógł powstać *Pusiarcz* od *pusy*. Możliwe także od *pusz* i *pusza*, ale z alternacją *ś* : *ś*. Taka oboczność typowa jest dla gwar mieszających szeregi: szumiący (*ś*) i ciszący (*ś*), np. w dialekcie malborskim. Dlatego w SNMPG 200, 218 mamy nazwiska zapisane *Siedliński* i zapis *Szędliński* z r. 1856, *Siekierzynka* : *Schecierzynka* 1510, *Sielski* : *Szelski* 1664, *Siemieniecki* : *Szemieniecki* 1838. Biorąc zatem pod uwagę bliskość artykulacyjną *ś* i *ś* oraz różne sposoby realizacji tzw. trzech szeregów spółgłosek syczących: *ś*, *ś*, *ś*, szumiących: *ś*, *ś*, *ś* i ciszących: *ś*, *ś*, *ś* w gwarach pol., oboczność *Puszarz* : *Pusiarcz* nie powinna dziwić.

Można by – przynajmniej całkiem teoretycznie – założyć, że nazwisko *Pusiarcz* pochodzi od hipotetycznego rzeczownika **posiarcz* utworzonego od czasownika *posiać* z rozwojem *po-* w *pu-*, jak *pułapka* od *połapka*, *pułap* od *połap* (B II 965). Od tego typu czasowników: dawne *dziejać*, *lejać*, *śmiejać*, *chwiejać*, *piejać*, *siejać*, *wiejać*, *zbiejać* notowane były rzeczowniki *dziejarz*, *lejarz* o funkcji nazw działacza, por. też nazwiska w SNW: 18 *Wiejacz*, 1484 *Wiejak*, 78 *Dziejak*, 13 *Dziejarski*, 64 *Chwieja*, 1 *Chwiejaczek* w woj. katowickim, 53 *Siejok*, 849 *Siejak*, 29 *Śmiejak*, brak jednak od form ściągniętych *-cja* > *-a*. Można by też wziąć pod uwagę liczne wyrazy z członem *pół-*, wymawianym regularnie *puł-*, upraszczanym do postaci *pu-*, por. *półkoszek*, gw. *pókoszek* SW IV 946, kasz. *pubrat*, *pusostrą*, *pukoszulkę*, *pukorca*, tak powszechnie wymawiane (przynajmniej) na południu Kaszub (choć Sych IV 127 podaje etymologicznie *pół-*). Ale czy mógł

istnieć rzeczownik **pólsiarz*, fonetycznie *pusiarz*, twierdzić nie śmiem. W każdym razie nazwisko *Pusiarski* zakłada formę *Pusiarz*, filologicznie jednak niepoświadczoną. Najbardziej zatem prawdopodobne, że powstało ono od nazwiska *Pusz* lub *Pusza*.

RAC, RATZ, REC, RETZ, RACA, RECA

I PODOBNE

SNW podaje 177 osób o nazwisku *Rac*: 21 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 5 gdańskim, 2 słupskim, 35 chełmskim, 11 legnickim; 96 *Ratz*: 25 w woj. bydgoskim, 19 gdańskim, 23 warszawskim, 10 skierniewickim; 284 *Rec*: 2 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 24 gdańskim, 52 rzeszowskim, 26 krośnieńskim; 48 *Retz*: 42 w woj. toruńskim, 3 poznańskim, 2 pilskim, 1 warszawskim; 149 *Raca*: 23 w woj. bydgoskim, 70 gdańskim, 1 słupskim, 16 konińskim, 14 warszawskim; 254 *Reca*: 30 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 66 gdańskim, 108 słupskim, 10 poznańskim; 31 *Retza*: 14 w woj. gdańskim, po 4 słupskim i toruńskim, 9 ciechanowskim; 23 *Ratzka*: 4 w woj. gdańskim, 8 koszalińskim, 11 szczecińskim; *Ratzka* 0; *Retzka* 0; 1 *Rece* w woj. tarnowskim; 8 *Retzer*: 5 w woj. łódzkim, 3 warszawskim; 8 *Ratzke*: 7 w woj. gdańskim, 1 toruńskim; 3 *Racer*: 2 w woj. wrocławskim, 1 warszawskim; 15 *Ratzko*: 6 w woj. wrocławskim, 5 opolskim, 2 warszawskim, po 1 krakowskim i zielonogórskim; 37 *Ryc*: 6 w woj. elbląskim, 7 gdańskim, 8 wrocławskim, po 5 katowickim, plockim i poznańskim; 1 *Ryca* w woj. lubelskim; 7 *Ric* w woj. poznańskim; 1 *Ricer* w woj. wrocławskim; 1 *Raz* w woj. sieradzkim; 2 *Raza* w woj. opolskim; 2 *Raze* w woj. łódzkim; 10 *Razer*: 8 w woj. bydgoskim, 2 konińskim. Pochodne od podanych nazwisk pomijam.

SSNO IV 414–415 notuje z Pomorza z r. 1385 n.os. *Racz* i *Recz*, z XV w. z Mazowsza i z Kresów Południowo-Wschodnich, ze Śląska, czytane przez redakcję jako *Rac* lub *Racz*, *Rec* lub *Recz* oraz formy pochodne, które Mal II 167 słusznie interpretuje jako zdrobnione im. od pełnego im. *Radostaw*, na Pomorzu *Redostaw*. Na Pomorzu Gdańskim podane wyżej nazwiska (w większej części) notowane były od Kociewia po północne Kaszuby. W księdze metrykalnej par. Drzycim (APB k. 147) wystąpił Adamus *Ratz* w r. 1785; wcześniej w r. 1598 w osadzie Smolno, pow. świecki, notowany był Simon *Ryecz* (F XXXVI 183). Najczęściej zapisywane były na południowych Kaszubach, zwłaszcza w Kościerzynie i w Lipuszu, skąd znam nosicieli nazwiska *Rec(a)* i gdzie notowani na nagrobkach cmentarnych. Oto w *Księdze Różańca Świętego*, zachowanej w archiwum par. Lipusz, zapisane zostały: Maryanna *Recoma* 1821 i inna Marianna *Recz* 1832, w księdze urodzeń Andreas *Retz* 1861 (78) i w księdze ślubów Marianna *Retz* (71) – księgi w Urzędzie Gminy, prawdopodobnie też Marianna została w r. 1828 zapisana w księdze metrykalnej par. Lipusz, przechowywanej w AP XV 19. W księdze chrztów par. Ugoszcz pod Bytowem zapisani zostali małżonkowie Dorota i Jan *Ryck*: Dorothea *Ryżkowna* 1778, w r. 1779 chrzczone było dziecko urodzone *ex laborioso* ‘robotnika’ Joanne *Ryck* et Dorothea i tegoż roku zapisana Dorota *Ryżkowna*, pochodzili z Ugoszcza (57, 60, 61), w *Księdze Szkaplerza Świętego* tejże parafii figuruje Wyktoria *Recoma* r. 1833; publikacja KB zawiera zapis *Retzke* Marten z Udorpia z r. 1639; tzw. sumariusz ksiąg kościelnych par. Wiele zawiera wpisy: Elisabeth *Raca* 1776, pisana też Elisabeth *Ratz* 1794, Andreas *Ratz* 1773, dwukrotnie Christoph *Ratz* 1775, pięciokrotnie Lorenz *Ratz* w latach 1787–1800; w Kościerzynie spisy ludności

miasta wykazują: *Reetz* Ludwig, ewangelik mówiący po polsku i po niemiecku w latach 1846 i 1852 (505/1171, 1173), nadto *Resa* Lorenz 1849 i w r. 1852 pisany *Ressa*, katolik mówiący po polsku (505/1172, 1173); księga ślubów tejże parafii zawiera wpisy: *Recza* Lorenz 1851, *Retz* Franz 1868, *Ryza* Lorenz 1844 i inne (AP XII 50, 72, 154, 227, 267). Kataster fryderycjański z r. 1772 ujawnia, że w Przodkowie mieszkał Johann *Retsch* (Heidn 533); księga metrykalna par. Rumia zawiera wpisy: Jacob *Ritz* 1719 i Jacobus *Ryc* 1729 (AP IX 9, 36), a Redy: Martinus *Ric* 1753 i chyba tenże Martinus *Rydz* 1758 (AP XVIII), w księdze par. Kielno zapisany został Jacob *Ritz* 1840 (AP IX 135), par. Góra: Joannes *Raczewski* 1740 i Jacobus *Raczka* 1766 (AP VI 8, 55) i na samej północy: w księgach par. Strzelno: Georgio *Recz*, Marianna *Reczkowa* 1741 i tegoż roku Mathias *Recz* oraz par. Swarzewo: Helena *Ratzke* 1676.

Wyliczone nazwiska zbliżone są fonetycznie, mają kilka podstaw, które pod wpływem niem. i kasz. zbliżyły się i dziś trudno je jednoznacznie rozdzielić. Są to więc genetycznie nazwiska homonimiczne (poligenetyczne). Znaczna ich część to genetyczne zdrobnienie od pełnego im. dwuczłonowego *Radosław*, na Pomorzu *Redosław*, utworzone za pomocą przyrostka *-c* lub *-cz* bądź *-ca* lub *-cza*. Przyrostek ten uznaję za kontynuację starogerm. *-izo*, który zapożyczony został do polszczyzny w postaci *-c* lub *-cz* bądź *-ca* lub *-cza* (Pr J III, 10, przyp. 8). Za taką interpretacją przemawiają także formy 105 *Racz*: 31 w woj. kaliskim, 12 łódzkim, po 11 piotrkowskim i suwalskim; 1 *Racza* w woj. rzeszowskim; 22 *Recz*: 17 w woj. warszawskim, po 2 białostockim i ostrołęckim, 1 katowickim, może także 198 *Reczka* i 500 *Reczko*.

Po drugiej części podanych nazwisk, zwłaszcza pisanych *Reetz*, też z zakończeniem *-er* (*Racer*, *Rever*) jako n. mieszkańców, wywodzi się od n. miejscowości. R II 665 podaje *Reetz* – po stronie pol. *Rzęczyca* Wielka, pow. miasteczki, i *Reetz* – *Recz*, pow. choszczeński. Ta pierwsza miejscowość zapisywana była *Rest* 1281 (por. ewentualnie 15 osób o nazwisku *Rest* w woj. katowickim), *Reetz* 1670 i n. i uznana przez E. Rzetelską-Feleszko i J. Dumę za niejasną (RzD I 278) z ewentualną sugestią, że to *Rzęczyca* lub *Rzęcze*. Opowiedziałbym się za formą *Rzęczyca*: ap. *rzęczyca* ‘mała rzeka’, por. jez. *Rzęczyce* pod Szenajdą w pow. kościerskim (PMT I 227). Ta druga jest późna i zdaniem wspomnianych autorów (RzD II 189–190) może została przeniesiona z n. miasta *Recz*, niem. *Reetz* w woj. gorzowskim, notowanego od r. 1269 jako *Rez*, objaśniona przez SEMiG 326 jako forma dzierżawcza z suf. *-jb* od n.os. *Redek* (tj. *Redecz*, do *Redcza*), skąd wywodzą się *Redeccy*: w SNW 236 osób. Zoder II 371 wyprowadza niem. nazwisko *Reetz* od n.m. *Reetz* w Nadrenii, Brandenburgii, Pomorzu Zachodnim, Prusach Wschodnich, Meklemburgii: a) *Reetze* od takiejże wsi w pow. Donnenberg pod Hanowerem, b) w Dolnej Saksonii, c) *Reetzon* na wyspie Wolin, także od takichże n. terenowych. Samo nazwisko notuje z r. 1689: Bernard *Rehts*, Jürgen *Reetz*; nazwisko *Retz* (Zoder II 395) albo od słowiańskich zdrobnień im. *Radosław*, albo od n.m. *Retz* w Nadrenii, *Retzen* w Dolnej Saksonii i w Prusach Wschodnich, samo nazwisko Simon *Retzen* z r. 1580, Levin *Rhetz* 1725, por. też DF 529; Go 483 podaje ogólnie 15 miejscowości o n. *Reetz*.

Nazwiska *Ryc*, *Ric* mogą być zdrobnieniami od im. *Ryszard*, jak w księgach lawniczych Kościerzyny: *Richardus* Wilson określony został *Rick* (Sl Oc LVIV 1977). Wreszcie nazwiska *Raz* i *Raza* mogą pochodzić od czasownika *razić* czy to wskutek derywacji wstecznej (*Raz*) lub konwersji (*Raza*), jak np. *Potruc* od *potracić*, *Zwara* od *zwarzyć*.

Wszystkie te nazwiska mają pochodzenie słowiańskie bezpośrednie: od im. (ostatecznie) *Radostan*, na Pomorzu *Redostan*; czasownika *razić*, pol. im. zdrobnionego *Ryc*, *Ryć* od germ. im. *Ryszard* (niewykluczona w niektórych wypadkach n. grzyba *rydź*, kasz. *ridź* ‘*Lactarius deliciosus*’), pośrednio od słowiańskich, ale ziemczonych n. miejscowości. Por. AC V 126–128.

RACHWAŁ, RAFAŁ I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 3022 osoby o nazwisku *Rachwał*: 41 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 87 gdańskim, 42 słupskim, 317 katowickim, 306 tarnowskim, 265 krakowskim, 254 krośnieńskim, 144 kaliskim; 120 *Rachwałak*: 11 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 49 sieradzkim, 15 warszawskim; 30 *Rachwałd*: 7 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 10 lubelskim z wtórnym końcowym *-d* przez nawiązanie do rzeczownika niem. *Wald* ‘las’; 537 *Rachwałik*: 5 w woj. gdańskim, 185 częstochowskim, 85 krakowskim, 44 tarnowskim; 1517 *Rachwałski*: 34 w woj. bydgoskim, 68 gdańskim, 17 słupskim, 176 kaliskim, 103 tarnobrzeskim; 24 *Rachwał*: 23 w woj. katowickim, 1 łódzkim; 4 *Rachwał*: 3 w woj. katowickim, 1 częstochowskim; 551 *Rafał*: 30 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 202 warszawskim, 78 lubelskim; 7 *Raffał* w woj. częstochowskim; 1 *Raffał* w woj. gdańskim; 1 *Rafał* w woj. olsztyńskim; 230 *Rafałak*: 4 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 14 gdańskim, 52 radomskim, 33 łomżyńskim; 28 *Rafałak*: 16 w woj. słupskim, 12 gorzowskim; 341 *Rafałik*: 14 w woj. słupskim, 59 warszawskim, 73 ostrołęckim; 35 *Rafałont*: 2 w woj. słupskim, 10 poznańskim, 8 gorzowskim; 2552 *Rafałski*: 88 w woj. bydgoskim, 81 elbląskim, 104 gdańskim, 23 słupskim, 351 warszawskim, 232 toruńskim; 2 *Rafałewski* w woj. gdańskim; 62 *Rafałek*: 3 w woj. gdańskim, 12 sieradzkim, 11 szczecińskim, po 10 lubelskim i siedleckim; 2552 *Rafałski*: 201 w woj. kieleckim, 160 lubelskim, 120 olsztyńskim; 543 *Rafałko*: 9 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 56 łomżyńskim; 417 *Rafałowicz*: 3 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 19 gdańskim, 18 słupskim, 80 białostockim, 34 szczecińskim; 567 *Rafałowski*: 4 w woj. gdańskim, 17 słupskim, 148 łomżyńskim, 129 białostockim oraz wiele pochodnych i pokrewnych, nienotowanych na Pomorzu Gdańskim.

Prawdopodobnie należą tu także nazwiska: 408 *Rafa*: 12 w woj. gdańskim, 14 słupskim, 77 radomskim, 37 warszawskim, 36 katowickim od stpol. im. *Rafa*. W staropolszczyźnie notowane było 15 razy jako *Rafał* od r. 1391 w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich; 18 razy *Rachwał* od tegoż r. 1391 w Wielkopolsce, Małopolsce i wspomnianych kresach; 1 *Rachwał* w r. 1424 na Mazowszu; 1 *Rachwał* w r. 1439 na Kresach Południowo-Wschodnich; ok. 170 razy *Raphael* od r. 1247 w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu, na Pomorzu i na Kresach Południowo-Wschodnich; 4 razy *Rachwał* od r. 1426 w Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; 2 razy *Refael* w r. 1435 na Mazowszu; *Rafałek* lub *Rafałko* 2 razy w Małopolsce w r. 1403; 1 *Rafa* z r. 1441 z Kresów Południowo-Wschodnich; 1 *Rafka* z r. 1398 z Wielkopolski; 1 *Rapacz* z r. 1473 z Małopolski (zob. także SEMot II 114).

Nazwiska pochodzą od biblijnego im. *Rafał* o znaczeniu ‘Bóg uzdrawia’, zapisywanego hiperpoprawnie czy obocznie (polski fonem *f* powstał z grupy spółgłoskowej

-chw- w XIV w.) *Rachwał*, postaci *Rafalak/Rachwalak*, *Rafalik/Rachwalik*, *Rafałowicz* to nazwiska patronimiczne, powstałe za pomocą przyrostków *-ak*, *-ik*, *-owicz*; *Rachwalski* jest strukturą modelową, powstałą przy użyciu przyrostka *-ski*.

RADUŃ, RADUŃSKI

SNW podaje nazwisko *Raduń* ze wskaźnikiem 0; 102 *Raduńsk*: 52 w woj. gdańskim, 19 bydgoskim, 4 elbląskim, 10 zielonogórskim. Kataster fryderycjański z r. 1773 podaje z sąsiedniej wsi Radunia, pow. kościerski, tj. Piechowice, rybaka (*Fischer*) Barth. *Radunskij*.

Podstawowe nazwisko *Raduń* odnieść możemy do królewskiej wsi *Raduń*, gm. Dziemiany w pow. kościerskim, notowanej od czasów krzyżackich *Reddin* 1437, *Radin* 1570, *Raduń* 1686 i pochodnej od n. sąsiedniego jeziora *Raduń* (por. PMT I 98). WU III 104 notuje nadto wieś *Raduń*, gm. Choszczno, woj. gorzowskie, i *Raduń*, gm. Wielowieś, woj. katowickie; nadto jest osada *Raduń* pod Gryficami w woj. szczecińskim, notowana od r. 1309 *Radun*, *Raddun* 1618, którą RzD II 113 wywodzą (ostatecznie) od im. *Radosław*, oraz osada *Raduń*, gm. Chojna, woj. szczecińskie.

RAMUŁT, RAMULT, RAMUD, RAMUT

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Ramułt*: po 1 w woj. gdańskim, warszawskim, krakowskim, 2 wrocławskim; 39 *Ramułt*: 8 w woj. gdańskim, 12 słupskim, 14 bielskim, 4 koszalińskim, 1 krakowskim; 229 *Ramut*: po 10 w woj. elbląskim i bielskim, 66 tarnowskim, 34 krakowskim, 19 krośnieńskim, 14 jeleniogórskim, 13 wałbrzyskim; 4 *Ramud* w woj. siedleckim oraz wiele pochodnych.

Pomorzanom, zwłaszcza Kaszubom, bliskie jest nazwisko *Ramułt* dzięki etnografowi i językoznawcy Stefanowi Ramułtowi (1859–1913), autorowi *Słownika języka pomorskiego, czyli kaszubskiego*, wydanego (cz. 1) w Krakowie przez Akademię Umiejętności w r. 1893 i dokładnie w 100 lat później, w r. 1993 przez tęże Akademię.

Nazwisko *Ramułt* wywodzi się z germ. im. dwuczłonowego z I członem *ragin* lub *ragan* ‘rada’, II starogerm. *waltan* ‘rządzić’, z czego współczesne niem. *walten* (szerzej zob. SEMot V 202–203). Imię stało się potem herbem szlacheckim, którego tarcza zawiera 5 srebrnych róż, a geneza jest przedmiotem dyskusji wśród heraldyków (por. Pr J XII 23–24). Od n.os. *Ramułt* pochodzi n. wsi *Ramułtownice*, pow. Środa Śląska i inne w Małopolsce i w Wielkopolsce. Dodajmy tylko, że formy *Ramud* i *Ramut* rozwinęły się w warunkach fonetycznych przemian, których tu omawiać nie będę. Jako ciekawostkę podać można, że wieś Ramleje, gm. Somonino, pow. kartuski, zapisana została u Sych IV 296 jako *Ramutē*, n. znana niektórym mieszkańcom, czego wyrazem była m.in. n. sklepu *Ramutek* we wsi; jednak zaproponowana mieszkańcom jako forma kasz. wsi, wzbudziła sprzeciw na tej zasadzie, że składem głoskowym przypomina formę *mamuty*.

RASMUS I POKREWNE

SNW podaje 247 osób o nazwisku *Rasmus*: 44 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 108 gdańskim, 3 słupskim, 48 toruńskim, 9 przemyskim, 8 warszawskim, 6 szczecińskim; 15 *Rasmussen*: 5 w woj. szczecińskim, po 2 opolskim i poznańskim, po 1 gorzowskim i siedleckim; 16 *Rassmus*: 12 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim; 2 *Rasimus* w woj. gdańskim; 2 *Rasmussøn*: po 1 w woj. gdańskim i krakowskim; 1 *Rassmusen* w woj. gdańskim. Formy z końcowym *-sen* lub *-son* są obcojęzycznymi postaciami patronimicznymi: duńską (z *-sen*) lub ang. (z *-son*); element ten wywodzi się bowiem z ang. *son* ‘syn’.

W księdze metrykalnej par. św. Krzyża w Rumi notowana w r. 1934 Rosalia *Rasmus*.

Nazwiska pochodzą od im. *Erasmus* w jęz. ang., cz., lot., fiń, hol., niem., nor., szw., skróconym do postaci *Rasmus* w duń., hol., niem., nor. i szw. (SI 87), w Polsce przyswojonym jako *Erazm*. Imię *Erazm* jest pochodzenia gr., brzmiało w grece *Erasmós* lub *Erásmios*, pochodzi od przymiotnika *erásmios* ‘mily, wdzięczny, przyjemny, upragniony’, rdzenia opartego na czasowniku *eráo* ‘kochać, pragnąć, pożądać czegoś’ i rzeczowniku *éros* lub (poetycko) *érōs* ‘miłość’ (por. łac. im. *Amor*); do łaciny przejęte zostało jako *Erasmus* (częściej) i *Erasmus* (rzadziej, choć to wierniejsze przejęcie gr. *Erásmios*). Z łac. *Erasmus* zapożyczone zostało do wielu języków europejskich. Od postaci skróconego im. *Asmus*, która dała początek nazwisku 56 *Asmus*: 42 w woj. gdańskim, 5 słupskim, 4 ciechanowskim, 2 olsztyńskim i 1 *Asmus* w woj. olsztyńskim, będącego skrótem w jęz. niem. (KVN 50) i popularnego w Turynii, Saksonii, także na Śląsku i na Pomorzu, pochodzi n. dawnej wsi pod Brusami w pow. chojnickim *Asmus*, notowana od r. 1686 *Asmys* (NMP I 39).

RASZEJA, RASZEJEWSKI

SNW podaje 273 osoby o nazwisku *Raszeja*: 43 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 138 gdańskim, 2 słupskim, 18 poznańskim, po 10 gorzowskim i olsztyńskim; 9 *Raszejewski*: 2 w woj. gdańskim, 7 katowickim; *Raszejewska* 0.

Jest to genetycznie zdrobnione im. *Raszeja*, pochodzące od im. pełnego *Radostaw*, trudno tylko orzec, czy powstało ono od *Ras*z, por. 203 osoby o tym nazwisku: 51 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 11 gdańskim, po 25 w woj. warszawskim i poznańskim za pomocą przyrostka *-eja*, widocznego np. w nazwisku *Mateja* u 3378 osób: 111 w woj. bydgoskim, po 11 elbląskim i słupskim, 298 gdańskim, 894 katowickim, 709 opolskim, 105 nowosądeckim, 102 zamojskim; 43 *Matea*: 7 w woj. elbląskim, 28 gdańskim, 6 słupskim, 2 poznańskim od *Mateusz*; w SSNO *Romieja* od *Roman* czy wprost od *Radostaw*. Nazwisko *Raszejewski* jest forma wtórna, modelowa, powstała przy użyciu przyrostka *-ewski*.

RAUL, RAULAND, RAULEWICZ, RAULIK, RAULIN,
RAULINAJTYS
I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Raul* w woj. katowickim; 11 *Rauland* w woj. gdańskim; 6 *Raulewicz* w woj. gdańskim; 1 *Raulik* w woj. toruńskim; 163 *Raulin*: 137 w woj. gdańskim, po 4 elbląskim i olsztyńskim, 10 koszalińskim, 5 suwalskim, 2 łomżyńskim, 1 szczecińskim; 1 *Raulinajtis* w woj. gdańskim; 17 *Raulinajtys*: 5 w woj. gdańskim, po 4 poznańskim i suwalskim, po 2 leszczyńskim i lubelskim.

SSNO IV 450 notuje: Jacop *Raulko* r. 1407 w Chelmży i *Raulinus* r. 1206, tudzież opata premonstratensów wrocławskich z r. 1265 *Raulinusa*.

Podstawowe nazwisko *Raul* pochodzi od tak samo brzmiącego skróconego im. niem. *Raul*, które zdaniem Go 481 powstało od germ. im. dwuczłonowych z I członem staro-wysoko-niem. *rat* 'rada' lub też staro-wysoko-niem. *brōd/bruod* = nowo-wysoko-niem. *Ruhm* 'sława', z II staro-wysoko-niem. *wolf*, dolnoniem. *ulf* 'wilk' (np. *Radulf*); *Raulewicz* i *Raulik* są pol. formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ewicz* i *-ik*; *Raulin* może być pochodną strukturą pol. lub niem.; *Raulinajtis/Raulinajtys* to patronimiczne nazwiska lit.; *Rauland* można traktować jako wariant im. *Roland* lub też jest określeniem topograficznym od *Rauhland* 'nierówne pole' od *rauh* 'chropowaty, szorstki, nierówny' i *Land* 'ziemia'. Spoza Pomorza przytoczyć można nazwiska 3 *Raulinowski*: 2 w woj. katowickim, 1 koszalińskim, powstałe modelowo za pomocą przyrostka *-owski* od *Raulin*; 1 *Rauls* w woj. tarnowskim, utworzone za pomocą niem. końcówki *-s* deklinacji mocnej i inne.

RAWENSTEIN

Księga obywateli Chojnic (BBK 19) zawiera wpis *Ravenstein* Hans, pisany także *Rawerstein*, mieszkaniec przybył z miejscowości Altenburg, bliżej niezlokalizowanej: jest *Altenburg* – dziś Stary Zamek w pow. wrocławskim, ale jest także miasto *Altenburg* w obwodzie Lipsk, w Niemczech.

Nazwisko pochodzi od n. wsi *Rawenstein*, dziś *Wapnica*, pow. Stargard Szczeciński (R II 664), nieopracowanej przez RzD II (zatem to powojenny „chrzest”); n. wsi jest dwuczłonowa: w I członie występuje dolnoniem. rzeczownik *Rawe* = górnioniem. *Rabe* 'kruk' (może już jako n.os.), w II członie rzeczownik *Stein* 'kamień'.

REBE, REBEL, REBELA, REBELAK, REBELKA, REBELSKI
I PODOBNE

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Rebe*: 4 w woj. bydgoskim, 1 koszalińskim; 9 *Rebel*: 5 w woj. toruńskim, 3 warszawskim, 1 łódzkim; 5 *Rebela*: 1 w woj. bydgoskim, 4 toruńskim; 176 *Rebelski*: 15 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 1 słupskim, 56 pilskim, 39 kaliskim; 36 *Rebelak*: po 8 w woj. bydgoskim i konińskim, po 10 toruńskim i wrocławskim; 24 *Rebell*: 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 18 gdańskim, 1 toruńskim; 5 *Rebella*: 4 w woj. bydgoskim, 1 toruńskim; 144 *Rebelka*: 1 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim,

57 kaliskim, 40 poznańskim; *Rebello* 0; 5 *Rebelowski* w woj. tarnobrzeskim; 57 *Rebeliński*; 16 w woj. ciechanowskim, 15 ostrołęckim, po 7 olsztyńskim i plockim.

W r. 1891 w księdze ślubów par. Kościerzyna zanotowany został *Reebe* Anton (AP XII 241).

Od niem. ap. *Rebe* 'winna latorośl, krzew winny'; DF 526 tak też objaśnia niem. nazwisko *Rebel* jako zawodowe na 'właściciela winnicy' lub 'tego, co w pobliżu winnicy mieszkał', nie wyklucza od ap. *Rabe* 'kruk' z suf. *-el*. Ma ono być częste w regionie Aschaffenburg i Pforzheim. Forma *Rebel(l)a* i *Rebelka* polegałaby na spolszczeniu za pomocą *-a* i dodaniu przyrostka *-ka*; formami modelowymi byłyby *Rebelski*, *Rebeliński* i *Rebelowski*, utworzone za pomocą suf. *-ski* i jego pochodnych; *Rebelak* to postać patronimiczna, powstała za pomocą suf. *-ak*. Może także pochodzić od niem. *Rebell* czy ang. *rebel* 'buntownik, spiskowiec, rokoszanin', pochodnego ze starofranc. *rebelle*, a to z łac. *rebellis* 'buntowniczy, niesforny' (Plezia IV 456, gdzie bogata rodzina etymologiczna wyrazu), por. ChDE 892–893. W tym kierunku też idzie Zoder II 365, widząc w nazwisku *Rebel*, notowanym od r. 1337 Hinrico *Rebelen*, średnio-dolno-niem. przymiotnik *rebel* 'buntowniczy', a rzeczownikowo oznaczający 'hałas, bunt', dopuszcza także od podstawy *Rabe* 'kruk'.

REDEMANN

SNW podaje 11 osób o nazwisku *Redemann*: po 1 w woj. gdańskim i legnickim, 9 poznańskim; 1 *Reddemann* w woj. śląskim.

W r. 1560 w Tuchomku, pow. bytowski, zanotowany został *gbur* Jurge *Reddemann* (WD 139).

Można by powiedzieć, że to dwuczłonowe nazwisko niem. z I członem *reden* 'mówić', II *Man(n)* 'człowiek, mężczyzna, mąż', a więc 'człowiek wymowny'. Tak właśnie objaśnia omawiane nazwisko DF 528, wskazując, że w średnio-wysoko-niem. *redeman* to 'adwokat', natomiast Zoder II 368 odnosi nazwisko *Reddemann* do n.m. *Redde* w pow. Recklinghausen, w Westfalii; możliwość taką dopuszcza także DF, odsyłając do n.m. *Reden* w Dolnej Saksonii, *Rebden* i *Rebden* (DF 528). Bez wątplenia do jednej z tych miejscowości odnosi się nazwisko *gbura* Paul *Redden* z r. 1710 w Rozłazinie, pow. łęborski (F XLVI 77, przyp. 33).

REDLAFF, REDLAW, RADLOF

I PODOBNE

SNW podaje 27 osób o nazwisku *Redlaff*: po 7 w woj. bydgoskim i elbląskim, 5 pilskim, po 4 gdańskim i katowickim; *Redlaw* 0; *Redlow* 0; *Redtów* 0; 6 *Radlof* w woj. elbląskim; 18 *Radloff*: 3 w woj. elbląskim, 10 warszawskim, 5 chełmskim.

Nazwisko pochodzi od im. *Radostaw*, na północy Polski *Redostaw*, w którym wskutek inicjalnego (tzn. padającego na 1. sylabę w wyrazie) akcentu środkowe *-o-* wypadło, a Niemcy regularnie słowiański człon *-staw* oddawali przez *-laff*(f), por. nazwisko *Reclaff*(f) oraz *Reclaw* oraz podobnie pisane w NP 351–352, też pochodne od im. *Redostaw*.

REJTERADA

SNW podaje 55 osób o nazwisku *Rejterada*: po 4 w woj. gdańskim i wałbrzyskim, 3 śluskim, 37 suwalskim, 6 wrocławskim, 1 plockim.

Nazwisko pochodzi niewątpliwie od rzeczownika *rejterada* 'cofanie się wojska, odwrót', dziś używanego żartobliwie w znaczeniu 'ucieczka' i zapożyczonego do polszczyzny w XIX w. (nie notuje jeszcze L, znany dopiero Swil) z franc. *retirade* 'umocnienie, służące do dalszej obrony (po cofnięciu się)', co z wł. *ritirata* 'odwrót' (SWO 951). Nazwisko zatem nowsze, odniesione zapewne do osoby 'cofającej się w walce' lub 'wydającej polecenie cofnięcia się'.

REMER

SNW notuje 129 osób o nazwisku *Remer*: 16 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 18 warszawskim, 15 olsztyńskim, 13 wrocławskim.

W r. 1696 we wsi Jęczniki, starostwo człuchowskie, zanotowani zostali: Jerzy *Remer*, a w Głędowie Stencil *Remer* i Stencil *Reymerowskie* [włóki], nadto w Cierzniu Jerzy *Reymer* (ISC 48 59, 84).

Od niem. rzeczownika *Reimer* 'ten, co układa rymy, wierszokleta': *Reim* 'rym'.

RENG, RENK, RING, RINK, RYNK, REINKE, RENKA

I PODOBNE

SNW podaje 65 osób o nazwisku *Reng*: 1 w woj. śluskim, 16 częstochowskim, 9 kaliskim, po 8 legnickim i opolskim, po 4 kieleckim, krośnieńskim i wrocławskim; 280 *Renk*: 72 w woj. bydgoskim, 71 gdańskim, 10 śluskim; 219 *Renka*: 1 w woj. bydgoskim, 44 gdańskim, 24 śluskim, 126 katowickim, 13 wałbrzyskim; 63 *Renke*: po 5 w woj. gdańskim, katowickim i krakowskim, 18 jeleniogórskim, 12 warszawskim, 9 zielonogórskim; 517 *Ring*: 38 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 29 gdańskim; 433 *Rink*: 191 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 40 gdańskim, po 29 katowickim i opolskim, 28 toruńskim, 20 koszalińskim; 1 *Rinka* w woj. bydgoskim; 84 *Rinke*: 23 w woj. bydgoskim, 31 opolskim, 6 katowickim; 449 *Ryng*: 4 w woj. bydgoskim, 19 gdańskim, 6 śluskim, 83 warszawskim, 76 wrocławskim, 52 sieradzkim, 23 opolskim; 122 *Rynk*: 13 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 4 gdańskim; 117 *Rynka*: 32 bydgoskim, 3 śluskim, 23 katowickim, 18 kieleckim, 11 wrocławskim; formy pochodne pomijam.

Nazwiska *Ring*, *Rink*, *Renk* bardzo często notowane były wśród Kosznejdów: w r. 1497 Nickel *Reyncke* był soltysem w Lichnowach, w katastrze fryderycjańskim z r. 1772 figurują: Lorentz *Rinck* w Ciechocinie, Martin *Rinck* w Silnie, Peter *Rinck*, pasterz bydła (*Viehhirt*) w Ogorzelinach, w Ostrowitem Gerge *Rinck*, Elsa *Rinckin*, Anna *Rinckin*, wcześniej w r. 1692 Bartholomäus *Reinck* był kolatorem (*Kirchenstiefvater*) kościoła w Ostrowitem; w r. 1785 mieszkańcy Moszczenicy: Christian *Ring*, Andreas *Ring* i Johann *Ring* otrzymali w wieczystą dzierżawę folwark w Deręgowicach, często notowane w Moszczenicy: w r. 1769 zaprzysiężony Georgius *Rynk*, Thomas *Rynke* soltysem, w r. 1786 Andreas *Renk* soltysem tamże, w r. 1828 Christian *Ring*.

Z Moszczenicy pochodził także ks. Józef *Rink* (1878–1945), monografista Kosznejdrów, którego biogram pióra ks. H. Mrossa w SBPN IV 70–71 (*Rink* 41, 58, 64, 81, 97, 104, 105, 106, 107, 108). W *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 86) w r. 1848 notowany był *Renk* Andreas, szewc (*Schuhmacher*), urodzony w Chojnicach, katolik, lat 26. Według katastru fryderycjańskiego w r. 1773 w Sylcznie pod Kościerzyną mieszkał Martin *Renk* (Heidn 519); w r. 1808 w Borowinie pod Gdańskiem (Muhl 186) mieszkał George *Ring*; w r. 1876 w Lipuszu pod Kościerzyną zapisana została Anna *Renk*, po dziś dzień, jako też w sąsiednich Dziemianach mieszkają Renkowie, mówi się na nich po kasz. *Rënka*; w księdze ślubów par. Kościerzyna notowane było pochodne nazwisko patronimiczne *Renkiewicz*: *Renkiewicz* Marianna r. 1825 i *Renkiewicz* Anton 1826. Nazwisko było często notowane na całym Pomorzu.

Nazwisko wywieść można od średnio-wysoko-niem. *ringe*, *ring* ‘lekki, mały, mało znaczący’ lub też od średnio-wysoko-niem. *rinke*, *ringge* ‘sprzączka, pierścień, okucie na kole’, też ‘dyszel’, jak tłumaczy Zoder II 410–411 i Go 490–491; mogło więc charakteryzować człowieka lub wskazywać na przedmiot jego pracy (nazwisko pośrednio zawodowe), mogło być przezwiskiem rzemieślnika wyrabiającego kołatki, uchwyty u drzwi itd. Zbiegły się więc tu różne podstawy. Bliskie jest także nazwisko 352 *Reinke* (pisane często *Reincke*): 124 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 62 gdańskim, 9 słupskim, 67 pilskim, 22 toruńskim; 2 *Reinke*: po 1 w woj. gdańskim i toruńskim; *Reinko* 0; 6 *Reinka* w woj. gdańskim, spolszczonych przez wymianę końcowego *-e* na *-a*; 108 *Rainka*: po 3 w woj. bydgoskim i legnickim, 46 poznańskim, 21 łódzkim, 17 warszawskim, 11 wrocławskim; 2 *Reinke*: po 1 w woj. poznańskim i wrocławskim; 249 *Rainko*: 12 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim, 101 łomżyńskim, 31 suwalskim, po 17 warszawskim i olsztyńskim; w bajkach niem. występuje *Reinke-Fuchs* ‘Lis-Przechera’; Zoder II 382 kojarzy je z im. *Reinhard* i datuje bogato od XIII w., niewykluczone jednak od przymiotnika *rein* ‘czysty’ z dolnoniem. przyrostkiem *-ke*. Wśród Kosznejdrów występowało obocznie z *Ring*, *Rin(c)k* i *Ren(c)k*, dokumentowane także na Pomorzu Środkowym r. 1560 w Kaczkowie, ziemi lęborskiej, zanotowany został *gbur* Asmus *Reinike* (WD 456), na Pomorzu Gdańskim np. w katastrze fryderycjańskim z r. 1773 figuruje w Ostrózkach pod Gdańskiem Greger *Reinecke* (Heidn 397); wcześniej w Bytowie w r. 1639 mieszkał *Reineke* Andreas (KB 296). Nazwisko *Renk* można kojarzyć z dawnym przymiotnikiem *rany* ‘wczesny’, na Pomorzu *reny*, por. przydomek *Czapiewskich* z *Czapiewic* w pow. chojnickim *Ranoch* lub *Renoch* (Przyd 180–181). Wariant 219 *Renka*: 1 w woj. bydgoskim, 44 gdańskim, 24 słupskim, 126 katowickim można odnieść do rzeczownika *ręka*, zapisanego fonetycznie. Notowany był w tej formie np. w r. 1763 w księdze metrykalnej par. Walichnowy, pow. tczewski, a w r. 1799 w par. Miłobądz Dorothea *Renkowska* (Damps 258). Również w r. 1741 w par. Góra pod Wejherowem chrzczone było dziecko Joannis *Reinkowski*, a w dwa lata później Joannis *Renkowski*. Mamy tu więc do czynienia z nazwiskami homonimicznymi, ale trudno rozgraniczyć ich podstawy.

RESMER, RESMEROWSKI, REZMER, REZMEROWSKI I PODOBNE

SNW podaje 138 osób o nazwisku *Resmer*: 30 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 43 gdańskim, 4 słupskim, 28 toruńskim, 12 katowickim, 11 płockim; 27 *Resmerowski* w woj. gdańskim; 66 *Resner*: po 4 w woj. bydgoskim, warszawskim i legnickim, 24 gdańskim, 20 katowickim, 6 opolskim; 795 *Reźmer*: 146 w woj. bydgoskim, 37 elbląskim, 247 gdańskim, 38 słupskim, 176 toruńskim, 25 koszalińskim; 1 *Reźmar* w woj. gdańskim; 2 *Reźmarowska* w woj. gdańskim; 1 *Reźmerowicz* w woj. wrocławskim; 62 *Reźmerowski*: 5 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 16 gdańskim, 20 toruńskim, 15 olsztyńskim; 37 *Reźmerski*: 10 w woj. gdańskim, 20 wrocławskim, 4 zielonogórskim, 3 płockim; 395 *Reźner*: 7 w woj. gdańskim, 186 katowickim, 28 łódzkim, 26 krakowskim, 16 zielonogórskim; 1 *Reźnar* w woj. warszawskim.

Podstawowe są tu nazwiska *Resmer* i *Reźmer*; *Reźmerowicz* to forma patronimiczna (odojcowska), utworzona za pomocą przyrostka *-owicz*; *Resmerowski*, *Reźmerski* i *Reźmerowski* to struktury modelowe powstałe przez dodanie przyrostka *-(ow)ski*; *Reźmar* powstała w wyniku rozwoju grupy *-er* w *-ar*; *Resner* i *Reźner* powstały przez wymianę *m* na *n*. Te podstawowe warianty to zniemczone im. stpol. *Radomir* i *Radźimir*, na północy Polski – wskutek przejścia początkowej grupy *ra-* w *re-*: *Redomir* i *Redźimir*; właśnie z tego *Redźimir* powstały nazwiska *Resmer* i *Reźmer*, w których zauważamy jeszcze kasz. proces przejścia *dź* w *ż* (por. *ksāža*, *cēży* ‘księdza, cudzy’) oraz pol. i kasz., datowany od XIII w. przejścia *mir* w *mier*.

REUSCHEL, REUSZEL, REUS

SNW podaje 9 osób o nazwisku *Reuschel*: 3 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 1 białostockim; 5 *Reuszel*: 2 w woj. gdańskim, 3 radomskim. Jest to nazwisko pochodzenia niem., daje się objaśnić podwójnie: albo od niem. rzeczownika *Reuse* ‘więcierz, tj. rodzaj sieci do łowienia ryb’; albo od niem. rzeczownika *Reusch* ‘sitowie’; jest więc nazwiskiem odzawodowym wskazującym na rybaka lub odtopograficznym, wskazującym na miejsce zamieszkania nad szuwarami. W obu wypadkach do podstawy *Reuse* lub *Reusch* dodano przyrostek *-el* (DF 539).

Do podstawy *Reuse* sprowadzić trzeba także nazwisko 133 *Reus*, z tego 5 w woj. elbląskim. Znającym łacinę kojarzy się ono z łac. przymiotnikiem *reus* ‘winien’, por. okrzyk tłumów żydowskich przed pałacem Pilata, domagających się śmierci dla Chrystusa: *Reus est mortis* ‘winien jest śmierci’ (Mt 26,66) i tenże napis na Domu Pilata Kalwarii w Wielu i Wejherowie, a pewno i innych Kalwariach.

REUT, REUTER I PODOBNE

SNW podaje 5338 osób o nazwisku *Reut*: 1 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, po 10 gdańskim i słupskim, 74 olsztyńskim, 53 białostockim, 49 jeleniogórskim, 17 koszalińskim; 218 *Reutt*: 8 w woj. elbląskim, 11 gdańskim, 51 warszawskim, po 25 gorzowskim i szczecińskim;

103 *Reuter*: 32 w woj. gdańskim, 16 słupskim, 21 katowickim, 10 szczecińskim; 7 *Reutski*: 4 w woj. gdańskim, 3 olsztyńskim; 4 *Reutyński* poza Pomorzem Gdańskim.

W r. 1560 soltysem w Kępie Kaszubskiej, pow. lęborski, był Jurgen *Reuter*, a jednym z dwóch soltysów Georg *Reuter* (WD 322, 322, 323, 325 i n., 406).

Nazwisko *Reut* wywodzi Zoder II 196 (s.v. *Reutermann*) od licznych, zwłaszcza na południu Niemiec, potem w Saksonii, Meklemburgii, Śląsku, Tyrolu, Szwajcarii n.m. *Reut(h)*, *Reut(h)e*, *Reut(h)en*; *Reuter* możliwe także od tak samo brzmiących n.m. *Reuter* w Bawarii i Wirtembergii jako n. mieszkańca tych wsi, tworzona za pomocą przyrostka *-er*, jak np. *Dirschauer*, *Berenter* ‘tczewiak, kościerzak’ od *Dirschau*, *Berent* ‘Tczew, Kościerzyna’; możliwe także jako n. zawodowa od średnio-wysoko-niem. *ritere* = nowo-wysoko-niem. *Reiter* ‘jeździec’ (DF 539). Por. nazwisko wybitnego pisarza niemieckiego, piszącego w dialekcie dolnoniem. Fritza Reutera (1810–1874) i innych pisarzy niemieckich oraz brytyjską Agencję Reutera.

RIESOP, RISOPP, RYZOP

I PODOBNE

SNW podaje 10 osób o nazwisku *Riesop* w woj. bydgoskim; 4 *Risop* w woj. bydgoskim; 12 *Risopp* w woj. bydgoskim; 1 *Rysop* w woj. gdańskim; 76 *Ryzop*: 61 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 5 słupskim, 2 częstochowskim, 1 toruńskim.

Historycznie nazwisko notowane było w Chojnicach i w pow. chojnickim, zwłaszcza wśród Kosznejdrów. W BBK (22, 23, 24, 32, 38) znajdziemy: *Risop* Symeon 1579, sukiennik (*Tuchmacher*), syn mieszczanina (*Bürgersohn*), z czego wnioskować można, że nazwisko znane było w Chojnicach już wcześniej. W r. 1582 notowany *Risop* Hans, w r. 1590 *Risop* Jacob, w r. 1623 i 1651 *Risop* Elias, sukiennik i syn mieszczanina. Z Kosznejdrów podaje za Rinkiem (zob. indeks na s. 188) w Granowie Martin *Ryzop*, soltys r. 1695 (Rink 55), najwięcej w Ostrowitem: Laurentius *Ryzopp*, soltys r. 1636, nadto r. 1693 Thomas *Risop* (Rink 55), Andreas *Risop* (*Rizop*), soltys w r. 1599, w r. 1721 Johann *Risop*, Johann *Risop*, również soltys, byli to zatem dziedziczni soltysi w tej wsi, poza tym Marianna *Risoppin*, w Piastoszynie w r. 1772 Peter *Risop*. Zapisów jest więcej, nie będę ich do końca przytaczał. Znanych nam od Rinka soltysa i kasjera kościelnego (*vitricus ecclesiae*, po niem. *Kirchenvorsteher*) Laurentiusa *Ryzoppa* i Andreeasa *Risopa* (*Rizopa*) odnotowują także F XI–XV 224, 227 (bo Rink zaczerpnął wpis z wizytacji kościelnych).

Nazwisko jest pochodzenia niem. i stanowi dość rzadki typ słowotwórczy w tym języku, jest przykładem nazwisk – tak je nazwę – imperatywnych, powstałych od rozkazów wydawanych poddanym, w ogóle ludziom jakoś od innych zależnym faktycznie lub pozornie, gdy ktoś przypisuje sobie zwierzchnictwo nad drugim. (Humorystycznie mówi się o imperatywnych n.m., gdy ulegają one tzw. reinterpretacji na drodze etymologii ludowej typu *Wrzeszcz*: *Wrzeszcz!*, *Sus*: *Sus!*, *Pis*: *Pis!*, w tym też złożone typu *Stary Sącz*: *Stary, Sącz!*). Go 173 podaje przykłady nazwisk, w których przyimek *auf*, dolnoniem. *op* lub *up* (por. ang. *off*) zajmuje pozycję końcową w nazwisku, np. *Gleichauf*: *aufgleichen* ‘wyrównać’ w rozkazniku *gleich(e) auf*, *Fliegenauf*: *auffliegen* ‘wzlecieć’, w imperatywie *flieg(e) auf*. Tak też *aufreissen*: 1) ‘otworzyć gwałtownie’; 2) ‘rozerwać’; 3) ‘narysować, nakreślić’; 4) ‘pęknąć, rozpruć’ w trybie rozkaz. *Riss auf* dało nazwisko

w dolnoniem. *Rissop* z rozkazu: *Riss op!* Wezwanie się zrosło, nie było rozumiane, a wskutek tego nazwisko bywało różnie pisane. Jest to genetycznie typowe nazwisko kosznajderskie, lecz czy tu powstało, czy przyniesione zostało przez niemieckich przybyszów, językoznawca powiedzieć nie potrafi.

RINC, RINCA, RYNC, RYNCA, RINZ

I PODOBNE

SNW podaje 118 osób o nazwisku *Rinc*: 6 w woj. bydgoskim, 100 gdańskim, po 1 słupskim i wrocławskim, 6 gorzowskim, 4 szczecińskim; 17 *Rinca* w woj. gdańskim; 11 *Rync* w woj. gdańskim; 13 *Rynca*: 8 w woj. katowickim, 4 krakowskim, 1 legnickim; pochodne *Ryncak* 0; 289 *Ryncarz*: 2 w woj. elbląskim, 10 gdańskim, 118 tarnowskim, 37 krakowskim, 33 katowickim; 1 *Ryncerz* w woj. krakowskim; 63 *Ryncewicz*: 38 w woj. koszalińskim; 3 *Ryncki* w woj. gdańskim; *Ryncun* 0; 145 *Rynczak*: 6 w woj. gdańskim, 112 krakowskim, 14 warszawskim; 1 *Rynczewska* w woj. poznańskim; 6 *Rynczkowski* w woj. wrocławskim; 8 *Rynczuke* w woj. katowickim; *Rynczyńska* 0; 35 *Rinz*: 30 w woj. gdańskim, 5 pilskim; 23 *Rintz*: 16 w woj. gdańskim, 4 częstochowskim, 3 katowickim; 4 *Rinski*: 3 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim; 3 *Riński* w woj. gdańskim; *Rynic* 0; 225 *Rynca* poza Pomorzem: 124 w woj. krakowskim, 49 katowickim; 1004 *Ryński*: 47 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 130 gdańskim, 11 słupskim.

Historycznie nazwisko notowane było od północnych po południowe Kaszuby: w księdze mesznego par. Żarnowiec w pow. puckim zapisany został dwukrotnie Grzegorz *Rynca* w r. 1734 i 1735; w r. 1751 w par. Góra pod Wejherowem chrzczone było dziecko Joannis *Rynca*; szczególnie często występuje omawiane nazwisko w księdze par. Żarnowiec: od r. 1796 do 1816 zapisane zostało aż 19 razy w formie: Barbara *Ryncowna Ancilla* ‘służąca’ w r. 1796 w Wierzychucinie; Barbara *Ryntzen* 1803, Petro *Ryntza* r. 1803 w Wierzychucinie, tegoż roku w Wierzychucinie Adalberto *Ryntz*; Rosalia *Rynczyzna* 1804; Woyciech *Rync* 1817; w r. 1763 w Rumi Georgius *Rynca* w r. 1763; spis obywateli Kościerzyny z r. 1849 odnotowuje w mieście *Rintz* Adam. SSNO IV 533 notuje n.os. *Ryncza*, *Rincza*, co redakcja odczytuje *Rync(z)a* od r. 1478 u trwałego wikarego (*vicarius perpetuus*) katedry krakowskiej, też kanonika łączyckiego; nadto *Rync(z)ka* w latach 1470–1480 u mieszkańca Olkusza oraz patronimiczne *Rynczowicz* w latach 1470–1480 (od J. Długosza), *Rync(z)kowic* w r. 1467 z Krakowskiego, które SEMot V 202 odnosi do podanego niżej rdzenia *ragin*.

Nazwisko najprościej wyprowadzić od zdrobnionego im. niem. *Rinz*, *Rintz*, pochodnego od im. z I staro-wysoko-niem. członem *ragin* ‘wyrocznia bogów, przeznaczenie losu’, najprawdopodobniej na Pomorzu notowanego *Reinhold*, możliwe także od *Reinhard*; forma *Ryński*, *Rinski*, *Riński* możliwa także od nazwisk *Rinck*, *Ring* lub też *Renk* (zob.) z suf. *-ski*. Forma typu *Rynca* powstała przez wymianę końcowego niem. *-e* na polszczyce *-a*; nadto mamy tu formy patronimiczne na *-ak*: *Rync(z)ak*; *-ewicz*: *Ryncewicz*; *-uk*: *Rynczuke*; modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-(in)ski*: *Ryncki*, *Rynczyński*; polonizujący (z niem. *-er*) *-erz* i *-arz*: *Ryncerz*, *Ryncarz*.

RINDFLEISCH, RENTFLAJSZ, RYNTFLAJSZ I PODOBNE

SNW podaje 8 osób noszących nazwisko *Rindflajsz*: 4 w woj. gdańskim, 1 bydgoskim, 3 toruńskim; 3 *Rindfleisch*: 2 w woj. bydgoskim, 1 toruńskim; 3 *Rindfleisz*: 2 w woj. toruńskim, 1 zielonogórskim; 1 *Rentflejš* w woj. elbląskim; 5 *Rentflejš*: 1 w woj. elbląskim, 3 chełmskim, 1 warszawskim; 1 *Rentflajsz* w woj. toruńskim; 27 *Rentfleisz*: 17 w woj. toruńskim, 6 konińskim, po 1 gdańskim, chełmskim, lubelskim i wrocławskim; 238 *Rentflejš*: 1 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 5 gdańskim, 8 ślupskim, 71 toruńskim, 17 plockim, 15 lubelskim; 1 *Rentflesz* w woj. katowickim; 2 *Rentlejš*: po 1 w woj. chełmskim i wrocławskim, zdeformowane fonetycznie; 1 *Rendflejš* w woj. warszawskim; ze wskaźnikiem 0: *Rendflajsz* i *Rendfleisz*; 5 *Ryntflajsz* w woj. wrocławskim; 2 *Ryntflejš*: po 1 w woj. warszawskim i wrocławskim; 1 *Ryntflesz* w woj. warszawskim; 8 *Ryndfleisz* w woj. wrocławskim.

Od niem. rzeczownika złożonego *Rindfleisch* ‘mięso wołowe’: *Rind* ‘bydło’, *Fleisch* ‘mięso’ w różnych wariantach fonetycznych i graficznych. Dodać można, że i po pol. o grubianinie mówi się (*surony*) *jak wołowe mięso*.

RING, RINGER, RINK, RINKE, RINKA, RYNK I PODOBNE

SNW podaje 517 osób o nazwisku *Ring*: 38 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 29 gdańskim, 138 katowickim, 102 warszawskim, 37 wrocławskim; 23 *Ringer*: 3 w woj. gdańskim, 17 krakowskim, 2 toruńskim, 1 nowosądeckim; 433 *Rink*: 191 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 40 gdańskim, 29 katowickim, 28 toruńskim; 1 *Rinka* w woj. bydgoskim; 84 *Rinke*: 23 w woj. bydgoskim, 31 opolskim; 122 *Rynk*: 13 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 4 gdańskim, 39 kieleckim, 14 katowickim; 117 *Rynka*: 32 w woj. bydgoskim, 3 ślupskim, 23 katowickim, 18 kieleckim, pochodne pomijam.

Historycznie nazwisko notowane było bardzo często na Kosznejdrach, monografista tego regionu i grupy etnicznej ks. dr Joseph Rink (41, 55, 97, 104–110) podaje z r. 1497 Nickel *Reyncke*, soltys w Lichnowach, za katastrem fryderycjańskim z r. 1772 w Ciechocinie Lorentz *Rinck*, w Silnie Martin *Rinck*, pasterz bydła (*Viehhirt*), w Ogorzelinach Peter *Rinck*, w Ostrowitem: Gerge *Rinck*, Elsa *Rinckin*, Anna *Rinckin*, wcześniej w r. 1692 Bartholomäus *Reinck* był kolatorem (*Kirchenstiefvater*) kościoła w Ostrowitem; w r. 1785 mieszkańcy Moszczenicy: Christian *Ring*, Andreas *Ring* i Johann *Ring* otrzymali w wieczystą dzierżawę folwark w Doregowicach; często notowane w Moszczenicy: w r. 1769 zaprzysięgły Georgius *Rynk*, Thomas *Rynke* soltysiem, w r. 1786 Andreas *Renk* soltysiem tamże, w r. 1828 Christian *Ring*. Z Moszczenicy pochodził także wspomniany ks. Józef Rink (1878–1945), którego biogram pióra ks. H. Mrossa por. w SBPN IV 70–71. W *Księdze obywateli Chojnic* zapisani zostali w r. 1550 radny miejski Christophorus *Reiniken*, a w r. 1623 *Reinicke* Andreas, szewc (*Schuster*), syn obywatela z przedmieścia (*Vorstädtersohn*) (BBK 17, 32). W r. 1670 w Jekmucy pod Połączynem, pow. kartuski, mieszkał Hans *Rink*, w r. 1905 w Przywidzu Paul *Rink*, *Rinkowie* byli we wsi jeszcze w r. 1945 (Heidn 314, 315, 438).

Nazwiska *Rinck*, *Rink*, *Ring*, *Rinke* wywodzą się ze średnio-wysoko-niem. *ringe*, *ring* 'lekki, łatwy, mały, mało znaczący' lub też od średnio-wysoko-niem. *rinke*, *ringge* 'sprzączka, pierścień, okucie na kole', też 'dyszel'. Mogło więc charakteryzować człowieka lub wskazywać na przedmiot jego pracy (nazwisko pośrednio zawodowe), mogło być przezwiskiem rzemieślnika wyrabiającego kołatki, uchwyty u drzwi. Wariant *Ringer* to n. mieszkańca miejscowości *Rinken*, jakie Zoder II podaje w Badenii, same zaś nazwiska wymienia od r. 1507: Hermen *Ryngke*. SEMot V 208 z omawianą bazą łączy także zlatynizowany zapis *Ringo* z SSNO IV 465 z Krakowa z r. 1392. W nazwiskach pomieszało się kilka baz, jak to pokazują zapisy z Kosznejdrów, zwłaszcza z Lichnów i Moszczenicy, gdzie mamy także nawiązanie do nazwiska *Rein(e)cke*, wywodzącego się od germ. bazy *ragin* 'rada' (zob. Zoder II 382). Bliskie jest tu także nazwisko od stpol. przymiotnika *rany*, na Pomorzu *reny* 'wczesny', a więc 280 *Renk*: 72 w woj. bydgoskim, 71 gdańskim, 10 słupskim, 37 katowickim, 23 toruńskim; 65 *Reng*: 1 w woj. słupskim, pozostałe poza Pomorzem; 219 *Renka*: 1 w woj. bydgoskim, 44 gdańskim, 126 katowickim (możliwe jednak także od *ręka*); 63 *Renke*: 5 w woj. gdańskim, 18 jeleniogórskim, 12 warszawskim; 6 *Reinka* w woj. gdańskim. Co do podstawy *rany*, *reny* por. przydomek *Czapiewskich* z *Czapienic Ranoch* lub *Renoch* (Przyd 180–181).

RITTERSDORF

W r. 1639 w Bytowie odnotowany został *Rittersdorf* Georgius (KB 296), w SNW nazwisko nienotowane, pochodzi od n. wsi *Rittersdorf* lub obocznie *Ponientschütz*, po pol. *Ponięcie* w pow. raciborskim, woj. opolskim (R II 669). Niem. n. wsi to odpowiednik pol. *Wieś Rycerska* od niem. rzeczowników *Ritter* 'rycerz' i *Dorf* 'wieś', pol. to forma patronimiczna od n.os. *Ponięta* z przyrostkiem *-ice*.

ROCK, RUCK, RUECK I PODOBNE

SNW podaje 50 osób o nazwisku *Rock*: po 6 w woj. gdańskim i łódzkim, 16 opolskim, 8 warszawskim, 5 poznańskim, 4 toruńskim, 3 suwalskim, po 1 wrocławskim i zielonogórskim; 31 *Rueck* w woj. gdańskim; 3 *Ruecker*: 2 w woj. katowickim, 1 warszawskim; 15 *Rueckert*: 13 w woj. katowickim, 2 kaliskim; 11 *Ruk*: 4 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 1 olsztyńskim; 7 *Ruck*: 5 w woj. elbląskim, po 1 gorzowskim i radomskim; 1 *Ruckeman* w woj. słupskim; 6 *Ruckemann*: 2 w woj. słupskim, 4 legnickim; 4 *Rucker*: po 2 w woj. katowickim i łódzkim; 3 *Ruckert*: 2 w woj. katowickim, 1 wrocławskim; 8 *Ruckgaber* w woj. warszawskim; 5 *Rücker* w woj. katowickim; 16 *Rückert* w woj. katowickim.

Historycznie nazwisko notowane było w pow. chojnickim: w r. 1588 ewangelickim pastorem w Lichnowach był Martin *Ruck* (Rink 160, przyp. 240); w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 58, 77) figurują *Rückert* Karl Gottfried, przybyły z Halle, perukarz (*Peruquier*), r. 1744; *Rück* Johann Michael z Chojnic, krawiec (*Schneider*), wyznania rzymskokat., r. 1747; *Rückert* Karl August, przybyły z Marienburgu w Saksonii (*Kursachsen*), garncarz (*Töpfer*), r. 1809, zmarły w r. 1823 i *Ryck* Karl z Chojnic, szewc,

katolik, r. 1824; r. 1676 w Gwieździnie, starostwo człuchowskie *gburem* był Marcin *Rok*, a w Rzeczenicy Jan *Rok* (ISC 21, 24).

Nazwiska i typu *Rock*, i typu *Ruck* są pochodzenia niem. i pierwotnie etymologicznie różne, z czasem mogły się na siebie nakładać, dodatkowo *Rok* mogło u wielu obywateli powstać od rzeczownika *rok* '12 miesięcy'. Zasadniczo więc onomaści niemieccy wywodzą *Ruck* ze średnio-wysoko-niem. *rück(e)* = nowo-wysoko-niem. *Rücken* 'plecy', a więc od cechy fizycznej, a *Rock* ze średnio-wysoko-niem. *roc* lub średnio-wysoko-niem. *rok* 'płaszcz ochronny' na krawca lub ubranego w taki płaszcz (DF 546, Go 491). Formy z końcowym *-t* są analogiczne do niem. nazwisk zakończonych na *-ert* typu *Richert*, *Wichert*.

ROGATKA, ROGATTY, GOMOL, GOMÓŁKA

SNW podaje 70 osób o nazwisku *Rogatka*: 40 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 5 zielonogórskim, po 4 opolskim i toruńskim, 1 wrocławskim; 54 *Rogatka*: 33 w woj. warszawskim, 8 krakowskim, 7 katowickim, 6 lubelskim; 1 *Rogat* w woj. wrocławskim; 1 *Rogata* w woj. tarnobrzescim; 2 *Rogatta*: po 1 w woj. walbrzyskim i wrocławskim; 19 *Rogatty*: 10 w woj. bydgoskim, 8 olsztyńskim, 1 warszawskim.

SSNO IV 473 notuje *Rogatka* z J. Długosza z r. 1278 o Bolesławie Łysym, księciu legnickim: „Boleslaus Calvus, Legniczensis dux [...] non solum *Saevus*, sed et *Rogatka*, quod in Polonico *cornutus* sonat, a plerisque vocitatus” ‘Bolesław Łysy, książę legnicki, nazywany był przez wielu nie tylko *Groźny*, ale także *Rogatka*, co po polsku znaczy *Rogaty*’, co L V 59 nieco skrótowo przytacza za M. Kromerem (1512–1589): „Bolesława księcia Lignickiego lysym i *rogatką* przezywano [...] dla złości i gwałtownych obyczajów”. (Łaciński przydomek *Saevus* pochodzi od przymiotnika *saevus*, *-a*, *-um* ‘groźny, okrutny, bezwzględny’). Następne zapisy pochodzą z XIV i XV w. z Wielkopolski, z XV w. z Małopolski; *Rogaty* zaś pochodzi z r. 1482 z Kresów Południowo-Wschodnich; C 107 objaśnia niesłusznie *Rogatka* jako ‘ciernik’ (wbrew wykładni źródłowej), słusznie *Rogaty* od przymiotnika *rogaty*, notowanego w polszczyźnie od r. 1450; SEMot I 251 wylicza tylko pod hasłem *rog*.

Nazwisko *Rogatka* interpretować zatem możemy podwójnie: 1) charakterologicznie jako ‘człowiek *rogaty*’, co zuniwerbizowano do *Rogatka*; 2) otopograficznie lub odzawodowo ‘ten, co mieszkał obok *rogatki*’ lub ‘ten, co pobierał należność za przejazd przez miasto’; *rogatka*, częściej *rogatki* to bowiem głównie ‘granica miasta u wylotu głównych arterii; budynek, brama, szlaban itp. na granicy miasta; pobierano tu dawniej opłaty wjazdowe’ (SJP VII 1021); L V 59 podał ‘kobylenie u mostów, u bram etc.’. Dlatego tyle (najczęściej) n. części miast i wsi zwanych *Rogatka* lub *Rogatki*, por. WU III 128. Oczywiście w niektórych wypadkach dawne przezwisko, dziś urzędowe nazwisko *Rogatka*, mogło powstać od innych znaczeń tego wyrazu, m.in. ‘ciernik’. *Rogaty* pochodzi niewątpliwie od takiego przymiotnika, który dosłownie znaczył ‘rogi mający’, ale o człowieku przenosił także ‘zuchwały’, ‘uparty, przekorny’ (por. *rogata dusza*, dawniej używane ‘o tym, co z trudem umierał’).

Tak rozumiem, że jeśli w dawnej i współczesnej polszczyźnie *rogaty* i *rogatka* negatywnie określały człowieka, to dawne *gomoły* ‘bez rogów’ mógł antonimicznie charakteryzować pozytywnie. SNW podaje wiele nazwisk na tym rdzeniu opartych, rzadkich jednak

na Pomorzu, np. 11 *Gomół*: 5 w woj. bydgoskim, 6 szczecińskim; 6 *Gomoll* w woj. bydgoskim; jak podstawa *rogaty* (*człowiek*) dała początek nazwisku *Rogatka*, tak *gomoly* (*człowiek*) mogła stać się początkiem nazwiska 1750 *Gomółka*: 20 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 33 słupskim.

ROJ, ROJEK, ROIK, ROJKOWSKI

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 761 osób o nazwisku *Roj*: 12 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i słupskim, 4 gdańskim, 325 katowickim, 102 częstochowskim, 64 poznańskim, 62 zielonogórskim; 10 *Rojahn* w woj. słupskim; 63 *Rojan*: 34 w woj. tarnobrzeskim, 10 opolskim; 24 *Rojanek*: 16 w woj. bydgoskim, 4 poznańskim, 3 sieradzkim, 1 toruńskim; 19 *Rojanowski*: 1 w woj. elbląskim, 13 siedleckim; 241 *Rojczyk*: 9 w woj. elbląskim, 106 katowickim, 69 bielskim; 366 *Rojek*: 9 w woj. bydgoskim, 114 białostockim, 58 radomskim; 9754 *Rojek*: 183 w woj. białostockim, 162 elbląskim, 296 gdańskim, 120 słupskim, 1227 katowickim, 733 warszawskim, 712 krakowskim, 567 tarnowskim; 19 *Rojewicz*: 7 w woj. gdańskim, 12 bielskim; 3162 *Rojewski*: 127 w woj. bydgoskim, 44 elbląskim, 60 gdańskim, 37 słupskim, 326 warszawskim, 283 krakowskim, 165 konińskim, 155 łódzkim; 1 *Rojka* w woj. gdańskim; 79 *Rojkiewicz*: 1 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 29 kaliskim; 384 *Rojkowski*: 24 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 2 słupskim, 87 plockim, 41 łódzkim, 36 krakowskim; 280 *Rojowski*: 6 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 5 słupskim, 71 krakowskim, 40 opolskim, 33 katowickim; 68 *Rojz*: 5 w woj. gdańskim, 38 białostockim; 97 *Rojzyczak*: po 12 w woj. gdańskim i łódzkim, 23 sieradzkim, 16 piotrkowskim, 14 wrocławskim; 46 *Rojzyk*: 4 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 32 białostockim; 222 *Roik*: 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 8 gdańskim, 1 słupskim, 54 bielskim, 44 katowickim, 36 tarnowskim, 22 opolskim, 19 koszalińskim; nazwiska na Pomorzu Gdańskim niepoświadczane z reguły pominąłem.

Zapisy historyczne z Pomorza Gdańskiego podałem w pracy o przydomkach szlacheckich (Przyd 186), oto wybór poświadczeń: Nobiles Jacob et Sivert *Roick* (Lewino) 1570; Michał *Rojk* Lewiński (Lewino) 1682; N[obi]lis Mathias Lewinski al[ia] s *Rojk* 1623; Generosi Joannes *Rojk* Lewiński 1749; Pana Jana *Rojka* Lewińskiego 1752, apud Gnosum Andream *Rojk* Lewinski 1766.

SSNO IV 476–477 notuje n.os. *Roik* od r. 1468 na Kresach Południowo-Wschodnich i w r. 1411 w Małopolsce (wśród studentów Akademii Krakowskiej); *Roj* od r. 1398 w Małopolsce i wśród chłopów, i szlachty, w Wielkopolsce od r. 1408, też na Kresach Południowo-Wschodnich; *Rojan* w r. 1380 w Małopolsce; *Rojek* od r. 1405 w Wielkopolsce i w Małopolsce; *Rojko* w r. 1391 w Łęczyckiem; formę patronimiczną *Rojowicz* w r. 1450 na Kresach Południowo-Wschodnich; *Rojowski* w r. 1432 w Małopolsce i feminatywne *Rojkova* od r. 1407 w Wielkopolsce; *Rojowa* z r. 1469 na Kresach Południowo-Wschodnich i *Rojewa* od r. 1405 w Wielkopolsce.

Wywiodłem tę nazwę, stanowiącą przydomek *Lewiński* z *Lewina* w pow. wejherowskim, nadto *Parszczyk* z *Parszczy* w pow. puckim i *Studzinski* ze *Studzien* w pow. bytowskim, od czasownika *roić* (się) z suf. *-ek*; SEMot I 252 *Roj* od rzeczownika *rój* ‘pszczoły jednego gniazda’; *Rojek*, *Rojko*, *Rojik*, *Rojan* jako formy pochodne od *Roj*, utworzone za pomocą przyrostków *-ek*, *-ko*, *-ik*, *-an*; *Rojowski* zaś od n.m. *Rojewo* w woj. bydgoskim (SEMot III 163).

ROK, ROKSZ I PODOBNE

SNW podaje 11 osób *Roksch* w woj. gdańskim; 21 *Roksz* w woj. gdańskim; 11 *Rok*: 10 w woj. bydgoskim, 1 kieleckim; *Rokszyc* 0; *Rokś* 0; 960 *Rok*: 18 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 384 katowickim, 132 częstochowskim, 72 warszawskim, 65 poznańskim, 48 opolskim, 38 zielonogórskim.

SSNO IV 477 podaje n.os. *Rok* z r. 1415 i *Roko* z r. 1408 z Krakowa oraz *Rokel* z r. 1194 z Pomorza; te pierwsze C 107 odnosi do rzeczownika *rok*, notowanego w polszczyźnie od r. 1387, dopuszcza też możliwość od niem *Rock*; SEMot I 242 tylko od pol. *rok*; n. tych nie ujmuje SEMot V; redakcja SSNO opowiada się za rodzimą interpretacją tych antroponimów (por. NP III 303–304). Najprościej zatem przyjąć, że nazwiska *Rokś*, *Roksz* pochodzą od wcześniejszej formy *Rok* z suf. *-s*, *-sz*, *-ś* po spółgłosce, której to strukturze poświęciłem osobny artykuł (Sl Oc XXXV, 1978, s. 15–25).

ROMPA, RAPA, RUMP

SNW podaje 666 osób o nazwisku *Rompa*: 10 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 512 gdańskim, 81 słupskim, 14 toruńskim, 11 szczecińskim; 5 *Rapa*: 2 w woj. gdańskim, 3 szczecińskim; 3 *Rump*: 2 w woj. warszawskim, 1 wrocławskim; 5 *Rumpa* w woj. gdańskim.

Nazwisko było historycznie notowane na całym Pomorzu, najczęściej na południowych Kaszubach i u Kosznajdrów: w r. 1592 w Chojnicach zanotowany został szewc (*Schuster*) *Rump* Jacob, przybyły do miasta z *Hermessdorf* (trudne do zidentyfikowania, bo takich wsi na obecnych ziemiach polskich było dużo), Rink 100, 109 podaje z r. 1772 w Sławęcinie krawca, zwanego Johann *Romp*, w Zamartem w r. 1653 notowani byli: Adamus *Romp*, Paulus *Romp* i Petrus *Romp*. Na Kociewiu w księdze metrykalnej par. Miłobądz pod Tczewem w r. 1798 odnotowana została Elisabetha *Rompin*. Na północnych Kaszubach w r. 1820 w księdze metrykalnej par. Kielno, pow. wejherowski, zapisany został Johan *Rompa*. Z Kaszub środkowych kataster fryderycjański z r. 1773 podaje w Pałubicach najemnika, nazywającego się Jan *Rompa*, a w Porębie pod Sierakowicami mieszkał Mathes *Rompa*.

Nazwisko pochodzi od staro-wysoko-niem. rdzenia *brōm* = nowo-wysoko-niem. *Rubm* 'sława', częstego w dwuczłonowych im. germ., Go 493 podaje jako podstawę tego zdrobnienia im. *Rumprabt*, końcowe *-p* pochodzi od II członu *-bald*, a więc można je rekonstruować jako **bruombald*. Tak sądzą też inni onomaści niemieccy, Zoder II 433 dopuszcza także od n.m. *Rompen* w pow. Aachen, w Nadrenii. Zauważyć jednak można, że w tym wypadku n.m. pochodzi od nazwiska, Zoder bowiem nie bada chronologii antroponimów i toponimów, zadowala się tylko ich odpowiedniością.

ROMPCA, ROMPCZYK, ROMPSKI I PODOBNE

SNW podaje 251 osób o nazwisku *Rompca*: 6 w woj. bydgoskim, 234 gdańskim, 10 słupskim, 1 toruńskim; 5 *Rompczyk* w woj. gdańskim; *Rompczyk* 0; 181 *Rompczyk*: 6 w woj. elbląskim, 165 gdańskim, 5 pilskim, 3 olsztyńskim, 2 łódzkim; *Rompel* 0; 56 *Rompkowski*: 31 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 18 gdańskim; 106 *Rompke*: 84 w woj. gdańskim, 15 słupskim, 6 białostockim, 1 katowickim; 16 *Rompza*: 14 w woj. gdańskim, 2 słupskim; 64 *Romski*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim, 40 gdańskim.

Od czasownika *raǳać* z formantem *-ca*, jak *nybawca* od *nybawić*, *wynalazca* od *wynaleźć*, *dostawca* od *dostawić*. Nazwiska zostały zapisane fonetycznie, zgodnie z wymową, nie etymologicznie. Od *Rompcy* z formantem *-ik*: *Rompczyk* i modelowo z suf. *-ski*: *Rompksi*. W SBPN IV 85–87 możemy przeczytać biogramy Antoniego Rompczyka (1872–1938), stolarza i działacza społeczno-politycznego (S. Mikos), Jana Rompskiego (1898–1940), pisarza ludowego (M. Cybulski) oraz Jana Rompskiego (1913–1969), pisarza kaszubskiego, etnografa i działacza regionalnego (J. Samp).

ROOK

SNW podaje 20 osób o nazwisku *Rook*: 10 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, po 2 katowickim i krakowskim. Nazwisko nosił ks. Jan Rook (1830–1899), urodzony w Starznie, pow. człuchowski, w rodzinie nauczycielskiej (matką była Róża Krukau), administrator par. Miłobądz pod Tczewem i proboszcz parafii w Wejherowie, również tamtejszy dziekan; autor *Kroniki Wejherowa*, przetłumaczonej przez ks. F. Müllera (pisana była po niem.) i wydanej w r. 2001 (Ks. H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej...*, Pelplin 1995, s. 274–275).

Nazwisko pochodzi od im. *Roch* w wersji hol. *Rook* (SI 232). Nazwisko więc pochodzenia fryzyjskiego lub holenderskiego, przybyło do Polski albo z meliorantami fryzyjsko-holenderskimi lub z menonitami.

ROSA, ROSIAK, ROSIEK, ROSIK, ROSIN, ROSINKE I PODOBNE

SNW podaje 7001 osób o nazwisku *Rosa*: 142 w woj. bydgoskim, 77 elbląskim, 175 gdańskim, 75 słupskim, 1136 siedleckim, 907 warszawskim, 669 katowickim, 514 krakowskim, 259 ostrołęckim, 234 skierniewickim, 197 opolskim, 194 częstochowskim, 188 koszalińskim, 179 kaliskim, 156 olsztyńskim, 139 poznańskim, 130 łódzkim, 127 legnickim, 126 tarnowskim, 125 jeleniogórskim, 110 wrocławskim; 2 *Rosan* w woj. częstochowskim; 38 *Rosanowicz*: 35 w woj. gdańskim, 3 słupskim; 281 *Rosek*: po 19 w woj. bydgoskim i warszawskim, 1 elbląskim, 8 słupskim, 139 krakowskim, 15 toruńskim; 11 *Roseker*: 4 w woj. bydgoskim, 7 szczecińskim; 145 *Rosin*: 11 w woj. bydgoskim, 44 gdańskim, 19 słupskim, 17 katowickim; 117 *Rosinke*: 90 w woj. gdańskim, 19 bydgoskim, 8 toruńskim; 38 *Rosinek*: 1 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, po 4 w woj. słupskim, katowickim i walbrzyskim, 6 szczecińskim; 20 *Rosinka*: 18 w woj. gdańskim, po

1 warszawskim i szczecińskim; 10 *Rosenke*: 1 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 6 poznańskim; 90 *Rosenkiewicz*: 21 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 9 gdańskim, 11 gorzowskim, 8 pilskim, po 7 szczecińskim i toruńskim; 9864 *Rosiak*: 180 w woj. bydgoskim, 100 elbląskim, 145 gdańskim, 182 słupskim, 1524 łódzkim, 1176 konińskim, 908 plockim, 799 sieradzkim, 709 warszawskim, 343 wrocławskim, po 285 gorzowskim i katowickim, 281 szczecińskim, 265 kaliskim, 261 ciechanowskim, 143 olsztyńskim, 239 wrocławskim, 218 koszalińskim, 135 wałbrzyskim, 125 zielonogórskim; 71 *Rosiakowski*: 6 w woj. gdańskim, 41 konińskim, 9 jeleniogórskim, 6 poznańskim, 4 łódzkim; 6 *Rosewicz* w woj. bydgoskim; 117 *Rosinke*: 19 w woj. bydgoskim, 90 gdańskim, 8 toruńskim; 1 *Rosienka* w woj. gdańskim; 10 *Rosienke* w woj. gdańskim; 6 *Rosinkowski*: 2 w woj. elbląskim, 4 gdańskim; 72 *Rosinski*: po 11 w woj. bydgoskim i gdańskim, 1 słupskim, 7 zielonogórskim, 5 opolskim, po 4 w woj. ostrołęckim i poznańskim; 12 738 *Rosiński*: 849 w woj. bydgoskim, 165 elbląskim, 411 gdańskim, 120 słupskim, 1143 warszawskim, 750 łódzkim, 699 wrocławskim, 495 konińskim, 478 skierniewickim, 449 toruńskim, 415 katowickim, 388 poznańskim; 14 *Rosianowski*: 5 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 6 opolskim; 2097 *Rosik*: 22 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 27 gdańskim, 33 słupskim, 353 leszczyńskim, 347 warszawskim, 260 kaliskim, 111 katowickim; 869 *Rosicki*: 18 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 88 gdańskim, 84 konińskim, 65 kieleckim, 46 toruńskim, 45 warszawskim, 40 radomskim; 39 *Rosiczka*: 1 w woj. elbląskim, 18 siedleckim, 13 warszawskim; 419 *Rosiecki*: 7 w woj. elbląskim, 8 słupskim, 87 warszawskim, 55 lubelskim, 53 plockim, 32 wrocławskim; 1 *Rosiej* w woj. katowickim; 84 *Rosiejewski*: 4 w woj. bydgoskim, 76 konińskim; 146 *Rosiejka*: 10 w woj. gdańskim, 60 poznańskim, 51 kaliskim; 1273 *Rosiek*: 41 w woj. bydgoskim, 20 gdańskim, 320 nowosądeckim, 224 krakowskim, 151 tarnowskim, 128 katowickim; 55 *Rosielewski*: 23 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 15 kaliskim, 7 katowickim; 1 *Rosienka* w woj. gdańskim; 10 *Rosienke* w woj. gdańskim; 231 *Rosiewicz*: 11 w woj. gdańskim, po 31 tarnobrzeskim i wrocławskim, 21 gorzowskim, 20 olsztyńskim, po 19 warszawskim i ciechanowskim; 130 *Rosikiewicz*: 7 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 2 gdańskim, 3 słupskim, 23 poznańskim, 18 warszawskim, 13 plockim; 522 *Rosikoń*: 1 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 218 częstochowskim, 131 katowickim, 37 warszawskim, 30 opolskim, 22 kieleckim, 20 wałbrzyskim; 38 *Rosinek*: 1 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, po 4 słupskim, katowickim i wałbrzyskim, 6 szczecińskim; 20 *Rosinka*: 18 w woj. gdańskim, po 1 warszawskim i szczecińskim. Dodać można, że 6118 osób o nazwisku *Roszak*: 528 w woj. bydgoskim, 38 elbląskim, 138 gdańskim, 59 słupskim, 1089 poznańskim, 586 kaliskim, 551 konińskim, 481 leszczyńskim, pochodzi zapewne od wcześniejszej formy 28 *Rosę*, z tego 27 w woj. warszawskim; ta zaś jest zdrobnieniem od im. *Rościsław*, jak *Gosę* od *Gościsław*.

SSNO IV 489 notuje z Wielkopolski z r. 1408 formę wieloznaczną *Rosina* (żeńską od *Rosa* bądź *Róża*, może męską od ap. *rosa* bądź *róża*), kóre SEMot I 253 odosi do ap. *rosa*.

Formą wyjściową, podstawową jest *Rosa*, wywodzącą się od ap. *rosa* o przeróżnej symbolice (por. SS 356–358), tak że trudno orzec, do jakiego motywu nawiązano, nazywając człowieka *Rosą*; od tej formy podstawowej powstały różne derywaty (a wynotowałem tylko te, które poświadczone zostały na Pomorzu i te, które są podstawą dla dalszych form pochodnych), a więc formy patronimiczne, nazywające synów, powstałe przy użyciu formantów: *-ak*: *Rosiak*; *-ek*: *Rosek*/*Rosiek*; *-ik*: *Rosik*; *-ewicz*/*-owicz*: *Ros(i)anowicz*, *Rosiewicz*, *Rosielewicz*; ogólnopochodne: *-an*: *Rosan*; *-in*: *Rosin*

i pochodne *Rosinek*, zniemczone przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*: *Rosinke*; modelowe, utworzone przy użyciu przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Rosiakowski*, *Rosicki*, *Rosiecki*.

ROSBERG, ROSBACH, ROZBERG

I PODOBNE

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Rosberg*: po 2 w woj. bydgoskim i szczecińskim, 1 gdańskim; 1 *Rosbach* w woj. częstochowskim; 1 *Rosbänder* w woj. opolskim; 2 *Rosbek* w woj. katowickim; 1 *Rozbarska* w woj. radomskim; 1 *Rozber* w woj. gorzowskim; 29 *Rozberg*: 5 w woj. gdańskim, 16 suwalskim, 6 olsztyńskim, 2 łódzkim; *Rozberger* 0.

Wypisane nazwiska są pochodzenia niem.; w I członie zawierają niem. rzeczownik *Ross* 'koń, rumak', w członie II występują kolejno: *Berg* 'góra', *Bach* 'potok, strumień' = dolnoniem. *Beck*, *Beke* 'ts.'; nazwisko *Rosbänder* pochodzi od niem. *Rossbänder* 'ujeżdżający konie'; warianty z początkowym *Roz-* są formami spolszczonymi, powstałymi przez nawiązanie do przedrostka *roz-*; *Rozberger* jest n. mieszkańca miejscowości lub n. terenowej *Rosberg* 'Końska Góra'. Zoder II 441 podaje n.m. *Rosssberg* pod Hamburgiem, w Hesji, Wirtembergii, Badenii, Bawarii i innych krajach, *Rossbach* w Saksonii-Anhalcie, Hesji, Nadrenii, Palatynacie, Badenii, Bawarii, Austrii, Czechach; R II 673 wykazuje *Rossbach*, dziś *Nowa Wieś*, pow. olsztyński. *Rozbarski* jest strukturą od n.m. *Rosssberg*, wymawianej po pol. *Rozbarkę* lub modelową powstałą za pomocą przyrostka *-ski* od nazwiska *Rozbarkę*; *Rozber* „zagubił” końcowe *-g*. Rink 109 odnotował za katastrem fryderycjańskim z r. 1772 w Cerkwicy na Kosznajdrach mieszkańca Friderik *Rosbart*, a więc nazwisko z II członem niem. *Bart* 'broda', czyli niejako 'Koniobrody'.

ROSENAU, ROSENOW, ROSENOWSKI, ROSNOWSKI

SNW podaje 23 osoby o nazwisku *Rosenau*: 66 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 6 gdańskim, 2 słupskim; 17 *Rosenow*: po 7 w woj. elbląskim i gdańskim, 2 gorzowskim, 1 poznańskim; 6 *Rosenowski* w woj. gdańskim; 76 *Rosnowski*: po 8 w woj. elbląskim i olsztyńskim, po 4 gdańskim i pilskim, 18 warszawskim, 11 wrocławskim, 7 katowickim, 5 walbrzyjskim. W r. 1772 w Lichnowach utrwalony został Michel *Rosenau* (Rink 107), w r. 1786 w Chojnicach notowany kupiec (*Kaufmann*) *Rosenow* Karl Jakob, ewangelik, liczący lat 30, przybyły z Gdańska, który rok później przeniósł się do Grudziądza (BBK 67); r. 1676 we wsi Słupia, starostwo człuchowskie, notowany *gbur Rosenow* (ISC 17); w r. 1937 nazwisko *Rosenow* notowane było w Białogardzie. Od n. wsi *Rosssnau* – po pol. *Różnowo*, pow. morąski (R II 673), notowanej od r. 1354 *Rosenaw*, *Rosenau* 1625, *Różnowo* 1888 (SG) i pochodnej od indoeuropejskiego wyrazu *růžā* (wprost od formy, która np. w litewskim brzmi *rožė* TPW 133). Pod uwagę trzeba też wziąć n. wsi *Rosnowo*, zniemczone *Rosssnow*, pow. koszaliński, notowaną od r. 1533 *Rosssnow* i objaśnioną przez RzD I 76 jako struktura dzierzawcza od n.os. *Różen*. R II 671 notuje wsie *Rosenau* – po stronie pol. *Raczekowo*, pow. legnicki; *Rosenau* – *Różny*, pow. węgorszewski; *Rosenau* – *Różana*, pow. walbrzyjski; *Rosenau* – *Różnowo*, pow. olsztyński.

SSNO IV 490 notuje nazwisko *Rosnowski* od r. 1399 z Wielkopolski i z Kresów Południowo-Wschodnich, które SEMot III 166 odnosi do wsi *Rożnowo*, gm. Oborniki, woj. poznańskie, oraz *Rożnow* na kresach; także z Wielkopolski i z Kresów Południowo-Wschodnich od r. 1408 *Rożnowski* lub *Rosnowski*, które wspomniany SEMot III 166 wiąże ze wspomnianym *Rożnowem* pod Obornikami lub *Rosnowem*, gm. Komorniki, woj. poznańskie. Ponieważ współczesne nazwiska trudno jednoznacznie wiązać z konkretną wsią, dlatego podalem je łącznie, a wykluczyć nie można także wsi *Rożnów*, *Rożny* jako ich podstaw. Nadto J I 66, J II 20, 93 notują wieś *Rosenow*, pow. Malchin w Meklemburgii od r. 1283; Zoder II 436, 439 odnosi niem. nazwisko *Rosenow*, datowane w r. 1817 do takiejże wsi w Brandenburgii, Meklemburgii i właśnie na Pomorzu Zachodnim, a *Rosenau* do wielu wsi w Bawarii, na Śląsku, Prusach Wschodnich i Zachodnich, Czechach i Austrii.

ROSENSTEIN

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Rosenstein* w woj. warszawskim.

W r. 1594 w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 25) zapisany został *Rosenstein* Andres, zdaje się koszykarz, jak by można przełożyć niem. *Reffenschleger*, syn mieszczanina (*Burgersohn*) Macieja (*Tenes*) R.[*osenstein*].

Nazwisko pochodzi od n.m. *Rosenstein*, po pol. *Różewiec* w pow. węgorszewskim (R II 672) lub jest tworem sztucznym, nadanym urzędowo w wypadku nazwiska współczesnego (historyczne nazwisko miało motywację topograficzną) od wyrazów niem. *Rose* ‘róża’ i *Stein* ‘kamień’. Zoder II 439 wywodzi z n.m. *Rosenstein* w Prusach Wschodnich (jak na to wskazują źródła pol.) lub w Wirtembergii.

ROSENTERETER, ROZENTRETER, ROZENTRYT

I PODOBNE

SNW podaje w Polsce 51 osób pisanych *Rosentreter*: 24 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 16 pilskim, po 3 katowickim i szczecińskim, 2 opolskim, 1 łódzkim; 25 w zapisie spolszczonym *Rożentreter*: 10 w woj. bydgoskim, po 2 gdańskim, jeleniogórskim i łódzkim, 5 warszawskim, 4 konińskim; 1 *Rożentroter* w woj. gdańskim, może przez odniesienie do niem. *trotten* ‘biec ciężko’ lub rzeczownika *trotuar*. Innym etymologicznie nazwiskiem jest zapewne 1 *Rosentrefer* w woj. katowickim i 2 osoby w formie spolszczonej *Rożentrefer* w woj. częstochowskim, których nazwiska możemy wiązać z niem. *treffen* ‘spotykać’, też ‘znajdować’, zatem ‘znajdywacz róż’.

Monografista Kosznajderii ks. Joseph Rink (Rink 13, 28, 29, 81, 90, 91, 97, 107, 164) podaje Rosentreterów w Lichnowach pod Chojnicami od r. 1653, gdy wymieniony został w tej wsi Martinus *Rosentreter*, następnie w r. 1749 wylicza w Lichnowach Georga *Rosentretera*, w katastrofie fryderycjańskim z r. 1772 figuruje jako gospodarz (*Bauer*) Peter *Rosentreter*, w r. 1833 soltysem w Lichnowach był znowu *Rosentreter*. Najwybitniejszym przedstawicielem kosznajderskiej rodziny Rosentreterów był dotychczas Augustyn *Rosentreter* (1844–1926), biskup chełmiński, rodem z Obrowa, syn Józefa *Rosentretera* i Anny Musolf, któremu biogram poświęcił ks. Bolesław Kumor (zob. SBPN IV

89–90). Z danych tych wnosić można, że Rosentreterowie z Lichnów nabyli dobra w Obrowie. Damps 262 podaje także nazwisko *Rossendretter* z r. 1662 w ówczesnym pow. tczewskim.

Nazwisko *Rosentreter* rozumie każdy, kto zna jęz. niem., pochodzi bowiem od rzeczowników *Rose* ‘róża’ i *Treter* = dolnoniem. *Tredder*, tu ‘ten, co kroczy, deptać’, ten ostatni pochodzi od czasownika *treten* = dolnoniem. *tredden* ‘stąpać, kroczyć, deptać’; w przekładzie na jęz. pol. to ‘deptacz róż’, jak tłumaczy sobie rodzina. Jednak zważywszy na okoliczność, że dawne tańce były chodzone (deptane), *Rosentreter* mógł oznaczać także ‘tancerza’. Stąd Zoder II 439 przypuszcza, że może przy powstaniu nazwiska chodziło o ‘taniec z różami’ i ‘tancerza z różami’. Tenże Zoder podaje nazwisko od r. 1409, mianowicie wówczas zanotowany został Tidericus *Rosentredere*, duchowny notariusz diecezji Hildesheim, a z r. 1412 podaje zapis *bern Diderike Rosentredere* dla oficjale z Magdeburga i trzy dalsze poświadczenia innych osób z lat następnych (p. Barbara Rosentreter znalazła poświadczenia rodziny w formie *Rosentredere*, rzadszej w formie dolnoniem., i *Rosentreter*, częściej w formie górnoniem.) od XVI w. DF 552 podaje nazwisko *Rosentreter* z Hamburga już z r. 1262: *Echbert Rosentrede*, a z r. 1372 z Legnicy na Śląsku: *Petir Rosentret*.

DF 552 omawia równolegle nazwisko *Rosentritt*, dokumentując je od r. 1305 w Nowej Marchii i na Śląsku: *Heincze Rosintrith*. W II członie tego nazwiska występuje rzeczownik *Tritt*, średnio-wysoko-niem. *trit*, średnio-dolno-niem. *trede* ‘krok’, też ‘krok taneczny, taniec’, zatem w nazwisku chodzić mogło ‘o tego, co chodził wokół róż’, czyli ‘hodowcę róż’. Nie wykluczają też interpretacji odtopograficznej ‘na tego, co mieszkał nad szpalerem róż’, jako że średnio-wysoko-niem. *trit* i średnio-dolno-niem. *trede* oznaczało także ‘drogę’. Pod względem semantycznym więc nazwisko *Rosentreter* może być interpretowane negatywnie: ‘ten, co deptał róże’, bardzo pozytywnie: ‘ten, co hodował róże, pielęgnował je’ lub też ‘brał je do ręki i sunął z nimi w tany’ (może jako wodzirej) bądź też neutralnie (tamto interpretacja ekspresywna dodatnia lub ujemna): ‘ten, który mieszkał nad drogą czy ścieżką wysadzoną różami’. Analiza językoznawcza poparta zapisami historycznymi wskazuje na to, że Rosentreterowie przybyli na ziemię Polski z Niemiec i zamieszkali na Kosznajdrach, a stąd poszli też na Śląsk i do Ameryki; część została na ziemi chojnicko-tucholskiej. Historycznie nazwisko *Rosentritt* notowane było w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 43, 49): w r. 1679 odnotowany został *Rosentritt* Caspar, stolarz (*Tischler*) ze znakiem na domu „Aus den 6 Städten” ‘z 6 Miast’ i *Rosentritt* Hans w r. 1706, też stolarz, rodem z Chojnic. Dziś SNW odnotowuje to nazwisko w woj. łódzkim: 3 *Rozentryd*, 4 *Rozentryt*, 2 *Rozentrytt*. W zasobie pol. nazwisk jest dużo takich, które zawierają w I członie rzeczownik *Rose*, nie będąc ich już jednak odnotowywał.

ROST, ROSTEK I PODOBNE

SNW podaje 389 osób o nazwisku *Rost*: 16 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i słupskim, 102 gdańskim, 107 katowickim, 44 poznańskim, 13 wrocławskim, 12 piotrkowskim, po 10 częstochowskim, toruńskim i włocławskim; 1 *Rostb* w woj. toruńskim; 1434 *Rostek*: 26 w woj. bydgoskim, 58 gdańskim, 13 słupskim, 306 warszawskim, 222 katowickim,

146 siedleckim, 104 lubelskim, 66 tarnobrzeskim, 46 łomżyńskim; 326 *Rostecki*: 9 w woj. bydgoskim, po 3 elbląskim i śluskim, 1128 przemyskim, 27 chełmskim, 26 katowickim, 20 suwalskim; 2873 *Rostkowski*: 22 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 84 gdańskim, 45 śluskim, 878 warszawskim, 200 łomżyńskim, 185 ciechanowskim, 96 wrocławskim; 273 *Rostowski*: 40 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 72 gdańskim, 12 śluskim, 24 wrocławskim, 22 katowickim.

N.os. *Rostek* była przydomkiem szlacheckim *Godzińskich*, inaczej *Goczewskich* h. *Ogończyk* ze wsi *Godziszka* in. *Godziszka*, dziś *Godziszka* (NMP III 207) w pow. brodnickim, *Pępowskich* h. *Gozdawa* z *Pępowa* w pow. kartuskim i *Siemirowskich* h. *Kos* z *Siemirowic*, pow. łęborski; dokumentację historyczną zgromadziłem w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej (Przyd 187–188), głównie z ziemi bytowsko-łęborskiej: *Rostken* od r. 1583 w Żelaznie, pow. łęborski; Nobilis Urbanus *Rost* w Uniechowie, pow. człuchowski w r. 1570; Reinhold *Rost* Pempowski i Reinhold *Rost* Godzewski 1625; P. Reinhold y Jerzy *Rostkowie* w Choczewku 1648 r.; *Rostken* w Osieku, Cewicach, Maszewie i innych wsiach pow. łęborskiego r. 1658; von *Rustke*, Johan Jacob von *Rustki* w Siemirowicach r. 1756, von *Rostken* w Lublewie, Redystowie i innych wsiach Łęborskiego 1756. Nadto wśród obywateli Chojnic notowani byli w r. 1624 *Rost* Tewes ‘Mateusz’, przybyły do miasta z Richenow (chodzi prawdopodobnie o Rychnów w pow. myśliborskim R II 668), wyrobnik (*Tagelöhner*), a w r. 1831 *Rost* David, przybyły z Lichtenhagen pod Chojnicami, szewc (*Schuhmacher*), katolik (BBK 32, 79); r. 1676 notowani w Biskupnicy karczmarz Jakub *Rost*, a w Mosinach *gbur Rost*; w r. 1696 w Biskupnicy *gbur Jan Rost*, a we wspomnianych Mosinach Jerzy *Rost* (ISC 12, 16, 52, 82).

Nazwisko *Rost* jest formą zdrobniałą im. *Rościław*, *Rost(e)k* albo także formą zdrobniałą, albo patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ek* od *Rost*; *Rostecki* modelową od n.os. *Rostek* za pomocą przyrostka *-ski*; *Rostowski* modelowo od *Rost* przy użyciu przyrostka *-owski*; *Rostkowski* albo modelowo od *Rostek*, albo od n. wsi *Rostkowo* pod Przasnyszem, miejscu urodzenia św. Stanisława Kostki.

ROŻNIAK, ROŻNIAKOWSKI

SNW podaje 126 osób o nazwisku *Rożniak*: 36 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 2 gdańskim, 55 plockim, 9 warszawskim; 166 *Rożniakowski*: 37 w woj. bydgoskim, 14 gdańskim, 1 śluskim, 23 poznańskim, 17 wrocławskim.

Na cmentarzu w Wejherowie spoczywają Bronisława *Rożniakowska* (1895–1960), Franciszek *Rożniakowski* (1895–1980), Marianna *Rożniakowska* (1894–1971) i Józef *Rożniakowski* (1924–1993).

Nazwisko *Rożniak* pochodzi od środowiskowego wyrazu *rożniak* ‘mieszkający na rogu (czegoś)’; *Rożniakowski* jest formą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-owski* od nazwiska podstawowego *Rożniak*.

RUHNAU, RUNO I PODOBNE

SNW podaje 5 osób o nazwisku *Rubnau*: 2 w woj. gdańskim, po 1 elbląskim, katowickim i włocławskim; 9 *Runau*: po 3 w woj. katowickim i opolskim, 2 olsztyńskim, 1 legnickim; 2 *Runał* w woj. elbląskim; 1 *Runal* w woj. opolskim. W r. 1454 w Gdańsku zapisany został „Johannes, filius Johannis *Runow* de Gedantczke” (SSNO IV 516–517), którego nazwisko SEMot III 167 odnosi do n. wsi *Runowo*, gm. Potęgowo (dalej wymieniona w pow. lęborskim).

Odnieść możemy do n.m. *Rumau* – po pol. *Runowo*, pow. pilski (R II 676), też *Runowo*, zaginiona wieś pod Kołobrzegiem, notowana od r. 1276 *Runowe*, *Runow* 1308; *Runowo* pod Lęborkiem, notowana od r. 1379 *Runaw*, *Runow* i n., *Rumau* 1699, *Runow* 1756; *Runowo Sławieńskie*, notowana od r. 1575 *Runow* i n., objaśnione przez RzD I 77 jako formy dzierżawcze od n.os. *Rum* bądź *Runo*. Zoder II 458 odnosi niem. nazwisko *Rumau* do takiejże miejscowości *Rumau* w Brandenburgii. Forma *Runał* powstała wskutek pol. odczytania zapisu *Rumau*; *Runał* może być dalszą polonizacją. Ponieważ – wskutek dolnoniem. wymowy przyrostka *-ow* jako *-ou*, co zapisywano przez *-o* – nazwiska o wygłosie *-au/-ow* mogły przechodzić w formy na *-o*, niektórzy nosiciele nazwisk 400 *Runo*: 136 w woj. ostrołęckim, 58 warszawskim, 35 olsztyńskim, 25 katowickim, po 20 szczecińskim i walbrzyskim, też tu należą, niektórzy zaś od rzeczownika *runo* ‘zestrzyżona wlna z owcy’, por. hasło *Run(k)a*.

RUMEL I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 65 osób o nazwisku *Rumel*: 34 w woj. bydgoskim, 8 warszawskim, 5 poznańskim; 24 złożone *Rumel-Czarnowski*: 17 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim; 6 *Rómmel*: 5 w woj. warszawskim, 1 poznańskim; 20 *Rumelczyk* w woj. radomskim; 1 *Rumelski* w woj. łomżyńskim.

Był to przydomek *Czapiewskich* z *Czapiewic* i *Czarnowskich* z *Czarnowa* w pow. chojnickim i *Zalińskich* z *Żalna* w pow. tucholskim, dlatego znaczną część dokumentacji historycznej podalem w pracy o pochodzeniu przydomków szlachty pomorskiej (Przyd 189): Nobilis Matthias *Rumel* w Czarnowie w r. 1570; slachetny Chrysztoff Carnowski alias *Rumel*, od slachetnego Tomasza Carnowskiego alias *Rumla* y Malzonki slachetny Giertrudy Nowodworski [...] z grontow dziedzicznych wsi Carnowa 1609; Thomas *Rumel*, Sophia ux[or] ‘żona’ nobilis Thomae *Rumel* Ciarnowsky 1645–1664; Pan *Ramell* (Czarnowo) 1648; zdaniem J. Karnowskiego rodzina *Rumel-Czarnowski* często notowana była w Olszynie; tam też Albrecht *Romlewski* 1856.

Jest to skrócone im. od niem. im. dwuczłonowych z rdzeniem *Rubm* ‘sława’, np. *Romuald*. [Mogło też powstać od imienia Rumbald ze zmianą *mb* > *mm*, *ld* > *ll* > *l* oraz przegłosem *a* > *e* pod wpływem *l* (dopisek Z.L.)].

RUNGE, RUNGA, RONGA I PODOBNE

SNW podaje 229 osób o nazwisku *Runge*: 39 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 7 słupskim, 24 jeleniogórskim, 20 pilskim, 18 gorzowskim; 7 *Runga* w woj. poznańskim; 8 *Runger*: 5 w woj. nowosądeckim, 3 tarnowskim; 12 *Rung*: 7 w woj. gorzowskim, 3 koszalińskim, po 1 leszczyńskim i przemyskim; 16 *Rungo* poza Pomorzem, 9 w woj. olsztyńskim; 18 *Rong*: po 6 w woj. częstochowskim, łódzkim i siedleckim; 8 *Ronga* w woj. warszawskim; 38 *Ronge*: po 5 w woj. bydgoskim i gorzowskim, 10 wałbrzyskim, po 8 katowickim i warszawskim.

Historycznie nazwisko notowane było w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 37, 39): w r. 1664 zapisany został *Runge* Christian vom Kleinen Berlin (w Marchii), kołodziej (*Rademacher*), a w r. 1659 *Runge* Hans, również kołodziej, syn mieszczanina (*Bürgersohn*). SSNO IV 516 notuje n.os. *Runga* od r. 1391 z Wielkopolski i ze Śląska. W czasie okupacji na gospodarstwie pod Skorzewskim Młynem koło Skorzewa, pow. kościerski, osadzony został przez hitlerowców niejaki *Runge*, nazywany przez okolicznych Kaszubów *Rónga*.

Podstawowe niem. nazwisko *Runge* pochodzi od średnio-dolno-niem. *runge* 'drażek, podpora z boku wozu', jak podaje DF 559, mówiąc, że odniesione ono zostało do kołodzieja, SEMot V 215 zaznacza, że 'było to przezwisko woźniców'. Wariant *Runga* polega na spolszczeniu przez wymianę końcowego *-e* na *-a*, *Rungo* jest formą wschodniopol.; postaci z samogłoską *-o-* uwarunkowane zostały pozycją przed *N*.

RUNK, RUNKE I PODOBNE

SNW podaje 20 osób o nazwisku *Runk*: po 7 w woj. gdańskim i leszczyńskim, 6 poznańskim; 78 *Runke*: 26 w woj. bydgoskim, po 5 elbląskim i wałbrzyskim, po 7 gdańskim i katowickim, po 6 słupskim i pilskim, 4 olsztyńskim; 66 *Runka*: 22 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 14 szczecińskim, 9 pilskim, 8 poznańskim, 6 opolskim; 58 *Ruhnke*: 18 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 2 gdańskim, 8 słupskim, 9 toruńskim, 7 pilskim; 4 *Ruńka*: 3 w woj. legnickim, 1 wałbrzyskim; 1 *Ruńko* w woj. gdańskim; 28 *Runkiewicz*: 1 w woj. gdańskim, 9 warszawskim, 6 białkopodlaskim, 5 zamojskim; 120 *Runkowski*: 2 w woj. bydgoskim, po 3 gdańskim i olsztyńskim, 61 toruńskim, 24 koszalińskim; 1 *Rune* w woj. warszawskim; 3 *Runesson* w woj. szczecińskim; *Runiak* 0; 8 *Runicki*: po 1 w woj. słupskim, kaliskim i katowickim; 3 krośnieńskim, 2 krakowskim; 6 *Runicz*: po 3 w woj. warszawskim i poznańskim; 1 pochodne *Runiczewska* 0; 21 *Runiec*: 18 w woj. zielonogórskim, 2 gorzowskim, 1 warszawskim; 195 *Runiewicz*: 14 w woj. elbląskim, po 2 gdańskim i słupskim, 44 szczecińskim; 4 *Runiewski*: 3 w woj. wrocławskim, 1 warszawskim; 8 *Runik*: 5 w woj. ciechanowskim, 3 ostrołęckim; 1 *Runikier* w woj. warszawskim; 2 *Runin*: po 1 w woj. katowickim i poznańskim; 9 *Runiński*: 4 w woj. plockim, 3 krakowskim, po 1 szczecińskim i toruńskim; 4 *Runisz* w woj. wrocławskim; 1 *Runiewicz* w woj. jeleniogórskim; 11 *Runkwitz* w woj. skierniewickim. Nazwisko *Runo* nosi 400 osób: 10 w woj. elbląskim, 136 ostrołęckim, 58 warszawskim, 35 olsztyńskim, 25 katowickim, po 20 szczecińskim i wałbrzyskim, 18 ciechanowskim, 16 łomżyńskim;

108 *Runowicz*; 8 w woj. gdańskim, 17 plockim, 16 olsztyńskim, 12 wałbrzyskim; 4 *Ruń* w woj. olsztyńskim.

SSNO IV 516 notuje n.os. *Runek* z r. 1421 z Małopolski, *Ruńik* z r. 1420, również z Małopolski; *Runino* z r. 1499 z Wielkopolski, które SEMot I 257 traktuje jako formy prawdopodobnie pochodne od n.os. *Runo*, notowanej w Małopolsce w latach 1470–1480 (u J. Długosza) i odniesionej do rzeczownika *runo* ‘ostrzyżona wełna owcza’, notowanego w polszczyźnie od r. 1471 (por. C 109), może także przez wzgląd na *runo Gedeona* (Sdz 6,37–40), do którego przyrównuje się NMPannę w Godzinkach o Jej Niepokalanym Poczęciu. N.os. *Run*, *Runo* dała także podstawę licznym n. miejscowości typu *Runowo* i pochodnym od nich nazwiskom *Ru(h)nan*, *Runow* (zob.). Zoder II 457–458 niem. nazwiska *Run(n)* i pochodne *Ruhn(c)ke* odnosi do średnio-dolno-niem. *rune* ‘wałach, tj. trzebiony ogier’; *Runneck* traktuje jako zdrobnienie od *Run(n)* lub od tak samo brzmiącej n. terenowej. *Runnewitz* od nieznannej (n.n. = *nomen nescio* ‘nazwy nie znam’), tak samo brzmiącej n.m.; *Runnik* od n.m. *Rüningen* pod Brunszwikiem, dokumentując je licznymi poświadczeniami tego nazwiska. J II 48, 92 podaje n.m. *Ruhn*, pow. Parchim (Meklemburgia), notowaną w r. 1267 *Rune*, odniesioną przez autorkę do rzeczownika **runo*.

W podanych formach *Run* można interpretować jako derywat wsteczny od *runąć*, a więc tak, jak *Potrac* od *potrącić*, jako formy patronimiczne od *Run* interpretować można: *Runiak*, utworzona za pomocą przyrostka *-ak*; *Runicz* z przyrostkiem *-icz*; *Runiewicz* z przyrostkiem *-ewicz*; tu należą najprawdopodobniej także *Runkiewicz* i *Runkwitz* z przyrostkiem *-owicz*, skróconym do *-wicz*, jak w n. herbu *Brochniewicz* od *Brochonicz*; *Runiec* z przyrostkiem *-ec*; *Ruńik* z przyrostkiem *-ik*; od tejże podstawy za pomocą przyrostka *-in* powstała forma *Runin*, a *-isz* – *Runisz*; formacjami modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostka *-ski* i jego pochodnych, są: *Runički* od *Ruńik*; *-owski*: *Runkowski* od *Runek*; *-ewski*: *Runiczewski* od *Runicz* i *Runiewski* od *Ruń*; *Runiński* od *Runin*; *Runikier* jest formą zniemczoną za pomocą przyrostka *-er* od *Ruńik*; *Runisson* to niem. forma patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-son* (< *Sohn* ‘syn’). Opowiadam się zatem za rodzimym pochodzeniem podanych nazwisk, mając na uwadze przede wszystkim to, że występuje w tej rodzinie etymologicznej tak dużo form pochodnych i że stały się one podstawami wielu toponimów. Wyraźnie formą pochodną, patronimiczną od n.os. *Runo* jest *Runowicz*, utworzona została za pomocą przyrostka *-owicz*. Postać *Runek* zniemczona została regularnie przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*; ta zaś, tj. *Runke*, spolszczona została przez wymianę końcowego *-e* na *-a*, tj. *Runka*: *Ruńka* to forma analogiczna do nazwisk typu *Buńka*; *Ruńko*. Do podstaw rodzimych *runąć* i *runo* dojść mogły rdzenie niem., o których mówi Zoder II 457–458, zwłaszcza *rune* ‘wałach’, por. synonimiczne pol. nazwiska *Wałach*, *Wałaszewski*, o których w NP 420.

Zastanawia, że historycznie na Pomorzu Gdańskim podane nazwiska mają ubogą dokumentację: w r. 1767 w księgach metrykalnych par. Góra pod Wejherowem chrzczone było dziecko Michaelis *Ronka*, tamże w r. 1744 zapisana została Christina *Ronicka* (AP VI 7, 16); w Czaplach pod Żukowem ok. 1600 r. osiedlił się m.in. przybyły z Pomorza Zachodniego Matthis *Ronk* (Heidn 79). Mogą te nazwiska wywodzić się także z postaci *Ranek*, kasz. *Rónk*, co zapisano *Ronk*.

RUP, RUPA I POCHODNE

SNW podaje 922 osoby o nazwisku *Rup*: 32 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 17 słupskim, 155 tarnobrzeskim, 148 katowickim, 86 rzeszowskim, 76 warszawskim, 65 krakowskim, 33 kieleckim, 31 radomskim, 28 opolskim, 26 chełmskim, 22 jeleniogórskim, po 21 koszańskim i wrocławskim; 78 *Rupp*: 39 w woj. warszawskim, 8 krakowskim, 6 jeleniogórskim, 5 łódzkim, po 3 koszańskim, plockim i radomskim; 333 *Rupa*: 16 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 64 poznańskim, 34 katowickim, 32 jeleniogórskim, 26 legnickim, po 19 bielskim i wałbrzyskim; 1 *Ruppe* w woj. konińskim; pochodne: 1530 *Rupacz*: 48 w woj. łowickim, 28 ostrołęckim, 16 jeleniogórskim, 13 olsztyńskim, 12 suwalskim, 10 opolskim, 7 bielskim, 6 słupskim; *Rupak* 0; 194 *Rupala*: 108 katowickim, 16 kieleckim, 11 warszawskim, 9 tarnobrzeskim, po 7 wrocławskim i zielonogórskim; 4 *Rupalski*: po 2 w woj. krakowskim i opolskim; 22 *Rupala*: 9 w woj. krakowskim, 7 wrocławskim, po 3 bielskim i krakowskim; 4 *Rupalo* w woj. wrocławskim; *Rupan* 0; 1 *Rupańska* w woj. poznańskim; 153 *Rupar*: 75 w woj. rzeszowskim, 24 przemyskim, 16 elbląskim, po 8 warszawskim i katowickim, 6 tarnowskim; 27 *Ruparewicz*: 12 w woj. zielonogórskim, po 6 jeleniogórskim i łódzkim, 3 katowickim; 5 *Rupaszewski* w woj. opolskim od niepoświadzonego nazwiska **Rupasz* z suf. *-ewski*.

SSNO IV 517 notuje n.os. *Rup* od r. 1384 w Małopolsce, od r. 1397 w Wielkopolsce; forma zdrobniała *Rupek* od r. 1388 w Małopolsce, które SEMot I 257 odnosi do rzeczownika pospolitego *rupie* 'larwy gżów'; w dialektach pomorskich *rup* to 'stary, wychudzony, słaby koń', por. Sych IV 369. Dużo tu form pochodnych: *Rupa* powstało w wyniku derywacji fleksyjnej: syn *Rupa*, więc *Rupa*; *Ruppe* zniemczone przez dodanie wygłosowego *-e*, por. formy *Guse*, *Sampe* od *Guz*, *Samp*; *Rupak* struktura patronimiczna, utworzona przy użyciu przyrostka *-ak*; za pomocą suf. *-ala*, *-an*, *-ar* powstały *Rupala*, *Rupan*, *Rupar*.

RUPERT, RUPRECHT I PODOBNE

SNW notuje 67 osób o nazwisku *Rupert*: 9 w woj. gdańskim, 27 warszawskim, po 11 w woj. siedleckim i szczecińskim, 6 częstochowskim; 43 *Ruppert*: 16 w woj. krakowskim, 13 łódzkim, po 4 warszawskim i zielonogórskim, po 3 katowickim i opolskim; 111 *Ruprecht*: 20 w woj. gdańskim, 21 łódzkim, 15 katowickim, 13 wrocławskim, 12 częstochowskim, 6 jeleniogórskim, po 4 wrocławskim i zielonogórskim, po 3 warszawskim, bielskim, leszczyńskim, szczecińskim i toruńskim; 41 *Ruprich*: 29 w woj. katowickim, po 4 warszawskim i bydgoskim, po 2 wałbrzyskim i wrocławskim; 16 *Ruprik* w woj. bydgoskim; *Ruprych* 0; 2 *Ruprycht*: po 1 w woj. poznańskim i toruńskim; 14 *Rupart*: 8 w woj. wałbrzyskim, 5 tarnobrzeskim, 1 olsztyńskim z rozwojem niem. patronimicznego przyrostka *-ert* w *-art*; 2 *Rupchert* w woj. leszczyńskim; 1 *Rupecth* w woj. toruńskim z zanikiem spółgłoski *-r*.

Nazwiska pochodzą od im. germ. *Rupert* i *Ruprecht*. Por. *Rup(p)*, *Rupa*.

RUTH, RUTHA, RUTKA, RUTKE I PODOBNE

SNW podaje 181 osób o nazwisku *Ruth*: 122 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 29 pilskim, 9 szczecińskim, 7 katowickim, po 5 sieradzkim i wałbrzyskim, po 1 toruńskim i wrocławskim; 59 *Rutha*: 58 w woj. gdańskim, 1 poznańskim; 15 *Ruthe*: 7 siedleckim, 6 zielonogórskim, 2 gorzowskim; *Ruther* 0; 1 *Ruthke* w woj. gdańskim; 2278 *Rutka*: 17 w woj. bydgoskim, 88 elbląskim, 50 gdańskim, 8 słupskim, 340 radomskim, 187 katowickim, 185 kieleckim, 178 krakowskim, 156 tarnowskim, 132 warszawskim, 93 ostrołęckim, 82 wrocławskim, 71 legnickim; 25 *Rutke*: 11 w woj. bydgoskim, 7 warszawskim, 4 szczecińskim, 3 katowickim; 1 *Rutt* w woj. poznańskim; 12 *Rutta*: 11 w woj. katowickim, 1 elbląskim; 5 *Rutte*: 4 w woj. warszawskim, 1 ciechanowskim; 2 *Rutten*: po 1 w woj. nowosądeckim i szczecińskim; 34 *Rutter*: 1 w woj. bydgoskim, 21 zielonogórskim, po 4 legnickim i poznańskim; 2 *Ruttk*a w woj. katowickim; 1 *Ruttman* w woj. łódzkim.

SSNO IV 521 notuje nazwisko *Ruta* od r. 1377 z Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza i Kresów Południowo-Wschodnich (C 109, SEMot I 257, SEMot VII 75); w r. 1632 w Cerkwicy, wśród Kosznajdrów, zanotowany został Bartholomäus *Ruth* (Rink 99); w Kłodawie pod Gdańskiem proboszczem po r. 1734 był Valentin *Ruthen*, a organistą w r. 1911 niejaki *Rutow* (Muhl 125); w r. 1746 w Subkowach chrzczone było dziecko Valentini *Ruthen* (Damps 265).

Zespół SSNO odnosi do n. rośliny *ruta* albo lac. n. tej rośliny *ruta*. Pisownia przez *th* jest niem., tak samo podwajanie litery *t*; po względem morfologicznym mamy wiele wariantów: dodanie wygłosowego *-e* czy dolnoniem. suf. *-ke* (zresztą pol. *-ka* przechodziło w niem. *-ke* z formy deminutywnej *Rutka*); zniemczoną przez dodanie przyrostka *-er* postacią jest też nazwisko *Rutter* i *Ruther*; forma *Ruthman(n)* przez dodanie niem. członu *-man(n)* < *Mann* 'mężczyzna, mąż, człowiek'.

RUTHENDORF

SNW podaje 4 osoby o nazwisku *Ruthendorf* w woj. bydgoskim. Dachnowski notował jako przydomek szlachecki u *Przewoskich* z *Przewożu* w pow. kartuskim jako *Rutendolfowie*; W. Kętrzyński utrwalił w r. 1748 Szymona *Ruttendorfa* Przewoskiego.

Od autentycznej lub fikcyjnej n.m. *Ruttendorf* w dolnoniem. bądź *Rautendorf* w górnoniem. W dostępnych mi źródłach takiej miejscowości nie znalazłem. Najprawdopodobniej jest to sztuczny przydomek stworzony przez *Przewoskich* z wyrazu *ruta*, którą mają w herbie (Przyd 189–190), por. *Rautenberg/Rutenberg* w NP II 369 i Przyd 182–183.

RYSZARD I JEGO RODZINA ETYMOLOGICZNA

SNW notuje 18 osób o nazwisku *Ryszard*: 9 w woj. zamojskim, 5 warszawskim, 2 lubelskim, po 1 gdańskim i rzeszowskim; 1 *Ryszarski* w woj. warszawskim; 17 *Richard*: 6 w woj. legnickim, 5 gorzowskim, 2 katowickim, po 1 bielskim, gdańskim, kieleckim

i krakowskim; 3 formy patronimiczne (tzn. pochodne od im. ojca), utworzone za pomocą niem. końcówki *-s* dop. l.poj. deklinacji mocnej (z określenia analitycznego typu *Johann, Sohn des Richards = Johann Richards*), jak nazwiska *Engels, Marx (= Mark, -s), Philipps, Simons*: po 1 w woj. katowickim, konińskim i nowosądeckim; patronimiczne anglosaskie z wygłosowym *-son*, pochodnym z ang. *son* 'syn' *Richardson* u 3 osób: po 1 w woj. warszawskim, kaliskim i łódzkim; 23 *Richardt*: 22 w woj. gdańskim, 1 szczecińskim; 1 *Richart* w woj. gdańskim; 1787 *Richert*: 1522 w woj. gdańskim, 57 elbląskim, 43 słupskim, 33 bydgoskim, 22 szczecińskim, 18 katowickim, 16 zielonogórskim, 12 bielskim, 10 gorzowskim; 1 pochodne, utworzone modelowo za pomocą przyrostka *-owski* od *Richert*, mianowicie *Richertowski* w woj. gdańskim; 6 *Rychert*: 4 w woj. radomskim (może to Anglicy, bo zob. wyżej w ang. m.in. *Richerd*), 2 zielonogórskim; 1105 *Rychert*: 862 w woj. gdańskim, 73 słupskim, 23 zielonogórskim, 21 katowickim, 16 radomskim, 15 szczecińskim; 21 *Rychard*: 10 w woj. wrocławskim, 9 warszawskim, 2 skierniewickim; 4 *Rychardt* w woj. gdańskim; 684 *Rycharski*: 209 plockim, 58 warszawskim, 46 wrocławskim, po 28 ciechanowskim, elbląskim i toruńskim, 26 olsztyńskim; 7 *Rychart* w woj. elbląskim.

SSNO IV 535–536 podaje n.os. *Ryś*, zapisywaną źródłowo od r. 1360 *Rysch, Risz, Ryss* na Pomorzu, w Małopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich, a odczytaną przez redakcję jako *Ryś* lub *Rysz* i interpretowaną przez zespół SSNO podwójnie: albo od rzeczownika pospolitego *ryś*, notowanego w polszczyźnie od w. XV, albo jako zdrobnienie od im. *Ryszard* (por. C 110, SEMot I 258). Do tego dochodzą poświadczenia n. pochodnych i zbliżonych fonetycznie oraz morfologicznie. Przytoczmy te poświadczenia: *Rysek* lub *Ryszek* bądź *Rysko* lub *Ryszeko* notowane od r. 1411 w Wielkopolsce; *Rysiński* notowany w r. 1496 w Wielkopolsce, formy przymiotnikowe *Rysion* lub *Ryszon*, poświadczone w r. 1449 na Kresach Południowo-Wschodnich; patronimiczne *Rysionie(z)* lub *Ryszowie(z)*, notowane od r. 1444 na Śląsku i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Ryska* lub *Ryszka*, utrwalone w Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; formy żeńskie *Ryskona* lub *Ryszkona*, zapisane w r. 1424 w ziemi czerskiej; patronimiczne *Ryskonie* lub *Ryszkonie*, notowane od r. 1425 w Wielkopolsce i Małopolsce; patronimiczne *Rysonionie* lub *Ryszoniowie*, utrwalone od r. 1391 w ziemi łęczyckiej i podstawowe dla nich *Ryson* lub *Rysoń*, notowane od r. 1388 w tejże ziemi łęczyckiej; notuje także szlachcica *Ryszeńskiego* z r. 1497 i z tegoż roku formę żeńską *Ryszeńska* z *Ryszena*, gm. Rogowo, woj. bydgoskie; formę żeńską *Ryszka* z r. 1445 z Kresów Południowo-Wschodnich, szlachcica *Ryszkonskiego* od r. 1421 z Wielkopolski i (wątpliwe ze znakiem zapytania) *Ryszonskiego* z r. 1497. Dla tego ostatniego zapisu SEMot III 169 nie znajduje podstawowej n.m., dla *Ryszeńskiego* wspomniane *Ryszeno* w gm. Rogowa, na co wyraźnie wskazywał zapis źródłowy, dla *Rysińskiego* wieś *Rysiny*, gm. Kłodawa, woj. konińskie, dla *Ryszkonskiego* wieś *Ryszeki*, gm. Jasieniec, woj. radomskie; dla nazwiska *Rysionie* także n. wsi *Rysionice*, gm. Otmuchów, woj. opolskie. Do przedstawionych przez zespół SSNO propozycji etymologicznych, a więc: 1) rzeczownik *ryś* (po łac. *lynx, lynx -is*), stąd zoologiczne *Felis lynx* z gr. *hýks, hýkós*; 2) zdrobnienie od im. *Ryszard*, por. także współczesne *Ryś* 'zdrobniale o Ryszardzie'; 3) formacje na *-ski* i formanty pochodne od n.m. (jak wyżej); dorzuca także możliwość od niem. podstawy *rich*, która tkwi w I członie im. *Ryszard* (zob. wyżej). O tej germanistycznej

interpretacji zob. SEMot V 206–207 (zob. też SEMot VII 510–511, gdzie odesłanie do poszczególnych części SEMot).

Do dziś na *Ryszarda* mówimy *Rych* i por. w SNW 3 osoby o nazwisku *Rych*: po 1 w woj. warszawskim, krakowskim i sieradzkim; 3 *Rycha*: 2 w woj. koszalińskim, 1 katowickim; *Rychał* 0; 1 *Rychała* w woj. walbrzyskim; 2 *Rychalak* w woj. katowickim; 1 *Rychalik* w woj. opolskim; *Rychalińska* 0; 1 *Rychalk* w woj. tarnobrzskim; 61 *Rychalski*: 16 w woj. warszawskim, 7 lubelskim, po 5 elbląskim, gdańskim i katowickim; 7 *Rychaluk* w woj. wrocławskim; 1 *Rychała* w woj. warszawskim (możliwość pochodzenia nazwisk *Rychalski*, *Rycholski*, *Rychulka* od im. *Ryszard* dopuszcza także S. Gala, *Polskie nazwy osobowe z podstawowym -l/-ł- w części sufiksowej*, Łódź 1992, s. 241); 2 *Rychałkiewicz* w woj. warszawskim; *Rychan* 0; 19 *Rychanicz*: 11 w woj. ślupskim, 5 pilskim, 3 koszalińskim; 5 *Rychanycz* w woj. ślupskim; 1 *Rychańska* w woj. legnickim.

SNW notuje wiele nazwisk z początkowym *Ryc* lub *Rycz* (co do pochodzenia przyrostków *-c*, *-cz*, *-ca*, *-cza* por. E. Breza, *Pochodzenie nazwiska Nevel i niektórych innych etymologicznie z nim związanych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze 3, 1975, s. 10, przyp. 8); 37 *Ryc*: 8 w woj. włocławskim, 7 gdańskim, 6 elbląskim, po 5 katowickim, pilskim i poznańskim; 1 *Ryca* w woj. lubelskim; 490 *Rycaj*: 266 w woj. zamojskim, 39 warszawskim, 32 lubelskim, 23 katowickim, 23 gdańskim; 300 *Rycak*: 130 w woj. zamojskim, 58 chełmskim, 14 lubelskim; 1 *Rycałowska* w woj. krakowskim; *Rycan* 0; 5 *Rycar*: 4 w woj. katowickim, 1 białkopodlaskim; 11 *Rycej*: 10 w woj. zielonogórskim, 1 warszawskim; 200 *Rycek*: 104 w woj. lubelskim, 18 katowickim, po 13 rzeszowskim i zielonogórskim; 11 *Rycek*: 6 w woj. łódzkim, 5 gdańskim; 7 *Ryckelski*: po 2 w woj. warszawskim, ciechanowskim i olsztyńskim, 1 siedleckim; 56 *Rycenicz*: 15 w woj. łomżyńskim, 12 gdańskim, 11 zielonogórskim; 1 *Rycenski* w woj. warszawskim.

Biorąc pod uwagę omówioną wyżej homonimię: albo rzeczownik pospolity, albo im. *Ryszard*, można wskazać na wiele nazwisk z SNW, które jako podstawę mogą mieć zdrobnione im., pochodne od pełnego im. *Ryszard*, a więc: 251 *Rys*: 59 w woj. krakowskim, 43 gorzowskim, 43 katowickim, 23 sieradzkim; 16 *Rysa*: 6 w woj. wrocławskim, 5 opolskim, 3 kaliskim, po 1 krakowskim i lubelskim; 433 *Rysak*: 108 zamojskim, 103 tarnowskim, 59 lubelskim, 50 chełmskim, 18 krakowskim, 17 warszawskim; 53 *Rysakowski*: 39 w woj. krakowskim, 4 białostockim; *Rysal* 0; po 1 *Rysalkowa* w woj. walbrzyskim, *Rysarczyk* w opolskim, *Rysawa* w bielskim; 7 *Rysawy*: 6 w woj. walbrzyskim, 1 bielskim. Występowanie tych nazwisk na polskich terenach mazurzących pozwala w zapisanym *-s-* widzieć etymologiczne *-sz-*, a więc *Rysz* i formy pochodne; 4 *Rysek*: po 2 w woj. katowickim i zamojskim; 332 *Rysiak*: 89 w woj. kieleckim, 61 tarnobrzskim, 24 katowickim, 17 wrocławskim, 14 warszawskim, 12 zielonogórskim, po 10 jeleniogórskim i kaliskim, 9 chełmskim, po 8 częstochowskim, pilskim; 14 *Rysiakiewicz*: 5 w woj. wrocławskim, 3 nowosądeckim, po 2 katowickim i krakowskim, po 1 gdańskim i jeleniogórskim; *Rysianek* 0; 21 *Rysiana*: 7 w woj. elbląskim, po 5 gdańskim i siedleckim, 4 warszawskim; 3 *Rysiany*: 2 w woj. siedleckim, 1 olsztyńskim; 60 *Rysicki*: 23 w woj. legnickim, 15 poznańskim, 7 jeleniogórskim, 6 warszawskim; 4 *Rysicz*: 3 w woj. opolskim, 1 częstochowskim; 10 *Rysiec*: 9 w woj. wrocławskim, 1 krakowskim; 11 *Rysiecki*: 9 w woj. katowickim, 2 łomżyńskim; 38 *Rysiejko*: 26 w woj. białostockim, 7 katowickim, 5 gdańskim; 1 *Rysiek* w woj. katowickim. Mamy także nazwiska z *-sz-*, w tym 18 osób *Ryszard* (zob. wyżej); 1 *Ryszarski* z uproszczoną grupą spółgłoskową (z formy **Ryszardski*);

4 *Rysch* w woj. katowickim; 8 *Ryschka* tamże; 640 *Rysz*: 259 w woj. krośnieńskim, 66 katowickim, 27 toruńskim, 24 warszawskim, 23 wrocławskim; *Ryszak* 0; 3 *Ryszaka* w woj. katowickim; *Ryszalka* 0; 7 *Ryszaneke*: 4 w woj. krakowskim, 2 katowickim, 1 warszawskim; 313 *Ryszawa*: 83 w woj. warszawskim, 55 ostrołęckim, 29 siedleckim, 16 krakowskim; 13 *Ryszawiec*: 12 w woj. legnickim, 1 wrocławskim; 4 *Ryszawski*: 3 w woj. wrocławskim, 1 łomżyńskim; 261 *Ryszany*: 99 w woj. bielskim, 37 ostrołęckim, 28 warszawskim, 22 walbrzyskim, 17 katowickim; *Ryszek* 0; *Ryszczel* 0; 15 *Ryszczewski*: 6 w woj. łódzkim, 3 zielonogórskim; 1 *Ryszewa* w woj. ostrołęckim; 7 *Ryszewicz* w woj. legnickim; 1041 *Ryszewski*: 152 wrocławskim, po 89 w woj. warszawskim i radomskim, 82 bydgoskim, 50 katowickim, 42 konińskim, 35 łomżyńskim, 30 toruńskim, 22 zielonogórskim, po 21 ostrołęckim i walbrzyskim; 1 *Ryszek* w woj. katowickim; 2691 *Ryszka*: 1226 w woj. katowickim, 443 bielskim, 308 krakowskim, 66 częstochowskim, 39 walbrzyskim, 36 wrocławskim; 20 *Ryszekaniec*: 15 w woj. opolskim, 5 gorzowskim; 4 *Ryszek* w woj. elbląskim; 19 *Ryszekiel*: 12 w woj. katowickim, 6 koszalińskim; 790 *Ryszekiewicz*: 88 w woj. białostockim, 79 suwalskim, 76 chełmskim, 65 konińskim, 43 łódzkim, 35 zielonogórskim, 30 wrocławskim, 26 wrocławskim; 218 *Ryszko*: po 34 w woj. legnickim i lubelskim, 32 katowickim; 14 *Ryszekowicz*: 8 w woj. gdańskim, 5 warszawskim; 1177 *Ryszkowski*: 214 w woj. warszawskim, 107 siedleckim, po 104 gdańskim i lubelskim, 71 bydgoskim, po 36 pilskim, poznańskim i toruńskim, 33 szczecińskim; *Ryszków* 0. Pewno i inne zawdzięczają swój początek im. *Ryszard* i jego zdrobnieniom. Dodać jednak trzeba, że formy typu *Ryszek*, *Ryszka* mogą oddawać etymologiczne nazwisko *Reszke*, *Reszka* od im. *Radosław*, na Pomorzu *Redosław*, zdrobnione do postaci *Raszke*/*Reszek*, potem zniemczone przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*, jak *Bieniek* i *Bieszek* od *Benedykt*, *Paszek* od *Paweł*, *Maszek* od *Maciej*, *Radek* od *Radosław* i wiele innych zniemczone zostały na *Behnke*, *Bieschke*, *Maschke*, *Paschke*, *Radke*, a te formy polszczyono z kolei przez wymianę końcowego *-e* na *-a* i tak powstały nazwiska typu *Benka*, *Bieszka*, *Maszka*, *Paszka*, *Radka*.

Osobne zagadnienie to nazwisko *Richert* i jego warianty. Pojmowałem je dotąd jako formację niem., wywodzącą się od niem. *reich*, *rich* 'bogaty' z przyrostkiem *-ert* (NP 364), teraz widzę, że pochodzi ono od omawianego im. w wersji dolnoniem. *Richert* (zob. wyżej taką wersję im. w SI w jęz. niem.). Tak też objaśniają omawiane nazwisko autorzy niemieccy: DF 539, uznający wariant *Richert* za nowszą formę im. *Richard*, Zoder II 399. Nazwisko to jest typowe dla Pomorza Gdańskiego, w wersji *Richert* – przypomnijmy – nosi je 1767 osób: 1522 w woj. gdańskim, 57 elbląskim, 43 słupskim, 33 bydgoskim; w spolszczonej formie *Rychert* 1105 obywateli, z tego 862 w woj. gdańskim, 73 słupskim, 7 bydgoskim, 6 elbląskim; 6 *Rycherd* poza Pomorzem (zob. wyżej). Na Pomorzu Gdańskim też poświadczono zostało wielokrotnie historycznie, wiele zapisów podałem w NP 364, tu przytoczę niektóre inne: według katastru fryderycjańskiego w r. 1773 w Garczu chałupnikiem bez ziemi był niejaki *Richert*; gospodarzem w Goręczynie Adam *Richert*; w Łapalicach Martin *Richert*, w Pomieczyńskiej Hucie gospodarz Martin *Richert*, w Ząbrsku pod Gdańskiem Jacob *Richert* (Heidn 120, 143, 277, 474, 579). Wiele poświadczeń przynoszą metrykalne księgi parafii rzymskokatolickich: w Tyłowie, w pow. puckim, odnotowani zostali Laurentius *Rychert* w r. 1784, a Lucia *Rychertka* w r. 1796 (AP XXVII 19, 66); w par. Strzępcz, pow. wejherowski, zapisani zostali: Chrystianus *Rychert* 1713, tegoż chrzczone dziecko

jako Chrystiani *Richert* w tymże roku, Ewa *Rychertowna* 1715, Catharina *Rychertowa* 1718 i w r. Anna *Richerska* z uproszczeniem grupy spółgłoskowej (AP XXIV 6, 9, 22, 43, 203); w r. 1723 chrzczone było dziecko Laurenty *Richert* w par. Rumia (AP XIX 15); w r. 1760 w księdze chrztów par. Kościerzyna zanotowana została Catharina *Rychertowa* (AP X 142); w późniejszej księdze ślubów tejże parafii zapisani zostali *Richert* Catharina 1852, *Richert* Joseph 1854 i *Rychert* Ignatz 1886 (AP XII 12, 94, 221).

Inne nazwiska, pochodzące od im. *Ryszard* i jego zdrobnień, notowane w materiałach pomorskich, to: Joannes *Rycha* 1782 w księdze metrykalnej par. Tyłowo, pow. pucki (AP XXVII 15); Christianus *Ryck* 1750 i Joannes *Rycel* 1741 w księdze par. Kielno, pow. wejherowski (AP VII 18, 39); pochodne Martin *Ryczkowski* 1838 w tejże parafii (AP IX 113); w par. Rumia utrwaleni zostali: Jacobus *Ryc* w r. 1729 (AP XIX 36), a w par. Reda w r. 1753 Martinus *Ric* (AP XVIII, księga niepaginowana). Por. Przyd 105.

SAAT, SAATH, SAATZ, ZAATZ

SNW podaje 10 osób o nazwisku *Saat* w woj. gdańskim; 21 *Saath* w tymże woj.; 12 *Saatz* w woj. elbląskim; 7 *Zaatz* w woj. elbląskim.

Na cmentarzu w Wejherowie spoczywają Helena *Saath* (1908) i Herbert *Saath* (1906–1993); nazwisko *Saath* notowałem w Szarlocie pod Kościerzyną.

Zoder II 465–466 wywodzi nazwisko *Saat* od takiejże n.m. *Saat* w Westfalii lub od n. terenowej, pochodnej od średnio-dolno-niem. *sate*, *sāt* ‘osiedlanie się, kolonia’ i ‘włoka’, a *Saatz* od n.m. na Śląsku, dziś *Żaków*, pow. żagański, woj. zielonogórskie (R II 677), powtarza to za nim DF 562; wyróżnia także *Saaz*, które odnosi do n.m. *Saaz* w Czechach i w Styrii. Moim zdaniem nie można także wykluczyć niem. rzeczownika pospolitego *Saat* ‘zasiew’ na ‘człowieka dokonującego zasiewu lub mieszkającego wśród zasiewów’.

SABIN, SABINA, SABINIARZ, SABINASZ, SABIŃSKI, ZABINIASCH I PODOBNE

SNW podaje 15 osób o nazwisku *Sabin*: po 2 w woj. elbląskim i opolskim, 9 pilskim, po 1 ciechanowskim i łódzkim; 98 *Sabina*: 6 w woj. gdańskim, 35 słupskim, 26 opolskim; 19 *Sabinarz*: 10 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i gdańskim; 33 *Sabinasz*: 5 w woj. bydgoskim, 28 gdańskim; 1 *Sabinek* w woj. jeleniogórskim; 1 *Sabinecka* w woj. warszawskim; 86 *Sabiniak*: 40 w woj. łódzkim, 14 skierniewickim, po 7 warszawskim i siedleckim; 289 *Sabiniarz*: 135 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 69 gdańskim, 11 słupskim, 25 toruńskim; 22 *Sabiniasz*: po 11 w woj. bydgoskim i gdańskim; 57 *Sabinicz*: 6 w woj. elbląskim, 2 słupskim, 17 olsztyńskim; 5 *Sabinierz*: 4 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim; 64 *Sabiniewicz*: po 4 w woj. gdańskim i łódzkim, 42 poznańskim, 9 warszawskim, 5 wrocławskim; 35 *Sabinio*: 22 w woj. bielskim, 13 katowickim; 8 *Sabino*: po 4 w woj. gorzowskim i olsztyńskim; 10 *Sabiński*: po 2 w woj. elbląskim i łódzkim, 4 krakowskim, po 1 konińskim i zamojskim; 15 *Sabin*: po 2 w woj. elbląskim i opolskim, 9 piotrkowskim, po 1 ciechanowskim i łódzkim; 1 *Zabina* w woj. warszawskim; 5 *Zabinasch* w woj.

gdańskim; 2 *Zabiak* w woj. wrocławskim; 3 *Zabiniasch* w woj. gdańskim; 33 *Zabiński*: 1 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim.

SSNO V 1 notuje n.os. w formie łac. *Sabinus* z r. 1400 z Mazowsza (zob. także SEMot II 117). Na Pomorzu Gdańskim notowane było często w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 14, 19, 22, 24, 26, 28, 29, 36): radny Joanne (miejscownik) *Sabienn* 1564, *Sabien* Marten 1578, szewc (*Schuster*), *Sabien* Orban 1587, syn mieszczanina (*Bürgersohn*), *Sabin* Jürgen 1595, tkacz (*Tuchmacher*), *Sabin* Kasper 1607, *Sabin* Marten 1640, syn kasjera miejskiego (*Stadtkammer*), *Sabien* Thomas 1588, syn mieszczanina i wtórne *Sabiński*: *Sabinski* Peter 1589, kowal (*Schmitt*), przybyły z Szubina oraz *Sabinsky* Greger 1614, kowal (*Grobschmitt*). Niejaki *Sabinarż* zapisany został w r. 1710 w wizytacji bpa Szaniawskiego w Czersku, pow. chojnicki, a w r. 1765 w tymże mieście zapisany został *Sabinarski* (Damps 268), Stanislaus *Sabinarski* wystąpił także w księdze metrykalnej par. Swarzewo, pow. pucki, w r. 1723. SSNO V 1 podaje im. *Sabinus* z r. 1400, szlachcica z Kresów Południowo-Wschodnich (por. Malec III 320).

Nazwiska *Sabin*, *Sabina* pochodzą od im. chrzestnych *Sabin* i żeńskiej formy *Sabina*, według SIW im. *Sabin* nosi 113 mężczyzn, *Sabina* 69 206 kobiet, w formie obcej *Sabine* 12 (m.in. ang., franc. i niem.). Z kolei im. *Sabin* wywodzi się z n. etnicznej *Sabinowie*, po łac. *Sabini* mieszkających w środkowej Italii; zdaniem MS 372 nazwa ta oznacza 'swoi, swojacy'. Z Sabinami wiąże się legenda o porwaniu Sabineek, ulubiony temat artystów: rzeźbiarzy i malarzy. Struktury z przyrostkiem *-arż* od im. żeńskich pochodzą od im. żeńskiego *Sabina* (pisał o nich osobno J. Bubak, „Opuscula Polono-Slavica” 1979, s. 79–85, przytaczając m.in. przykłady *Justyniarż*, *Magdziarż*, *Marusarż*), a *-asż* mogą być utworzone od im. męskiego *Sabin* lub jest to zapis fonetyczny etymologicznego przyrostka *-arż*; patronimicznymi są *Sabineek*, *Sabinić*, *Sabiniak*, *Sabiniok* (wariant śląski), *Sabiniewicz* jest formą wtórną modelową *Sabiński* i *Sabinecki* od *Sabineek*. Nazwiska z początkowym Z- pochodzą z wymowy niem. nagłosowego S- jako Z-.

Dodajmy na koniec, że nazwiska od im. kobiecych nie są wcale tak rzadkie, jakby się wydawało, por. np. za SNW: po 1 *Małgorzata* i *Zofia*; 117 *Marta*; 7 *Jadwiga*; 407 *Dorota* i pochodne: 994 *Dorociak*, *Dorociarż*. Najczęstszą przyczyną ich nadawania było pochodzenie dziecka z nieprawego łoża (nieznany ojciec, *pater ignotus*, skrótowo w metrykach kościelnych *p.i.*), wtedy dziecko identyfikowano z matką.

SALEM, SALEMKE, SALEMSKI I PODOBNE

SNW podaje 8 osób o nazwisku *Salem*: 7 w woj. warszawskim, 1 białkopodlaskim; 1 *Salemke* w woj. elbląskim; 3 *Salemski* w woj. bydgoskim.

Podstawowe nazwisko *Salem* odnieść można do n.m. *Salem* w Księstwie Lauenburg, zapisanej *Zalem* 1313 i *Salem* 1324 oraz *Salem*, pow. Malchin w Meklemburgii, które J II 41 sprowadza do prasl. postaci **žalimjь*. Być też może, że *Salem* nawiązuje wprost do Biblii, gdy kapłan Boga Najwyższego Melchizedek (według Wulgaty i przekładu ks. J. Wujka Melchizedech), król miasta *Salem* (według tekstu hebrajskiego LXX *Szaleem*) złożył Bogu ofiarę z chleba i wina (Rdz 14,18). Przenoszenie n. biblijnych było znamienne zwłaszcza dla ewangelików. Jest też w Palestynie miejscowość *Salim*, w pobliżu której udzielał chrztu św. Jan (J 3,23); por. w SNW 5 osób noszących

nazwisko *Salim*: 3 w woj. warszawskim, po 1 chełmskim i poznańskim; 2 *Salimow* w woj. szczecińskim; *Salimska* 0. Forma *Salemke* powstała wskutek odwrócenia pol. przyrostka *-ek* (*Salemek*) na dolnoniem. *-ke*; *Salemski* i *Salimski* są tworam modelowymi, powstałymi przez dodanie przyrostka *-ski*. Do omawianej bazy odnieść trzeba także nazwiska z woj. ślupskiego: 5 *Zalem* i 1 *Żalem*.

Biblijne n. miast *Salem* i *Salim* pochodzą od hebr. *šalom* ‘pokój’, por. żydowskie pozdrowienie *šalom lach* ‘pokój z tobą’, co przeszło do liturgii katolickiej mszy św. *Pax vobiscum* ‘pokój z wami’, odprowadzanej przez biskupa (kapłan pozdrowia wiernych przez *Dominus vobiscum* ‘Pan z wami’). Używane było wymiennie z metonimicznym określeniem Boga – *Pan*. Por. także pozdrowienie Ojczyzny przez papieża Jana Pawła II w czasie I pielgrzymki w r. 1979: *Pokój tobie, Polsko, ojczyzno moja*. Pozdrowienie ma filologiczne potwierdzenie w Księdze Rut (Rt 2,4): tak Booz pozdrowił żeńców (por. także JP LXXI, 1991, s. 7).

SAMP, SĘP, SEMP

I POCHODNE

SNW podaje 317 osób o nazwisku *Samp*: 11 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 238 gdańskim, 28 ślupskim, 9 szczecińskim, 6 pilskim, 5 krakowskim, 4 olsztyńskim; 95 *Semp*: 3 w woj. bydgoskim, po 10 gdańskim i zielonogórskim, 14 legnickim, 12 wrocławskim, po 9 warszawskim i ciechanowskim; 1 *Sempe* w woj. łódzkim; 10 *Sempski* w woj. bydgoskim; 71 *Sempka*: 3 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 19 siedleckim, 13 warszawskim, 11 radomskim; wiele pochodnych nienotowanych na Pomorzu Gdańskim, więc ich nie podaję; 272 *Sep*: 11 w woj. bydgoskim, po 24 gdańskim i katowickim, 44 warszawskim, 42 krośnieńskim, 26 częstochowskim; 191 *Sepke*: 3 w woj. gdańskim, 119 tarnowskim, 20 katowickim, 19 krakowskim, 8 nowosądeckim; 233 *Sepkowski*: 10 w woj. elbląskim, 17 ślupskim, 137 ostrołęckim; 22 *Sepski*: 3 w woj. bydgoskim, 9 rzeszowskim, po 4 katowickim i zielonogórskim; 1 *Sap* w woj. krakowskim.

SSNO V 42 notuje n.os. *Sep* od r. 1453 z Kresów Południowo-Wschodnich, z w. XV też z Wielkopolski i z Mazowsza (C 112); pochodne *Sepiel* z 1435 r. z Mazowsza; *Sepiak* z r. 1465 z Małopolski oraz z r. 1484 z Wielkopolski; formę żeńską *Sepowa* z r. 1476 z Kresów Południowo-Wschodnich; nadto nazwisko odmiejscowe *Sepiechowski* od n. wsi *Sepichów*, gm. Nowy Korczyn, woj. kieleckie, *Sepieński* i *Sepiński* od n.m. *Sepno*, gm. Kamieniec, woj. poznańskie (SEMot III 172–173). Zdaniem prof. J. Sampa (por. wywiad red. D. Szretera z prof. J. Sampem, „Rejsy” nr 19 z dn. 22 II 2008, s. 14–15) rodzina miała do Gdańska przybyć z Kielna: w r. 1770 w kościelnej księdze metrykalnej par. Kielno zapisana została niejaka *Sempka* (bez imienia); w r. 1790 Catharina *Sepowa*; w r. 1828 Andreas *Sep*; w r. 1836 Anna *Semp*, w r. 1834 Joseph *Samp* (księgi w Archiwum Państwowym w Gdańsku, sygn. 1254 VII 74, 127; IX 12, 53, 56); w r. 1783 Marianna *Sepowa* notowana w księdze metrykalnej par. Reda (AP XVIII, księga niepaginowana), a w r. 1824 w księdze par. Góra pod Wejherowem figuruje Marianna *Sampowna* (AP VI 109). Widać więc, że na Pomorzu nazwisko *Samp* i *Sep*, pisane także fonetycznie *Semp* występowało historycznie w pow. wejherowskim, w innych częściach Pomorza nie notowałem go. I dziś występuje we wsiach pow. wejherowskiego, w okresie pruskim niemczono je przez dodanie końcowego *-e*. *Sampe*, jak *Byk*, *Guz* na *Biecke*,

Guse. Niemczono także przez dodanie niem. przyrostka *-er*, np. *Myszke* na *Myszke(i)er* i podobnie pisane. Nie śmiem jednak twierdzić, że zapisane w r. 1747 w Księdze Różańca w par. Lipusz pod Kościerzyną nazwisko *Semper*. Beata *Semper*, jest takim właśnie niemczonym nazwiskiem. SNW notuje 109 osób o nazwisku *Semper*, jednak poza Pomorzem Gdańskim. Można bowiem powiedzieć, że omawiane nazwisko pochodzi od łac. przysłówka *semper* ‘zawsze’; od używanych, a raczej nadużywanych słówek bowiem często powstają przezwiska, które stawały się urzędowymi nazwiskami. Jednak nazwisko wcześniej notowane na Kresach Południowo-Wschodnich w r. 1453 u szlachty, w r. 1495 u młynarza w Wielkopolsce i na Mazowszu w r. 1497, pisane *Samp*, *Samp* i *Semp* z formami pochodnymi *Sępowa* na wspomnianych kresach, *Sępiel* w r. 1435 na Mazowszu; *Sęplak* w r. 1465 w Małopolsce i r. 1484 w Wielkopolsce i złożone *Sępolaż* w r. 1414 u mieszczanina Ciechanowa (SSNO V 42, C 112, SEMot I 265).

Po łac. na sępa mówiło się *vultur*, *-is*, w przydomkach rzymskich wyraz ten zaświadczony nie został, po niem. *Geier* i w SNW figuruje 41 osób o nazwisku *Geier*, z tego tylko 2 w woj. bydgoskim, 13 poznańskim, 9 bielskim, po 7 olsztyńskim i bielskim; w angielszczyźnie ze średniofranc. przejęte łac. *vulture*, po rosyjsku *с’іп* i por. 820 osób o nazwisku *Sjp*: 24 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 23 gdańskim, 9 śluskim, 217 kaliskim, 111 poznańskim, 41 wałbrzyskim i wiele pochodnych. W starożytności w nazwach często nie rozróżniano między sępem a orłem (gr. *aetós*, łac. *aquila*).

Bogata była i jest symbolika sępa, po którą odsyłam już do SS 373–374.

SARACH, ZARACH I POCHODNE ORAZ PODOBNE

SNW podaje 232 osoby o nazwisku *Sarach*: 137 w woj. gdańskim, 15 elbląskim, po 10 śluskim i bielskim, 36 katowickim, 9 częstochowskim, 8 warszawskim, 2 gorzowskim; 1 *Saracha* w woj. katowickim; 2 *Sarachmann* w woj. krakowskim; 30 *Sarachman*: 12 w woj. wrocławskim, 7 krakowskim, 6 warszawskim, 3 lubelskim, po 1 jeleniogórskim i katowickim; 6 *Sarachmanow* w woj. łódzkim; 20 *Sarak*: 19 w woj. elbląskim, 1 katowickim; *Sarakowska* 0; 392 *Zarach*: 292 w woj. gdańskim, 48 śluskim, 7 bydgoskim, 1 elbląskim, 14 koszalińskim, 11 szczecińskim, 5 wrocławskim, 4 bielskim, po 3 jeleniogórskim i katowickim, po 2 warszawskim i leszczyńskim; 16 *Zarach-Czapiewski* w woj. gdańskim; 173 *Zarachowicz*: 3 w woj. gdańskim, 127 białostockim, 16 warszawskim, po 6 suwalskim i szczecińskim, po 5 olsztyńskim i plockim, 3 radomskim, 2 katowickim.

W katastrze fryderycjańskim z r. 1773 w Żuromimie, pow. kartuski, zapisany został dzierzawca ziemi u właściciela Jezierskiego Jann [!] *Sarach* (Heidn 682); w księdze chrztów par. Chmielno w r. 1825 zanotowana została Teresa *Sarrach* (AP I 59).

Nazwisko wywodzi się najprawdopodobniej od przymiotnika *sżary* z suf. *-ach*, jak w nazwisku *Szadach* od kasz. *sżadi* ‘rozczochrany, nieuczestany’; być może pierwotnie nazwiska te brzmiały *Szadach*, *Szarach*, a przyrostek *-ach* zjawiał się w nich wtórnie. Por. moje rozważania w Rk Gd XXXIX, 1979, z. 1, s. 149–150 i 153–154. SSNO VII 221 utrwała z r. 1494 nazwiska *Sarach*, uznane w SEMot I 263 za niejasne z sugestią, że to może od przymiotnika *sżary*.

SATOR, SATORA, SOTORY I PODOBNE

SNW podaje 94 osoby o nazwisku *Sator*: 2 w woj. gdańskim, 40 warszawskim, 21 kieleckim; 675 *Satora*: po 19 w woj. gdańskim i warszawskim, 283 krakowskim, 101 kieleckim, 55 katowickim, 20 legnickim; 36 *Satory*: 1 w woj. bydgoskim, 11 poznańskim, po 9 częstochowskim i walbrzyskim; 1 *Satorek* w woj. warszawskim i 1 *Satór* w woj. tarnobrzyskim.

Podstawowe nazwisko *Sator* pochodzi od im. *Sator*, to zaś od łac. wyrazu *sator* ‘siewca, sadownik’, też poetycko ‘ojciec, rodzic’ (Plezia V 40), pochodny od czasownika *sero*, *-ere*, *sēvi*, *satum* m.in. 1) ‘siać coś, sadzić’; 2) przen. ‘wydawać na świat kogoś, rodzić, płodzić’ (Plezia V 124) i pochodny od rzeczownika przymiotnik *satorius* ‘służący do siewu, siewny’ (Plezia V 41). Forma *Satora* to dop. l.poj. od *Sator*; *Satory* to dop. l.poj. łac. deklinacji od *Satorius*, dop. *Satorii*, ściągnięte do *Satory*, por. formy typu *Jacoby* < *Jacobi*; *Satorek* to forma pochodna (patronimiczna) od *Sator*; *Satór* powstała w pol. warunkach fonetycznych: pozycja przed półotwartą spółgłoską *r*. Imię *Sator* używane dzięki św. Satorowi z Veliniano, wspominanemu w liturgii 29 IX i należącemu do 12 braci męczenników, o których szerzej KIS II 79–80; SIW notuje po 1 kobiecie o im. *Satora* w woj. plockim i *Satoria* w woj. ostrołęckim.

SNW podaje nadto 1 osobę o nazwisku *Satola* w woj. katowickim i 423 *Satola*: 8 w woj. elbląskim, 10 słupskim, 204 tarnowskim, 131 krakowskim, 20 katowickim. Mogą to być genetycznie łac. zdrobnienia od *Sator* z suf. *-l*, por. nazwisko kardynała Fr. Satolli (1839–1910) (Jougan 606).

SAUL, SAULEWICZ

SNW notuje 39 osób o nazwisku *Saul*: po 7 w woj. słupskim i szczecińskim, 10 walbrzyskim; 120 *Saulenicz*: 8 w woj. gdańskim, 31 suwalskim, po 16 warszawskim i olsztyńskim, 13 łódzkim.

SSNO V 278 notuje n.os. *Saul* od połowy XIV w., m.in. w Wielkopolsce, Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich i odniesiona przez SEMot VII do im. żydowskiego *Saul*, które nosił m.in. król Edomu; im. odnosi BNOT 232 do hebr. *sz’a’ul* ‘wyproszony (u Boga)’; w r. 1696 we wsi Strieczona [wlóki] Jerzy *Saulonskie* posiada Jerzy Dorau (ISC 65); *Saulenicz* to forma patronimiczna, powstała przy użyciu przyrostka *-enicz* od n.os. *Saul*.

SCHAUER, SZAUER

SNW podaje 101 osób o nazwisku *Schauer*: 31 w woj. bydgoskim, 18 pilskim, 13 wrocławskim, 12 zielonogórskim; 161 *Szauer*: 14 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 21 gdańskim, 3 słupskim, 41 olsztyńskim, 27 konińskim, 25 łódzkim.

Nazwisko i w pisowni niem., i spolszczonej wywodzi się od rzeczownika niem. *Schauer* ‘widz, uczestnik’, a realnie – jak zaznacza Zoder II 492 – chodziło o ‘sprawdzającego jakość produktów, np. chleba, mięsa’. Co innego niem. rzeczowniki homonimiczne *Schauer* ‘robotnik portowy, doker’ i *Schauer* ‘dreszcz’ oraz ‘krótki, ulewny deszcz’; nadto pomorski gw. *szauer* to ‘szalas’.

SCHEFFLER, SZEFLER, SCHEPPLER, SZEPLER

SNW podaje 235 osób o nazwisku *Scheffler*: 51 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 24 gdańskim, 3 słupskim, 41 poznańskim, po 16 toruńskim i zielonogórskim; 34 *Scheffer*: 19 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 4 poznańskim, po 3 katowickim, koszalińskim i leszczyńskim, 1 toruńskim; 1581 *Szeffler*: 233 w woj. bydgoskim, 72 elbląskim, 99 gdańskim, 18 słupskim, 281 toruńskim, 109 poznańskim, 85 pilskim, 75 warszawskim; 138 *Szeffler*: 28 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 6 gdańskim, 10 słupskim; 18 *Scheppler* w woj. poznańskim; 58 *Szepler*: 27 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 23 gdańskim, 4 toruńskim; po 6 w woj. elbląskim: *Szepner* i *Szeppner*.

SSNO V 300 podaje zapis *Nicolaus Schefflerius*, co Redakcja odczytuje *Szeffler* z r. 1362 u burmistrza (*protoconsul*) tarnowskiego. Na Pomorzu Gdańskim nazwisko było notowane stosunkowo często, zwłaszcza w pow. chojnickim, u Kosznajdrów: Rink 65, 104, 108 podaje z r. 1772 (za katastrem fryderycjańskim): Paul *Scheffler*, Jakob *Schepler* i najemca (tamci *gburzy*) Lorentz *Scheffler* w Ciechocinie, Johann *Scheffler* i Anna *Schefflerin* w Ostrowitem, Andres *Scheffler* w Piastoszynie oraz karczmarz Johann *Scheffler* w Sławęcinie; BBK 14, 17, 19, 27, 35, 40, 45, 48 ujawnia: Benedicto (abl. sg., tj. narzędnik l. poj.) *Schepeler* r. 1550, 1564 i *Schepelber*, *Schepeler* Georg 1600, *Schepler* Hans, sukiennik (*Tuchmacher*) 1637, *Schepler* Michael, również sukiennik 1663, syn mieszczanina i *Scheffler* Friedrich 1684, przybyły ze Zgorzelca na Łużycach, jak określono (*Görlitz, Lausitz*). W Parchowie, dziś pow. bytowski, pod koniec polskiego panowania kierownikiem szkoły, organistą i kościelnym w jednej osobie był Anton *Szeffler* (*Scheffler*) (Heidn 414), w r. 1755 w Petershagen (dziś okolice ul. Augustyńskiego w Gdańsku) karczmarzem był Cristof. *Scheffler* (Muhl 49).

Nazwisko jest pochodzenia niem.: rzeczownik *Schäffler*, używany w Bawarii i w bawarskiej Szwabii o znaczeniu 'bednarz', wywodzi się ze średnio-wysoko-niem. *scheffelaere*, *scheffeler*; SEMot V 221 zaznacza, że w dolnoniem. *Scheffler* miesza się z *Scheffner* 'twórca, sprawca, zarządca, dozorca', to samo twierdzi Zoder II 495, podający jednocześnie dla nazwisko *Schepler* i wariantów średnio-dolno-niem. podstawę *schepeler* 'szkaplerz' jako część ubioru mnicha. Według DF 569 Fridrich *Schaeffler* zapisany został w Monachium w r. 1394. Zdaniem tych autorów Johann *Scheffler* było prawdziwym nazwiskiem XVII-wiecznego poety *Angelus Silesius* (Anioł Śląski). Do podanych nazwisk należy zapewne forma 1 *Szefflerska* w woj. poznańskim jako forma modelowa z suf. *-ski* i być może 2 osoby o nazwisku *Szefflender* w woj. wałbrzyskim. Co do etymologii wyrazu *Schäffler* por. także uwagi Klugego 622.

SCHIMMELPFENNIG, SZIMELPFENIG, SZYMELFENIG
I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Schimmelfenig* w woj. gdańskim; 18 *Schimmelpfenig*: 14 w woj. gdańskim, 3 olsztyńskim, 1 bydgoskim; 49 *Schimmelpfennig*: 28 w woj. gdańskim, 5 bydgoskim, 9 toruńskim, 3 lubelskim; 4 *Schimmelpfening* w woj. katowickim; 1 *Schimmelpfenig* w woj. gdańskim; 8 *Szimelfenig*: 1 w woj. gdańskim, 7 toruńskim; 10 *Szimelfenig* w woj. gdańskim; 23 *Szimelfenig*: 15 w woj. gdańskim, 8 bydgoskim; 31 *Szymelfejnik*: 15 w woj. olsztyńskim, 8 ciechanowskim, po 4 rzeszowskim i suwalskim; 151 *Szymelfenig*:

44 w woj. gdańskim, 18 bydgoskim, 3 elbląskim, 34 olsztyńskim, 20 toruńskim, 9 pilskim; 5 *Szymelfenik* w woj. kaliskim; 6 *Szymelfening*: 5 w woj. gdańskim, 1 bydgoskim; 3 *Szymelfenig* w woj. elbląskim.

W r. 1775 niejaki mierniczy (*Conducteur*) *Schimmelpfennig* wymierzył granice wsi Ostróżki pod Gdańskiem (Muhl 186).

Jest to niem. nazwisko przezwiskowe na 'skapca, chciwusa', który pozwoli groszowi (w kieszeni) zapleśnić, zanim go wyda; człony składowe tego złożonego nazwiska to bowiem *Schimmel* 'pleśń' w członie I i *Pfennig* 'grosz' w członie II, por. Zoder II 512–513 z bogatą dokumentacją nazwiska od r. 1347: Conradus *Scimmelpenningh* przebiter 'kaplan'. Zapisy nazwisk obywateli polskich różnią się fonetycznie i ortograficznie: oryginalne *Sch-* niem. lub spolszczone *Sz-*; etymologiczne *-pf-* czy uproszczone *-f-*, etymologiczne końcowe *-g* czy fonetyczne spolszczone *-k-*; końcowe *-ing* jest nawiązaniem do niem. patronimicznego przyrostka *-ing*.

SCHLIEP, SZLIEP, SCHLEIFER, SZLIFIERZ

I PODOBNE

SNW podaje 18 osób o nazwisku *Schliep*: 8 w woj. bydgoskim, 6 słupskim, 4 toruńskim; 3 *Schlief*: 2 w woj. warszawskim, 1 siedleckim; 1 *Szłif* w woj. warszawskim; 17 *Szłiep* w woj. bydgoskim; 12 *Szłif*: 9 w woj. jeleniogórskim, 2 szczecińskim, 1 piotrkowskim; 7 *Szłip*: po 2 w woj. bydgoskim i szczecińskim, 3 słupskim; *Szłipek* 0; 1 *Schleif* w woj. opolskim; 19 *Schleifer*: 10 w woj. bydgoskim, 5 szczecińskim, 3 bielskim, 1 katowickim; 4 *Szłef* w woj. bydgoskim; 6 *Szłajf* w woj. bydgoskim; 5 *Szłajfer*: 4 w woj. warszawskim, 1 szczecińskim; 2 *Szłief* w woj. legnickim; 25 *Szłifiarski*: 9 w woj. białostockim, po 5 warszawskim i częstochowskim, 4 siedleckim, po 1 gorzowskim i kieleckim; 2 *Szłifersztein* w woj. warszawskim; 2 *Szłifiarska*: po 1 w woj. częstochowskim i poznańskim; *Szłifierczyk* 0; 38 *Szłifierski*: 14 w woj. warszawskim, 12 łódzkim, 6 wrocławskim, 4 opolskim, 2 kieleckim; 10 *Szłifierz*: 5 w woj. wałbrzyskim, 3 jeleniogórskim, 2 olsztyńskim; 26 *Szłifiński*: 18 w woj. krakowskim, 4 plockim, 3 bielskim, 1 łódzkim; 3 *Szłifirczyk*: 2 w woj. radomskim, 1 białkopodlaskim; 78 *Szłifirski*: 41 w woj. warszawskim, 20 radomskim, 8 łódzkim, 4 wrocławskim, po 1 plockim, poznańskim, skierniewickim, szczecińskim i zielonogórskim; 3 *Szłifirz*: 1 w woj. gdańskim, 2 wałbrzyskim; 10 *Szłifisz* w woj. warszawskim.

Historycznie nazwiska *Schliep* i *Schleif* notowane były na południu Kaszub w pow. chojnickim: Rink 31, 109 podaje z Cerkwicy na Kosznajdrach z r. 1772 Michael *Schliep* i z r. 1836 Johann *Schliep*; w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 74, 83, 84) zapisani zostali: w r. 1815 *Schleiff* Johann Martin, przybyły z Maleczyna pod Nakłem, ewangelik, szewc (*Schuhmacher*), pozostali to też szewcy, lat 23; *Schleiff* Karl, rodem z Chojnic (jak i pozostali), także wszyscy ewangelicy, r. 1842, *Schleif* August r. 1845 i z tegoż roku *Schleiff* Johann.

Nazwiska są pochodzenia niem.: *Schliep* dolnoniem., *Schleif*(f) górnoniem., *Schlif*, w zapisie pol. *Szłif*, do polszczyzny przejętego *szyłif*, *szyłifować*. Jest górnoniem. czasownik *schleifen* = dolnoniem. *schliepen* 'ostrzyć', a *Schleifer* i *Schlieper*, utworzone od nich rzeczowniki, oznaczają 'szlifierza', 'człowieka ostrzącego noże i nożyczki', jak tłumaczy DF 583. Zoder II 523, 517 podaje także *Schleef* od średnio-dolno-niem. *slēf*, *slēif* 'duża drewniana łyżka' i przen. 'człowiek głupi, nieokrzesany'; samo nazwisko Hennigh

Slip podaje z r. 1386, por. także Go 515. Wyliczone nazwiska różnią się zapisem pol. przez *Sz-* i niem. przez *Sch-*, formy spolszczone typu *Szłaff* oddają niem. wymowę dyftongu *ei*; wariant *Szłifersztein* oddaje niem. *Schleifstein*, zapożyczony jako *szłipsztein* do kaszubszczyzny o znaczeniu ‘kamień szlifierski’. Formy pol. różnicują się słowotwórczo: modelowe, utworzone za pomocą przyrostka *-skę*; podwójnie może być interpretowana forma *Szłifi(e)rzyk*: albo od rzeczownika *szlifierz* ‘pomocnik szlifierza’, albo jako derywat od *Szłifierz*, utworzony za pomocą patronimicznego suf. *-czyk*.

SCHLIK, SZLIK

I PODOBNE

SNW podaje 2 osoby o nazwisku *Schlik*: po 1 w woj. gdańskim i opolskim; 2 *Schlick*: po 1 w woj. gdańskim i zielonogórskim; 1 *Schlicker* w woj. szczecińskim; 9 *Szlik*: 4 w woj. katowickim, 3 zielonogórskim, po 1 legnickim i suwalskim; 1 *Szliktus* w woj. toruńskim.

Nazwisko historycznie notowane było w r. 1747/48 w Tagowiu, pow. bytowski: Matthias *Schlicke*, pisany także *Schliecke*, Jürgen *Schliecker*, pisany także *Schlicker* (F XLVI 139, 170).

Nazwisko pochodzi od dolnoniem. rzeczownika *Schlick* lub *Slick* ‘namul, błoto’ (H-W 274, Go 516) lub też *Schlieker* bądź *Slieker* ‘pochlebca, lizus, obludnik’ (H-W 275).

SCHLOTT, SCHLUTT

I PODOBNE

SNW podaje 2 osoby o nazwisku *Schlote*: po 1 w woj. łódzkim i wrocławskim; 3 *Schlotke* w woj. gdańskim; 1 *Schlott* w woj. gorzowskim; 2 *Schlottke*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim; 1 *Schlottmann* w woj. wrocławskim; 1 *Schlüter* w woj. gdańskim; 16 *Szłot*: 8 w woj. łódzkim, 7 koszalińskim, 1 szczecińskim; 8 *Szłutt* w woj. słupskim; 62 *Szłiter*: 4 w woj. gdańskim, 25 ciechanowskim, 11 olsztyńskim, 9 wrocławskim; 5 *Szłitter* w woj. gdańskim; prawdopodobnie 11 osób „piszących” się *Slot*: 5 w woj. toruńskim, 4 katowickim, 2 pilskim; 1 *Slott* w woj. katowickim; 21 *Slotta*: 11 w woj. katowickim, 8 kaliskim, po 1 opolskim i wrocławskim; 17 *Slottke* w woj. gdańskim także tu należy.

W r. 1560 w Tuchomiu, pow. bytowski, *gburem* był Simon *Schlotte* (WD 242). Licznie zostało to nazwisko zaświadczone w r. 1747/48 w tabelach młyńskich i prestacyjnych ziemi bytowskiej: Baltzer *Schlutt* w Tuchomku; Christian *Schlutt* w Osiekach; Hans *Schlutt* i Paul *Schlutt* w Piasznicy, przy czym Hans w tabelach prestacyjnych jako *Schlütt*; Martin *Schlutt* w Ugoszczu (tylko w tablicach młyńskich); Matthias *Schlutt* w Tuchomiu (tylko w tablicach młyńskich); Friedrich *Schlutte* (tylko w tablicach młyńskich) (F XLVI 126, 132, 137, 140, 146, 154, 166, 170, 172).

Jest to nazwisko dolnoniem., wywodzące się z rzeczownika *Schlott* lub *Slott* ‘zamek jako budowla lub mechanizm do zamykania drzwi’, ale od czasownika *schluten*, *sluten* ‘zamykać’, odpowiadające górnoniem. *Schloss* i *schliessen* (H-W 276–277); warianty tej podstawy tłumaczą nam oboczne formy pochodnych nazwisk z obocznościami spółgłoskowymi *Sch* : *S* i samogłoskowymi: *o* : *u*; naturalnie zapis przez *i* (*Szłiter*) oddaje górnoniem. *ie*, a przez *Sz* (typ *Szłot*) jest formą spolszczoną. Oboczne nazwiska

Schlottke i *Slottkę* są dolnoniem. zbrobnieniami, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ke*, będącego pożyczką pol. suf. *-ek*. DF 583 przywołuje także dla nazwiska *Schlott* średnio-wysoko-niem. podstawę *slōte* ‘mul, błoto, szlam’ na ‘tego, który w takim otoczeniu mieszkał’.

SCHMID, SCHMIDTKE, SCHMIEDT I PODOBNE

SNW podaje 36 osób o nazwisku *Schmid*: 4 w woj. bydgoskim, 7 katowickim, po 3 warszawskim i opolskim; *Schmida* 0; 24 *Schmidke*: 4 w woj. gdańskim, 1 słupskim, 9 szczecińskim, 5 łódzkim, 3 olsztyńskim; 4480 *Schmidt*: 558 w woj. bydgoskim, 45 elbląskim, 552 gdańskim, 51 słupskim, 483 katowickim, 217 wrocławskim, 188 opolskim, 166 leszczyńskim, 154 pilskim, 146 warszawskim, 145 toruńskim, 97 jeleniogórskim; 3 *Schmidthaber*: 2 w woj. bydgoskim, 1 wrocławskim; 238 *Schmidtke*: 5 w woj. elbląskim, 132 gdańskim, 28 słupskim, 16 poznańskim, po 11 koszalińskim i zielonogórskim; 1 *Schmidtpeter* w woj. gdańskim; 1 *Schmieders* w woj. gdańskim; 4 *Schmiedt*: 2 w woj. bydgoskim, po 1 częstochowskim i kieleckim; 9 *Schmydke* w woj. słupskim; 1 *Schmydtka* w woj. słupskim; 2 *Schmydtke* w woj. słupskim; 468 *Szmid*: 12 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 4 słupskim, 146 katowickim, 39 gorzowskim, 33 wrocławskim, 22 białkopodlaskim; 38 *Szmidka*: 5 w woj. gdańskim, 1 słupskim, 14 łódzkim; 32 *Szmidke*: 11 w woj. gdańskim, 14 opolskim, po 3 łódzkim i olsztyńskim; 13 *Szmidko*: 1 w woj. gdańskim, 7 białkopodlaskim, 3 katowickim, 2 opolskim; 4359 *Szmidt*: 94 w woj. bydgoskim, 84 elbląskim, 396 gdańskim, 63 słupskim, 685 katowickim, 467 warszawskim, 269 łódzkim, 152 zielonogórskim, 127 wrocławskim, 120 opolskim, 105 lubelskim, 97 wałbrzyskim; 103 *Szmidtka*: 1 w woj. bydgoskim, 69 gdańskim, 28 słupskim; 119 *Szmidtke*: 2 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 85 gdańskim, 3 słupskim, po 4 warszawskim, pilskim, szczecińskim i tarnobrzeskim; 9 *Szmidtowski*: 8 w woj. bydgoskim, 1 ostrołęckim; 10 *Szmidziński*: 6 w woj. bydgoskim, 4 wrocławskim; 2 *Szmiedt* w woj. bydgoskim; 3231 *Szmit*: 44 w woj. bydgoskim, 70 elbląskim, 173 gdańskim, 24 słupskim, 409 kieleckim, 298 warszawskim, 268 katowickim, 204 radomskim, 117 wrocławskim, 104 łódzkim, 101 olsztyńskim; 181 *Szmitka*: 3 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 4 słupskim, 28 katowickim, 26 łódzkim, po 18 warszawskim i piotrkowskim; 88 *Szmitke*: 4 w woj. elbląskim, 19 gdańskim, 6 słupskim; 149 *Szmitkowski*: 3 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 40 warszawskim, 28 siedleckim, 15 ciechanowskim, 13 olsztyńskim; 27 *Szmitowski*: 14 w woj. gdańskim, 11 łódzkim, 2 siedleckim; 7 *Szmittka* w woj. słupskim; 1279 *Szmyd*: 71 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 23 gdańskim, 25 słupskim, 450 krośnieńskim, 108 katowickim, 84 wrocławskim, 55 przemyskim, 50 warszawskim; 1 *Szmydszek* w woj. gdańskim; 18 *Szmydke*: 3 w woj. gdańskim, 7 poznańskim, 5 lubelskim; 57 *Szmydke*: 2 w woj. słupskim, 24 białkopodlaskim, 10 katowickim, 7 warszawskim; 3231 *Szmit*: 44 w woj. bydgoskim, 70 elbląskim, 173 gdańskim, 24 słupskim, 409 kieleckim, 298 warszawskim, 268 katowickim, 204 radomskim, 172 lubelskim, 117 wrocławskim; 181 *Szmitka*: 3 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 4 słupskim, 28 katowickim, 26 łódzkim, po 18 warszawskim i piotrkowskim, 104 łódzkim, 101 olsztyńskim; 88 *Szmitke*: 4 w woj. elbląskim, 19 gdańskim, 6 słupskim; 189 *Szmitko*: 6 w woj. gdańskim, 120 łomżyńskim, 18 opolskim; 149 *Szmitkowski*: 3 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 40 warszawskim,

28 siedleckim, 15 ciechanowskim; 27 *Szmitowski*: 14 w woj. gdańskim, 11 łódzkim, 2 siedleckim; 7 *Szmittka* w woj. ślupskim; 412 *Szmydt*: 1 w woj. bydgoskim, 37 elbląskim, po 10 w gdańskim i ślupskim, 44 piłskim, 28 poznańskim, 24 białostockim, 23 łódzkim, 21 warszawskim; 32 *Szmydtka*: 23 w woj. gdańskim, 9 ślupskim; 20 *Szmydtke* w woj. gdańskim; 36 *Szmydyński*: 1 w woj. gdańskim, 20 legnickim, 15 leszczyńskim; 2 *Szmydziński* w woj. bydgoskim; 3363 *Szmyt*: 378 w woj. bydgoskim, 61 elbląskim, 230 gdańskim, 47 ślupskim, 626 poznańskim, 161 warszawskim, 138 konińskim, 86 katowickim, 82 wrocławskim; *Szmytek* 0; 562 *Szmytka*: 24 w woj. bydgoskim, 86 gdańskim, 9 ślupskim, po 68 kaliskim i łódzkim, 57 konińskim; 193 *Szmytke*: 2 w woj. elbląskim, 86 gdańskim, 31 łódzkim, 29 poznańskim, 12 warszawskim; 90 *Szmytkiewicz*: 32 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 20 ślupskim, 9 zielonogórskim, 7 gorzowskim; 645 *Szmytkowski*: 42 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 48 gdańskim, 3 ślupskim, 125 toruńskim, 56 ciechanowskim, 53 warszawskim, 36 gorzowskim; 16 *Szmytt* poza Pomorzem Gdańskim.

Matheus *Schmidt* r. 1560 odnotowany został w Nowej Wsi Lęborskiej (WD 397); w r. 1712 w Białogardzie wystąpił Michel *Schmidt*, w Nowej Wsi Paul *Schmidt* w latach 1703–1711, Peter *Schmidt* w r. 1711 w Garczegórzcu (to wszystko *gburzy*) (F XLVI 63, 65, 91, 114). Częste to było nazwisko wśród mieszkańców Chojnic (BBK 20, 22, 23, 28, 30, 35, 38, 39, 41): r. 1568 *Schmidt* Hans, kucharz (*Koch*) przybyły z Człuchowa; *Schmitt* Friedrich r. 1576, kaletnik (*Taschner*), *Schmidt* Karsten, rękawicznik (*Beutler*); r. 1580 *Schmit* Hans, ślusarz (*Schlosser*), syn mieszczanina (*Bürgersohn*); r. 1584 *Schmidt* Bartel; r. 1604 *Schmitt* Andres; r. 1615 *Schmit* Greger, sukiennik (*Tuchmacher*), *Schmidt* Greger, szewc (*Schuster*) oraz *Schmitt* Peter, przybyły z Pomorza pod Kołobrzegiem, woźnica (*Fuhrmann*); r. 1617 *Schmitt* Adam z przedmieścia, kołodziej (*Rademacher*) i *Schmidt* Hans, szewc (*Schuster*); r. 1639 *Schmitt* Hans, sukiennik, syn mieszczanina; r. 1650 *Schmidt* Paul, przybyły z Gdańska, blacharz (*Klempner*); r. 1652 *Schmidt* Greger, szewc (*Schubmacher*), syn mieszczanina; r. 1654 *Schmidt* Georg, sukiennik i *Schmidt* Jacob, szewc; r. 1668 *Schmidt* Hans, szewc; równie często nazwisko *Schmidt* występowało we wsiach pod Gdańskiem (zob. indeks na s. 206 u Muhla). Również częste było omawiane nazwisko wśród Kosznajdrów: w r. 1773 w katastrze fryderycjańskim zapisani zostali George *Schmidt*; Mathes *Schmidt* w Piastoszynie; Georgius *Schmitt*, Joannes *Schmitt*, Martin *Schmitt* i Stanislaus *Schmitt* w Cerkwicy; August *Schmidt* i Casimir *Schmidt* mieszkali w Cerkwicy jeszcze w r. 1836 (Rink 107–109, 31). Nie będę już przytaczał zapisów tego nazwiska z innych źródeł, zwłaszcza kościelnych Pomorza Gdańskiego.

Są to niem. nazwiska odzawodowe, od jednego z najczęstszych zawodów, głównie w społeczności wiejskiej, mianowicie kowala, który w górnieniu. nazywa się *Schmied*, a w dolnieniu. *Schmitt*, por. ang. *smith*, za pomocą przyrostka *-ke*: *Schmiedke*/ *Schmittke* powstała postać zdrobniąca. W zasobie dzisiejszych nazwisk pol., a podałem wyżej z zasady tylko te, które występują na Pomorzu Gdańskim, mają one różne warianty graficzne, w części także morfologiczne. Stwierdzamy zapisy niem. z początkowym *Sch-* i spolszczone z nagłosowym *Sz-*, częste w niemieckim zapisy przez *-dt-* formy spolszczone przez wymianę końcowego *-e* na *-a*, następnie modelowe pol., powstałe przy użyciu przyrostka *-ski* i jego pochodnych, a więc *Szmidtkowski*, *Szmidziński*, *Szmydyński*; postać patronimiczną na *-ewicz*: *Szmytkiewicz*; w nomenklaturze niem. wystąpiło określenie ‘tego, który posiadał kowala’, a więc *Schmidhaber* i zestawienie słowotwórcze na ‘kowala Piotra’ (*Schmidpeter*); Go 519 podaje także złożenia z innymi

im., np. *Schmittlutz*, *Schmittgall* (por. z r. 1782 z Częstocina pod Gdańskiem kolonistę Georga *Schmittgalla*, Muhl 190), *Schmidtfranz*.

W niemczyźnie w zależności od tego, z jakiego metalu kowal wytwarzał przedmioty, takie otrzymywał nazwanie. Był więc *Goldschmied*/*Goldschmitt*, zwany po pol. ‘złotnikiem’, wytwarzający przedmioty ze złota i por. 21 osób o nazwisku *Goldschmidt*: 18 w woj. gdańskim, po 1 katowickim, plockim i wrocławskim; 1 *Goldschmied* w woj. warszawskim; *Goldschmiedt* 0; 1 *Goldschmidt* w woj. katowickim; *Goldszmid* 0; 73 *Goldszmidt* w woj. gdańskim; 22 *Goldszmit*: 18 w woj. gdańskim, 4 wrocławskim; 17 *Goldszmyt*: 13 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim; z uproszczeniem grupy spółgłoskowej *-ld-* > *-l-*: *Golszmidt* 0; *Golszmit* 0; 1 *Golszmyt* w woj. wałbrzyskim. Jeśli wytwarzał z miedzi, która w górnioniem. nazywa się *Kupfer*, w dolnioniem. *Kopper*, to był *Kupferschmied*/*Kopperschmitt* i por. 1 osobę o nazwisku *Kupferschmid* w woj. gdańskim; 79 *Kupferschmidt*: 1 w woj. bydgoskim, 45 gdańskim, 33 toruńskim; 1 *Kupferschmied* w woj. gdańskim; 5 *Kupferschmiedt* w woj. gdańskim; 1 *Kupfersmidt* w woj. gdańskim; 2 *Kupferszmid* w woj. słupskim i 27 *Kupferszmidt*: 22 w woj. gdańskim, 3 sieradzkim, 2 toruńskim; 2 *Kopperschmidt* w woj. bydgoskim; po 1 *Koperszmidt* w woj. warszawskim; *Koperszmit* w woj. toruńskim (szerzej por. NP 236–237). Jeśli wytwarzał z blachy lub pokrywał blachą, to otrzymywał określenie *Blehschmied* od rzeczownika *Blech* ‘blacha’, dolnioniem. *Bleck* i por. *Blehschmidt* oraz *Bleck* 0 tudzież *Bleckus* z dolnioniem. *Bleckbus* ‘blaszany dom’. Jeśli wytwarzał noże, to od górnioniem. *Messer* nazywał się *Messerschmied* i por. 10 osób o nazwisku *Messerschmidt* poza Pomorzem Gdańskim; 30 *Messeszmidt*: 4 w woj. gdańskim, 13 warszawskim, 7 olsztyńskim, 6 konińskim; *Messerszmit* 0; 1 *Messerszmyt* w woj. plockim; od dolnioniem. *Metzer* ‘nóż’ brak nazwisk w SNW. Jeśli produkował gwoździe, to nazywał się *Nagelschmied* od rzeczownika *Nagel* ‘gwóźdź’ w górnio- i dolnioniem.; brak w pol. nazwiskach, jednak nazwisko *Nagel* i podobne możemy tak rozumieć (por. Pom 1986, nr 7, s. 35–36), gdzie jednak rozważałem także możliwość nazwiska pośrednio zawodowego na ‘tego, co był stolarzem lub cieślą’. Ze względu na metale i jakość wykonywanych przedmiotów mógł być *Grobschmied*, dolnioniem. *Groffschmitt* od przymiotnika *grob*/ dolnioniem. *groff* ‘gruby, szorstki, prosty, niewyszukany’, niepotwierdzone w nazwiskach pol. i *Kleinschmied* ‘wytwarzający przedmioty delikatne, misterne’ i por. nazwiska: 1 *Kleinschmidt* w woj. gdańskim; *Kleinschmit* 0; 1 *Kleimschmyt* w woj. gdańskim; 1 *Klejschmidt* w woj. toruńskim; *Klejszmid* 0; 7 *Klejszmidt*: po 3 w woj. warszawskim i katowickim, 1 częstochowskim; 5 *Klejszmyt*: 4 w woj. toruńskim, 1 wrocławskim; 2 *Klejszmid* w woj. toruńskim; 42 *Klejszmidt*: po 7 w woj. bydgoskim i toruńskim, 15 kaliskim; 58 *Klejszmit*: po 4 w woj. bydgoskim, leszczyńskim, poznańskim, szczecińskim i wałbrzyskim; *Klejszmydt* 0; 3 *Klejszmyt*: 2 w woj. kaliskim, 1 wrocławskim; 1 *Klajszmid* w woj. gdańskim; 5 *Klajszmidt* w woj. toruńskim; *Klajszmit* 0; 5 *Klajszmyt* w woj. suwalskim; 5 elbląskim, 8 toruńskim (szerzej w NP 201–202, tu jednak rozumiane jako ‘mały kowal’, tj. przekład wcześniej notowanych w tej wsi nazwisk *Kowal* i pochodnego *Kowalik*). Odpowiedniki innojęzyczne podałem w związku z nazwiskiem *Kowal* i formami pochodnymi (NP III 181–182); dodam tylko, że franc. *fergeron* nie znajduje kontynuacji w nazwiskach pol., za to synonim *maréchal* widzieć możemy w nazwisku *Marechal* u 2 osób w woj. szczecińskim, a *ferrant* w nazwisku *Ferrante* u 1 osoby w woj. zielonogórskim.

SCHONBERG, SCHOENBERG, SZOMBERG, SZOMBORG,
SZOMBURG
I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Schonberg* w woj. poznańskim; 9 *Schoenberg*: 7 w woj. opolskim, 2 warszawskim; 3 *Szomberg* w woj. gdańskim; 1 *Szombor* w woj. śluskim; 108 *Szomborg*: 79 w woj. gdańskim, 27 śluskim, po 1 elbląskim i warszawskim; *Szomborska* 0; 54 *Szomburg*: 46 w woj. gdańskim, 4 śluskim, 3 zielonogórskim, 1 jeleniogórskim; 19 *Szenberg*: 12 w woj. jeleniogórskim, 6 warszawskim, 1 katowickim; *Szenbergier* 0; 1 osobę o nazwisku *Schonenberg* w woj. gdańskim; 1 *Schonberg* w pilskim; 1 *Szenberg* w woj. gdańskim.

SSNO V 318 notuje n.os. *Szomberg* od r. 1458 z Małopolski oraz *Szonberg* z r. 1364 *Szonberg*; SEMot V 229 odnosi je do miejscowości *Schönberg* na terenie całych Niemiec lub do n.m. *Schomberg* bądź *Schömburg* na Śląsku, zwane dziś *Chełmsko Śląskie*, gm. Lubawka, woj. jeleniogórskie, lub *Schönberg*, dziś *Chruszczów*, gm. Bytom, woj. katowickie. W *Księdze obywateli Chojnic* zanotowany został w r. 1817 *Schoeneberg* Karl Gottlieb, przybyły do miasta z Białogardu (*Belgard i[n] Pommern*), kowal (*Nagelschmidt*), ewangelik liczący lat 30 (BBK 75).

Nazwiska pochodzą od tak samo brzmiących n.m.: *Schönberg* i *Schönbürg*, będących strukturami złożonymi: w I członie występuje przymiotnik *schön* ‘piękny, ładny’, w II albo *Berg* ‘góra’, albo *Burg* ‘gród, zamek’ (podstaw wywodzących się z tego samego rdzenia, a dodatkowo zamki budowano na górach); R II 691 notuje *Schönberg* – po stronie pol. *Kaliska*, pow. chojeński; *Kaliska*, pow. człuchowski; *Piaseczna*, pow. zgorzelecki; *Piękna Góra*, pow. giżycki; *Szymbark*, pow. suski; *Zastawno*, pow. pasłęcki; dzisiejsza wieś *Szymbark*, gm. Steżycza, pow. kartuski, założona w II poł. XVII w. jako wieś niem. przez starostę kościerskiego, też nazywała się *Schönberg*; według Zoder II 549–550 miejscowości *Schönberg* znajdują się w wielu krajach i ziemiach (*vielfach*), samo nazwisko notuje z lat 1308–1369 z Halle Frederik von *Schöneberch* i czasu późniejszego; formę *Schöneburg* odnosi do n.m. *Schöneburg* w Nadrenii, a samo nazwisko notuje z r. 1544 Marten van *Schenenborch*. Wariant *Szenbergier* wskazuje na mieszkańca wsi *Schönberg*. Dzisiejsze nazwiska ujawniają sposoby przejmowania do polszczyzny niem. *ö*: *Schönberg*, transkrybowanego jako *oe*: *Schoenberg*, *e*: *Szenberg*, bez znaku diakrytycznego, a więc jako *o*: *Szomberg*; również początkowa spółgłoska zapisana została oryginalnie przez *Sch*- albo w sposób spolszczony przez *Sz*-; spółgłoska *-n-* pod wpływem następnej spółgłoski dwuwargowej *-b-* przeszła w dwuwargowe *-m-*: *Szomburg*/*Szomborg*; n.m. *Schöneberg* wywodzi się od niem. wyrazów: *schön* ‘piękny’ i *Berg* ‘góra’.

SCHÖTT, SCHOET

SNW podaje 3 osoby o nazwisku *Schött*: 2 w woj. bydgoskim, 1 pilskim; 6 *Schoet* w woj. bydgoskim.

Od dolnoniem. wariantywnego rzeczownika *Schoet* (obok *Schört*) ‘fartuch’ (H–W 284); Zoder II 556 podaje także dialektały rzeczownik *schött* ‘Flachsbündel’, tj. ‘wiązka lnu’, prawdopodobnie na ‘tego, co wyrwał z pola len’.

SCHREIBER, SZRAJBER, SZRYWER
I PODOBNE

SNW podaje 417 osób pisanych *Schreiber*: 95 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 64 gdańskim, 1 słupskim, 52 katowickim, 37 toruńskim, 30 poznańskim, 24 opolskim, 18 szczecińskim, 15 warszawskim; 5 *Schreiber*: po 1 w woj. gdańskim, gorzowskim i olsztyńskim, 2 katowickim; 1 *Schraiber* w woj. bydgoskim; 1 *Schrajber* w woj. opolskim; 1 *Szriber* w woj. olsztyńskim; 1 *Schröber* w woj. lubelskim; 529 *Szrajber*: 133 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 39 gdańskim, 15 słupskim, 40 warszawskim, 31 poznańskim, 27 katowickim; 17 *Szrajbert*: 8 w woj. suwalskim, 7 szczecińskim; 41 *Szrajbrowski*: 5 w woj. bydgoskim, 19 poznańskim, 14 skierniewickim; 44 *Szrejber*: 1 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 11 słupskim, 14 lubelskim; 7 *Szrejbert* w woj. suwalskim; 13 *Szrejbrowski*: 10 w woj. poznańskim, 2 warszawskim, 1 leszczyńskim; 31 *Szrywer*: 1 w woj. gdańskim, 27 słupskim, 3 poznańskim.

Historycznie nazwisko *Schreiber* notowane było często wśród Kosznejdrów: Michel *Schriner* w r. 1635 wystąpił w Silnie, a w dwa lata później Georg *Scrifer*, w roku 1635 Gregorius *Scriner* i Michael *Sriver* w Lichnowach, a w r. 1699 w tychże Lichnowach niejaki *Schriner* i *Szreywer*, w r. 1755 w Dąbrówce figuruje Bartholomäus *Schreiber*, następne poświadczenia pochodzą z katastru fryderycjańskiego z r. 1772, wtedy w Piastoszynie zanotowani zostali Lorentz *Schreiber* i Michel *Schreiber*, w Silnie Johann *Schreiber* sen.[ior] ‘ojciec’ i Hans *Schreiber*, w Ostrowitem Paul *Schreiber* sen.[ior], Gerge *Schreiber*, w Angowicach Joseph *Schreiber* i Johann *Schreiber* (Rink 47, 56, 77, 97, 98, 105, 108, 110). W r. 1696 w Brzeźnie, starostwo człuchowskie notowany dwukrotnie Hans *Szriner* Szoltys, a we wsi Głędowo (*Lichtenbagen*) [wlóki] Urban Reymerowskie trzyma Andris *Szriner* (ISC 47, 48).

Nazwisko pochodzi od n. zawodowej *Schreiber* ‘pisarz’, warianty sprzed r. 1772 na Kosznejderii pochodzą najczęściej z metrykalnych ksiąg kościelnych i oddają bądź formy dolnoniem. (gdzie *schrieben* lub *schriewen* ‘pisać’ H-W 286), bądź indywidualne zapisy księży. Zapisywane było jednak w wielu innych źródłach pomorskich: w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 75, 80, 82) utrwaleni zostali: *Schreiber* Johann w r. 1816, szewc, ewangelik, lat 22; w r. 1833 *Schreiber* August, szewc, ewangelik, lat 32, w dwa lata później *Schreiber* Karl, rzeźnik z Chojnic, katolik, lat 32 i wreszcie w r. 1841 *Schreiber* Johann, przybyły do miasta z Młyna Parszecenickiego, tkacz adamaszku, ewangelik, lat 26; kataster fryderycjański z r. 1773 wykazuje na folwarku stężyckim wpis: Michel *Schriener* (Heidn 601); w r. 1690 współwłaścicielem fabryki w Strzyży (dziś połać Gdańska-Wrzeszcza) był Georg *Schreiber*, r. 1712 ławnikiem w Starym Mieście (Gdańsku) był inny Georg *Schreiber* (Muhl 118, 172). Nazwisko *Schreiber* więc notowane było na całym Pomorzu. Zapisy z SNW bywają także spolszczone, w niektórych mamy końcowe *-t* analogiczne do nazwisk typu *Gleinert*, *Wichert*; niektóre są strukturami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-owski*: *Szrajbrowski*, *Szrejbrowski*.

SCHWAN I PODOBNE

SNW podaje 29 osób o nazwisku *Schwan*: 10 w woj. gdańskim, 12 katowickim, 7 opolskim; 213 *Szwan*: 8 w woj. gdańskim, 145 katowickim, 33 wałbrzyskim, po 9 warszawskim i krośnieńskim; 3 *Schwanek* w woj. krakowskim; 17 *Schwanitz*: 8 w woj. bydgoskim, 6 katowickim; 1 *Schwank* w woj. koszalińskim; 25 *Schwanke*: 21 w woj. poznańskim, 4 opolskim; *Szwanek* 0; 21 *Szwanka*: 5 w woj. elbląskim, 13 poznańskim, 2 szczecińskim; *Szwanek* 0; 220 *Szwanke*: 50 w woj. katowickim, po 37 łódzkim i poznańskim, 16 wrocławskim, 15 warszawskim, 23 opolskim; 3 *Szwano* w woj. zamojskim.

Podstawowa forma *Schwan* pochodzi od takiegoż niem. rzeczownika *Schwan* ‘łabędź’, w zapisie spolszczonym *Szwan*, *Schwanek* i *Szwanek* oraz *Schwanitz* możemy interpretować jako pol. formy patronimiczne, utworzone za pomocą formantów *-ek* (z zanikiem *e* *rucho-mego*: *Schwank* i *Szwanek*) i *-ic*, zapisanego po niem. *-itz*; w formie *Schwanke* obserwujemy odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*. Jest jednak także niem. rzeczownik *Schwang* ‘zwyczaj, moda’, do którego odnieść by można nazwisko *Schwank*. Nadto w niemiecku znany także rzeczownik *Schwank* ‘figiel, żart’, który też należy wziąć pod uwagę.

SCHWEMIN, SZWEMIN, SZWEMIŃSKI I PODOBNE

SNW podaje 16 osób o nazwisku *Schwemin*: 6 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 5 katowickim, po 1 legnickim i wałbrzyskim; 8 *Schwemme* w woj. katowickim; 1 *Szweme* w woj. katowickim; 15 *Szwemer*: 10 w woj. konińskim, 4 katowickim, 1 poznańskim; 305 *Szwemin*: 142 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 65 gdańskim, 23 śluskim, 20 szczecińskim, 11 zielonogórskim; 105 *Szwemiński*: 18 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 3 śluskim, 51 gdańskim, po 8 koszalińskim i pilskim; 6 *Szwemmer*: 5 w woj. szczecińskim, 1 konińskim; 5 *Szwenin* z wtórnym *n*.

Historycznie nazwisko notowane było na Kosznejdrach: w r. 1675 soltysem w Ciechocinie był Michael *Schwemin*, w r. 1772 Jakob *Schwemminsky*, w Cerkwicy tego roku soltysem był Casimir *Schwemmin*, w tymże roku w Lichnowach mieszkał Michel *Schwemin*, a w r. 1820 Jacob *Schwemin*, w latach 1758–1776 proboszczem w Ostrowitem był ks. Jakub Józef *Schwemiński* (zob. *Ostrowite. Zarys dziejów parafii. Na jubileusz 600-lecia kościoła św. Jakuba*, oprac. L. Stoltmann, uzupełnił i wstępem opatrzył R. Szwoch, Ostrowite 2002; zapisy źródłowe od Rinka 31, 54, 58, 92, 98, 104, 105, 107, 108).

Nazwisko jest pochodzenia niem., wywodzi się z rzeczownika *Schwamm* ‘grzyb’ z suf. *-in*; *Szwemiński* jest formą hybrydalną, utworzoną od *Szwemin* za pomocą przyrostka *-ski*.

SCHWICHTENBERG, SZWICHTENBERG I PODOBNE

SNW podaje 127 osób o nazwisku *Schwichtenberg*: 4 w woj. bydgoskim, 110 gdańskim, 5 śluskim, po 4 w woj. koszalińskim i sieradzkim; 1 *Schwichteberg* w woj. gdańskim; 351 *Szwichtenberg*: 6 w woj. bydgoskim, 284 gdańskim 25 śluskim, 11 katowickim,

7 koszalińskim, 6 gorzowskim; 1 *Szwichtenber* w woj. słupskim z pominięciem końcowego -g; 1 *Schwichenberg* w woj. gdańskim bez -t-; *Szwichfenberg* 0; *Szwichtenburg* 0 z wymieniającym się często członem -burg od rzeczownika *Burg* 'gród, zamek'; 10 *Szwistenberg* w woj. gdańskim; 1 *Szlichtenberg* w woj. gdańskim z wtórnym -l-. Zapisy pokazują, że nazwisko nie było i nie jest rozumiane, dlatego zdarzają się przekształcenia.

W Internecie znalazłem oficjała gdańskiego, pisanego Niclaus *Schwichtenberg* z przełomu XV/XVI w.; w r. 1686 w Szymbarku, pow. kartuski (wtedy starostwo kościerskie) odnotowany został *gbur* Michel *Szwichtemberg* (F XXXIX 118).

Zoder II 583 pisze o nazwisku *Schwichtenberg*, że wywodzi się od takiejże n. wsi w Meklemburgii i na Pomorzu Zachodnim (*Pommern*, DF 609 lokalizuje w Meklemburgii i *Vorpommern*, czyli Pomorzu Przednim), miejscowości takich nie ma w J I, J II (nie były więc n. słowiańskimi) ani R II na tzw. Ziemiach Odzyskanych; jednak na niem. mapie Meklemburgii figurują dwie wsie pisane *Schwichtenberg* pod Neubrandenburgiem na północ i zachód od tego okręgowego i powiatowego miasta. Rodzina przybyła więc na Pomorze Gdańskie z Pomorza Zachodniego (a tam z Meklemburgii), do Szymbarku bowiem starosta kościerski sprowadził (jako wsi nowo założonej, na miejscu dawnej zniszczonej, tzw. *villa deserta* w czasie wojny trzynastoletniej, zwanej prawdopodobnie *Manieczewo*, zapisanej w r. 1284 *Maneevo* w krainie Pirsna, por. Onom XVI) ludność z Pomorza Zachodniego, która uważała się za Niemców, choć często byli to zniemczeni Słowianie. Człon II n. topograficznej -berg wywodzi się od niem. rzeczownika *Berg* 'góra', człon I jest dla mnie niejasny. (Jeżowa nie dostrzegła w nim elementu słowiańskiego, może od im. *Swojstan*).

SCHWINKE, SZWINKA, SZWINKOWSKI, SWINKA, ŚWINKA I PODOBNE

SNW notuje 12 osób o nazwisku *Schwinke* w woj. gdańskim; 4 *Schwinkowski* w woj. bydgoskim; 22 *Szwinka* w woj. gdańskim (w SNW na płycie 21 w Wejherowie, z tego 11 mężczyzn i 10 kobiet); *Szwinke* 0; 25 *Szwinkowski*: 15 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim; 41 *Swinka*: 15 w woj. bydgoskim, 14 katowickim, 6 opolskim; 1 *Świnka* w woj. bydgoskim.

W r. 1560 w Rozłazinie, ziemia łęborska, notowany *gbur* Thomas *Schweinke* (WD 434), w r. 1678 poddany Jakub *Swinka* mieszkał w Jastarni (F XXXIX 53), a w r. 1793 w tejże Jastarni odnotowani rybacy: Johann *Schwinke*, Andreas *Schwinke* i Andreas *Schwinke* junior (zob. A. Groth, *Mieszkańcy wsi Półwyspu Helskiego w drugiej połowie XVIII wieku* [w:] *Dzieje wsi pomorskiej VI*, Dygowo–Szczecin–Pruszcz Gdański 2007, s. 87–88); w r. 1712 w Rozłazinie notowany Andres *Schwiencke* (F XLVI 77, 100, 101); tegoż roku w Brzeźnie Łęborskim Hans *Schwiencke* (F XLVI 71, 101, 112, 113, 116); tegoż roku Jürgen *Schwiencke* w Rozłazinie (F XLVI 77, 99, 101) i tegoż roku Marten *Schwiencke* w Rozłazinie (F XLVI 101).

Od rzeczownika *świnka*, po kasz. *swinka*. Nazwisko *Swinka*, po pol. *Świnka* zniemczono przez zastąpienie pol. *ś* czy kasz. *s* przez niem. *Sch* i wymianę końcowego -a na -e. Co do I procesu por. analogicznie z nazwisk *Szmaglik* < *Smaglik*: *smaghy*, a co do drugiego nazwiska *Galonske*, *Selonke* z *Galązka*, *Zielonka*. Nazwisko *Świnka* nosił arcybiskup gnieźnieński Jakub Świnka (zm. 1314), m.in. propagator jęz. pol., rzecznik zjednoczenia Polski.

SEGER, SEGERMAN, ZEGIER, ZEGERMANN I PODOBNE

SNW notuje 30 osób o nazwisku *Seger*: 6 w woj. bydgoskim, 10 warszawskim, 8 katowickim; złożone *Seger-Segeny* u 6 osób w woj. warszawskim; 2 *Segerman* w woj. gdańskim; 28 *Segert*: 20 w woj. opolskim, po 4 katowickim i konińskim; 1 *Segier* w woj. piotrkowskim; 2 *Seghier* w woj. lubelskim; 6 *Segiert*: 4 w woj. legnickim, po 1 częstochowskim i łódzkim; 4 *Zeger* w woj. warszawskim; 2 *Zegermann*: po 1 w woj. gdańskim i poznańskim; 33 *Zegier*: 26 w woj. warszawskim, 4 łódzkim, 3 olsztyńskim; *Zegierska* 0; 1 *Zegiert* w woj. skierniewickim.

Przeor kartuzów Jerzy Schwengel (F XVI 117) odnotował w r. 1483 nazwisko Georgius *Seger*.

Nazwisko niem., wieloznaczne (wielomotywacyjne): 1) dolnoniem. im. *Se(ge)hart*, pochodne od członów składowych: a) *sīg* 'zwycięstwo', b) *hart* 'silny, mocny'; 2) średnio-dolno-niem. *seg(g)er* = nowo-wysoko-niem. *Säger* 'tracz'; 3) średnio-dolno-niem. *seger* = nowo-wysoko-niem. *Zeiger* 'zegar', a więc nazwisko pośrednio zawodowe 'zegarmistrz'; 4) średnio-dolno-niem. *seger* 'siewca' i inne (Zoder II 588, 592). W wariantach *Segerman* i *Zegermann* stwierdzamy niem. strukturalny człon *-man(n)* od rzeczownika *Mann* 'mężczyzna, mąż, człowiek'.

SELENT, SELENTA, ZELENT I PODOBNE

SNW notuje 37 osób o nazwisku *Selent*: 13 w woj. walbrzyskim, po 8 legnickim i wrocławskim, 7 katowickim; 126 *Selenta*: 2 w woj. elbląskim, 39 gdańskim, 5 słupskim, 71 chełmskim, 59 białkopodlaskim, 38 legnickim, 31 opolskim, 23 warszawskim, 22 siedleckim; złożone: 4 *Zelent-Kupiec* w woj. chełmskim; *Zelent-Lipiński*: 8 w woj. lubelskim, 4 szczecińskim, 2 warszawskim, po 1 białkopodlaskim i katowickim; 6 *Zelent-Mocha*: 5 w woj. opolskim, 1 walbrzyskim; 6 *Zelent-Sas* w woj. olsztyńskim; *Zelet* 0.

Rysują się dwie możliwości objaśnienia interesującego nas nazwiska: 1) od n.m. *Selent*, pow. *Plön* w Meklemburgii, zapisanej w r. 1197 *Selente* (J I 61, J II 45, 75); 2) od kasz. rzeczownika pospolitego *zelint* 'foka'. Wyrazowi temu wiele uwagi poświęcił Z. Brocki (*Michałki z kambuży*, Gdańsk 1978, s. 241–244). Podał jego odpowiednik łac. *Vitulus marinus* 'cieleń morskie' od *vitulus* 'cieleń' i *marinus* 'morski': *mare*, *-is* 'morze' (z *Historii naturalnej* Pliniusza). Niemcy przełożyli to określenie na *Seekalb* z II członem *Kalb* 'cieleń' i dodali swoje określenie *Seehund* 'pies morski' z II członem *Hund* 'pies', w dolnoniem. *Selbund* (por. ang. *seal* 'foka'). Z dolnoniem. Kaszubi przejęli nazwę jako *zelint* (por. także SEK V 288); w tekstach staropolskich (II poł. XV w.) foka określana bywa jako *cieleń morskie*, *cieleń morski* w *Słowniku* Mączyńskiego z r. 1564, *zelat* 1572. Zastanawia tylko, że nazwisko z początkowym Z- nie występuje na Pomorzu. Być więc może, że jest to nazwisko homonimiczne: jedni zawdzięczają je n.m. *Selent* (*Selenta* byłoby formą dop. l.poj.), inni kasz. n. foki, tj. *zelintowi*, wtórnie przekształconemu w nazwisku do postaci *Zelent*. Może do omawianej bazy należy także nazwisko 10 *Selens*: 5 w woj. skierniewickim, 3 warszawskim, 2 wrocławskim.

SELIG, SELIGOWSKI I PODOBNE

SNW notuje 19 osób o nazwisku *Selig*: po 6 w woj. gdańskim i plockim, 5 opolskim, po 1 katowickim i pilskim; 60 *Seliger*: 8 w woj. bydgoskim, 29 poznańskim, 13 katowickim, 5 łódzkim, po 2 toruńskim i wrocławskim; 76 *Seligowski*: po 10 w woj. elbląskim i kieleckim, 20 skierniewickim, 17 zielonogórskim, 5 wrocławskim; *Selich* 0; nadto 16 *Seligman* i 8 *Seligmann* poza Pomorzem Gdańskim; może tu należy także nazwisko *Seliga* u 1501 osób: 8 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 4 śluskim, 372 warszawskim, 355 skierniewickim, 162 łódzkim, 152 radomskim, 57 częstochowskim, 52 katowickim. Te same typy nazwisk występują także w ciągu alfabetycznym Z-, ale poza Pomorzem Gdańskim, a więc 18 *Zelig*; 3 *Zeliga*; 10 *Zeliger* w woj. łódzkim; 7 *Zeligier* tamże; 1 *Zeligowski* w woj. gorzowskim; 1 *Zeligman* w woj. łódzkim; jedynie spośród 346 osób o nazwisku *Zelik* 2 mieszkają w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 7 śluskim, 207 tarnobrzeskim, 20 katowickim, 19 jeleniogórskim, 17 przemyskim, 13 tarnowskim.

W r. 1560 w Tagowiu, pow. bytowski, zanotowani zostali chłopci: Jurge *Sellich* i Valtin *Sellich* (WD 142, 144). W r. 1747/48 w Mądrzechowie notowany chłop Christ[ian] *Sellich*, sołtys Martin *Sellich* w Tuchomku, pisany także *Seelich* i *gbur* Christian *Sellig* (F XLVI 132, 134, 158, 160).

Nazwiska pochodzą od im. niem. *Selig*, pisane w polszczyźnie *Zelig* i *Zelik*; te zaś są tłumaczeniami (kalkami) im. gr. *Makary* (zob. nazwisko *Makar* u 711 osób w SNW i wiele form pochodnych), łac. *Beat* i *Beata* (por. 3 osoby o nazwisku *Beata* i 2 *Beatus* w SNW), wschodniosłowiańskiego *Błażennyj* (w SIW 11 kobiet o im. *Błażena*, por. w SI s.v. *Błażej* i 2 osoby o nazwisku *Błażek*, formy pokrewne w SNW). Wszystkie zaś one biorą początek od pierwszych słów 8 błogosławieństw Chrystusa (Mt 5,3–10), zaczynających się od słowa *Makáριοι* w tekście gr., *Beati* po łac., *Błażenny* w ros., *Selig* po niem. Do omawianej podstawy da się także sprowadzić nazwisko autora o hydronimii Prus Zachodnich: A. Seligo, *Die Fischgewässer der Provinz Westpreussen in kurzer Darstellung bearbeitet*, Danzig 1902.

SEMAK

SNW notuje 98 osób o nazwisku *Semak*: 2 w woj. elbląskim, 23 gdańskim, 24 śluskim, 21 zamojskim, 8 koszalińskim, 6 opolskim. Wychodzi na to, że to nazwisko kresowe: w Luz 373 bowiem zaprezentowany Julian *Semak*, ur. w r. 1903 w Busku pod Lwowem i jego żona Jadwiga *Semak*, z d. Kotłowska, Kaszubka, artystka ludowa, malarka i hafciarka. Nazwisko pochodzi od im. *Sem* (por. 1 osobę w SIW w woj. warszawskim i 1 *Sema* w woj. białostockim), a to od biblijnego im. *Sem*, jakie nosił jeden z synów Noego (dwaj pozostali to Cham i Jafet), ocalony z potopu, praojciec Semitów, z patronimicznym przyrostkiem *-ak*. Samo im. *Sem* pochodzi od hebr. *šēm* ‘imię, sława’ (BNOT 235).

SEMROW, SEMKÓW, SEMKO, ZEMKO, SEMKIW

SNW notuje 13 osób o nazwisku *Semkow*: 4 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 5 warszawskim; 149 *Semków*: 20 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 5 słupskim, 32 jeleniogórskim, 17 zielonogórskim, po 13 koszalińskim i opolskim; 84 *Semko*: 2 w woj. gdańskim, 37 przemyskim, 17 wrocławskim, 16 szczecińskim; 3 *Zemko* w woj. łódzkim; 71 *Semkiw*: 67 w woj. elbląskim, 4 poznańskim.

Nazwiska objaśnić można podwójnie: albo od n.m. *Semkow* pod Bützow w Meklemburgii, notowanej w r. 1258 *Semecowe* i sprowadzonej przez J I 66, J II 71 do prasł. postaci **semkow-*, albo od wschodniosłowiańskiej postaci im. *Semko* od *Szymon*, por. *Siemko* z r. 1440 na Kresach Południowo-Wschodnich (Mal III 327). Za tą drugą interpretacją przemawiać by mogła ukr. forma nazwiska *Semkiw*. W pierwszym wypadku *Semkow*, *Semków* oddawałyby n. miejscową, *Semko* i *Zemko* byłyby wynikiem dolnioniem. zredukowanej wymowy *-ow* jako *-ou*. W drugiej interpretacji *Semkow*, *Semków* byłyby genetycznymi zaimkami dzierzawczymi od im. *Semko*. Bez historycznych zaświadczeń i wyraźnych kontekstów filologicznych sprawy jednoznacznie nie rozstrzygniemy; liczyć się więc musimy z tymi dwiema możliwościami.

SEMMER, SEMMERLING, SOMMERLING

I PODOBNE

SNW notuje 7 osób o nazwisku *Semmer*: 5 w woj. szczecińskim, 2 koszalińskim; 254 *Semmerling*: 6 w woj. elbląskim, 234 gdańskim, 5 krakowskim, po 3 warszawskim i koszalińskim, 1 katowickim; 74 *Semerling*: 3 w woj. elbląskim, 71 gdańskim.

Jacobus *Semmerling* odnotowany został w r. 1813 w księdze metrykalnej par. Góra pod Wejherowem (AP V 112).

Nazwisko *Sem(m)erling* jest niem. formą patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ling* od *Semmer*; tę zaś Zoder II 598 interpretuje jako 'lamentujący, narzekający' od frankońskiego czasownika *semmer* 'lamentować, narzekać, szlochać' z przyrostkiem *-er* (i uproszczeniem jednego *-er-*, czyli tzw. haplogią) lub średnio-dolno-niem. *Semer* 'wiaderko na miód' na pszczelarza. Samo nazwisko notuje od r. 1523: Luder *Semer*.

W SNW odnotowano także nazwiska: 2 *Sommerling*: po 1 w woj. gdańskim i katowickim; 7 *Sommerlig* w woj. katowickim oraz 4 *Sommerlike*: 3 w woj. katowickim, 1 szczecińskim; 1 *Somerling* w woj. gdańskim; 116 *Somerlike*: 78 w woj. katowickim, 16 bielskim, które można odnieść do podstawy *Sommer* 'lato'; warianty bez *-n-* należy traktować jako nawiązanie do pol. przyrostka *-ik* (zapisanego także hiperpoprawnie *-ig*), ale por. też 14 osób pisanych *Somerla* w woj. katowickim, które to nazwisko opisowo trudne jest do zinterpretowania (polszczące *-la* od niem. podstawy *Sommer*?).

Można by także widzieć w omawianych tu nazwiskach niem. n.m. *Sömmeringen* w Dolnej Saksonii pod Magdeburgiem; też *Semmering* w Austrii, od których wywodzi Zoder II 624 niem. nazwisko *Sömmering*, datowane od r. 1314 *Sommering*, w którym *-l-* pojawiło się wtórnie (analogicznie) do *Sommerling*.

SEMRAU, SEMROCK, SEMROK
I PODOBNE

SNW notuje 485 osób o nazwisku *Semrau*: 256 w woj. bydgoskim, po 11 elbląskim i słupskim, 24 gdańskim, 67 pilskim, 26 konińskim, po 22 poznańskim i toruńskim; 18 *Semrał*: 13 w woj. konińskim, 4 częstochowskim, 1 poznańskim; 2 *Semerau* w woj. warszawskim; 4 *Semerau-Siemianowski* w woj. warszawskim; 5 *Zemerau* w woj. bydgoskim; 4 *Semrock* w woj. bydgoskim; 21 *Semrok*: 15 w woj. bydgoskim, po 3 konińskim i poznańskim; 9 *Zemrok*: 7 w woj. gdańskim, 2 poznańskim; 15 *Zemroch* w woj. wrocławskim.

W r. 1676 we wsi Biskupnica, starostwo człuchowskie, notowany *gbur* Michał *Semero*, w Słupi Andres *Semero* i Stephen *Semerow*, Jerzy *Semero* w Gwieździnie, w Krępsku Marcin *Semero* i w Rzeczenicy Marcin *Semero* (ISC 12, 17, 20, 21).

Te nazwiska o różnej pisowni dają się wszystkie sprowadzić do słowiańskiej n. wsi *Ząbrowo*, zmienionej do postaci *Semerow* czy *Semrau*. Nazwisko wiązać trzeba z n. wsi *Ząbrowo* w pow. białogardzkim, notowaną w latach 1411–1414 *Semeraw*, potem *Semerow* (R II 7001), pochodnej od im. *Siemir* < *Wszemir* lub n. wsi *Ząbrowo* w pow. kołobrzesckim, notowanej od r. 1260 *Zymbrav*, *Semmerov* 1779–1785 (por. R II 7002, RzD I 79). PMT XIII 80 wywodzi n. *Ząbrowa* w pow. kołobrzesckim od n.os. **Sębrb* : ap. **sębrb* ‘sąsiad’. Por. R II 701. Zoder II 799 odnosi nazwisko *Semrau* do n.m. *Sem(m)erow* na Pomorzu Zachodnim (*Pommern*), por. też DF 614. Warianty *Semrok* i *Semrock* pod wpływem fryzyjskim, gdzie *-au* realizowane jest jako *-og*, por. *Dorog/Dorok*, wariant nazwiska *Dorau*, *Flatog* nazwiska *Flatau* : n.m. *Flatau* ‘Złotów’ i inne; historyczne zaś zapisy *Semero* z ISC wskutek dolnioniem. zredukowanej wymowy *-au* jako *-o*. Wariant *Semrał* powstał w wyniku zapisania niem. *-au* jako *-al*.

SENKBEIL
I PODOBNE

SNW notuje 77 osób o nazwisku *Senkebeil*: 2 w woj. bydgoskim, 22 gdańskim, 25 olsztyńskim, 17 toruńskim; 1 *Senkebel* w woj. gdańskim; 1 *Senkbil* w woj. toruńskim.

W r. 1676 w Pieniężnicy, starostwo człuchowskie, notowany *gbur* Jerzy *Senkpil* i Michał *Senkpil*, w Łęknii (*Lanken*) Paul *Senkpil*; w r. 1696 w Pieniężnicy Ertman *Senkpil* i Jerzy *Senkpil* (ISC 22, 23, 86). Od dolnioniem. ap. *Senkebiel*, *Senkpill* (por. H–W 46 ‘rodzaj topora’ = górnioniem. *Senkebeil*).

SENSKA, SENSKE, SENSKI

SNW notuje 68 osób o nazwisku *Senske*: 58 w woj. bydgoskim, 4 szczecińskim, 3 wałbrzyskim, 2 poznańskim, 1 pilskim; 393 *Senske*: 166 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 16 gdańskim, 167 pilskim; może tu trzeba uwzględnić także 3 *Szynske*: 2 w woj. toruńskim, 1 szczecińskim; formy *Senska* brak, bo komputer przekłamał ją na *Swenski*, jak informował prof. K. Rymut.

Rink (107, 146, przyp. 29, 143, 151) podaje w Lichnowach, pow. chojnicki, w r. 1772 Jacob *Senske*, leman i w r. 1817 w tychże Lichnowach Bauer ‘rolnik’ Johann

Senske. Bogatszą dokumentację przytoczyłem w Pom 1978, nr 3, s. 41–42 za Pawłem Panskem: *Zenck*, *Senck*, *Sentzke*, *Senske*, *Senska* – wszystko z XX w., współczesne Panskemu (r. 1930); wcześniejsze przedstawiają się następująco: *Senske* 1727, *Sinske*, *Senske* 1725, *Senck* 1745, *Zenck*, *Zenski* 1774, *Sentzke* 1796 i *Senske* z tegoż roku. Podalem tam też etymologię nazwiska, którą dziś podtrzymuje. Pierwszy zapis nazwiska, tj. *Zenck* odczytuje *Zięck* i kojarzę ze zdrobnieniem *zięciek* od *zięć*. Rzeczownika *zięciek* nie notują słowniki jęz. pol., dobrze jest on jednak znany kaszubszczyźnie w formie *zãck* (Sych VI 196), kaszubienie utrwalił także zapis *Zenck*, dodatkowo w następnych poświadczeniach typu *Senske* rodzime *-ek* zniemczono przez wymianę na dolnoniem. *-ke*, jak w *Paschke*, *Maschke*, *Piontk* od etymologicznych postaci *Paszek*, *Maszek*, *Piątek* (te dwa pierwsze od im. chrześcijańskich *Paweł*, *Maciej*). Dodać można, że SNW nazwiska *Zięciek* nie podaje, odnotowane jest natomiast synonimiczne 705 *Zięcik*: 5 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 1 gdańskim, 18 śluskim, 240 krakowskim, 99 kieleckim.

SEREK, SERKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 1287 osób o nazwisku *Serek*: 36 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 23 śluskim, 505 kieleckim, 139 kaliskim, 66 legnickim, 39 tarnowskim; 26 *Serkienicz*: 5 w woj. bydgoskim, 3 śluskim, 17 pilskim; 863 *Serkowski*: 65 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 444 gdańskim, 18 śluskim; 2 osoby o nazwisku *Ser*: po 1 w woj. legnickim i łódzkim; inne z tej rodziny etymologicznej (i biologicznej?) występują również poza Pomorzem Gdańskim: 11 *Serko*; 1 *Serkosz* w woj. lubelskim; 13 *Serkowiak*; 1 *Serkowicz* w woj. wrocławskim.

SSNO V 28 notuje jako nieodczytane nazwisko *Serkowsky* z r. 1455 na Mazowszu. Na Pomorzu Gdańskim według katastru fryderycjańskiego z r. 1773 w Babim Dole pod Żukowem mieszkał Anton *Serkowski* (Heidn 2).

Łańcuch pochodności wyliczonych nazwisk jest wyraźny: *Ser*, pochodny od rzeczownika *ser* (dodam, że Czesi i Słowacy wyróżnili tzw. *tyronimie* ‘naukę o nazwach serów’ od gr. *tyrós* ‘ser’); formą patronimiczną, utworzoną od *Ser* za pomocą przyrostka *-ek* lub powstałą wprost od rzeczownika *serek*, jest nazwisko *Serek*, postacią wschodniopol. *Serko*; patronimicznymi, za pomocą przyrostków *-owiak*: *Serkowiak* i *-owicz*: *Serkowicz*; formą modelową, powstałą przy użyciu przyrostka *-owski* jest *Serkowski*. Dodać wypada, że przezwiska, a potem urzędowe nazwiska od n. potraw i napojów są dość częstym zjawiskiem w językach (przynajmniej indoeuropejskich), por. np. pol. *Chleb(owicz)*, *Kiełbasa*, *Mięso*, *Mleczko*, *Polenka*, *Żur*.

SĘK, SĘKOWSKI, SANKIEWICZ, SANKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 5882 osoby o nazwisku *Sęk*: 85 w woj. bydgoskim, 65 elbląskim, 84 gdańskim, 6 śluskim, 612 warszawskim, 491 kieleckim, po 441 katowickim i łódzkim, 243 piotrkowskim, 240 przemyskim; 10 *Sęko* w woj. białkopodlaskim; 3 *Sękow* w woj. warszawskim; 3819 *Sękowski*: 158 w woj. bydgoskim, 64 elbląskim, 145 gdańskim,

49 słupskim, 375 warszawskim, 273 ciechanowskim, 366 kieleckim; 713 *Sankiewicz*: 41 w woj. bydgoskim, 45 elbląskim, 70 gdańskim, 9 słupskim, 190 toruńskim, 46 białostockim, 34 poznańskim; 2 *Sank*: po 1 w woj. białostockim i suwalskim; *Sankow* 0; 1841 *Sankowski*: 37 w woj. bydgoskim, 33 elbląskim, 117 gdańskim, 13 słupskim, 313 warszawskim, 155 skierniewickim, 117 suwalskim, 97 wrocławskim, 90 szczecińskim; 431 *Sączek*: 3 w woj. bydgoskim, 175 częstochowskim, 42 lubelskim, 41 nowosądeckim, 40 siedleckim, 25 bielskim, 23 katowickim.

SSNO V 41 notuje n.os. *Sęk* od r. 1304 z Małopolski, z XV w. z Wielkopolski, Mazowsza i z Kresów Południowo-Wschodnich (por. C 112), *Sęzek*, *Sęczków* (SEMot I 265) oraz *Sękowski* od r. 1425, m.in. z Wielkopolski, odniesione przez SEMot III 172 do n.m. *Sękowo*, gm. Działdowo, woj. płockie. Na Pomorzu Gdańskim zaświadczeń jest niewiele: w dziale ślubów par. Żarnowiec zapisani zostali: Albertus *Sączek* ex Bzyno 1633 i Thomas *Sączek famulus* 'sługa' ex Karlykouo 1656; w księdze metrykalnej par. Strzecz figurują: chrzczone dziecko Martini *Sęk* 1712, Maryanna *Sękonna* 1715 (AP XXIV 2, 23); w księdze chrztów par. Chmielno występuje Ewa gb. (= *geboren* 'urodzona, z domu') *Sankowska* 1831 (AP I 71) i wreszcie w księdze metrykalnej par. Pogódki pod Skarszewami występuje Martin *Sęk* 1704.

Podstawowe nazwisko *Sęk* pochodzi od rzeczownika *sęk*, notowanego w polszczyźnie od w. XV, w którym L V 237 widzi 4 znaczenia: 1) 'początek gałęzi w drzewie, największa i najtwardsza część drzewa'; 2) 'trudność, przeszkoda'; 3) 'gatunek zawilca zwany czarne ziele albo *sęk*'; 4) w l.mn. *sęki* 'koniuszki u jeleniego rogu'. W gw. realizacji nazwisko brzmi *Sank* 0 i pochodne (ze Śląska) 46 *Sankala*: 45 w woj. katowickim, 1 wałbrzyskim i w tymże woj. 8 *Sankalla*, 22 *Sankala*. Formami patronimicznymi są: *Sączek*, *Sankiewicz*; dzierżawczym przymiotnikiem *Sękow* lub też zniemczonym zapisem wsi *Sękowo*, podobnie *Sankow*, *Sękowski* to albo modelowa postać od *Sęk*, powstała za pomocą przyrostka *-owski*, albo struktura od podanej wsi *Sękowo*. Herbarz Leszczyca (196, 266) notuje *Sankowskich* lub *Sankowskich*, h. *Pravda* bez bliższych danych. *Sączek* może też pochodzić od czasownika *saczyć*, a 2 *Sanka* w woj. krakowskim to albo nazwisko równe n.m. *Sanka*, woj. miejskie krakowskie (WU III 196), w gm. Krzeszowice, albo dopełniaczowe od nazwiska *Sank*.

Po łac. *sęk* to *nodus*, *-i* (z czego franc. *noeud*, wł. i hiszp. *nodo*) i por. zdrobniały przydomek (*cognomen*) rzymski *Nodulus* (IC 345) 'niejako *Sączek*', po niem. *Knorren*, średnio-wysoko-niem. i średnio-dolno-niem. *knorre*, hol. *knor*, ang. *knar* (Kluge 386) i nazwiska: 4 *Knorn* w woj. poznańskim; 73 *Knor*; 6 *Knors*; 64 *Knorr*; 1 *Knorrbein* w woj. gdańskim z II członem *Bein* 'noga' i hybrydalne *Knorowski* u 47 osób: po 2 w woj. bydgoskim i gdańskim, 15 warszawskim, 12 łódzkim (por. NP II 209); po rosyjsku *suk*, por. 66 osób, noszących nazwisko *Suk*: 19 w woj. warszawskim, 15 częstochowskim, po 8 gdańskim i koszalińskim; gr. *ὄξωσ* 'sęk' nie ma kontynuacji w nazewnictwie osobowym.

SKOK, SKOCZEK, SKOCZKE, SKOCZKA, SKOCZYK, SKOCZYŃSKI I PODOBNE

SNW notuje 447 osób o nazwisku *Skok*: 4 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 30 gdańskim, 12 słupskim, 49 suwalskim, 38 białostockim, 33 katowickim, po 27 warszawskim i bielskim, 23 szczecińskim, 20 krośnieńskim; 541 *Skokowski*: 4 w woj.

elbląskim, 34 gdańskim, 2 słupskim, 86 poznańskim, 58 legnickim, 45 zielonogórskim, 44 suwalskim, 42 warszawskim, 34 koszalińskim, 25 leszczyńskim; 2869 *Skoczke*: 81 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 122 gdańskim, 8 słupskim, 648 warszawskim, 305 krakowskim, 252 kieleckim, 173 tarnowskim, 126 radomskim, 125 katowickim, 112 lubelskim, 107 siedleckim; 5 *Skoczce* w woj. gdańskim; 23 *Skoczzen*: po 2 w woj. gdańskim, warszawskimi i katowickim, 12 ostrołęckim; 2173 *Skoczzeń*: 12 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 29 gdańskim, 14 słupskim, 450 ostrołęckim, 317 warszawskim, 294 nowosądeckim, 194 jeleniogórskim, 130 katowickim; 147 *Skoczewski*: 2 w woj. gdańskim, 22 słupskim, 26 tarnobrzeskim, 18 warszawskim, 16 katowickim, po 10 pilskim i radomskim; 6 *Skoczynski* w woj. elbląskim; 1033 *Skoczynski*: 119 w woj. bydgoskim, 91 elbląskim, 18 gdańskim, 10 słupskim, 134 warszawskim, 128 krakowskim, 89 katowickim, 56 częstochowskim, 35 poznańskim, 34 łódzkim; 34 *Skoczka*: 27 w woj. gdańskim, 6 wrocławskim, 1 opolskim; 146 *Skoczke*: 130 w woj. gdańskim, 8 słupskim, 5 rzeszowskim; 271 *Skocki*: 24 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 82 gdańskim, 11 słupskim, po 25 warszawskim i toruńskim, 15 wrocławskim, 14 radomskim; 1 *Skoczki* w woj. gdańskim; 54 *Skoczko*: 3 w woj. słupskim, po 9 białostockim i olsztyńskim, 6 toruńskim, po 5 katowickim i wrocławskim; 46 *Skoczna*: po 3 w woj. gdańskim, jeleniogórskim, katowickim i zielonogórskim, 15 gorzowskim, 6 sieradzkim; 61 *Skoczny*: po 4 w woj. gdańskim, koszalińskim i łódzkim, 16 gorzowskim, 6 sieradzkim, po 5 warszawskim, jeleniogórskim i katowickim; 249 *Skoczke*: 2 w woj. elbląskim, 9 gdańskim, 6 słupskim, 75 nowosądeckim, 54 koszalińskim, 11 wrocławskim, 10 warszawskim; 11 *Skoczyski*: 1 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, po 2 częstochowskim i wałbrzyskim; 5 *Skoczyło*: 3 w woj. elbląskim, po 1 opolskim i wrocławskim; złożone: 8286 *Skoczylas*: 139 w woj. bydgoskim, 66 elbląskim, 104 gdańskim, 65 słupskim, 881 lubelskim, 494 katowickim, 428 bielskim, 382 wrocławskim, 377 warszawskim, 360 rzeszowskim, 304 konińskim, 269 sieradzkim, 264 krakowskim, 261 radomskim, 251 tarnobrzeskim, 246 łódzkim, po 204 chełmskim i legnickim, 192 tarnowskim, 156 kieleckim, 153 opolskim, 148 wrocławskim, 144 szczecińskim, 143 kaliskim, 142 zamojskim, 135 zielonogórskim, 131 ostrołęckim, 130 siedleckim, 113 poznańskim, po 110 gorzowskim i toruńskim, 107 przemyskim, 100 koszalińskim; 2 *Skoczypec* w woj. słupskim; 2 *Skoczypeć* w woj. szczecińskim; 139 *Skoczypiec*: 3 w woj. gdańskim, 8 gdańskim, 21 słupskim, 67 koszalińskim, 13 krośnieńskim, 7 pilskim, po 5 olsztyńskim i piotrkowskim; 7 *Skoczynam*: 5 w woj. warszawskim, 2 katowickim.

SSNO V 92 notuje n.os. *Skok* z r. 1206 ze Śląska, od r. 1369 z Małopolski, z r. 1432 z Wielkopolski, które C 114, SEMot I 271 odnoszą do ap. *skok*, notowanego w polszczyźnie od r. 1471; *Skoczek* (t. V 91, VII 228), z r. 1243 ze Śląska, z r. 1339 z Pomorza, od XIV w. z Małopolski, z XV w. z Wielkopolski, Mazowsza i Kresów Południowo-Wschodnich, też *Skoczko* z r. 1495 na Kresach Południowo-Wschodnich i *Skoczke* z r. 1397 z Małopolski, który wspomniana autorka odnosi do n. rośliny *skoczek*, a może to być także formacja patronimiczna od *Skok* z formantem *-ek* lub – na południu i na Kresach – *-ko*; *Skoczzeń* SEMot I 271 od stpol. ap. *skoczzeń* 'łosoś'.

SKWERES I PODOBNE

SNW podaje 525 osób o nazwisku *Skweres*: 9 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 14 gdańskim, 10 słupskim, 161 poznańskim, 59 sieradzkim, 39 łódzkim, 33 warszawskim, 31 katowickim; 1 *Skweręć* w woj. poznańskim; 7 *Skwers*: po 2 w woj. poznańskim i szczecińskim.

Poświadczeń historycznych nazwiska nie znalazłem, dominuje ono w Wielkopolsce (w woj. poznańskim), jednak ks. S. Kozierowski w swoim opracowaniu go nie ujmuje. Pochodzi na pewno od wyrazu pospolitego *skweres* ‘ambaras, kłopot’ i wywodzi się zdaniem Br 498 od łac. *quae res* ‘co za sprawa’, używanego „jeszcze w XVI w.” bez początkowego *s-*, autor tłumaczy tę postać wyrazu „popsutą łaciną” i przytacza analogiczne *kretes*, *obces*, *rwetes*, z których tylko *Kretes* odnotowany w SNW (bez podania ilości). Sych V 69 objaśnia *skweres* jako ‘bieda, nędza’. Notowane w SNW nazwiska: 1 *Skwer* w woj. poznańskim, 2 *Skwera*: po 1 w woj. poznańskim i wrocławskim; 1 *Skweras* w woj. poznańskim; 2 *Skwerek*: po 1 w woj. gdańskim i ostrołęckim; nadto z miękkim *-ń-*: 2 *Skwiera* w woj. skierniewickim; 1 *Skwieracz* w woj. toruńskim; 1 *Skwierakowski* w woj. słupskim odnieść trzeba do czasownika *skwierać*, *skwierzyć*, spokrewnionych z *skwierzyć*; szerzej o nich SEK IV 305. Jednak nazwisko 992 *Skwierawski*: 190 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 459 gdańskim, 155 słupskim wiązać trzeba z n.m. *Skwierany* w pow. bytowskim; jej n. oparta jest na rdzeniu widocznym w wyrazach *skwarzyć*, *skwarki*, mówiącym o pieczeniu, paleniu.

SOJA, SOJKA, SÓJKA, SOJKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 3367 osób o nazwisku *Soja*: 55 w woj. bydgoskim, 35 elbląskim, 39 gdańskim, 27 słupskim, 548 kieleckim, 308 katowickim, 297 krakowskim, 248 tarnobrzeskim, 243 tarnowskim, 171 rzeszowskim, 120 częstochowskim, 116 wrocławskim, 91 jeleniogórskim, 62 zamojskim; 174 *Sojak*: 1 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 55 ostrołęckim, 41 olsztyńskim; 14 *Sojc* w woj. gdańskim; 69 *Sojczyński*: 5 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 24 piotrkowskim, 18 katowickim, 14 warszawskim; 783 *Sojda*: 28 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 18 słupskim, 249 częstochowskim, 166 tarnobrzeskim, 107 kieleckim; 230 *Sojecki*: po 2 w woj. bydgoskim i słupskim, 29 gdańskim, 57 tarnobrzeskim, 29 warszawskim; 14 *Sojke*: 2 w woj. gdańskim, 11 słupskim, 1 katowickim; 5987 *Sojka*: 92 w woj. bydgoskim, 68 elbląskim, 194 gdańskim, 24 słupskim, 2620 katowickim, 428 bielskim, 392 częstochowskim, 302 opolskim, 277 tarnowskim, 226 krakowskim, 148 nowosądeckim, 137 kieleckim, 112 tarnobrzeskim, 96 warszawskim, po 88 wrocławskim i zielonogórskim; 18 *Sojke* w woj. gdańskim; 232 *Sojko*: 8 w woj. gdańskim, 100 białostockim, 88 suwalskim, 13 wrocławskim; 89 *Sojkowski*: 16 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim, 43 suwalskim, 4 siedleckim; 2857 *Sójka*: 120 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 126 gdańskim, 84 słupskim, 470 kaliskim, 260 białkopodlaskim, 194 poznańskim, 180 warszawskim, 162 kieleckim, 160 łódzkim, 112 wrocławskim, 100 sieradzkim, 97 katowickim, 73 olsztyńskim; 47 *Sójko*: 10 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim, gdańskim i słupskim, 8 suwalskim, 6 wałbrzyskim, po 5 łomżyńskim

i skierniewickim; 203 *Sójkowski*: 36 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 15 gdańskim, 21 słupskim, 25 suwalskim.

SSNO V 142–143 notuje n.os. *Sojka* od r. 1389 w Wielkopolsce, od 1427 na Mazowszu i od r. 1437 na Kresach Południowo-Wschodnich, kórą C 118 wywodzi od rzeczownika pospolitego *sojka*, potem *sójka* ‘ptak o łac. zoologicznej nazwie *Garrulus glandarius*’, notowanego w polszczyźnie od r. 1437, por. SEMot I 282. W księdze ślubów par. Kościerzyna odnotowani zostali: *Soik* Jacob 1866, *Soika* Michael 1829, *Sojka* Michael 1832, *Sojkowna* Marianna 1853, *Sojke* Franz 1868 i *Soikon* Anna 1831, *Sojecki* Augustine 1871, *Sojecka* Elizabeth 1875 (AP XII 13, 17, 141, 152, 156). Dodać trzeba, że *sojka/sójka* jest formą zdrobniałą od *soja* (B 567), *soja* ‘roślina oleista o botanicznej łacińskiej nazwie *Glycine max*’ jest późną pożyczką (notuje dopiero Swil) z hiszpańskiego *soya*, a tam dostała się z chińskiego (SWO 1024) i trudno, by stała się podstawą nazwisk.

SOKAL, SOKALSKI

I PODOBNE ORAZ POKREWNE

SNW podaje 1210 osób o nazwisku *Sokal*: 18 w woj. bydgoskim, 32 gdańskim, 4 słupskim, 325 tarnobrzeskim, 190 zamojskim, 125 lubelskim, 56 wrocławskim, 43 wałbrzyskim; 79 *Sokala*: 3 w woj. bydgoskim, 32 częstochowskim; 2307 *Sokalski*: 25 w woj. bydgoskim, 88 elbląskim, 69 gdańskim, 10 słupskim, 250 warszawskim, 178 wrocławskim, 126 katowickim, 125 zielonogórskim. Nazwiska na Pomorzu Gdańskim niepotwierdzone pomijam.

Podstawowe nazwisko *Sokal* pochodzi od n.m. *Sokal* na Ukrainie nad Bugiem, które MS 398 odnosi do wyrazu *sok*; *Sokala* powstało z wyrażenia przyimkowego: z *Sokala*, zatem *Sokala*; *Sokalski* jest formą powstałą od tej n. miejscowości.

SPICH, SPYCH, SPICHALSKI, SPYCHALSKI

I PODOBNE

SNW podaje 127 osób o nazwisku *Spich*: 3 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 19 gdańskim, 35 katowickim; 108 *Spicha*: 22 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 34 tarnowskim, 18 krakowskim, 11 kieleckim; 11 *Spichaj* w woj. poznańskim; 4 *Spichal* w woj. katowickim; 264 *Spichalski*: 155 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 45 gdańskim, 16 toruńskim; 16 *Spichala*: 12 w woj. zielonogórskim, 2 pilskim, po 1 leszczyńskim i poznańskim; 1 *Spicher* w woj. konińskim; 1 *Spichowicz* w woj. warszawskim; 186 *Spych*: 15 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 15 gdańskim, 52 konińskim, 37 gorzowskim, 14 poznańskim; 3 *Spycha*: 2 w woj. sieradzkim, 1 poznańskim; 761 *Spychaj*: 20 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 1 słupskim, 90 poznańskim, 49 wrocławskim, po 29 szczecińskim i tarnobrzeskim; *Spychala* 0; 5 *Spychalla* w woj. pilskim; 3511 *Spychalski*: 559 w woj. bydgoskim, 69 elbląskim, 264 gdańskim, 37 słupskim, 1441 poznańskim, 348 wrocławskim, 243 kaliskim; 29 *Spychał*: 12 w woj. bydgoskim, 4 słupskim; 4747 *Spychala*: 157 bydgoskim, 32 elbląskim, 71 gdańskim, 72 słupskim, 222 leszczyńskim, 205 kaliskim, 141 katowickim, po 101 warszawskim i katowickim; 7 *Spychała*: 3 w woj. elbląskim, 4 piotrkowskim; 14 *Spychałowicz*: 9 w woj. kaliskim, 5 katowickim.

SSNO V 156 notuje z Kazimierza pod Krakowem formę patronimiczną *Spychowic* od *Spych*. Na Pomorzu Gdańskim zaświadczeń jest niewiele: w r. 1772 w Piastoszynie na Kosznajderii zapisani zostali Martin *Spichal* i Andreas *Spichal* (Rink 108), wcześniej, bo w r. 1664 we wsi Wielkie Książki, starostwo brodnickie, zanotowany został *Spychacz* ołęder (F XXXII 63).

Nazwiska wyliczone odniesiemy do podstawy *spychać*: *Spych* powstało wskutek derywacji wstecznej, *Spycha* wskutek tzw. konwersji; za pomocą przyrostków: *-aj* *Spychaj*, suf. *-ała* *Spychała*, formą modelową, powstałą za pomocą przyrostka *-ski* jest *Spychalski*; *Spychacz* (nazwisko historyczne) powstać mogło od rzeczownika pospolitego *spychacz* ‘robotnik lichey lub narzędzie do spychania w kupki siana po zgrabieniu’ (SJP VI 156); *Spychało* jest formą wschodniopol.; *Spychałowicz* patronimiczną od *Spychał(a)*, jak to zostało powiedziane już wyżej. Warianty fonetyczne wyliczonych nazwisk sprowadzają się do niem. substytucji pol. *ł* przez *l*, przejście *y* w *i* tłumaczyć możemy północnopol. gw. zrównaniem samogłoski *y* z *i*.

SPIEREWKA, SPIREWKA I PODOBNE

SNW podaje 260 osób o nazwisku *Spiereńka*: 65 w woj. bydgoskim, 73 gdańskim, 84 śluskim, 15 koszalińskim, 10 katowickim; 1 *Spierańska* w woj. bydgoskim; 1 *Spiereński* w woj. katowickim; 6 *Spierańka*: 4 w woj. gdańskim, po 1 śluskim i łódzkim; 15 *Spierski*: 8 w woj. łódzkim, 6 warszawskim, 1 poznańskim; 14 *Spiereńka*: 11 w woj. śluskim, 2 bydgoskim, 1 gdańskim; 29 *Spiereński*: 7 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 15 toruńskim, 2 krakowskim, 1 katowickim.

Historycznie nazwisko rzadko trafiało do źródeł pisanych, spotkałem tylko jedno poświadczenie z r. 1765, mianowicie w Trzebuniu, pow. kościerski, zapisany został *gbur* czynszowy Wojciech *Spiereńka* (F LXXXVIII 168), do dziś w tej wsi i w sąsiednim Raduniu mieszkają Spierewkowie.

Na południowych Kaszubach nazwisko jednoznacznie kojarzone jest z podstawą *spierac* *sã* ‘wieść spór, sprzeczać się, klócić się’, *spierka* ‘sprzeczka, kłótnia, utarczka słowna’, *spierny* ‘kłótniwy’; stąd możliwy wyraz pospolity *spierenka* ‘kłótnik, awanturnik’, który dał podstawę nazwisku *Spiereńka*, przy zwężonej wymowie *é Spiereńka* (choć forma ta powstać mogła także pod wpływem niem. odczytania *-ie-* jako *-i-*, jak niem. *die* czytamy *di*), wariantywnie *Spierańka*, modelowo *Spiereński* lub *Spierański*, choć te ostatnie warianty mogą pochodzić od urzeczownikowionego przymiotnika **spierenski/spierański* ‘kłótnik’, por. *guzdralski*, *wszędobylski*, *niwiadomski* i inne. *Spierski* może być właśnie taką formą (SNW możliwego nazwiska **Spierała* nie notuje). Sych V 136 podaje *Spiereńka* ‘nazwisko kaszubskie’ i formę zdrobniałą *Spiereńuszcza*, zanotował je w Kruszynie i Windorpiu na południu Kaszub.

SPRETKA, SPRETKE, SPRETKO

SNW notuje 36 osób o nazwisku *Spretka*: 1 w woj. elbląskim, 28 gdańskim, 4 śluskim, 3 wrocławskim; 30 *Spretke*: 2 w woj. elbląskim, 28 gdańskim; 2 *Spretko* w woj. gdańskim.

Jest to nazwisko pochodzenia niem., można je wywieść od dolnoniem. *Spreit*, *Spreet* ‘żerdź, drąg, najczęściej rozwidlona na jednym końcu, używana często w masztach na łodziach rybackich’ (H-W 303) z dolnoniem. suf. *-ke*; w tym ujęciu *Spretka* jest formą spolszczoną przez wymianę końcówki *-e* na *-a*. Hellf 192 s.v. *Spreta* podaje górnoniem. *Sprete* ‘miejsce do rozkładania lnu lub konopi’; średnio-wysoko-niem. *spreiten* ‘rozpościerać, rozkładać’; nadto średnio-dolno-niem. *spret* ‘rozwora, spinająca przód i tył wozu’. Są to więc etymologicznie powiązane wyrazy o różnych znaczeniach realnych.

STARK, STARKE, STARCK, SZTARK, STARKOWSKI I PODOBNE

SNW notuje 573 osoby o nazwisku *Stark*: 22 w woj. bydgoskim, 233 gdańskim, 5 słupskim, 47 poznańskim, 40 katowickim, 30 opolskim; 34 *Starke*: 11 w woj. gdańskim, 9 katowickim, 5 krakowskim, 4 leszczyńskim; 2 *Starker*: po 1 w woj. warszawskim i opolskim; 17 *Starkman*: 10 w woj. kieleckim, 6 katowickim, 1 lubelskim; 337 *Starkowski*: 2 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 14 słupskim, 73 poznańskim, 48 warszawskim, 41 zielonogórskim; 10 *Starck*: 1 w woj. gdańskim, 6 warszawskim, 3 krakowskim; 685 *Starek*: 11 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 8 gdańskim, 184 lubelskim, 55 zielonogórskim, 51 krakowskim, 47 kaliskim, 38 katowickim, 33 koszalińskim; 92 *Starkeo*: 1 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 29 chełmskim, 16 warszawskim; 281 *Sztark*: 9 w woj. gdańskim, 8 słupskim, 48 kaliskim, po 33 warszawskim i ciechanowskim, 19 szczecińskim; 1 *Sztarkier* w woj. gdańskim; *Sztarek* 0. Wiele innych od (ostatecznie) podstawy *stary* pomijam.

SSNO V 190 notuje od r. 1481 nazwisko *Starkeo* z Kresów Południowo-Wschodnich i *Starkeo* z r. 1398 (według brzmienia tytułu źródła niezlokalizowane). Na Pomorzu Gdańskim omawiane nazwisko było często notowane: w par. Jeleńcz pod Tucholą utrwaleni zostali m.in.: chrzczony w r. 1735 filius Michaelis et Catharinae *Sztarkow* Josephus de Kęsowo Minor; tenże Michael *Sztark* zapisany został w r. 1742; w r. 1752 ksiądz ochrzcił Michaelis et Elisabethae *Stark* luth.[eranorum] filiam Catharinam z Jeleńcza; w r. 1766 notowany jest Andreas *Stark* z Brzuchowa w tejże parafii; z Bralewnicy w r. 1770 ochrzczony został Andrae et Magdalene *Sztark* Hortulani ‘ogrodnika’ filius Andreas i wielu innych katolików i protestantów (Szuta); Paweł i Jadam *Starek* odnotowani zostali w r. 1662 w Stolcenbergu (dziś Chełm) pod Gdańskiem; w r. 1762 niejaki *Starek* (bez imienia) w archiwaliach pelplińskich; Gregorij *Starek* w r. 1710 w księdze par. Pogódki pod Skarszewami; w r. 1789 Johan *Starek* w Starej Kiszewie (Damps 286); w r. 1811 w Suchej Hucie (*Trockenhütte*) mieszkał Martin *Stark* (Muhl 194); w Kościerskiem w r. 1647 w Starym Barkoczinie żyła Gertruda *Starcken* (F XXXIX 154–155); kataster fryderycjański z r. 1773 zawiera wpisy: w Nowej Kiszewie Paul *Stark* i Jacob *Starck* w Wielkim Klińcu; W. Heidn, najczęściej za katastrem fryderycjańskim z r. 1773 (56, 172, 236, 237, 243, 458, 507, 508) notuje *Starków* w Buszkowach pod Gdańskiem, Martin *Stark* mieszka w Hopowie, wcześniej w r. 1720 w tejże wsi Jürgen *Starck*, w r. 1730 Michael *Starck* w Kłobuczynie; nazwisko dało początek n. wsi *Starkowa Huta* w par. Szymbark, notowanej po raz pierwszy w r. 1664 *Starkowa Hutta*, po niem. *Starkhütte* (zob. E. Breza, *Miejscowości gminy Somonino*, Somonino 1999, s. 64–65).

Jest to nazwisko homonimiczne, można je objaśnić polonistycznie lub germanistycznie. Polonistycznie wywiedziemy je od przymiotnika *stary* z formantem *-ek*, czyli *starek* ‘człowiek stary’ o różnym znaczeniu realnym ‘ojciec’, ‘dziadek’, ‘teść’ i odpowiednio forma żeńska *starka* ‘matka’, ‘babcia’, ‘teściowa’ (Sych V 154); analogicznymi strukturami są *wesołek* ‘człowiek wesoły’, *śmialek* ‘człowiek śmiały’, w nazwiskach *Dobrek*, *Szarek*. W germanistycznej interpretacji podstawą nazwiska jest niem. przymiotnik *stark* ‘silny, mocny’. Ponieważ na północy Polski, dziś tylko na północnych i środkowych Kaszubach, tzw. *e* ruchome zanika, dlatego pol. *starek* i nazwisko *Starek* brzmi *stark* i *Stark*, pisane niekiedy z niem. *Starck*, czytane po niem. *Štark*, pisane *Sztark*, niemczone także przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*: *Starke*. Niekiedy Niemcy dodali do nazwiska *Stark* strukturalny człon *-mann* < *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’, niekiedy w niem. przymiotniku pojawiała się końcówka *-er*. *Starker* i spolszczone *Sztarkier*, *Starkowski* jest strukturą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-owski* od podstawy *Stark*.

Starość jest łatwo dostrzegana i (najczęściej) nie lubiana cechą, dlatego często ujawnianą w przezwiskach, które przeszły do roli oficjalnych nazwisk, por. np. łac. przydomki (*cognomina*) *Seneca*, utrwalony w nazwisku starożytnego retora Seneki Starszego (ok. 55 przed Chr. – 40 po Chr.) i jego syna Seneki Młodszego (zm. 47 r. po Chr.), poety, filozofa i retora; *Seneciannus*, *Senecilla*, *Senecio*, *Senex*, *Senecius*, *Senecia*, *Seneciosa*, *Senilis* i innych (IC 301), pochodnych ostatecznie od przymiotnika *senex*, *sen-is* ‘stary’, niem. nazwisko *Alt* (w SNW 21 osób) od przymiotnika *alt* ‘stary’, pol. *Stary* u 192 osób, *Staruch* u 569 osób; *Staręgo* u 56, z tego 15 w woj. gdańskim, 29 krośnieńskim i wiele innych.

STAROSTA, STAROSTKA, STAROSTECKI, STAROSZCZYK I PODOBNE

SNW podaje 39 osób o nazwisku *Starost*: po 4 w woj. elbląskim i kieleckim, 27 gdańskim, 3 warszawskim; 2803 *Starosta*: 27 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 172 gdańskim, 14 słupskim, 585 poznańskim, 264 katowickim, 244 konińskim, 149 łódzkim, 141 warszawskim, 88 szczecińskim, 82 białostockim, 78 opolskim, 73 skierniewickim, 66 gorzowskim, 56 kaliskim; 369 *Starostecki*: 1 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 28 gdańskim, 29 słupskim; 630 *Starostka*: 12 w woj. elbląskim, 15 gdańskim, 11 słupskim, 177 tarnowskim, 70 piotrkowskim, 64 katowickim.

W r. 1560 w Świetlinie, ziemia lęborska, zanotowany został Matze *Staroste*, a w r. 1582 w Łęczycach Absolon *Starost* (WD 461, 547).

Od wieloznacznego rzeczownika *starosta* i jego zdrobnienia *starostka* (zob. L V 441, SJP VIII 715), *Staroszczyk* to forma deminutywna, zdrobniała od *starosta*, a *Starostecki* modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-ski*.

STAUBACH I PODOBNE

SNW podaje 64 osoby o nazwisku *Staubach*: 3 w woj. bydgoskim, 35 gdańskim, 23 słupskim, 2 poznańskim, 1 wałbrzyskim.

Nazwisko pochodzi od n. terenowej (najprawdopodobniej n. potoku) *Staubbach* w Szwajcarii, w Lauterbrunnental (Zoder II 649), n. terenowa z kolei zawiera w I członie rzeczownik *Staub* 'pył, proch, kurz', w II *Bach* 'strumień, potok'. Por. 17 osób o nazwisku *Staub*: 15 w woj. katowickim, po 1 lubelskim i radomskim; 1 spolszczone przez dodanie końcowego -a: *Stauba* (por. *Kreft* > *Krefta*) w woj. krakowskim (por. NP II 438) i w zapisie spolszczonym: 1 *Sztaube* w woj. ciechanowskim, może także 22 *Sztaber*; 17 *Sztaberek*: 1 w woj. gdańskim; 35 *Sztaberski*; 1 *Sztabka* w woj. warszawskim; 4 *Sztaborowski*; 9 *Sztaborowski*: 5 w woj. gdańskim, po 2 częstochowskim i piotrkowskim; 1 *Sztabowski* w woj. kieleckim; może także zapisy 71 *Sztomber*; 3 *Sztomberek*: 1 w woj. gdańskim, 2 warszawskim; 50 *Sztomerski*; 29 *Sztombka*, *Sztomborski* w woj. ostrołęckim; 197 *Sztompka*: 20 gdańskim; 37 *Sztompke*; 3 *Sztompko*. Jak widać, te ostatnie plasują się głównie poza Pomorzem Gdańskim.

STEGER, STEGART, STEGERT, STEGERHUETTE, STEGNER I PODOBNE

SNW podaje 9 osób o nazwisku *Steger*: 5 w woj. warszawskim, 4 katowickim; *Stegar* 0; 16 *Stegart*: 13 w woj. gdańskim, 3 elbląskim; 2 *Stegert* w woj. gdańskim; 1 *Stegerhutte* w woj. gdańskim; 1 *Stegerhutte* w woj. gdańskim; 19 *Steg*: 12 w woj. krakowskim, 4 katowickim, 3 nowosądeckim; 14 *Stega*: 8 w woj. krakowskim, 4 lubelskim, po 1 rzeszowskim i szczecińskim; 1 *Stegan* w woj. katowickim; *Stegańska* 0; 9 *Steganski*: 8 w woj. warszawskim, 1 poznańskim; 18 *Stege*: 11 w woj. łódzkim, 3 wałbrzyskim, po 2 wrocławskim i zielonogórskim; 5 *Stegeman*: 3 w woj. opolskim, po 1 nowosądeckim i pilskim; 11 *Stegemann*: 9 w woj. gdańskim, 2 opolskim; 3 *Stegemöller* w woj. ślupskim; 1 *Stegemüller* w woj. zielonogórskim; 99 *Stegenda*: 19 w woj. bydgoskim, po 6 gdańskim i łódzkim, 1 ślupskim, 36 konińskim, 15 wrocławskim; 1 *Stegenga* w woj. wrocławskim; 53 *Stegenka*: 40 w woj. warszawskim, 13 skierniewickim; 10 *Stegenko* w woj. warszawskim; 73 *Stegent*: 7 w woj. gdańskim, 36 pilskim, 16 konińskim, 6 katowickim, 5 lubelskim; 73 *Stegenta*: po 5 w woj. gdańskim i plockim, 39 konińskim, 7 poznańskim, po 4 gorzowskim i toruńskim; *Stegermajer* 0; *Stegermayer* 0; *Stegeda* 0; 1 *Stegeta* w woj. konińskim; 17 *Stegienda*: 7 w woj. bydgoskim, 7 konińskim; 108 *Stegienka*: 2 w woj. gdańskim, 52 skierniewickim, 48 warszawskim, 5 koszalińskim; 180 *Stegienko*: 101 w woj. skierniewickim, 60 warszawskim, 9 koszalińskim; 10 *Stegient*: po 4 w woj. legnickim i poznańskim, 2 wrocławskim; 132 *Stegienta*: 6 w woj. bydgoskim, 5 ślupskim, 63 konińskim, 38 koszalińskim, 12 łódzkim; *Stegienko* 0; *Stegiera* 0; 6 *Stegierski*: 5 w woj. lubelskim, 1 katowickim; 3 *Steginka* w woj. skierniewickim; 3 *Stegint* w woj. konińskim; 3 *Steginta*: 2 w woj. bydgoskim, 1 konińskim; 7 *Stegintka* w woj. konińskim; 99 *Steginski*: 3 w woj. elbląskim, 39 warszawskim, 22 radomskim, 8 konińskim; 62 *Stegman*: 3 w woj. gdańskim, 21 opolskim, 15 warszawskim; 51 *Stegmann*: 10 w woj. gdańskim, 26 pilskim, 7 katowickim, po 4 opolskim i toruńskim; 1 *Stegmiller* w woj. opolskim; 75 *Stegner*: 10 w woj. gdańskim, 49 warszawskim, 9 wrocławskim; 103 *Stegnerski*: 1 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 19 gdańskim, 3 ślupskim, 88 olsztyńskim, 11 wałbrzyskim, po 8 pilskim i wrocławskim; 23 *Stegnicki*: 11 w woj. toruńskim, 7 wrocławskim, 5 ciechanowskim; 1 *Szteger* w woj. warszawskim; 12 *Sztegerhite* w woj. elbląskim; 39 *Sztegnier*: 28 w woj. zielonogórskim, 6 warszawskim, 4 katowickim; 1 *Sztegryn* w woj. warszawskim.

Bogata to rodzina etymologiczna, a może dwie: pol. i niem., które na siebie oddziaływały, należą zresztą do rdzenia indoeuropejskiego (Br 529 s.v. *ścieżka* i *ściagać*). Porządek genetyczny tych nazwisk da się uporządkować następująco: *Steg/Stege*, spolszczone przez polszczącą wymianę końcowego *-e* na *-a* (lub dodanie do wygłosu spółgłoskowego samogłoski *-a*, jak np. *Kreft* > *Krefta*), tj. *Stega*, rozszerzone przyrostkiem *-an* do postaci *Stegan*, od tego powstała formacja modelowa za pomocą przyrostka *-ski*: *Stegański*; od niem. *Steg*, powstała za pomocą przyrostka *-er* forma *Steger/Szteger*, a od tego spolszczenie czy „uszlachcenie” za pomocą wspomnianego przyrostka *-ski*: *Stegierski*; do *Steger* dodano analogiczne *-t* (por. nazwiska *Wichert*, *Richert*) i stąd forma *Stegert*; *Steger* spolszczony został przez wymianę *-er* > *-ar* (typ *Pelzer* > *Pelzar*, o czym szerzej w Rk Gd XLV/2, 1985, s. 139–158) na *Stegar*, a z analogicznym końcowym *-t*: *Stegart*; forma *Sztegrzyn* to niem. postać żeńska jak niem. *Lehrerin*, *Schülerin* ‘nauczycielka, uczennica’ od *Lehrer*, *Schüler* ‘nauczyciel, uczeń’. Od niem. ap. *Steg* ‘ścieżka’ powstało nazwisko *Stegeman(n)* na ‘tego, co nad ścieżką mieszkał lub wytoczył czy wykonywał ścieżki’. Z kolei nazwisko *Stegemüller* mógł otrzymać młynarz (górnikiem. *Müller* = dolnioniem. *Möller* to ‘młynarz’), który miał młyn nad ścieżką, Zoder II 654 podaje także n.m. *Stegmühle* w Dolnej Saksonii, Wirtemberdze, Bawarii, tak że nazwisko to może wskazywać na mieszkańca tych miejscowości. Od miejscowości *Stegerhütte* pochodzi tak samo brzmiące nazwisko, zapisane także przez *-hütte* według zwyczaju transkrypcji niem. *ü* jako *ue* oraz spolszczone *Sztegerhite*. W nazwisku *Stegmayer* II człon *-mayer*, pochodny od *Meier* ‘dzierżawca’ jest raczej strukturalny, bo trudno sobie wyobrazić, by ktoś wydzierżawił ścieżkę. Nazwiska *Stegent*, *Stegeda*, *Stegenga*, *Stegenka* albo są derywowane od nazwiska *Steg*, albo pochodzą od słowiańskiego, w tym też pol. *ścieżka*, *stegna*; *Stegner* jest nazwą mieszkańca *Steggen*, po pol. *Stegna*, w pow. słupskim (R II 710, nieomówiona w RzD I) czy *Steegeen* – *Stegna*, pow. gdański, zdaniem SEMiG 368 notowana w XIV w., oraz *Steegeen* – *Stegny*, pow. pasłęcki. Jak już powiedziałem, pol. rzeczowniki *ścieżka*, *stegna* (roztrząsania etymologiczne zob. Bor 613) oddziaływały na niem. *Steg* ‘ścieżka’, spokrewniony z czasownikiem *steigen* ‘wstępować’ (Kluge 698).

Na koniec dopowiedzieć trzeba, że wieś *Rzeczynica* w pow. człuchowskim od czasów krzyżackich nazywała się *Stegers* (R II 710), spolszczone na *Sztegry*, *Sztegrom*, *Sztegromy* (zapisy z II pol. XVII w.); eponimem tej n. był soltys *Stegir*, o czym pisałem w JP LXXII, 1992, s. 174–177.

STOCH, STOCHEL, STOCHOWICZ I PODOBNE

SNW podaje 871 osób, noszących nazwisko *Stoch*: 2 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 327 nowosądeckim, 263 krakowskim, 64 katowickim, 31 tarnowskim; 4 *Stoch-Michna* w woj. gdańskim; 641 *Stochaj*: 15 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 386 pilskim, 44 poznańskim, 34 gorzowskim, 31 katowickim, 22 szczecińskim; 642 *Stochel*: 3 w woj. gdańskim, 152 tarnowskim, 150 częstochowskim, 120 krakowskim, 104 katowickim; 20 *Stochelski*: 1 w woj. bydgoskim, 10 nowosądeckim, 7 katowickim; 43 *Stochlak*: 5 w woj. gdańskim, 35 warszawskim, 2 lubelskim, 1 radomskim; 100 *Stochliński*: 10 w woj. gdańskim, 51 tarnowskim, 18 krakowskim; 173 *Stochla*: 4 w woj. bydgoskim, 73 rzeszowskim, 35 koszańskim; 79 *Stochniak*: 2 w woj. gdańskim, 29 zielonogórskim,

17 wrocławskim, 11 warszawskim, 10 opolskim; 210 *Stochnialek*: 10 w woj. gdańskim, 8 ślupskim, 66 częstochowskim, 32 sieradzkim, 19 szczecińskim; 44 *Stochniok*: 1 w woj. gdańskim, 40 katowickim, 3 opolskim; 4 *Stochowiak* w woj. bydgoskim; 17 *Stochowicz*: 8 w woj. elbląskim, 4 gdańskim; 2 *Stochwicz* poza Pomorzem Gdańskim.

W r. 1560 w Nowej Wsi Lęborskiej odnotowani zostali chłopci: Peter *Stoche* i Hans *Stoche* (WD 395, 396). W r. 1712 w Kępie Kaszubskiej, pow. lęborski, występuje Andres *Stoch* (F XLVI 68).

Podstawowe nazwisko *Stoch* to zdrobnione im. od notowanych im. dwuczłonowych *Stoigniew*, *Stojmir*, *Stojślaw* (Mal I 115), powstałe jak np. *Roch* od *Rościślaw*. W zapisach historycznych *Stoche* końcowe *-e* pojawiło się jako wynik niemczenia, jak np. *Guse*, *Sampe* w nazwiskach *Gusz*, *Szump*; *Stochel*, *Stochaj* to dalsze zdrobnienia od im. *Stoch*; *Stochlak* i *Stochowicz* są formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak*: *Stochlak* od *Stochel* i *-owicz*: *Stochowicz* oraz *Stochwicz*; w tym ostatnim nazwisku (czy wcześniej jeszcze imieniu) zanikło wskutek inicjalnego akcentu *-o*: *Stochowicz* > *Stochwicz*, jak *Brochwicz* z *Brochowicz*, *Machwicz* z *Machowicz*; w postaciach *Stochła* stwierdzamy przyrostek *-la*, a w *Stochniał* przyrostek *-niał* (możliwe *-ał* od *Stochna* czy *Stochno*).

STOF, STOFFA, STOFFER

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Stof* w woj. katowickim; 26 *Stoff*: 7 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 10 katowickim, 6 toruńskim; 7 *Stofel* w woj. wrocławskim; 10 *Stoffa* w woj. gdańskim; 30 *Stoffer*: 12 w woj. zamojskim, 6 legnickim, po 4 koszańskim i kieleckim.

Podane nazwiska pochodzą od końcowej części im. *Krzysztof* w jęz. niem., tj. *Christoff*, *Kristoff*, *Christof* i *Christoffer*, a więc *Stof* i *Stoff* od *Kristoff*, *Christof* lub *Christoffer*, *Stofel* z obocznym *-l*, *Stoffa* jest formą dop. l.poj. od *Stoff* (syn *Stoffa*, zatem *Stoffa*) albo formą spolszczoną za pomocą *-a* (por. *Krefta* od *Kreft*: dolnoniem. *Kreft* ‘rak’) od *Stoff*. Por. jednak także dolnoniem. *Stoff* ‘kurz, pył, proch’, o których w NP II 438 i nazwisko *Staubach* (zob. s.v.).

Imię *Krzysztof* jest neologizmem chrześcijańskim, powstałym w jęz. gr. od gr. *chrístós* ‘pomazany, Pomazaniec’ (odpowiednik hebr. *Mejasz*) i imiesłowu *phóros* ‘niosący, noszący’ od *pheréin* ‘nosić’, czyli ‘noszący Chrystusa’, a takim powinien być każdy chrześcijanin. Na imieniu oparta jest legenda chrześcijańska o Krzysztofie przenoszącym ludzi przez rzekę, w tym i Zbawiciela świata, a w konsekwencji Krzysztof obrany został patronem kierowców. Jako *Krzysztof* przejęte do polszczyzny w XIV w. (Mal III 266). Według SIW im. *Krzysztof* nosi 645 339 mężczyzn, a żeńskie *Krzysztofa* 2534 kobiety.

Tworzenie im. zdrobniałych od końcowej części im. podstawowych jest zjawiskiem częstym, a od tak powstałych imion tworzone nazwiska, np. *Bastian* od *Sebastian*, *Firyn* od *Zefiryn*, *Lol(l)* od *Karol* (w języku dzieci *Kaloł*), *Tor* od *Wiktor* (możliwe jednak także od germ. boga piorunów *Tor* lub *Donar*), częsty to proces w jęz. niem., np. *Lenz* od *Lorenz* (u dzieci *Lolenz*). W opisywany sposób powstają zwłaszcza im. kobiece, np. 3646 *Iga* od *Jadwiga*, *Rita* od wł. *Margherita*, *Sandra* od wł. *Alessandra*, *Nora* od *Eleonora* i wiele innych.

W gm. Nowa Karczma, pow. kościerski, jest wieś *Sztofrowa Huta*, zapisana po raz pierwszy w r. 1670 *Stoffers-Hutt*, potem nazywana też *Sztoferowo* 1893, zawdzięczająca nazwę nazwisku *Sztoffer*, poświadczonemu w r. 1747 w dzisiejszej Kościerskiej Hucie (PMT I 116); dziś SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Sztofer* w woj. katowickim; 25 *Sztof*:

1 w woj. elbląskim, 11 w albrzyskim. Współcześnie nazwisko *Stoff* kojarzyć się będzie każdemu znającemu jęz. niem. z rzeczownikiem *Stoff* 'material'. Dodać można, że w niektórych wypadkach takiej interpretacji wykluczyć nie można (nazwisko wskazywałoby wtedy na producenta lub sprzedawcę materiałów), jednak wywód odmienny jest bardziej systemowy i przekonujący. Również autorzy niemieccy (Zoder II 674, 675, DF 645) wywodzą niem. nazwiska *Stoff*, *Stoffel* i pochodne od im. *Christophorus* 'Krzysztof'.

STOLCENBERG, STOLZENBERG, STOLZENBURG

SNW podaje 12 osób pisanych *Stolzenberg*: 11 w woj. opolskim, 1 wrocławskim; 7 *Stolzenberg* w woj. opolskim; 14 *Stolzenburg*: 9 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim.

Kataster fryderycjański z r. 1773 poświadcza w Dziemianach: Adam *Stolzenberg* i w Gostomiu: *Stoltenberg* (obie wsie w pow. kościerskim), w połowie XIX w. właścicielem ziemskim w Stężycy, pow. kartuski, był niejaki *Stolzenburg*, który sprowadzał do Stężycy niemieckich robotników z Pomorza Zachodniego (Heidn 603).

Nazwiska pochodzą od niem. (etymologicznie) n.m., R II 714–715 podaje *Stolzenberg* – po pol. *Chelm* pod Gdańskiem (dziś dzielnica Gdańska); *Różanki*, też *Stolzenberg* O.P. – *Różanki Mokre* oraz *Stolzenberg Forst* – *Różaneckie Łasy*, pow. gorzowski; *Stolzenberg* – *Ślawoborze*, pow. kołobrzeski (nieopracowane przez RzD I ani SNH); *Stolzenberg* – *Wyreba*, pow. lubański, woj. wrocławskie; *Stolzenberg* – *Stolec*, pow. szczeciński wiejski. Miejscowości dotąd nie zostały opracowane pod względem onomastycznym, jedynie o Chelmie pod Gdańskiem pisze obszerniej historyk niemiecki J. Muhl (passim, zwłaszcza s. 165–167), informując, że była to własność biskupa wrocławskiego, nazwę podaje z r. 1518 (wcześniej *Nova Górka*), S. Hrabec (*Nazwy dzielnic Gdańska*, Poznań 1949, s. 14, 29) z r. 1456 zu *Stoltzenberg*. Chelm jest powojennym chrztem, nawiązującym do pojęcia wzniesienia: *chel*m / *chol*m 'pagórek' (n. nie omawia H. Górnowicz w NMPG ani H. Bugalska w PMT VI). Dzisiejsze rozmieszczenie nazwiska wskazywałoby na to, że *Stolzenberg* wywodzi się z śląskiej *Wyreby*, choć pamiętać trzeba, że członny niem. *Berg* 'góra' i *Burg* 'zamek, gród' często wymieniały się. Człon I n.m. *Stolzenberg* zawiera raczej nazwisko *Stolz*, jest więc dzierżawczy.

STOLP, STOLPE, STOLPA, STOLPER

SNW podaje 193 osoby pisane *Stolp*: 35 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 14 gdańskim, 64 toruńskim, 48 pilskim, 18 katowickim, 5 jeleniogórskim; 117 *Stolpe*: 35 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 18 warszawskim, 8 ostrołęckim, 5 leszczyńskim, 2 zielonogórskim; 135 *Stolpa*: 3 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 38 gdańskim, 42 słupskim, 9 katowickim, po 4 bielskim, kaliskim i koszalińskim; 32 *Stolpa*: po 13 w woj. bydgoskim i słupskim, 3 katowickim, 2 warszawskim, 1 koszalińskim; 1 *Stolpo* w woj. ciechanowskim; 1 *Stolper* w woj. katowickim.

SSNO VII 241 notuje z Torunia, Nowego Miasta Conrada *Stolpen*, co redakcja odczytuje *Stolp* z r. 1453. Nazwisko było historycznie notowane na Krajnie: bapt. [isavi] Joannem Christianum Friderici *Stolp* 1769, inter Fridericum *Stolp* 1769, Johan

Stolp 1805, Joanni et Elisabeth *Szłtolpe* filius 1817, Joanni *Szłtolp* filia 1822, Hedvigis *Szłtolpowa* 1813 (LS).

Podstawowe nazwisko *Stolp* najprościej odnieść do n. miasta *Stłupsk*, notowanej historycznie *Stolp* 1227, *Stolpe* 1243, a więc od XIII w. aż po r. 1945 i pochodzącej od ap. pomorskiego *stolp* ‘słup’ (prawdopodobnie wcześniej n. rzeki *Stłupi*) (RzD I 224–225), por. jeszcze u Sych V 165 archaiczne (notowane w r. 1938 w Chmielnie) *stolpa* ‘słup, podpora’ i nazwisko 4 *Stolba* w woj. kieleckim oraz pochodne 7 *Stolbiak* w woj. poznańskim. Wariant *Stolper* jest niem. nazwą mieszkańca *Stłupska*; 5 *Szłtolpert*: 1 w woj. słupskim, 4 kieleckim zawiera wtórne analogiczne *-t*. Możliwe, że niektórzy nosiciele nazwiska *Stolp* i *Szłtolpa* zawdzięczają je ap. *stolp* i *stolpa*, por. 64 osoby o nazwisku *Stłup* i liczne warianty pochodne.

STÖWER, STOEWER I PODOBNE

SNW podaje 3 osoby o nazwisku *Stöver* w woj. słupskim; 36 *Stoewer*: 2 w woj. katowickim, 34 opolskim.

Podane nazwiska mogą być homonimiczne: na Pomorzu wywodzić się mogą od rzeczownika *staw*, kasz. *stów* z niem. suf. *-er*. E. Rzetelska-Feleszko podaje z kartoteki R. Holstena (zbiór n. terenowych, dokonany przez nauczycieli w latach trzydziestych XX w.) ze wsi Bobolin, pow. Sławno, n. terenową *Stöver Acker*, tj. po pol. ‘Pole Stawowe’ z II członem *Acker* ‘pole, rola’, por. też u Zodera nazwisko *Stöwe* i *Stöwener*, odniesione do licznych w Brandenburgii i na Pomorzu Zachodnim n. miejscowych i terenowych *Stöwen*, *Stowe*. Śląskie nazwisko *Stoewer* pochodzić może od średnio-dolno-niem. *stover* ‘łaziebnik’, tj. właściciel łaźni lub posługacz w łaźni, do którego obowiązków należało mycie, szorowanie, strzyżenie, golenie, puszczenie krwi. DF 98–99 informuje, że w średniowieczu każde miasto, choćby najmniejsze, miało łaźnię, większe miały ich kilka, np. w Regensburgu (Ratysbonie) w XIV w. było ich ponad 10. Pozostałością po nich są m.in. nazwiska *Bader* (w SNW 197 nosicieli, z tego 6 w woj. elbląskim, 19 gdańskim) i pochodne, *Bahwierz* 386 (zob. hasło *Barbier(z)*) i inne.

Zoder II 680 obok nazwiska *Stöver* podaje także formę patronimiczną *Stöving*, utworzoną za pomocą przyrostka *-ing* od średnio-dolno-niem. *stove* ‘pokój łazieny’, odpowiednika współczesnego niem. *Stube* ‘izba’. W SNW odnotowana forma z wtórnym *-t*: *Stoewert* w woj. opolskim. Omawiane nazwisko *Stoewer* nosił historyk niemiecki R. Stoewer, autor pracy o historii Kościerzyny (*Geschichte der Stadt Berent*) z r. 1894. SNW podaje także 6 osób o nazwisku *Stöber*: 2 w woj. jeleniogórskim, 4 wrocławskim, które może oddawać omówioną bazę *stover* wskutek przejścia spółgłoski *w* w *b*.

STRAPOĆ, STREP I PODOBNE

SNW podaje 79 osób o nazwisku *Strapoć*: 13 w woj. bydgoskim, 5 słupskim, po 21 koszalińskim i tarnobrzeskim, 4 walbrzyżskim; *Strep* 0; 1 *Strib* w woj. gdańskim; może także 24 *Stripling* w woj. olsztyńskim; 12 *Strippel* w woj. kaliskim; 11 *Strippentów*

w woj. gdańskim; 84 *Streb.*: 37 w woj. rzeszowskim, 14 tarnowskim, 12 katowickim; 3 *Strebe.*: 1 w woj. bydgoskim, 2 toruńskim; 30 *Strebejko.*: po 3 w woj. bydgoskim, słupskim i gorzowskim, 10 wrocławskim, 5 olsztyńskim, 4 legnickim; 1 *Strebek* w woj. toruńskim; 7 *Strebel.*: 3 w woj. poznańskim, po 2 toruńskim i walbrzyskim; 9 *Strebeyko* w woj. warszawskim; 1 *Strebko* w woj. katowickim; 1 *Strebkon* w woj. warszawskim; *Strebkowska* 0; 3 *Streblon* w woj. szczecińskim; 2 *Strblon* w woj. szczecińskim; *Strebska* 0.

Br 334, 522 dwukrotnie odnotował rzeczownik *strąpacz*; raz w artykule zbiorczym „miesiąc, nazwy miesięczne”, gdzie czytamy: „*strąpacz*, bo drogi *strzępi* (‘grudzi’)” i w ciągu alfabetycznym pod hasłem *strzęp*, gdzie o *lutym*, „co drogi *strępa*, a „strach serce w strefy *strzępa*” i rzeczownik podany obocznie *strąpacz* oraz rzeczownik zbiorowy (*collectivum*) *strzępie* i odmianę według koniugacji I *strępie/strzępie* i II *strzępi* oraz III S. Szobera *strępa/strzępa*, wiąże więc tę nazwę z rdzeniem *strzęp*. Jak to zwykle w wyrazach rzadkich, niemotywowanych i dialektalnie zróżnicowanych bywa, i tu mamy warianty z *ę* oraz z *a*, z *rz* oraz *r*. W n. własnych, niemotywowanych, ta wariantowość rdzenia mogła posunąć się jeszcze dalej: stwierdzamy tu formy z *i* w rdzeniu: *Strib*, *Strippentow*, *Striblón*, znane z kaszubszczyzny typu *cagnąc* : *cygnąc*, *trząsc* : *trżisc*; pojawia się także hiperpoprawne *b*: typ *Strebe* i wariant modelowy, powstały przy użyciu przyrostka *-owski*: *Strebkowska*.

STRYCH, STRYSIAK, STRYSZAK, STRYSIK I PODOBNE

SNW podaje 66 osób o nazwisku *Strych*: 6 w woj. gdańskim, 17 białkopodlaskim, 12 wrocławskim, po 11 warszawskim i częstochowskim, 5 gorzowskim; 6 *Strysiak*: 5 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim; 82 *Strysik*: 36 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 11 gdańskim, 10 toruńskim, po 5 radomskim i wrocławskim; 88 *Stryszak*: po 8 w woj. bydgoskim i gdańskim, 45 poznańskim, po 5 warszawskim i wrocławskim, po 4 pińskim i toruńskim; 2 *Stryszyk* w woj. gdańskim; 1 *Stryszek* w woj. bydgoskim; 58 *Stryszko*: 9 w woj. gdańskim, 16 słupskim, 27 białostockim; 192 *Stryszyk*: 146 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 12 słupskim, 17 pińskim, 5 krakowskim.

Nazwisko nosił Abdon Stryszak (1908–1995), doktor nauk weterynaryjnych w Polsce, współorganizator powojennego ruchu kaszubskiego, rodem z Domatowa w pow. puckim.

Podstawowe nazwisko *Strych* pochodzi od tak samo brzmiącego rzeczownika pospolitego *strych*: 1) ‘zgrubienie od wyrazu *stryj*’; 2) ‘zebrak, dziad’; 3) też ‘dziadek do orzechów’ (por. Br 521). Homonimiczne to *strych* ‘miara’ *pod strychem* i *strych* ‘poddasze’, pomorskie ‘góra’ (Br 521). Formy patronimiczne *Stryszak*, *Stryszek* (na północy Polski *Stryszyk*), *Stryszyk*, pisane także *Stryszyk* i *Strysik*, utworzone za pomocą przyrostków *-ak*, *-ek*, *-ik*; formą wschodniopol. jest *Stryszko*; modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-owski*: *Strychowski* u 114 osób poza Pomorzem Gdańskim.

STRZELKA, STREHLKE, STREHLKA, STRELKE I POCHODNE ORAZ PODOBNE

SNW notuje 96 osób o nazwisku *Strzelka*: 12 w woj. bydgoskim, 63 gdańskim, 6 słupskim, 10 poznańskim, 4 toruńskim; 20 *Strzelkowski*: 13 w woj. gdańskim, 6 kaliskim; 30 *Strehlke*: 22 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim; 1 *Strehlka* w woj. bydgoskim; 24 *Strelke*: 5 w woj. bydgoskim, po 3 gdańskim i słupskim, 7 radomskim, 6 wrocławskim; 1 *Strehelke* w woj. gdańskim; 58 *Strehl*: 7 w woj. bydgoskim, po 8 gdańskim i słupskim, 16 opolskim; 1 *Strehlak* w woj. słupskim; 9 *Strehlan*: 4 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim, gdańskim, katowickim, opolskim i toruńskim.

W Nowym Barkoczinie pod Kościerzyną r. 1686 notowany krawiec Krystyan *Strelke* (F XXXIX 122), *Strölke* Andreas, krawiec, notowany r. 1783 wśród obywateli Chojnic, przybyły tu z młyna czernikowskiego pod St. Kiszewą i zmarły 22 I 1828 (BBK 66); Math. *Strehlka* notowany r. 1773 w katastrze fryderycjańskim. Nazwisko dało początek wsi *Strzelki* pod St. Kiszewą w pow. kościerskim (PMT I 112–113). Samo nazwisko pochodzi od rzeczownika *strzalek*, notowanego w SW VL 476 z kwalifikatorem *rządsko używane* czy może regionalnie także *strzelek*. Nazwisko zostało niemczone morfologicznie przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*, fonetycznie przez wymianę grupy spółgłoskowej *strz-* na *str-* i ortograficznie przez dodanie niemego *h*. Dodać jeszcze trzeba, że niemczone postaci *Strehlke* czy *Strelke* spolszczono przez wymianę końcowego *-e* na *-a*. Formę pochodną *Strzelowski* utworzono modelowo za pomocą przyrostka: *-owski*, a *Strehlak* i *Strehlan* powstały od czasownika *strzelać* za pomocą przyrostków *-ak* i *-an*.

STUCKE, STUCKI, STUCZKA, STUCZKO, STUCZYŃSKI

SNW podaje 29 osób o nazwisku *Stucke*: po 11 w woj. bydgoskim i toruńskim, 3 katowickim, 2 szczecińskim; 185 *Stucki*: 40 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 34 gdańskim, 24 poznańskim, 14 toruńskim; 3 *Stuczewski* w woj. gdańskim; 23 *Stuczka*: po 8 w woj. bydgoskim i gdańskim, 4 słupskim; 19 *Stuczko*: 9 w woj. gdańskim, 10 krakowskim; 774 *Stuczyński*: 97 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 25 gdańskim, 2 słupskim, 101 toruńskim, 70 konińskim, 60 krakowskim, 44 warszawskim, 39 wrocławskim, 26 skierniewickim.

W r. 1676 w Chrzastowie, starostwo człuchowskie, zanotowany został Jakub *Stucke* i Jakub *Stucka*, w Rozworach Marcin *Stuck*, Jan *Stuck* w Gwieżdzinie; r. 1696 w Słupi Marcin *Stucka*, Jerzy *Stucka* i Jakub *Stucka*; w Strzeczonie Jerzy *Stucka*, w Debrznie Michał *Stucka* i Hans *Stucka* (ISC 12, 17, 21, 74, 117). Wśród obywateli Chojnic zanotowani zostali: r. 1555 *Stutzke* Michel, r. 1581 również *Stutzke* Michel, tkacz (*Tuchmacher*), syn mieszczanina (*Bürgersohn*), prawdopodobnie syn poprzednika, r. 1584 *Stutzke* Peter o tym samym zawodzie i rodowodzie; r. 1595 *Stutzke* Melchior; r. 1845 *Stutzki* Martin, murarz, przybyły do miasta z Człuchowa, katolik (u poprzednich wyznanie niepodane), liczący lat 28 (BBK 17, 23, 26, 84); r. 1836 w Cerkwicy wymieniony Paul *Stutzki* (Ring 31).

Podane nazwiska udokumentowane zostały historycznie, jak widzimy, na południu Kaszub, pochodzą ostatecznie od rzeczownika *sztuk*: 1) 'kawał pola, pajda chleba';

2) ‘jednostka czegoś’ (z pol.), zapożyczone z niem. *Stück* ‘ts.’ Przez dodanie końcowego *-e* powstał wariant *Stucke*, spolszczony przez wymianę końcowego *-e* na *-a* – *S(ż)tuc(ż)ka*, po dodaniu przyrostka *-ski*: *Stuc(ż)ki* i rozszerzonego *-iński*: *Stuczynski*.

SUBKAU

W *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 86) odnotowany został *Subkau* Julius w r. 1848, rzeźnik (*Fleischer*), ewnagelik w wieku 25 lat, przybyły tu z Neu Ruppin; dziś znane miasto powiatowe Neuruppin w obwodzie Poczdam; EW 40, 199 wywodzą tę nazwę od połabskiego rzeczownika *rupa* ‘jama, dół’, może też ‘dół z wodą’. SNW takiego nazwiska nie notuje, nie ujawniają także znane mi monografie antroponiczne niemieckie; wywieść je trzeba od n.m. *Subkony* w pow. tczewskim, notowanej od r. 1282 *Sobcono*, *Sobkow* 1290, *Supkau* 1464, *Subkau* 1789 i pochodnej od n.os. *Sobek* < *Sobiesław* (PMT II 132–133). Prawdopodobnie protoplasta tego nazwiska wyprowadził się do Brandenburgii, tam określany był w swej wsi *Subkau* i pod tym nazwiskiem jego potomek wrócił do Chojnic. Dostępne mi monografie niemieckie tego nazwiska nie notują, nie notuje także SNW, jak to już powiedziano. Por. NiDP IV 182.

SUSZEK

I PODOBNE

SNW podaje 3134 osoby o nazwisku *Suszek*: 110 w woj. bydgoskim, 45 elbląskim, 146 gdańskim, 9 słupskim, 1052 lubelskim, 191 zamojskim, 119 chełmskim, 115 warszawskim, 110 rzeszowskim; 801 *Suszecka*: 5 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 13 gdańskim, 3 słupskim, 173 bielskim, 168 poznańskim, 104 katowickim, 89 konińskim; 86 *Suszekienicz*: po 8 w woj. bydgoskim i suwalskim, 12 olsztyńskim, 11 krakowskim; 1024 *Suszecka*: 17 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 15 gdańskim, 33 słupskim, 167 białostockim, 65 walbrzyskim, 60 wrocławskim, 59 zielonogórskim, 55 chełmskim, po 54 olsztyńskim i szczecińskim, 53 warszawskim; 23 *Suszekowski*: 2 w woj. elbląskim, 9 skierniewickim, 5 kaliskim, 4 łódzkim, 3 gorzowskim; 1 *Suszecka* w woj. wrocławskim; 6 *Suske*: 4 w woj. gdańskim, 2 warszawskim; 7344 *Suski*: 80 w woj. bydgoskim, 153 elbląskim, 192 gdańskim, 44 słupskim, 1244 warszawskim, 388 tarnobrzeskim, 362 włocławskim, 348 ostrołęckim, 306 katowickim, 296 krakowskim, 225 bielskim.

W r. 1560 w Dąbiu pod Bytowem zanotowany został chłop Merten *Suske*, a w Grzmiącej tegoż roku soltysem był Dreweś *Susske der schultze* (WD 106, 163).

Nazwisko pochodzi od nazwiska *Suchy*, występującego także jako przydomek *Lipnińskich* z *Lipienic*, dziś *Lipnicy* w pow. chojnickim (zob. NP 442–443) z patronimicznym przyrostem *-ek*. Forma *Suszecka* powstała przez polszczącą wymianę *-e* na *-a* w postaci *Suschke*, pisanej także *Sus(ż)ke* (zob. zapisy źródłowe); *Suschke* z kolei to wynik zniemczenia nazwiska *Suszek* przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*, jak *Bieszke* < *Benedykt*, *Dobke* < *Dobek* na *Bieschke*, *Dobke*. Nazwisko *Suszeko* jest formą wschodniopol., *Suszekienicz* patronimiczną, utworzoną za pomocą przrostka *-enicz*; *Suszecki* i *Suszekowski* modelowe, powstałe przy użyciu przyrostka *-(ow)ski*.

SYLWESTER, SYLWESTROWICZ, SYLWESTRZAK I PODOBNE

SNW podaje 241 osób o nazwisku *Sylwester*: po 6 w woj. bydgoskim i elbląskim, 37 gdańskim, 58 katowickim, 36 wrocławskim; 213 *Sylwestrowicz*: po 6 w woj. bydgoskim i elbląskim, 37 gdańskim, 47 łódzkim, 32 warszawskim; 70 *Sylwestruk*: 11 w woj. bydgoskim, 40 białostockim, 15 suwalskim; 1304 *Sylwestrzak*: 37 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 39 gdańskim, 36 ślupskim, 175 konińskim, 148 łódzkim, 85 piłskim, 83 warszawskim, 74 zielonogórskim, 43 wrocławskim, 40 włocławskim.

Podstawowe nazwisko *Sylwester* pochodzi, oczywiście, od tak samo brzmiącego im. *Sylwester*, następnie mamy formacje patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków: *-owicz*: *Sylwestrowicz*; *-ak*: *Sylwestrzak*; wschodniopol., przejęty z ukr. *-uk*: *Sylwestruk*; formy niewystępujące na Pomorzu Gdańskim pominąłem.

SYS, SYSA, SYSAK

SNW podaje 93 osoby o nazwisku *Sys*: 8 w woj. gdańskim, 23 leszczyńskim, 12 zielonogórskim; 283 *Sysa*: 7 w woj. bydgoskim; 2 elbląskim, 12 gdańskim, 153 chełmskim, 55 lubelskim; 304 *Sysak* poza Pomorzem; 23 *Sise* w woj. bydgoskim; poza tym jest wiele z nagłosem *Si-* poza Pomorzem, których przytaczać nie będę.

SSNO V 268 notuje *Sys* z r. 1166 z Małopolski, od XIII w. z Wielkopolski, z XV w. z Mazowsza i Kresów Południowo-Wschodnich, nadto *Sibaba* od r. 1391 z Łęczyckiego (zob. C 123, SEMot I 284). Na Pomorzu Gdańskim spotkałem niewiele zaświadczeń: w r. 1772 w Zamartem pod Chojnicami notowany był Mathis *Sissa* (Rink 106), w księdze metrykalnej par. Rumia w r. 1745 zanotowany został Paulus *Seża*, a w r. 1749 w sąsiedniej Redzie Catharina *Sieżina*.

Nazwiska odniesiemy do gw. *ysać*, *susać* 'ssać': *Sys* powstał wskutek derywacji wstecznej, *Sysa* wskutek konwersji, por. *Zwara* od *zwarzyć*, *Czuba* od *czubić*, *Sysak* mógłby być formą patronimiczną (odojcowską), powstałą od *Sys(a)* za pomocą przyrostka *-ak*. Można też powiedzieć, że są to tzw. formacje prymarne, pochodzące od istniejących już wyrazów *sys*, *ysa*, *ysak* 'dziecko ssące (zbyt długo) pierś matki'; por. C i SEMot I wywodzi *Sys* od rzeczownika *sys* 'cycek', SJP VII podaje za Lindem rzeczownik *ysak* 'młode zwierzę karmione przez matkę mlekiem; osesek'. Forma *Sise* niemczona została przez wymianę końcowego *-a* na *-e*.

SZADACH, SCHADACH, SZADOK, SZADEK I PODOBNE

SNW podaje 74 osoby o nazwisku *Szadach*: 65 w woj. gdańskim, 7 ślupskim, 2 wałbrzyskim; 11 *Schadach* w woj. gdańskim; 25 *Szadok*: 20 w woj. katowickim, po 2 opolskim i wałbrzyskim, 1 wrocławskim; 47 *Szadek*: 11 w woj. łódzkim, 10 sieradzkim, 8 konińskim, po 4 ciechanowskim i częstochowskim, 3 wrocławskim, po 2 gdańskim i kaliskim; 3 *Schadomski* w woj. ślupskim; *Szadach* 0; *Schadach* 0; 60 *Sadach*: 41 w woj. skierniewickim, 4 ślupskim, 8 łódzkim, 7 warszawskim; 8 *Zadach* w woj. gdańskim.

Historycznie jest stosunkowo niewiele poświadczeń omawianych nazwisk: księgi ławnicze Kościerzyny utrwaliły: z [...] siostrą *Sadochówną* 1580, ot uczciwego Pawła *Zadocha* 1584; robocych Jakuba i Erta *Zadachow* 1665; Providus Christianus *Sadoch* de villa Przewoz Iuratus tonsus 1762 (Rk Gd XXXIX, 1979, z. 1, s. 150); w r. 1678 w Zagórz pod Rumią „Na szoltystwie siedzą successorowie Jerzego *Sadacha*, żona i synów 3: Michał, Jerzy i Adam...” (F XXXIX 44); w księdze metrykalnej par. Rumia notowani byli Georgii *Sadak* 1718, pisany w r. 1723 Georgius *Zadach* (AP XIX 8, 15), w księdze metrykalnej par. Reda z kolei: w r. 1757 Jacobus *Sadach*, a w r. 1765 Eufrosina *Sadachowa* (AP XVIII, niepaginowana); w księdze metrykalnej par. Kielno, pow. wejherowski, zapisany został w r. 1842 Andreas *Sadach* (AP IX 70); na planie działek miejskich Wejherowa z r. 1788 widnieje Ernst *Sadach* (od prof. A. Grotha); *Księga obywateli Chojnic* (BBK 43, 44, 51, 52) zawiera wpisy: w r. 1679 *Zaddack* Paul z Chojnic, sukiennik (*Tuchmacher*); w r. 1684 *Zaddack* Martin, sukiennik z Chojnic, potem przewodniczący gminy kościelnej i ławnik; r. 1713 *Zaddak* Martin, sukiennik, rodem z Chojnic; r. 1718 *Zaddak* Paul, sukiennik; w księdze chrztów par. Kościerzyna w r. 1747 zapisani zostali Ertman *Cadach* et Zophia *Cadachowa* (AP X 26) z Małego Klińcza pod Kościerzyną; z Nowej Wsi pod Przywidzem do wojska w I wojnie światowej zaciągnięty został m.in. Rudolf *Zaddach*, a Max *Zaddach* z Sielcznej pod Lipuszem, pow. kościerski, poległ w niej (Heidn 375–377, 521).

Mamy zatem 3 warianty tego nazwiska z nagłosowym pierwotnym *S*–: *Sadoch* lub *Sadach*; *Z*–: *Zad(d)ach* i *C*–: *Cadach* i to już w okresie XVI–XVIII w. z całych Kaszub; wariant *Cadach*, który notował na nagrobkach cmentarnych Pomorza Środkowego Z. Stieber, dziś niepoświadczony w SNW. Idąc zatem tropem tych historycznych zapisów, podane wyżej nazwiska można sprowadzić do formy wyjściowej *Sadoch*. Przyrostki *-och* i *-ach* wymieniają się, dlatego pojawiła się także forma *Sadach*; spółgłoska *S* po niem. czytana była jako *Z*, stąd z postaci *Sadach* powstała *Zadach*, ta z kolei czytana była przez Niemców jako *Cadach*. Są jednak nazwiska *Sad* (w SNW 11 nosicieli) i *Zad* (w SNW 7 osób), przydomek szlachecki *Pużdrowskich* – *Sadzik-Pużdrowski* albo *Zadzik-Pużdrowski* (Przyd 192–193), tak że teoretycznie możliwa genetycznie i forma *Sadach*, i *Zadach*. Przejście *S* w *Sz* (pisane po niem. *Sch*) pod wpływem niem. bardzo częste, liczne przykłady podalem w artykule poświęconym nazwisku *Schornak* (Sl Oc 2002, nr 59, s. 25–29). Nazwisko *Sadoch* można objaśnić podwójnie: albo od n.os. *Sad* (od *sadzic*) z suf. *-och* (niewykluczone od rzeczownika *sad* z tymże formantem) lub jako skrót (z odcieniem niechęci, często jako przezwisko) nazwiska *Sadowski*, jak na Kaszubach skraca się np. *Kiedrowski* do postaci *Kiedroch*, *Kinowski* do *Kinoch*, *Pelowski* do *Peloch*. Nazwisko *Sadowski* noszą 34 924 osoby, w tym 867 w woj. bydgoskim, 674 elbląskim, 1663 gdańskim, 489 śląskim; szlacheckie rodziny *Sadowskich* (według Herbarza Leszczyca 82, 217, 236) nosiły h. *Drogomir* i znane były w woj. krakowskim od r. 1550; *Lubicz* notowana na Litwie od r. 1546 oraz *Nalęcz* notowana była w Wielkopolsce od r. 1450.

W Rk Gd XXXIX, 1979, z. 1, s. 150, dysponując szczupłym zasobem poświadczeń historycznych i mając mniejsze doświadczenie, wywiodłem nazwisko *Szadach* od kasz. przymiotnika *szaady* ‘rozczochny, nieuczestny’, co oczywiście było rozumowaniem poprawnym. Kiedy się jednak głębiej rozważy i podstawę nazwiska, i procesy w nim

występujące, myśl biegnie ku rdzeniowi *sad-*. Od *szady* niewątpliwie pochodzi przytoczone na początku nazwisko *Szadek*, jak *wesołek*, *śmiałek* od *wesoły*, *śmiały* czy nazwiska *Dobrek*, *Szarek* od przymiotników *dobry*, *szary*. Por. AC VII 165–167.

SZADY, SZADE, SZADA I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 1168 osób o nazwisku *Szady*: 3 w woj. elbląskim, 37 gdańskim, 4 ślupskim, 172 katowickim, 122 zamojskim, 92 wałbrzyskim, 81 opolskim, 60 tarnowskim; 5 *Szadyj* w woj. gdańskim; 153 *Szade*: 6 w woj. gdańskim, 42 poznańskim, 39 katowickim, 10 wrocławskim; 135 *Szada*: po 3 w woj. elbląskim, ślupskim, chełmskim, rzeszowskim i zielonogórskim, 16 gdańskim, 13 zamojskim, 12 wrocławskim; 243 *Szada-Borzęszkowskie*: 61 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 102 ślupskim, 17 białostockim, po 11 katowickim i szczecińskim; 1 *Szadda* w woj. gdańskim; 95 *Szadejko*: 4 w woj. elbląskim, 27 gdańskim, 12 koszalińskim, po 11 łódzkim i wrocławskim; 47 *Szadek*: 2 w woj. gdańskim, 11 łódzkim, 10 sieradzkim; 6 *Szadiuk*: 1 w woj. gdańskim, 5 zielonogórskim; 5019 *Szadkowskie*: 69 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 145 gdańskim, 113 ślupskim, 797 warszawskim, 789 łódzkim, 538 plockim, 350 skierniewickim, 185 katowickim, 157 wrocławskim, 120 sieradzkim, 114 szczecińskim; 219 *Szado*: 5 w woj. elbląskim, 77 tarnobrzyskim, 49 tarnowskim; 5 *Szadow* w woj. gdańskim; 1 *Szadoniec* w woj. gdańskim; 125 *Szadrowskie*: 4 w woj. gdańskim, 8 ciechanowskim, 6 olsztyńskim; 303 *Szadura*: 8 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 148 chełmskim, 49 lubelskim, 14 wrocławskim; 33 *Szaduro*: 8 w woj. elbląskim, 17 gdańskim, 5 wrocławskim, 3 suwalskim; 370 *Szadurskie*: 7 w woj. bydgoskim, po 17 elbląskim i gdańskim, 42 katowickim, 41 warszawskim, 30 białostockim.

W zapisie niem.: 15 *Schada-Borzęszkowskie*: 5 w woj. bydgoskim, 10 ślupskim; 39 *Schade*: 1 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 29 poznańskim, 1 wrocławskim.

Szada był przydomkiem drobnoszlacheckim *Borzęszkowskich* z *Borzęszków* w pow. chojnickim (obecnie bytowskim) i został bogato udokumentowany u tej rodziny i poza nią: *Schade* 1354 (Modrzewo); Hannus [*S*]chaden [...] gut zcu Borskow (Borzyszkowy) 1354; Nobilis Joannes *Szada* (Puzdrowo) 1570; Venerabilis Jacobus *Szado* (proboszcz w Raciążu) 1652; Tomasz *Szada* Borzyszkowski 1751 (Borzyszkowy); Joannes dictus *Schade*, Joanni *Schaden* 1752 (Borzyszkowy); Jakub Borzyszkowski *Szada* 1727; *Szada* Borzyszkowski (Borzyszkowy) 1905 (Przyd 210–211).

Nazwiska wyżej wyliczone najlepiej wywieść od kasz. przymiotnika *szadi* ‘rozczochrany, nieuczesany’, dawniej ‘siwy’; forma *Szade* powstała w wyniku niem. wymowy i zapisu *Schade* z oddaniem -y jako -e, jak *Gruby* > *Grube*, *Młody* > *Młode* i tyłu innych; *Szada* z kolei to wynik spolszczenia przez wymianę -e na -a, jak *Grube* > *Grub(b)a*, *Brune* > *Bruna*, *Maschke* > *Maszka* i inne. Nazwisko *Szadek* powstało od *Szady* za pomocą przyrostka -ek; *Szadecki* jest formą modelową, powstała przy użyciu przyrostka -ski; *Szadowski*, *Szadrowski* i *Szadkowski* przy użyciu -owski od *Szady* czy *Szada*, *Szadek* i 1 *Szader* w woj. warszawskim; *Szado*, *Szadow* i *Szadejko* to postaci wschodniopol. czy wręcz wschodniosłowiańskie; formami patronimicznymi, powstałymi za pomocą przyrostków -oniak i -owiec są *Szadoniak* i *Szadoniec*; *Szadura* i *Szaduro* powstały przy użyciu przyrostka -ura, -uro.

SZAFRAN I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 4134 osoby o nazwisku *Szafran*: 43 w woj. bydgoskim, 113 elbląskim, 119 gdańskim, 56 słupskim, 372 lubelskim, 327 katowickim, 282 poznańskim, 199 wrocławskim, 186 bielskim, 153 pilskim, 126 szczecińskim, 124 warszawskim, 123 łódzkim, 122 sieradzkim, 121 krakowskim, 112 olsztyńskim; 15 *Szafran* vel *Szafranski* w woj. kaliskim; 10 *Szafraniak*-*Szafranski*: 9 w woj. bydgoskim, 1 katowickim; 1 *Szafranal* w woj. bydgoskim; 1518 *Szafrane*: 40 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 38 gdańskim, 8 słupskim, 473 lubelskim, 275 katowickim, 76 radomskim, 65 leszczyńskim, 62 warszawskim, 51 kieleckim, po 50 pilskim i szczecińskim; 460 *Szafraniak*: 54 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 167 leszczyńskim, 134 poznańskim, 21 kaliskim; 3728 *Szafraniec*: 24 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 96 gdańskim, 58 słupskim, 590 katowickim, 475 krakowskim, 191 bielskim, 188 wrocławskim, 150 warszawskim, 134 tarnowskim, 130 lubelskim, 111 zamojskim; 39 *Szafraniuk*: 5 w woj. bydgoskim, 22 białkopodlaskim, po 4 chełmskim i katowickim, po 2 lubelskim i wrocławskim; 23 *Szafrankiewicz*: po 2 w woj. słupskim, siedleckim i skierniewickim, 9 warszawskim, 6 tarnowskim; 41 *Szafranko*: po 5 w woj. gdańskim i olsztyńskim, 18 suwalskim, 7 białostockim; 134 *Szafranowicz*: 8 w woj. elbląskim, 15 gdańskim, 3 słupskim, 25 olsztyńskim, 17 szczecińskim, po 7 warszawskim i wrocławskim; *Szafranczak* 0; 9031 *Szafranski*: 494 w woj. bydgoskim, 99 elbląskim, 200 gdańskim, 112 słupskim, 959 warszawskim, 852 poznańskim, 635 konińskim, 490 katowickim, 355 łódzkim, 264 wrocławskim, 259 kieleckim, 252 radomskim, 242 krakowskim, 233 plockim, 212 gorzowskim, 203 zielonogórskim, 153 lubelskim, 146 tarnobrzeskim, 137 legnickim, 133 koszalińskim, 124 jeleniogórskim, 122 opolskim, 121 częstochowskim; formy z przejściem końcowego *-an* > *-on* poza Pomorzem Gdańskim, a więc: 381 *Szafron*; 1 *Szafroniec* w woj. kieleckim; 1 *Szafron* w woj. katowickim; ze wskaźnikiem 0: *Szafroniuk* i *Szafronska*; podobnie jak pisane z niem. przez *Sch*:- 4 *Schaffron* w woj. katowickim; 5 *Schafranke* w woj. pilskim; ze wskaźnikiem 0: *Schafrane*, *Schafraniec*, *Schafranieta*.

Gbur Claus *Saffran* (w brulionie zapisany *Zafferan*) w Borzytuchomiu (WD 230); w staropolszczyźnie notowane były: *Szafran* od r. 1401 w Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Szafrane* od r. 1440 w Wielkopolsce i na Mazowszu i obocznie *Szafrone* na Pomorzu na początku XV w.; *Szafraniec* od r. 1376 w Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich, też *Sze**franiec* od r. 1425 w Małopolsce, Wielkopolsce i na Mazowszu (C 124).

Podstawowe nazwisko *Szafran* pochodzi od wyrazu pospolitego *szafran* 'kwiat krokus, kosaciec', w przenośni 'ktoś o rudych włosach, rudzielec'. Wśród form pochodnych mamy nazwiska patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ak*: *Szafraniak*, *Szafranczak*; *-ec*: *Szafraniec*, możliwe także od wyrazu pospolitego *szafraniec* 1) 'roślina ostrzyż'; 2) 'rudowłosy, rudzielec', przen. także 'zbój, rabuś, łupieżca' (SJP VIII 1002); *-owicz*: *Szafranowicz*; patronimiczne lub deminutywne, powstałe przy użyciu przyrostka *-ek*: *Szafrane* i *-ko*: *Szafranko*, modelową, powstałą przy użyciu przyrostka *-ski*: *Szafranski*.

SZAMOT, SZAMOTA, SZAMOTOWICZ, SZAMOCKI, SZEMIOT,
SZEMIOTOWICZ
I PODOBNE

SNW podaje 113 osób o nazwisku *Szamot*: 5 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 56 toruńskim, 12 wrocławskim; 191 *Szamota*: 4 w woj. bydgoskim, 96 warszawskim, 27 toruńskim, 14 katowickim; 11 *Szamotowicz*: 1 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 5 katowickim; 731 *Szamocki*: 354 w woj. bydgoskim, 33 elbląskim, 113 gdańskim, 20 słupskim, 53 warszawskim, 33 szczecińskim, 26 koszalińskim, 21 piotrkowskim; 1 *Szamotało* w woj. suwalskim; 2 *Szamotko* w woj. warszawskim; *Szamotowska* 0; 283 *Szemiot*: 4 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 22 gdańskim, 7 słupskim, 44 białostockim, 35 szczecińskim, po 33 jeleniogórskim i łódzkim, 18 warszawskim; 7 złożone *Szemiot-Połoczańska*: 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, po 1 słupskim i leszczyńskim; 11 *Szemiotł*: 8 w woj. warszawskim, po 1 bydgoskim, krakowskim i skierniewickim; 3 *Szemiot*: 2 w woj. elbląskim, 1 białostockim; 8 *Szemiotowicz*: po 3 w woj. gdańskim i poznańskim, 2 warszawskim.

Podstawowe nazwiska *Szamot* i *Szamota* pochodzą od rzeczowników pospolitych *sza-mot*, *sza-mota* ‘szamotanie się, szarpanina’, osobowo na pewno ‘szamoczący się’ (por. nazwisko *Figiel*: *figiel* ‘figlarz’, *Sprawka*: *sprawka* również ‘figlarz’, por. NP 377), pochodnych od czasownika onomatopeicznego *sza-motać* ‘szarpać kogo, rzucać kim, rwać tam i sam’, jak to określa L V 550, a SW VI 562 kwalifikuje je jako rzadkie. Strukturami pochodnymi, utworzonymi od *sza-motać*, są: *Szamotało* za pomocą przyrostka *-ało*, *Szamotka* i *Szamotko* – *-ka* i *-ko*, *Szamotowicz* – *-owicz* w funkcji patronimicznej, formami modelowymi, powstałymi za pomocą przyrostka *-ski*, jest *Szamocki* i *-owski*: *Szamotowski*.

Br 540 do *sza-motać* odnosi im. *Szemiot* i podaje rdzenie obcojęzyczne słowiańskie i imiesłów *osze-młany* (Br 385) ‘pognieciony, podarty’. Bliżej jednak nie tłumaczy, co to za imię, nienotowane w SIW, nieznane w kalendarzu prawosławnym, notowane jednak z Wileńszczyzny z r. 1460: Present(e) [...] nobil[i] vir[o] *Schemyoth* Nyemoykowycz, tj. *Szemiot* Niemojkowicz (SSNO V 303); SEMot I 303 wyprowadza je ze stpol. *sza-moćić* ‘psuć, niszczyć’, też *osze-miotać* ‘podstępem okraść’. L. Dacewicz (*Antroponimia Białegostoku w XVII–XVIII wieku*, Białystok 2001, s. 240–241) podaje nazwiska *Szemetowna*, *Szemetownna*, *Szemetowicz*, *Szemiet*, *Szemietowicz*, *Szemiet*, *Szemietownna*, *Szemiot*, wiąże je jednak mylnie z gw. rzeczownikiem *sze-mot* z SW, gdzie jest to kasz. wersja (*šēmōt*) rzeczownika *sze-mot* (por. hasło *Szumocki*). *Szemiot*, *Szemiet* (z zanikiem miękkości *Szemet*) i pochodne występują na wschodzie Polski i na Mazowszu, *Szamocki* właściwy jest dla Pomorza.

SZARAT, SZARATA
I PODOBNE

SNW podaje 9 osób o nazwisku *Szarat*: 5 w woj. elbląskim, po 2 katowickim i łomżyńskim; 476 *Szarata*: 24 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 131 poznańskim, 84 gorzowskim, 42 nowosądeckim, 30 zielonogórskim, 21 katowickim, 18 warszawskim, 16 legnickim; poza Pomorzem Gdańskim notowani są: 24 osoby *Szarad*: 5 w woj. tarnobrzeskim, 17 tarnowskim, 2 wrocławskim; 1 *Szaradek* w woj. legnickim; 13 *Szaradkiewicz*: 2 w woj. gorzowskim, po 5 leszczyńskim i poznańskim, 1 wałbrzyskim;

1 *Szaradnik* w woj. bielskim; 221 *Szaradowski*: 10 w woj. warszawskim, 11 bydgoskim, 7 gdańskim, po 4 konińskim i koszalińskim; 5 *Szaradziński* w woj. nowosądeckim; 6 *Szertko*: 2 w woj. sieradzkim, 4 wrocławskim.

W r. 1560 w Ugoszczu zanotowani zostali chłopię: Hans *Scharrat* i Claus *Scharrat* oraz w Niezabyszewie Caspar *Zarradt* (WD 112, 116, 134). W r. 1747/48 w tablicach młyńskich i prestacyjnych wsi Dąbrówka zapisany został *gbur* Jacob *Schörrett*, pisany także *Schoerett* oraz w Sierzeniu *gbur* Michel *Schoeret* (F XLVI 128, 150, 172).

Nazwisko do końca niejasne, wiązałbym je z niem. rzeczownikiem *Schar* 'gromada, tłum' lub 'lemiesz', obocznie *Scherr*, południowoniem. *schër(e)* 'kret' (Go 505); trudno zinterpretować zakończenie *-rat/-ret*, może od *Rad* 'kolo', zatem może chodziło o 'jakieś urządzenie zaorujące ziemię w kolo'; źródłowe zapisy nazwiska z *e* mogłyby ujawniać oboczność rdzenia *Szchar-/Scher-*.

SZARY, SZAREK, SZARK, SZARKIEWICZ, SZARKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 5132 osoby o nazwisku *Szarek*: 87 w woj. bydgoskim, 42 elbląskim, 93 gdańskim, 55 śluskim, 550 katowickim, 526 krakowskim, 493 kieleckim, 409 tarnowskim, 332 bielskim, 202 wrocławskim, 100 wałbrzyskim; 5 *Szarenda*: 1 w woj. elbląskim, po 2 radomskim i zielonogórskim; 55 *Szarewicz*: 3 w woj. gdańskim, 18 warszawskim, po 9 białkopodlaskim i katowickim; 11 *Szariak*: 7 w woj. śluskim, 2 koszalińskim, po 1 krośnieńskim i olsztyńskim; 34 *Szark*: 25 w woj. bydgoskim, 6 śluskim, 3 gdańskim; 46 *Szarkiel*: 14 w woj. śluskim, 13 olsztyńskim, 8 białostockim; 91 *Szarkiewicz*: 5 w woj. bydgoskim, 23 szczecińskim, po 9 warszawskim i gorzowskim; 315 *Szarko*: 3 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 1 gdańskim, 22 śluskim, 63 białostockim, 21 szczecińskim; 691 *Szarkowski*: po 50 w woj. bydgoskim i szczecińskim, 22 elbląskim, 40 gdańskim, 9 śluskim, 230 białostockim, 41 warszawskim, 27 gorzowskim; 391 *Szaro*: 13 w woj. bydgoskim, 33 elbląskim, 3 gdańskim, 2 śluskim, 146 rzeszowskim, 27 wrocławskim; 303 *Szarota*: 7 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 2 gdańskim, 48 krakowskim, 43 wałbrzyskim, 40 katowickim; 142 *Szaronicz*: 1 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, po 27 katowickim i nowosądeckim, 19 wałbrzyskim; 309 *Szaronski*: 17 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 20 gdańskim, 11 śluskim, 19 suwalskim; 762 *Szaruga*: 6 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 7 gdańskim, 225 lubelskim, 90 zamojskim, 63 szczecińskim; 39 *Szarugiewicz*: 4 w woj. gdańskim, 17 chełmskim, 6 lubelskim; 1 *Szarut* w woj. gdańskim; 1744 *Szary*: 44 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 30 gdańskim, 43 śluskim; 15 *Szarycki*: po 4 w woj. elbląskim i katowickim, 5 szczecińskim; 93 *Szarycz*: 2 w woj. gdańskim, 4 śluskim, 33 wrocławskim; 59 *Szaryk*: 1 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 6 śluskim, 12 kaliskim, 7 warszawskim; 89 *Szaryński*: 5 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 9 gdańskim, 11 śluskim, po 15 warszawskim i szczecińskim; 584 *Szarzec*: 1 w woj. gdańskim, 2 śluskim, 487 bielskim, 49 katowickim; 1207 *Szarzyński*: 100 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 46 gdańskim, 9 śluskim, 328 poznańskim, 87 zamojskim.

Podstawowe nazwisko *Szary* (w dawnej formie rzeczownikowej *Szaro*) powstało od odpowiedniego przymiotnika *szary*; za pomocą przyrostka *-ek* od *Szary* utworzone zostało nazwisko *Szarek*, na wschodzie Polski *Szarcko*, a na północy – po zaniku *e* ruchomego – *Szark*; za pomocą przyrostków: *-enda*, *-el*, *-ota*, *-ut* powstały struktury:

Szarenda, Szarkiel, Szarota, Szarut; patronimiczne przy użyciu przyrostków: *-yc*: *Szarycz*, *-yk*: *Szaryk*, *-niak*: *Szarniak*, *-ec*: *Szarzec*, *-ewicz/-owicz*: *Szarkienicz*, *Szaronicz*, *Szarugienicz*; modelowe przy użyciu przyrostka *-yński*: *Szaryński/Szarzyński*. Nazwisko *Szarzyński* nosił poeta odrodzeniowy Mikołaj Sęp-Szarzyński (ok. 1550–1581). W opracowaniu pominąłem nazwiska niepoświadczone na Pomorzu Gdańskim.

SZCZESNA, SZCZESNY, SZCZĘSNY

I POCHODNE

SNW podaje 407 osób o nazwisku *Szczesna*: 28 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, po 38 gdańskim i warszawskim, 72 ostrołęckim, 50 ciechanowskim, 49 suwalskim; 97 *Szczęśniak*: 4 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 14 sieradzkim, 11 poznańskim; 492 *Szczesny*: 40 w woj. bydgoskim, po 1 elbląskim i słupskim, 45 gdańskim, 79 ostrołęckim, 39 ciechanowskim, 43 suwalskim, po 27 warszawskim i wrocławskim; 150 *Szczeszuk*: 34 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 42 poznańskim, 19 katowickim; 515 *Szczeszek*: 3 w woj. bydgoskim, 2 słupskim, 188 poznańskim, 79 zielonogórskim, 53 katowickim, 31 leszczyńskim, 27 częstochowskim, 26 warszawskim; 31 *Szczeszka*: 4 w woj. gdańskim, 14 wrocławskim; 177 *Szczęś*: 7 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 6 słupskim, 40 warszawskim, 29 sieradzkim, 22 jeleniogórskim; 7746 *Szczęśniak*: 174 w woj. bydgoskim, 51 elbląskim, 138 gdańskim, 53 słupskim, 874 warszawskim, 858 kieleckim, 611 łódzkim, 419 poznańskim, 424 radomskim, 396 kaliskim, 367 skierniewickim, 330 ciechanowskim, 235 konińskim, 217 pilskim, 193 siedleckim, 160 plockim, 149 tarnobrzeskim, 137 szczecińskim, po 104 sieradzkim, zamojskim i zielonogórskim; 66 *Szczęśnienicz*: 2 w woj. słupskim, 36 wrocławskim, 6 warszawskim; 455 *Szczęśniewski*: 24 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 115 warszawskim, 47 ciechanowskim, 39 łódzkim, 31 wrocławskim, 22 toruńskim; 102 *Szczęśnik*: 1 w woj. elbląskim, 46 warszawskim, 25 siedleckim, 15 ostrołęckim; 22 *Szczęśnikienicz*: 7 w woj. elbląskim, 4 pilskim, 3 ciechanowskim; 2526 *Szczęch*: 17 w woj. bydgoskim, 73 elbląskim, 44 gdańskim, 32 słupskim, 480 rzeszowskim, 331 tarnobrzeskim, 319 lubelskim, 189 tarnowskim, 145 katowickim; 2 *Szczęchor* w woj. elbląskim; 38 *Szczęchula*: 2 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 1 słupskim, 17 warszawskim, 5 szczecińskim; 6338 *Szczesna*: po 282 w woj. bydgoskim i radomskim, 73 elbląskim, 327 gdańskim, 68 słupskim, 879 warszawskim, 226 łódzkim; 470 *Szczęsnowicz*: 26 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 31 gdańskim, 52 suwalskim; 69 *Szczęsnowski*: 2 w woj. bydgoskim, 42 poznańskim, 8 konińskim; 19 *Szczęsnulenicz*: 6 w woj. gdańskim, 8 zielonogórskim, 5 gorzowskim; 7122 *Szczesny*: 270 w woj. bydgoskim, 72 elbląskim, 300 gdańskim, 75 słupskim, 844 warszawskim, 272 radomskim, 269 częstochowskim, 254 szczecińskim, 212 lubelskim, 203 łódzkim; 102 *Szczeszek*: 4 w woj. elbląskim, 47 tarnobrzeskim, po 11 opolskim i wrocławskim; 22 *Szczęś* poza Pomorzem; 3 *Szczęścik* w woj. warszawskim; 15 *Szczęścikienicz*: 11 w woj. gdańskim, 4 rzeszowskim; 3719 *Szczęśniak*: 102 w woj. bydgoskim, 67 elbląskim, 98 gdańskim, 36 słupskim, 391 siedleckim, 316 warszawskim, 312 katowickim, 270 lubelskim, 230 wrocławskim; 46 *Szczęśnienicz*: 3 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 1 słupskim; 68 *Szczęśniewski*: 6 w woj. bydgoskim, 11 zielonogórskim, 10 katowickim i inne, ale na Pomorzu Gdańskim nienotowane.

Historycznie w r. 1664 w Brusach notowany był Tomasz *Szczęsny*, karczmarz (F XXXII 205); wcześniej w księdze chrztów par. Brusy z lat 1643–1649, opublikowanej przez T. Rembalskiego (AC VII 221–274, por. indeks na s. 257), w samych Brusach zapisana została Barbara uxor Mathiae *Szczęśnik*, a więc forma patronimiczna od nazwiska *Szczęsny*. Nazwisko notowane także na Kociewiu: w r. 1728 w Zblewie zapisany został Stanislaus *Szczęsny*, a w r. 1744 Georgius *Szczęsny* w księdze metrykalnej par. Pogódki pod Skarszewami (Damps 295).

Wyliczone (i pominięte spoza Pomorza Gdańskiego) nazwiska jako ostateczną podstawę mają im. chrześcijańskie *Szczęsny*, dawniej *Szczesny*, notowane od r. 1476 w Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich, por. np. zapis z r. 1445 *Felix alias* [‘inaczej’] *Szczesni* (Mal III 215); im. *Szczęsny* bowiem jest tłumaczeniem łac. im. *Felix*: przymiotnik jednorodzajowy *felix, felic-is* ‘szczęśliwy, szczęśny’. I w dzisiejszej polszczyźnie obok ogólnopol. rzeczownika *szczęście* mamy gw. postaci *szczęście, szczęśliwy*. Wśród wypisanych form mamy spieszczenia: *Szczęś/Szczęś, Szczęchor/Szczęchor, Szczęsnuł, Szczęch/Szczęch*; postaci patronimiczne (odojcowskie): *Szczęsnowicz, Szczęsniwicz, Szczęsniakienicz, Szczęsniwicz, Szczęsnulewicz*, utworzone za pomocą przyrostka *-owicz/-owicz, Szczęsniak/Szczęsniak, Szczęszał* (: *Szczęch*) z użyciem przyrostka *-ak*; *Szczęsniak/Szczęsniak* za pomocą przyrostka *-ik*; *Szczęszałek/Szczęszałek* z użyciem suf. *-ek*; *Szczęszałka* za pomocą przyrostka *-ka*; formacje modelowe, powstałe przy użyciu przyrostka *-(ow)ski/-(ow)skó*: *Szczęsnowski, Szczęsniwski*. Derywatów tych jest bardzo dużo, któż bowiem nie chciałby być szczęśliwy?! Ale Owidiusz w *Tristia*ch (I, 9, 5–6) wypowiada – niestety – smutną prawdę: *Donec eris felix, multos numerabis amicos: tempora si fuerint nubila, solus eris* ‘dopóki będziesz szczęśliwy, wielu będziesz miał przyjaciół; gdy nastaną chmurne czasy, pozostaniesz sam’.

Najwybitniejszym nosicielem nazwiska na Pomorzu był Bernard Szczęsny (1919–1993), wywodzący się z Borowego Młyna w pow. chojnickim, m.in. burmistrz Wejherowa i honorowy obywatel tego miasta, wiceprzewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku, współzałożyciel Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (zob. biogram w: T. Bolduan, *Bedeker kaszubski*, s. 363–365).

SZCZYGIEL, SZCZYGIEL, SZCZYGELSKI, SZCZYGIELSKI, SZCZYGIELEK

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 14 osób o nazwisku *Szczęgieł*: 4 w woj. gdańskim, po 3 bydgoskim i krakowskim, 2 olsztyńskim, po 1 elbląskim i zamojskim; 41 *Szczęgieł* po 1 w woj. bydgoskim, elbląskim, gdańskim, 17 katowickim, 10 opolskim; 10 245 *Szczęgieł*: 231 w woj. bydgoskim, 99 elbląskim, 253 gdańskim, 49 słupskim, 1760 katowickim, 779 siedleckim, 688 krakowskim, 632 kieleckim, 449 warszawskim, 419 bielskim, 403 częstochowskim; 41 *Szczęgiełski*: 7 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 19 gdańskim, 8 olsztyńskim, 3 wrocławskim; 4951 *Szczęgiełski*: 224 w woj. bydgoskim, 41 elbląskim, 286 gdańskim, 56 słupskim, 779 siedleckim, 507 warszawskim, 439 białkopodlaskim, 194 łódzkim, 161 katowickim, 158 poznańskim, 146 lubelskim; 3 *Szczęgiełuk* w woj. elbląskim; 97 *Szczęgiełek*: 1 w woj. elbląskim, 63 tarnowskim, 11 krakowskim; 2 *Szczęgiełków* w woj. słupskim; *Szczęglik* 0; 1 *Szczęgill* w woj. gdańskim; 306 *Szczęglak*: 3 w woj. elbląskim, 26 gdańskim,

137 ciechanowskim, 37 ostrołęckim, 35 warszawskim; 308 *Szczygłowski*: 8 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 1 gdańskim, 11 słupskim; 207 *Szczygłiński*: 8 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 3 słupskim, 41 plockim, 26 warszawskim, 22 olsztyńskim, 20 radomskim; 19 *Szczygła*: 4 w woj. elbląskim, 9 białostockim, 6 siedleckim; *Szczygłak* 0; 209 *Szczygło*: 52 w woj. elbląskim, 13 gdańskim, 39 olsztyńskim, 19 wrocławskim; 976 *Szczygłowski*: 20 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 63 gdańskim, 7 słupskim, 105 kieleckim, 96 toruńskim, 91 częstochowskim, 77 warszawskim; 10 *Szczygłów*: po 2 w woj. gdańskim, gorzowskim i olsztyńskim, 3 warszawskim, 1 wrocławskim; 17 *Szczygólski*: 4 w woj. bydgoskim, 9 sieradzkim, 3 katowickim; poza Pomorzem: 2 *Szczygik*: po 1 w woj. opolskim i szczecińskim; 51 *Szczygiol*: 33 w woj. katowickim, 18 częstochowskim; 216 *Szczygiol*: 122 w woj. katowickim, 84 częstochowskim, 8 opolskim; 1 *Szczygiół* w woj. katowickim; 14 *Szczygłowicz*: 8 w woj. warszawskim, 6 radomskim; 14 *Szczygol* w woj. białostockim; 11 *Szczygula*: 7 w woj. katowickim, 4 lubelskim; 3 *Szczygulska*: po 1 w woj. warszawskim, plockim i wrocławskim; 2 *Szczybol* w woj. gorzowskim.

W staropolszczyźnie notowane były formy *Szczygiel* od r. 1377: *Szczygiel* w Małopolsce i Wielkopolsce; *Szczygłek* od r. 1445 na Mazowszu; *Szczygietk* w r. 1437 także na Mazowszu; *Szczygietko* i postaci pochodne: patronimiczne: *Szczygietkowic* w r. 1449 z Mazowsza; *Szczyglic* z r. 1378 z Pomorza; feminatywna *Szczygietkowa* od r. 1347 z Mazowsza (SSNO V 296, VII 251, SEMot I 302, C 125–126).

Historyczne zaświadczenia nazwiska *Szczygiel* i jego pochodnych na Pomorzu Gdańskim są nieliczne: Maciej *Szczygiel* zanotowany został w r. 1662 w Sulnówku, pow. świecki (RPP 233); prof. H. Górnowicz notował w r. 1841 w Sztumie, a w r. 1917 w Kwidzynie (SNMPG 217); wcześniej nazwisko modelowe *Szczygielski*: Stanisław *Szczygielski* 1724 w Miloradzu, w r. 1808 w Starym Targu; *Szczygelski* i w r. 1841 w Sztumie (SNMPG 217), wariant *Szczygłowski* omawianego nazwiska zapisał w wsi Gostomko, pow. kościerski. Dzisiejszy zasięg występowania pokazuje również, że nazwisko ma więcej przedstawicieli na Śląsku, Mazowszu i na krańcach wschodnich Rzeczypospolitej. Zresztą nazwiska od n. ptaków, a taką genezę ma omawiane nazwisko, występować mogły wszędzie, gdzie ptak ten był (i jest) znany. Zatem powiedzieć wypada o samej n. ptaka *szczygła*.

Ptaszek *szczygiel* w łacinie nazwany został od miejsca życia, przebywania, żerowania, języki romańskie przejęły ją z łaciny, narody słowiańskie nazwały od wydobywanego głosu (onomatopeja), jak większość n. ptaków; Niemcy *Stieglitz* przejęli od Słowian: zdaniem Klugego 702 z czeskiego *stehlec*; według Br 545 z pol. (zob. także B 600) po rosyjsku nazywa się *szczęgoł*. Po łac. ptaszek nazywa się *carduelis* (w ornitologii *Carduelis carduelis*), co pochodzi od rzeczownika *carduus*, -i 'oset', spokrewnionego z rzeczownikiem *carex*, *caric-is* 'sitowie' (Plezia I 439–440), a więc od miejsca głównego przebywania, por. cyt. z Dygasińskiego: „Szczygły w czapeczkach karmazynowych żerowały po ostach” (za SJP VIII 1066). Z łac. *carduelis* poszły: franc. *chardonneret*, wł. *cardellino*, hiszp. *cardelina*; po ang. interesujący nas ptaszek nazywa się *goldfinch*, tj. 'złota zięba': n. członu I uwarunkowana została ubarwieniem, człon II odpowiada dzisiejszemu niem. *Fink* 'zięba' (ChDE 383, 441).

W zgromadzonym materiale współczesnym i historycznym wystąpiły postaci gw.: *Szczygil(l)*, *Szczygiol*, wschodniosłowiańskie *Szczygło*, *Szczybol*, też w postaci przymiotników dzierżawczych *Szczygłów*, patronimicznego *Szczygieluk*, modelowe utworzone

za pomocą przyrostka *-ski* i jego wariantów rozszerzonych i zmodyfikowanych: *Szczygielski*, *Szczyglewski*, *Szczygliński*, *Szczygulski*, w postaci dop. l.poj. *Szczygła*; warianty *Szczygielek* i *Szczyglik* interpretować możemy jako patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków *-ek* oraz *-ik* bądź powstałe od wyrazów zdrobnionych *szczygielek*, *szczyglik*; jednoznacznie patronimiczne są *Szczyglak*, *Szczygloniewicz*. U Kaszubów *nona* 'szczygiel' (Sych III 215) na zasadzie przyrównywania kobiet w różnym wieku i w różnych funkcjach do ptaków, jak *podlotki* lub *podfrumajki* do 'ptaków uczących się latać', *dzierlatki*, *sikorkei* 'młode dziewczyny', *mądre sony*, *kury domowe*, *głupie gęsi* i inne.

Do ros. formy *szcze-goł* mogą nawiązywać nazwiska: 2 *Szcze-głow* w woj. wrocławskim; 13 *Szcza-głow*: 7 w woj. warszawskim, 4 katowickim, 1 szczecińskim; 10 *Szcze-głów*: 7 w woj. warszawskim, 2 łódzkim, 1 jeleniogórskim; 1 *Szcze-gólew* w woj. elbląskim; 174 *Szcze-gólski*: 25 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 34 radomskim, 30 wrocławskim, 18 warszawskim, 16 łódzkim, 14 lubelskim; 43 *Szcze-góla*: 29 w woj. poznańskim, 6 sieradzkim, 5 jeleniogórskim.

SZEPKA, SCHEPKE I PODOBNE

Nazwiska te, choć nie zostały potwierdzone (1 osoba o nazwisku *Schoepe* mieści się w zasadzie „Jedna jaskółka wiosny nie czyni”) na Pomorzu Gdańskim w SNW (notowane tylko historycznie) omawiam z podwójnego względu: 1) na znaczenie i 2) historyczne występowanie na ziemi bytowskiej. A zatem we wspomnianym SNW spotkamy: 13 osób o nazwisku *Szépka*: 9 w woj. poznańskim, 3 wrocławskim, 1 nowosądeckim; 54 *Szépke*: 15 w woj. poznańskim, po 10 warszawskim i łódzkim, 5 katowickim, 4 kieleckim, po 2 jeleniogórskim i szczecińskim; 4 *Szépko* w woj. warszawskim; *Szépowska* 0; 11 *Schepke*: 6 w woj. poznańskim; 89 *Schoepe*: po 1 w woj. bydgoskim i krakowskim, 35 katowickim, 23 leszczyńskim, 14 poznańskim, 7 gorzowskim, 5 wrocławskim; 6 *Schoepp*: 5 w woj. wrocławskim, 1 katowickim; 14 *Schöps*: 8 w woj. opolskim, 4 kaliskim, po 1 poznańskim i toruńskim; 4 *Schöpe* w woj. leszczyńskim; 2 *Schöpp* w woj. katowickim; 3 *Schöps*: 2 w woj. wrocławskim, 1 kaliskim.

W r. 1560 w Sierźnie, pow. bytowski, zanotowany został chłop Jacob *Schepke*, w Osiekach Caspar *Schepke* (WD 126, 174).

Nazwisko pochodzi od średnio-dolno-niem. *schepe* = nowo-wysoko-niem. *schief* 'krzywy' z suf. *-ke*. Od górnoniem. formy *Schöffe* brak nazwisk; formy z końcowym *-s* są niem. nazwiskami patronimicznymi, w których wspomniane *-s* pochodzi z dop. niem. deklinacji mocnej (typ *Johann*, *Sohn des Schöppts*, zatem *Schöppts*). DF 595 tłumaczy formę *Schöpe* jako zniemczenie im. *Stefan*, pisanego po niem. *Stephan*.

SZLACHECKI, SZLACHTA, SZLACHCIKOWSKI I POKREWNE

Nazwisko *Szlachecki* według SNW nosi 17 osób: 10 w woj. gdańskim, po 3 katowickim i toruńskim, 1 krakowskim; pokrewne: 299 *Szlacheta*: 16 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 9 gdańskim, 52 warszawskim, po 47 częstochowskim i skierniewickim (mniejsze ilości

pomijam); 2216 *Szłachetka*: 67 bydgoskim, 17 elbląskim, 55 gdańskim, 15 słupskim, 562 krakowskim, 190 lubelskim, 134 poznańskim, 121 leszczyńskim, 107 katowickim, 104 kaliskim; 368 *Szłachetko*: 13 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 3 słupskim, 62 zielonogórskim, 31 warszawskim, 26 opolskim, 25 wrocławskim; 608 *Szłachci*: 4 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 153 katowickim, 61 wrocławskim, 57 radomskim, 55 częstochowskim; 402 *Szłachcikowski*: 103 w woj. bydgoskim, 52 elbląskim, 135 gdańskim, 3 słupskim, 18 toruńskim, 15 koszalińskim; 3567 *Szłachta*: 67 w woj. bydgoskim, 29 elbląskim, 44 gdańskim, 5 słupskim, 814 katowickim, 675 krakowskim, 275 kaliskim, 154 tarnowskim, 126 rzeszowskim; 170 *Szłachciak*: 21 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 1 słupskim, 53 kaliskim, 27 poznańskim, 13 koszalińskim; 27 *Szłachtenwicz*: 3 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 15 szczecińskim; 184 *Szłachtowicz*: po 1 w woj. bydgoskim, elbląskim i gdańskim, 115 olsztyńskim, 16 gorzowskim, po 13 jeleniogórskim i zielonogórskim; w zapisie niem. przez początkowe *Sch* spotykamy poza Pomorzem Gdańskim: 5 osób o nazwisku *Schlachcikowski*: 4 w woj. poznańskim, 1 pilskim; 1 *Schlachetka* w woj. leszczyńskim; 1 *Schlachta* w woj. wrocławskim; z wykładnikiem 0: *Schlachciak* i *Schlachci*, pozostałych form na Pomorzu Gdańskim nienotowanych nie uwzględniam.

Historycznie w SSNO V 307, VII 253: 307 *Szłachta*, które to nazwisko – ze względu na nieudolną stpol. pisownię – można czytać także *Ślachta* od r. 1374 u wikariusza kościoła w Gnieźnie, w r. 1428 na Mazowszu, w r. 1444 w Przemyskiem, w r. 1469 u szlachcica h. Prus w Krakowskiem, w r. 1494 w Akademii Krakowskiej, w r. 1505 w ziemi dobrzyńskiej, notowani także w Wielkopolsce; niepoświadczeni na Śląsku i na Pomorzu; *Szłachcianka* w r. 1444 na Kresach Południowo-Wschodnich; szlachecka rodzina *Schlachcińskich* od r. 1293 w Wielkopolsce; *Szłachetkowna* w r. 1491 i 1499 w ziemi sądeckiej. Nie było więc notowane na Pomorzu i na Śląsku.

W okresie średniopolskim (XVI–XVIII w.) notują autorzy poza Pomorzem: 1) M. Czaplicka, *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II połowy XV w. do I połowy XVIII wieku*, Bydgoszcz 1996 s. 376: Marcin *Szłachta* z Żernik w r. 1679; Antoni *Szłachetka* w r. 1756 i Stanisław *Szłachciński*, krawiec w r. 1649; 2) G. Surma, *Nazwy osobowe w Opoczyńskim*, Gdańsk 1991, s. 44: Adelajda *Szłacheta* w r. 1865; 3) J. Bubak, *Słownik nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Sądeczyzny XV–XVII w.*, cz. 2, Kraków 1992, s. 208: Barbara *Szłachetkowna* r. 1491 i lata następne; *Szłachcin* w r. 1544 i następne; 4) J. Bubak, *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego*, cz. 2, Wrocław 1971, s. 91: *Szłachci* r. 1848 i l. następne; *Szłachta* r. 1608; *Szłachtowski* r. 1790 i l. następne; *Szłachtowicz* r. 1788; 5) D. Kopertowska, *Nazwy osobowe mieszkańców podkieleckich wsi (1565–1694)*, Wrocław 1988, s. 120: Anna *Szłachcianka* r. 1620 i lata następne; Agnieszka *Szłachcina* r. 1614; Jan *Szłachta* r. 1611 i lata następne.

Na Pomorzu Gdańskim mamy poświadczenia z r. 1664 w Osówku, pow. świecki: *Szłachcina* (F XXXII 342). Nadto seminarzystki wynotowały z metrykalnych ksiąg kościelnych następujące interesujące nas nazwiska: w par. Lipusz w r. 1860 zanotowana została Anna *Szłachetka*; kilka poświadczeń nazwiska *Szłachetka* pochodzi z ksiąg metrykalnych par. Ugoszcz pod Bytowem: z księgi ślubów: Barthi *Szłachetka* z r. 1798; Bartholomeus *Szłachetka* r. 1781 i lata następne; Jacobus *Szłachetka* r. 1792 i lata następne ze Studzienic i forma żeńska: Marianna *Szłachetczyzna* z r. 1789 z Ugoszcza; z księgi zgonów jedynie Joannes *Szłachetka* w r. 1786 ze Studzienic.

Formę *Schlachetzki* podał Heidn 43 z r. 1876 u Julii *Schlachetzki*, nauczycielki prac ręcznych w Borczu, pow. kartuski, i prawdopodobnie żony właściciela majątku w tejże wsi. Zainteresowani Czytelnicy spotkali ją, jak piszą, w latach 1800–1850 także w Borczu.

Objaśnienie tych nazwisk jest proste: podstawowe pod względem słowotwórczym *Szlachta* pochodzi od wyrazu pospolitego *szlachta*, zapożyczonego do polszczyzny w XIV w. ze średnio-wysoko-niem. *slabte* ‘ród, plemię, szczep, rodzina’, najpierw w postaci *slachta* lub *slechta*, potem *szlachta*; od tego wyrazu Polacy utworzyli pochodny rzeczownik *szlachcic* ‘członek warstwy szlacheckiej’, łac. *nobilis*, niem. *Edelmann*, *Adel*; *Szlachcianka* od rzeczownika *szlachcianka* ‘kobieta przynależna do szlachty’ (zob. B 604); *Szlachetka* i *Szlachcina* poszły od zdrobniałych rzeczowników *szlachetka* i *szlachcin*, oznaczających ‘ubogiego szlachcica’, jak podaje Słownik Lindego z początku XIX w. (L V 592–593); *Szlachciński* natomiast jest nazwiskiem pochodnym od n. wsi *Szlachcino*, dziś *Szlachcin* w gm. Środa Wielkopolska, byli to dziedzice tej wsi. Początek wsi dał człowiek właśnie o nazwisku *Szlachta*. (Takie objaśnienie można znaleźć u współautorek wspomnianego SSNO, tj. w SEMot I 194). Formą pochodną, patronimiczną, tj. wskazującą na nazwisko ojca, jest *Szlachtowniczy*; modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-owski* jest *Szlachtowski*; taką jest też nazwisko *Szlachcikowski*, powstałe od nazwiska *Szlachcik* za pomocą wspomnianego przyrostka *-owski*.

Co do nazwiska *Szlachecki*, to pochodzi ono od odpowiedniego przymiotnika *szlachecki* ‘związany ze szlachtą, przynależny do szlachty, niem. *adelig*’, który przeciwstawiany bywa wyrazom *chłopski*, *mieszczański*. Dodać trzeba, że od rzeczownika *szlachta* utworzyli Polacy także przymiotnik *szlachetny* ‘prawy, uczciwy, wspaniałomyślny’, a więc mówiący o cechach charakteru, *ad mores pertinens* ‘odnoszący się do obyczajów’, jak mawiali po łac. dawni autorzy. Niekiedy był on jednak używany synonimicznie z przymiotnikiem *szlachecki*, np. *ród szlachetny* (= szlachecki), a niekiedy urastał on do rangi rzeczownika i oznaczał ‘szlachcica’, np. *księga szlachetnych* (= szlachty). Nie dziw przeto, że w zasobie nazwisk pol. mamy także 5 osób noszących nazwisko *Szlachetny* i 1 *Szlachetna* w woj. warszawskim.

Pisownia omawianego nazwiska: po pol. *Szlachecki* i po niem. *Schlachetzki* wynika z różnych systemów graficznych i ortograficznych jęz. pol. i jęz. niem. i jest świadectwem dziejów obu narodów; u Polaka zapis *Schlachetzki* razi, jak razi np. *Sawitzki*, *Plotzke* zamiast *Sanicki*, *Plocke* i tyle innych.

Te rozważania o nazwiskach związanych etymologicznie z pojęciem szlacheckości i szlachetności zamknąć można maksymą J.W. Goethego: *Edel sei der Mensch, hilfreich und gut!* ‘niech człowiek będzie szlachetny, skory do pomocy i dobry’.

SZLUTT, SZLOT I PODOBNE

SNW podaje 8 osób o nazwisku *Szlutt* w woj. ślupskim; 1 *Szlutow* w woj. suwalskim; *Szlutnik* 0; poza Pomorzem Gdańskim: 16 *Szlot*: 8 w woj. łódzkim, 7 koszalińskim, 1 szczecińskim; 2 *Szłotala* w woj. poznańskim; 43 *Szłotawa* w woj. opolskim; 3 *Schlotke* w woj. gdańskim; 2 *Schlote*: po 1 w woj. łódzkim i wrocławskim; 1 *Schlott* w woj. gorzowskim; 2 *Schlottke*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim; 1 *Schlottmann* w woj. wrocławskim;

1 *Schlutter* w woj. gdańskim; 2 *Schlutow* w woj. suwalskim; 13 *Schlutt*: 12 w woj. ślupskim, 1 poznańskim.

W r. 1560 w Ugoszczu, pow. bytowski, zanotowani zostali chłopci Jacob *Slutte* i Brosius *Slutte* i tamże Jurgen *Slutte* oraz Frantz *Slutte* (WD 112, 116). Nazwisko często było notowane w pow. bytowskim na tabelach młyńskich i tabelach prestacyjnych z r. 1747/48: *Baltzer Schlutt* w Tuchomiu, Christian *Schlutt* w Osiekach, Hans *Schlutt* i Paul *Schlutt* w Piasznicy, Friedrich *Schlutte* w Ugoszczu (F XLVI 126–172).

Nazwisko jest pochodzenia dolnoniem., najprawdopodobniej od rzeczownika *Schlott*, *Slott* ‘zamek’, także ‘zamek do drzwi’ = górnoniem. *Schloss* ‘ts.’ (H-W 276); można by także myśleć o średnio-dolno-niem. rzeczowniku *sluter* = górnoniem. *Schliesser* ‘ten, co zamyka pomieszczenia, a więc odźwierny, wartownik, kasztelan’ (Zoder II 528, DF 584); Go 517 notuje także rzeczownik dolnoniem. *Schlutte* ‘karczma’, osobowo na pewno ‘karczmarz’.

SZOBER, SZOBERT

SNW notuje 392 osoby o nazwisku *Szober*: 15 w woj. bydgoskim, po 17 gdańskim i szczecińskim, 163 poznańskim, 31 zielonogórskim, 24 walbrzymskim, 23 wrocławskim; 13 pisanych oryginalnie po niem. *Schober* poza Pomorzem, z tego 10 w woj. poznańskim; 4 *Szobert*: 3 zielonogórskim, 1 katowickim.

SSNO V 315 notuje n.os. *Szober* od r. 1386 z Małopolski (literalnie *Schober*, też latynizowane *Sobro*), r. 1497 z Kresów Południowo-Wschodnich, w formie *Szobir* (literalnie także *Schobir* i *Schobyr*) od r. 1387 z Małopolski, także forma żeńska *Szobrowa* od r. 1416 z Małopolski (literalnie także *Sobrowa*). Nazwisku sławy przydał Stanisław Szober, wychowanek i profesor Uniwersytetu Warszawskiego, rodem z Warszawy, m.in. autor *Gramatyki języka polskiego* (I wyd. z r. 1914), na której wychowywały się pokolenia Polaków.

Zapisy te zebrał i nazwisko zinterpretował SEMot V 229 i wywiódł od średnio-wysoko-niem. *schober* ‘sterta, stóg’ z informacją, że wyraz regionalnie oznaczał także ‘50 wiązek słomy’, a w Vogtlandzie traktowany synonimicznie z nazwiskiem *Schubert*, którego wielu nosicieli weszło do encyklopedii i słowników biograficznych.

SZONOWSKI

SNW podaje 49 osób o nazwisku *Szonowski*: 18 w woj. gdańskim, 25 bielskim, 6 katowickim; 3 *Schonowski* w woj. gdańskim.

W r. 1557 w Niedarżynie, pow. bytowski, zanotowany został *Schonoffski* Michel (WD 52).

Nazwisko utworzone zostało modelowo za pomocą przyrostka *-owski* od wcześniejszej formy 41 *Schön*: 1 w woj. gdańskim, 6 warszawskim lub od 144 *Schoen*: 17 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 26 katowickim, 25 poznańskim; *Schön* i *Schoen* zaś pochodzą od niem. przymiotnika *schön* ‘piękny, ładny’ (szerzej zob. pod *Pikron* w NP 330–331).

SZOPA, SZOPKA, SZOPIŃSKI, SCHOPPA
I PODOBNE

SNW podaje 5399 osób o nazwisku *Szopa*: 29 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 79 gdańskim, 50 słupskim, 1281 katowickim, 931 krakowskim, 372 warszawskim, 289 częstochowskim, 280 opolskim, 223 siedleckim; 24 *Szope*: 1 w woj. bydgoskim, 12 warszawskim, 6 pilskim, po 2 tarnowskim i wrocławskim; 102 *Szopiak*: 4 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 9 słupskim, 28 szczecińskim, 11 rzeszowskim; 55 *Szopik*: 17 w woj. bydgoskim, 15 szczecińskim, 10 koszalińskim; 1921 *Szopiński*: 512 w woj. bydgoskim, 45 elbląskim, 259 gdańskim, 60 słupskim, 103 poznańskim, 82 pilskim, 81 warszawskim, 68 zamojskim, 52 częstochowskim, 48 koszalińskim; 254 *Szopka*: 2 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 12 gdańskim, 88 poznańskim, 71 katowickim; 6 *Schoppa* w woj. katowickim; 1 *Schopke* w woj. gdańskim; w zapisie niem.: 1 *Schopke* w woj. gdańskim; 1 *Schopp* w woj. katowickim (możliwe od dolnoniem. *Schopp* ‘owca’), 7 *Schops* w woj. wrocławskim.

SSNO V 318 notuje n.os. *Szopa* od r. 1251 ze Śląska, z r. 1388 i nast. z Wielkopolski. Nazwisko notowane było w księdze chrztów par. Brusy z lat 1643–1649 we wsi Zabno; księgę wydał T. Rembalski (AC VII 221–274), oto te zapisy: Anna uxor Jacobi *Sziopa*; Jacobus *Sziopa*; Stanislaus *Sziopa*; Thomas *Sziopa* (według indeksu ze s. 274). W sumariuszu ksiąg metrykalnych par. Wiele potwierdzone zostało nazwisko modelowe *Szopiński*: Andreas *Szopinski* w r. 1788, 1790, 1793, 1795, 1798; Barthol.[omeus] *Szopinski* 1794, r. 1800 i Stefan *Szopinski* w r. 1779.

Podstawowe nazwisko *Szopa* pochodzi niewątpliwie od wieloznacznego rzeczownika *szopa*: 1) ‘budynek o samym tylko dachu albo strzecie na słupach, albo i ze ścianami, najczęściej nieszczelnymi’; 2) w l.mn. ‘osada, kolonia, budy’; 3) ‘stajnia, obora’; 4) przenośne żartobliwe ‘pociecha, scena, heca, awantura, sto pociech’, por. do tego zdrobnienie *szopka*; 5) wojskowe: a) *szopa wojenna* ‘budowanie nakryte do dobywania miast, ruchome, nieruchome, rozmaite’; b) *ogonowa szopa* ‘sztuka drewna, spajająca same końce dwóch ścian łozowych’ (SW VI 646). Do tego dodać trzeba *szopa* ‘czupryna’ (SJP VIII 1143). Z tych znaczeń do przezwiska człowieka najłatwiej trafić mogło: *szopa* ‘czupryna’, ‘zabawa, heca’, zwłaszcza w znaczeniu osobowym ‘figlarz, psotnik’, też ‘rodzaj zabudowy’, zwłaszcza na ‘tego, któremu wypadło mieszkać w szopie’ albo w budynku złośliwie przez sąsiadów nazwanym *szopą*. Nazwiska *Szopa* i *Szopka* zniemczone zostały przez wymianę *-a* na *-e*: *Szope*, *Schopke*; patronimiczne formacje to *Szopiak* i *Szopik*, utworzone za pomocą przyrostków *-ak* i *-ik*; *Szopiński* jest strukturą modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-iński* od *Szopa*. Nazwisko nosili m.in.: ks. Dominik Szopiński (zm. 1984), rodem z Przerębskiej Huty pod Piechowicami, pow. kościerski (zob. J. Szewsz, SBPN IV 313–314); filomata pomorski i działacz Polonii amerykańskiej Leon Szopiński (1864–1939), dziennikarz i działacz polski w Stanach Zjednoczonych, rodem z Przytarni pod Wdzydzami, starszy brat ks. Dominika (zob. J. Borzyszkowski, SBPN IV 314–315); Ludomir Szopiński (1913–1961), muzyk: kompozytor, dyrygent i chórmistrz, więzień Stutthofu, Oranienburga i Mauthausen-Gusen, rodem z Kościerzyny (zob. L. Mokrzecki, SBPN IV 315–316).

SZÓSTAK, SZÓSTEK, SZUSTAK, SZUSTEK I POCHODNE

SNW podaje 970 osób o nazwisku *Szóstak*: 113 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, po 15 gdańskim i słupskim, 263 kaliskim, 117 poznańskim, 53 warszawskim, 47 katowickim, 45 pilskim; 58 *Szóstakiewicz*: 3 w woj. gdańskim, 13 słupskim, 10 łódzkim, 8 warszawskim, 7 szczecińskim; 1 *Szóstakowicz* w woj. toruńskim; 209 *Szóstakowski*: 12 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 23 gdańskim, 4 słupskim, 102 toruńskim, 13 warszawskim, 10 ciechanowskim, 8 lubelskim; 232 *Szósteko*: 7 w woj. bydgoskim, 26 elbląskim, 5 gdańskim, 54 ciechanowskim, 52 kaliskim, 35 olsztyńskim, 10 toruńskim; 112 *Szóstkievicz*: 6 w woj. gdańskim, 4 słupskim, 51 warszawskim, 13 radomskim, 12 katowickim; 92 *Szóstko*: 87 w woj. białostockim, 5 warszawskim; 16 *Szóstkowski*: 12 w woj. szczecińskim, 3 warszawskim, 1 ciechanowskim; 1 *Szóstok* w woj. katowickim; 8 *Szóstyko*: 6 w woj. tarnobrzeskim, 2 warszawskim; 2076 *Szustak*: 16 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 43 gdańskim, 14 słupskim, 594 kieleckim, 241 warszawskim, 101 plockim, 93 katowickim, 88 łódzkim, 63 częstochowskim, 62 zielonogórskim, 59 gorzowskim, 56 tarnobrzeskim, 55 szczecińskim, 50 wrocławskim, 48 poznańskim, 47 legnickim; 1 *Szustaka* w woj. radomskim; 466 *Szustakiewicz*: 11 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 16 gdańskim, 21 słupskim, 75 warszawskim, 69 skierniewickim, 52 piotrkowskim, 41 szczecińskim; 1 *Szustakowicz* w woj. skierniewickim; 538 *Szustakowski*: po 8 w woj. bydgoskim i elbląskim, 7 słupskim, 104 konińskim, 91 warszawskim, 53 skierniewickim, 36 zielonogórskim; 1 *Szustakowicz* w woj. skierniewickim; 538 *Szustakowski*: 104 w woj. konińskim, 53 skierniewickim, 36 zielonogórskim, 25 pilskim, 22 szczecińskim; 261 *Szusteko*: 3 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 10 gdańskim, 1 słupskim, po 56 warszawskim i siedleckim, 37 ciechanowskim, 11 poznańskim, 9 koszalińskim; 82 *Szustek*: 29 w woj. warszawskim, 20 sieradzkim, 17 skierniewickim, 12 tarnobrzeskim; *Szustenko* 0; 191 *Szustkowski*: 5 w woj. elbląskim, 97 warszawskim, 25 olsztyńskim, po 10 białostockim i siedleckim; 6 *Szustok*: 5 w woj. katowickim, 1 szczecińskim; *Szustokiewicz* 0; pewno i inne należą do omawianej rodziny etymologicznej.

SSNO V 319–320 notuje n.os. *Szosty* z r. 1430 z Małopolski; *Szostak* od r. 1408 z Wielkopolski, Mazowsza i z Kresów Południowo-Wschodnich (C 127); nadto *Szostek* (może też *Szostko*) od r. 1419 ze Śląska, Kresów Południowo-Wschodnich i innych ziem; *Szostowicz* z r. 1459; *Szost* i *Szosto* od r. 1377 z Wielkopolski, Śląska i z Pomorza; wszystkie te n.os. SEMot I 305–306 odnosi do liczebnika *szósty*. Powiedzieć jednak trzeba, że wyrazy pospolite *szóstak*, *szósteke* (prawdopodobnie także *szóstyko*) jako podstawy odpowiednich nazwisk oznaczać mogły ‘szóste dziecko w rodzinie’, nazwiska pisano już często fonetycznie *Szustak*, *Szustek*; formacjami patronimicznymi są *Szustakowicz*, *Szóstakowicz*, *Szustakowicz*, *Szustakiewicz*, *Szóstakiewicz* i *Szustakiewicz*; formacjami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych są *Szustekci*, *Szustakowski* (i warianty fonetyczne); w wersji „śląskiej” wystąpiły *Szustok* i *Szóstok*. Polskie nazwiska typu *Trzeciak*, *Szóstak* oznaczające genetycznie kolejne dziecko w rodzinie odpowiadają łac. im. liczebnikowym typu *Tertius*, *Sextus* od liczebników porządkowych *tertius*, *sextus* ‘trzeci, szósty’; u Rzymian jako najmłodsze notowane było dziecko *Duodecimus* ‘Dwunasty’, a dopowiedzieć trzeba, że św. Katarzyna Sjeneńska była 23. dzieckiem w rodzinie.

SZPOT

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 517 osób o nazwisku *Szpot*: 55 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 4 gdańskim, 3 słupskim, 94 pilskim, 60 zamojskim, 38 poznańskim, 28 tarnobrzeskim; 5 złożonych *Szpot-Dumin*: 3 w woj. gdańskim, po 1 warszawskim i wrocławskim; 66 *Szpotan*: 1 w woj. elbląskim, po 6 gdańskim i krakowskim, 23 łódzkim; 256 *Szpotanśki*: 75 w woj. bydgoskim, po 5 gdańskim, gorzowskim, łódzkim i przemyskim, 36 poznańskim, 20 katowickim, 15 pilskim; 20 *Szpotek*: 4 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 13 pilskim; *Szpotko* poza Pomorzem Gdańskim; 43 *Szpotkowski*: 9 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 25 gorzowskim; 150 *Szpoton*: 1 w woj. gdańskim, 50 łódzkim, 29 piotrkowskim, 25 warszawskim; 213 *Szpotowicz*: 15 w woj. gdańskim, 51 warszawskim, 32 radomskim, 18 katowickim, po 17 legnickim i tarnobrzeskim; 21 *Szpotł*: 11 w woj. bydgoskim, 10 pilskim; 6 *Szpotłyński*: 1 w woj. bydgoskim, 3 katowickim, 2 gorzowskim; 30 *Spot-Gliszczyński*: 17 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim; 14 *Spotek*: 3 w woj. bydgoskim, 10 wrocławskim, 1 pilskim; 1 *Spotł* w woj. gdańskim; 44 *Spottek*: po 2 w woj. bydgoskim i warszawskim, 32 pilskim, 5 toruńskim, 3 katowickim; formy spoza Pomorza Gdańskiego pomijam.

W r. 1560 w Studzienicach, pow. bytowski, utrwaleni zostali Bartos *Spott*, Vrban *Spott* i Hanß *Spott* (WD 217).

Był to przydomek drobnoszlacheckich rodzin *Gliszczyńskich* z *Glišna* w pow. chojnickim, *Pałubickich* z *Pałubic* w pow. wejherowskim i *Studzińskich* ze *Studzienic* w pow. bytowskim, dlatego wiele poświadczeń historycznych znalazło się w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej (Przyd 212), oto niektóre z nich: *Spott* Bartos, *Spott* Hans, *Spott* Urban w Studzienicach r. 1559 (w WD 217 podano r. 1560, najpierw wymieniono imiona, potem nazwiska, im. *Hans* podano w formie *Hanß*), *Spotte* Simon r. 1560 w Kłęcznie; *Gliszczyński-Spott* Maciej 1613; *Spott* Benedict r. 1639 w Kłęcznie; *Hans Spott* r. 1658 w Kłęcznie; *Joannes Spot*, N[o]b[i]lis *Joannes de ſpott* Gliscinski w Gliśnie r. 1645; też *Szpot* Studziński r. 1607.

Od zapożyczonego z niemieczyny rzeczownika *szpet*, *szpot* ‘szpetny’ w kasz. ‘trzępiot, urwis’ i ‘maż niewierny’ (Sych V 297).

SZPRADA

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 218 osób o nazwisku *Sprada*: 42 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 80 gdańskim, 9 słupskim, po 23 poznańskim i szczecińskim, 12 toruńskim, 6 bielskim, po 4 katowickim i pilskim, 1 wrocławskim; 63 *Szprada*: 4 w woj. elbląskim, 39 gdańskim, 12 ciechanowskim, 7 pilskim, 1 wałbrzyskim; bez wskazania ilości *Sprado* i *Spradow-ska*; 3 *Szpradowski*: 2 w woj. ciechanowskim, 1 warszawskim; 9 *Sprudin*: po 3 w woj. łódzkim i toruńskim, 2 warszawskim, 1 suwalskim. Prawdopodobnie do omawianej bazy odnieść trzeba także (wskutek znanej w dolnoniem. oboczności dźwięczna : bezdźwięczna w wyniku działania prawa usiłnienia, czyli fortyfikacji) nazwiska 1 *Sprut* w woj. pilskim; 94 *Spruta*: 7 w woj. bydgoskim, 40 leszczyńskim, 13 poznańskim, 10 katowickim, 8 konińskim, 4 zielonogórskim, po 3 częstochowskim, legnickim i wałbrzyskim, 2 łódzkim, 1 gorzowskim; 9 *Szprut*: 8 w woj. skierniewickim, 1 warszawskim;

132 *Szpruta*: 74 w woj. leszczyńskim, 15 konińskim, 14 katowickim, po 6 warszawskim i szczecińskim, po 4 wrocławskim i zielonogórskim, 3 kaliskim, po 2 częstochowskim, sieradzkim i wałbrzyskim; 156 *Szprutta*: 6 w woj. bydgoskim, 96 leszczyńskim, 20 kaliskim, 7 katowickim, 8 wrocławskim, 6 krakowskim, po 4 koszalińskim i poznańskim, 3 pilskim, 2 lubelskim.

Nazwiska typu *S(z)prut(t)a* możliwe od ap. *szeptot*, gw. też *szeptota* z niem. *Sprotte*, ale w polszczyźnie notuje dopiero SW (nieznane jeszcze Słownikowi Lindego), jednak w niemieczyźnie znane, jak zaświadcza Kluge 692, od XVI w., a w staroang. już od w. XI, więc może nazwiska pochodzenia obcego od n. tej ryby.

Historycznie interesujące nas nazwisko potwierdzone zostało na Kociewiu: w Subkowach, pow. tczewski, zanotowany został w r. 1582 Jędrzej *Sprzudowski* (F XXXVII 283), a w r. 1598 Christophorus *Sprudowski* (F XXXVI 170), w r. 1689 w archiwaliach pelplińskich Mateusz *Spruda* (Damps 285). H. Górniewicz zanotował w Sztumskiej Wsi i w Polaszkach, pow. sztumski, nazwisko *Špróda* i na tej podstawie zamieścił w SNMPG 220 hasło *Szpróda*, które odniósł do niem. nazwiska *Sprode*, a autor niniejszego opracowania, przygotowując Słownik H. Górniewicza do druku, dopisał w kwadratowym nawiasie „od ap. *spröde* ‘szorstki, łamliwy, kruchy’”.

Teraz, dysponując współczesnym materiałem z SNW i mając na uwadze poświadczenia historyczne, wywodzę nazwisko *Spruda* od pruskiego im. *Sprude*, jakie z Olsztyna notuje R. Trautmann, przywołując litewskie im. *Sprudeikie* i lotewską n.m. *Sprūdas* i *Sprude-lauken*. Odnótował jednak także bez bliższych danych czasowych i miejscowych n.os. *Sprot*, z którą łączyć można podane wyżej nazwiska typu *S(z)prut(t)a*. Późniejsze *-a-* (typ *S(z)prada*) czy *-ó-* (*Szpróda* z Powiśla Gdańskiego) to wynik pozycji samogłoski po *r* w niemotywowanym nazwisku, warianty z końcowym *-(ow)ski* pochodzą modelowo albo od n.os. *Spruda*, albo od n. wsi kościelnej, stanowiącej własność królewską (Biskup 113) w starostwie gniewskim pod Gniewem, zwanej *Szprudowo* i notowanej od r. 1245 *Sprudobo*, *Sprudowe* r. 1258, *Sprauda* 1570, *Sprudowo* 1565 i pochodnej od wspomnianego im. pruskiego *Sprude*, którego objaśnić nie umiem.

Obok tego nazwiska Zoder II 638 podaje niem. nazwisko *Spradau*, które wiąże z n.m. *Spradau* w Dolnej Saksonii lub *Spradow* w Westfalii. Rdzenie tych n. są bogato poświadczone na terenie Niemiec i sprowadzają się – jak to wynika z badań prof. E. Eichlera i prof. J. Udolpha – do staro-wysoko-niem. podstawy *spreid* ‘krzaki, zarośla’. Polskie nazwisko *S(z)prut(t)a* jest wieloznaczne: może pochodzić od pruskiego im. *Sprot*, szerzej udokumentowanego im. pruskiego *Sprude* lub też od ap. *szeptot*, wtedy jednak byłoby raczej nazwiskiem obcym (niem. lub ang.), ponieważ wyraz *szeptot* notowany jest w polszczyźnie dopiero od XIX w., kiedy nazwiska były już ukształtowane. Szerzej problemy te roztrząsam w Rk Gd LXIV, 2004, s. 154–157, dokąd też odsyłam zainteresowanego Czytelnika.

SZPRĘGA, SZPRENGER I PODOBNE

SNW podaje 89 osób o nazwisku *Szpręga*: 40 w woj. bydgoskim, po 8 elbląskim i szczecińskim, 18 gdańskim, 1 słupskim, 6 siedleckim, po 4 warszawskim i toruńskim; 3 *Szpręga* w woj. gdańskim; 2 *Szpręga* w tymże województwie; 10 *Szpranger* w woj.

bydgoskim; 79 *Szprenge*: 4 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 15 gdańskim; 11 *Szpregier*: 1 w woj. elbląskim, 8 konińskim, 2 szczecińskim.

Historycznie *Sprenger* Lucas, katolik i przewodniczący rady kościoła św. Jana, zegarmistrz (*Uhrmacher*), przybyły z Gdańska figuruje w *Księdze obywateli Chojnic* (BBK 59).

Od niem. czasownika *sprengen* 'rozsadzać, wysadzać', zapożyczone do gwar pomorskich jako *sżprangowac* 'wysadzać mosty' (znam z południowych Kaszub, nie notuje Sych, zatem brak w SEK); niem. *Spranger* 'to ten, co wysadza mosty', słowniki przekładowe jęz. niem. podają także o tym, co rozpryskuje wodę, podlewając np. rabatki kwiatowe. Wariant *Szprenge*: od n. czynności 'wysadzania, podlewania'. Podobne, przynajmniej dźwiękowo, nazwisko *Sprengel* omówilem w NP 227.

SZUKAJ, SZUKA, SZUKAŁA, SZUKALSKI I PODOBNE

SNW podaje 141 osób o nazwisku *Szukaj*: 66 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 20 gdańskim, 4 słupskim, 15 toruńskim, 13 pilskim; 8 *Szukay* w woj. toruńskim; 130 *Szuka*: 2 w woj. słupskim, 24 legnickim; 13 *Szuka*: 3 w woj. gdańskim, 5 wrocławskim, 4 katowickim; 1 *Szukacz* w woj. tarnobrzskim; 1590 *Szukała*: 31 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 32 gdańskim, 10 słupskim, 507 poznańskim, 134 katowickim, 98 tarnowskim, 94 gorzowskim, 7 pilskim; 1981 *Szukalski*: 166 w woj. bydgoskim, 42 gdańskim, 8 słupskim, 408 kaliskim, 171 poznańskim, 124 sieradzkim, 123 łódzkim, 119 warszawskim, 117 zielonogórskim, 107 wrocławskim.

W r. 1772 Paul *Schukay* odnotowany został w Sławęcinie na Kosznejdrach (Rink 108), Elisabeth *Szukoowna* zapisana została w księdze metrykalnej par. Pogódki pod Skarszewami.

Wszystkie podane nazwiska, jak łatwo się domyślić, pochodzą ostatecznie od czasownika *szykać*. *Szukaj* utworzony został za pomocą przyrostka *-aj*; *Szuka* powstał wskutek tzw. derywacji wstecznej, jak *Potrac* od *potracić*; *Szuka* wskutek tzw. konwersji, jak *Zwara* od *zwarzyć*; *Szukacz* pochodzi od wyrazu pospolitego *szykacz* 'szukający czego', jak podaje L V 620; *Szukała* powstał za pomocą przyrostka *-ala*, jak *Drapała*, *Mrugała* od *drapać* i *mrugać*; *Szukalski* jest formą modelową powstałą od *Szukała* za pomocą suf. *-ski*. Nazwisko *Szukaj* można by interpretować jako – tak to nazywam – nazwę imperatywną od *szykać*, jak *Machaj*, *Mrugaj*, od *machać*, *mrugać*, por. niem. nazwiska *Gleichauf*, *Fliegauf*, o których pod hasłem *Ryżop*.

SZUMOCKI, SZUMOWICZ, SZUMSKI I PODOBNE

SNW podaje 41 osób o nazwisku *Szumocki*: 1 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 17 gdańskim, 12 szczecińskim, po 4 lubelskim i zielonogórskim, 1 łódzkim; 9 złożone *Szumowicz-Włodarczyk*: 4 w woj. koszalińskim, 3 łódzkim, 2 piotrkowskim; 115 *Szumowicz*: 1 w woj. gdańskim, 66 tarnowskim, 13 warszawskim, 11 suwalskim; 12 *Szumow*: 8 w woj. zielonogórskim, 4 szczecińskim; *Szumowiec* 0; 1579 *Szumowski*: 25 w woj. elbląskim, 63 gdańskim, 19 słupskim, 300 łomżyńskim, 200 warszawskim,

143 suwalskim; 3787 *Szumski*: 108 w woj. bydgoskim, 78 elbląskim, 130 gdańskim, 94 słupskim, 316 warszawskim, 267 białostockim, 218 suwalskim, 177 łódzkim, 156 kaliskim, 1555 łomżyńskim, 146 wrocławskim, 106 koszalińskim; 6 *Szumuk* w woj. elbląskim; 1 *Szumala* w woj. krakowskim; 1 *Szumulin* w woj. białostockim i wiele innych od (ostatecznej) podstawy *szum*.

Nazwiska *Szumowicz*, *Szumowiec*, *Szumow*, u niektórych też *Szumski* zakładają podstawę *Szum* od ap. *szum* od *szumieć* ‘wydawać dźwięki’ o wodzie, lesie, też ‘las’ (szczególnie w wariantcie *szuma*, o czym szerzej pisałem w JP 66, 1966, s. 47–49); *Szumocki* – *Szumot*, której jednak w dostępnych źródłach nie znalazłem, ale wykluczać jej nie można, od rzeczownika *szumot* (nienotowanego w słownikach ogólnych jęz. pol., jedynie SW VI 602 podaje *szëmot* ‘szum’ za SGP V 295, dokąd przejęte z Nadmorskiego), znanego kaszubszczyźnie *šëmot* ‘szum, wiatr’ (Sych V 247). Co do słowotwórstwa por. *Szumocki* od *Szumot(a)*. Nazwisko *Szumocki* znane mi z Kościerzyny, nosił je m.in. Robert Szumocki, nauczyciel i działacz ZNP, twierdzący, że nikt nie może mu objaśnić noszonego nazwiska, ponieważ *szumot* go nie przekonywał.

Wiele z wyliczonych form spotkamy w herbarzach, np. Herbarz Leszczycza (279) odnotowuje *Szumowiczów*, h. *Rawa* z pow. owruckiego z r. 1635 i z Prus (218), *Szumowieckich*, h. *Przyjacieli* (270).

Jest tu także kilka struktur odmiejskowych, np. *Szumlański*, *Szumleński*, *Szumliński*, rodzina szlachecka z *Szumlan* na Kresach Południowo-Wschodnich (zob. SSNO V 336, SEMot III 195), *Szumski* i *Szomski* z Małopolski, odniesione przez SEMot III 195 do n.m. *Szumsko*, gm. Raków, woj. kieleckie, *Szumowskich* albo *Szomowskich* wywieść można od n.m. *Szumowo* na Mazowszu, wsi gminnej w woj. łomżyńskim (WU III 412). Por. Rk Gd LXIV, 2004, s. 157–158.

SZUR, SZUREK, SZURKOWSKI I PODOBNE

SNW podaje 163 osoby o nazwisku *Szur*: 113 w woj. gdańskim, 20 słupskim, 23 warszawskim; 1407 *Szura*: 7 w woj. bydgoskim, 33 gdańskim, 6 słupskim, 332 rzeszowskim, 201 nowosądeckim, 119 katowickim, 85 krakowskim, 65 legnickim; 1 *Szurecki* w woj. gdańskim; 988 *Szurek*: 6 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 57 gdańskim, 21 słupskim, 148 lubelskim, 99 kaliskim; 76 *Szurka*: 21 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 37 poznańskim; 94 *Szurkiewicz*: 16 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 6 słupskim, 23 krośnieńskim; 229 *Szurko*: 6 w woj. bydgoskim, 104 gorzowskim, 47 szczecińskim, 15 katowickim, 14 wrocławskim; 192 *Szurkowski*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim, 7 gdańskim, 90 poznańskim, 20 wrocławskim; 17 *Schur*: 10 w woj. gdańskim, 6 pilskim, 1 toruńskim.

W r. 1557 w Pomysku Małym, pow. bytowski, soltysem był Jurg *Schurke* (WD 47).

Nazwisko *Schurke* pochodzi od niem. ap. *Schurke* ‘lotr, lajdak, galgan, szubrawiec, szelma’; *Szur* pochodzi od gw. rzeczownika *szur* ‘smarkacz’ (Sych V 308), tak też na Kociewiu; *Szurek* od pol. dialektalnego *szurek* ‘nieduży chłopiec’, przejętego z niem. wyżej omówionego rzeczownika *Schurke* (SEK V 122); *Szurkiewicz* jest nazwiskiem patronimicznym, utworzonym za pomocą przyrostka *-ewicz* od *Szurek*; *Szurkowski* to forma modelowa, powstała za pomocą przyrostka *-owski* od *Szurek*, podobnie jak

Szurecki od *Szurek*; *Szurka* pochodzi z postaci dop. l.poj.: syn *Szurka*, zatem *Szurka*. Notowaną w SSNO V 336–337 n.os. *Szur* lub *Žur* i pochodną *Szurek* lub *Žurek* odnosi SEMot I 308 do podstawy *szur*, *szar* ‘rząd, szereg’ lub *szor*, *szur* ‘o uprząży’.

SZYBA

I POCHODNE

SNW podaje 298 osób o nazwisku *Szyba*: 10 w woj. elbląskim, 18 gdańskim, 14 słupskim, 145 lubelskim, 93 kieleckim, 81 krakowskim, 45 skierniewickim; 50 *Szybak* poza Pomorzem; 29 *Szybakowski*: 4 w woj. gdańskim, 11 słupskim, 9 olsztyńskim; *Szybala* 0; 601 *Szybalski*: 2 w woj. bydgoskim, elbląskim, 24 gdańskim, 211 kieleckim, 99 katowickim, 23 warszawskim; 46 *Szybala*: 3 w woj. bydgoskim, 12 wrocławskim, 9 opolskim, 8 rzeszowskim, 5 wałbrzyskim, po 4 katowickim i tarnowskim; 1 *Szybaski* w woj. gdańskim; 45 *Szybecki*: 3 w woj. słupskim, 18 krakowskim, 12 katowickim, 10 wrocławskim; 6 *Szybek* w woj. warszawskim; 1132 *Szybiak*: 1 w woj. elbląskim, 18 gdańskim, 11 słupskim, 497 przemyskim, 103 kaliskim, 91 katowickim, 61 wrocławskim, 46 warszawskim; 147 *Szybicki*: 6 w woj. elbląskim, 7 gdańskim, 19 słupskim, 31 warszawskim; 5 *Szybik*: po 2 w woj. katowickim i opolskim, 1 warszawskim; 7 *Szybiga*: 5 w woj. bydgoskim, 2 wrocławskim; 226 *Szybiski*: 24 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 4 gdańskim, 5 słupskim, 50 warszawskim, 40 radomskim, 21 tarnowskim; 8 *Szybitło*: 5 w woj. elbląskim; 619 *Szybiński*: 4 w woj. słupskim, 141 warszawskim, 138 krakowskim, 70 radomskim; 91 *Szybist*: 1 w woj. elbląskim, 5 gdańskim, 28 tarnowskim, 19 rzeszowskim, 11 krośnieńskim, 10 krakowskim; 93 *Szybista*: 1 w woj. słupskim, 27 chełmskim, 25 koszalińskim, 12 rzeszowskim; 179 *Szybisty*: 2 w woj. słupskim, 71 rzeszowskim, 33 koszalińskim; 440 *Szybka*: 19 w woj. gdańskim, 63 krośnieńskim, 62 siedleckim, 48 warszawskim; 90 *Szybko*: 16 w woj. elbląskim, 22 jeleniogórskim, 9 opolskim; 213 *Szybkowski*: 2 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 11 gdańskim, 5 słupskim, 21 olsztyńskim, po 19 katowickim i piłskim.

W r. 1560 w Dąbiu pod Bytowem zanotowany chłop Jurg *Schibba*, tegoż roku młynarzem (*der muhler*) w Chotkowie był Martin *Schibba* (WD 107, 168); w r. 1638 w Brzeźnie, pow. lęborski, notowany młynarz Stephan *Schybe* (F XLVI 55). SSNO VII 256 notuje n.os. *Szyba* z r. 1434 z Gdańska (z opracowania prof. UG L. Wierzbowskiego).

Od rzeczownika *szyba* ‘szklana tafla’, polisemantycznie też *szyb* ‘otwór prowadzący z powierzchni ziemi w głąb kopalni’, dawniej także *szyba* (Bor 609), jak SEMot I 309 ze stpol. *szyba* (o szybie ‘otworze’), por. także 8 osób o nazwisku *Szyb*: 1 w woj. katowickim, 7 przemyskim. Może tak przezwano wytwórcę czy sprzedawcę szyb, a może były inne okoliczności przezwania kogoś *Szybą*. Formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą formantów *-ak*, *-ek*, *-ik* są kolejno *Szybak* i *Szybiak*, *Szybek*, *Szybik*; modelowymi, powstałymi przy użyciu przyrostków *-ski* i pochodnych są: *Szybiński*: *Szyba*, *Szybicki*: *Szybik*, *Szybakowski*: *Szybak*, *Szybkowski*: *Szybek*; tworzone za pomocą różnych przyrostków: *-ala*: *Szybala*; *-ala*: *Szybala*; *-iga*: *Szybiga*; *-itło*: *Szybitło*; *-ist(a)*: *Szybist*, *Szybista*. Niektóre można wyprowadzić od nazwiska 2 *Szybki*: po 1 w woj. łódzkim i wrocławskim, np. 92 *Szybczyński*: 47 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 15 gorzowskim od *Szybka*, ale także *Szybki*.

SZWABACH, SCHWABACH

SNW podaje nazwisko *Schwabach* 0 i w zapisie spolszczonym *Szwabach* u 21 osób: po 10 w woj. gdańskim i słupskim, 1 warszawskim. Odnieść je możemy do n. wsi *Schwabach* – po pol. *Raduń* (R I 695, R II 269), notowanej od r. 1779 *Schwabach* i n. Niektórzy traktują ją jako niem. strukturę złożoną od przymiotnika *schwach* ‘słaby, nikły, wątły’ w członie I i rzeczownika *Bach* ‘strumień, potok’ w członie II. Mogła to być n. pobliskiej rzeczki *Rodun*, przeniesiona na osadę. Nazwisko może też pochodzić od licznych niem. n.m. *Schwabach*, przede wszystkim w Bawarii, gdzie stosowano krój czcionki drukarskiej zwanej od n. miasta *szwabachą*, por. Zoder II 572.

SZWARTOW, SZWARTO

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Szwartow* w woj. legnickim; 6 *Szwarto*: 4 w woj. gdańskim, 2 białostockim. Od n.m. *Szwartow* – po pol. *Zwartowo*, pow. kołobrzeski, notowanej od r. 1491 *Szwartow*; *Szwartow* – *Zwartowo* w pow. białogardzkim, notowanej od r. 1523 *Szwartow*, wyprowadzonych przez RzD I 84 od przymiotnika *zwarty* (prawdopodobnie o zabudowie wsi); *Szwartow* – *Zwartowo*, pow. lęborski, notowanej od r. 1364 *Swartow*, *Szwartow* 1789 (PMT II 156–157), por. też R II 695. W nazwisku *Szwarto* stwierdzamy zanik końcowego *-w* pod wpływem dolnoniem. zredukowanej wymowy *-ow* jako *-ou*, co zapisywano przez *-o*.

SZYMICH, SZYMIK, SZYMICHOWSKI, SZYMIKOWSKI

SNW podaje 57 osób o nazwisku *Szymich*, z tego 49 w woj. gdańskim, po 1 w woj. słupskim i katowickim, 4 gorzowskim, 2 jeleniogórskim, także w zapisie fonetycznym przez *-i-*: *Szȳmich* 2 osoby w woj. pilskim, i z niem. przyrostkiem *-ing*: 8 *Szȳming* w woj. toruńskim; 653 *Szȳmichowski*, z tego 558 w woj. gdańskim, 65 słupskim, 5 elbląskim, po 1 w woj. bydgoskim, warszawskim, gorzowskim, płońskim i wałbrzyskim, 6 koszalińskim, po 5 katowickim i szczecińskim; nadto 11 osób zapisanych fonetycznie przez *-i-*: *Szȳmichowski*: 10 w woj. gdańskim, 1 toruńskim; 1599 *Szȳmik*: 7 w woj. bydgoskim, po 3 elbląskim i gdańskim, 6 słupskim, najwięcej, bo aż 1052 w woj. katowickim; 503 *Szȳmikowski*: 368 w woj. gdańskim, 94 słupskim, 19 elbląskim, 8 katowickim, po 4 olsztyńskim i szczecińskim; poza tym 17 osób zapisanych fonetycznie przez *-i-*: *Szȳmikowski*: 11 w woj. słupskim, 5 gdańskim, 1 bydgoskim. Jest też 6 osób zapisanych po niem., tj. z początkowym *Sch-* i z końcowym niem. przyrostkiem *-ig*, a więc *Schimmig* w woj. gdańskim oraz niem. przyrostkiem *-ing*: 2 *Schimming* w woj. toruńskim na wzór niem. *Görig* i *Göring*, też w fonetycznym zapisie niem. 3 *Schimichowska* w woj. gdańskim.

Są to wszystko rodziny kaszubskie, wywodzące się historycznie z pow. kartuskiego, których nazwiska w czasach pruskich i hitlerowskich germanizowano w sposób fonetyczno-graficzny i słowotwórczy, tj. przez wymianę pol. i kasz. przyrostka *-ig* (w kasz. wersji *-ėk*) na niem. równofunkcyjny, patronimiczny (odojcowski, tzn. określający nazwisko syna w stosunku do nazwiska ojca) *-ig* i *-ing*. Uświadomić także sobie musimy, że spółgłoski *ch* i *k* w polszczyźnie i w kaszubszczyźnie bardzo często

wymieniają się, por. np. kasz. *barch* i *bark*, *dach* i *dak*, *kmoter* i *chmoter*, pol. *chrzan* i *krzan*, *chrząstka* i *krząstka* i wiele innych, dlatego zestawiam nazwiska *Szymich* i *Szymik* oraz formy pochodne *Szymichowski* i *Szymikowski*, bo niektóre z nich mogły powstać właśnie w wyniku wymian fonetycznych, jakkolwiek są osobne morfologicznie przyrostki *-ich* i *-ik*. Nie ulega bowiem wątpliwości, że nazwiska *Szymichowski* oraz *Szymikowski* powstały modelowo od wcześniejszych form *Szymich* i *Szymik* za pomocą przyrostka *-owski*, jak powszechnie znane *Wybicki* od *Wybik* czy *Wybic* (a te od niem. im. *Wybe*), *Derdowski* od *Derda*, *Majkowski* od *Majek*, *Pelowski* od *Pela*, *Żywicki* od *Żywica* i tyle innych. Nie ma bowiem na terenie Polski miejscowości typu *Szymiki*, *Szymichy*, *Szymikowo*, *Szymichowo* (jest *Szymiszów* w gm. Strzelce Opolskie, której n. pochodzi od n.os. *Szymisz*), mogące dać początek omawianym nazwiskom.

Pochodzenie nazwisk *Szymichowski* i *Szymikowski* zatem znamy, skąd jednak formy podstawowe *Szymich* i *Szymik*? Są to genetycznie zdrobnione im. *Szymich* i *Szymik* od pełnego im. starohebrajskiego *Szema-el*, opartego na hebr. rdzeniu *szemá* ‘słuchać’ i im. Boga *El* (z *Elohim*), przyjętego w polszczyźnie jako *Szymon* (tak nazywał się książę apostołów, zanim Chrystus nie zmienił mu im. na *Piotr* z łac. *Petrus*, co z gr. *Pétros*, a wszystko ostatecznie z aram. *Kefas* ‘skała’, por. Mt 16,18) i *Symeon*. Co do rdzenia *Szema* przypomnijmy, że prawowity żyd ‘wyznawca judaizmu’ parę razy na dzień odmawia tekst Księgi powtórzonego prawa (Deuteronomium 6,4); *Szema Izrael*, po łac. *Audi Israel*. „Dominus Deus noster, Dominus unus est” ‘*śłuchaj, Izraelu*, Pan jest naszym Bogiem – Panem jedynym’, a nazwa Boga *El* występuje w wielu im., np. *Gabri-el* ‘mąż Boży’, *El-żbieta* ‘Bóg poprzysiągł’, *Samu-el* ‘Bóg wysłuchał’, synonimicznego wobec *Szymon* < *Szema-el* ‘Bóg wysłuchał’. Proces zdrabniania im. *Szymon* do postaci *Szymich* czy *Szymik* znajduje analogie w im. *Borzych* czy *Borzyk* od *Borzyśław*, *Gościch* czy *Gościk* od *Gościśław*, *Wielich* czy *Wielik* od *Wielisław*, *Klich* od *Klemens*, *Bienich* i *Bienik* od *Benedykt*, *Gabrych* czy *Gabryk* od *Gabriel*, *Matych* czy *Matyk* od *Mateusz* czy *Maciej* i w tylu innych.

Historycznie omawiane nazwiska poświadczane zostały w pow. kartuskim: w katastrze fryderycjańskim z r. 1773 odnotowani zostali: w Chmielnie karczmarz (*Krüger*) Andres *Schimigik*, w Ręboszewie Jacob *Schimeg*, w Reskowie Martin *Schimmig*, w Dzierżążnie Johann *Schimick* i Martin *Schimig*, rybak klasztorny (norbertanek z Żukowa), w Żukowie chalupnik Albrecht, tzn. Wojciech *Schimik* i na folwarku żukowskim Martin *Schimik*, jak informuje Heidn (65, 464, 497, 478, 538, 667); tenże wykazuje po wojnie w Sławkach jako rodzinę świeżo przybyłą *Schimikowskich*. Zauważmy, że zapisy te są bardzo zniemczone, niekiedy także zniekształcone. W r. 1804 w księdze zgonów par. Sierakowice zanotowana została Anna *Szymikowska*, w księdze chrztów par. Chmielno utrwaleni zostali: Wallentin *Szymich* w r. 1825 i Lorenz *Szymich* w r. 1829, wcześniej, tj. w r. 1826 Matheus *Szymichowski* i w r. 1828 Michael *Szymikowski*. Dotychczas do słowników wszedł ks. Bronisław Szymichowski (1916–1995), rodem z Ręboszewa, komendant TOW „Gryf Kaszubski” gminy Chmielno o pseudonimie Rąb (chyba od pobliskiej wsi Rąb), proboszcz par. Pomieczyno, represjonowany przez NKWD, godny patron szkół i ulic na Kaszubach, szczególnie w pow. kartuskim (zob. jego biogram pióra Janiny Walentynowicz w SBPN. Suplement I 314).

SZYNSZECKI

SNW podaje 298 osób o nazwisku *Szynszecki*: 17 w woj. bydgoskim, 230 gdańskim, 37 śluskim, 7 toruńskim, 2 szczecińskim, 1 krakowskim.

Historycznie nazwisko notowane było na północnych i środkowych Kaszubach: w księdze metrykalnej par. Strzecz, pow. wejherowski, zapisani zostali: Andreas *Szynszecki* 1713, Georgius *Szynszecki* 1714, tenże *Szynszecki* 1713 i *Szynsiecki* 1734 (AP XXIV 5, 10, 15, 33, 41, 81, 166), w księdze par. Kielno figuruje Ewa *Szynszewska* 1798 (AP VII 139), a w Chwaszczynie w r. 1975 magistrantka zapisała mieszkańca Jan *Schinschetzki*, w księdze chrztów par. Chmielno zapisana została Magdalena gb. (= *geboren* ‘urodzona, z domu’) *Szynszecka* 1825 (AP I 46), inwentarz starostwa mirachowskiego z r. 1765 przynosi interesujące nas nazwisko m.in. z Głuszyna: Stanisław *Szynszecki*, czynszownik, z Łapalic: Maciej *Szynszecki*, ogrodnik (F LXXXVIII 103, 106). Nadto notowane było w par. Jeleń pod Tucholą: Nobilis Joannes *Szynsecki* ex aula ‘z dworu’, Nobilis Joannes *Szynszecki* 1780 z Tucholi, Nobilis Joannes *Szynszecki* 1791 z Mędromierza Wielkiego, Hon.[esta] Magdalena *Szynsiecka* 1780 (Szuta).

Nazwisko jest hybrydalne, tzn. w I części jest pochodzenia niem. od średnio-wysoko-niem. *schoeneschecke* ‘piękny i pstrokaty’ oraz polszczonego przyrostka *-ski*; *schoeneschecke* składa się z dwóch średnio-wysoko-niem. przymiotników: *schoene* = nowo-wysoko-niem. *schön* ‘piękny’ i *schecke* + nowo-wysoko-niem. *scheckig* ‘pstrokaty’, Zoder II 493 notuje nazwisko *Scheck* od r. 1376; człon II struktury *schoeneschecke* można też rozumieć jako rzeczownik *Scheck* ‘koń pstrokaty’. Można by ewentualnie myśleć o ziemczeniu pol. nazwiska 20 *Sąsiedzki*: 6 w woj. gdańskim, 5 opolskim, 4 krakowskim, 3 katowickim, 2 warszawskim, jednak historycznie takie nazwisko notowane nie było na Pomorzu w wyzyskiwanych przeze mnie źródłach (SSNO V 21 podaje *Sąsiec(s)ki* z r. 1415 z Wielkopolski, które SEMot III 172 odnosi do n.m. *Sąsieczno*, dziś *Samsieczno*, gm. Si-cienko, woj. bydgoskie; nadto SSNO VII 221 notuje n.os. *Sąsiadek* (?) z r. 1488 i wiąże z nią na Kresach Południowo-Wschodnich poświadczoną n.os. *Sąsiedzki*). Zastanawia także, że w kaszubskich i tucholskich formach historycznych zawsze występuje postać z końcowym *-ski*. Jest też wieś *Samsieczno*, historycznie *Sąsieczno*, której n. pochodzi od ap. *sąsieć* z suf. *-no*, leży nad jeziorem o tej samej n. pod Bydgoszczą, notowana od r. 1288 *Zansechno*, *Sanseczno* et cum lacu qui etiam *Saseczno* dicitur ‘i z jeziorem, które też nazywa się *Sanseczno*’ 1325 (N 235, o której SEMot III 172). Dodać trzeba, że *Sąsieczno* pod Kolbudami jest powojennym „chrztem”, nazywało się po niem. *Kunzendorf* (PMT VI 56), nie mogło stanowić podstawy omawianego nazwiska.

W sumie więc nazwisko *Szynszecki* jest wielomotywacyjne: 1) germ. *schoeneschecke* ‘piękny i pstrokaty’ (a dodać można, że według kanonów ludowego odbiorcy pstrokacizna postrzegana bywa jako piękno w myśl starożytnego (od Eurypidesa) porzekadła *Varietas delectat* ‘różnorodność sprawia przyjemność’; 2) n.m. *Sąsieczno* pod Bydgoszczą; 3) przymiotnik *sąsiedzki*.

SZYPLA, SCHIPLAK I PODOBNE ORAZ POKREWNE

W NP III 363–364 omówilem (s.v. *Szufla*) wiele nazwisk wywodzących się od podstawy *szypla* lub *szypel* ‘łopata’. Oto te pozostałe: podstawowe *Szypla* u 1 osoby w woj. legnickim; 3 *Schiplak* w woj. gdańskim; 9 *Schiplak* w woj. gdańskim; 3 *Schippling*: 2 w woj. ciechanowskim, 1 olsztyńskim oraz pochodne; 16 *Schipplock*: 15 w woj. śluskim, 1 warszawskim; 3 *Schyplak* w woj. gdańskim; 1 *Szyplenicz* w woj. toruńskim; 20 *Szyplewski*: 17 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 1 toruńskim; 96 *Szyplik*: 4 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 43 toruńskim, 28 wrocławskim, 12 wrocławskim; 88 *Szypliński*: po 12 w woj. bydgoskim i gdańskim, 1 elbląskim, 5 śluskim, 37 toruńskim, 11 warszawskim; 80 *Szypluk*: 12 w woj. elbląskim, 66 białostockim.

Formami patronimicznymi pochodzącymi od nazwiska *Szypel* lub *Szypla* są struktury na *-ak*: *Schiplak*, *Schiplack*, *Schyplak*; gw. śląskie *Schipplock*; *-wicz*: *Szyplenicz*; *-ik*: *Szyplik*; *-uk*: *Szypluk*; niem. patronimiczną formacją powstała przy użyciu suf. *-ing* jest *Schippling*; modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Szypliński*, *Szyplewski*.

ŚMIERZCHAŁA, ŚMIERZCHALSKI

SNW podaje 145 osób o nazwisku *Śmierzchała*: 5 w woj. bydgoskim, 3 śluskim, 55 leszczyńskim, 50 poznańskim, 12 zielonogórskim; 492 *Śmierzchalski*: 46 w woj. bydgoskim, 47 gdańskim, 6 śluskim, 155 poznańskim, 36 zielonogórskim, 32 gorzowskim, 27 katowickim, 25 szczecińskim; 1 *Śmierzchalska* w woj. warszawskim.

Na cmentarzu w Gdyni-Oblużu spoczywa Franciszek *Śmierzchalski* (1937–1997).

Podstawowe nazwisko *Śmierzchała* pochodzi od stpol. i dziś jeszcze gdzieś używanego czasownika *śmierzchać* w znaczeniu *zmierzchać* (się) ‘ściemniać (się)’, może chodziło w dawnym przezwisku o ‘starzeć się’ (por. *zmierzch życia*). Takich nazwisk powstałych od czasowników za pomocą przyrostka *-ała* jest wiele, np. *domagać* (się) : *Domagała*, *gruchać* : *Gruchała*, *gwiżdżać* : *Gwiżdżała*, *pękać* : *Pękała*, *sunąć* : *Sunęła*. Struktury te nosiciele często przekształcali w formy na *-ski*: *Domagalski*, *Gruchalski*, *Gwiżdżalski*, *Pękalski*, *Sunalski* (możliwe także od n.m. *Sunatki*). Tak też *Śmierzchała* przeszedł w *Śmierzchalski*.

ŚWIAT I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 554 osoby o nazwisku *Świat*: po 12 w woj. bydgoskim i elbląskim, 17 gdańskim, 4 śluskim, 121 kieleckim, 70 krakowskim, 41 katowickim, 36 sieradzkim; 3 *Światalski*: po 1 w woj. bydgoskim, ostrołęckim i plockim; 12 *Światczak*: 2 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 6 łódzkim; 33 *Światczyński*: 18 w woj. bydgoskim, 14 gdańskim, 1 kieleckim; 156 *Światek*: 3 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 1 śluskim, 17 łódzkim, po 12 kieleckim i lubelskim, 8 wrocławskim.

Nazwisko podstawowe pochodzi od rzeczownika pospolitego *świat*; strukturami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ak* i *-ek* są *Świąteczak* (od *Świątek*) i *Świątek*, modelową formacją, utworzoną za pomocą przyrostka *-iński* jest *Świąteczniński* i *Światalski* od *Światala* (6 osób poza Pomorzem Gdańskim). Po gr. na świat się mówiło *keśmos* ‘piękny’ i por. 1 osobę o nazwisku *Kosmos* w woj. krakowskim i 12 *Kosmus* w woj. gdańskim (możliwe jednak od rzeczownika *kosm* ‘pukiel włosów’); 6 *Kosmoski* i 2284 *Kosmowski* od n.m. *Kosmowo*, *Kosmów*, *Kosmy*, o których zob. NMP V 168–169. Rzymianie nazywali świat *mundus* ‘czysty’ i por. 1 osobę o nazwisku *Mundus* w woj. poznańskim i 1 *Munduś* w woj. katowickim, choć możliwe to zdrobnienia od im. *Edmund*. Dla Niemców świat to *Welt* i por. 1 osobę o nazwisku *Welt* w woj. warszawskim, *Weltman* 0 z członem *-man*, pochodnym od rzeczownika *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’; od ang. *world* brak nazwisk. Widzimy, że u Indoeuropejczyków świat pojmowany był jako ‘piękny’ (Grecy), ‘czysty’ (Rzymianie), ‘bogaty’ (Germanie), ‘jasny’ (Słowianie), a więc zawsze dodatnio, bo wyszedł z rąk Boga, który po stworzeniu „widział, że wszystko, co stworzył, było bardzo dobre” (Rdz 1,31).

ŚWIDER, ŚWIDEREK, ŚWIDERSKI I PODOBNE

SNW podaje 8154 osoby o nazwisku *Świder*: 84 w woj. bydgoskim, 54 elbląskim, 52 gdańskim, 51 ślupskim, 598 rzeszowskim, 409 katowickim, 352 siedleckim, 314 krakowskim, 259 ostrołęckim, 254 tarnowskim, 178 nowosądeckim, 158 konińskim, 153 wrocławskim, 132 warszawskim; 2598 *Świderek*: 62 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 27 gdańskim, 9 ślupskim, 349 łódzkim, 444 skierniewickim, 266 zamojskim, 173 warszawskim, 102 katowickim; 13 980 *Świderek*: 392 bydgoskim, 267 elbląskim, 344 gdańskim, 134 ślupskim, 1633 warszawskim, 802 siedleckim, 667 poznańskim, 645 łódzkim, 616 łomżyńskim, 551 katowickim, 459 lubelskim, 443 wrocławskim, 371 szczecińskim, 363 olsztyńskim, 350 suwalskim, 304 białkopodlaskim, 269 plockim, 247 wałbrzyskim, 238 zielonogórskim; 5 *Schwider* w woj. katowickim; 19 *Szwider*: 6 w woj. tarnowskim, 5 opolskim, 4 katowickim.

W r. 1560 w Kaczkowie, ziemi lęborskiej, zanotowany został *gbur* Thomas *Schwider*, w r. 1582 Frantz *Schwider* (WD 456, 551). SSNO V 376 notuje n.os. *Świder* od r. 1376 ze wszystkich dzielnic Polski z wyjątkiem Pomorza (por. też C 130). Od rzeczownika pospolitego *świder* (tak też SEMot I 314 z informacją, że w jęz. zachodniosłowiańskich oznaczał także ‘zez’, do czego por. potoczne i gw. *świdrować* ‘drażnić’) na osobę nim się posługującą (nazwisko pośrednio zawodowe), może także w nawiązaniu do znaczeń okazjonalnych i przenośnych, według Br 535 wyraz prasłowiański używany w polszczyźnie od r. 1500. Żywy był w dawnej polszczyźnie fraeologizm *patrzyć świdrem* ‘zezowato’ (L V 518). Nazwisko *Świderek* dwuznaczne: albo od zdrobnienia *świderek*, albo od *Świder* z patronimicznym przyrostkiem *-ek*; podobnie *Świderek*: albo modelowo od nazwiska *Świder* z przyrostkiem *-ski*, albo od n.m. *Świder* pod Warszawą z tymże sufiksem.

Nazwiska 1 *Świderga* w woj. katowickim; 1 *Świdergal* w tymże województwie; 95 *Świdergal*: 46 w woj. katowickim, 35 bielskim; 5 *Świdergol* w woj. katowickim; 65 *Świdergol*

w woj. katowickim; 1 *Śwideoł*, a więc skupione w woj. katowickim pochodzą od zapelatywizowanego rzeczownika *świdrygał* ‘figlarz, trzpiot’, pochodnego od im. księcia *Świdrygaila*, jakie nosił brat Władysława Jagielly, jak podaje Br 535.

ŚWIGOŃ, ŚWIGON

I PODOBNE

SNW podaje 974 osoby o nazwisku *Świgoń*: 20 w woj. bydgoskim, 38 elbląskim, 29 gdańskim, 25 słupskim, 161 radomskim, 122 poznańskim, 91 katowickim, 70 krakowskim, 53 kaliskim, 37 wrocławskim, 36 zielonogórskim; 9 *Świgon*: 3 w woj. poznańskim, 2 olsztyńskim, po 1 warszawskim, leszczyńskim, radomskim i zielonogórskim; dużo jest nazwisk pochodnych i pokrewnych, opartych na rdzeniu *świg-*. (Co innego 170 *Świgost*, w tym 24 w woj. gdańskim, 4 słupskim od im. *Wszegost* > *Świgost* > *Świgost*, por. Mal I 227). Są też formy z początkowym *Sz-*: 18 *Szwigon*: 16 w woj. katowickim, 2 częstochowskim; 2 *Szwigon*: po 1 w woj. częstochowskim i katowickim; 3 *Szwigon*ski w woj. bydgoskim.

Na cmentarzu w Gdyni-Oblużu spoczywa Halina *Świgoń* (1945–1993).

Wymienione nazwiska odnieść możemy do czasownika *świgać*, *śwignąć* ‘rzucić, cisnąć, smyrznąć, śmignąć’, też ‘zerknąć’ (SW VI 789), gdzie też *świgawka* ‘śmigawka, śmiga, ciskawka, puszcawka’. SSNO notuje n.os. *Chrzęzon*, *Cieszon*, *Goszczon*, *Mrzon* od czasowników na *-ić*, *-yc*, ale w SNW znajdziemy także od czasowników na *-ać*: *Liżon*, *Liżon* : *liżać*; *Migon*, *Migon* : *migać*; *Świton* : *świtać* i inne. SSNO V 407 notuje n.os. *Świg* z r. 1482 z Małopolski oraz pochodne *Świgła* i *Świgło*, odniesione przez SEMot I 316 (niepewnie, „może”) do czasownika *świgać*.

TAL, TALEWICZ, TALEWSKI

I PODOBNE

SNW notuje 7 osób o nazwisku *Tal*: 6 w woj. krakowskim, 1 olsztyńskim; 43 *Talenicz*: 3 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 9 legnickim, po 5 bielskim, łódzkim i ostrołęckim; 149 *Talewski*: 39 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 27 gdańskim, 50 słupskim, 4 siedleckim, po 1 warszawskim, krakowskim, nowosądeckim, olsztyńskim, szczecińskim i zamajskim.

Historycznie nazwisko *Tal* zapisane zostało w Węgorzewie, pow. Gniezno, w r. 1453 (SSNO V 418): Contra Iohannem *Thal* de Wangorzewo Maiori. Redakcja odczytuje ten zapis niepewnie (znak zapytania) *Tal*, Z. Klimek nie ma już tych wątpliwości (z takim stanowiskiem w pełni się solidaryzuje) (SEMot V 264), opracował on wszystkie nazwy osobowe pochodzenia niem. ze wspomnianego słownika, jednoznacznie odnosi ten zapis do średnio-wysoko-niem. *tal* ‘dolina’. Następnym zapisom jednak z tego źródła już nie przytacza i nie analizuje, uznając je za wątpliwe, jedynie *Talka* z r. 1403 z Łęczyckiego wiąże z germ. podstawą *dal* (SEMot V 30), choć narzucaloby się objaśnienie od nazwiska *Tal* z polszczyzącym *-ka*, jak *Szmytka* od dolnoniem. *Schmitt* ‘kowal’, *Szultka* od dolnoniem. *Schulte* ‘soltys’, *Kinka* od niem. *kühn* ‘śmiały, zuchwały’, *Fryszka* od niem. *frisch* ‘świeży, rzeński’. Mamy dalej we wspomnianym słowniku Armeńczyka

(Ormianina) *Talak* z r. 1442 z Kresów Południowo-Wschodnich (gdyby to nie był Ormianin, powiedzieć by trzeba, że nazwisko stworzone zostało za pomocą przyrostka *-ak* od *Tal*); *Talega* z r. 1425 i z r. 1465 z Poznania; *Talijan* z miasta (*de civitate*) Rosman. Wszystkie te odczytania zaopatrzone zostały znakiem zapytania, redakcja traktuje więc je jako niepewne. Znalazło się tu także hasło nieodczytane (gwiazdka z prawej strony) *Talwicz* z r. 1350 ze Śląska.

Na Pomorzu Gdańskim poświadczenie znalazło nazwisko Talewski na podstawie metrykalnych ksiąg kościelnych par. Wiele, gdzie zachowały się (w miejscowym archiwum parafialnym) tzw. sumariusze ksiąg kościelnych I z lat 1768–1788 i II z lat 1789–1800: Martin *Talewski* r. 1781 i r. 1784 (s. 48 i 56). W Archiwum Państwowym w Bydgoszczy jest księga metrykalna par. Wiele z lat 1837–1849, a w niej pod r. 1839 (s. 41) widnieje Xtoph [Christoph] *Talewski*.

Nazwisko *Talewski* więc jest formą modelową, utworzoną od nazwiska *Tal* za pomocą przyrostka *-ewski*. Od nazwiska *Tal* utworzono także za pomocą przyrostka *-ewicz* pochodną formę patronimiczną *Talewicz*; *Taleba* i *Talega* powstały zaś przy użyciu rzadkich przyrostków *-eba* i *-ega*.

TALKA, TALKE, TALKO, TALKOWSKI

SNW notuje 13 osób o nazwisku *Talka*: 5 w woj. bydgoskim, 8 ciechanowskim; 2 *Talke*: po 1 w woj. bydgoskim i legnickim; 108 *Talko*: 2 w woj. bydgoskim, 20 śluskim, 26 wrocławskim, 12 warszawskim, 11 legnickim; 640 *Talkowski*: 38 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 67 gdańskim, 4 śluskim, 159 toruńskim, 89 suwalskim, po 42 olsztyńskim i poznańskim; 24 *Talkiewicz*, ale poza Pomorzem Gdańskim.

Podstawowe nazwisko *Talka* pochodzi od rzeczownika *talka* ‘motek nici, przędzy zdjętych z motowidła’, nadto ‘motowidło’ (SJP IX 29 z kwalifikatorem *gnarowe*); Br 564 notuje jako *tala*, *talka* ‘motek nici’, wyraz odnotował L V 644.

TAPERT, TABBERT

I PODOBNE

SNW podaje 13 osób pisanych *Tapert*: po 4 w woj. gdańskim i kaliskim, 3 piotrkowskim, 2 zielonogórskim; 116 *Tapert*: 13 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 35 tarnobrzeskim, 23 toruńskim, 17 wrocławskim; 252 *Taperek*: 1 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 162 warszawskim; 1 *Taperonicz* w woj. jeleniogórskim.

Księga obywateli Chojnic (BBK 21, 24) zawiera wpis pod r. 1590 *Tabbert* Paul z Chojnic, tokarz (*Dresler*), syn Krzysztofa T. (*Bürgersohn des Christof T.*). Istotnie wcześniej, bo w r. 1574, zapisany został *Tobbert* Christof, produkujący misy (*Schüsseldreher*).

Nazwisko objaśnić możemy na dwa sposoby: 1) od przestarzałego rzeczownika *taper* ‘pianista grający w kawiarniach, restauracjach, na zabawach tanecznych, podczas lekcji tańca, także w kinach w okresie niemych filmów’ (SJP IX 45); 2) potraktować jako nazwisko germ.: a) albo od średnio-wysoko-niem. *taphard*, *daphart* ‘rodzaj płaszcza’, we wschodniofryzyjskim nawet ‘surdut śpiewaka’ (*Chorrock*), jak podaje Zoder II 705, 709; b) albo od gw. *tappert* ‘niezgrabny, niezdarny człowiek’ (Zoder II 705, 709).

DF 655 wywodzi niem. nazwisko *Tabbert* z fryzyjskiego im. *Tjabbert*, *Tappert* i tak jak Zoder samo nazwisko dokumentuje z Norymbergi z r. 1392: F. *Tapphart*; Zoder z kolei z r. 1692: Jürgen *Tappert*. Zoder II 705, 709 i Go 564 omawiają oba nazwiska łącznie, przy czym Gottschald dołącza tu także *Tabatt*. Wyraz *tappert* wyprowadza z franc. *tabard* lub *tabar* ‘średniowieczny krótki płaszcz noszony na zbroi’. W I interpretacji, a więc od *taper* końcowe *-t* w nazwisku *Tapert* byłoby analogiczne do nazwisk niem. typu *Wichert*, w II w nazwisku *Taper* zanikłoby końcowe *-t*.

Gdy o nazwisko *Tabat* chodzi, to nosi je według SNW 294 obywateli: 46 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 4 słupskim, 114 poznańskim, 66 pilskim; 35 *Tabath*: 21 w woj. bydgoskim, 5 słupskim, 10 pilskim; 20 *Tabatt*: 8 w woj. poznańskim, 5 chełmskim; 52 wtórne modelowe, utworzone od *Tabat(t)* za pomocą przyrostka *-owski*, tj. *Tabatowski*: 23 w woj. bydgoskim, 5 słupskim, 10 pilskim. Historycznie notowane ono było u Kosznejdrów: w r. 1772 młyn w Obkasie posiadał Matheus *Tabbat*, a Johann *Tabatowski* w r. 1806 nabył młyn od Rinków; już w r. 1358 Heinrich von *Taba*, komtur czluchowski odnowił przywilej na młyn Clausowi z Silna (Rink 64, 66, 107). Nazwiska *Taperek* i *Taperowicz* zawierają pol. przyrostki: *-ek* (*Taperek*) i *-owicz* (*Taperowicz*).

TARAN, TARANEK, TARANOWICZ, TARANT I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje *Taranek* u 626 osób: 8 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, 335 częstochowskim, 59 katowickim; 159 *Taran*: 2 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 2 słupskim, 30 rzeszowskim, 20 tarnobrzeskim; 21 *Taraniuk*: 7 w woj. toruńskim, 6 białkopodlaskim, 5 legnickim, 1 pilskim; 52 *Taranko*: po 8 w woj. gdańskim i warszawskim, 11 elbląskim, 15 białkopodlaskim, 5 suwalskim; 17 *Taranienko*: 7 w woj. gorzowskim, 5 białostockim, 4 warszawskim; *Taraneńko* 0; 219 *Taranowicz*: 3 w woj. elbląskim, 19 gdańskim, 1 słupskim, 105 zamojskim, po 14 toruńskim i leszczyńskim; 14 *Tarankienicz*: 4 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 5 szczecińskim; 268 *Taranowski*: 11 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 10 gdańskim, 3 słupskim, 81 toruńskim, 54 olsztyńskim; 56 *Tarant*: 25 w woj. poznańskim, 11 gorzowskim, 7 zielonogórskim, 6 łódzkim, 5 wrocławskim, 2 szczecińskim; 6 *Tarandt* w woj. poznańskim; 30 *Taront*: 18 w woj. leszczyńskim, po 5 poznańskim i zielonogórskim, 2 kaliskim; 10 *Taront* w woj. leszczyńskim; 5 *Taranto*: 3 w woj. łódzkim, 2 zielonogórskim.

SSNO V 423 poświadcza nazwisko *Tarbanowski* i *Taranowski* od r. 1437 z Kresów Południowo-Wschodnich, odniesione przez SEMot III 199 do n.m. *Tarbanowice*, *Taranowice* na tychże kresach.

Nazwisko *Taran* wywiedziemy od rzeczownika pospolitego *taran* ‘belka dębowa, w końcu okowana na kształt głowy baraniej, którą tłuczono mury’, jak to określa L V 648–649. Co do etymologii wyrazu autorzy nie są zgodni: Br 565 po podaniu znaczenia ‘przyrząd do tłuczenia murów’ zaznacza, że pierwotnym znaczeniem było ‘uderzenie’, przytaczając przykład z *Żywota Eżopa Fryga* Biernata z Lublina z r. 1522: „baran lwu dawał *tarany*” i wreszcie wywiódł od *tarać*, jak *skokany* od *skakać*; Vasmer IV 21 przyjmuje pożyczkę z pol. w jęz. ros., zaświadcza, że znane już w r. 1239, do polszczyzny przejęte ze średnio-wysoko-niem. *tarant*, dokąd przeszło z wł. *Taranto*, odrzuca hipotezę, by wyraz pochodził od *trzeć*. Ostatecznym więc źródłem jest wł.

miasto *Taranto* z łac. *Tarentum*, po pol. *Tarent* w Apulii, nad Zatoką Tarencką, nad Morzem Jońskim.

Taranek jest formą patronimiczną, utworzoną od *Taran* za pomocą przyrostka *-ek*, jak *Nowaczek*, *Knopek*, *Snopek* od *Nowak*, *Knop*, *Snop*, przy czym słowniki notują zdrobniałe wyrazy pospolite *knopek* ‘chłopaczek’, *snopek*, od których mogły powstać tak samo brzmiące nazwiska; brak natomiast w dawnych słownikach wyrazu zdrobniałego *taranek* (notuje dopiero SW), od którego można by wywieść tak samo brzmiące nazwisko. Patronimicznymi strukturami są także: *Taranko*, *Taraniuk*, *Taranowicz*, *Tarankiewicz*, *Taranienko* utworzone kolejno od *Taran* za pomocą przyrostków patronimicznych: *-ko*, *-uk*, *-owicz*, *-ewicz* od *Taranek*; ukr. *-enko*; *Taranowski* jest formą modelową powstałą za pomocą przyrostka *-owski* od *Taran*.

Nazwisko *Tarant* pochodzi od rzeczownika *tarant* ‘koń lub pies maści białej w plamy kare, gniade lub kasztanowate’, por. SJP IX 48, tego samego pochodzenia co *taran*, a więc ostatecznie od miasta *Tarent*, gdzie takie zwierzęta hodowano. Warianty tego nazwiska tłumaczą się fonetycznie lub ortograficznie.

TARAS, TARASEK, TARASIEWICZ, TARASIUK, TARASZKIEWICZ I POKREWNE

SNW notuje 1334 osoby o nazwisku *Taras*: 7 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 18 gdańskim, 19 śluskim, 284 warszawskim, 165 tarnobrzeskim, 59 katowickim, 53 skierniewickim; 1 *Taras* w woj. bielskim; 79 *Taraś*: 4 w woj. śluskim, 27 radomskim, 26 warszawskim, 10 szczecińskim; 1 *Tarasa* w woj. lubelskim, powstałe z dop. l.poj.: syn *Tarasa* = *Tarasa*; podobnie 435 *Taraszka*: 6 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 275 tarnowskim, 42 tarnobrzeskim, 30 katowickim; *Taraska* 0; 738 *Tarasek*: 35 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 32 gdańskim, 6 śluskim, 222 nowosądeckim, 121 katowickim, 42 bielskim, 34 opolskim, 28 jeleniogórskim, 22 gorzowskim, po 20 w albrzyskim i zielonogórskim, które jest dwuznaczne: albo od zdrobniałego im. *Tarasek*, albo forma patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-ek* od nazwiska *Taras*; wariantywnie 1 *Taraszek* w woj. bielskim; to samo da się powiedzieć o formie wschodniosłowiańskiej 24 *Tarasko*: 5 w woj. gdańskim, 6 poznańskim, po 3 gorzowskim, łomżyńskim i suwalskim, po 1 jeleniogórskim i warszawskim i 3 *Taraszeko* w woj. w albrzyskim; 63 *Tarasik*: 7 w woj. śluskim, 23 białostockim, 13 warszawskim, 8 pilskim; 18 *Taraszyk*: 13 w woj. koszalińskim, 4 katowickim, 1 szczecińskim; *Tarassenko* 0, a więc ukr. forma patronimiczna, powstała od *Taras* za pomocą przyrostka *-enko*, też forma ze zmiękczeniem poprzedzającej spółgłoski, a więc 35 *Tarasienko*: 5 w woj. bydgoskim i warszawskim, 13 toruńskim, 8 kieleckim, po 2 koszalińskim i łódzkim oraz 1 *Tarasienko* w woj. toruńskim z wtórnym *ń* przez analogię do *Jasienko*; 1 *Tarasinko* w woj. toruńskim, patronimiczne z suf. *-ko* od 88 *Tarasin*: 41 w woj. krakowskim, 38 katowickim, 4 warszawskim, po 2 w opolskim i poznańskim, 1 łódzkim; 1461 *Tarasiewicz*: 9 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 50 gdańskim, 10 śluskim, 390 białostockim, 185 olsztyńskim, 170 koszalińskim, po 59 jeleniogórskim i szczecińskim, 49 warszawskim; jest to formacja patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-ewicz*, jak 1845 *Tarasiewicz*: 34 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 101 gdańskim, 41 śluskim, 302 suwalskim, 275 białostockim, 202 warszawskim, 117 wrocławskim; 33 *Taraskiewicz*: 2 w woj. gdańskim, 9 zielonogórskim, 7 koszalińskim, po 6 pilskim i wrocławskim;

12 *Tarasoni*: 6 w woj. rzeszowskim, 4 olsztyńskim, po 1 poznańskim i walbrzyskim; 1 *Tarasien*: w woj. olsztyńskim; 17 *Taraszen*: 1 w woj. elbląskim i łódzkim, 10 słupskim, 5 suwalskim; 1470 *Taraszkien*: 17 w woj. bydgoskim, 106 elbląskim, 78 gdańskim, 85 słupskim, 487 suwalskim, 134 olsztyńskim; 30 *Taraskien*: 12 w woj. słupskim, 7 pilskim, po 4 piotrkowskim i suwalskim, 3 warszawskim; patronimiczne z suf. *-ak*: 21 *Tarasiak*: 4 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 10 legnickim; wschodniosłowiańskim *-uk*: 2790 *Tarasiuk*: 21 w woj. bydgoskim, 55 elbląskim, 135 gdańskim, 32 słupskim, 642 bielskim, 211 warszawskim, 147 chełmskim; złożone 18 *Tarasiuk* vel Skiba: 14 w woj. koszalińskim, 4 radomskim; 98 *Taraszenuk*: 3 w woj. bydgoskim, 12 wrocławskim, 11 plockim, 10 szczecińskim, po 8 chełmskim i katowickim; *Taraszenuk* 0; formacje dzierżawcze na *-ow* to: 61 *Tarason*: 2 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 8 gdańskim, 11 katowickim; 11 *Tarasson*: 7 w woj. legnickim, 4 wrocławskim; 16 *Tarason*: 10 w woj. katowickim, 4 białostockim, po 1 toruńskim i wrocławskim; struktury modelowe, powstałe za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych: 494 *Tarasiński*: 8 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, po 4 gdańskim i słupskim, 143 lubelskim, 85 kieleckim, 39 warszawskim; 4 *Tarasiński* w woj. koszalińskim; 475 *Tarasiński*: 31 w woj. bydgoskim, 28 słupskim, 203 tarnowskim, 38 krakowskim; 2 *Taraskowski* w woj. łomżyńskim; 14 *Tarasonski*: 7 w woj. przemyskim, po 3 poznańskim i walbrzyskim, 1 warszawskim; 2 *Taraszeński* w woj. warszawskim; 368 *Taraszeński*: 3 w woj. elbląskim, 20 gdańskim, 115 warszawskim, 41 radomskim, 29 sieradzkim; 70 *Taraszkowski*: 50 w woj. łomżyńskim, 11 opolskim, 4 walbrzyskim, po 2 wrocławskim i zamojskim, 1 warszawskim; *Taraszyńska* 0; 4 *Taraskowski* w woj. łomżyńskim; pozostałe struktury: 1 *Taraser* w woj. bielskim z niemczącym *-er*; 24 *Tarasionek*: 21 w woj. legnickim, 3 piotrkowskim; 1 *Tarasoniec* w woj. olsztyńskim; *Tarasiński* 0.

Podstawowe nazwisko *Taras* (z wariantami *Taras* i *Taras*) pochodzi od wschodniosłowiańskiego (przede wszystkim ukr.) im. *Taras*, pochodnego od gr. *tarássō* ‘poruszać, mącić, wzburzyć’, też ‘wzruszać, niepokoić’ (Abram IV 280). Notowane było w staropolszczyźnie na Kresach Wschodniosłowiańskich jako *Taras(ę)*, *Tarasij*, też w Małopolsce jako *Taras(ę)*, w formie latynizowanej *Tarasius* i jako zdrobnienie *Taras(ę)ko* w Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich (SSNO V 421, Mal III 329). Znanie głównie z imienia poety i malarza ukraińskiego Tarasa Szewczenki (1814–1861); SIW notuje 1 mężczyznę o im. *Tarasius* w woj. gdańskim, jest to forma latynizowana; SI 258 podaje jako *Tharasius* [recte: *Tarasius*]. Nazwiska na nim oparte mają w Polsce bogatą reprezentację; wielu ich nosicieli przybyło do Polski powojennej wskutek migracji ludnościowych, akcji przesiedleńczej, nie wyłączając akcji „Wisła”; jako formy pochodne od im. chrzestnych podaje J.S. Bystron (BNP 213) *Taras*, *Tarasiuk*, *Tarasien*, *Taraszkien*. Wspomniany SIW notuje im.: męskie *Taras* u 49 mężczyzn, żeńskie *Tarasa* u 1 kobiety w woj. katowickim.

TECLAF, TECLAW, TECLAW, TECLAF, TETZLAF, TETZLAW,
TEZLAFF
I PODOBNE

SNW podaje 163 osoby o nazwisku *Teclaf*: 29 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 103 gdańskim, 13 słupskim, 10 koszalińskim; 17 *Teclaff*: po 5 w woj. gdańskim i tarnobrzyskim, po 3 częstochowskim i katowickim; 52 *Teclaw*: 1 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 2 słupskim,

10 warszawskim; *Teclaf*: 18 w woj. bydgoskim, 7 pilskim; 1108 *Teclaw*: 124 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 76 gdańskim, 32 słupskim, 343 poznańskim, 148 pilskim, 41 plockim, 35 olsztyńskim; 318 *Tetźlaff*: 99 w woj. bydgoskim, 78 gdańskim, 15 słupskim, 54 pilskim, 22 poznańskim, 18 katowickim, 11 warszawskim; 5 *Tetźlaw*: 1 w woj. bydgoskim, 4 poznańskim; 8 *Tetźlaff*: 2 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim; 14 *Tetźlaw*: 9 w woj. bydgoskim, 3 zielonogórskim, 2 gorzowskim; 1 *Tetźaff* w woj. bydgoskim; 2 *Tetźlaff*: po 1 w woj. bydgoskim i warszawskim; 1 *Tetźlaf* w woj. poznańskim.

Nazwisko było notowane w r. 1816 w *Księdze adresowej Gdańska* (216, 234, 277) jako *Tetźlaff*. W r. 1824 notowany jako obywatel Chojnic *Teźlaff* David Friedrich, przybyły z Prenzlau, garncarz (*Töpfer*), z dalszych informacji rezygnuje, zmarł w r. 1833 (BBK 77). W pracy o przydomkach pomorskich (nazwisko bowiem stało się przydomkiem *Rekonskich* z *Rekowa* w pow. puckim Przydł 47) podałem m.in. zapisy Johann Martin *Tetźlaf* [...] zu Stettin 1756; Samuel Christoph v. *Tetźloff* 1802; r. 1676 w Rzeczenicy notowany ogrodnik *Teclaw* (ISC 22). Od stpol. skróconego im. *Ciestaw* < *Cieszysław*, notowanego od r. 1230 (Mal I 75). Co do sposobów niemczenia por. uwagi s.v. *Cyrklaff*(f). Autorzy niemieccy wywodzą od im. pełnego *Ciechostaw*, co do rodziny etymologicznej błędem nie jest, ale wprost nazwisko to w licznych swoich wariantach (wyzyskano w nich chyba wszystkie sposoby zniemczono, a potem polszczyącego sposobu zapisu niemotwowanego nazwiska) wywieść trzeba bezpośrednio od *Ciestaw*.

TEDE, TEDER, TERER I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Tede* w woj. gdańskim; 4 *Teder*: 2 w woj. siedleckim, po 1 warszawskim i ostrołęckim; bez wskazania ilości: patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-czyk*: *Tederczyk* i *-owicz*: *Tederowicz*; 9 z polszczyzącym *-ka*: *Tederka* w woj. szczecińskim; 1 *Tederke* w woj. pilskim; 34 *Tederski*, powstałych modelowo za pomocą przyrostka *-ski*; po 1 *Terer* w woj. walbrzyskim i pochodnym *Tererek* w woj. gdańskim.

W r. 1397 w ziemi lęczyckiej notowana n.os. *Teda* (SSNO V 432), odniesione przez SEMot V 34 do staro-wysoko-niem. podstawy *diet* 'naród, lud'.

Nazwiska pochodzą od dolnoniem. formy zdrobniałej im. *Teodor* (H-W 323): *Teder*, *Tede*, *Terer*.

TEIS, TEJS, TAJŚ I PODOBNE

SNW podaje 24 osoby o nazwisku *Teis*: 6 w woj. bydgoskim, 8 szczecińskim, 3 katowickim; 109 *Tejs*: 7 w woj. gdańskim, 51 ciechanowskim, 22 olsztyńskim; 172 *Tajs*: 6 w woj. bydgoskim, 44 krakowskim, 23 toruńskim, 18 opolskim, 15 katowickim.

SSNO V 418–419 notuje z Wielkopolski z r. 1136 (*Bulla gnieźnieńska*) im. *Taisz*, które jednak sprowadza się do podstawy *taić* oraz *Tajszyc* z Gniezna od r. 1316 (oba odczytania ze znakiem zapytania, a więc taktowane jako niepewne). Ten drugi zapis odnieść by można do im. *Tajsa*, *Tajda*, *Tajza* i jego wariantów, o których pisałem w JP

LXXXIII/2003, s. 294–295. Na Pomorzu Gdańskim nazwisko potwierdzone zostało głównie u Kosznajdrów, Rink 104–107 notuje za katastrem fryderycjańskim z r. 1772 w Ogorzelinach: Stanislaus *Theise*, Mattes *Theise*, Lorentz *Theise* sen.(ior) ‘starszy = ojciec’, Mattes *Theise* sen. – chłopci (*Bauern*); Peter *Theise* sen., Peter *Theise* jun.(ior) ‘młodszy = syn’, Nicolaus *Theise*, Martin *Theise* jun. – półchłopi (*Halbbauern*), Georg *Theise* i Lorentz *Theise* – najemnicy (*Instleute*), w Lichnowach zapisany został tego roku Paul *Theise*. Prawdopodobnie do omawianej rodziny etymologicznej należą też nazwiska z BBK (17, 23, 24): *These* Jost 1551, *These* Baltzer 1554, *These* Tewes ‘Maciej’ tkacz (*Leinweber*) 1584, *Töse* Greger, przybyły z Ogorzelin (*Gertsdorf*), czeladnik sukienniczy (*Tuchknappe*), syn mieszczanina (*Bürgersohn*).

Nazwisko jest genetycznie formą zdrobniałą im. *Matthias* ‘Maciej’, por. np. Zoder II 721 *Ties* od *Matthias*, por. pol. nazwisko 2263 *Matys*: 10 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 68 gdańskim, 15 słupskim, 329 lubelskim, 226 katowickim, 98 krakowskim, 93 wrocławskim, od którego albo też od im. *Tys*, powstałego od *Matys* można by wywieść omawiane nazwiska. *Tys* SNW notuje u 280 osób: 4 w woj. gdańskim, 107 tarnobrzeskim, 44 zamojskim, 14 kieleckim, 12 katowickim, 10 wrocławskim. Zoder II 721 odnosi także do n.m. a) *Theis* w Tyrolu; b) *Theiss* w Dolnej Austrii; samo nazwisko podaje od r. 1519: *Tyges* Hilbrandessen. Od II sylaby im. *Matensz* powstawały bardzo różne zdrobnienia imienne, a z nich nazwiska, por. np. *Tewes*, *Teus(s)*, w SNW nazwisko 13 *Toens*: 2 w woj. bydgoskim, 11 toruńskim.

TELUS, TELLUS I POCHODNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Tellus* w woj. gdańskim; 563 *Telus*: 93 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 12 gdańskim, 20 słupskim, 109 piotrkowskim, 40 łódzkim, po 33 katowickim i radomskim, 29 toruńskim; 15 *Telusiewicz* w woj. piotrkowskim; 1 *Telus* tamże.

Nazwiska są przykładami rzadkich dziś nazwisk łac., podstawowa forma *Tellus* pochodzi bowiem od łac. rzeczownika *tellus*, w dop. *tellur-is* ‘ziemia, rola’, też ‘podłoga’; *Telusiewicz* jest formą patronimiczną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewicz*. Nazwiska takie pojawiały się w okresie XVII–XVIII w. głównie w kościelnych księgach metrykalnych jako wynik tłumaczenia nazwisk pol. przez sporządzających akta chrztu, ślubu i pogrzebu księży. Spotkać więc dziś można nazwiska *Balbus* : *balbus* ‘jąkała’; *Magnus* : *magnus* ‘wielki’; *Sartor* : *sartor* ‘krawiec’; *Sutor* : *sutor* ‘szewc’; *Talpa* : *talpa* ‘kret’ i inne.

TEMPLIN, TEMPLER I PODOBNE

SNW podaje 360 osób o nazwisku *Templin*: 37 w woj. bydgoskim, po 34 elbląskim i piłskim, 10 gdańskim, po 8 słupskim i suwalskim, 145 toruńskim, 16 wrocławskim, 14 szczecińskim; *Templińska* 0; 101 *Templer* w woj. gdańskim.

Nazwisko było często notowane w starostwie człuchowskim: w r. 1676 w Słupi (*Steinborn*) notowani Ertman *Templin* i Michał *Templin*, w Rozworach (*Tosenfelt*) *Templin* Lorenc, *Templin* w Chrzastowie (*Kristfeld*), w Strzeczonie Michał *Templin*, w r. 1696 Andrys

Templin w Biskupnicy, Ertman *Templin* i Paul *Templin* w Słupi, Jerzy *Templin* w Barkowie (*Barkenfeld*) (ISC 12, 16, 17, 18, 62, 68); SSNO IV 419 notowane od r. 1402 na Kresach Południowo-Wschodnich i odniesione przez SEMot V 267 do n.m. Tempel, dziś *Templewo* w pow. sulęcińskim (R I 721), która pochodzi od niem. *Tempel* ‘świątynia’ z łac. *templum*, -i ‘ts.’; *Templer* jest niem. n. mieszkańca wsi *Tempel*.

Pochodzi od n.m. *Templin* w Brandenburgii (DF 758).

TEODOR

ORAZ POCHODNE I POKREWNE

W staropolszczyźnie im. zostało bogato poświadczone w postaciach: 1) *Teodor* od r. 1371 w Małopolsce, Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Todor* od 1380 r. w tych samych regionach; *Todur* w Małopolsce i na wspomnianych kresach; *Tader* od r. 1233 w Wielkopolsce; *Tadyr* w r. 1401 na Śląsku; 2) łac. *Theodorus* od r. 1149 na Śląsku, w Małopolsce, Wielkopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; 3) *C(z)ader* od r. 1254 w Małopolsce, na Śląsku i na Mazowszu; *C(z)adr* w r. 1436 w Małopolsce; *C(z)adro* od r. 1350 w Małopolsce i na Śląsku; *C(z)edar* od r. 1212 na Mazowszu; *C(z)eder* od r. 1393 w Wielkopolsce, Małopolsce i na Mazowszu; *C(z)edro* od r. 1412 w Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich; 4) wschodniosłowiańskiej *Chodor* od r. 1370 na Kresach Południowo-Wschodnich, w Wielkopolsce i Małopolsce; *Chodur* od r. 1413 na wspomnianych kresach i w Małopolsce; *Chudor* w r. 1444 na Mazowszu; 5) wschodniosłowiańskiej na Kresach Południowo-Wschodnich *Fiedor*, *Fedor* od r. 1437; *Fieder*, *Feder* od r. 1471; *Fiedur* od r. 1447; *Chwiedor*, *Chwedor* od r. 1473; 6) w postaci zdrobniałej na Kresach Południowo-Wschodnich: *Chodorko* w r. 1442; *Chodorzecz* od r. 1437 także na Kresach Północno-Wschodnich; *Fiedorko* od r. 1447; *F(i)edorek* od r. 1445; *Fiedorko* od r. 1438; *Fiedorzec* w r. 1470; *F(i)edurko* w r. 1427 i w tymże r. *Todorek*; 7) wschodniosłowiańskiej od podstawy *Chod* od r. 1439 także na Mazowszu; *Chodak* od r. 1455; *Chodec* od r. 1438; *Chodkiewicz* w r. 1492; *Chodko* od r. 1359; *Chodkowicz* w r. 1459; *Chodna* w r. 1448; *Chodo* w r. 1445; *Chodonic* 1446; *Chodosz* w r. 1440; 8) wschodniosłowiańskich: *Chwied* 1440; *Chwiedec*, *Chwedec* w r. 1476; *Chwiedko*, *Chwedko* w r. 1458; *Chwieduszek* w r. 1407; 9) *Fied*, *Fed* od r. 1437; *Fiedec*, *Fedec* od r. 1442; *Fiedko*, *Fedko* od r. 1438; *Fiedkowicz*, *Fedkowicz* w r. 1454; *Fiedo* w r. 1494; *Fied(o)*, *Fed(o)* w r. 1441; *Fiedusz*, *Fedusz* od r. 1413; *Fieduszek*, *Feduszek* w r. 1431; *Fiedzicz* w r. 1454; *Piedko* w r. 1499; 10) wschodniosłowiańskiej *Choc(z)* od r. 1440, także w Małopolsce; *Choc(z)yk* w r. 1429; *Choc(z)ko* w r. 1440; *Choniec* od r. 1447; *Choń* w r. 1492; *Chońka* w r. 1477; *Chońko* od r. 1428; 11) wschodniosłowiańskiej *Fiec(z)* od r. 1467; *Fień*, *Feń* od r. 1444; *Fieńko*, *Feńko* w r. 1498; *Fyc(z)* w r. 1490; *Fyc(z)ek* w r. 1479 (Mal III 330–331).

Dwuczłonowe gr. im. teoforyczne: z I członem *theós* ‘bóg i Bóg’ i II *dōr-on* ‘dar’, w im. realizowany w postaci tematycznej *dor-* z końcówką *-os*. Imię znane w Grecji przedchrześcijańskiej, jak o tym świadczą m.in. postaci świata starożytnego, MEKSA II 350–351 notuje filozofów, jak: Teodoros z Cyreny, zwany Ateistą, filozof z przełomu III/II w. przed Chr., poetów i polityków (w sumie 7 postaci), w chrześcijaństwie uzyskało nową, chrześcijańską wykładnię. Por. analogiczne im.: *Diodor* ‘dar Zeusa’, *Atenodor* ‘dar Ateny’, *Izidor* ‘dar Izidy’ i inne.

Ponieważ im. ma tyle bogatych stpol. poświadczeń, nie dziw, że dało podstawę wielu nazwiskom. Z SNW podam tylko te, które zaświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim, a więc w kolejności podanej przez M. Malec: 1 *Teodor* w woj. katowickim i pochodne: 97 *Teodorczyk*: 3 w woj. ślupskim, 24 poznańskim, 17 ciechanowskim; 365 *Teodorczyk*: 22 w woj. elbląskim, 20 gdańskim, 1 ślupskim, 70 warszawskim, 56 siedleckim, 52 koszalińskim; 1411 *Teodorczyk*: 12 w woj. bydgoskim, 17 gdańskim, 283 łódzkim, 183 kieleckim, 174 sieradzkim, 121 warszawskim, 62 poznańskim; 753 *Teodorowicz*: 7 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 9 gdańskim, 15 ślupskim, 123 warszawskim, 69 wrocławskim, 79 lubelskim, 66 katowickim; 325 *Teodorowski*: 10 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 1 ślupskim, 68 opolskim, 39 wrocławskim; 176 *Teodorski*: 10 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 4 gdańskim, 48 siedleckim, 27 warszawskim; 90 *Teodoruk*: 17 w woj. elbląskim, 7 gdańskim, 5 ślupskim, 24 białkopodlaskim, 14 lubelskim; 45 *Todorow*: 2 w woj. gdańskim, 1 ślupskim, 11 warszawskim, 8 szczecińskim; 296 *Todorowski*: 1 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 2 ślupskim, 67 ostrołęckim, 57 lubelskim, 26 koszalińskim; 158 *Todorski*: 3 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 70 warszawskim, 41 siedleckim, 15 katowickim; 2378 *Cedro*: 36 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 8 gdańskim, 1 ślupskim, 1547 kieleckim, 87 warszawskim, 86 katowickim, 81 toruńskim, 68 wrocławskim i pochodne; 958 *Cader*: 7 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 523 bielskim, 170 krakowskim, 112 katowickim, 33 wrocławskim i pochodne; 533 *Chodor*: 15 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 64 legnickim, 57 zielonogórskim, po 23 jeleniogórskim, lubelskim i olsztyńskim; 13 *Chodora*: 5 w woj. gdańskim; 510 *Chodorek*: 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 8 gdańskim, 160 tarnobrzeskim, 100 kieleckim, 30 warszawskim, 25 wrocławskim, 24 włocławskim, 23 katowickim; 168 *Chodorowicz*: 4 w woj. elbląskim, 17 gdańskim, 29 krakowskim, 28 piotrkowskim; 2660 *Chodorowski*: 61 w woj. bydgoskim, 74 elbląskim, 88 gdańskim, 43 ślupskim, 198 warszawskim, 117 szczecińskim, 109 pilskim, 99 wałbrzyskim, 88 katowickim; 435 *Chodór*: 33 w woj. bydgoskim, 48 elbląskim, 84 tarnowskim, 60 kieleckim; 293 *Chodur*: 38 w woj. bydgoskim, 79 tarnowskim, 33 katowickim, 27 tarnobrzeskim; 157 *Chodura*: 4 w woj. gdańskim, 99 katowickim, 29 bielskim; 152 *Chwedorczyk*: 6 w woj. gdańskim, 55 białkopodlaskim, 26 warszawskim; 165 *Chwedorowicz*: 5 w woj. bydgoskim, 39 zamojskim, 28 białkopodlaskim; 996 *Chwedoruk*: 23 w woj. bydgoskim, 12 ślupskim, 669 białkopodlaskim, 67 warszawskim, 59 siedleckim; 482 *Feder*: 17 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 8 ślupskim, 115 skierniewickim, 74 poznańskim, 64 warszawskim (możliwe także od niem. ap. *Feder* ‘pióro’); 108 *Federak*: 6 w woj. gdańskim, 24 warszawskim, po 14 łódzkim i siedleckim; 185 *Federczyk*: 5 w woj. gdańskim, 73 warszawskim, 44 siedleckim; 74 *Federowicz*: po 2 w woj. bydgoskim i gdańskim, 3 elbląskim, 26 ciechanowskim, 19 toruńskim; 264 *Federkiewicz*: 7 w woj. bydgoskim, 111 rzeszowskim, 28 krośnieńskim, 24 pilskim; 1396 *Federowicz*: 62 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 27 gdańskim, 4 ślupskim, 289 warszawskim, 150 radomskim, 98 skierniewickim; 49 *Federowski*: 1 w woj. gdańskim, 11 katowickim, 7 warszawskim; 38 *Federski*: 7 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 9 gdańskim, 17 toruńskim; 7 *Fedior*: 3 w woj. ślupskim, 4 bielskim; 10 *Fediór*: 1 w woj. elbląskim, 6 poznańskim, 3 zielonogórskim; 61 *Fediów*: 5 w woj. elbląskim, 19 legnickim, 16 zielonogórskim; 2 *Fedirka*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim; 76 *Fedirko*: 5 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 7 gdańskim; 98 *Fediuk*: 2 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 26 zielonogórskim, 13 jeleniogórskim, 12 krakowskim, 10 bielskim; 27 *Feduszeko*:

po 6 w woj. gdańskim i krakowskim, 8 zamojskim; 565 *Fedor*: 8 w woj. gdańskim, 24 ślupskim, 76 przemyskim, 64 olsztyńskim, 63 lubelskim; 7 *Fedorak*: 1 w woj. bydgoskim, 4 legnickim; 2 *Fedorakin* w woj. elbląskim; 76 *Fedorcio*: 3 w woj. bydgoskim, 12 przemyskim, 11 legnickim, 10 wałbrzyskim; 309 *Fedorczak*: 4 w woj. gdańskim, 78 legnickim, 43 wrocławskim, 26 zielonogórskim; 537 *Fedorczuk*: 42 w woj. gdańskim, 3 ślupskim, 111 wrocławskim, 56 białkopodlaskim; 966 *Fedorczyk*: 14 w woj. elbląskim, 15 gdańskim, 37 ślupskim, 314 warszawskim, 286 siedleckim; 76 *Fedorek*: 5 w woj. gdańskim, 18 katowickim, po 7 koszalińskim i tarnobrzeskim; 49 *Fedorenko*: 5 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 8 warszawskim; 2 *Fedorkiewicz*: po 1 w woj. ślupskim i warszawskim; 115 *Fedorko*: 5 w woj. gdańskim, 2 ślupskim, 18 legnickim, 17 szczecińskim; 3224 *Fedorowicz*: 18 w woj. bydgoskim, 27 elbląskim, 111 gdańskim, 35 ślupskim, 364 warszawskim, 188 wrocławskim, 179 wałbrzyskim, 104 katowickim; 405 *Fedorowski*: 5 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 26 gdańskim, 57 opolskim, 50 tarnobrzeskim; 76 *Fedorski*: 5 w woj. ślupskim, 19 szczecińskim; 548 *Fedoruk*: 23 w woj. elbląskim, 26 gdańskim, 30 ślupskim, 208 białkopodlaskim, 49 chełmskim; 30 *Fedoryk*: 3 w woj. gdańskim, 14 warszawskim; 13 *Fedoryniec* w woj. ślupskim; 7 *Fedoryński*: 1 w woj. bydgoskim, 6 warszawskim. Zapewne więcej form podanych w SNW bierze początek od omawianego im. *Teodor* i jego wariantów.

TES, TESA, TESCH, TESKE, TESKI I PODOBNE

SNW podaje 90 osób o nazwisku *Tes*: po 4 w woj. bydgoskim i ślupskim, 2 gdańskim, 43 tarnobrzeskim, 26 lubelskim; 76 *Tes*: po 4 w woj. gdańskim i ślupskim, 36 tarnobrzeskim, 13 olsztyńskim; 10 *Tesa* w woj. gdańskim; 47 *Tessa*: 5 w woj. bydgoskim, 34 gdańskim, 4 wrocławskim, 3 pilskim, 1 poznańskim; 8 *Tesak*: po 2 w woj. bydgoskim i koszalińskim, 3 opolskim; 29 *Tesch*: 4 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, 1 ślupskim, 8 warszawskim, 3 kieleckim; 1 *Tesse* w woj. wrocławskim; 6 *Tesze* w woj. szczecińskim; 10 *Tesche* w woj. warszawskim; 3 *Tesching* w woj. leszczyńskim; 55 *Teszke*: 11 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 24 koszalińskim, 8 toruńskim, 6 katowickim; 2 *Teschka* w woj. bydgoskim; 112 *Teszka*: 34 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 17 gdańskim, 89 poznańskim, 28 olsztyńskim; 16 *Teschke*: 7 w woj. bydgoskim, 5 jeleniogórskim, 3 toruńskim; 6 *Tesikowski* w woj. gdańskim; 5 *Tesecki*: 4 w woj. ślupskim, 1 bydgoskim; 194 *Teske*: 60 w woj. bydgoskim, po 4 elbląskim i ślupskim, 15 gdańskim, po 12 pilskim i toruńskim; 583 *Teski*: 26 w woj. bydgoskim, 64 elbląskim, 23 gdańskim, 100 toruńskim, 62 pilskim; 10 *Tessen-Węsierski*: 8 w woj. gdańskim, 2 bydgoskim; 15 *Tesman*: po 1 w woj. gdańskim, ślupskim i wałbrzyskim, 5 gorzowskim, 2 ciechanowskim; 12 *Tesmann*: 4 w woj. bydgoskim, 8 pilskim; 2 *Tessman*: po 1 w woj. elbląskim i wrocławskim; 13 *Tessmann*: 1 w woj. gdańskim, 7 wrocławskim, 4 gorzowskim.

Wiele poświadczeń historycznych zgromadziłem w opracowaniu przydomków szlachty pomorskiej (Przyd 47–48): v.[on] *Tessen* 1493, *Tessen* w Smoldzinie w XVI w., tamże Michel *Tesse*; Schwantes *Tessen* w Smoldzinie 1628, mieli mieć dobra Słuchowo i Stojećino pod Ślupskiem; Jan *Teszkie* 1688. Był to przydomek *Cieleckich* ze wsi *Cieleta* w pow. brodnickim, *Węsierskich* z *Węsiór* w pow. kartuskim i *Zembonskich* ze wsi *Zębowo* w pow. świeckim.

Podstawowa forma *Tes(s)*, zniemczona przez dodanie końcowego *-e*: *Tesse*, też *Tesch* i *Tesche*, pisane także *Tesze* to zniemczone fonetycznie i graficznie skrócone im. *Ciesz*, pochodne od im. dwuczłonowego typu *Cieszymir*, *Cieszysław* (notowane także *Cieszycgor* i *Cieszymysł* Mal I 76). Imię takie poświadczono zostało właśnie z Pomorza Zachodniego z r. 1315 i 1322 w zapisie *Tesso* i przypadkach zależnych oraz z r. 1300 w zapisie *Tessen*, które redakcja SSNO I 372 odczytuje *Ciesz*. Postać *Tesak* to forma patronimiczna, powstała za pomocą przyrostka *-ak*; *Tesching* niem. patronimiczna, utworzona przy użyciu przyrostka *-ing*; *Teske*, *Teschke* i *Teszke* to dolnioniem. zdrobnienia od *Tes(ch)* lub zniemczona polska postać *Cieszek*; *Teszka* i po niem. pisane *Teschka* są formami spolszczonymi przez wymianę końcowego *-e* na *-a*; *Tes(s)man(n)* zniemczone dodatkowo za pomocą niem. członu *-man(n)* < *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’; *Teski*, *Tesecki* i *Tesikowski* to formy modelowe, utworzone przy użyciu przyrostka *-(ow)ski* od *Tes(s)*, *Tesek* i *Tesik*. Dodać trzeba, że niektóre osoby o nazwisku *Tes(s)*, *Tesz* zawdzięczać je mogą zdrobnionemu im. *Mates(z)* od *Maciej* lub *Mateusz*, por. z doby staropolskiej *Matesz*, *Mateszek*, *Matys(z)* (Mal III 275). Por. także 15 osób o nazwisku *Mates* w SNW.

TESMER, TESMAR

SNW podaje 338 osób o nazwisku *Tesmer*: 37 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 119 gdańskim, 17 słupskim, 53 toruńskim, 28 pilskim, 20 olsztyńskim, 14 koszalińskim, 11 ciechanowskim; 392 *Tessmer*: 48 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 219 gdańskim, 47 pilskim, 17 toruńskim; 14 *Tesmar* w woj. gdańskim; 25 *Tessmar* w woj. gdańskim.

Wiele zapisów historycznych podałem w pracy o pochodzeniu przydomków szlachty pomorskiej (Przyd 48–49): pan maczey *thesmyer* 1565, szlachatny yachym *tesmer* 1563, Nobilis Balthasar *Toschmer* [recte: *Teschmer*] (Niedamowo) 1570, Nobilis Philippus *Teschmer* (Bukowiec) 1570, szlachetną Kierztyną Tuchlińską alias *thesmerowną* 1608, Actio ‘sprawa’ philipi *Thesmar* 1568; iachim *tessmar* 1560, Gnosus Alexander *Tesmer* [...] villarum Stary et Nowy Bukowiec 1672, Gnosus Joannes Ludovicus *Tesmer* in villa Tuchlino 1696, Ludwicha *Tesmer* (St. Wiec, pow. kościerski) 1690, p. Alexander *Tesmer* Sądowy Ziemi Mirachowski 1680, Thesmeri (M. Podleś) 1596, P. *Tesmer* (Tuchlino) 1682, P. *Tesmer* (Tokary) 1682 i wiele innych. Dodatkowo podać można, że *Tessmer* i *Tesch* notowane w r. 1885 w Ząbrsku pod Gdańskiem (Heidn 582). Był to przydomek szlachecki *Bukowski* ze St. *Bukowca*, pow. kościerski, *Głównzewskich* z *Głównzewic*, pow. chojnicki, i *Tuchlińskich* z *Tuchlina* w pow. kartuskim.

Nazwisko jest zniemczoną postacią stpol. i stpom. im. dwuczłonowego *Cieszymir*, w którym początkowe *Ć*-oddano regularnie przez *T*-, por. hasło *Tes(s)*, *Tessen* i *Tetzel(f)*, a człon *-mir*, od XIII w. realizowany jako *-mier* od słowiańskiego *mir* ‘pokój’ przez *-mer*; niekiedy zastępowano go przez staro-wysoko-niem. rdzeń *māri* ‘sławny’, por. np. im. *Waldemar*. Dlatego Dach pisał m.in. von *Teschmer Cieszmerowie*. Byli notowani na Pomorzu Środkowym: Białogardzkie, Sławieńskie, Słupskie, w Łęborsko-Bytowskim, jak notują herbarze pruskie; Zoder II 717 dokumentuje nazwiska *Tessmar* i *Tes(s)mer* z Meklemburgii od r. 1385.

THIEDE, TIDE, TYDA, TYDE I PODOBNE

SNW podaje 326 osób o nazwisku *Thiede*: 233 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 5 gdańskim, 29 pilskim; 3 *Thieda*: 2 w woj. pilskim, 1 warszawskim; 40 *Tide*: 4 w woj. bydgoskim, 16 zielonogórskim, 9 opolskim; 1 *Tida* w woj. wrocławskim; 3 *Tideman* w woj. katowickim; 1 *Tiedemann* w woj. gdańskim; 347 *Tyda*: 155 w woj. bydgoskim, 56 gdańskim, 29 lubelskim, 27 toruńskim, 16 konińskim, 11 pilskim, 9 gorzowskim; 15 *Tydda*: 7 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 5 lubelskim; 113 *Tyde*: 47 w woj. bydgoskim, 10 słupskim; 43 *Tydmann*: 10 w woj. gdańskim, 30 suwalskim, 3 toruńskim; pochodne, niepoświadczane na Pomorzu Gdańskim pomijam.

Historycznie SSNO V 503 notuje *Tydek* od r. 1326 z Warmii (Braniewa i Lidzbarka Warmińskiego) oraz *Tydemann* od r. 1308 również z Warmii. Na Pomorzu Gdańskim nazwisko notowane było głównie na południowych Kaszubach (także wśród Kosznejdrów), na Kociewiu i pod Gdańskiem. BBK 54, 80 notuje w Chojnicach: w r. 1726 otrzymał część *Tiede* Paul, przybyły z Białogardu (*Belgard in Pommern*) szewca (*Schubmacher*) i w r. 1834 *Thiede* Ludwig, przybyły z Miastka (*Rummelsburg*), rogownik (*Horndrechsler*), ewangelik, lat 32; Rink 28, 87, 62, 104, 105, 108 notuje: w r. 1772 Barthel *Tiede* w Obrowie; r. 1749 Bartholomäus *Thiede* otrzymał część folwarku w Obrowie; Hans *Thiede* w r. 1772 w Silnie i tegoż roku w tymże Silnie Andreas *Thiede*, również w r. 1772 w Ostrowitem karczmarz Peter *Thiede*; w starostwie człuchowskim zanotowani zostali: r. 1676 Jan *Tyde* w Chrzastowie, w r. 1696 w Barkowie [włóki] Tews *Tydowskie*, w Charzykowach [włóki] *Tydowskie*, *Tydowskie* drugie, Gregier *Tydowskie* (ISC 12, 68, 97). Z Kociewia Damps 308 notuje niezlokalizowany zapis z r. 1648 Dawid *Tideman*; w Przędziszynie, ówczesny pow. tczewski bez im.: *Tydmann* w r. 1682 i pani *Tidmanowa* w r. 1662 i w r. 1598 Matheus *Tidman* w Chwaszczynie i tamże w r. 1644 Georgius *Tydmann*, Muhl 29 podaje, że w r. 1700 Paul *Tiede* nabył karczmę w Lublewie pod Gdańskiem.

Nazwisko jest historycznym niem. zdrobnieniem od germ. im. dwuczłonowych z I członem *diel* 'lud', jest to ogólnie przyjmowana teza przez onomastów niem. i pol., por. np. objaśnienia zapisów z SSNO w SEMot V 33. W niektórych wypadkach zdrobnione im. rozszerzono niem. członem strukturalnym *-man(n)*, pochodzącym od rzeczownika *Mann* 'człowiek, mężczyzna, mąż'; formy typu *Tyda* polegają na spolszczeniu przez wymianę *-e* na *-a*. Nazwisko *Tiedemann* tkwi w skrócie Hakata, niem. organizacji nacjonalistycznej, założonej w r. 1894 w Poznaniu (*Deutscher Ostmarkenverein*) przez Hanemanna, Kennemanna i *Tiedemanna* dla germanizacji ziem polskich w zaborze pruskim.

TOM, TOMA, THOM, THOMA, THOMAS, TOMASZ ORAZ POCHODNE

W NP III 378–379 omówiłem nazwiska patronimiczne, pochodzące od im. zdrobnionego *Tomek*, a więc *Tomczak*, *Tomczyk*, *Tomczek*, *Tomczenko*, teraz przedstawię dalszą rodzinę etymologiczną nazwisk, pochodnych ostatecznie od im. *Tomasz*, ograniczając się jednak do tych, które poświadczane zostały na Pomorzu Gdańskim.

SNW podaje 181 osób o nazwisku *Tomr*: 3 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, po 17 gdańskim, łódzkim i opolskim, 21 zielonogórskim, 19 ostrołęckim, 13 radomskim, 11 wrocławskim; 673 *Toma*: 3 w woj. bydgoskim, 158 opolskim, 155 piotrkowskim, 126 katowickim; 86 *Thomr*: 17 w woj. gdańskim, 29 toruńskim, 24 pilskim; 62 *Thoma*: 1 w woj. gdańskim, 33 katowickim, 19 opolskim; 648 *Thomas*: 68 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 47 gdańskim, 1 słupskim; 1173 *Tomas*: 80 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 30 słupskim, 404 katowickim, 94 pilskim, 58 opolskim, po 55 łódzkim i zamojskim; 313 *Tomasz*: 30 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 6 gdańskim, 4 słupskim, 147 pilskim, 13 katowickim, 10 wrocławskim; 1402 *Tomasiak*: 10 w woj. bydgoskim, 45 elbląskim, 37 gdańskim, 10 słupskim, 516 lubelskim, 227 nowosądeckim, 56 katowickim, 43 opolskim, 42 warszawskim, 38 tarnowskim, 35 szczecińskim; 1270 *Tomasiewicz*: 7 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, po 27 gdańskim i słupskim, 357 tarnowskim, 174 siedleckim, 100 warszawskim, 90 lubelskim, 52 katowickim, 47 zielonogórskim, 44 wrocławskim; 5938 *Tomasik*: 271 w woj. bydgoskim, 52 elbląskim, 177 gdańskim, 67 słupskim, 389 krakowskim, 379 katowickim, 367 kieleckim, 366 warszawskim, 305 radomskim, 229 lubelskim, 218 bielskim, 148 wrocławskim; 96 *Tomasinśki*: 15 w woj. gdańskim, 25 ciechanowskim, 19 plockim, 17 warszawskim; 155 *Tomasinuk*: po 17 w woj. elbląskim i gdańskim, 39 warszawskim, 28 siedleckim, 12 wrocławskim; 152 *Tomaszuke*: 6 w woj. gdańskim, 90 konińskim, po 12 poznańskim i wrocławskim; 40 *Tomaszyczenik*: 7 w woj. elbląskim, 26 szczecińskim; 364 *Tomaszyczek*: po 8 w woj. bydgoskim i białostockim, 15 gdańskim, 32 koszalińskim, 119 zamojskim, 23 wrocławskim, 28 chełmskim; 1011 *Tomaszyczyk*: 18 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 25 słupskim, 235 katowickim, 59 bielskim, 58 białostockim, 41 poznańskim, 38 olsztyńskim, 37 sieradzkim, 35 warszawskim; 3029 *Tomaszek*: 67 w woj. bydgoskim, 42 elbląskim, 46 gdańskim, 5 słupskim, 607 bielskim, 459 katowickim, 258 warszawskim, 196 siedleckim, 145 lubelskim, 136 kaliskim, 129 tarnowskim; 22 *Tomaszenko*: 6 w woj. bydgoskim, 9 kieleckim, 4 poznańskim, 3 katowickim; 2264 *Tomaszenicz*: 25 w woj. bydgoskim, 170 elbląskim, 155 gdańskim, 35 słupskim, 246 olsztyńskim, 154 koszalińskim, 141 suwalskim, 140 warszawskim; 38 139 *Tomaszewska*: 1947 w woj. bydgoskim, 709 elbląskim, 1412 gdańskim, 376 słupskim, 4126 warszawskim, 3049 poznańskim, 1843 łódzkim, 1553 katowickim, 1257 konińskim, 1133 wrocławskim, 1089 kaliskim, 995 wrocławskim; 1021 *Tomaszkiewicz*: 21 w woj. elbląskim, 12 gdańskim, 10 słupskim, 186 skierniewickim, 120 warszawskim, 86 katowickim; 230 *Tomaszko*: 1 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 146 bielskim, 32 katowickim; 114 *Tomaszowski*: 1 w woj. gdańskim, 57 katowickim, 25 opolskim, 23 częstochowskim; 657 *Tomaszuke*: 3 w woj. bydgoskim, po 4 elbląskim i słupskim, 14 gdańskim, 363 białostockim, 82 białkopodlaskim, 65 warszawskim; 58 *Tomaszunas*: 3 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 23 gdańskim, 13 wrocławskim, 12 legnickim; 148 *Tomaszyczyk*: 6 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 89 białostockim, 10 szczecińskim, 9 katowickim; 236 *Tomaszyk*: 2 w woj. bydgoskim, 83 poznańskim, 68 leszczyńskim; 1 *Tomaszynas* w woj. gdańskim; 278 *Tomaś*: 1 w woj. bydgoskim, 9 słupskim, 80 wrocławskim, 20 wałbrzyskim; 156 *Tomaśko*: 8 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 21 katowickim, po 18 opolskim i wrocławskim.

W r. 1772 w Ostrowitem u Kosznajdrów zanotowany został owczarz (*Schäfer*) *Thomas* (Rink 108), a więc osoba, która jeszcze nie miała nazwiska, w r. 1744 Johann Peter *Thoma* sprzedał karczmę w Juszkowie pod Gdańskiem (Muhl 14), w r. 1534 Claus

Thoma zanotowany został w Giemlicach, Stefan *Thome* w r. 1582 w Subkowach, Lenart *Tomes* w księdze par. Miłobądz pod Tczewem (Damps 310).

Wszystko to są formy pochodne od im. *Tomasz*, wywodzącego się z aramejskiego rzeczownika *toma* ‘bliźniak’, po gr. *Didymos* od rzeczownika pospolitego *didymos* ‘bliźniak’, stąd por. „*Tomasz* zwany *Didymos*” (J 11,16); polska forma *Tomasz* pochodzi z łac. *Thomas*, którą przejęło wiele narodów europejskich; łacina zaś przejęła z gr. *Thōmās*, por. Mał III 332–333, Słowianie wschodni i Cerkiew prawosławna jako *Foma* ze staro-cerkiewno-słowiańskiego *Toma*.

SIW notuje im. *Tom* u 34 mężczyzn; 7 *Toma*; 52 *Tomas*; 6 *Tome*; 133 *Thomas*; 490 911 *Tomasz*; nazwisko *Tomasz* według SNW nosi 313 osób; 84 *Tomosz*; 63 *Tomoś*; 2 *Tomus*; *Tomuś* 0.

TREMPAŁA, TRĘPAŁA I PODOBNE

SNW podaje 69 osób o nazwisku *Trempała*: 32 w woj. bydgoskim, 22 plockim, 7 koszalińskim, po 4 krośnieńskim i legnickim; z wykładnikiem 0: *Trępa*, *Trępała*, *Trępalska*; 1 *Trępkowska* w woj. gdańskim; 65 *Trępała*: 46 w woj. bydgoskim, po 4 elbląskim i toruńskim, 7 pilskim; 1 *Trępczyk* w woj. gdańskim.

Od gw. rzeczownika *trąpała* ‘człowiek powolny, ociężały’ (SEK V 162–163, tam także inne znaczenia i etymologia wyrazu).

TRENDEL, TRĘDOWICZ I PODOBNE

SNW podaje 274 osoby o nazwisku *Trendel*: 9 w woj. bydgoskim, 203 gdańskim, 13 słupskim, po 10 katowickim i wrocławskim; 2 *Trender*: po 1 w woj. elbląskim i gdańskim; 74 *Trendewicz*: 4 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 44 toruńskim, 13 wrocławskim; 138 *Trendowicz*: 5 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 14 gdańskim, 88 toruńskim; 39 *Trendowski*: poza Pomorzem Gdańskim: 15 w woj. toruńskim, 10 olsztyńskim; 13 *Trendyk*: 5 w woj. elbląskim, 7 białostockim, 1 siedleckim; 1 *Tręder* w woj. słupskim; 125 *Trędenicz*: 1 w woj. bydgoskim, 10 gdańskim, 60 toruńskim, 44 wrocławskim; 195 *Trędonicz*: 11 w woj. elbląskim, 13 gdańskim, 51 toruńskim, 33 wrocławskim, 20 rzeszowskim; 180 *Trędowski*: 3 w woj. gdańskim, 42 kieleckim, 35 toruńskim; 1 *Trędyk* w woj. elbląskim.

W wizytacjach bpa H. Rozrażewskiego w r. 1583 w Łebczu zapisany został Andreas *Trędel* (F I 13). W r. 1656 w Gnieździe, pow. pucki, odnotowany został poddany starosty puckiego Adam *Trędel*, pisany także *Trendel*, Michał *Trędel* tegoż roku w Łebczu (F XXXIX 63, 78, 88); w księdze metrykalnej par. Strzelno: Michael *Trendell* r. 1679 i Joannes *Tründel* 1698 (w miejscowym archiwum s. 16, 229), par. Swarzewo: Joannes *Trendel* 1705, Sophia *Trendelowa* (w miejscowym archiwum parafialnym s. 70, 223); par. Góra pod Wejherowem zanotowani zostali: Johan *Trendel* r. 1814 (AP VI 149), Dorothea *Trendlowna* 1817 (AP VI 117).

Od dolnoniem. *Trendel* 1) ‘szyba’; 2) ‘rodzaj placka’ lub też bawarskie *Trendel* 1) ‘bąk, fryga’; 2) ‘guzdrała, maruder’ (Go 576). Sych V 391 notuje rzeczownik *trodel* ‘instrument perkusyjny, zwłaszcza bęben, talerze’. Por. GSJ IV 122.

TRYBUL, TRYBULAK, TRYBULSKI I PODOBNE

SNW podaje 30 osób o nazwisku *Trybul*: 26 w woj. gdańskim, 4 opolskim; 4 *Trybula*: po 1 w woj. gdańskim i katowickim, 2 pilskim; 33 *Trybulak*: po 5 w woj. śluskim i piotrkowskim, 14 częstochowskim; 365 *Trybulec*: 3 w woj. gdańskim, 140 tarnowskim, 36 katowickim, po 26 krakowskim i rzeszowskim, 25 kieleckim; 1 *Trybuli* w woj. bydgoskim; 111 *Trybulk*: 102 w woj. gdańskim, po 4 jeleniogórskim i szczecińskim, 1 toruńskim; 749 *Trybulski*: 15 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 4 śluskim, 102 radomskim, 46 katowickim, 41 wrocławskim, 39 wrocławskim; 1186 *Trybula*: 39 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 9 gdańskim, 6 śluskim, 171 radomskim, 109 nowosądeckim, 72 tarnowskim, 54 szczecińskim, 48 wrocławskim; 135 *Trybulowski*: 19 w woj. gdańskim, 8 śluskim, 74 białostockim, 13 wrocławskim.

W r. 1560 w Pużycach, w ziemi łęborskiej, odnotowany został *gbur* Lorentz *Tribbula* (WD 446). W księdze metrykalnej par. Żarnowiec (dział ślubów) w r. 1645 odnotowany Georgius *Tribula* i w rok później chrzczone dziecko Georgii *Tribula* de Swiecino (księga w archiwum parafialnym); par. Swarzewo Mathias *Tribulla* (w miejscowym archiwum s. 159); par. Strzelno w r. 1731 Andreas *Tribula* i w r. 1742 pisany *Trybula* i tegoż roku *Trebula* (s. 90, 108, 232 z miejscowego archiwum); par. Rumia w r. 1753 odnotowany został Mathias *Tribul* r. 1753 (AP XIX 81) i Anna *Tribulka* r. 1756 w Redzie (księga niepaginowana); Elisabeth *Tribulowna* i Adalberti *Trybula* r. 1774, Christina *Trybulowna* 1780, Maria *Trybulka* 1797 – wszystko z księgi metrykalnej par. Tyłowo (AP XXVII 3, 9, 25, 57); Dorothea *Trybul* 1840 w księdze metrykalnej par. Kielno (AP IX 135).

Najprościej wywieść od zdrobnionego im. *Trzębul*, pochodnego od jednego z im. dwuczłonowych z I członem *trzębie-* lub *trzębo-* od rzeczownika (*po*)*trzęba*, a więc *Trzębiegost*, *Trzębiemir*, *Trzębiemysł*, *Trzębiestaw* i *Trzębowit* (Mal I 119–120); co do przyrostka zdrabniającego *-ul(a)* por. stpol. *Staszul* i *Stańczul* (Mal II 26, 43, 74, 105) oraz znane mi współczesne *Stażul* na *Anastazego*. Kwestią otwartą zostaje, czy im. *Trzębul*, zniemczone na *Trybul*, powstało wprost od podanych im. dwuczłonowych, czy przez dodanie przyrostka *-ul* do im. *Trzęb(a)*, zniemczonego na *Tryb(a)* za pomocą podanego przyrostka *-ul*. Nazwisko *Tryba* według SNW nosi 1359 osób: 32 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 237 gdańskim, 82 śluskim, 632 tarnowskim, 50 katowickim, 43 pilskim, notowane historycznie na całych Kaszubach, por. np. Albertus *Tryba* 1733 w księdze metrykalnej par. Strzepcz (AP XXIV 159). Por. GSJ IV 122–123.

TRYNKA, TRNKA

SNW notuje 211 osób o nazwisku *Trynka*: 13 w woj. bydgoskim, 20 gdańskim, 2 śluskim, 96 krakowskim, 25 pilskim, 20 poznańskim; 13 *Trnka*: 1 w woj. bydgoskim, po 3 gdańskim i wrocławskim.

Trynka niewątpliwie od *Tryna* lub *Trina* z suf. *-ka*; zaś *Tryna* lub *Trina* to zdrobnienie od im. *Katrina/Cathrina* 'Katarzyna'; *Trnka* z kolei możliwe od czeskiego *trnka* 'tarnina'.

TURWID

SNW notuje 2 osoby o nazwisku *Turwid* w woj. bydgoskim.

Nazwisko pochodzi od germ. im. *Torwid*, które jest dwuczłonowym im. germ.: w I członie występuje n. germ. boga piorunów i błyskawic, zwanego *Tor*, inaczej *Donar* (dał on początek n. czwartku *Donnerstag* 'dzień Donara'), w II germ. (szwedzkie) *vid* 'wicher, wiatr', por. KVN 94. Por. także 1 mężczyznę o im. *Torvid* w woj. szczecińskim i 1 *Tornwald* w woj. poznańskim (SIW).

TYL, TYLEK, TILL, THIEL, THIELMANN, DYL

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 1473 osoby o nazwisku *Tyl*: 40 w woj. bydgoskim, 46 elbląskim, 28 gdańskim, 14 słupskim, 139 kaliskim, 125 poznańskim, 104 warszawskim, 85 ostrołęckim, 54 łódzkim, 53 piotrkowskim, 51 tarnowskim, 46 suwalskim; 355 *Tylak*: 11 bydgoskim, 22 gdańskim, 2 słupskim, 120 konińskim, 64 łódzkim; 907 *Tylec*: 11 bydgoskim, 17 gdańskim, 16 słupskim, 252 lubelskim, 241 katowickim; 1127 *Tylek*: 1 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 809 krakowskim, 68 katowickim; 475 *Tylenda*: 7 w woj. bydgoskim, 5 gdańskim, 302 suwalskim, 28 katowickim; 93 *Tylewicz*: 41 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 30 poznańskim; 149 *Tylewski*: 11 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 18 gdańskim, 26 poznańskim, po 18 w leszczyńskim i wałbrzyskim, 17 wrocławskim; 739 *Tyliński*: 35 w woj. bydgoskim, po 8 elbląskim i gdańskim, 103 warszawskim, 82 łódzkim; 138 *Tylisz*: z tego 28 w woj. bydgoskim; 288 *Tyl*: 51 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 70 poznańskim, 38 warszawskim; 44 *Tylla*: 22 w woj. opolskim, 12 katowickim, 7 poznańskim, 3 wrocławskim; 309 *Tił*: z tego 4 w woj. bydgoskim; 4 *Tile* w woj. skierniewickim; 6 *Tilewski* w woj. warszawskim; 126 *Till* poza Pomorzem; 40 *Tillack*: 29 w woj. gdańskim, 10 koszalińskim, 1 katowickim; 22 *Tillak*: 15 w woj. gdańskim, 7 słupskim; 5 *Tillinger* w woj. bydgoskim; 14 *Tilmann*: 6 w woj. bydgoskim, 8 szczecińskim; 1067 *Thiel*: 36 w woj. bydgoskim, 14 elbląskim, 206 gdańskim, 10 słupskim, 165 katowickim, 132 opolskim, 98 leszczyńskim, 74 poznańskim, 52 plockim, 38 kaliskim; 98 *Thiele*: po 5 w woj. bydgoskim i gdańskim, 23 gorzowskim, 18 katowickim, 19 zielonogórskim; 9 *Thielemann*: po 4 w woj. bydgoskim i poznańskim, 1 gorzowskim; 2 *Thielke* w woj. gdańskim; 10 *Thielman*: 4 w woj. bydgoskim, 2 poznańskim, po 1 warszawskim, koszalińskim, pilskim i toruńskim; 113 *Thielmann*: 20 w woj. bydgoskim, po 6 elbląskim, wałbrzyskim i wrocławskim, 14 gdańskim; 15 *Thi*: po 7 w woj. katowickim i łódzkim, 1 rzeszowskim; 1 *Thile* w woj. bielskim; 17 *Thilk*: 1 w woj. gdańskim, 14 katowickim, 2 opolskim; 2 *Thilleman* w woj. gdańskim; 7 *Thilmann* w woj. olsztyńskim; 1 *Thiller* w woj. wrocławskim; 6 *Thillmann* w woj. opolskim; 5 *Thilman* w woj. olsztyńskim; 19 *Tiel* poza Pomorzem Gdańskim; 6 *Tiela*: 5 w woj. gdańskim, 1 łódzkim; 13 *Tiela* poza Pomorzem Gdańskim; 41 *Diehl* poza Pomorzem Gdańskim; tak samo 4 *Dieł*; 1 *Diela* w woj. bielskim; *Dielik* 0; 11 *Dil* poza Pomorzem Gdańskim; 2436 *Dyl*: 29 w woj.

bydgoskim, 65 elbląskim, 48 gdańskim, 37 słupskim; 677 *Dylak*: 1 w woj. bydgoskim, 23 gdańskim, 5 elbląskim. Wiele form pochodnych i pokrewnych, zwłaszcza spoza Pomorza Gdańskiego, pomijam.

SSNO V 503–504 notuje *Tyl*, *Tylo* od r. 1272 z Małopolski, Wielkopolski, Kujaw, Śląska, *Tyla* od r. 1317, *Tylman* 1267 i formy pochodne z różnych regionów Polski. Na Pomorzu Gdańskim notowane było na Kaszubach, zwłaszcza południowych i na Kociewiu. Rink 104, 108 podaje za katastrem fryderycjańskim z r. 1772 zapisy z Ciechocina Joseph *Thiel* i z Piastoszyna Gerge *Thieł*, BBK 79 utrwała *Thielo* Karl, stolarza (*Tischler*) katolika, liczącego lat 25, rodem z Chojnic w r. 1830. Martin *Tila* zapisany w księdze metrykalnej par. Reda; Muhl 74, 85, 86, 91, 100, 130 podaje: w r. 1775 w Suchaninie (dziś dzielnica Gdańska) nauczycielem był Heinrich *Thieł*, w r. 1768 Martin *Thiel* otrzymał potwierdzenie sołectwa w Pszczółkach, po nim sołtysiem został Daniel *Thiel*, był nim do r. 1811, po nim George *Thiel*, od r. 1847 Eduard *Thieł*; w r. 1772 w Różynach mieszkał m.in. *gbur Thiel*, w r. 1859 w Łęgowie sołtysiem został niejaki *Thiel*. Sporo zapisów z Kociewia podaje Damps 308: z r. 1534 Martinus *Thilia* (odniesiono do łac. *tilia* ‘lipa’) w Maleninie, Simon *Tila* r. 1582 w Subkowach, w r. 1662 niejaki *Tila* w Suchostrzygach, w r. 1763 *Tyl* zapisany został w księdze metrykalnej par. Walichnowy, w par. Miłobądz, z kolei Georgius *Tyla* r. 1787 i Barbara *Tylova* w r. 1792; Wilhelm *Tiler* w r. 1582 na Biskupiej Górze pod Gdańskiem. Wariant pochodny *Dylak* w wersji *Dillak* zapisany został w r. 1570 w Węsiarach, pow. kartuski, rozwinął się w przydomek *Dulak*, funkcjonujący u *Pałubickich* z *Pałubic*, *Prądzynskich* z *Prądzony*, *Tuchlińskich* z *Tuchlina* i *Węsierskich* z *Węsiar*.

Wyliczone nazwiska pochodzą od im. niem. opartych na rdzeniu średnio-wysoko-niem. *diet* ‘lud’. Tak twierdzą onomaści niemieccy i polscy, tak objaśnia również podane n. osobowe w SSNO Z. Klimek (SEMot V 33–34). Niektóre warianty, jak *Diel*, spolszczone *Dyl*, można by wiązać z rzeczownikiem *dyl* ‘gruba deska’, bardziej jednak przekonujące i systemowe jest dostrzeganie w nich bazy niem. *diet*, na której oparte jest także niem. im. i nazwisko *Dietrich*, przyjęte także w Polsce. Początek *Di-*, *Dy-*, *Die-*, *Ti-*, *Ty-*, *Thi-* tłumaczy się fonetyką i ortografią niem. oraz pol.; wariantami słowotwórczymi są: formy patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków: *-ec*: *Tylec*; *-ak*: *Tylak*; *-ek*: *Tylek*; *-ewicz*: *Tylenicz*; modelowymi *Tylewski* i *Tyliński*, powstałymi przy użyciu przyrostków *-ewski* i *-iński*. Niemcy do zdrobnionego im. dodali niekiedy strukturalny człon *-man(n)*, pochodzący od rzeczownika *Mann* ‘człowiek, mężczyzna, mąż’; *Tillinger* jest niem. formą patronimiczną, powstałą od *Till* za pomocą przyrostka *-ing(er)*. W niektórych nazwiskach trzeba się jednak liczyć ze słowiańskim rzeczownikiem *tył*, oznaczającym pierwotnie ‘kark’, por. ros. *затылок* ‘kark’ i stpol. im. *Цзырнотыл* (Mal I 120).

UBERT, UBERTOWSKI

SNW podaje 8 osób o nazwisku *Ubert*: 3 w woj. bydgoskim, po 2 konińskim i plockim, 1 łódzkim; 7 *Ubertowski*: 4 w woj. gdańskim, 3 bydgoskim.

Nazwisko *Ubert* pochodzi od im. *Hubert* z pominięciem początkowego *H-*; *Ubertowski* jest formą modelową, powstałą od *Ubert* za pomocą przyrostka *-owski*. Dopowiem, że początkowe *b-* i *H-* często zanika, jak w wyrazach *arbuż*/*harbuż*, *armata*/*harmata*, imionach *Anna*/*Hanna*, nazwiskach *Ebel*/*Hebel*, *Ewejt*/*Hewelt*.

UJEC, WUJ, WUJEC I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 32 osoby o nazwisku *Ujec*: 17 w woj. katowickim, 8 wrocławskim; 136 *Ujek*: 89 w woj. tarnowskim, 12 legnickim, 11 wałbrzyskim, 8 jeleniogórskim; może też 41 *Uja*: 38 w woj. bielskim, 2 katowickim, 1 krakowskim od gw. *uja/wuja* tu także należy; 80 *Ujas*: 39 w woj. tarnowskim, 20 rzeszowskim, 10 wrocławskim, po 4 plockim i wałbrzyskim; *Ujasik* 0; 1 *Ujasz* w woj. szczecińskim; *Ujaszew* 0; 77 *Ujczak*: 20 w woj. warszawskim, 17 krakowskim, 12 bielskim, 10 nowosądeckim, 8 katowickim; 49 *Wuj*: 20 w woj. szczecińskim, 11 przemyskim, 6 rzeszowskim, 5 katowickim, 2 kieleckim; 794 *Wujec*: 188 w woj. zamojskim, 93 częstochowskim, 76 poznańskim, 53 katowickim, 41 leszczyńskim; 909 *Wujek*: 158 w woj. leszczyńskim, 138 poznańskim, 107 warszawskim, 64 piotrkowskim; liczne pochodne pomijam.

SSNO VI 222 notuje n.os. *Wujec* od r. 1399 z Małopolski, *Ujec* ze Śląska od r. 1441, od r. 1488 z Kresów Południowo-Wschodnich; *Wujek* z r. 1491 z Kresów Południowo-Wschodnich i od r. 1422 z Małopolski, z r. 1305 z Wielkopolski (zob. też C 142 i SEMot I 353).

Po łac. *wuj*, *wujec*, *ujec*, *ujek* to *avunculus* (etymologicznie ‘mały dziadek’ od *avus*, -i ‘dziadek’, z czego ang. *uncle* i niem. *Onkel* (ChDE 1183) i por. *Onkiel* 0 w SNW oraz *Oheim* ‘wujek lub stryjek’.

ULRICH, URLICH I PODOBNE

SNW notuje 464 osoby o nazwisku *Ulrich*: 26 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 21 gdańskim, 5 słupskim, 117 katowickim, 59 opolskim, 28 częstochowskim, 18 szczecińskim; 616 *Ulrych*: 23 bydgoskim, 19 elbląskim, 6 gdańskim, 26 słupskim, 80 bielskim, 55 katowickim, 38 szczecińskim; 15 *Ulrichs* poza Pomorzem Gdańskim, a więc 13 w woj. łódzkim, po 1 poznańskim i szczecińskim; 4 *Ulryk* w woj. szczecińskim; 186 *Ulrich*: 1 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 22 warszawskim, 19 chełmskim, 14 katowickim, po 12 koszalińskim i legnickim; 104 *Ulrichi*: 1 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 6 gdańskim, 84 toruńskim; 34 *Ulrik*: 3 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 87 częstochowskim, 44 nowosądeckim, 43 katowickim, 33 wałbrzyskim; 12 *Ulrych*: 1 w woj. bydgoskim, po 3 częstochowskim i tarnobrzyskim.

Hans *Vrlich* w r. 1560 zapisany został w Krępie Kaszubskiej, w ziemi lęborskiej, i tegoż roku inny Hans *Vrlich* w Brzeźnie tejże ziemi (WD 407, 424).

Nazwisko pochodzi od germ. im. *Ulrich*, wariant *Ulrich* polega na przestawce kolejności liter *l* – *r* na *r* – *l*. Według SIW im. *Ulrich* nosi 111 mężczyzn; 51 *Ulrych*; 94 *Ulryk*; 1 *Ulrik*; 5 kobiet *Ulrika*; 3 *Ulrike*; 33 *Ulryka*. Imię *Ulrich* jest dwuczłonowe: w I członie występuje staro-wysoko-niem. człon *uodal* ‘dobra dziedziczna’, w członie II przymiotnik staro-wysoko-niem. *richi* ‘mocny, silny’ (KVNb 94), który rozwinął się w nowo-wysoko-niem. *reich* ‘bogaty’, por. ang. *reach* ‘bogaty’.

UNRAD, UNRAT, UNRATH

SNW notuje 7 osób o nazwisku *Unrad*: 3 w woj. gdańskim, po 2 warszawskim i lubelskim; 15 *Unrat* w woj. gdańskim; 40 *Unrath*: 5 w woj. bydgoskim, 21 poznańskim, 8 toruńskim, 3 pilskim, 2 gorzowskim, 1 warszawskim. Od średnioniem. rzeczownika *unrāt* ‘zła rada, bezsilność, brak, konieczność’, najprawdopodobniej na ‘tego, co takich rad udzielał’, por. Zoder II 766.

UNRUG, UNRUH
I PODOBNE

SNW notuje 61 osób o nazwisku *Unrug*: 5 w woj. poznańskim, 23 krakowskim, 10 warszawskim, 7 wrocławskim, 6 katowickim; 75 *Unruh*: 5 w woj. gdańskim, 1 elbląskim, 21 opolskim, 19 katowickim, 18 olsztyńskim; 1 *Unruk* w woj. katowickim; 1 *Unryh* w woj. poznańskim.

Nazwisko nosił m.in. Józef Michał Unrug (1884–1973), kontradmirał, dowódca floty, wywodzący się z niemieckiej rodziny ziemiańskiej, z dawna osiadłej w Wielkopolsce i częściowo spolonizowanej. W r. 1919 przyjęty został do Polskiej Marynarki Wojennej, dzielnie bronił Helu we wrześniu 1939 r. (SBPN IV 397–398).

Nazwisko pochodzi od niem. rzeczownika *Unruhe* ‘niepokój, hałas’, odnoszonego do ‘wichrzyciela’, w wersji średnio-wysoko-niem. *unrowe, unruo* (Zoder II 767).

URMANIN

SNW notuje 57 osób o nazwisku *Urmanin*: 12 w woj. bydgoskim, 39 gdańskim, 6 katowickim.

Na cmentarzu w Gdyni-Oblużu spoczywa Dorota *Urmanin* (1896–1961). Nazwisko zinterpretować można jako n. mieszkańca wsi *Urmań*, pow. brzeżański, notowanej przynajmniej od r. 1448, kiedy to jej mieszkańcy płacili dominikanom lwowskim daninę od spustów na rzece (SG XII/1892 818). SSNO VI 529 notuje szlachciców z Kresów Południowo-Wschodnich *Urmański* od r. 1490, *Hurmański* od 1471, *Urmanic(s)ki* od r. 1495, których SEMot III 207 odsyła do n.os. *Urman* lub *Hurman*, ale takich nazwisk nie podaje. Nazwisko jest jednym z wielu przykładów migracji ludności z Kresów Południowo-Wschodnich na Pomorze Gdańskie (tu może do budującego się portu w Gdyni).

WALDECK, WALDECKER, WALDEKER
I PODOBNE

SNW podaje 37 osób o nazwisku *Waldeck*: po 2 w woj. bydgoskim i gdańskim, 14 elbląskim, 11 legnickim, po 3 warszawskim i toruńskim; 9 *Waldecker*: 5 w woj. gdańskim, 3 toruńskim, 1 warszawskim; 8 *Waldeker*: 5 w woj. gdańskim, 3 warszawskim.

Nazwisko *Waldeck* pochodzi od n.m. *Waldeck*, R II 735 notuje aż 7 takich miejscowości: *Waldeck* – dziś *Bieda*, pow. olsztyński, obocznie po niem. też *Bieda* (nieujęte

w NMP); *Waldeck*, obocznie *Borek* – dziś *Borek*, pow. Strzelce Opolskie (wg NMP I 282, poz. 15 notowana od lat 1864 z odpowiednikiem niem. *Waldungen*); *Waldeck* – *Podlesie*, pow. prudnicki; *Waldeck* – *Przyłasek*, pow. lubański; *Waldeck Gut* – *Jagodźnice*, pow. Złotoryja (NMP nie notuje); *Waldeck O.S.*, obocznie *Gurek* – *Górki*, pow. raciborski; *Waldecke F.* – *Suszkówko*, pow. międzyrzecki; Zoder II 776 o niem. nazwisku *Waldeck* pisze, że pochodzi od n.m. *Waldeck*, których jest wiele, bliżej ich nie lokalizuje, samo nazwisko podaje z r. 1574: Ciriaco *Waldeck*, a *Waldecker* wywodzi od n.m. *Waldeck*, jest to bowiem przymiotnik od n.m. *Waldeck*, funkcjonujący jako n. mieszkańca.

Do nazwiska *Waldeck* przywołać trzeba także nazwisko 95 *Waldek*: 49 w woj. warszawskim, 12 opolskim, 10 łódzkim, które interpretować wypada jako zdrobnione im. *Waldek* od *Waldemar*, jest to dobry przykład nazwiska homonimicznego (poligenetycznego). Bez wiarygodnych filologicznych poświadczeń powiedzieć można, że i etymologiczna forma *Waldeck* od niem. *Wald* ‘las’ i *Ecke* ‘zakątek’ zapisana mogła być po pol. *Waldek* i przeciwnie: etymologiczne nazwisko *Waldek* od im. *Waldek* < *Waldemar* mogło być zapisane po niem. *Waldeck*. Na korzyść etymologii niem. *Waldeck* przemawia forma *Waldecker* jako n. mieszkańca miejscowości *Waldeck* czy – szerzej – przymiotnik od n.m. *Waldecke*, jak *Dirschauer* od *Dirschau* ‘Tczew’, *Danziger* od *Danzig* ‘Gdańsk’ i wiele innych.

WALENSZLEGER, WALLENSCHLAEGER

SNW podaje po 1 osobie noszącej nazwisko *Walenszleger* i *Wallenschlaeger* w woj. gdańskim.

Jest to niem. nazwisko odzawodowe na ‘tego, co usypywał wały’ od niem. *Wall* ‘wał, szaniec’ i *Schläger* ‘ten, co bije, uderza’; tu prawdopodobnie ‘usypuje, uderzając łopatą w pulchną ziemię’. Ortograficzna różnica w zapisie obu nazwisk polega na spolszczonym zapisie *Walenszleger* i wiernym zapisie niem., w którym niem. *a* z *umlautem* zapisano na dawny sposób przez *ae*, a nie – jak współcześnie – przez *a* z dwiema kropczkami.

WALIGORA, WALIGÓRA, WALIGÓRSKI I PODOBNE

SNW podaje 16 osób o nazwisku *Waligora*: 7 w woj. katowickim, 2 szczecińskim; 5 *Waligorska*: po 1 w woj. krakowskim, nowosądeckim, olsztyńskim, poznańskim i walbrzyskim; 4383 *Waligóra*: 680 w woj. bielskim, 642 poznańskim, 467 katowickim, 320 krakowskim, 262 kieleckim, 213 zielonogórskim, 200 nowosądeckim, 183 tarnowskim, 163 leszczyńskim, 162 warszawskim, 117 walbrzyskim, 105 jeleniogórskim, 102 legnickim; 3 *Waligóra-Hańca* w woj. poznańskim; 1723 *Waligórski*: 483 w woj. poznańskim, 130 kieleckim, 96 krakowskim, 91 katowickim, 68 warszawskim, 66 bielskim, 58 bydgoskim, 45 łódzkim; *Waligórna* 0; 7 *Waligura*: 4 w woj. leszczyńskim, 2 kieleckim, 1 łódzkim; 3 *Waligurski* w woj. warszawskim.

SSNO VI 12 wymienia m.in. *Waligorę* młynarza od r. 1479 z Małopolski, malarza Jana *Waligorę* z r. 1491, również z Małopolski. Na Pomorzu Gdańskim nazwisko było również historycznie notowane, mianowicie w księgach metrykalnych par. Jeleńcz pod Tucholą wystąpiło kilkakrotnie: w r. 1597 chrzczone było dziecko Jacobi *Waligora* et

Annae filia Zophia z Tucholki; w r. 1601 zapisana została Gertruda con.[iux 'żona'] Adamy *Waligora* z Mędromierza Wielkiego i tenże Adam *Waligora* zapisany został w r. 1603; prawdopodobnie tenże Adam notowany był także w postaci patronimicznej *Waligorzycę*, mianowicie w r. 1598 odnotowany został Adamus *Waligorzycę* z Mędromierza Wielkiego i w rok później jako Adam *Waligorzycę* a maiori Mędromierz i w r. 1620 Gasper *Waligorzycę* (Szuta).

Nazwisko podstawowe *Waligora* i w nowszym zapisie *Waligóra* jest strukturą złożoną od czasownika *walić* 'obalać siłą, uderzeniem' i rzeczownika *góra* i odnoszone było do silacza, który przewalał góry. Częsty to bohater baśni ludowych o Waligórze i Wyrwiedębie. W świadomości wielu Polaków funkcjonuje jako 'silacz, mocarz'. Notowanego w staropolszczyźnie *Walinogę* (zob. SEMot I 334) interpretować trzeba jako 'tego, który obala, przewraca nogą'. Nazwisko *Waligórski* jest strukturą modelową powstałą za pomocą przyrostka *-ski* od nazwiska *Waligóra*.

WALTER, WOLTER, OLTER

SNW podaje 2438 osób o nazwisku *Walter*: 209 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 193 gdańskim, 8 ślupskim, 464 katowickim, 262 toruńskim, 196 poznańskim, 170 warszawskim, 88 wrocławskim; 7 *Walters*: 5 w woj. gdańskim, po 1 ślupskim i szczecińskim; 40 *Walther*: 23 w woj. bydgoskim, 8 łódzkim, 4 warszawskim; 4 *Walterowski*: 3 w woj. gdańskim, 1 wałbrzyskim; 81 *Walterski*: 5 w woj. ślupskim, 26 ostrołęckim, 24 warszawskim 30 toruńskim, po 2 ciechanowskim, katowickim i łódzkim; 159 *Waltronski*: z tego 1 w woj. gdańskim; 381 *Wolter*: 66 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 110 gdańskim, po 23 katowickim i toruńskim, 18 warszawskim, 16 pilskim; 37 *Walterowicz* poza Pomorzem Gdańskim; 155 *Olter*: 41 w woj. bydgoskim, 53 gdańskim, 15 ślupskim, 16 katowickim, 10 kieleckim.

W SSNO VI 14 bogato zaświadczone zostało im. *Walter* na Śląsku, w Wielkopolsce, Małopolsce i na Mazowszu w postaci *Walter*, *Waltyr*, *Welter*, zdrobnionej *Waltek*, *Waltko* i zromanizowanej *Gwalbert*. Jako nazwisko *Wolter*: Georgius *Wolter* w Słupi, pow. człuchowski, poświadczone zostało w r. 1583 (F XI–XV 62), w F XVI–XIX 510 przeor kartuzów Grzegorz Schwengel wspomina kanonika Macieja Woltera w dop. l.poj. Matthiae *Woltheri*, canonici Vendensis, vicarii Zukoviensis; wiele poświadczeń z pow. kościerskiego przynosi kataster fryderycjański z r. 1773: w Kaliszu *Bauer* 'gospodarz' Wawrz[yniec] *Wolther* (nazwisko do dziś znane we wsi), *Instmann* 'najemnik' Andr[neas] *Wolter* w Tuszkowach; w tymże katastrze w formie *Walter*: J. *Walter* w Chwarznie, *Bauer* Woyt[echus] *Walter* w Lipuszu; jako *Walter*; w r. 1939 właścicielem młyna w Jamnie, dziś pow. bytowski, był Otto *Wolter*; w połowie w. XIX właścicielem młyna w Sulęczynie był także *Wolter* (Heidn 178, 614); jako *Wolder*: w r. 1560 Mathiß *Wolder* był sołtysem w Osiekach, pow. bytowski (WD 226); nazwisko zostało bogato poświadczone w starostwie człuchowskim: w r. 1676 *gbur* Piotr *Wolter* zapisany we wsi Uniechów (*Henrichswald*) i inny Piotr *Wolter* w Słupi (*Steinborn*); w r. 1696 w Bukowie (*Buchholz*) Ertman *Wolter* i Ertman *Wolter* w Słupi, we wsi Strieczona (włóki) *Wolterowski*, we wsi Moszyna (*Mosiny*) Michal *Wolter*, zagrodnikiem w starostwie jest Andrys *Wolter* (ISC 11, 16, 57, 58, 62, 65, 82, 117).

Są to nazwiska odimienne; podstawowe im. to *Walter*, pochodne w I członie od staro-wysoko-niem. *waltan* = nowo-wysoko-niem. *walten* ‘rządzić, panować’, w II staro-wysoko-niem. *heri* = nowo-wysoko-niem. *Heer* ‘wojsko’. Dodać trzeba, że nazwisko *Wolter* stało się eponimem (dało początek) n. wsi *Woltersdorf*, dziś *Kiełpino*, pow. człuchowski (zob. niżej nazwisko *Waltersdorf*). Dodać trzeba, że nazwisko francuskiego myśliciela Voltaire’a (1694–1778) to nazwisko homonimiczne. Por. Pom XV, 1978, nr 1, s. 52.

WALTERSDORF, WOLTERSDORF

SNW podaje 14 osób o nazwisku *Waltersdorf* w woj. jeleniogórskim; 56 *Woltersdorf*: 16 w woj. warszawskim, 13 wrocławskim, 10 gdańskim, 8 olsztyńskim, 3 słupskim, 2 siedleckim, po 1 elbląskim i pilskim; 8 *Woltesdorf* (z pominiętym -r-) w woj. wrocławskim.

R II 738 notuje *Walterdorf*: *Ustków*, pow. legnicki; *Lubomysł*, pow. żarski; *Mniszków*, pow. jeleniogórski; *Niegostawice*, pow. szprotawski; *Nielestno*, pow. lwówecki; *Pęciszewo*, pow. braniewski; *Włodowo*, pow. morąski; R II 752 notuje *Woltersdorf*, a po stronie pol.: *Dalsze*, pow. myśliborski, notowana od r. 1337 *Wolterstorp* – n. pol. *Dalsze* wprowadzona w r. 1945, nawiązuje prawdopodobnie do pobliskiego jeziora *Dalsze* (NMP II 255–256); *Kiełpin*, pow. człuchowski, notowana od r. 1352 *Waltersdorff* (NMP IV 441); *Linowno*, pow. drawski, notowana od r. 1337 *Watterstorp*, *Voltirstolp* 1349 – *Linowno* wprowadzona urzędowo po r. 1945 od zaginionej wsi *Linofnaw* (NMP VI 120); *Mirowo*, pow. chojeński; *Sobieradz*, pow. gryfiński; *Starzyn*, pow. stargardzki. Zoder II 781 zaznacza ogólnie n.m. *Waltersdorf* liczne (bez bliższej lokalizacji) z poświadczeniem z r. 1455 z Magdeburga: Johannes *Walterdorf*, *Woltersdorff* to np. miejscowość w Szwajcarii, znany ośrodek sportowy.

W I członie cytowanych n.m. wystąpiło niem. im. *Walter*, dialektalnie *Wolter*, w II rzeczownik *Dorf*, dolnoniem. *Dorp* i *Torp* ‘wieś’.

WAŁDOCH, WALDOCH, WALDACH I PODOBNE

SNW podaje 924 osoby o nazwisku *Waldoch*: 296 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 277 gdańskim, 194 słupskim, 22 katowickim, 18 olsztyńskim; 15 *Waldoch*: 1 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 4 warszawskim; 46 *Waldach*: 5 w woj. bydgoskim, po 4 gdańskim i katowickim, 30 słupskim, 3 wrocławskim; 22 *Waldon*: 18 w woj. kieleckim, po 2 kaliskim i rzeszowskim; 6 *Waldoń*: 4 w woj. kieleckim, 2 kaliskim; *Waldych* 0; 5 *Waldyk* w woj. olsztyńskim; 460 *Waldon*: 10 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 280 kieleckim, 44 gorzowskim, 27 szczecińskim, 20 katowickim, 18 toruńskim; 1 *Waldoń* w woj. jeleniogórskim; 7 *Waldan*: 4 w woj. olsztyńskim, 2 kieleckim, 1 opolskim.

SSNO V 10 notuje n.os. *Waldach* z r. 1419 z Wielkopolski; *Waldak* z r. 1471 i *Waldebora* z r. 1427. Na Pomorzu Gdańskim mamy niewiele poświadczeń historycznych: w r. 1772 kataster fryderycjański, wymieniając mieszkańców Zgorzalego pod Stężycą w pow. kartuskim, stwierdza *Wirt* ‘gospodarz’ Frances *Waldock* (Heidn 529); liczne poświadczenia pochodzą z zachowanych XIX-wiecznych ksiąg metrykalnych par. Lipusz pod Kościerzyną, gdzie i współcześnie nazwisko bardzo częste (chodziłem do kl. VII w Lipuszu z kol. Władysławem Waldochem w r. szk. 1947/48): Rozalia *Waldochowa*

zapisana w r. 1817 w Księdze Różańca Św. (w miejscowym archiwum parafialnym), Martin *Waldoch* w r. 1861 w księdze urodzeń i tegoż roku Marianna *Waldoch* w księdze zmarłych (w Urzędzie Gminy Lipusz); w księdze przechowywanej w AP (XV 11, 23, 25) zapisani zostali: Julianna *Waldach* 1828, Jacob *Waldoch* 1834, Jozephina *Waldach* 1850.

Wszystkie wyliczone formy są postaciami zdrobnionymi im. germ. z I członem staro-wysoko-niem. *waltan*, który rozwinął się we współczesne niem. *walten* 'rządzić, panować'. Najbardziej pasowałoby tu im. *Waldemar*, jednak J. Bubak (KNI 308) twierdzi, że im. znane w Polsce dopiero w XIX w. dzięki powieściom *Trędowata* i *Ordynat Michorowski* H. Mniszkówny, gdzie *Waldemar* jest bohaterem książkowym. Może na Pomorzu znane wcześniej, skoro było im. królów duńskich w średniowieczu, a formy zdrobniałe *Waldek*, *Waldko* utrwalone zostały w r. 1328 w SSNO w Wielkopolsce i na Pomorzu. Cały repertuar im. od podstawy *waltan*, zapisanych w SSNO, omawia Z. Klimek (SEMot V 277–279), osobne rozważania prowadzi wokół im. *Waldebor*. Z czynnie używanych dziś im. germ. pojawia się on m.in. w im. *Gottwald*, *Oswald*, *Wal(de)bert* i innych.

WANDK, WANDKA, WANDKE, WANTK, WANTKA, WANTKE,
WANDTKE, WENDK
I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Wandk* w woj. gdańskim; 5 *Wandka* w woj. gdańskim; 40 *Wandke*: po 10 w woj. gdańskim i piotrkowskim, 1 ślupskim, po 7 kieleckim i plockim; *Wandkiewicz* 0; 4 *Wantk* w woj. gdańskim; 2 *Wantka* w woj. gdańskim; 64 *Wantke*: 59 w woj. gdańskim, 5 elbląskim; 13 *Wantkiewicz* w woj. łódzkim; 6 *Wandt*: po 2 w woj. warszawskim, gorzowskim i pilskim; 16 *Wandtka* w woj. gdańskim; 394 *Wandtke*: 359 w woj. gdańskim, 7 bydgoskim, po 3 elbląskim i toruńskim, 14 ślupskim, 4 poznańskim, 2 koszalińskim, po 1 katowickim i szczecińskim; 14 *Wendk* w woj. gdańskim; 20 *Wendkowsk*: 17 w woj. warszawskim, 3 skierniewickim; 18 *Wend*: 9 w woj. toruńskim, 4 konińskim, po 2 jeleniogórskim i tarnowskim; 751 *Wenda*: 157 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 23 gdańskim, 19 ślupskim, 97 bielskim, 71 warszawskim; 135 *Wende*: 2 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 28 toruńskim, po 15 katowickim i opolskim, 13 łódzkim; 1 *Węd* w woj. poznańskim; 80 *Węda*: 10 w woj. gdańskim, 19 kieleckim, 12 suwalskim; 11 *Wędt* w woj. wrocławskim; 47 *Wędkowsk*: 5 w woj. bydgoskim, 14 suwalskim, 12 konińskim.

W Rk Gd (XXXIX, 1979, z. 1, s. 151–153) podalem na podstawie zapisów historycznych i znajomości z kontaktów międzyludzkich nazwiska z nagłosem *Wen*-i *Wę*-; *Wanta* i *Wańta* z wsi Skorzewo i Wysin w pow. kościerskim; dziś SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Wańta* w woj. suwalskim i pochodne *Wańtowski* u 13 osób poza Pomorzem (co innego 43 *Wańtuch* i pochodne: 68 *Wańtuchowicz*, mianowicie od rzeczownika *wańtuch* 'opasły brzuch, maciek' oraz *Wantoch*, pochodne od niem. *Feintuch* 'piękna chusta', na Pomorzu 'pas, którym przepasywała się drobna szlachta pomorska', zob. hasło *Wantoch* i por. Przyd 223–224. Wracam do zagadnienia po ukazaniu się opracowania A. Maryńczak-Prądkowskiej *Dzieje rodziny Rutz, Piwonka i Wandtke* [poprawnie: Rutzów, Piwonków i Wandtków] [w:] *Nasze korzenie. Wokół poszukiwań genealogicznych rodzin pomorskich*, red. J. Borzyszkowski, C. Obracht-Prondziński, Gdańsk 2006,

s. 218–234, gdzie przedstawiciele rodziny pisze się konsekwentnie *Wandtke*, ale w SNW, jak pokazuje wyżej podany materiał, różnie. Co do etymologii nazwiska autorka nie wysuwa żadnej hipotezy. Przypomnę niektóre zapisy źródłowe interesującego nas nazwiska: Martino *Went* 1358 ze starostwa czluchowskiego; Jan *Wentk* z r. 1569, Matisa *Wendy* 1578, po [...] Janie *Węczę* szoltyisie Sielczynskim (: Sielczna, wieś w pow. bytowskim) [...] tegosz [...] *Wenty* 1679; R[evere]ndi Josephi *Wenda* Parochi Zblevensis 1765 z ksiąg ławniczych Kościerzyny; P.[ana] *Wendy* [w Orzechówku] 1682; z katastru fryderycjańskiego z r. 1773: Jahim *Wendt* z Bolesławowa, Franc. *Wenta*, Simon *Wenta* z Kamierowa pod Skarszewami; Jacobus *Węda* 1846 z księgi par. Borzyszkowy. SSNO VI 45–46 notuje ze Śląska trzykrotnie od r. 1336 żołnierza o nazwisku *Wende*, które SEMot V 289 sprowadza do podstawy *wind*, średnio-dolno-niem. *Went* ‘Słowianin’, także ‘obcy, przybysz’, potem niem. *Wende* ‘Łużyczanin’, tak też powszechnie w literaturze niem., którą zbiera KN 258 i za nią postępuje, również od *Wende* ‘Słowianin’ wywiódł omawiane nazwisko Z. Stieber.

Jako podstawę omawianych nazwisk przyjąłem 4 możliwe źródła (nazwisko moim zdaniem jednoznacznie objaśnić się nie da), mogą to być formy homonimiczne (poligenetyczne). Jako drugą podstawę można widzieć rzeczownik *węda* ‘narzędzie do łapania ryb’. Przypomnieć warto, że dawni autorzy, np. J. Długosz, objaśniali im. *Wanda* jako *hamus* ‘wędka, wabik na mężczyzn’, a więc ‘kobieta niezwyklej urody’. SEMot V 284 zapis *Wendenschub*, *Wendenszu* z SSNO VI 46 wywodzi od *wenden* ‘odwracać’, także ‘wykonywać, przyrządzać’, a całe przezwisko *Wend(e)schub* oznaczało ‘szewca, tj. wytwórcę butów’ od *Schub* ‘but’ w II członie. To nowa interpretacja w stosunku do tych, które podawałem w r. 1979. Po czwarte przywoływałem z Go 585 rzeczownik *Vent* ‘parobek’, też ‘człowiek lekkomyślny, sługa, pieszy żołnierz’. I wreszcie, po piąte widziałem w omawianych nazwiskach zdrobnione im. od im. pełnego *Więcesław*. Początek *Wan-* w nazwiskach pochodzi z szerokiej wymowy typu *gamba* ‘gęba’ połączenia *eN*. Nazwiska *Wandkiewicz* i *Wantkiewicz* są strukturami patronimicznymi; *Wandkowski*/*Wendkowski* modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-owski* od *Wendek*, *Wandk*. Postać *Wendke*, *Wandke*, *Wantke* powstały przez odwrócenie pol. przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*; formy typu *Wendka*, *Wantka*, *Wandka* oddają spolszczenie przez wymianę końcowego *-e* na *-a*.

WANTOCH

SNW podaje 14 osób o nazwisku *Wantoch*: 1 w woj. gdańskim, 2 śluskim, 6 wrocławskim, 3 wałbrzyskim; 501 złożone *Wantoch-Rekowski*: 60 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 138 gdańskim, 217 śluskim, 25 toruńskim, 16 koszalińskim, 9 opolskim.

Był to i jest jeden z przydomków *Rekowskich* z *Rekowa* w pow. bytowskim (poza-
stałe to *Gącz*, *Styp* i *Wrycz(a)*) i *Gostkowskich* w *Gostkowie* pod Bytowem, notowanych od r. 1528 *Wątoch*, początkowo właśnie we wspomnianym Rekowie, w r. 1559 mieszkali we wspomnianej wsi Simon *Fantach*, Bartos *Fantach*, Hans *Fontach*, Greger *Fontach* (WD 216, w Przyd 223 za KB r. 1559 w kolejności nazwisko + imię Simon jest *Fantoch*); *Fentoch* r. 1592 < Martin *Wentoch* r. 1688, Bartoss *Vandoch* w Gostkowie r. 1607; *Wętoch-Rekowski* r. 1754 w Borzyszkowach; *Wantoch* Ewa r. 1780 w Krosnowie i wiele innych.

Od wyrazu pospolitego *wańtuch*, zapożyczonego z niem. *Feintuch* ‘piękna chusta’ oznaczającego pierwotnie ‘pas, którym się przepasywała szlachta’, potem ‘opasy brzuch, maciek’ Przyd 224. Co do oboczności *F : W* por. przydomek *Wrycz(a) < Fritz(e), Wreza < Friese* i inne.

WARAS

I POCHODNE ORAZ PODOBNE

SNW notuje 75 osób o nazwisku *Waras*: 54 w woj. gdańskim, 7 słupskim, 9 nowosądeckim; 28 *Warasiecki*: 15 w woj. gdańskim, 8 bydgoskim; 3 *Warasińska*: po 1 w woj. gdańskim, słupskim i bielskim; 1 *Waras* w woj. gdańskim; 82 *Warat*: 3 w woj. elbląskim, 40 katowickim, 14 krakowskim; 454 *Warot*: 21 w woj. gdańskim, 105 toruńskim, 86 kieleckim; 22 *Warras*: 20 w woj. gdańskim, 2 słupskim; 37 *Warach*: 1 w woj. gdańskim, 27 konińskim i liczne pochodne; 38 *Warac*: 30 w woj. słupskim, 5 legnickim. Nazwisk na Pomorzu Gdańskim nienotowanych nie uwzględniam.

Nazwiska są formami zdrobnionymi lub spieszczonymi od im. germ., opartych na homonimicznej podstawie *war/ner*, jak np. *Warfrid*, *Warhart*, *Warimunt*, *Warinbert* (Go 597). Do podstawy *War-* dodawano przyrostki *-as*, *-aś*, *-ach*, *-aś*, *-ak*, *-a*, *-ot* i inne. Do podstawy tej należy zapewne dość częste na północnych Kaszubach nazwisko *Waraksa* u 662 osób: 11 w woj. bydgoskim, 29 elbląskim, 24 gdańskim, 15 słupskim, 357 suwalskim, 32 olsztyńskim, 29 szczecińskim, po 25 warszawskim i białostockim.

WARMBIER

I PODOBNE

SNW podaje 569 osób o nazwisku *Warmbier*: 192 w woj. bydgoskim, 42 elbląskim, 228 gdańskim, 24 słupskim, 17 koszalińskim, 14 toruńskim, po 9 pilskim i suwalskim, 7 szczecińskim, po 6 katowickim, leszczyńskim i łódzkim; 4 *Wambier* w woj. gdańskim z uproszczoną grupą spółgłoskową *-rmb- > -mb-*; prawdopodobnie 147 osób pisanych *Wamberski*: 81 w woj. poznańskim, 24 zielonogórskim, 20 gorzowskim, 5 wrocławskim, po 6 w woj. katowickim i krakowskim też tu należy.

W katastrze fryderycjańskim z r. 1773 w Skrzydlówku, gm. Nowa Karczma, pow. kościerski, zanotowany został dannik Jac.[ob] *Warmbier*; w par. Jeleńcz pod Tucholą nazwisko to było notowane dość często: w r. 1750 stwierdzamy wpis: inter Christianum *Warmbier* de Zalesie; kilka razy wpisani zostali luteranie Baltazar i Krystyna z Jeleńcza, potem z Mędromierza Wielkiego: w r. 1766 chrzczone było dziecko Elisabeth Balthasari et Christinae *Warmbier* luth.[eranorum] z Jeleńcza, wcześniej z Mędromierza W.: Balthasari et Christinae *Wambyrow* filiam Elisabetham 1763 (widać córeczka umarła, zatem następna otrzymała to samo imię), w r. 1756 ksiądz chrzcil Balthasari et Christinae *Warmbier* filiam Ewam Christinam; w r. 1759 Baltasari et Christinae *Warbierow* filiam annam; w r. 1757 ksiądz ochrzcił Christiani *Warmbier* et Dorotheae luth.[eranorum] fillium Michaelem ze wsi Słupy; w r. 1770 chrzczona była Joannis et Annae *Wambier* acath.[olicorum] filia Anna ze wsi Tucholka; w r. 1785 Martini *Warmbier* famuli ‘służącego’ de villa Wilkowo et Mariannae Zdrojewska filia Sophia;

w r. 1769 w Łyskowie zapisany został Joannes *Wambyer* Luth.[eranus], a w r. 1780 Ewa *Warmbirowna* z Bralewnicy (Szuta).

Dwuczłonowe nazwisko pochodzenia niem.: w I członie występuje niem. przymiotnik *warm* 'cieple', w II rzeczownik *Bier*, dolnoniem. *Ber* 'piwo' (por. ang. *beer*), całe więc nazwisko znaczy 'cieple piwo'. Zoder II 783 tłumaczy, że chodzi tu o ulubiony napój, tj. zupę z piwa, zaprawioną korzeniami. Ze współczesnej polszczyzny znam wyrażenia *cieple piwo* 'o kimś ślamazarnym', *ciemne piwo* 'na brunetkę', nienotowane jednak w słownikach. *Piwo* często wchodziło do przezwisk, potem urzędowych nazwisk, niekiedy oddawało zawód czy zatrudnienie, np. *Wozjpiwo* u 12 osób z woj. katowickiego, czeskie *Vozjpiwo* 'na tego, co rozwodził piwo', jak *Wozjwoda* u 122 osób od ap. *wozjwoda* 'na tego, co rozwodził wodę'; przezwisko czy może już nazwisko stało się eponimem leśniczówki i wsi *Wozjwoda* nad Brdą w pow. tucholskim, notowanej od r. 1664 (PMT XV 70). Por. także 44 osoby noszące nazwisko *Bier*: 28 w woj. katowickim, 8 bielskim, 6 krakowskim i 62 *Bir*: 51 w woj. gdańskim, po 5 bydgoskim i opolskim, 1 elbląskim.

WARSOW

Księga obywateli Chojnic (BBK 65) zawiera m.in. wpis: *Warsow* Johann Ludwig, kupiec (*Kaufmann*), ewangelik, liczący lat 33, przybyły z Koszalina (*Köslin*) w r. 1780. Dziś SNW tego nazwiska nie ujawnia, bo 1 *Warschau* w woj. bydgoskim i nawet 1 *Warschat* w woj. ostrołęckim wiązać trzeba ze stolicą Polski *Warszawą*.

Nazwisko pochodzi niewątpliwie od słowiańskiej n.m. *Warszen(a,o)* czy *Warszon(a,o)*, znieszczonej na *Warsow*. Dzisiejsza wieś *Warszewo* pod Szczecinem nazywała się po niem. *Warsow* (R II 739), a zapisywana była w źródłach od r. 1261 jako *Warsowe*, *Warsow* 1280 i objaśniona przez RzD II 56 jako n. dzierżawcza od skróconego im. *Warsz*, pochodnego od pełnego im. dwuczłonowego *Warcisław*; J II 16, 75 notuje z Meklemburgii aż 3 takie miejscowości: 1) *Warsow*, pow. Malchin, zapisana w r. 1232 *Warsowe*; 2) *Wabrsow*, pow. Schönberg, zapisana *Warsowe* w r. 1217; Zoder II 785 dorzuca tu jeszcze n. terenowe tak się nazywające i n. wsi *Warsow* z Brandenburgii, której jednak w serii BNB nie znajduje.

WEBER

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 4465 osób pisanych *Weber*: 305 w woj. bydgoskim, 58 elbląskim, 124 gdańskim, 33 słupskim, 613 poznańskim, 369 opolskim, 358 katowickim, 231 warszawskim, 194 konińskim, 173 leszczyńskim, 164 toruńskim, 150 wrocławskim, 121 kaliskim, 108 łódzkim, 104 szczecińskim; 1 *Webber* w woj. gdańskim; 6 *Weber-Weller* w woj. wrocławskim; 33 *Weberman* poza Pomorzem Gdańskim; 1 *Webermann* w woj. katowickim; 4 *Weberowski* w woj. gdańskim; 10 *Webers*: 4 w woj. katowickim, 6 opolskim; 5 *Weberski*: po 1 w woj. gdańskim i łódzkim, 3 poznańskim; 4 *Webert*: 2 w woj. warszawskim, po 1 ciechanowskim i łódzkim; 6 *Webner* w woj. poznańskim; 39 *Feber* poza Pomorzem Gdańskim; *Febera* 0; 1 *Feberska* w woj. wałbrzyskim; 13 *Febert*: 8 w woj. gdańskim, 4 siedleckim, 1 warszawskim.

W r. 1784 w Borkowie notowany Johann Friedrich *Weber* (Heidn 21); w Chojnicach notowani: *Weber* Georg, przybyły do miasta ze Szczecinka (*Neu Stetin*), rzeźnik w r. 1654 i *Weber* Christian, przybyły do miasta ze Stargardu Szczecińskiego, był przewodniczącym rady kościelnej i ławnikiem (BBK 39, 52).

Od niem. rzeczownika *Weber* 'tkacz', por. tytuł wiersza H. Heinego z r. 1834 *Die schlesische Weber* 'Tkacze śląscy' i dramat G. Hauptmanna *Die Weber* 'Tkacze'; wariant *Webers* jest niem. nazwiskiem patronimicznym z końcówką -s niem. deklinacji mocnej (*Sohn des Webers*); *Weberman(n)* dodatkowo z członem -man(n) < *Mann* 'człowiek, mężczyzna, mąż'; *Webert* z końcowym, analogicznym do nazwisk typu *Wichert*, -t; *Weberski* i *Weberowski* za pomocą przyrostków -ski i -owski, wskutek procesu fortyfikacji (usilnienia), charakterystycznego dla jęz. dolnoniem. początkowe *W-* przeszło w *F-* i dlatego formy z nagłosowym *F-*. Nazwisko co do częstości występowania plasuje się w Niemczech na 6. miejscu; nosił je m.in. Carl Maria von Weber, kompozytor z przełomu XVIII/XIX w. (DF 8).

WEDELSTÄDT, WEDELSTADT, WEDELSTAEDT I PODOBNE

SNW podaje 7 osób pisanych *Wedelstädt* w woj. gdańskim; 2 *Wedelstadt* w woj. gdańskim; 5 *Wedelstaedt*: 4 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim; 3 *Wedelstat* w woj. gdańskim; 2 *Wedelsztaedt* w woj. gdańskim; 10 *Wedelsted* w woj. elbląskim; 31 *Wedel*: 5 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 1 śluskim, 5 katowickim; 84 *Wedel*: 55 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, 21 gdańskim, 4 katowickim; *Wedelska* 0.

W księdze metrykalnej par. Żarnowiec zapisana została dwukrotnie: w r. 1651 Virgo Nobilis Ursula *Wedelstenowna* i w rok później jako *Wedelstedzianka*, w obu wypadkach w dziale chrztów. Była to prawdopodobnie zakonnica z konwentu żarnowieckiego, trzymająca dziecko do chrztu. SSNO VI 43 utrwała trzykrotnie nazwisko *Wedelski* z Poznania, odnotowane przez SEMot III ze stwierdzeniem, że odpowiedniej n.m. brak, zatem jest to struktura modelowa od n.os. *Wedel*, opartej na niem. rzeczowniku *Wedel* o poczwórnym znaczeniu: 1) 'kropidło'; 2) 'ogon zwierzęcia'; 3) 'liść drzewa, np. palmy'; 4) 'wachlarz' z przyrostkiem -ski.

Nazwiska *Wedelstaed* i podobne wskazują co do struktury słowotwórczej na tak samo brzmiącą n. miejscowość, jednak takiej R II, Zoder i inne wyzyskiwane przeze mnie źródła nie notują, zatem to jakieś określenie przenośne lub żartobliwe. Nazwisko mogło też powstać od jakiejś n. topograficznej z II członem *Stätte* 'miejsce', a więc o znaczeniu 'miejsce porośnięte krzewami', po pol. *chruśniak* (por. tytuł wiersza B. Leśmiana *W malinowym chruśniaku*), dawniej w Polsce *chrósty*, por. n. miejscowości Wysin-*Chrósty* w pow. kościerskim, Chmielińskie *Chrósty*, Miechucińskie *Chrósty* oraz Prokowskie *Chrósty* w pow. kartuskim.

[Podstawą nazwiska może być średnio-dolno-niem. n. topograficzna *wedelstede* 'bród' (Go 599), gdzie średnioniem. *wedel* 'mielizna na moczarach, średnioniem. *stede* 'miejsce' (dopisek Z.L.).]

WEISS, WEJS, WAJS, WIT, WITE, WITA, WITT
I PODOBNE

SNW podaje 2208 osób o nazwisku *Weiss*: 60 w woj. bydgoskim, 62 elbląskim, 163 gdańskim, 15 słupskim, 367 poznańskim, 239 katowickim, 341 zielonogórskim, 166 warszawskim; 2287 *Wajs*: 42 w woj. bydgoskim, 56 elbląskim, 44 gdańskim, 10 słupskim, 250 radomskim, 234 katowickim, 171 zielonogórskim, 144 poznańskim, 105 łódzkim, 100 warszawskim; 248 *Wejs*: 4 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 12 gdańskim, 6 słupskim, po 30 łomżyńskim i olsztyńskim, 27 warszawskim; 44 *Wejs* poza Pomorzem Gdańskim; 23 *Wajs*: 4 w woj. gdańskim, 2 słupskim, 7 łódzkim; 1210 *Wit*: 1 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 52 gdańskim, 9 słupskim, 183 katowickim, 103 radomskim, 93 opolskim, 88 warszawskim; 5 złożone *Wit-Wilk* w woj. warszawskim; 3 *Witt-Wilk* w woj. warszawskim; 1772 *Witt*: 158 bydgoskim, 25 elbląskim, 276 gdańskim, 40 słupskim, 252 piłskim, 161 warszawskim, 146 poznańskim, 134 toruńskim, 101 katowickim; 5 *Wite*: 3 w woj. kaliskim, po 1 katowickim i skierniewickim; 1015 *Wita*: 6 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 17 słupskim, 619 katowickim, 150 zielonogórskim, 112 poznańskim; 62 *Witta*: po 1 w woj. bydgoskim i słupskim, 18 gdańskim, 22 katowickim, 10 bielskim, 7 toruńskim.

W *Księdze obywateli Chojnic* zapisani zostali: w r. 1585 *Witte* Hans, a w r. 1560 *Weisen* Hans (BBK 18).

Semantycznie wszystkie podane wyżej nazwiska mają tę samą podstawę, tj. górnieniem. przymiotnik *weiss* 'biały', w nazwisku zapisany niekiedy fonetycznie po pol. *Wajs(s)* lub *Wejs(s)*, w postaci dolnieniem. *witt* (H-W 391), niekiedy z dodanym końcowym *-e*. *Wite*, które – w wyniku polonizacji – przechodzi w *-a*. Z południa Kaszub znam także formę mówioną *Wéska*, w której stwierdzamy dolnieniem. przyrostek *-ke*, zastąpiony w wygłosie polską końcówką *-a*. Niektóre nazwiska od tej bazy nakładają się na derywaty od im. *Witold*. Nazwisko *Witbrot* omówilem w NP 424.

WETT, WETTA, WETTKE
I PODOBNE

SNW podaje 57 osób o nazwisku *Wett*: 2 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 49 gdańskim, 1 poznańskim; 79 *Wetta*: 4 w woj. elbląskim, 49 gdańskim, 14 słupskim, po 4 gorzowskim i szczecińskim; 3 *Wettke*: 1 w woj. gdańskim, 2 szczecińskim; 20 *Weta*: 11 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 5 słupskim; 6 *Wetowski*: 5 w woj. gdańskim, 1 warszawskim.

W r. 1560 w Rekowie, pow. lęborski, zanotowani zostali Georg *Vette* der schultze 'sołtys' i Peter *Vette*, pisany także *Vet*, Hans *Vette* w Łebieniu, Lucas *Vette* w Białogardzie (WD 403, 404, 409, 418, 421); w r. 1712 w Garczegórzku utrwalony został *gbur* Andres *Vett*, w Łebieniu Hans *Vett* (F XLVI 63, 64, 98, 108).

Nazwiska podstawowe *Wett* i *Wet(t)a* (w zapisie niem. *Wette*) są pochodzenia niem.: najprościej wywieść je od średnio-wysoko-niem. *wette*, *wete*, *wet* 'zakład': *złożyć* się 'kara pieniężna, kara za zaniedbanie' lub też od średnio-dolno-niem. *wēte* = nowo-wysoko-niem. *Weizen* 'pszenica' (DF 713). Forma *Wetta* to spolszczenie przez wymianę końcowego *-e* na *-a*; *Wettke* jest dolnieniem. zdrobnieniem; *Wetowski* postacią modelową, utworzoną za pomocą przyrostka *-owski*.

WĘSIORA, WĘSIERSKI
I PODOBNE

SNW podaje 317 osób o nazwisku *Węsiora*: po 6 w woj. bydgoskim i elbląskim, 275 gdańskim, po 5 słupskim i toruńskim, 9 gorzowskim, 4 wałbrzyskim; 1 *Węsiór* w woj. gdańskim; 34 *Wansorra*: 5 w woj. słupskim, 27 poznańskim, 2 gorzowskim; 1958 *Węsierski*: 254 w woj. bydgoskim, 53 elbląskim, 1113 gdańskim, 197 słupskim, 41 warszawskim, 39 szczecińskim, 32 poznańskim, 29 toruńskim, 11 wałbrzyskim, złożone z przydomkiem *Gruchał(t)a*: 77 *Gruchała-Węsierski*: 18 w woj. elbląskim, 35 gdańskim, 1 słupskim, 10 warszawskim, 6 olsztyńskim; 9 *Gruchała-Więsierski* w woj. gdańskim; 23 *Gruchała-Węsierski*: 10 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim.

Aż dziw, że historyczne nazwisko (wtedy przezwisko) *Węsiór* czy *Węsiora* nie zostało potwierdzone, stało się bowiem podstawą n. miejscowości *Węsiory*, gm. Sulęczyń, pow. kartuski, notowanej od XV w. – *Wansur* 1403. Jest to tzw. n. rodowa lub raczej rodzinna, bo nie znamy rodu Węsiorów, tylko rodziny Węsiorów; n.os. *Węsiór* czy *Węsiora* utworzona została od rzeczownika *was* za pomocą przyrostka *-or(a)*. Przyrostki te w wyrazach pospolitych występują stosunkowo rzadko, tworzą przede wszystkim n. samców: *gąsior*, *indor*, *kaczor*, *myszor*, nadto rzeczowniki ekspresywne typu *dziador* ‘dziadyga’ (źle o dziadku, żebraku lub mężczyźnie), *bandzior*, *jęzor*, też neutralne, jak *kosior* ‘pogrzebac’ od *kosa*. Wśród nazwisk, zwłaszcza odimiennych, spotykany częściej, np. *Czachor* i *Czachora* od *Czasław*, *Jachor* od *Jan*, *Rafora* od *Rafał*, *Suchor* i *Suchora* od *suchy*; też w im. zdrobnionych: *Świętor* od (typu) *Świętosław*, *Wojor* od *Wojciech*, *Każior* od *Kazimierz*, *Będora* od (typu) *Będomir*, *Pękora* od *Pękostaw* (Mal II 147).

Od n. wsi *Węsiory* pochodzi drobnoszlacheckie nazwisko *Węsierski*, notowane od XVI w. z przydomkami: *Bolina*, *Bronk*, *Ciesz*, zniemczone *Tessen*, *Cieszycza*, *Drewa*, *Dulak*, *Golian*, *Gruska*, *Kostka*, *Nagacz*, *Szpak*, *Wołony* i najczęściej *Gruchała* (szerzej zob. Przyd pod odpowiednimi hasłami i E. Breza, *Nazwy miejscowości gminy Sulęczyń*, Kartuzi 1997, s. 60–63). Heidn 510 podaje, że w okresie międzywojennym księdzem katolickim w Szymbarku był niejaki *Węsora*.

WIEDĘŃSKI, WIEDYŃSKI, WIEDZIŃSKI, WIEDZIENKOWSKI

SNW podaje 113 osób o nazwisku *Wiedeński*: 19 w woj. warszawskim, 18 skierniewickim, 14 łódzkim, 10 siedleckim, 8 wrocławskim, 6 katowickim; 29 *Wiedzyński*: 1 w woj. gdańskim, 11 warszawskim, 8 plockim, 3 szczecińskim, po 2 jeleniogórskim, katowickim i piotrkowskim; 2 *Wiedziński* w woj. poznańskim; 1 *Wiedzienkowski* w woj. warszawskim.

Nazwisko *Wiedeński* kojarzy się każdemu Polakowi ze stolicą Austrii – *Wiedniem*, tym bardziej, że 85 osób nosi nazwisko *Wiener*: 37 w woj. częstochowskim, 25 katowickim, 12 opolskim, tj. w formie niem. n. mieszkańca *Wiednia*, po niem. *Wien* – *Wiener* z przyrostkiem *-er*, jak *Danziger* < *Danzig*, *Dirschauer* < *Dirschau*, *Berenter* < *Berent* itd. Jednak mając w pamięci, że wiele nazwisk pochodzenia cerkiewnego zawdzięcza je hagonimom cerkiewnym, tj. świętom cerkiewnym (o wielu pisałem w artykule *Nazwiska polskie od hagonimów cerkiewnych* [w:] *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich*, red. Z. Abramowicz, Białystok 2003, s. 613–619), można je odnieść także, zwłaszcza *Wiedzyński* i *Wiedzienkowski* do święta prawosławnego *Ww’edenije*

wo Chram ‘Ofiarowanie NMPanny w świątyni’, drugiego (po Narodzeniu NMPanny) święta w Kościele Prawosławnym obchodzonego 21 XI lub 4 XII (w r. 2009 Telewizja Polska, program Religia podał, że 8 XII). Na tę pamiątkę mogło powstać nazwisko *Ww'edenskiej*, z uproszczoną grupą spółgłoskową w zapisie pol. *Wiedziński* i – po stwardnieniu *dź* – *Wiedeński*. Prawosławne święto nie ma wprost biblijnej czy historycznej podstawy, udokumentowane zostało w księgach liturgicznych, z których to świadectw wynika, że w czasie uroczystości odmawiano psalm 44. Trzyletnią Maryję powitał w świątyni jerozolimskiej Zachariasz, ojciec św. Jana Chrzciciela, i dołączył do pozostałych dziewcząt-dziewic, które w służbie świątynnej miały się stać świątynią dla Syna Bożego (zob. Foma Chopko, *Osnovy prawosławija*, Minsk 1991, s. 198–200). Jednak Kościół rzymskokatolicki czuje jakąś więź z pierwotnym jednym Kościołem Chrystusowym, bo w archidiecezji gdańskiej (czy w innych diecezjach polskich i innych narodów, nie wiem) 8 XII w kościele pw. Matki Bożej Królowej Korony Polskiej, Gdańsk-Oliwa, ul. Polanki 131, gdzie duszpasterstwo prowadzą oo. Cystersi, odbyła się konsekracja 7 dziewic, pań z wyższym wykształceniem, które pracują w różnych zawodach i mieszkają osobno (nie we wspólnym domu, bez cenobityzmu); podobną uroczystość przeżywała 2 II r. 2010 także par. św. Bernarda w Sopocie.

WIERZBA, WIERZBOWICZ I PODOBNE

SNW podaje 2506 osób o nazwisku *Wierzba*: 12 w woj. bydgoskim, 38 elbląskim, 400 gdańskim, 39 słupskim, 355 krakowskim, 303 katowickim, 155 warszawskim, 125 kaliskim, 89 wrocławskim; 70 *Wierzbiak*: 54 w woj. nowosądeckim, 9 katowickim; 157 *Wierzbic*: 122 w woj. katowickim, 10 bielskim, 9 warszawskim, 8 krakowskim; 4 *Wierzbitza* w woj. katowickim; 56 *Wierzbica*: 51 w woj. katowickim, po 3 wałbrzyskim i zielonogórskim, 1 krakowskim; 28 *Wierzbieta*: 8 w woj. krakowskim, 6 wałbrzyskim, po 5 białostockim i katowickim; 91 *Wierzbike*: 1 w woj. bydgoskim, 2 gdańskim, 52 katowickim, 34 lubelskim, 2 krakowskim; 4 *Wierzbowy* w woj. opolskim; 214 *Wierzbowicz*: 8 w woj. gdańskim, 73 kieleckim, 56 radomskim, 19 warszawskim; 3798 *Wierzbowski*: 114 w woj. bydgoskim, 71 elbląskim, 175 gdańskim, 29 słupskim; 19 231 *Wierzbicki*: 269 w woj. bydgoskim, 324 elbląskim, 685 gdańskim, 165 słupskim, 2339 warszawskim, 1058 katowickim.

SSNO VI 215 notuje *Wirzba* i *Wierzba* od r. 1390 z Wielkopolski, Małopolski i z Kresów Południowo-Wschodnich, także *Wierzbeczka* od r. 1450 z Wielkopolski i ze wspomnianych kresów; *Wirzbka* z r. 1384 z Małopolski, *Wirzbny* od r. 1444 z Wielkopolski (C 140, SEMot 343–344) i pochodne.

Na Pomorzu Gdańskim nazwiska wyżej podane były często zapisywane: w par. Sartawice pod Świeciem utrwaleni zostali: Alberto *Wierzbicki* 1776, Theresia *Wierzbicka* 1780, Adalbert *Wierzbicki*; w księdze par. St. Kiszewa (Damps 328): Edmundus *Wierzbiński* 1728 w Godziszewie, Andrea *Wierzbowski* 1605; w r. 1763 *Wierzbowski* w księdze par. Walichnowy, w archiwaliach pelplińskich ze Świeckiego: *Wierzbowski* 1648, 1682, Justina *Wierzbowska* 1766 (Damps 328), na Kaszubach występowało od południa po północ, np. w Księdze Szkaplerza Św. par. Ugoszcz pod Bytowem zapisani zostali Ewa *Wierzbowna* z Nakli 1790, Bartłomiej *Wierzba* z Tuszków 1803, Magdalena *Wierzbowna* z Parchowa i 5 wpisów niezlokalizowanych, też w postaci *Wirzba*, np. Józef *Wirzba*

1834, Jozefina *Wirzba*, Paweł *Wirzba* 1840, w czym widzieć można postać stpol. lub zniemczoną (odczytanie *-ie-* jako *-i-*); *Wierzbowie* byli dziedzicznymi karczmarzami w Gostomku pod Kościerzyną: Jan *Wierzba* 1664, Marcin *Wierzba* 1686, przy roli karczmarza *Wierzby* 1740, Stanisław *Wierzba* mieszkał w r. 1686 w Owśnicach pod Kościerzyną (F XXXIX 284, 288; F XXXII 115, 116, 203), gdzie wcześniej w r. 1664 notowany był Michał *Wierzba*, kataster fryderycjański podaje w r. 1773 *ghurón*: Mich[el] *Wierzba* w Juszkach i Woyt. *Wierzba* w Lipuszu, Martin *Wierzba*, najemnik w Zdrojach pod Lipuszem oraz Wawrz. *Wierzba* w Wygoninie pod St. Kiszewą; tenże kataster notuje także interesujące nas nazwisko we wsiach ówczesnego pow. kartuskiego: *Wirzba* w Borku, gm. Sulęczyno, Johann *Wyrzba* w Nakli, Jakob *Wirzba* w Steżycy (Heidn 25, 359, 600), a wracając do południa Kaszub, podać warto, że w Księdze Bractwa Różańcowego w Lipuszu zapisani zostali: podczuiwy Woyciech *Wierzba* 1735, Woyciech *Wierzba* 1753, sławetna Helena *Wirzbina* 1763, Helena *Wierzbina* 1769 i Wiktoria *Wierzbina* 1769 i Wiktoria *Wierzbona* 1814, a w księdze urodzeń tejże wsi Theresia *Wierzba* 1861; w księdze metrykalnej par. Sierakowice utrwalony został w r. 1874 Adalb. *Wierzba*, w księdze chrztów par. Chmielno w r. 1847 zapisana została Marianna *Wierzbieta Wierzba*; na północy Kaszub w dziale chrztów par. Żarnowiec zapisani zostali: Agnetem (biernik l.poj.) Michaelis *Wierzbiak* uxorem 1616, Laurenti et Agnetis *Wirzbiczek* 1616, Laurenti *Wirzbiczki* 1607, par. Tyłowo: Jan *Wierzba* 1928, Loiza *Wierzbicka* 1895 i Paweł *Wierzbicki* 1926, par. Góra pod Wejherowem Adalbertus *Wierzbicki* 1818. Osobną dokumentację zebrałem dla nazwiska *Wierzbieta*, utrwalonego w zniemczonym zapisie *Wirszband* z r. 1570 w Grabowie, pow. chojnicki, był to bowiem przydomek *Grabowskich* z tego *Grabowa* (Przyd 227). Przypomnieć też trzeba, że Maciej *Wierzbieta* (1523–1605) był drukarzem krakowskim.

Nazwisko *Wierzba* pochodzi od rzeczownika pospolitego *wierzba*, notowanego w polszczyźnie od ok. r. 1400; jego odpowiednikiem łac. jest *salix*, *-cis*, z czego franc. *Saule*, wł. *Salice* lub *salicio*, hiszp. *salce*, po ang. *willow*, niem. *Weide* i por. 3 osoby o nazwisku *Weide*: 2 w woj. olsztyńskim, 1 łódzkim (ale możliwe także od homonimicznego *Weide* ‘pastwisko’), może także nazwisko 4481 *Wajda* jako spolszczenie tamtego. Przezwanie kogoś *Wierzba* możliwe było ze względu na zamieszkanie, zwłaszcza forma *Wierzbony*, i głęboką symbolikę tego drzewa, o której szerzej SS 461, m.in. liście wierzbowe wyrażają wargi, stąd poświęcone muzom, a Orfeusz nabył kunsztu mowy w gaju wierzbowym Persefony; wierzba wyraża bezpłodność, po łac. nazywana *frugiperda* ‘płodogub’, jest antyafrodyzjakiem; giętkość, pochlebstwo, głuchotę i niemotę; święcone gałązki wierzby ozdabiają domy w Wielkanoc, święcone są w Niedzielę Palmową (w Cerkwi nazywana *Niedziela Wierzbowa*, *Wierbnoje Woskresenije*). Kaszubi mawiają: „Brzózka, wierzba i dana są na służbie u niebieszcęgo Pana”.

Wyróżnia się wiele gatunków wierzby: rzeczna, zwana *witwina* (por. nazwisko 5 *Witwiński* oraz 12 *Witwinowski*); biała, płaczącą, symbolizuje ona smutek, zmartwienie, żalobę; szarą, wawrzynkową i inne; są ludzie *wierzbowego serca* ‘nieszczercze kochający’, jak podaje L VI 307, niekiedy *szukamy gruszek na wierzbie*.

W podanych nazwiskach mamy formacje patronimiczne: *Wierzbiak*, *Wierzbiak*, *Wierzbieta*, *Wierzbowicz*; odmiejscowe, jak *Wierzbicki* od n.m. *Wierzbica*, gm. Serock, woj. warszawskie; wieś gminną *Wierzbica*, woj. chełmskie, i wiele innych (zob. WU III 548) lub *Wierzbice*, Herbarz Leszczycy (1122, 152, 218, 274, 299) notuje *Wierzbickich*

h. Gryf, *Jastrzębiec, Lubicz, Ostrzew, Radwan, Ślepowron; Wierzbński* od n.m. *Wierzbin*, wspomniany Herbarz Leszczyca podaje *Wierzbńskich*, h. *Jastrzębiec i Nałęcz* (152, 237); *Wierzbowski* od n.m. *Wierzbowa, Wierzbowo, Wierzbowiec* (WU III 550), u Leszczyca znajdziemy *Wierzbowskich*, h. *Dołęga, Jastrzębiec, Lubicz, Nałęcz, Prawda*, mogą one jednak być w wielu wypadkach strukturami modelowymi, powstałymi od nazwiska *Wierzba* przy użyciu przyrostków *-icki, -iński, -ski*. Nazwisko *Wierzbowski* nosił Ludwik Wierzbowski (1925–1996), językoznawca i prof. Uniwersytetu Gdańskiego. Był h. *Wierzbna* i *Wi(e)rzbowa*, ten drugi wywodzi SEMot VI 67 od n.m. *Wierzbowa*, dziś *Wierzbowo* (Wielkie i Małe), pow. łomżyński, zob. też L VI 307.

WILBRANDT, WILBRANT

SNW podaje 83 osoby o nazwisku *Wilbrandt*: 19 w woj. bydgoskim, 4 elbląskim, po 3 gdańskim, słupskim i szczecińskim, 32 olsztyńskim, 8 toruńskim, 6 warszawskim; 4 *Wilbrant*: 1 w woj. bydgoskim, 3 olsztyńskim; 1 *Wilbrand* w woj. olsztyńskim.

Niem. nazwisko pochodne od tak samo brzmiącego germ. im. *Wil(l)brand(t)*: w I członie występuje staro-wysoko-niem. *will(i)o* ‘wola’ = współczesne niem. *Wille* ‘wola’, w II germ. *Branda* ‘ogień, głownia, żar’, SEMot V 23, 288 notowane wśród zakonników kapłanów (*sacerdos et monachus*) cystersów w Pelplinie r. 1402 im. *Wilbrandus* (SSNO VI 99) właśnie tak objaśnia.

WILKISZ, WILKIRSKI I PODOBNE

Są nazwiska występujące sporadycznie, zwykle trudne do objaśnienia, rzadko też mają formy pochodne. Do takich należeć może nazwisko *Wilkirski*, w którym jasny jest tylko pol. przyrostek *-ski*, podstawa zaś, tj. *Wilkir-*, zrozumiała jest tylko dla historyków i językoznawców parających się dawną polszczyzną. Znany był bowiem wyraz *wilkierz*, który pochodzi z dawnego niem. *willekiür* ‘postanowienie woli’, dziś *Willkiür* ‘swawola’. Opracowałem język zachowanych XVII-wiecznych wilkierzy pomorskich (*Polszczyzna regionalna Pomorza*, t. 8, red. K. Handke, Warszawa 1998, s. 31–53), gdzie też podałem definicję realnoznaczeniową tego typu ustaw za ks. S. Kujotem: ‘w niemieckim prawie zbiór takich ustaw, które ludność pewnej okolicy bez współdziałania rządu sama dla siebie wydała’ z informacją, że najwcześniej znane były wilkierze fryzyjskie, wydane ok. r. 1200 w 17 artykułach. Na Pomorzu jednak chodziło o prawo wydane przez opatów zakonnych dla poddanych i przez starostów dla chłopów w dobrach starościńskich.

Śląskie nazwisko *Wilker* może kontynuować wyraz *wilkierz* czy niem. *Willkiür*, wariant *Wilkisz* jest fonetycznym zapisem wyrazu, a *Wilkisz* fonetyczną przeróbką z wtrąconym *-l-*. Dodać tylko trzeba, że według SNW nazwisko *Wilker* nosi 1 osoba w woj. opolskim; 3 *Wilkirski* w woj. toruńskim; 8 *Wilkisz*: 5 w woj. słupskim, 2 katowickim, 1 szczecińskim; 7 *Wilkisz*: 4 w woj. koszalińskim, 3 szczecińskim.

SSNO VI 106 podaje n.os. *Wilkin* u kupca z Mogiły pod Krakowem z r. 1230 i od r. 1288 w Wielkopolsce, w Poznaniu, od r. 1286 z Pomorza, SEMot V 288 srowadza je do niem. podstawy *Wille* ‘wola’, tkwiącej w wyrazie *wilkierz*.

WILM, WILICH, WILMA, WILMS I PODOBNE

SNW podaje nazwisko *Wilm* ze wskaźnikiem 0; 13 *Wilm*: 7 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, po 1 katowickim i olsztyńskim; 4 *Wilich*: 1 w woj. gdańskim, 3 katowickim; 59 *Willich*: 55 w woj. gdańskim, po 2 elbląskim i katowickim; 634 *Wilma*: 37 w woj. bydgoskim, 36 elbląskim, 320 gdańskim, 114 słupskim, 43 konińskim; 14 *Wilms*: 6 w woj. elbląskim, 2 katowickim, 1 konińskim; 100 *Willma*: 4 w woj. bydgoskim, 75 gdańskim, po 7 koszalińskim i częstochowskim; 2 *Wilik*: po 1 w woj. bielskim i wałbrzyskim; 1 *Wilin* w woj. koszalińskim; 39 *Wilisz* poza Pomorzem; 10 pochodnych *Wiliszewski* również poza Pomorzem; 965 *Wilusz*: 11 w woj. bydgoskim, 20 gdańskim, 32 słupskim, 275 krośnieńskim, 108 rzeszowskim, 53 krakowskim.

Do r. 1914 proboszczem w Kłodawie pod Gdańskiem był Johann *Willma* (Muhl 125), w r. 1803 w Skowarczu soltysem był Josef *Wilm*, nazwisko *Wilm* notowane było historycznie wśród Kosznejdów: w r. 1538 soltysem w Gronowie był Hans *Wilm*, proboszczem Ostrowitego od r. 1901 był Albert *Wilm* (Rink 54, 75). SSNO notuje formy: *Wilich* ok. r. 1265 na Śląsku; *Wilik* od XII w. w Małopolsce; *Wilin* od r. 1398 w Wielkopolsce i na Mazowszu; *Wilisz* od r. 1385 w Małopolsce i na Śląsku; *Wilusze* w XV w. na Śląsku; *Wiluszek* lub *Wiluszeko* w r. 1340 na Śląsku.

Nazwiska są zdrobnionymi formami dwuczłonowego im. germ. *Wilhelm*, w którego I członie występuje rzeczownik *Wille* ‘wola’, w II *Helm* ‘helm’; widać, że całość nie stanowi sensownej jednostki semantycznej, co świadczy o strukturalizacji tych członów. [Grzenia 324 formę *Wilhelm* interpretuje jako złożenie: staro-wysoko-niem. *will(i)o* ‘wola, chęć, pragnienie’ oraz *helm* ‘helm; ochrona, opieka, pomoc’, całość można zatem interpretować jako ‘osoba wyrażająca wolę, chęć opieki, pomocy’ (dopisek Z.L.)]. Podobnie interpretują nazwisko *Wilm* antroponomasty niemieccy, co zbiera DF 720. *Wilhelm* było notowane także jako nazwisko na Pomorzu, w r. 1758 w księdze chrztów par. Kościerzyna zapisana została Catharina *Wilhelmowna* (X 138), według SIW im. *Wilhelm* nosi 6763 mężczyzn, z kolei nazwisko *Wilhelm* występuje u 433 obywateli pol. (a pisane błędnie *Wilchelm* 35 osób), z tego 6 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 14 gdańskim, 2 słupskim. Wiele z tych form potwierdzonych zostało w SSNO jako im. zdrobniałe.

WILMONT

SNW podaje 42 osoby o nazwisku *Wilmont*: 5 w woj. gdańskim, 20 słupskim, 8 olsztyńskim, 4 wrocławskim, 3 jeleniogórskim, 2 suwalskim; 1 *Wilmon* w woj. warszawskim.

Od germ. im. dwuczłonowego *Wilmund* z I członem staro-wysoko-niem. *villo* = nowo-wysoko-niem. *Wille* ‘wola’ i II staro-wysoko-niem. *munt* ‘troska, opieka’, por. im. *Edmund*, *Rajmund*, *Zygmunt*.

WITEK, WITKE, WITKA

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW notuje 13 222 osoby o nazwisku *Witek*: 268 w woj. bydgoskim, 131 elbląskim, 216 gdańskim, 155 słupskim, 1655 katowickim, 1638 tarnowskim, 901 krakowskim, 682 warszawskim, 604 lubelskim; 104 *Witke*: 16 w woj. gdańskim, 7 słupskim, 18 warszawskim, 11 opolskim; 702 *Witka*: 12 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 91 gdańskim, 45 słupskim, 136 wrocławskim, 53 zielonogórskim; 50 w formie przydomka *Witka-Jeżewski*: 3 w woj. gdańskim, 46 słupskim, 1 włocławskim; 11 *Witki*: 6 w woj. gdańskim, 4 katowickim, 1 wrocławskim; 10 *Witek-Lipka* w woj. warszawskim; 3 *Witek-Pogorzelski* w woj. gdańskim; 20 *Witek-Witkowski*: 17 w woj. łódzkim, 3 tarnobrzeskim; 778 *Witko*: 1 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim, 8 słupskim, 287 przemyskim, 45 zamojskim, 36 warszawskim, 31 toruńskim, 30 wałbrzyskim, 28 wrocławskim; 22 *Witkos*: 1 w woj. bydgoskim, 5 kieleckim, po 3 krakowskim i łódzkim; 9 *Witkosz*: 1 w woj. gdańskim, 8 łódzkim; 350 *Witkoś*: 8 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 66 krosnieńskim, 62 kieleckim, 49 katowickim; 321 *Witkowiak*: po 19 w woj. bydgoskim i gdańskim, 118 poznańskim, 42 pilskim, 32 gorzowskim; 691 *Witkowicz*: 22 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 6 gdańskim, 239 katowickim, 62 kieleckim; 42 173 *Witkowski*: 704 w woj. elbląskim, 1627 gdańskim, 480 słupskim, 4467 warszawskim, 2268 toruńskim, 2055 bydgoskim, 1897 katowickim, 1622 łódzkim, 1302 kieleckim, 1217 ciechanowskim, 1207 szczecińskim, 1086 konińskim, 1015 radomskim; niepoświadczone na Pomorzu Gdańskim pomijam.

Historyczne zapisy z Pomorza Gdańskiego zgromadziłem w pracy o przydomkach szlacheckich (Przyd 230–231), podaję tu wybrane poświadczenia: Nobilis Mattheus *Witek* zapisany został w r. 1570 w Chośnicy, pow. kartuski, Nobilis Gregorius *Witek* tegoż roku w Glinchu pod Żukowem; *Vietken* i *Vitken* w r. 1605 i 1621 w Jeżewie i innych wsiach Łęborskiego, P. *Witk* w Perlinie, pow. łęborski w r. 1648; od Jerzego *Witke* w Brzynie w r. 1664; Adam *Witk* Chosznicki w r. 1682 w Chośnicy; *Witka* w Niepoczolowicach w r. 1749; Valentino *Witk* Chośniczky 1624; N[obi]lis Valentini *Witk* Chośnicki 1625; Panowie Jakub Jan Elsbieta y Pan Ian syn iey Kosniccy alias *Witkowie* [...] we wsi Kosnicy 1666; szlachetney Zophiey *Witkownie* Chosnickiey 1677; po niegdy slachetnym Jakubie *Witku* Chosnickim 1680; Nobili Mathiae *Witk* Chosznicki 1721; Generosus *Witki* Jezewsskie 1768; Szlachetna Jey Mć Pani Maryanna z *Witkow* Niepoczolowskich Cieszykowa Węsierska [...] Macieja *Witka* Niepoczolowskiego [...] cora [...] wsi Niepoczolowic 1748; Pani Terefa z *Witkow* Niepoczolowskich Dargolewska [...] z wsi Niepoczolowic 1720; N[o]b[i]lis Joannes *Witk* Tępski 1619; Jacobus *Witk* 1721; Nobilis Stanislaus *Witk* Borzyskowski [...] in villa Mszczyszewice 1683; von *Wittken* notowani w Perlinie, Nawczu, Jeżewie, Bochowie, pow. łęborski i w Jeleńcu, pow. bytowski w r. 1756 i wielu innych wsiach. Dodatkowo podam: w starostwie człuchowskim: r. 1676 w Koczale Marcin *Witta*, r. 1696 w Uniechowie włoki Tews *Witkowskie*, a w Koczale Adam *Witta* (ISC 23, 67, 76), w r. 1836 jako właściciel ziemski w Cerkwicy wykazany został Joseph *Witkowski* (Rink 31); Barbara *Witka* i Dorothea de *Witka* poświadczone zostały w r. 1788 w księdze metrykalnej par. Miłobądz pod Tczewem; Woyciech *Witkowicz* w r. 1732 w archiwaliach pelplińskich; Stanislaus *Witkowski* w 1662 r. w pow. świeckim; Michael *Witkowski* w r. 1769, a w r. 1776 chrzczone

było dziecko Boguslai et Mariannae Witkowskich, jak pokazują księgi metrykalne par. Sartawice pod Świeciem; Johan *Witkowski* zapisany został w r. 1799 w księdze par. St. Kiszewa; w par. Miłobądz utrwaleni zostali w r. 1794 Ignatius *Witkowski* i Agneta ex *Witkowska* (Damps 332); w r. 1500 właścicielem lasu pod Pruszczem Gdańskim został Hans *Wittke* (Muhl 54); na cmentarzach notowałem nazwisko *Wittka* w Garczynie i *Witkowski* w Pogódkach i Szczodrowie (pow. kościerski).

Nazwisko *Wit(e)k* stało się przydomkiem szlacheckim *Borzyjszkowskich* z *Borzyjszków*, *Chośnickich* z *Chośnicy*, *Czarnowskich* z *Czarnowa*, *Glińskich* z *Glinicza*, *Jeżewskich* z *Jeżewa*, *Niepoczęłowskich* z *Niepoczęłowic*, *Pobłockich* z *Pobłocia* i *Tępskich* z *Tępcza* (Przyd 231).

Forma podstawowa *Witek* i w kasz. postaci *Witk* z zanikiem *e* *ruchomego* pochodzi jako forma zdrobniała od im. *Witold* czy *Witosław*; została ona zniemczona przez odwrócenie przyrostka *-(e)k* na dolnoniem. *-ke*: *Witke*, z kolei postać *Witke* spolszczono przez wymianę końcowego *-e* na *-a*, tj. *Wit(t)ke* na *Wit(t)ka*. Zdrobnieniami od wspomnianych im. są także *Witko* na wschodzie Polski, *Witkos*, *Witkosz* i *Witkos*; *Witki* powstało z dop. l.poj. (wskutek tzw. derywacji fleksyjnej: syn *Witki*, zatem *Witki*); struktury patronimiczne to *Witkoniak*, utworzona za pomocą przyrostka *-oniak* i *Witkonicz* za pomocą przyrostka *-onicz*; *Witkowski* to postać modelowa, powstała za pomocą przyrostka *-owski*.

WOLER, WOLERT, WOLERMAN

I PODOBNE

SNW podaje 29 osób o nazwisku *Woler*: 20 w woj. ciechanowskim, 8 pilskim, 1 wrocławskim; 19 *Wolerman*: 12 w woj. bydgoskim, 7 zielonogórskim; 112 *Wolert*: 10 w woj. gdańskim, 65 ciechanowskim, 13 szczecińskim, 8 warszawskim; 1 *Wobler* w woj. opolskim; 180 *Wohlert*: 1 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 121 gdańskim, 14 szczecińskim, 7 zielonogórskim, 6 warszawskim.

W r. 1560 Jurg *Woler*, młynarz (*der mubller*) utrwalony został w Jutrzence, pow. bytowski, a w Osiekach Marten *Woler*, soltys (*der Schultze*) (WD 156, 173).

Jest to n. mieszkańca wsi *Wola* lub *Wöhle* w Dolnej Saksonii (Zoder II 857). W formach typu *Wolert* występuje *-t* analogiczne (do nazwisk typu *Wichert*, *Rychert*).

WOLF, WULF

I PODOBNE

SNW notuje 2488 osób o nazwisku *Wolf*: 97 w woj. bydgoskim, 35 elbląskim, 292 gdańskim, 42 słupskim, 308 katowickim, 142 warszawskim, 140 lubelskim, 138 opolskim, 135 kaliskim, 109 wrocławskim; 3 *Wolfer*: po 1 w woj. słupskim, jeleniogórskim i łódzkim; 16 *Wolferd*: 15 w woj. płockim, 1 wrocławskim; 14 *Wolfert*: 13 w woj. katowickim, 1 wrocławskim; 950 *Wolff*: 40 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 260 gdańskim, 65 słupskim, 133 katowickim, 90 warszawskim, 67 poznańskim, 31 toruńskim; 4 *Wolff-Zdżienicka*: 3 w woj. krakowskim, 1 warszawskim; 12 *Wolfke*: 6 w woj. warszawskim, 3 wrocławskim, 2 krakowskim, 1 katowickim; *Wulfowicz* 0; 38 *Wulfowski*: 1 w woj. bydgoskim, 28 wrocławskim, 7 płockim.

W r. 1560 Tewess *Wolff* zanotowany został w Modrzewie (WD 15), *Wulff* Jürgen w Bytowie w r. 1639; P. *Wulff* w r. 1648 w Klonówce; poza tym wiele zapisów historycznych podał w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej (dwa ostatnie także stamtąd pochodzą), był to bowiem przydomek *Cieszyńskich* z *Cieszunia* w pow. kartuskim; *Częstkowskich* z *Częstkowa* w pow. kościerskim, *Kętrzyńskich* z *Kętrzyna* w pow. wejherowskim, *Mściszewskich* z *Mściszewic* w pow. kartuskim, *Półczyńskich* z *Półczna* w pow. bytowskim, *Pałubickich* z *Pałubic* w pow. kartuskim i *Zakrzewskich* z *Zakrzewa* w pow. wejherowskim (Przyd 233–234). Mamy zatem (wybrane) wpisy: Nobilis Lucas *Wolff* cum suis fratribus ('ze swoimi braćmi') Gregorius, Bartholomaeus et Jacob w Mściszewicach 1570 i tamże w r. 1682 Piotr *Wulff*, Jakub *Wulff* Mściszewski; Jacobus *Wolff* w tychże Mściszewicach w r. 1749; Pan wawrzyniec y Pan Jan Czeszenscy alias *Wulffowic* Bracia Rodzieni 1619; pana Piotra Czestkowskiego alias *Wolffa* 1608; N[obi]lis Joannes *Wulff* Czestkowski olim Nlis Jacobi *Wulff* Mszczyszewski 1686; Szlach. Elżbieta z *Wulfov* Czestkowskich Trąbska 1749; Nlis Joannes *Wulff* Czestkowski [...] in villa Czestkowo 1693; Herman *Wulff* Kętrzyński 1625 w Kętrzynie; od slachetnego Pana Stanisława Mziszewskiego alias *Wolffa* 1610; slachetni panowie pawel y Andrzej *Wulffowie* Mszczyszewski bracia 1680; Michała Msciszewskiego alias *wulffa* 1611; Gnosi Alberti *Wulff* Pulczyński (w Chmielnie) 1748; *Wolff* Zakrzewski sędzia ziemski 1602; Gnosus Jacobus *Wulff* Zakrzewski 1746; *Wulff*-Pałubicki r. 1772 w Częstkowie. Nazwisko często występowało wśród obywateli Chojnic: w r. 1617 i 1648 *Wolff* Bartel, sukiennik (*Tuchmacher*), syn mieszczanina (*Bürgersohn*); w r. 1614 *Wolff* Christoff, piekarz (*Becker*), przybyły z Barciszewa (*Bartelsdorf*) na Śląsku; w r. 1615 *Wolff* Davidt, szewc (*Schuster*), syn mieszczanina; w r. 1565 *Wolff* Jochim, cieśla (*Zimmermann*) i *Wolff* Hans, czeladnik fryzjerski (*Barbierveselle*), przybyły do miasta ze Szwerinu, stolicy Meklemburgii; w r. 1660 *Wolff* Hans Sivert, wojskowy (*Leutnant*), przybyły z Królewca; w r. 1828 *Wolff* Herrmann, kupiec i żyd przybyły z Tucholi, gdzie miał obywatelstwo; w r. 1688 *Wolff* Jakob, rymarz (*Riemer*), przybyły z Wejherowa; w r. 1709 *Wolff* Joann, chojniczanin, aptekarz, który był ławnikiem, uzyskał obywatelstwo miasta w r. 1726; w r. 1809 *Wolff* Karl Fr., ogrodnik (*Gärtner*), przybyły ze Starego Brandenbura, ewangelik w wieku 30 lat; w r. 1630 *Wolff* Leonhardt, rymarz, syn mieszczanina; w r. 1637 *Wolff* Marten, czyściciel mieczy i tkacz lnu (*Scherdtfeger*, *Leinweber*), syn mieszczanina; w r. 1752 Matthaeus *Wolff* (BBK 19, 30, 33, 35, 37, 38, 42, 72, 58, 78); w r. 1686 w Szymbarku, starostwie kościerskim zanotowani zostali Hertman *Wolpb* i Marcin *Wolpb*, a Kaliskach pod Kościerzyną Matheusz *Wolpb* (F XXXIX 118–119, 121); w r. 1676 w Jęcznikach, starostwo człuchowskie, notowany *Wolf*, w Koczale tego roku *gburzy* Michał *Wulf* i Piotr *Wulf*, a w r. 1696 w Koczale Marten *Wolff* (ISC 16, 23, 76); w r. 1730 właścicielem karczmy w Skowarczu pod Gdańskiem był Paul *Wolff* i jego żona Christine *Wolff*, w r. 1748 przejęła ją Eleonore *Wulff*; w r. 1827 młyn w Brętowie dzierżawił Johann *Wolf*; w r. 1797 niejaki *Wolff* osiedlił się w Żukczynie pod Gdańskiem; w l. 1740–1790 w Niegowie (*Nobel*) notowany był m.in. wśród chłopów *Wulff*; w r. 1472 w Petershagen (okolice ul. Augustyńskiego w Gdańsku) mieszkał mieszczanin gdański Jakob *Wulff*; w I poł. XVIII w. w Żukczynie mieszkał Ludwig *Wulff* (zob. indeks u Muhla). SSNO VI 188 utrwała n.os. *Wolf* z Krakowa i z Wielkopolski.

Od niem. rzeczownika *Wolf*, w dolnoniem. *Wulf* 'wilk'. Forma *Wolffe* jest dolnoniem., utworzona od *Wolf* za pomocą dolnoniem. przyrostka *-ke*; *Wolfer* rozszerzona niem.

przyrostkiem *-er*, do którego dodane analogiczne *-t* daje przyrostek *-ert* widoczny w nazwisku *Wolfer*, hiperpoprawnie *Wolferd*. Por. pol. nazwisko *Wilc* u 30 095 osób, o którym szerzej w NP 430. Po gr. *wilk* to *lykos*, kontynuowane – być może – w nazwisku *Lykus* u 1 osoby w woj. gorzowskim, po łac. *lupus*, a *wilczyca* to *lupa* i już w łac. klasycznej ‘ prostytutka’ (a dom, gdzie się owe „wilczyce” gromadziły, nazywał się *lupanar*) i por. 2904 osoby o nazwisku *Lupa* i 14 *Luppa*; z tego wł. *lupo* i por. 2 osoby o nazwisku *Lupo* w woj. suwalskim.

WOLKOF, WOLKO, WULKO I PODOBNE

SNW podaje nazwiska *Wolkof* u 1 osoby w woj. koszalińskim i *Wolkoff* u 2 osób w tymże województwie; 204 *Wolko*: 45 w woj. kaliskim, 43 krakowskim, 36 katowickim, 18 bydgoskim oraz *Wulko* z oznakowaniem 0.

Możemy odnieść do n. wsi *Wotkowo*, pow. Łobez, notowanej od r. 1284 *Wolkowe*, *Wolkewitz* 1618, *Wolkon*, *Wolchow*, *Wulckow* 1628, *Wolkow* 1784; także *Ulikowo*, pow. Stargard Szczeciński, notowane od r. 1229 *Wlicowo*, *Wulkowo* 1339, *Wulckow* 1780 (RzD II 57). Przywołać także trzeba wsie meklemburskie: *Wolkon*, pow. Malchin, notowaną od r. 1178 *Volkowa*, *Wolkowe* po r. 1314 oraz *Wolkon*, pow. Demmin, poświadczoną *Wolkowe* w r. 1249.

Wszystkie one pochodzą od rzeczownika pospolitego, brzmiącego w jęz. pol. *wilk* lub od tego rzeczownika pochodnego przezwiska *Wilc* z przyrostkiem *-owo*, w jęz. połabskim (w Meklemburgii) i w dialektach zachodniopom. oraz w północnej kaszubszczyźnie wyraz ten brzmi *wółk* i *Wółk*. Formy *Wolko* i *Wulko* powstały od wspomnianych n.m. wskutek dolnioniem. zredukowanej wymowy końcowego *-ow* jako *-ou*, co zapisano przez *-o*. Por. nazwisko *Wuro*. Dodać trzeba, że *Wolko* może pochodzić także od zdrobnionego im. *Wółko*, powstałego na wschodzie Polski od pełnego im. *Wolimir*. Notowane u 148 obywateli nazwisko *Wolkiewicz*: po 43 w woj. bydgoskim i poznańskim, 15 jeleniogórskim, 13 konińskim możemy objaśnić albo jako formę patronimiczną od nazwiska *Wółk* u 265 osób: 98 w woj. poznańskim, 72 katowickim, 21 konińskim, 17 wrocławskim, 16 opolskim, 10 bydgoskim, 6 śluskim, albo jako równą n.m. *Wotkowo*, zapisanej w r. 1618 *Wolkewitz* (zob. wyżej), co czytać możemy *Wolkowice*. To samo da się powiedzieć o formach pochodnych, np. *Wolkowiak* u 2 osób: po 1 w woj. kaliskim i leszczyńskim.

WOLNY I POCHODNE

SNW podaje 6388 osób o nazwisku *Wolny*: 153 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 86 gdańskim, 32 śluskim, 2239 katowickim, 602 opolskim, 505 bielskim, 370 częstochowskim, 357 poznańskim, 237 leszczyńskim, 175 wrocławskim, 169 kaliskim, 155 kieleckim, 129 sieradzkim, 121 zielonogórskim, 10 warszawskim; 879 *Wolnick*: po 3 w woj. elbląskim i gdańskim, 96 katowickim, 95 częstochowskim, 86 łódzkim; 2039 *Wolniewicz*: 50 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 41 gdańskim, 15 śluskim, 207 skierniewickim,

153 warszawskim, 108 pilskim; 1773 *Wolnik*: 101 w woj. bydgoskim, 53 gdańskim, 1 słupskim, 785 katowickim, 189 tarnowskim, 110 leszczyńskim, 109 zielonogórskim, 103 częstochowskim; *Wolnikiewicz* 0; 166 *Wolnikowski*: 63 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 24 gdańskim, 5 słupskim, 44 toruńskim, 16 katowickim; 38 *Wolniszewska*: 1 w woj. gdańskim, 4 słupskim, 24 lubelskim; *Wolniszowska* 0; 199 *Wolnowski*: 2 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 5 słupskim.

W r. 1560 w Chotkowie, pow. bytowski, zanotowany został *gbur* Tomas *Wolni* (WD 165), w r. 1747/48 w Dąbiu pod Bytowem *gbur* Christ[ian] *Wollny*, a w Borzytuchomiu *gbur* Hans *Wolnich* (F XLVI 127, 148, 150). W staropolszczyźnie notowana była n.os. *Wolny* od r. 1346 w Małopolsce i na Śląsku i wyprowadzana od wyrazu pospolitego *wolny* lub n.m. *Wola* (C 141, por. SEMot I 349), na Pomorzu, gdzie n.m. *Wola* brak, zdecydowanie chodzi o przymiotnik *wolny*.

WROTNY, WROTONIAK, WROTNICKI I PODOBNE

SNW podaje 226 osób o nazwisku *Wrotny*: 2 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 3 słupskim, 50 ciechanowskim, 40 katowickim, 15 wrocławskim, 14 warszawskim; 53 *Wrótny*: 11 w woj. elbląskim, 4 gdańskim, 29 lubelskim; 491 *Wrotniak*: 5 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 6 gdańskim, 13 słupskim, 59 przemyskim, 40 warszawskim, 39 katowickim; 150 *Wrutniak*: 15 w woj. bydgoskim, 9 słupskim, 32 lubelskim, 23 warszawskim; 364 *Wrótniak*: 3 w woj. gdańskim, 6 słupskim, 33 warszawskim; 157 *Wrotna*: 5 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 2 słupskim, 47 ciechanowskim, 23 legnickim, 21 warszawskim; *Wrutna* 0; 45 *Wrótna*: 7 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 23 lubelskim; 133 *Wrotyński*: 5 w woj. słupskim, 77 leszczyńskim, 28 poznańskim, po 5 kaliskim, katowickim i tarnowskim; 4 *Wrotnicki*: 3 w woj. gdańskim, 1 słupskim; 123 *Wrotnowski*: 5 w woj. bydgoskim, 6 gdańskim, 28 warszawskim, 10 białkopodlaskim, 13 szczecińskim, 12 siedleckim; 59 *Wrotniewski*: po 11 w woj. koszalińskim i zielonogórskim, 10 jeleniogórskim, 8 opolskim, po 5 szczecińskim i wrocławskim; 4 *Wrotnik*: 2 w woj. wrocławskim, po 1 suwalskim i toruńskim.

Historycznych zaświadczeń z Pomorza Gdańskiego jest niewiele: w najstarszej z zachowanych ksiąg metrykalnych par. Żarnowiec czterokrotnie zapisany został w dziale chrztów Wawrzyniec, po łac. *Laurentius Wrotny*: *Laurentium Wrotni* 1602, *Laurenti Wrotny* Lork et Annae ex Lubkow 1603, *Laurentium Wrothny* 1607, *Laurentium Wrothni* 1612; w zapisie z żoną Anną forma *Wrotny* może być rozumiana jako określenie zawodu, a od *Laurentius* utworzono nazwisko *Lor(e)k*, w księdze par. Kielno wystąpili: *Jacobi Wrota* 1781 i *Michaelis Wrotniak* 1737 (AP VII 8).

Podstawowe nazwisko *Wrotny* pochodzi od urzeczownikowionego przymiotnika *wrotny* ‘odźwierny’ czy – jak to określa L VI 404 – ‘który otwiera i zawiera wroty’ z synonimami rzeczownikowymi: *portier*, *szwajcar*, *fortian*, *janitor* i przymiotnikowymi: *oddźwierny*, *bramny* oraz forma żeńska *wrotna* ‘służebnica wrotna’ i odpowiednikami niem.: *Thornwächter*, *Thürhütter*, *Thornwärter* i por. nazwiska 4 *Torwart* w woj. bydgoskim; 17 *Tornvet*: 11 w woj. katowickim, 6 wałbrzyskim; też 11 *Tornwirt*: 4 w woj. bydgoskim, 5 katowickim, 2 toruńskim. Z podanych wyżej synonimów we współczesnych nazwiskach pol. spotkamy tylko *Bramn* (jakaś forma zdefektowana); 7 *Bramnik* w woj. warszawskim; 28 *Szwajcar*:

8 w woj. elbląskim, 2 gdańskim, 9 jeleniogórskim, 5 poznańskim, 4 łódzkim; *Szwajcarz* 0; 13 pochodnych, utworzonych modelowo *Szwajcarzewski* w woj. częstochowskim.

Historyczna forma *Wrotny* może powstała ze względu na zamieszkanie w pobliżu *wróti*, zajęcie, wytwarzanie *wróti*, cechę fizyczną: u Kaszubów przenośnie *wrota* to 'wydatne biodra': *rzęć jak wrota* (nienotowane przez Sychtę, ale dobrze mi znane). Według ks. P. Skargi św. Piotr jest *wrotnym królestwa niebieskiego*, nazwisko *Szwajcar* pochodzić może od etnonimu *Szwajcar* 'ze Szwajcarii rodem', jak określa L V 624, dawniej *Szwicer*, powstałe prawdopodobnie od *schwitzen* 'pocić się' (SEMot IV 15).

Wyliczone nazwiska różnią się fonetycznie: *Wrotny*, gw. *Wrótny* i zapisane fonetycznie *Wrutny* oraz morfologicznie: formy patronimiczne, powstałe za pomocą przyrostka *-ak*: *Wrotniak*, *-ik*: *Wrotnik*, od czego forma modelowa *Wrotnicki*, także *Wrotyński* od *Wrotny* czy *Wrotna*, prawdopodobnie także *Wrotniewski*, *Wrotnowski* natomiast może być nazwiskiem od n.m. *Wrotnów*, gm. Miedzna, woj. siedleckie. Po łac. odzwierny to *ostiarius* (od *ostium* 'drzwi, brama'), po pol. *ostiariusz*, oznaczający w Kościele rzymskokatolickim najniższy stopień święceń, uprawniający do otwierania drzwi kościelnych, zlikwidowany w nowym kodeksie prawa kanonicznego. Do łac. *ostium* 'drzwi, brama' nawiązuje przydomek (*cognomen*) *Ostiensis*.

WRZAŁ, WRZAŁKA, WRZALEK, WRZAU, WRZAŁKOWSKI ORAZ PODOBNE I POCHODNE

SNW podaje 170 osób o nazwisku *Wrzałka*: 110 w woj. gdańskim, 29 elbląskim, 2 bydgoskim, 22 kieleckim; 143 *Wrzałek*: 29 w woj. gdańskim, 40 tarnobrzeskim, 19 plockim, 15 katowickim, 10 koszalińskim; 152 *Wrzał*: 15 w woj. gdańskim, 64 lubelskim, 32 jeleniogórskim, 13 warszawskim; 366 *Wrzałik*: 3 w woj. elbląskim, 15 gdańskim, 10 śluskim, 125 częstochowskim; 26 *Wrzał*: 2 w woj. gdańskim, 22 poznańskim; 8 *Wrzau* w woj. gdańskim; 1 *Wrzana* w woj. gdańskim; 63 *Wrzala*: 8 w woj. bydgoskim, 21 śluskim, 19 sieradzkim; 47 *Wrzałkowski*: 2 w woj. bydgoskim, 36 gdańskim, po 4 śluskim i gorzowskim, 1 toruńskim; formy na Pomorzu Gdańskim niepoświadczone pomijam.

W r. 1762 w archiwaliach pelplińskich zanotowany został (bez imienia) niejaki *Wrzałka* (Damps 338); w katastrze fryderycjańskim z r. 1773 w Kamirowie pod Skarszewami zapisani zostali: *Einlieger* 'najemca' Joh.(ann) *Wrzałka* i *Krüger* 'karczmarz' Pet.(er) *Wrzałka*, nazwisko *Wrzałka* notowałem na cmentarzu w Pogódkach pod Skarszewami.

L VI 406, 409 notuje rzeczowniki *wrzal*, *wrzala* synonimiczne wobec *wrzeszcz*, który objaśnia 'co wrzeszczy, krzyczy, krzykało, hałaśnik', i *wrzask* 'krzyk'. W tym ujęciu byłyby to nazwiska charakteryzujące człowieka, a więc 'krzykacz'. Podstawowym byłoby tu *Wrzał* i *Wrzala*, realizowane fonetycznie także jako *Wrzał* i *Wrzala*, zapisane też jako *Wrzau* i *Wrzana* (o czym szerzej pisałem w artykule *Z problematyki polskich nazwisk równych nazwom miejscowości* [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Bielik, Olsztyn 2003, s. 188–195). *Wrzałik* to forma pochodna (deminutywna lub patronimiczna) od *Wrzał(a)* lub *Wrzał(a)*; *Wrzałkowski* modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-owski*. Synonimicznymi nazwiskami wobec omówionych są *Wrzeszcz* u 2336 osób i *Wrzyszcz* u 547. Dopowiedzieć trzeba, że dawna wieś *Wrzeszcz* w r. 1817 włączona do Gdańska, zawdzięcza swoją nazwę wyrazowi pospolitemu *wrzoś* (NMPG 55) i z omawianym rdzeniem *wrzeć* 'gotować się, kipieć' nie ma nic wspólnego.

WSZALEK, WSZOLEK, SZOLA, SZOLEK
I PODOBNE

SNW podaje 52 osoby o nazwisku *Wszalek*: 3 w woj. bydgoskim, 46 gdańskim, po 1 opolskim, poznańskim i wrocławskim; 37 *Wszalkowski*: 11 w woj. słupskim, 13 ciechanowskim, 8 warszawskim, 3 toruńskim, 1 wrocławskim; 77 *Wszół*: po 4 w woj. bydgoskim, kieleckim, krakowskim i piotrkowskim, 18 tarnowskim, 12 katowickim, 8 wałbrzyskim, 6 bielskim; 1 *Wszółek* w woj. nowosądeckim; 47 *Wszółkowski*: 10 w woj. słupskim, 14 warszawskim, 12 ostrołęckim, 9 szczecińskim, 2 koszalińskim; 11 *Wszolak* w woj. zamojskim; 24 *Wszół*: 6 w woj. tarnowskim, po 4 warszawskim i katowickim, po 3 koszalińskim i łódzkim, 2 poznańskim, po 1 nowosądeckim i zielonogórskim; 712 *Wszół*: 6 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 12 słupskim, 381 zamojskim, 48 szczecińskim, 32 warszawskim, 30 jeleniogórskim, 23 lubelskim, 14 legnickim, 12 opolskim, 11 wałbrzyskim, po 10 rzeszowskim i tarnobrzeskim; 2255 *Wszółek*: 60 w woj. bydgoskim, 11 elbląskim, 56 gdańskim, 12 słupskim, 610 tarnowskim, 290 katowickim, 219 krakowskim, 147 nowosądeckim, 137 krośnieńskim, 95 rzeszowskim, 78 wrocławskim, 70 toruńskim, 53 wałbrzyskim, 50 bielskim, 44 szczecińskim, 42 wrocławskim, 29 tarnobrzeskim, 26 opolskim, 25 zielonogórskim, 22 gorzowskim, 18 legnickim, 10 poznańskim, po 9 lubelskim i łódzkim; 1 *Wszółczyk* w woj. warszawskim; 10 *Wszółczyk-Lipka*: 5 w woj. słupskim, 3 warszawskim, 2 siedleckim; 57 *Wszółkowski*: 16 w woj. łomżyńskim, po 12 olsztyńskim i ostrołęckim, 6 szczecińskim, po 3 warszawskim, ciechanowskim i pilskim, po 1 białostockim i radomskim, bez podania ilości: *Wszół*, *Wszalek*, *Wszola*, *Wszół*, *Wszół*.

Historyczne poświadczenia części wyliczonych wyżej nazwisk udało mi się znaleźć w opracowaniach nazwisk Białostoczczyzny, Sądeczczyzny i Nowotarskiego. Oto w SHNOB I 186 zapisani zostali w r. 1662 Woiciech *Wszół* z żoną, syn szlachetny Jan *Wszółek* w r. 1569 oraz Woiciech *Wszółek* komornik z żoną w r. 1662. J. Bubak (*Słownik nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Sądeczczyzny*, cz. 2, Kraków 1992, s. 209–210, 293–294) podaje: Jacobi *Wszółek* Molitoris 'Jakuba Wszółka, młynarza' z r. 1598; uczciwego Jakuba *Wszółka* Młynarza y Mieszczanina Sandeckiego r. 1599 i słusznie wiąże te zapisy z następującymi: Johannes *Schola* 1489, Niemczowa al.[ias] *Solka* 1580. Wreszcie tenże J. Bubak (*Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego*, cz. 2, Wrocław 1971, s. 92, 128–129) odnotował nazwiska: *Wszółik* 1631, *Wszół* 1788, dając słusznie hasło *Wszół*, bo zapis oddaje formę zmazurzoną, tj. z wymową *sz* jako *s*, *Wszółkiewiczówna* z r. 1741 i *Wszółkowicówna* z r. 1744; od hasel *Wszolak* i *Wszół* odsyła do *Szół* i *Szółak*, gdzie mamy: Justyna *Solina* z r. 1665 i *Solina* z r. 1767; zapisy te oddają etymologiczną postać *Szolina* od *Szół*, w wymowie jednak zmazurzoną; nadto *Sola* z r. 1770, tj. zmazurzona *Szół*, *Szwoła* 1767, *Swoła* 1770, *Wszół* 1678, *Wszół* 1762, *Wszół* 1763, *Wszół* 1764, *Solak* 1663, 1667, 1559 i *Wszółak* 1632.

Wyliczone nazwiska pochodzą od notowanych przez słowniki wyrazów pospolitych: w L VI 439 notowany *wszół* 'wesz zwierzęca, koni, gęsi, owiec itd.', SW VII 744, 766 podaje gw. *wszółek* i odsyła do *wszarz*, gdzie także *wszniec*, gw. *wszárz*, *wszárak*, *wszýmak*, *wszół* 'ten, co ma na sobie wiele wszy, człowiek wszawy' (za M. Trocem, XVIII-wiecznym słownikarzem), Sych VI 85 notuje w tym znaczeniu rzeczownik *wszółek*, *wszół*, *wszółek*, *wszół* 'człowiek zawszony, brudas, niechluj' (podobnie wyżej SW pogardliwie 'brudas,

biedak, nędzarz, niechluj’), nadto przymiotniki *wszany* i *wszany* ‘człowiek zawszony’. Podane nazwiska nie są już kojarzone z rzeczownikiem *wesz*, inaczej ich nosiciele staraliby się o zmianę nazwiska, a do omawianej rodziny etymologicznej zaliczyć możemy moim zdaniem jeszcze: 1 *Weś* w woj. krośnieńskim, też pochodne, które pomijam; 4 *Weska* w woj. łódzkim; 442 *Weszka*: 10 w woj. bydgoskim, 6 śluskim, 107 katowickim, 79 kaliskim, 81 krakowskim, 28 wrocławskim; z wymianą niemczącą końcowe *-a* na *-e*: 9 *Weszke*: 8 w woj. katowickim, 1 skierniewickim; 6 *Weszko*: po 2 w woj. legnickim i piotrkowskim, po 1 walbrzyskim i wrocławskim; *Weszowska* 0; *Wszek* 0; 204 *Wszelak*: 30 w woj. elbląskim, 13 gdańskim, 7 śluskim, 76 wrocławskim, 50 toruńskim od nienotowanego *Wszek*; 295 *Wszelaka*: 2 w woj. elbląskim, 17 gdańskim, 16 śluskim, 51 lubelskim, 30 piotrkowskim, 25 poznańskim, po 14 warszawskim i szczecińskim; 1 *Wszelska* w woj. toruńskim; 2 *Wszelczko* w woj. katowickim.

W związku z rzeczownikiem *wszel* ‘wszarz’ zapis z SSNO VI 219–220: Mathaeum *Wszel* (biernik l.poj.) *oppidanum et operari[um] montium* ‘mieszczanina i robotnika w górach’ z Olkusa z r. 1446 odniósłbym do omawianej bazy; Mal II 27, 48 wywodzi od zdrobniałego im. *Wszel* od im. typu *Wszebor*, *Wszemir*, co oczywiście możliwe, notowane w SSNO VI 220 *Wszele*, *Wszelko* są formami pochodnymi od *Wszel*.

Ponieważ rzeczowniki ekspresywne, a takimi są wyżej podane określenia człowieka zawszonego, tworzy się za pomocą różnych przyrostków, jak tu: *-arz*, *-ec*, *-ak*, *-el(a)*, dlatego trudno przeprowadzić jednoznaczną analizę słowotwórczą podanych nazwisk, przyrostki *-el(a)*, *-ala*, *-ola*, *-ek* mogły wystąpić już w rzeczownikowych podstawach omawianych nazwisk. Na pewno formami modelowymi, utworzonymi za pomocą przyrostka *-onski*, są *Wszółkowski* i *Wszółkowski* (oprócz oboczności *o* : *ó* spotykamy także *o* : *a*) typ *Wszółek* : *Wszółek* i spółgłoskową *t* : *l* (tę prawdopodobnie pod wpływem niem.). Nazwisko *Wszółczyk* to forma patronimiczna (odojcowska) od *Wszółek*, utworzona za pomocą przyrostka *-(cz)yk* od *Wszół(ek)*.

Wielu badaczy zajmowało się dotychczas przyrostkiem *-ol(a)* w n.os.: ks. S. Kozierowski (*Nazwiska, przezwiska, przydomki, imiona polskie niektórych typów słowotwórczych*, Poznań 1938, s. 78) podał z Wielkopolski z r. 1496 zapis *Wschol*, odczytany *Wszół* (za SI Oc VIII/ 1929 s. 282), którego nie wyzyskali późniejsi badacze; S. Gala (*Polskie nazwy osobowe z podstawowym -l/-t- w części sufiksalnej*, Łódź 1985), choć wyraz pospolity *wszół* ‘nazwa owada’ podał (185) i pracę S. Kozierowskiego wymienił w literaturze i na wsi; K. Skowronek (*Współczesne nazwiska polskie*, Kraków 2001), omawiająca przyrostek *-ol*, *-ola* (147) i B. Kreja (*Słowotwórstwo polskich nazwisk*, Kraków 2001), który przyrostków *-ol*, *-ola* w ogóle nie dostrzegł (oboje pracy Kozierowskiego nie podają i nie wyzyskują z wielką szkodą dla swoich opracowań).

Herbarz Leszczyca (324–325) podaje szlachecką rodzinę *Szółowskich* albo *Wszółowskich*, h. *Wczęle* z Wielkopolski z r. 1510, możemy to nazwisko odnieść do wsi *Wszółów*, gm. Gołuchów, woj. kaliskie (WU III 624), dopowiedzieć można, że Mal II 48 mówi o wielkopolskiej wsi *Wszeleno* z r. 1296, SG XIV 67 podaje *Wszółów*, niem. *Scholon*, w pow. Pleszew, notowanym od r. 1396 jako *Scholowo*, *Wssolowo* i *Szółowo* oraz *Szółowskich* tamże od r. 1670.

W historycznych zapisach wielu podanych wyżej nazwisk obserwujemy zanik nagłosowego *W-*: *Szola*, zwłaszcza w dokumentacji od prof. J. Bubaka: *Szółowski*, do czego por. przejście etymologicznej grupy *wsze-* (typu *Wszegrad*, *Wszemir*) w *sie-*:

Sierad, Siemir. Spostrzeżenie to pozwala nam odnieść do (ostatecznej) podstawy *wesz* wiele nazwisk z początkowym *Sz-*, a więc 2 *Szot*: po 1 w woj. katowickim i walbrzyjskim, choć teoretycznie możliwe *szał*, śląskie *szoł*; 105 *Szola*: 1 w woj. bydgoskim, 75 gdańskim, 8 kieleckim, 6 poznańskim, po 5 kaliskim i piotrkowskim; 69 *Szolek*: 1 w woj. gdańskim, 46 przemyskim, po 6 jeleniogórskim i wrocławskim; 3 *Szolkowicz*: 2 w woj. warszawskim, 1 łódzkim; 91 *Szolkowski* i wiele innych. Tu zaliczyłbym także nazwisko *Szola*, uznane przez L. Citko za obce (*Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001, s. 96, 115: może od litewskiego *Šalaitis*?); *Szola* (z *Wszola*) z przyrostkiem *-aj + -da = Szolajda*; SNW opatruje hasło *Szolajda* symbolem 0. [Podobnie Rym II 547 podaje etymologię nazwiska *Szola* od średnioniem. ap. *scholle* ‘darnina, darni’ (dopisek Z.L.)].

Dziś wszawica (*anoplurosis, pediculosis, phthiriosis*) jest problemem wstydliwym, wskazującym na brak higieny. Dlatego nosiciele nazwisk od podstawy *wesz*, gdyby sobie uświadamiali etymologię nazwiska, na pewno by je zmienili. Nie tak było dawniej. Czytamy w opowieściach dworskich, że nawet w komnatach królewskich na stolikach znajdowały się złote kowadelka i młoteczki do zabijania tych owadów; L VI 259 przytacza fragmenty kazań ks. P. Skargi, gdzie ten zlotousty kaznodzieja mówi, że np. św. Małgorzata nie tępiła wszy, by się umartwiać, św. Elżbieta leczyła wszawicę u biedaków, a podręcznik *Zoologii dla szkół narodowych* z r. 1789 stwierdzał: „Nie tylko człowiek, ale ledwie jest które zwierzę lub ptak, żeby wszom nie podlegał, atoli każde zwierzę ma sobie właściwy gatunek tego owada”, dlatego wyróżnia Linde wesz ptaszą, wesz roślinną, świnią, zdrobnienie *weszka* to ‘gatunek pardu’. Dziś medycyna wyróżnia wesz *odzieżową*, zwaną niekiedy *ludzką* (*pediculus vestimenti*, też *humanus*), *głową* (*p. capitis* lub *capitilii*, gdzie *capitilium* to ‘owłosienie głowy’) i wesz *łonową* (*p. pubis*), zwaną także *mędroweszką* lub *mendoweszką* z I członem *mądo* ‘jądro, testiculus’, formę przekształconą eufemistycznie w *mędroweszkę* lub *wędroweszkę* (B II 162), bo *menda* to dziś: 1) ‘mendowieszka, czyli wesz łonowa’; 2) ‘obelżywe określenie człowieka lub wyzwiszko’. W związku z tym por. nazwiska *Mend* 0; 4 *Menda*: 2 w woj. katowickim, po 1 częstochowskim i opolskim; 944 *Mendak*: 17 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 4 śluskim, 292 kieleckim, 129 częstochowskim, 90 łódzkim, 93 lubelskim; 141 *Mędak*: 33 kieleckim, 26 częstochowskim, po 23 katowickim i lubelskim i pochodne, gdzie rzeczownik *mędak* i *mędak* (pochodny od *mądo*) oznaczał ‘byka, buhaja’ (B II 166).

Po łac. zatem wesz to *pedis, -is* lub (zdrobniale) *pediculus, -i*, z czego medyczny termin *pediculosis* ‘wszawica’. (Greckiego określenia ogólnego na wesz nie udało mi się znaleźć. Wprawdzie *Konkordancja biblijna* ks. J. Flisa do Biblii Tysiąclecia podaje z proroka Jeremiasza (Jer 43,12): „jak oczyszcza pasterz z wszy swoje szaty”, jednak tekst gr. (Septuaginta) i łac. (Wulgata) mówią o wkładaniu płaszcza (*amicio*). Jest termin systematyki zoologicznej *anoplura* ‘wszy’, nie wiadomo, na jakiej podstawie oparty; *Słownik medyczny polsko-łaciński* B. Dąbrowskiej (Warszawa 1990, s. 783) podaje obok łac. *pediculus* także *phthir(i)us*, w innych słownikach ogólnych i medycznych zarezerwowany tylko na określenie ‘wszy łonowej’, choć słowniki greckie: Abram i Z. Węclewskiego dla szkół średnich tego wyrazu nie notują. Z łac. *pediculus* pochodzi wł. *pidocchio* i franc. *pou*, w jęz. niem. *wesz* to ‘Laus’ i por. w SNW 50 osób o nazwisku *Laus*: 6 w woj. gdańskim, 7 śluskim, 14 katowickim, 12 warszawskim i 1 *Lausdorf* w woj. ciechanowskim ze strukturalnym członem *-dorf* od rzeczownika *Dorf* ‘wieś’;

w średnio-dolno-niem. wyraz ten brzmiał *lus* (ChDE 611) i por. 104 osoby o nazwisku *Lusa* poza Pomorzem. We współczesnej angielszczyźnie *wesx* to *louse*, po ros. *wasz* i por. 307 osób *Wosx*: 221 w woj. katowickim, 54 opolskim, 28 częstochowskim i wiele pochodnych, ale możliwe to zdrobnienie od im. typu *Wojciech*, *Wojstaw*.

WUJKE

I POKREWNE

SNW podaje nazwisko *Wujke* u 77 osób: 67 w woj. gdańskim, 7 ślupskim, 2 katowickim, 1 pilskim; 49 *Wuj* poza Pomorzem; z pochodnych i pokrewnych podam tylko te formy, które zaświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim, a więc: 150 *Wujak*: 7 w woj. bydgoskim, 30 sieradzkim; 66 *Wujastyk*: 2 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 23 zamojskim, 13 warszawskim; 7 *Wujasz*: po 3 w woj. gdańskim i warszawskim, 1 siedleckim; 56 *Wujciak*: 9 w woj. bydgoskim, 11 gdańskim, 8 ślupskim, 15 wrocławskim; 54 *Wujcicki*: po 5 w woj. bydgoskim, kieleckim i wrocławskim, 8 warszawskim; 291 *Wujcik*: 1 w woj. bydgoskim, 18 ślupskim, 45 plockim, 39 warszawskim; 15 *Wujciński*: po 2 w woj. ślupskim i łódzkim, 11 wrocławskim; 89 *Wujciów*: 3 w woj. bydgoskim, 30 wrocławskim; 441 *Wujczak*: 9 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 231 leszczyńskim, 89 poznańskim; 155 *Wujczyk*: 2 w woj. ślupskim, 82 kaliskim; 794 *Wujec*: 1 w woj. bydgoskim, 7 ślupskim, 188 zamojskim; 909 *Wujek*: 4 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 7 gdańskim, 158 leszczyńskim, 138 poznańskim; 92 *Wujewski*: 4 w woj. bydgoskim, 83 poznańskim; 107 *Wujkiewicz*: 10 w woj. bydgoskim, 44 wrocławskim; 528 *Wujkow-ski*: 26 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 1 ślupskim; 22 *Wujków*: 2 w woj. bydgoskim, 10 koszalińskim.

W staropolszczyźnie zanotowane zostały nazwiska: *Wuj* w r. 1427 na Mazowszu; *Uj* w r. 1442 w Małopolsce; *Wujec* lub *Ujec* od r. 1399 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Śląsku i na Kresach Południowo-Wschodnich; *Wujek* lub *Ujek* od r. 1305 w Wielkopolsce, Małopolsce i na Kresach Południowo-Wschodnich (C 142, por. też SEMot I 353).

Nazwisko *Wujke* jest zniemczoną przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke* formą nazwiska *Wujek*, jak *Lieske*, *Bieszke*, *Maszke* od *Łysek*, *Bieszek*, *Maszek*; ostateczną podstawą jest tu rzeczownik *wuj* 'brat matki', w staropolszczyźnie także *uj* i zdrobniałe formy *ujec*, *wujec* (z nagłosem U-, a więc: 41 *Uja*, 80 *Ujas*, 1 *Ujasz* w woj. szczecińskim, *Ujaszew* 0 lokują się poza Pomorzem); dlatego nazwisko *Wujec* można rozumieć jako prymarne od tak samo brzmiącego rzeczownika lub sekundarne, utworzone od nazwiska *Wuj* za pomocą przyrostka *-ec*.

WUSTRU

SNW podaje 27 osób o nazwisku *Wustrau*: 21 w woj. bydgoskim, 6 katowickim.

Od n.m. *Wustrau* w Brandenburgii lub *Wustrow* w Meklemburgii (jednak J nie notuje) i Brandenburgii (Zoder II 874). Nie wykluczałbym także n.m. lub terenowej *Ostrów* od ap. *ostrów* 'wyspa', por. *Wusseken* na *Osieki*, *Wussow* na *Osowo*.

WUTRYCH, WUTTRICH

SNW podaje 22 osoby o nazwisku *Wutrych*: po 9 w woj. bydgoskim i gdańskim, po 1 w woj. śluskim, jeleniogórskim, katowickim i wrocławskim; 25 *Wuttrich*: 15 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 1 koszalińskim.

Jest to nazwisko niem., wywodzi się od średnio-wysoko-niem. *wiüterich* = nowo-wysoko-niem. *Wiüterich* 'okrutnik, tyran, barbarzyńca' (por. DF 732). Wariant *Wutrych* został spolszczony, w obu zanikło *-e-* położone między spółgłoskami (interkonsonantyczne).

WYCINKA, WYCINEK, WYCIŃSKI

SNW podaje 119 osób o nazwisku *Wycinka*: 38 w woj. bydgoskim, po 2 elbląskim i włocławskim, 71 gdańskim, po 3 warszawskim i toruńskim; 52 *Wycinek*: 24 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 13 toruńskim, 6 poznańskim, 5 jeleniogórskim, 3 olsztyńskim; 25 *Wyciński*: 12 w woj. bydgoskim, 6 radomskim, 4 łomżyńskim, 3 toruńskim; *Wycinkiewicz* 0; 7 *Wicinek*: 1 w woj. bydgoskim, 6 olsztyńskim; 1 *Wicinowski* w woj. gdańskim; 1936 *Wiciński*: 148 w woj. bydgoskim, 46 elbląskim, 38 gdańskim, 21 śluskim, 202 pockim, 172 warszawskim, 122 tarnobrzeskim.

W r. 1772 w Piekło Górnym pod Gdańskiem mieszkał rolnik Jakob *Wyżonka* (Muhl 189); zapis ten odczytuję *Wycinka* wskutek rozwoju *in > on*, jak w kasz. *spiónk* 'spinka', jezioro *Garczonki* (etymologicznie *Garczynki*) pod Garczynem w pow. kościerskim (PMT I 198).

Nazwisko *Wycinka* pochodzi od wieloznacznego wyrazu *nycinka*, oznaczającego – najogólniej rzecz biorąc – 'wycinanie czegoś' (jak *zwózka*, *śinka*, *mlócka* to 'zwożenie, ścinanie, mlócenie'), osobowo zapewne *nycinka* to 'ten, co wycinał niepotrzebne krzewy i drzewka w lesie'; synonimiczny był tu wyraz *nycinek*. Forma *Wycinkiewicz* jest patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-enicz* od *Wycinka* lub *Wycinek*; *Wyciński* i *Wycinowski* są strukturami modelowymi powstałymi za pomocą przyrostka *-(ow)ski*; początkowe *W-* (nie etymologiczne *Wy-*) ujawnia północnopol. zrównanie *y z i*. Dodajmy na koniec, że według SW VIII 826 *nycinka* oznacza także 'część lasu na pole orne albo łąki przeznaczona, wycięta już, ale jeszcze niewykarczowana'; *nycinek* zaś to 1) 'wycięta część, wyrzynek'; 2) 'część gruntu, jaką sobie po rozdziale majątku między dzieci zostawił dożywotnik na wyłączną własność' i kilka znaczeń specjalistycznych. Są liczne n. wsi, części wsi, kolonii, przysiółków itp. *Wycinka* lub w l.mn. *Wycinki* (zob. WU III 630–631), oznaczają one obiekty, które powstały na terenie *nycietych* lasów. Por. AC VII 167–168.

WYSZK, FISZKA

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 3 osoby o nazwisku *Wyszke*: po 1 w woj. bydgoskim, elbląskim i gdańskim; 2 złożone *Wyszke-Borżyszkowski* w woj. bydgoskim; dziwne, że 206 *Wyszke* występuje poza Pomorzem Gdańskim, widzieć w nim bowiem można nazwisko *Wyszke*, zniemczone przez wymianę przyrostka *-(e)k* na dolnoniem. *-ke*: *Wysz(e)k > Wischke* lub *Fischke*,

spolszczone następnie przez wymianę końcowego *-e*: *Wisckhe/Fischke* na *-a*: *Wyszka/Fiszka*; formy pochodne notowane także na Pomorzu Gdańskim to 21 *Wyszkiewicz*: po 4 w woj. bydgoskim i leszczyńskim, 8 kaliskim; 1191 *Wyszkiewicz*: 93 w woj. bydgoskim, 8 słupskim, 121 olsztyńskim, 96 katowickim, 85 warszawskim, 83 ostrołęckim; 120 *Wyszkiewicz*: 9 w woj. elbląskim, 3 gdańskim, 38 krośnieńskim, 20 jeleniogórskim; 54 *Fiszka*: po 5 w woj. bydgoskim i ciechanowskim, 1 słupskim, 25 elbląskim, 9 ostrołęckim; złożone 76 *Fiszka-Borzyszkowski*: po 4 w woj. bydgoskim i szczecińskim, 54 słupskim, 14 lubelskim.

Podstawowe tu nazwisko *Wyszkę* jest zdrobnieniem jednego z pełnych dwuczłonowych stpol. i stpom. im. *Wyszębor*, *Wyszęmir*, *Wyszęstaw* (Mal I 129). Stało się ono przydomkiem drobnoszlacheckich rodzin *Borzyszkowskich* z *Borzyszków* w pow. chojnickim, *Gostomskich* z *Gostomia* w pow. kościerskim i *Pomyskich* z *Pomyska* Wielkiego pod Bytowem (Przyd 236). Wskutek dolnioniem. procesu usiłnienia, tj. z łac. nazywanej fortyfikacji, czyli wzmocnienia artykulacyjnego, w którym spółgłoski dźwięczne przechodzą w bezdźwięczne, a więc *v* w *f*, n.os. *Wyszkę* przeszła w *Fiszkę*, potem – jak to już zostało powiedziane wyżej – zniemczona przez odwrócenie pol. przyrostka *-(e)k* na dolnioniem. *-ke*: *Fischke*; ta postać z kolei spolszczona została przez wymianę końcowego *-e* na *-a* i tak powstała forma *Fiszka*. Dopowiem, że skojarzono ją z niem. rzeczownikiem *Fisch* ‘ryba’ i tak zrodził się przydomek *Rybka*, funkcjonujący u *Borzyszkowskich* z *Borzyszków* w pow. chojnickim, *Podjaskich* z *Podjaż* i *Pużdrowskich* z *Pużdrowa* w pow. kartuskim tudzież *Rybińskich* z *Rybna* w pow. wejherowskim (Przyd 190).

Poświadczenia historyczne przydomka *Wyszkę* zgromadziłem również w pracy o przydomkach szlachty pomorskiej, skąd przytoczę wybrane przykłady: Nobilis Jan *Wisck*, Nobilis Jan *Wisck* alter ‘drugi’ r. 1570 (w Lipnicy); Albertus *Wyszkę* (w Gostomiu) r. 1749; filia Nobilis vero Alberti *Wyszkę* Borzyszkowski 1685; Piotr *Wyszkę* Borzyszkowski 1722; Grzegorza *Wiska* Gostomskiego 1594; Grzegorza Gostomskiego alias *Wyszka* 1596; Nobilis *Wyszkę* Gostomski [...] ipsi suo et Nobilis Catharinae *Wyszkowna* Gostomska [...] in bonis villae Gostomie 1684; Silvester de *Fyszka* Borzyszkowski 1895; *Barthłomij v. Fyszka Borzyszkowski* possessor Borzyszkowy 1849; Borzyszkowscy-Wyżkowie alias *Fischkowie* (w Borzyszkowach) 1905. Ze zdziwieniem odnotowuję, że nazwisko nie pojawiło się w Chojnicach (BBK) i wśród Kosznejdrów (Rink).

ZANDER, SANDER

I POCHODNE

SNW podaje 642 osoby o nazwisku *Zander*: 29 w woj. bydgoskim, 30 elbląskim, 255 gdańskim, 38 słupskim, 76 katowickim, 46 olsztyńskim, 34 koszalińskim, 29 poznańskim, 16 częstochowskim, po 12 krakowskim, łódzkim i toruńskim; 120 *Zandrowicz*: 13 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 12 gdańskim, 53 poznańskim, 11 płockim; 470 *Sander*: 28 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 15 gdańskim, 20 słupskim, 82 katowickim, 47 opolskim, 32 warszawskim, 17 wrocławskim; 29 *Sandera*: 5 w woj. słupskim, 13 katowickim; 10 *Sanderski*: po 4 w woj. elbląskim i jeleniogórskim, po 1 gdańskim i lubelskim.

W r. 1570 karczmarzem w Lipcach (*Guteherberge*) pod Gdańskiem był Thomas *Zander*, w r. 1760 soltysem w Suchaninie (*Zigankenberge*) Andres *Zander* (Muhl 21, 75); w r. 1820 w *Księdze obywateli Chojnic* notowany *Zander* Gabriel, przybyły z Człuchowa

(*Schlochau*), kupiec (*Handelsmann*), lat 33, wyznania mojżeszowego, który w r. 1842 przeniósł się do Bartoszyce (*Bartenstein*), w r. 1795 *Sander* Johann Gottlieb, przybyły z Gotha w Saksonii, tokarz (*Drechsler*), liczący lat 23, który 21 III 1798 przeprowadził się do Tucholi (BBK 69, 76); w r. 1576 w Biskupnicy zanotowany został Dawid *Cander*, w Moszynie (*Mosinach*) Jakub *Cander*, a w Przechlewie Ertman *Cander* – wszystkie wsie starostwa człuchowskiego (ISC 12, 16, 20); w r. 1831 notowany w Granowie nauczyciel *Zander* (Rink 98). SSNO VII 330 notuje burmistrza Braniewa *Sander* i *Cander* z XV w.

Nazwiska *Sander* i *Zander* to zdrobnienia od pełnego im. *Alexander*, por. 3 mężczyzn o im. *Sander*: po 1 w woj. gorzowskim, łódzkim i wrocławskim, 16 563 *Sandra* od *Aleksandra* (czy wł. formy *Alessandra*) i wiele innych. W staropolszczyźnie spotykamy im. *Sander* < *Aleksander* od r. 1313 (Mal III 180). Formami pochodnymi są: patronimiczna *Zandronicz*, modelowa *Sanderski*, powstałe przy użyciu (kolejno) formantów *-owicz* i *-ski*; postać *Sandera* powstała z formy dopełniacza: *syn Sandera*, zatem *Sandera*. Forma *Sander* powstała od końcowej części im. *Alek-sander*, tzn. część czytana bywała po niem. i z niem. *Zander* i odczytana została po niem. i z niem. *Cander*.

ZEMEK, ZEMKE, ZEMKA, SEMKA I PODOBNE

SNW podaje 27 osób o nazwisku *Zemek* poza Pomorzem Gdańskim; 242 *Zemke*: 64 w woj. bydgoskim, 25 elbląskim, 68 gdańskim, 20 ślupskim, 12 toruńskim, 9 katowickim, 8 warszawskim; 83 *Zemka*: 27 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 7 gdańskim, 9 katowickim, po 5 warszawskim, tarnowskim i toruńskim, po 4 krakowskim, opolskim i szczecińskim; *Semk* 0; 15 *Semka*: 13 w woj. gdańskim, 2 wrocławskim; 1 *Semecka* w woj. gdańskim.

W r. 1820 w Chojnicach zanotowany został *Zemke* Simon, krawiec (*Schneider*), katolik, liczący 27 lat, a w r. 1829 *Zemcke* Karl, również chojniczanin, katolik w wieku 27 lat, szewc (*Schubmacher*), por. BBK 76, 78.

Nazwisko podstawowe *Sem(e)k*, pisane po niem. *Zemek* pochodzi od im. *Siemek*, zdrobnienia od im. *Szymon*; zostało ono niemczone przez odwrócenie przyrostka *-(e)k* na dolnoniem. *-ke*: *Zemke*, ta zaś forma spolszczona przez wymianę końcowego *-e* na *-a*: *Zemka*; nazwisko *Semecki* powstało od *Semek* modelowo przy użyciu przyrostka *-ski*.

ZIELSDORF, CILSDORF, ZÜLSORF, CYLSORF

SNW podaje 44 osoby o nazwisku *Zielsdorf*: 25 w woj. pilskim, 17 poznańskim, 2 bydgoskim; 3 *Zielzendorf* w woj. pilskim; 16 *Cilsdorf*: 8 w woj. pilskim, 5 szczecińskim, 3 poznańskim; 10 *Zülsdorf*: 7 w woj. poznańskim, 2 bydgoskim, 1 wrocławskim; 1 *Zulsdorf* w woj. poznańskim; 1 *Cylsdorf* w woj. kaliskim.

Od n. wsi *Zilsdorf* w Nadrenii; *Zühlsdorf* – po pol. *Suliszewo*, pow. choszczeński R II 760 (nieujęta przez RzD II); też takie miejscowości w Brandenburgii; *Züllsdorf* w Saksonii-Anhalcie (Zoder II 888). Niemcy regularnie oddawali im. *Sulisz* < od typu *Sulimir*, *Sulislaw* przez *Zübl*, np. *Zühlsbagen* – *Suliszewo*, pow. drawski (R II 760).

Por. nazwiska 28 *Cyls* w woj. bydgoskim; *Cils* 0; 1 *Zills* w woj. pilskim; 8 *Zilze* w woj. bydgoskim; 16 *Zilse* w woj. bydgoskim; *Zils* 0, które mogą być zniemczonymi postaciami imienia *Sulisz* lub potem już nazwiska, powstałego od takich imion.

ZIMERMAN, CYMERMAN

I PODOBNE

SNW podaje 220 osób o nazwisku *Zimerman*: 10 w woj. gdańskim, 47 opolskim, 36 zamojskim, 32 katowickim; 37 *Zimmermann*: 1 w woj. bydgoskim, po 2 elbląskim i gdańskim, 11 jeleniogórskim, 7 katowickim; 129 *Zimmerman*: 6 w woj. bydgoskim, 8 gdańskim, 18 opolskim, 17 toruńskim, 15 katowickim; 544 *Zimmermann*: 38 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 185 gdańskim, 3 słupskim, 60 katowickim, 30 kaliskim; 9 *Zymerman*: 4 w woj. warszawskim, 5 olsztyńskim; 1898 *Cymerman*: 47 w woj. bydgoskim, 55 elbląskim, 77 gdańskim, 8 słupskim, 251 warszawskim, 148 olsztyńskim, 140 wrocławskim, 125 siedleckim, 117 łódzkim, 106 wrocławskim, 97 katowickim, 56 zamojskim, 49 toruńskim; 31 *Cymermann*: 3 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 2 gdańskim, 11 olsztyńskim; 1 *Cymermon* w woj. wrocławskim; 34 *Cymmerman*: 13 w woj. olsztyńskim, 9 ostródzkim, 6 łódzkim.

Historycznie na Pomorzu Gdańskim nazwisko notowane było stosunkowo często: w r. 1626 *Cymerman* (F XIII 41), w r. 1664 *Cymerman* (F XXXII 2), *Cymmermann* Stanislaus 1686 (F XVII 187–189); w r. 1617 wśród obywateli Chojnic odnotowany został *Czimmerrmann* Hans, przybyły do miasta z *Goerlitz*, rymarz (*Riemer*) (BBK 30). Jest to niem. nazwisko odzawodowe, od rzeczownika pospolitego *Zimmermann* 'cieśla'. Podane warianty różnią się stopniem spolszczenia fonetycznego i ortograficznego.

ZMUDA, ŻMUDA, SZMUDA

I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 817 osób o nazwisku *Zmuda*: 24 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 22 gdańskim, 230 katowickim, 219 opolskim, 80 zielonogórskim, 45 poznańskim, 40 kaliskim, 36 leszczyńskim; 317 *Zmuda-Trzebiatowski*: 43 w woj. bydgoskim, 22 gdańskim, 230 słupskim, 8 koszalińskim; 143 *Zmudczyński*: 2 w woj. bydgoskim, 9 elbląskim, 48 gdańskim, 64 ciechanowskim, po 5 olsztyńskim i wrocławskim; 56 *Zmudziejewski*: 51 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 1 szczecińskim; 2 *Zmudziejowski* w woj. bydgoskim; 476 *Zmudziński*: 152 w woj. bydgoskim, po 2 elbląskim i słupskim, 3 gdańskim, 125 plockim, 32 toruńskim; *Zmudzyńska* 0; 8992 *Żmuda*: 64 w woj. bydgoskim, 92 elbląskim, 172 gdańskim, 74 słupskim, 925 katowickim, 832 krakowskim, 708 lubelskim, 632 tarnowskim, 418 tarnobrzeskim, 597 bielskim, 391 kieleckim, 357 warszawskim, 198 częstochowskim, po 282 opolskim i wrocławskim, 246 rzeszowskim; 643 *Żmuda-Trzebiatowski*: 75 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 71 gdańskim, 342 słupskim, 37 toruńskim, 32 koszalińskim; 3 *Żmuda-Trzebietowski* w woj. katowickim; 29 *Żmudczyński*: 1 w woj. gdańskim, 11 ciechanowskim, 5 olsztyńskim, po 4 bielskim i plockim; 321 *Żmudka* poza Pomorzem Gdańskim; 164 *Żmudowski*: 35 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 56 pilskim, 21 łódzkim; 73 *Żmudziejewski*: 33 w woj. bydgoskim, 12 gdańskim, 14 pilskim; *Zmudziński*: 202 w woj.

bydgoskim, 25 elbląskim, 73 gdańskim, 5 słupskim, 98 poznańskim, 95 katowickim, 87 łódzkim, 75 białkopodlaskim, 74 szczecińskim, 70 olsztyńskim, 67 wrocławskim, 66 warszawskim; 507 *Smuda*: 33 w woj. gdańskim, 358 katowickim, 50 opolskim; pochodne modelowe utworzone przy użyciu przyrostka *-iński*, a więc 80 *Smudziński*: 10 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 18 konińskim, 15 poznańskim; 2 *Schmuda* w woj. słupskim; 38 *Schmude*: 10 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim, 3 słupskim, 8 poznańskim; 261 *Szmuda*: 1 w woj. bydgoskim, 35 elbląskim, 194 gdańskim, po 4 słupskim, legnickim i olsztyńskim, 7 sieradzkim; 20 *Szmude*: 9 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 1 słupskim, 4 katowickim; 116 *Szmudziński*: 14 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 45 wrocławskim, 20 konińskim; 1 *Szmudziak* w woj. białostockim.

Historycznie notowana była n.os. *Zmuda* w r. 1414 na Mazowszu, r. 1471 na Kresach Południowo-Wschodnich, w XV w. także w Małopolsce i na Pomorzu (SSNO VI 326, VII 306, C 146), także forma złożona *Zmudziłato* w r. 1425 na Kresach Południowo-Wschodnich; z XVI w. głównie w ziemi bytowskiej, które to zapisy zgromadziłem w Przyd 240–241: Baltzer *Smude* 1515 w Trzebiatkowej i tamże w r. 1607 *Schmudden*, Paul *Schmude* i Lucas *Schmude* w Czarnej Dąbrowce; Nobilis Georgius *Muda* r. 1570 w Gliźnie, był to bowiem przydomek drobnoszlacheckich rodzin: *Ciemnińskich* z *Ciemna*, *Dąbrowskich* z Czarnej *Dąbrowki*, *Gostkowskich* z *Gostkowa* i *Trzebiatowskich* z *Trzebiatkowej* – wszystko w pow. bytowskim.

Nazwisko pochodzi od wyrazu pospolitego *zmuda* ‘marudzenie, mitręga, ociąganie się’, dziś *zmuda*, w kronikach szkolnych w okresie międzywojennym mowa często o *zmudach szkolnych*, tj. ‘opuszczanych przez nauczycieli lekcjach z uczniami’, po kasz. nadal mówi się *zmuda* i kasz. rodzina Trzebiatowskich używa swego przydomka w formie *Zmuda*; mówi się też po kasz. *mudzić* i stąd postać historyczna i współczesna nazwiska 289 *Muda*: 4 w woj. gdańskim, 102 zamojskim, 100 chełmskim, 37 lubelskim, 18 warszawskim. Po niem. nazwisko zapisywane *Smude* lub *Schmude*, z czego pol. *Smuda* i *Szmuda*, powstałe przez regularną wymianę pol. *-a* na niem. *-e*.

ZWIEFKA, ZWIEWKA, WIEJA I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 244 osoby o nazwisku *Zwiefka*: 158 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 59 gdańskim, 3 słupskim, po 5 poznańskim i tarnobrzeskim; z wykładnikiem 0: *Zwiefko*, *Zwieja*, *Zwiejka*; 16 *Zwiejski*: po 3 w woj. elbląskim i gdańskim, po 5 tarnobrzeskim i toruńskim; 339 *Zwienka*: 204 w woj. bydgoskim, 19 elbląskim, 40 gdańskim, 9 słupskim, 18 szczecińskim, 17 gorzowskim, 11 katowickim, 6 pilskim; 1 *Zwienko* w woj. szczecińskim; 2 *Zwienka*: po 1 w woj. gdańskim i toruńskim.

Nazwisko *Zwieja* i pochodne *Zwiejski* prowadzą nas do etymologii: ostateczną podstawą tych nazwisk jest czasownik *zwiać*, dawne *zwiejać*. Rozumowania potwierdzają nazwiska pochodne od czasownika prostego *wiać*, dawnego *wiejać*, na Pomorzu Gdańskim występujące jednak nielicznie. Oto one: 31 *Wiej*: 1 w woj. gdańskim, 13 krakowskim; 645 *Wiej*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim, 174 bielskim, 170 opolskim, 129 katowickim; 1 *Wiejach* w woj. warszawskim; 179 *Wiejacha*: 3 w woj. gdańskim, 79 kieleckim, 44 katowickim, 37 krakowskim; 136 *Wiejacki*: 76 w woj. tarnowskim, 19 katowickim; 18 *Wiejacz*: 9 w woj. kieleckim, 5 warszawskim, 4 katowickim;

223 *Wiejaczka*: 11 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 66 nowosądeckim, 60 tarnowskim, 29 katowickim, 22 krakowskim; 1484 *Wiejak*: 9 w woj. bydgoskim, 36 elbląskim, 49 gdańskim, 4 śluskim, 793 lubelskim, 88 warszawskim, 81 katowickim, 29 suwalskim, 28 zamojskim; 2 *Wiejakowska*: po 1 w woj. lubelskim i szczecińskim; 98 *Wiejaz*: 4 w woj. gdańskim, 56 kieleckim, po 10 radomskim i tarnobrzeskim; 2 *Wiejaszka*: po 1 w woj. lubelskim i radomskim; 33 *Wiejata*: 19 w woj. katowickim, 6 kieleckim, 5 częstochowskim; *Wiejawska* 0; 43 *Wiejek*: 14 w woj. ostrołęckim, po 12 warszawskim i olsztyńskim, 5 suwalskim; 1 *Wiejewski* w woj. katowickim; 14 *Wiejkowski*: po 6 w woj. białostockim i szczecińskim; 10 *Wiejkuć*: 1 w woj. gdańskim, 9 szczecińskim; 5 *Wiejkut* w woj. wałbrzyskim; 14 *Wiejota* w woj. katowickim; 109 *Wiejowski*: 1 w woj. elbląskim, 3 śluskim, 30 katowickim, 21 tarnobrzeskim, 20 krośnieńskim; *Wiejuk* 0.

W okresie staropolskim notowana n.os. *Wiejucha* w r. 1403 w Wielkopolsce (SSNO VII 282), nienotowana w SNW i wyprowadzona przez zespół tego słownika od rzeczownika *wiejucha* ‘szufla do siania zboża’ (C 138, SEMot I 339) jako tzw. nazwisko pośrednio zawodowe na producenta lub sprzedawcę owych szufl. SW VIII 640 podaje czasowniki *zwiać*, *zwionąć*, *zwiewać* w znaczeniach: 1) ‘wiejąc rzucić, spędzić, zerwać z czego; zdmuchnąć’; przen. ‘splatać figła, zmanić’; 2) ‘wiejąc spędzić, rzucić, zgarnąć do kupy, zdmuchnąć’; 3) przen. żartobliwie ‘zbiec, uciec, czmychnąć, zemknąć’; za Mączyńskim także ‘umrzeć’. Do nazwisk najbardziej pasowałoby ‘uciec, splatać figła’, no i ‘umrzeć’. Formy z pisownią przez *f* tłumaczą się ubezdźwięcznieniem przed *k*; słowotwórczo zatem mamy formy powstałe przez konwersję: *Zwieja* i *Wieja*, jak *Zwara* od *zwaryć*, z derywacją wsteczną: *Wiej*; z suf. *-ka*: *Zwiejska*, *Zwiewka*; *Wiejaszka*: *Wiejach*; *Wiejaczka*: *Wiejak*; na wschodzie Polski z suf. *-ko*: *Zwiejsko*; formacje patronimiczne: z suf. *-ak*: *Wiejak*; *-ek*: *Wiejek*; *-uk*: *Wiejuk*; modelowe, powstałe przy użyciu przyrostka *-ski* i jego pochodnych: *Zwiejski*, *Zwiewski*, *Wiejewski*; formacje z suf.: *-acha*: *Wiejacha*; *-as*: *Wiejaz*; *-acz*: *Wiejacz*; *-ota*: *Wiejota*; *-ut*: *Wiejkut*, *-uć*: *Wiejkuć*.

ZYBER, ZYBERT, SIEBERT I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 385 osób o nazwisku *Zyber*: 6 w woj. bydgoskim, 1 elbląskim, 11 gdańskim, 170 leszczyńskim, 60 wrocławskim, 41 poznańskim; *Zyberak* 0; 25 *Zyberski*: 21 w woj. zielonogórskim, 3 leszczyńskim; 411 *Zybert*: po 12 w woj. bydgoskim i elbląskim, 14 gdańskim, 56 warszawskim, 48 łódzkim; 24 *Zybertowicz*: 20 w woj. bydgoskim, 3 toruńskim, 1 poznańskim; 694 *Siebert*: 5 w woj. bydgoskim, po 40 elbląskim i toruńskim, 216 gdańskim, 28 śluskim, 174 poznańskim, 48 opolskim.

Nazwisko pochodzi od niem. dwuczłonowego im. *Siegbert*: w I członie występuje staro-wysoko-niem. rzeczownik *sigu* ‘zwycięstwo’, w II również staro-wysoko-niem. przmiotnik *berabt* ‘błyszcący’ = nowo-wysoko-niem. *berühmt* ‘sławny’.

SIW notuje 22 mężczyzn noszących im. *Zygbert*, 26 *Siegbert*; 2 *Sigbert*: po 1 w woj. katowickim i olsztyńskim; 1 *Sigisbert* (to prawdopodobnie Czech) w woj. katowickim; 1 kobietę o im. *Zygberta* w woj. katowickim.

ZYCH, ŻYCH I POCHODNE

SNW podaje 14 083 osoby o nazwisku *Zych*: 208 w woj. bydgoskim, 105 elbląskim, 260 gdańskim, 170 słupskim, 1723 warszawskim, 1131 tarnowskim, 977 katowickim, 811 częstochowskim, 775 tarnobrzeskim, 753 kieleckim, 635 krakowskim, 600 radomskim, 388 łódzkim, 367 ostrołęckim, 334 plockim, 308 wrocławskim, 299 szczecińskim, 271 zamojskim, 224 siedleckim, 205 walbrzyskim, 203 legnickim, 185 olsztyńskim, 179 nowosądeckim, 178 zielonogórskim, 177 poznańskim, 175 pilskim, 166 opolskim, 141 toruńskim, 129 koszalińskim, 126 rzeszowskim, 113 ciechanowskim, 108 bielskim; 60 *Zychewicz*: 2 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 16 tarnobrzeskim, 12 katowickim, po 7 lubelskim i radomskim; 68 *Zychiewicz*: 2 w woj. gdańskim, 17 kieleckim, 13 pilskim, 8 katowickim; 219 *Żych*: 23 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 4 słupskim, 49 białkopodlaskim, 33 koszalińskim; 8 *Żychał* poza Pomorzem Gdańskim; 28 *Żychalski*: 1 w woj. bydgoskim, 3 gdańskim, 18 łódzkim, 5 warszawskim; 14 *Żychła*: 2 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim; 3 *Żychora* w woj. elbląskim; 356 *Żychowicz*: 1 w woj. bydgoskim, 10 elbląskim, 17 gdańskim, 2 słupskim, 77 warszawskim, 53 wrocławskim.

Podstawowe nazwiska *Zych* i *Żych* to genetyczne zdrobnienia od im. *Zygmunt*, zostały one bogato udokumentowane w staropolszczyźnie od r. 1398 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu i na Kresach Południowo-Wschodnich (Mal III 348). Podstawowe im. *Zygmunt* jest złożonym im. germ.: w I członie występuje germ. człon **sigis* ‘zwycięstwo’, z czego współczesne niem. *Sieg* ‘zwycięstwo’, w II staro-wysoko-niem. *munt* ‘opieka, obrona, ochrona’, pochodny z germ. **Mundo*; dlatego w łacinie oddawane jako *Sigismundus*, por. Mal III 347.

Nazwisko często było notowane w r. 1696 w starostwie człuchowskim: Andrys *Zych* i Jakub *Zych* w Brzeźnie, Peter *Zych* i Paul *Zych* w Barkowie. Gregier *Zych* w Rzeczenicy, Hans *Zych* w Rozworach, Paweł *Zych* w Chrzastowie, smolarz Hans *Zych* z Rzeczenicy, Michał *Zych* w Głędowie, Jakub *Zych*, Paul *Zych* i Jerzy *Zych* w Strzeczonie, Mathis *Zycha* w Człuchowie, Tews *Zych* i Peter *Zych* w Łędyczku, Marcin *Zych* w Charzykowach i Peter *Zych* w Chojniczkach (ISC 42, 47, 48, 55, 58, 64, 68, 72, 74, 93, 96, 100, 120). Pamiętamy, że Maurycy *Zych* był pseudonimem S. Żeromskiego.

ZYGMUNT, ZYGA, ŻYGA I PODOBNE ORAZ POCHODNE

SNW podaje 3 osoby o nazwisku *Zygmant* w woj. gdańskim; 3 *Zygmantowski* w tymże woj.; 3 *Zygmąt* w woj. wrocławskim; 1 *Zygmind* w woj. katowickim; 15 *Zygmond*: 3 w woj. kaliskim, 2 katowickim, 10 nowosądeckim; 119 *Zygmont*: 27 w woj. tarnobrzeskim, 5 bydgoskim, 20 szczecińskim, 14 warszawskim, 11 katowickim; 252 *Zygmund*: 1 w woj. gdański, 12 warszawskim, 15 częstochowskim, 115 katowickim; 7 *Zygmundt* w woj. warszawskim; 7863 *Zygmunt*: 85 w woj. elbląskim, 168 gdańskim, 190 bydgoskim, 291 warszawskim, 882 katowickim; 1 *Zygmuntt* w woj. bielskim; 7 *Zygmyn*: 6 w woj. bydgoskim, 1 katowickim; 652 *Zyga*: 12 w woj. bydgoskim, 18 gdańskim, 25 warszawskim, 29 białkopodlaskim; 129 *Żygo*: 7 w woj. bydgoskim, 17 gdańskim, 5 elbląskim

18 szczecińskim; 136 *Żyga*: 23 w woj. katowickim, 15 wrocławskim, 59 przemyskim, 12 rzeszowskim, 6 toruńskim i wiele form pochodnych.

W okresie staropolskim notowane jako *Zygmunt*, *Żygmunt* od r. 1395 w Małopolsce, od r. 1406 na Kresach Południowo-Wschodnich, od r. 1420 w Wielkopolsce, od r. 1426 na Mazowszu; jako *Zygmont*, *Żygmont* od r. 1433 na Mazowszu; *Zygmūt*, *Żygmūt* od r. 1438 na Kresach Południowo-Wschodnich; w postaci łac. *Sigismund* od r. 1438 na Kresach Południowo-Wschodnich; z końcówką *-us*, a więc *Sigismundus* od r. 1384 w Krakowie, od r. 1408 na Śląsku, od r. 1414 na Pomorzu; *Sigesmundus* od r. 1424 w Małopolsce; *Sismundus* w r. 1402 w Krakowie, od r. 1484 na Kresach Południowo-Wschodnich; *Sismond* w r. 1484 na tychże kresach; *Segesmund* tamże; *Seg(e)munt* w r. 1434 na Śląsku; *Segmut* w r. 1434 w Wielkopolsce; nadto formy żeńskie i patronimiczne oraz zdrobniłą *Zyguszc*, *Żyguszc* z r. 1438 na Kresach Południowo-Wschodnich (Mał III 347–348).

Na Pomorzu Gdańskim, w księdze metrykalnej par. Sierakowice, pow. kartuski, zapisana została Marianna *Zygmuntowa* w r. 1811 (z miejscowego archiwum parafialnego); w r. 1777 w księgach metrykalnych par. Drzycim na Kociewiu zapisany został chrzest dziecka Adalberti ‘Wojciecha’ et Hedvigis *Zygmuntowskich* (APB).

Nietrudno dostrzec, że nazwisko *Zygmunt* pochodzi od tak samo brzmiącego im. *Zygmunt*, będącego germ. strukturą złożoną: w I członie występuje staro-wysoko-niem. *sign* = nowo-wysoko-niem. *Sieg* ‘zwycięstwo’; w II staro-wysoko-niem. *munt* ‘opieka’; *Żyga*, *Żyga*, *Żyguszc* to zdrobnienia od tego imienia.

ZYNDRAM I PODOBNE

SNW podaje 1 osobę o nazwisku *Zyndram* w woj. gdańskim i 4 *Zyndram-Kościółkowski*: 3 w woj. gdańskim, 1 elbląskim.

SSNO VI notuje od r. 1362 z Małopolski i z Wielkopolski n.os. *Zyndram* lub *Sindram*, w tym też miecznika (*gladiifer*) *Zyndrama* z Maszkowic, jednego z bohaterów *Krzyżaków* H. Sienkiewicza; także w formie *Zymdram* z r. 1417 z Kazimierza pod Krakowem oraz *Zymbram* z r. 1435 z Zakroczymia, które Z. Klimek (SEMot V 242–243) odnosi do staro-wysoko-niem. podstawy *sind*, *sinda* ‘wyprawa wojenna’, także ‘ten, kto bierze udział w takiej wyprawie’. Jest to człon I tego antroponimu, w członie II – zdaniem DF 622 – występuje staro-wysoko-niem. rzeczownik *braban* = nowo-wysoko-niem. *Rabe* ‘kruk’; całe *Sindram* uznaje za im., a pierwsze poświadczenie nazwiska *Sindram* podaje z r. 1372 Conrad *Sindram* z Getyngi. Nazwisko rozszerzone za pomocą członu *-mann*, a więc *Zyndermann* nosi 6 osób w Łodzi; u 5 osób w woj. gdańskim występuje nazwisko *Zynderwald* z II członem *Wald* ‘las’, pochodne na pewno od jakiejś n. terenowej.

INDEKS NAZWISK

W indeksie zamieszczono nazwiska stanowiące hasło i te, które zostały szerzej omówione. Nazwiska przytaczane dla zilustrowania różnych procesów językowych, a wyraźnie nieobjaśnione, nie wchodzą do indeksu.

A

Acermann 44
Amsel 65–67
Amzel 65–67
Anas 20
Asmus 229
Asmuss 229
Awena 158

B

Bindel 193
Bindela 193
Bolków 206
Bramn 353
Bramnik 353
Bukiel 84
Bukielski 84

C

Cader 324
Cedro 324
Chamula 168
Chamulak 169
Chamulla 169
Chamula 168, 169
Chamulka 169
Chamulko 169
Chodor 323, 324
Chodora 324
Chodorek 324
Chodorowicz 324
Chodorowski 324
Chodór 324
Chodur 323, 324

Chodura 324
Chojka 200
Chojke 200
Chojko 200
Chojkowski 200
Chójka 200
Chwedorczyk 324
Chwedorowicz 324
Chwedoruk 324
Chwieja 224
Chwiejaczek 224
Cils 362
Cilsdorf 361
Cyls 362
Cylsdorf 361
Cymerman 362
Cymermann 362
Cymermon 362
Cymmerman 362
Czort 115
Czortek 115

D

Diabelec 115
Diabelek 115
Diehl 331
Diel 331, 332
Diela 331
Dielik 331
Dil 331
Dorociak 257
Dorociarz 257
Dorota 257
Drake 20

Duck 20
Dyl 331, 332
Dylak 332
Dywel 114, 115
Dywelski 115
Dziejak 224
Dziejarski 224

E

Ente 20
Erpel 20

F

Famulak 169
Famulski 168, 169
Famuła 168, 169
Famulka 169
Feber 341
Febera 341
Feberska 341
Febert 341
Feder 323, 324
Federak 324
Federczyk 324
Federewicz 324
Federkiewicz 324
Federowicz 324
Federowski 324
Federski 324
Fediór 324
Fediów 324
Fedirka 324
Fedirko 324

Fediuk 324
 Fediuszko 324
 Fedor 323, 325
 Fedorak 325
 Fedorakin 325
 Fedorcio 325
 Fedorczak 325
 Fedorczyk 325
 Fedorek 325
 Fedorenko 325
 Fedorkiewicz 325
 Fedorko 325
 Fedorowicz 325
 Fedorowski 325
 Fedorski 325
 Fedoruk 325
 Fedoryk 325
 Fedoryniec 325
 Fedoryński 325
 Ferrante 266
 Fiszka 359, 360
 Flejsz 130, 131
 Flejszak 130, 131
 Flesz 130
 Fleszak 130

G

Gala 137
 Gaspar 31, 32
 Gaspara 31, 33
 Gasparaniec 31, 33
 Gasparavicius 31
 Gasparec 31, 33
 Gasparewicz 31
 Gaspari 31
 Gasparian 31
 Gasparini 31
 Gasparis 31
 Gasparjan 31
 Gasparowicz 31
 Gaspars 31
 Gasparski 31
 Gaspary 32
 Gasper 32
 Gasperaniec 32
 Gasperczyk 32
 Gasperewicz 32, 33
 Gasperniec 32
 Gasperowicz 32

Gaspers 32
 Gasperski 32, 33
 Gaspirowicz 32, 33
 Gaspor 32
 Gasporowicz 32, 33
 Gasprowicz 32
 Geier 259
 Gemma 181
 Globus 181
 Goldschmied 266
 Goldschmiedt 266
 Goldszmid 266
 Goldszmidt 266
 Goldszmit 266
 Goldszmyt 266
 Golszmidt 266
 Golszmit 266
 Golszmyt 266
 Gomol 239, 240
 Gomoll 240
 Gomółka 239, 240
 Grosskreutz 86
 Grzbelec 84
 Grzbiela 84
 Grzbielec 84
 Grzbielichowski 84
 Grzbielska 84
 Grzbieluch 84
 Grzbielucha 84

H

Haber 158
 Habera 158
 Haberkorn 158
 Haffer 158
 Hamulak 169
 Hamulski 168, 169
 Hamuła 168, 169
 Hamulka 169
 Hamulko 169
 Hawenka 158
 Hawer 158
 Hawera 158
 Humer 84
 Humerski 84
 Hummer 84

J

Jadwiga 257
 Jasperski 33

Jasperson 32, 33
 Jesperson 32, 33

K

Kac 19, 70
 Kaca 19, 70
 Kacak 19
 Kacala 19
 Kacalak 19
 Kacan 19
 Kacanowski 19
 Kacemba 19
 Kacpczak 31
 Kacper 31, 32
 Kacperczyk 31
 Kacperczyk 31, 33
 Kacperek 31, 33
 Kacperkiewicz 31
 Kacperowicz 31, 33
 Kacperowski 31, 33
 Kacperski 31, 33
 Kacprowicz 31, 33
 Kacprowski 31, 33
 Kacprzak 31, 33
 Kacprzycki 31
 Kacprzyk 31
 Kacprzykowski 31, 33
 Kacprzyński 31
 Kacpura 31, 33
 Kacz 19
 Kacza 19
 Kaczka 19
 Kaczke 19
 Kaczko 19
 Kaczkoś 19
 Kaczkowski 20
 Kaczor 19
 Kaczorek 19
 Kaczorkiewicz 19
 Kaczorko 19
 Kaczorkowski 19
 Kaczorowski 19, 20
 Kaczoruk 19
 Kaczór 19
 Kalanik 21
 Kalas 20
 Kalasa 20
 Kalasch 20
 Kalasz 20
 Kalba 20

- Kalbarczyk 20, 21
 Kalbarz 20, 21
 Kalber 20, 21
 Kalberczyk 21
 Kalbiński 21
 Kalborczyk 21
 Kalbowski 21
 Kalenik 21
 Kalenikowicz 21
 Kaleta 22, 23, 192
 Kaletańczyk 22
 Kaletha 22
 Kaletka 22, 23,
 Kaletowski 22
 Kaletta 22
 Kalettka 22
 Kaliciński 22
 Kaliciuk 22
 Kalicki 22, 23
 Kaliczak 23
 Kaliczynski 23
 Kalinik 21
 Kalita 22, 23
 Kalitek 23
 Kalitiuk 23
 Kalitka 23
 Kalitowski 22, 23
 Kalitta 23
 Kalityn 23
 Kalityński 23
 Kalk 22
 Kalka 22
 Kalke 22
 Kalkiewicz 22
 Kalko 22
 Kalkowski 22
 Kallas 20
 Kalwa 20, 21
 Kalwar 23, 24
 Kalwara 22, 23
 Kalwarczyk 23, 24
 Kalwaria 23, 24
 Kalwarowski 24
 Kalwarski 22
 Kalwary 22, 23
 Kalwaryjski 22
 Kalwiak 20
 Kalwa 20, 21
 Kalwak 20
 Kalwiński 20, 21
 Kaman 24
 Kamann 24
 Kamań 24, 25
 Kamańczyk 24
 Kamm 24
 Kamma 24
 Kammacher 24
 Kamman 24, 25
 Kamper 25
 Kampera 25
 Kampert 25
 Kania 25
 Kaniak 25
 Kanas 25, 26
 Kaniasta 25, 26
 Kaniasty 25, 26
 Kanicz 25
 Kaniecki 25, 26
 Kanieczka 25
 Kaniewski 25, 26
 Kańczyk 25
 Kański 25, 26
 Kara 26
 Karalów 27
 Karas 26
 Karasek 26, 27
 Karasewicz 26, 27
 Karasiak 26, 27
 Karasiew 27
 Karasiewicz 26, 27
 Karasiewski 26
 Karasinski 26
 Karasiński 26, 27
 Karasiów 26, 27
 Karasiów 26, 27
 Karasiuk 26, 27
 Karaski 26, 27
 Karaskiewicz 26, 27
 Karasowski 26
 Karassek 26
 Karassowski 26
 Karasz 26
 Karaś 26, 27
 Karau 27
 Karaus 27
 Karause 27
 Karausz 27
 Karauza 27
 Karauze 27
 Karbarczk 21
 Karbarczyk 21
 Karbarz 21, 224
 Karcz 28
 Karczeski 28
 Karczewicz 28
 Karczewski 28
 Karo 27
 Karof 27
 Karok 27
 Karow 27
 Karowski 27
 Karpol 29
 Karpon 29
 Karpoń 29
 Karpoś 29
 Karpus 29
 Karpusiewicz 29
 Karpuszek 29
 Karpuszewicz 29
 Karpuszevska 29
 Karpuszek 29
 Karpuś 29
 Karpych 29
 Karpyn 29
 Karpys 29
 Karpysz 29
 Karpysa 29
 Kartlo 30
 Kartlow 30
 Karwarz 21
 Karzycki 26
 Karzyk 26
 Karzyna 26
 Karzyński 26
 Kasin 33
 Kasina 33
 Kasino 33
 Kasiński 33, 34
 Kasper 30, 32
 Kaspera 30, 33
 Kasperaszek 30, 33
 Kasperczak 30
 Kasperczuk 30, 33
 Kasperczyk 30, 33
 Kasperek 30, 33
 Kasperkiewicz 30, 33
 Kasperkowiak 30, 33
 Kasperkowicz 30, 33
 Kasperowicz 30, 33
 Kasperowski 30, 33

- Kasperski 30, 32, 33
Kasperuk 30, 33
Kasprowiak 30
Kasprowicz 30, 32, 33
Kasprowski 30, 33
Kaspruk 30
Kasprus 30, 33
Kasprusz 30, 33
Kaspruś 30, 33
Kasprzak 30, 33
Kasprzewski 31, 33
Kasprzyca 31, 33
Kasprzycki 31, 32
Kasprzyk 31
Kasprzykowski 31, 33
Kasprzyński 31, 33
Kasprzyszak 31, 33
Kasyna 33, 34
Kasyno 33
Kat 34
Kata 34
Katczyński 34
Katecki 34
Katek 34
Katka 34
Katke 34
Katkiewicz 34
Katko 34
Katkowiak 34
Katkowicz 34
Katkowski 34
Katkus 34
Katolicki 35
Katolik 35
Katolińska 35
Katolski 35
Katschke 19
Katta 34
Katz 19, 70
Katzner 19
Katzki 35
Katzor 19, 20
Katzur 19, 20
Kauc 35
Kaucki 35
Kaucz 35
Kautsch 35
Kautz 35
Kautza 35
Kautzner 35
Kauz 35
Kauza 35
Kciuczek 204
Kciuk 204
Kczuk 204
Kecz 36
Kelm 35, 36
Kelma 35, 36
Kelmer 35, 36
Kelpin 37, 38
Kelpiński 37
Kelpin 37
Kelpiński 37
Kenschik 37
Kensicki 37
Kensik 36, 37
Kensikiewicz 37
Kensy 37
Kern 185
Ketz 36
Kęsicki 36, 37
Kęsik 36, 37
Kęsikiewicz 37
Kęsikowski 37
Kęsy 37
Kic 36
Kica 36
Kicek 36
Kielpin 37, 38
Kielpiński 37, 38
Kielpiński 37, 38
Kielpinowska 38
Kielpiński 37, 38
Kierchner 38
Kikel 204
Kikieć 204
Kikile 204
Kiklewicz 204
Kiklewski 204
Kirchner 38
Kirk 38
Kirkalo 38
Kirken 38
Kirkien 38
Kirko 38
Kirkos 38
Kirkow 38
Kirkowski 38
Kit 38
Kita 38, 39
Kitkowski 39
Kitowski 38, 39
Kitt 38, 39
Kitta 39
Klajszmid 266
Klajszmidt 266
Klajszmit 266
Klajszmyt 266
Klapa 39, 40
Klapczyński 39
Klapecki 39
Klaper 39
Klaperski 40
Klapka 39, 40
Klapkowski 39, 40
Klappa 39
Klapper 39, 40
Kleba 40
Klebba 40
Kleimschmydt 266
Kleinschmidt 266
Kleinschmit 266
Klejnshmidt 266
Klejnshmidt 266
Klejnshmyt 266
Klejszmid 266
Klejszmidt 266
Klejszmit 266
Klejszmydt 266
Klejszmyt 266
Klemp 41
Klempert 41
Klempka 41
Klempska 41
Klet 41, 42
Kleta 41, 42
Kletan 41
Kletka 41, 42
Kletke 41
Kletkiewicz 41
Kletkin 41
Kletko 41
Kletkowski 41
Klett 41
Klettka 41
Klettke 41
Klettner 41
Kletwik 41
Klety 41

- Klęp 41
 Klępa 41
 Klępek 41
 Klępel 41
 Klępka 41
 Klicz 42
 Klicza 42
 Kliczek 42
 Kliczewski 42
 Kliczka 42
 Kliczkiewicz 42
 Kliczko 42
 Kliczkowski 42, 70
 Klinc 43
 Klincel 43
 Klincer 43
 Klincewicz 43
 Klincz 43
 Klinczak 43
 Klinczewska 43
 Klinczuk 43
 Klinczyk 43
 Klinder 42
 Klindor 42
 Klinga 43
 Klinge 43
 Klinger 43
 Klingier 43
 Klingiert 43
 Klinski 43, 44
 Kliński 43, 44
 Klon 44
 Kloncz 44
 Klonczar 44
 Klonczyk 44
 Klonczynski 44
 Klonecki 44
 Klonek 44
 Kloniecki 44
 Klonik 44
 Klonk 44
 Klonkowski 44
 Klonn 44
 Klonnek 44
 Klonowicz 44
 Klonowski 44
 Kloska 45
 Kloske 45
 Klosko 45
 Kloskowski 45
 Kloss 45
 Klosskowski 45
 Kluck 45–47
 Klucka 45
 Klug 45, 47
 Kluga 45, 47
 Kluge 45–47, 124
 Kluger 45, 124
 Klugie 46
 Klugier 46, 47
 Klugiewicz 46, 47
 Klugman 45–47
 Klugmann 46, 47
 Klugowski 46, 47
 Kluk 45–47
 Kluka 46, 47
 Klukacz 46, 47
 Klukaczewski 46, 47
 Klukaczyński 46
 Klukas 46, 47
 Klukaś 46
 Klukiewicz 46, 47
 Klukiński 46, 47
 Klukmann 46
 Klukos 46
 Klukowicz 46
 Klukowski 46, 47
 Knack 47
 Knak 47, 48
 Knake 47
 Knakowicz 47, 48
 Knakowski 47, 48
 Knor 276
 Knorn 276
 Knorowski 276
 Knorr 276
 Knorrbein 276
 Knors 276
 Knospe 181
 Koc 48, 49
 Kocaba 48, 49
 Kocaj 48
 Kocaja 48
 Kocak 48
 Kocal 48
 Kocan 48
 Kocar 48, 49
 Kocejko 48
 Kocel 48, 49
 Kocela 48
 Kocemba 48
 Kocenda 48, 49
 Kocent 48, 49
 Kocęba 48, 49
 Koch 50
 Kocha 50
 Kochowski 50
 Kocik 48, 49
 Kocikowski 48, 49
 Kociniel 48
 Kociniewski 48, 49
 Kocinski 48
 Kociński 48, 49
 Kocyk 48, 49
 Koder 51
 Kodera 50, 51
 Koderko 50, 51
 Kodra 50–52
 Kodrak 50, 51
 Kodran 50, 51
 Kodranc 50, 51
 Kodrans 51
 Kodranz 51
 Kodrań 51
 Kodrańska 51
 Kodras 51
 Kodrat 51
 Kodrębski 51
 Kodritzki 51
 Kodrnia 51
 Kodrnja 51
 Kodron 51
 Kodroń 50, 51
 Kodrow 51
 Kodrowski 50, 51
 Kodrycki 51
 Kodrycz 51
 Kodrylewska 51
 Kodryś 51
 Kodrzycki 50, 51
 Kodrzyński 51
 Kohlmayer 52
 Kohlmeier 52
 Kohlmeier 52
 Kohn 53, 54
 Köhn 53, 54
 Kohnert 53, 54
 Kohnke 53
 Koj 54, 55
 Koja 54, 55

- Kojak 88
Kojakowska 88
Kojawa 88
Kojawiak 88
Kojawin 88
Kojawska 88
Kajo 54, 55
Kojowski 54
Kolas 55, 56
Kolasa 55, 56
Kolasiak 55, 56
Kolasinski 55, 56
Kolasinski 55, 56
Kolaska 56
Kolaski 55, 56
Kolassa 55
Kolaszewski 56
Kolaszinski 56
Kolaszkiewicz 56
Kolasznik 56
Kolaszyński 56
Kolaś 56
Kollman 56
Kollmann 56, 57
Kolmaga 52
Kolmajer 52
Kolomański 56
Koldra 57, 58
Koldras 57
Koldrasiewicz 57, 58
Koldrasiński 57, 58
Koldraszewski 57, 58
Koldrek 57, 58
Koldrowski 57, 58
Koldrzak 57, 58
Komka 58
Komke 58
Komko 58
Komkowski 58
Kon 53
Konce 59, 60
Konceja 59, 60
Koncewicz 59, 60
Konk 53
Konka 53, 54
Konke 53
Konkel 60
Konkie 53
Konkiel 60
Konklewski 60
Konkowski 53, 54
Konon 60, 61
Konona 60, 61
Kononczuk 60, 61
Kononenko 60, 61
Kononiak 60, 61
Kononienko 60, 61
Kononik 60, 61
Kononiuk 60
Kononko 60, 61
Kononow 60, 61
Kononowicz 60, 61
Kononów 61
Konoń 61
Konończuk 60, 61
Konończyk 60, 61
Konońska 61
Kontz 59, 60
Konz 59, 60
Kopacki 61
Kopacz 61, 62
Kopaczal 61, 62
Kopaczew 61, 62
Kopaczewski 61
Kopaczun 61, 62
Kopaczyk 61, 62
Kopaczyński 61, 62
Kopahnke 61
Kopal 61, 62
Kopalko 61
Kopalski 61, 62
Kopalka 61, 62
Kopanajko 61, 62
Kopania 61, 67
Kopaniarski 62
Kopaniarz 62
Kopanicki 62
Kopaniec 62
Koperszmidt 266
Koperszmit 266
Kopperschmidt 266
Koprzywa 203
Koprzywka 203
Koriat 62
Koriata 62
Koriath 62
Korior 62
Korith 62
Koritke 62
Korjat 62
Kornet 62, 63
Korneta 62, 63
Kornetka 62
Kornetkej 63
Kornetko 63
Kornetowski 63
Kornetuk 63
Koron 63
Korona 63, 64
Koronacki 63, 64
Koronak 63, 64
Koronaś 63
Koronaw 63
Koronawska 63
Koronc 63, 64
Koroncewicz 63, 64
Koronczak 63, 64
Koronczewski 63
Koronczok 63, 64
Koronczuk 63
Koronecki 63
Koronek 63, 64
Koroniak 63
Koroniec 63, 64
Koroniecki 63
Koroniek 63
Koroniewicz 63, 64
Koroniewski 63, 64
Koronik 64
Koroniorz 64
Koroniuk 64
Korona 63, 64
Koronkiewicz 63, 64
Koronko 64
Koronkowski 64
Koronna 63
Koronny 64
Koronoch 63
Koronog 64
Koronowicz 64
Koronowski 64
Koronóg 63, 64
Koroń 64
Korończak 64
Korończuk 64
Koroński 64
Kort 64
Kortals 64
Korthals 64
Korzan 65

- Korzański 65
 Kos 65–67
 Kosack 71
 Kosak 71, 72
 Kosakiewicz 71
 Kosakowicz 71, 72
 Kosakowski 71
 Kosan 65, 66
 Kosana 66
 Kosanecki 66
 Kosanenko 66
 Kosani 66, 67
 Kosaniuk 66, 67
 Kosanke 66
 Kosanowicz 66
 Kosań 66
 Kosańczuk 66
 Koseda 67, 68
 Kosedka 67
 Kosedko 67, 68
 Kosedowski 67, 68
 Kosek 65, 66
 Kosenda 67, 68
 Kosendej 67
 Kosendek 67
 Kosendiak 67
 Kosendka 67, 68
 Kosendko 67, 68
 Kosendowski 67, 68
 Kosęda 67, 68
 Kosędek 67
 Kosędka 67
 Kosidowski 67, 68
 Kosiedow 67
 Kosiedowski 67, 68
 Kosowicz 65
 Koss 65
 Kossak 71
 Kossakowski 71
 Kosseda 67
 Kossenda 67
 Kossendaj 67
 Kossendey 67
 Kossendowski 67
 Kossendy 67
 Kossowicz 65
 Kostka 68
 Kostrzewa 68, 69
 Kostrzewicz 68, 69
 Kostrzewiński 68
 Kostrzewka 69
 Kostrzewko 69
 Kostrzewo 69
 Kostrzewski 68, 69
 Kostszewa 69
 Kostszewski 69
 Kośnica 69
 Kośnicki 69
 Kot 69, 70
 Kotas 69, 70
 Kote 69
 Kotecki 69, 70
 Kotek 69, 70
 Kotke 70
 Kotor 51
 Kotorajczyk 51
 Kotorak 51
 Kotorc 51
 Kotorek 51
 Kotorowicz 51
 Kotorowski 52
 Kotorski 52
 Kotorz 52
 Kotra 52
 Kotrańska 52
 Kotras 52
 Kotrański 52
 Kotraszyńska 52
 Kotraś 52
 Kotreba 52
 Kotrel 52
 Kotremba 52
 Kotrła 52
 Kotrocios 52
 Kotroćjos 52
 Kotroćju 52
 Kotroczos 52
 Kotrosińska 52
 Kotrowska 52
 Kotrubczyk 52
 Kotruca 52
 Kotruchow 52
 Kotrus 52
 Kotryb 52
 Kotryba 52
 Kotrybala 52
 Kotrybara 52
 Kotrych 52
 Kotryło 52
 Kotryniak 52
 Kotryniok 52
 Kotryńska 52
 Kotrys 52
 Kotrysiak 52
 Kotryszeńska 52
 Kotryś 52
 Kotrzewa 52
 Kotrzewski 52
 Kotrzuba 52
 Kotrzych 52
 Kotrzycka 52
 Kotrzyńska 52
 Kott 69, 70
 Kotta 69
 Kotte 69
 Kottek 69
 Kowalek 71
 Kowalka 71
 Kowalke 71
 Kowalkowski 70, 71
 Kowic 71
 Kowitz 71
 Kozak 71, 72
 Kozakiewicz 71, 72
 Kozakow 71, 72
 Kozakowski 71
 Kozaków 71, 72
 Krada 72
 Kradaś 72
 Kradens 72
 Kradewski 72
 Kradyna 72
 Kradziecki 72
 Kradzień 72
 Kradzińska 72
 Kram 73
 Kramarczyk 73, 74
 Kramarski 73, 74
 Kramarz 73, 74
 Kramarzewski 73, 74
 Kramasz 73, 74
 Kramaszewski 74
 Kramek 73
 Kramer 73, 74
 Kramerczyk 73, 74
 Kramerek 73, 74
 Kramerevicz 73, 74
 Kramerski 73, 74
 Kramich 73
 Kramicz 73

- Kramiec 73
Kramik 73
Kramin 73
Kramiński 73
Kramkiewicz 73
Kramkowski 73
Kramlichowski 73
Kramm 73
Kramnik 73
Kramski 73
Krawczyński 74, 75
Krawiec 74, 75
Krawieciński 75
Krawiecki 74, 75
Krawieczynski 75
Krawietz 75
Krażel 75–77
Krażelak 75
Krażelewski 75
Krażlewicz 75, 77
Krażlik 75, 77
Kremer 73, 74
Kremerman 73
Krenk 79
Krenka 79
Krenke 79
Krepel 77, 78
Kreppel 77
Kresta 86
Kreutz 86
Kreuz 86
Krężel 76
Krężelewski 76
Krężelok 76
Krężelska 76
Krężel 76, 77
Krężielewska 76
Krężielska 76
Krężiewicz 76
Krężlak 76
Krężlewicz 75
Krężlik 76
Krężloch 76
Krężłowicz 76
Krężłowski 76
Krężolek 76
Krężólek 76
Krężlak 76
Krężel 75–77
Krężelewski 75
Krężeloch 75
Krężelok 75
Krężelowski 75
Krężelski 75
Krężlak 75
Krężlewicz 75
Krężlewski 75, 77
Krężlik 75
Krężłok 76, 77
Krieger 82
Kriegier 82
Kriger 82
Krigier 82
Kripel 77, 78
Krippel 77
Kriszpin 83
Kriszpiniuk 83
Kriwald 83
Kriwalski 83, 84
Kroehnke 79
Kroemeke 79
Kroemke 79
Kroenka 79
Kroenke 79
Kroenko 79
Kromer 73, 74
Kronka 79
Kronke 79
Krönke 79
Krop 78
Kropel 77, 78
Kropff 78
Kross 86
Krüeger 82
Krüegier 82
Krüger 82
Krupa 80, 81
Krupaj 80, 81
Krupak 80, 81
Krupczak 80, 81
Krupczyński 80, 81
Krupecki 80, 81
Krupej 80, 81
Krupel 77, 78
Krupenko 80
Krupiak 80, 81
Krupiarz 80, 81
Krupicki 80, 81
Krupicz 80, 81
Krupiczojc 80, 81
Krupiczojć 80
Krupiczowicz 80, 81
Krupiecki 80
Krupieczojć 80
Krupienko 80
Krupień 80, 81
Krupieńczyk 80
Krupieński 80, 81
Krupik 80, 81
Krupiniewicz 80
Krupinski 80
Krupiński 80, 81
Krupitz 80
Krupka 80, 81
Krupke 80, 81
Krupkie 80
Krupko 80
Krupkowski 80
Krupnicki 80
Krupniewski 80, 81
Krupnik 80, 81
Krupok 80
Krupowicz 81
Krupowiec 81
Krupowies 81
Krupowiess 81
Krupowieś 81
Kruppa 81
Krupplik 81
Kruppok 81
Krupski 81
Kruzel 75–77
Krycki 82
Krygier 82
Krypel 77
Kryspin 83
Kryspiński 83
Kryspowicki 83
Kryspowiecka 83
Kryspownicki 83
Krywał 84
Krywald 83, 84
Krywalt 83
Krzebiatke 84
Krzebiatkowska 84
Krzebiatkowski 84
Krzebietka 84
Krzebietke 84
Krzebietko 84
Krzebiot 84

- Krzyżan 85, 86
 Krzyżanek 85
 Krzyżaniak 85
 Krzyżankowski 85
 Krzyżanowicz 85
 Krzyżański 85
 Kuc 36, 48, 49
 Kuch 48, 49
 Kucha 48, 49
 Kuchacz 48
 Kuchajewicz 48, 49
 Kuchalski 48, 49
 Kuchanna 86
 Kuchanny 86
 Kuchciak 87
 Kuchcik 87
 Kuchciński 87
 Kuchczyński 87
 Kuchenbecker 86
 Kuchenbeker 86
 Kuchenbekier 86
 Kuchenna 86
 Kuchenny 86
 Kuchnia 87
 Kuchta 87
 Kuchto 87
 Kuchtyk 87
 Kuhnert 53
 Kuhnke 53
 Kuic 54
 Kuica 54
 Kuich 54
 Kuik 54, 55
 Kuikowski 54
 Kuj 54
 Kuja 54
 Kujach 88
 Kujak 88
 Kujaka 88
 Kujakowicz 88
 Kujakowski 88
 Kujat 88
 Kujata 88
 Kujath 88
 Kujatowska 88
 Kujatt 88
 Kujawa 88, 89
 Kujawczyk 88
 Kujawczyński 88
 Kujawiaczyk 88
 Kujawiak 88
 Kujawski 88, 89
 Kujek 54
 Kujer 54
 Kujewińska 54
 Kujewski 54
 Kujot 88
 Kujoth 88
 Kujowski 54
 Kuker 89
 Kukiel 90, 91
 Kukielak 90
 Kukielar 90, 91
 Kukielewski 90
 Kukieliński 90
 Kukielski 90
 Kukieła 90
 Kukielczak 90, 91
 Kukielczyński 90
 Kukielka 90
 Kukielko 90
 Kukiello 90, 91
 Kukier 89
 Kukiera 89
 Kukierek 89
 Kukierska 89
 Kukla 90, 91
 Kuklak 90
 Kukleński 90, 91
 Kuklewicz 90, 91
 Kuklewski 90
 Kuklicz 90
 Kuklik 90, 91
 Kuklikowski 90
 Kuklin 89
 Kuklinowski 89–91
 Kuklinski 89, 90
 Kukliński 89–91
 Kuklis 90, 91
 Kuklo 90, 91
 Kukła 90, 91
 Kula 91
 Kulak 91
 Kulanin 91
 Kulisz 91
 Kuliszewski 91
 Kuliszko 91
 Kuliś 91
 Kulk 22
 Kulka 22, 91
 Kulkowski 22
 Kulla 91
 Kulmaga 52
 Kulmajer 52
 Kulmuga 52
 Kulpa 91, 92
 Kulpe 92
 Kulpeszka 92
 Kulpieński 92
 Kulplik 92
 Kulpinski 92
 Kulpiński 91, 92
 Kulpka 92
 Kumek 58
 Kumka 58
 Kumke 58
 Kumko 58
 Kumkowski 58
 Kunc 59, 60
 Kunca 53, 59, 60
 Kunce 59, 60
 Kuncer 59, 60
 Kuncewicz 59, 60
 Kunek 53, 54, 92
 Kunert 53
 Kunerth 53
 Kunk 53, 60, 92
 Kunka 53, 54, 60, 92
 Kunke 53, 54, 60, 92
 Kunkel 60
 Kunkiel 60
 Kunkowski 53, 54
 Kuntsch 59
 Kuntscher 59
 Kuntz 59
 Kuntze 59
 Kunze 59, 60
 Kupc 92, 93
 Kupcewicz 93
 Kupców 93
 Kupczak 93
 Kupczek 93
 Kupczyk 93
 Kupczynas 93
 Kupczyński 93
 Kupec 93
 Kupecki 93
 Kupeć 93
 Kupferschmid 266

- Kupferschmidt 266
Kupferschmied 266
Kupferschmiedt 266
Kupfersmidt 266
Kupferszmidt 266
Kupiec 92, 93
Kupiecki 92
Kupieczek 92, 93
Kupieć 93
Kurz 64, 94
Kurzawa 93
Kurzawczyk 93, 94
Kurzawiak 93, 94
Kurzawiński 93, 94
Kurzawski 93, 94
Kurzchals 64
Kusiak 37
Kusik 37
Kusy 37
Kusyk 37
Kuszpit 94
Kuśpa 94
Kuśpiel 94
Kuśpit 94
Kuśta 94
Kuświk 94
Kutel 94, 95
Kutela 94, 95
Kutella 94, 95
Kutello 94, 95
Kutyla 95
Kutylla 95
Kutyłło 95
Kutyło 95
Kutz 48, 49
Kuza 95, 96
Kuzaj 95
Kuzajewski 95, 96
Kuzak 95, 96
Kuzaka 95, 96
Kuzalski 95, 96
Kuzan 95
Kuzara 95
Kuzas 95
Kuzel 76, 95
Kuzelak 95, 96
Kuzera 95
Kuziol 95
Kuziola 95
- Kuzior 95
Kuziora 95
Kuzora 95
Kużel 76
Kużela 76
Kużelew 76
Kużelewski 76, 77
Kużella 76
Kużel 76
Kużlak 76, 77
Kużlan 76
Kużelecki 76
Kużlik 76, 77
Kużło 76
Kwand 96
Kwandt 96
Kwandy 96
Kwant 96
Kwanta 96
Kwanty 96
Kwasigroch 96
Kwast 96
Kweilpin 38
Kwiczor 97
Kwiczora 97
Kwiczór 97
Kwil 97
Kwilak 97
Kwilan 97
Kwilarz 97
Kwilas 97
Kwilas 97
Kwilecki 97
Kwilicz 97
Kwilik 97
Kwiliński 97
Kwilman 97
Kwilon 97
Kwilorz 97
Kwilosz 97
Kwila 97
Kwinta 98
Kwintkiewicz 98
Kwinto 98
- L**
Lac 137
Laca 137
Lacik 98
Lacke 98
- Lacki 98
Lal 99
Lala 99
Lalik 99
Lalikowski 99
Lalka 99
Lalke 99
Lallowski 99
Lalo 99
Lalowski 99
Lampa 99
Lampka 99
Lampke 99
Lampkowski 99
Lampowski 99
Landmerser 100
Landmeser 100
Landmesher 100
Landmesser 100, 101
Lang 100
Langa 100
Lange 100
Langer 100
Langewicz 101
Langford 101
Langfort 101
Langhagen 101
Langhamer 101
Langhammer 101
Langhaus 101
Langhof101
Langhoff 101
Langholc 101
Langholtz 101
Langiewicz 101
Langmeser 101
Langmesser 101
Laps 101
Lasecki 102
Lasek 102
Laski 102
Laskiewicz 102
Lasko 102
Laskoski 102
Laskowicz 102
Laskowiec 102
Laskowski 102
Lasociński 102, 103
Lasocki 102, 103
Lasota 102, 103

- Lassek 102
 Lassota 102
 Lassotta 102
 Latzke 98
 Latzki 98
 Latzko 98
 Latzkowska 98
 Laus 357
 Lausdorf 357
 Leida 103
 Lejda 103
 Lejder 103
 Lejderman 103
 Leniec 103
 Lenik 103
 Lenikowski 103
 Lenkiewicz 103
 Lenkowski 103
 Leński 103
 Lepek 112
 Leppek 112
 Lewa 103, 104
 Lewan 103, 105
 Lewanczyk 103–105
 Lewaniak 104, 105
 Lewaniec 104, 105
 Lewaniewski 104
 Lewanik 104, 105
 Lewaniowska 104
 Lewaniuk 104, 105
 Lewankowski 104
 Lewanowicz 104
 Lewanowski 104
 Lewań 104, 105
 Lewańczuk 104, 105
 Lewańczyk 103–105
 Lewański 103, 104
 Lewczuk 103, 104
 Lewczyk 104
 Lewczyński 104
 Lewek 103–105
 Lewekowicz 103
 Lewicki 103, 105
 Lewon 103–105
 Lewoncowicz 104
 Lewonczuk 104
 Lewoniak 104, 105
 Lewonicka 104
 Lewoniec 104, 105
 Lewoniewski 104, 105
 Lewonik 104, 105
 Lewoniuk 104, 105
 Lewonowicz 104
 Lewonowski 104
 Lewoń 104, 105
 Lewońcio 104
 Lewończuk 104, 105
 Lewończyk 104
 Lewońko 104
 Lewoński 104
 Leyda 103
 Lichtenhagen 106
 Lichtenstein 106
 Lichtensztain 106
 Lichtensztajn 106
 Lichtensztejn 106
 Liederman 106
 Liedermann 106
 Liesk 107
 Lieska 107
 Lieske 107, 358
 Lieskie 107
 Lompa 99
 Long 101
 Longa 100, 101
 Longawa 101
 Longe 101
 Longer 101
 Longier 101
 Longiewicz 101
 Longiewicz 101
 Longin 101
 Longinus 100, 101
 Longis 101
 Longisz 101
 Longo 101
 Longos 101
 Longosz 101
 Longota 101
 Longowski 100, 101
 Lorof 107
 Lubenau 108
 Lubenow 108
 Lubnal 108
 Lubnar 108
 Lubnau 108
 Lubnauer 108
 Lubnaur 108
 Lubner 108
 Lucht 109
 Luder 109
 Luettszwagier 109
 Luettschwager 109
 Lupa 352
 Lupo 352
 Lupp 352
 Lusa 358
 Luter 109
 Luterek 109
 Luther 109
 Lutter 109
 Luttera 109
- Ł**
- Łada 110
 Ładach 110
 Ładacz 110
 Ładiński 110
 Łado 110
 Ładosz 110
 Ładoś 110
 Ładowski 110
 Ładuch 110
 Ładyński 110
 Ładysz 110, 111
 Ładyszkowski 110
 Ładziak 110
 Ładzik 110
 Ładziński 110
 Łazar 111
 Łazarczuk 111
 Łazarczyk 111
 Łazarecki 111
 Łazarek 111
 Łazarenko 111, 112
 Łazarew 111
 Łazarewicz 111, 112
 Łazaronek 111
 Łazarowicz 111, 112
 Łazarowski 111, 112
 Łazarski 111, 112
 Łazaruk 111
 Łazaryszyn 111, 112
 Łazarz 111
 Łbik 112
 Łeb 112
 Łebak 112
 Łebek 112

- Łebiński 112
Łebka 112
Łebko 112
Łebkowski 112
Łebski 112
Łep 112
Łepak 112
Łepakowski 112
Łepczyński 112
Łepecki 112
Łeppek 112
Łepicki 112
Łepień 112
Łepik 112
Łepiński 112
Łepka 112
Łepkowicz 112
Łepkowski 112
Łeppak 112
Łeppek 112
Łepski 112
Łysek 107, 358
Łysk 107
Łysoń 107
Łysy 107
- M**
Majszak 127
Majczyk 127
Malotka 113
Malotke 113
Malotki 113
Malottka 113
Malottke 113
Malottki 113
Malusi 113
Maluński 113
Maluty 113
Malwic 113
Malwicki 113
Malwina 113
Malwinowicz 113
Malwiński 113
Malwitz 113
Malgorzaciak 114
Malgorzacik 114
Malgorzata 114
Malgorzatowicz 114
Malgorzewicz 113, 114
Malgoschewicz 113
- Malgosiak 114
Malgoska 114
Malys 114
Malysz 114
Malysza 114
Malyszek 114
Malyszew 114
Malyszka 114
Malyszko 114
Malyszycki 114
Mandywel 114
Mantay 115
Mantecki 116
Mantej 115, 117, 118
Mantek 116, 117
Manter 116, 117
Manterus 117
Manteufel 114, 115
Manteuffel 114, 115
Manteuffell 114
Mantey 115–118
Manthai 115
Manthaj 115
Manthei 115, 117
Manthej 115
Manthey 115–118
Manthoi 115
Mantke 117
Mantkei 117
Mantkey 117
Mantoj 115
Manty 116, 117
Mantych 116
Mantycki 116, 117
Mantyk 116
Mantyka 117
Mantykiewicz 117
Marcin 118
Marcinak 118, 120
Marcinek 118, 120
Marciniec 118, 120
Marciniczak 118
Marcinczyk 118, 120
Marcuch 118
Marcucha 118
Marcuk 118
Marcul 118, 120
Marcula 118
Marcun 119, 120
Marcuń 119, 120
- Marcuta 119, 120
Marechal 266
Marines 119
Marks 120, 121
Marksz 120, 121
Markus 120, 121
Markusiewicz 120, 121
Markusik 120, 121
Markusz 120, 121
Markuszewicz 120, 121
Markuszewski 120
Markuszka 120
Markuś 120, 121
Markuza 120, 121
Markuze 120, 121
Marta 257
Marten 118–120
Martenka 119
Martens 119, 120
Martin 119
Martinek 119
Martinez 119, 120
Martini 119, 120
Martinka 119
Martinkaitis 119
Martinkus 119
Martins 119, 120
Martiszewicz 119
Marton 119
Martoń 119
Martschinke 119, 120
Martusewicz 119, 120
Martuszewski 119, 120
Martyn 119
Martyna 119
Martyneczko 119
Martynel 119
Martyni 119
Martyniak 119, 120
Martyniec 119, 120
Martynienko 119
Martyniuk 119, 120
Martynko 119
Martynow 119
Martynowicz 119, 120
Martynowski 119
Maryn 121
Marynak 121
Maryniak 121
Marynicz 121, 122

- Maryniewski 121, 122
 Marynik 121, 122
 Maryniowski 121, 122
 Maryniuk 121, 122
 Marynowicz 121, 122
 Marynowski 121, 122
 Maryńczak 121, 122
 Maryński 121
 Masoj 130
 Masojada 130
 Masojć 130
 Matea 229
 Mateja 117, 229
 Matern 122
 Materna 122
 Materne 122
 Maternia 122
 Materniak 122
 Maternicki 122
 Maternik 122
 Maternowski 122
 Maternus 122
 Materny 122
 Matrtniński 119
 Matys 123, 322, 326
 Matysek 123
 Matysiewicz 123
 Matysik 123
 Matyska 123
 Matyskiel 123
 Matyskiewicz 123
 Matysko 123
 Matysniak 123
 Matyszak 123
 Matyszczak 123
 Matyszczuk 123
 Matyszczyk 123
 Matyszek 123
 Matyszewski 123
 Matyszkiewicz 123
 Mausolf 87, 141
 Mauzolf 141
 Mądrowski 124, 125
 Mądry 117, 124, 125
 Mądrzak 124, 125
 Mądrzakowski 124
 Mądrzał 124
 Mądrzecki 124, 125
 Mądrzejczyk 124
 Mądrzejewski 124, 125
 Mądrzejowski 124, 125
 Mądrzek 124, 125
 Mądrzelewski 124
 Mądrzycki 124, 125
 Mądrzyk 124, 125
 Mądrzyński 124, 125
 Mec 129
 Meca 129
 Mech 125
 Mecha 125
 Mechal 125
 Mechal 125
 Mechala 125
 Mechel 126, 133
 Mechela 126
 Mechelak 126
 Mechelewski 126
 Mechelińska 126
 Mechelis 126
 Mecher 125
 Mecherski 125
 Mechier 125
 Mechl 126
 Mechla 126
 Mechler 126
 Mechlewicz 126
 Mechlewski 126
 Mechlich 126
 Mechlik 126
 Mechlin 125, 126
 Mechliński 125, 126
 Mechłowicz 126
 Mechło 126
 Mechłow 126
 Mechłowska 126
 Meder 126, 127
 Medera 126, 127
 Mederak 126
 Mederer 126
 Mederowski 126
 Mederski 126, 127
 Mejs 127
 Mejsak 127
 Mejsik 127
 Mejsiuk 127
 Mejsyk 127
 Melen 128
 Melen 128
 Melin 128
 Meling 128
 Melinger 128
 Mellem 128
 Mellen 128
 Mellin 128
 Mend 357
 Menda 357
 Mendak 357
 Meredyk 128, 129
 Meredykt 128, 129
 Merkel 129
 Merkiel 129
 Messerschmidt 266
 Messerszmit 266
 Messerszmyt 266
 Messeszmidt 266
 Metlica 134
 Metlicki 134
 Metz 129, 130
 Metza 129
 Metzner 129
 Mezer 129
 Mędak 357
 Miakinik 197
 Miakinin 197
 Miakinko 197
 Miakinkow 197
 Miakinków 197
 Miakinnik 197
 Miasik 130
 Miaskiewicz 130
 Miasko 130
 Miaskowski 130
 Miaso 130
 Miasojed 130
 Miąsek 130
 Miąsik 130
 Miąskiewicz 130, 131
 Miąsko 130, 131
 Miąskowiak 130, 131
 Miąskowski 130, 131
 Miąso 130
 Miąsopust 130
 Miąsowski 131
 Miąszkiewicz 130
 Miąskiewicz 130
 Miąskowiak 130
 Miąza 130
 Miązak 130
 Miązek 130
 Miązel 130

- Miążer 130
Miążzik 130
Miążka 130
Miązkiewicz 130
Miązko 130
Mich 131, 134
Michacz 131, 134
Michael 131, 134
Michaelis 131, 134
Michailidis 131
Michajewicz 131
Michajliszyn 131
Michajluk 131
Michajlun 131
Michajłow 131
Michajłowa 131
Michajłowicz 131
Michajłowski 131
Michajłów 131
Michalak 131, 134
Michalcewicz 131
Michalczak 131
Michalczewski 131
Michalczonek 131
Michalczuk 131
Michalczyk 131
Michalczyszyn 131
Michalec 131, 133
Michalecki 132
Michalewicz 132
Michalewski 132
Michalik 132, 133
Michalikowski 132
Michaliński 132
Michaliski 132
Michaliszyn 132, 134
Michalka 132
Michalke 132
Michalkiewicz 132
Michallek 132
Michallik 132
Michalonek 132
Michalski 132, 134
Michaluk 132, 134
Michalunio 132
Michal 131, 132
Michalak 132
Michalczak 132
Michalczenkow 132
Michalecki 132
Michalejko 132
Michalek 131–134
Michalka 132
Michalkiewicz 132
Michalko 132, 133
Michalkowski 132
Michalków 132
Michalowicz 132
Michalowski 132
Michalowy 132
Michaluszko 132, 133
Michalyk 132
Michanczyk 132
Michaniewski 132
Michanowicz 132
Michańczak 132
Michańczyk 132
Michański 132
Michas 132
Michasik 132
Michaś 132
Michcik 132
Michciński 132
Micheżyński 132
Michej 132, 134
Michel 132, 133
Michelis 132
Michelska 132
Michelus 132
Michenko 132
Micherda 133
Micherdziński 133
Micherewicz 133
Michewicz 133
Michiej 133
Michiejew 133
Michlaski 133
Michler 133
Michlewicz 133
Michlewski 133
Michlic 133
Michliński 133
Michłowicz 133
Michmiel 133
Michna 133, 284
Michnacki 133
Michnal 133
Michne 133
Michnej 133
Michniacki 133
Michniak 133
Michnicz 133
Michniecki 133
Michniel 133
Michniewicz 133
Michniewski 133
Michnik 133
Michnikiewicz 133
Michnikowski 133
Michniowski 133
Michno 133
Miedło 134
Mielenz 134
Mietlica 134
Mietlicki 134, 135
Mietlitz 134, 135
Miks 135
Miksa 135
Miksiewicz 135
Miksza 135
Mikszan 135
Mikszaniec 135
Mikszewicz 135
Mikszo 135
Milbradt 135
Milbrand 135, 136
Milbrandt 135, 136
Milbrant 135, 136
Milbrat 135
Milbrod 135, 136
Milbrodt 135, 136
Milbrot 135, 136
Milch 137
Milchar 137
Milcher 137
Milchert 137
Milk 137
Miloch 136
Minow 136
Minowicz 136
Minowski 136
Mionsek 130
Mionsko 130
Mionskowski 130, 131
Miron 136, 137
Mironczuk 136, 137
Mironiak 136, 137
Mironiuk 136, 137
Mironkiewicz 136
Mironowicz 136, 137

- Mironowski 136, 137
 Miroń 136, 137
 Mirończuk 136, 137
 Miroński 136, 137
 Mleczek 137
 Mleczewski 137
 Mleczk 137
 Mleczko 137, 275
 Mleczkowski 137
 Mleko 137
 Mlekodaj 137
 Mniedło 134
 Mokierow 137, 138
 Mokierów 138
 Mokierski 137, 138
 Mokot 138
 Mokotowicz 138
 Mokotowski 138
 Molda 138
 Moldauer 138
 Moldenchower 138
 Moldenhauer 138
 Moldenhawer 138
 Moldenhower 138
 Moldko 138
 Mołoko 137
 Montaj 115
 Montey 115
 Monthey 115
 Moos 125
 Moosmann 125
 Mooss 125
 Moss 125
 Moszciniński 139
 Moszczański 139
 Moszczeński 139
 Moszczyński 139
 Mousa 125
 Moussa 125
 Mousse 125
 Muda 363
 Mudry 124
 Mudryj 124
 Mund 139, 140
 Munda 139
 Mundała 139
 Munder 139
 Mundkowski 139
 Mundt 139, 140
 Munduć 139
 Mundus 139, 315
 Munduszowska 139
 Munduś 139, 315
 Mundzia 140
 Mundziak 140
 Mundziakiewicz 140
 Mundziel 140
 Mundzik 140
 Mundzikiewicz 140
 Mundzio 140
 Munt 139
 Musolf 87, 141, 171, 245
 Musolff 141
 Muszczyński 139
 Muza 140
 Muzaj 140
 Muzal 140
 Muzalewski 140
 Muzalski 140
 Muzolewski 141
 Muzolf 141
 Muzolff 141
 Muża 140
 Mużalski 140
 Mużanowski 140
 Mużewicz 140
 Mużyło 140
N
 Nac 142
 Nacel 142
 Naciewicz 142
 Nacke 142
 Naclaw 142
 Naclawik 142
 Nacmański 142
 Nacmer 142
 Nacmerowicz 142
 Nacnar 142
 Nacoń 142
 Nacowicz 142
 Najmeg 143
 Najmejer 143
 Najmiller 143
 Najwald 143
 Najwalt 143
 Najweld 143
 Naleziński 144
 Naleziona 144
 Naleziony 144
 Naleźny 144
 Narożna 144
 Narożniak 144
 Narożnik 144
 Narożnowski 144
 Narożny 144
 Narożyński 144
 Naróg 144
 Naróżniak 144
 Nasar 147
 Nasarczyk 147
 Nasarek 147
 Nasarowska 147
 Naschke 145
 Nast 145
 Nasta 145
 Nastachowski 145
 Nastaj 145
 Nastak 145
 Nasz 145, 146
 Naszara 145
 Naszawa 145
 Naszek 145, 146
 Naszewski 145
 Naszka 145
 Naszke 145
 Naszko 145, 146
 Naszkowski 146
 Naszora 146
 Naszorkowski 146
 Naszota 146
 Naszyński 146
 Natzel 142
 Natzke 142
 Natzkowski 142
 Nauman 143
 Naumann 143
 Naumayer 143
 Nawoik 146
 Nawoj 145, 146
 Nawojczyk 146
 Nawojek 146
 Nawojka 146
 Nawojski 146
 Nawos 146
 Nawoz 146
 Nazar 146
 Nazara 146
 Nazarański 147
 Nazarczenko 147

- Nazarczuk 146, 147
Nazarczyk 147
Nazarek 146
Nazarenko 147
Nazarewicz 146, 147
Nazarewski 146, 147
Nazarewych 147
Nazarian 147
Nazariew 147
Nazariewicz 147
Nazarjew 147
Nazarkiewicz 146
Nazarko 146
Nazarow 147
Nazarowec 146
Nazarowec 147
Nazarowicz 146
Nazarowiec 146
Nazarów 147
Nazarski 146, 147
Nazaruk 146, 147
Nazarun 146
Nazary 147
Nazaryszyn 147
Nebus 149
Nehrebecki 147
Nehrebińczyk 147
Nehring 147
Nehrybecki 147
Nehryng 147
Nejman 143
Nejmann 143
Nelka 148
Nelke 148, 150
Nelken 148
Nelkin 148
Nelkner 148, 149
Nelkowski 148
Netzlaf 149
Netzlaff 149
Netzlau 149
Neumaier 143
Neuman 143
Neumann 143
Neumayer 143
Nibus 149
Niebius 149
Nieckarz 138, 139
Nieclaw 149
Nieclawski 149
Niemajer 143
Niering 147
Nigbur 143
Nikrand 149
Nikrandt 149
Nikrant 149
Nil 150
Nilek 150
Nilewicz 150
Nilewski 150
Nili 150
Niliel 150
Nill 150
Nilon 150
Nils 150
Nilsen 150
Nilson 150
Nilssen 150
Nilsson 150
Nilus 150
Nila 150
Nilaszewicz 150
Nilek 150
Nilów 150
Niluń 150
Nilus 150
Niman 143
Nimer 150
Nimmerdas 150
Nimmergut 150
Nimmrichter 150
Nitzczyński 150, 151
Nitecki 150, 151
Nitka 150, 151
Nitko 151
Nitkowski 150, 151
Nocnik 151
Nodewald 151
Nojfeld 143
Nojman 143
Nojmiler 143
Nojmyler 143
Nona 151
Nonengieser 151
Nongieser 151
Nongiesser 151
Nongiser 151
Nongisser 151
Nonik 151
Nonisz 151
Nonn 151
Nonna 151
Nonnegieser 151
Nonnengieser 151
Nonnengiesser 151
Nonnengiser 151
Nonnenmacher 151
Nonngisser 151
Nybus 149
Nylk 148
Nylka 148
Nylk 148
Nylko 148
Nyman 143
- O**
Oder 152
Oderczyk 152
Oderewicz 152
Oderkiewicz 152
Oderowicz 152
Oderowski 152
Oderski 152
Ogon 152, 153
Ogonczyk 152
Ogonek 152
Ogoniak 152
Ogoniek 152
Ogoniewska 152
Ogonik 152
Ogonkowski 152
Ogonowicz 152
Ogonowski 152, 153
Ogoń 153
Ogończyk 153
Ogoński 153
Oldach 153, 154
Oldachowski 153
Oldak 153, 154
Olter 336
Oldachowski 153, 154
Oldak 153, 154
Oldakowski 153, 154
Oldaszuk 153
Oldek 153
Olodak 153
Oltuch 154
Oltuczyk 154
Oltusek 154, 155
Oltuszak 154

- Oltuszczyk 154, 155
 Oltuszek 154, 155
 Oltuszewski 154, 155
 Oltuszyk 154
 Oreszke 155
 Orthmann 155
 Ortman 155
 Ortmann 155
 Ortmanowski 155
 Ortnier 155
 Orzana 158–160
 Orzanna 158–160
 Orzanowski 158, 159
 Orzański 158–160
 Orzenek 158, 159
 Orzeńkiewicz 158, 159
 Orzeński 158, 159
 Orzeszek 155
 Orzeszk 155
 Orzeszka 155
 Orzeszke 155
 Orzeszko 155
 Orzeszkowski 155
 Orzęcki 158, 159
 Osman 156
 Osmanczuk 156
 Osmanczyk 156
 Osmanda 156
 Osmani 156
 Osmaniec 156
 Osmann 156
 Osmanow 156
 Osmanowicz 156
 Osmanowski 156
 Osmanów 156
 Osmań 156
 Osmańczuk 156
 Osmańczyk 156
 Osmański 156
 Ot 156
 Ota 156, 157
 Ott 156, 157
 Otta 156, 157
 Otte 156
 Otten 156
 Ottka 156, 157
 Ottke 156
 Owies 157, 158
 Owiesek 157, 158
 Owiesny 157, 158
 Owieśna 157
 Owieśniak 157
 Owieśnik 157
 Owieśny 157, 158
 Owisiana 157
 Owisiany 157
 Owsiak 157, 158
 Owsian 157
 Owsiana 157
 Owsianiak 157
 Owsianicki 157, 158
 Owsianik 157
 Owsianikow 157
 Owsianka 157
 Owsianko 157
 Owsianna 157, 158
 Owsiany 157, 158
 Owsianowski 157, 158
 Owsiany 157, 158
 Owsiański 157, 158
 Owsicki 157, 158
 Owsik 157, 158
 Owsikowski 157
 Owsiniński 157
 Owsiuł 157, 158
 Owsiułkiewicz 157, 158
 Ożana 158–160
 Ożanka 158, 159
 Ożanna 158, 159
 Ożanowska 158
 Ożański 158–160
P
 Pac 160, 161, 167
 Paca 160, 161
 Pacak 160, 161
 Pacała 160, 161
 Pacan 160
 Pacana 160
 Pacanek 160
 Pacanis 160, 161
 Pacanowski 160, 161
 Pacek 161
 Pacelerowicz 161
 Pacelujko 161
 Pacenko 161
 Pacer 161
 Pacerowski 161
 Pacewicz 161
 Pacewski 161
 Pach 162, 164
 Pacha 162, 164
 Pachaly 162
 Pachala 162, 164
 Pachalko 162, 164
 Pachana 162
 Pache 162–164
 Pachecki 162, 163
 Pachela 162, 163
 Pachelczyk 162, 163
 Pachla 162
 Pachleta 162, 164
 Pachliński 162
 Pachlita 162, 164
 Pachna 162, 165, 166
 Pachnacka 166
 Pachner 166
 Pachnia 162, 166
 Pachniak 162, 166
 Pachnica 166
 Pachnicki 166
 Pachnicz 162, 164, 166
 Pachniewicz 162, 164, 166
 Pachniewski 162, 164, 166
 Pachnik 166
 Pachnio 166
 Pachniowski 166
 Pachniuk 166
 Pachno 166
 Pachnowski 166
 Pachny 166
 Pachnycz 166
 Pacholarz 165
 Pacholasz 165
 Pacholczak 165
 Pacholczuk 165
 Pacholczyk 165
 Pacholec 165
 Pacholewicz 165
 Pacholik 165
 Pacholski 165
 Pachol 165
 Pacholek 165
 Pachor 166
 Pachorek 166
 Pachorenko 166
 Pachorowska 166
 Pachorski 166
 Pachorzyński 166
 Pachota 165, 166

- Pachotek 166
Pachotka 166
Pachud 166
Pachuda 166
Pachul 165, 166
Pachula 165
Pachulak 165
Pachulczak 165
Pachulczyk 165
Pachulec 165
Pachulicki 166
Pachulicz 166
Pachulik 166
Pachulka 166
Pachulski 165, 166, 180
Pachul 166
Pachula 166
Pachulowski 166
Pachur 165, 166
Pachura 166
Pachurko 166
Pachurski 166
Pachut 165, 166
Pachuta 166
Pachutka 166
Pachutko 166
Pachutniak 166
Pachutowska 166
Pacz 160, 161, 167
Paczul 167
Paczull 167
Paczulla 167
Paczula 167
Pakmor 167
Pakmur 167
Palba 168
Palbicki 168
Palka 167
Palkański 167
Palkiewicz 167
Palkoń 167
Palkowicz 167
Palkowski 167
Paluba 168
Palubek 168
Palubiak 168
Palubicki 168, 306, 332, 351
Palubiecki 168
Palubiński 168
Pamfil 170
Pamfilow 170
Pamul 168
Pamulak 168, 169
Pamulski 168, 169
Pamula 168, 169
Pancześnik 169
Panczoch 169
Panczocha 169
Panfil 170
Panfilak 170
Panfilowicz 170
Panske 171
Pańczesna 169
Pańczesny 169
Pańczęśnik 169
Pańczoch 169
Pańczocho 169
Pański 171
Papka 171, 172
Papke 171, 172
Papkiewicz 171, 172
Papko 171, 172
Papkowski 171, 172
Parlew 172
Parlow 172
Parus 173
Parusel 172
Parusiński 173
Parussel 173
Paruszyński 173
Paruzal 173
Paruzel 172
Paruziński 173
Parużyński 173
Parużak 173
Parużel 173
Parużnik 173
Parużyński 173
Parzyn 173
Parzyna 173
Parzyniewska 173
Parzynioski 173
Parzyniowski 173
Parzynowski 173
Parzyński 173
Paschilk 175
Paschilke 175, 176
Pasenau 174
Pasenow 174
Pasieczna 174
Pasieczniak 174
Pasiecznik 174
Pasieczniuk 174
Pasieczny 174
Pasieczynski 174
Pasiiek 174
Pasiieka 174, 175
Pasiieko 174
Pasik 175
Pasikowski 175
Pasynek 162, 164
Pasz 34, 162, 164, 174
Pasza 162
Paszak 162, 164
Paszek 117, 162, 164, 255, 275
Paszel 162, 164, 176
Paszelka 162, 164, 175, 176
Paszelke 162, 164, 175
Paszenia 162, 164
Paszenko 162, 164
Paszęda 162, 164
Paszilke 162
Paszka 162, 164, 255
Paszke 117, 162, 164
Paszki 162
Paszkiel 162
Paszkielewicz 162
Paszkiel 162
Paszkielewicz 162
Paszkiel 162
Paszkiel 162
Paszko 162, 164
Paszkwiaik 163, 164
Paszkwicz 163, 164
Paszkowski 163, 180
Paszliński 163, 164
Paszniicki 163, 164
Paszniik 163, 164
Paszota 163
Paszotta 163
Paszotta 163
Paszowski 163
Paszul 163, 164
Paszulewicz 163, 164
Paszun 163, 164
Paszyc 163, 164
Paszylik 163, 164, 175
Paszylik 163, 175, 176
Paszylika 163, 164, 175, 176
Paszylika 163, 164, 175, 176
Paszynin 163
Paszyński 163, 164

- Paś 163, 164
 Paśk 163, 164
 Paśkiewicz 163, 164
 Paško 163, 164
 Patek 176
 Patela 176, 177
 Patelak 176, 177
 Patelczyc 176, 177
 Patelczyk 176, 177
 Patelka 176, 177
 Patella 176, 177
 Patelski 176, 177
 Patina 177
 Patino 177
 Patk 176
 Patka 176
 Patkiewicz 176
 Patko 176
 Patkowski 176
 Patschul 167
 Patschull 167
 Patyna 177
 Patynek 177
 Patynia 177
 Patyniak 177, 178
 Patyniuk 177, 178
 Patynk 177
 Patz 160, 161
 Patzek 160, 161
 Patzer 160
 Patzke 160, 161
 Patzner 160, 161
 Paw 178
 Pawak 178
 Pawalczyk 179
 Pawalec 179
 Pawalisz 179
 Pawalkiewicz 179
 Pawel 17,
 Pawela 179, 180
 Pawelak 179
 Pawelczak 179, 180
 Pawelczik 179
 Pawelczuk 179
 Pawelczyk 179, 180
 Pawelec 179, 180
 Pawelecki 179
 Paweletz 179, 180
 Pawelkowicz 179, 180
 Pawella 179
 Pawelniak 179
 Pawelski 179
 Pawelszczak 179
 Pawelszczuk 179
 Paweltzik 179
 Pawelus 179, 180
 Paweł 34, 178, 180, 255
 Pawelas 178–180
 Pawelczak 179, 180
 Pawelczuk 179
 Pawelczyk 179, 180
 Pawelek 178, 180
 Pawelka 178, 180
 Pawelkiewicz 178, 180
 Pawelko 178, 180
 Pawelkowicz 179, 180
 Pawelkowski 179
 Paweloszek 179
 Pawenda 178, 179
 Pawenta 178, 179
 Pawęda 178
 Pawęta 178
 Pawiak 178
 Pawik 178
 Pawikowski 178
 Pawiński 178
 Pazer 160, 161
 Pazera 160
 Pazerski 160, 161
 Pażantka 163
 Pażądka 163
 Pażątka 163, 164
 Pażontka 162–164
 Pażotka 163
 Pączek 180, 181
 Pączeka 180
 Pączka 180, 181
 Pączko 180
 Pączkowiak 180, 181
 Pączkowski 180, 181
 Pączków 180, 181
 Pąk 180, 181
 Pąkowski 180, 181
 Pątek 208
 Pątkiewicz 208
 Pątko 208
 Pątkowski 208
 Pątnicka 208
 Pątyk 208
 Peck 183, 184
 Pecke 183
 Peda 182
 Pedde 182
 Pedinkowski 182
 Pedkowski 182
 Pedo 182
 Peek 183, 184
 Pega 182
 Pegel 182
 Pegen 182
 Pegere 182
 Pegiel 182
 Pegier 182
 Pegios 182
 Peglak 182
 Peglan 182
 Peglau 182
 Pegłow 182
 Pegowski 182
 Peik 183
 Peiker 183
 Peikow 183
 Peikowski 183
 Pejka 183
 Pejke 183
 Pejkowski 183
 Pek 183
 Peka 183
 Pekera 184
 Pekeron 184
 Pekerun 184
 Pekora 184
 Pekorska 184
 Pekrun 184
 Pekura 184
 Peruziński 173
 Perużańska 173
 Perużyński 173
 Peschke 186
 Pest 184, 185
 Pesta 184, 185
 Pestaka 184
 Peste 184
 Pestek 185
 Pester 184
 Pesterna 184
 Pestewicz 184
 Pestewska 185
 Pesticz 184
 Pestiluz 184

- Pestka 185
Pestke 185
Pestko 185
Pestkowski 185
Pestok 185
Pestorowicz 185
Pestowski 185
Pestyk 185
Peszek 186
Peszke 186
Pędzich 209
Pfau 178
Philipps 121, 253
Piech 186, 187
Piecha 186, 188
Piechacz 186, 188
Piechaczek 186, 188
Piechaczyk 186, 188
Piechal 186, 188
Piechala 186, 188
Piechalak 186, 188
Piechert 186
Piechna 186, 188
Piechniak 187
Piechniczek 187, 188
Piechnik 187, 188
Piechociak 187
Piechociński 187
Piechocki 187
Piechodзки 187
Piechor 187, 188
Piechorowski 187
Piechota 187, 188
Piechotka 187
Piechowiak 187, 188
Piechowicz 187, 188
Piechowski 81, 164, 187, 188, 214
Piechówka 187
Piechucki 187
Piechul 187, 188
Piechula 187, 188
Piechulla 187, 188
Piechulski 187, 188
Piechula 187
Piechur 187, 188
Piechuran 187
Piechurski 187
Piechuta 187, 188
Piechutowski 187
Peciuk 187
Peciukiewicz 187
Peciukonis 187
Peciul 187
Pieczka 189, 190
Pieczke 189
Pieczko 189
Pieczkowski 189
Pieczniak 189
Pieczyniek 189
Pieczynski 189
Piećko 189
Pieniek 193
Pienschke 189
Pienszka 189
Pienszke 189
Pieńczewski 189
Pieńczk 189
Pieńczke 189
Pieńczuk 189
Pieńczykowski 189
Pieńczyn 189
Piepenborn 190, 191
Piernicki 191
Piernik 191
Piernikacz 191
Piernikarczy 191
Piernikarczyk 191
Piernikarski 191
Piernikarz 191
Piernikiewicz 191
Piernikorczyk 191
Piernikorz 191
Piernikowski 191
Piernitzki 191
Pieszek 186
Pieszka 186
Pieszke 186
Pięczk 189, 190
Pięczykowski 189
Pik 184
Pika 184
Pilarczyk 191
Pilarek 191
Pilarski 191
Pilarz 191
Pilawa 192
Pilawczyk 192
Pilawiński 192
Pilawka 192
Pilawski 192
Pilczyński 192
Pilecki 192
Pilka 192
Pilkowicz 192
Pilkowski 192
Pindel 193
Pindela 193
Pindelak 193
Pindelek 193
Pindelewska 193
Pindelski 193
Pindlewski 193
Pindłowski 193
Pindłowski 193
Pioch 186–188
Pionk 193
Pionka 193
Pionke 193
Pionkie 193
Pionkiewicz 193
Pionkowski 193
Pior 194
Piorczyk 194
Piorek 194
Piorkowski 194
Piór 194
Piórczyk 194
Piórczyński 194
Piórecki 194
Piórek 194
Piórewicz 194
Pitek 194
Pitka 194
Pitkas 194
Pitkau 194
Pitkiewicz 194
Pitko 194
Pitkowski 194
Pitków 194
Plader 195
Plenna 195
Plennia 195
Plenny 195
Plewa 195, 196
Plewacki 195, 196
Plewak 195, 196
Plewako 195, 196
Plewakow 195
Plewaniuk 195, 196

- Plewczyński 195, 196
 Plewiał 195, 196
 Plewicki 195, 196
 Plewik 195, 196
 Plewina 195, 196
 Plewinia 195, 196
 Plewiński 195, 196
 Plewiszko 195, 196
 Plewka 195, 196
 Plewkiewicz 196
 Plewko 195, 196
 Plewnia 196
 Plewniak 196
 Plewnicki 196
 Plewnik 196
 Plewniok 196
 Plewoski 196
 Plewowski 196
 Plewski 196
 Plewuch 196
 Plicht 198
 Plichta 198
 Plichtowicz 198
 Plichtowski 198
 Plischka 199
 Pliski 199
 Pliszka 199
 Pliszke 199
 Pliszko 199
 Pliszkowski 199
 Plonske 200
 Płowa 197
 Płowak 197
 Płowalla 197
 Płowiec 197
 Płowik 197
 Płowka 197
 Płocha 199, 224
 Płochacki 199
 Płochacz 199
 Płocharczyk 199
 Płocharski 199
 Płocharz 199, 224
 Płochasz 199
 Płoński 200
 Płowa 197
 Płowas 197
 Płowaś 197
 Płowczyk 197
 Płowczyńska 197
 Płowecki 197
 Płowenc 197
 Płowens 197
 Płowiak 197
 Płowicz 197
 Płowiec 197
 Płowiecki 197
 Płowieć 197
 Płowik 197
 Płowikowska 197
 Płowiński 197
 Płowka 197
 Płowna 197
 Płownia 197
 Płowski 197
 Płowucha 197
 Płowuszyński 197
 Płowy 197
 Pobog 200
 Pobok 200
 Pobóg 200
 Pochatka 200
 Pochłop 200
 Pochłopek 200
 Pochojka 200
 Pochojko 200
 Pochójka 200
 Poczka 181
 Podleś 200, 201
 Pogietke 201
 Pogletka 201
 Pogletke 201
 Poglettke 201
 Poglittke 201
 Poglód 201
 Poglód 201
 Poglodziński 201
 Poglód 201
 Poglódek 201
 Poglud 201
 Pogludek 201
 Pohlenz 204, 205
 Pokor 202
 Pokora 202
 Pokorandt 202
 Pokorczak 202
 Pokorecka 202
 Pokorna 202
 Pokorniak 202
 Pokorny 202
 Pokorowski 202
 Pokorski 202
 Pokorzyński 202
 Pokrand 202
 Pokrandt 202
 Pokrant 202
 Pokrendt 202
 Pokrent 202
 Pokriefke 203
 Pokrifka 203
 Pokrywa 203
 Pokrywczyński 203
 Pokrywic 203
 Pokrywiec 203
 Pokrywka 203
 Pokrywko 203
 Pokrzywa 203
 Pokrzywiak 203
 Pokrzywicki 203
 Pokrzywiec 203
 Pokrzywiecki 203
 Pokrzywiński 203
 Pokrzywka 203
 Pokrzywko 203
 Pokrzywniak 203
 Pokrzywnicki 203
 Pokrzywnik 203
 Pokrzywniok 203
 Pokszywiec 203
 Pokszywnicki 203
 Polanica 205
 Polanick 205
 Polanka 205
 Polecki 203
 Polek 203, 206
 Poleks 204
 Polenc 204, 205
 Polenica 205
 Polens 204
 Polenz 204, 205
 Poleński 205
 Polít 205
 Polita 205, 206
 Polítowicz 205, 206
 Polítowski 205, 206
 Politt 205
 Polk 203
 Polka 203
 Polkas 203
 Polkau 206

- Polkman 203
 Polkowski 203, 206
 Polleks 204
 Poltrock 206
 Poltrok 206
 Pomieciński 207
 Pomieczynski 207
 Pomiera 207
 Pomierski 207
 Pomir 207
 Pomiro 207
 Pomirski 207
 Ponczek 180
 Ponczenko 180
 Ponczk 180
 Ponczko 180
 Ponczkowski 180, 181
 Pons 208
 Pont 208
 Ponta 208
 Pontachowicz 208
 Pontak 208
 Pontarek 208
 Pontek 208
 Ponter 208
 Ponterz 208
 Pontke 208
 Pontkowski 208
 Ponto 208
 Pontoś 208
 Pontow 208
 Pontowska 208
 Pontów 208
 Pontus 208
 Ponty 208
 Pontychowicz 208
 Pontysz 208
 Pończek 180
 Pończocha 169
 Pończochin 169
 Pończoszna 169
 Porz 208, 209
 Porzak 208, 209
 Porzec 209
 Porzyc 209
 Porzycek 209
 Porzych 208, 209
 Porzycki 209
 Porzycz 209
 Porzyczka 209
 Porzyczkiewicz 209
 Porzyczko 209
 Porzyczkowski 209
 Porzyk 209
 Posiecz 210
 Posieczek 210
 Posieczke 210
 Poskrob 210, 211
 Poskroba 210, 211
 Poskrobek 210
 Poskrobka 210
 Poskrobko 210, 211
 Poskrop 210, 211
 Poskropko 210, 211
 Poskróbek 210
 Poskróbko 210
 Poskrubek 210, 211
 Potuła 220
 Powalla 221
 Powallo 221
 Powala 220, 221
 Prandota 212, 213
 Predal 211
 Predalle 211
 Predehl 211
 Predel 211
 Predela 211
 Predell 211
 Predella 211
 Preder 211
 Prejma 212
 Prejna 212
 Prejno 212
 Prekop 215, 216
 Prendota 212
 Prendotka 212
 Preś 218
 Pretzlaf 212
 Pretzlaff 212
 Pretzlof 212
 Pretzlaff 212
 Preuhs 218
 Preus 218
 Preuss 218
 Prevss 218
 Prędota 212, 213
 Prędotka 212
 Princ 213
 Princer 213
 Princic 213
 Prinsen 213
 Printz 213
 Prinz 213
 Pritlaff 212
 Pritzlaff 212
 Proborszcz 213
 Probosch 213
 Probosz 213
 Proboszcz 213
 Probst 213
 Proch 214, 215
 Prochenka 214, 215
 Procheń 214
 Procheńska 214
 Prochera 214, 215
 Prochna 214, 215
 Prochnau 214, 215
 Prochner 214, 215
 Prochniak 214, 215
 Prochniewicz 214, 215
 Prochnke 214, 215
 Prochno 214, 215
 Prochoń 214, 215
 Prochow 214
 Prochowski 214
 Prochwicz 214, 215
 Prodel 209
 Proдела 209
 Prodło 209
 Prodló 209
 Prodol 209
 Projs 218
 Prokop 215
 Prokopczuk 215
 Prokopczyk 215
 Prokopek 215
 Prokopenko 215
 Prokopiak 215
 Prokopik 216
 Prokopiński 216
 Prokopiuk 216
 Prokopow 216
 Prokopowicz 216
 Prokopów 216
 Prokopski 216
 Prokos 216
 Prokosa 216
 Proksa 216
 Proksza 216
 Propst 213

- Prus 216, 218
 Prusaczyk 216, 218
 Prusak 216–218
 Prusakowski 216
 Pruschak 217
 Prusecki 217
 Prusek 217, 218
 Prusiak 217
 Prusicki 217, 218
 Prusiecki 217
 Prusiewicz 217, 218
 Prusik 217, 218
 Prusinkiewicz 217, 218
 Prusinowski 217
 Prusiński 217, 218
 Pruski 216–218
 Pruss 216
 Prussak 216, 217
 Prussakowski 216
 Pruszak 217
 Pruś 218
 Prut 218
 Pruta 218
 Prutek 218
 Prutis 218
 Prutka 218
 Prutkowski 218
 Pruto 218
 Prync 213
 Prynszyc 213
 Prynz 213
 Pryńc 213
 Pryńczyńska 213
 Przecławski 212
 Przybył 219
 Przybyła 219
 Przybylak 218, 219
 Przybyliński 219
 Przybylski 218, 219
 Przybył 218, 219
 Przybyła 218, 219
 Przybyło 218, 219
 Przybyłowicz 218, 219
 Przybyłowski 218, 219
 Przykucki 219, 220
 Przykudzuki 219
 Przytula 220
 Przytulak 220
 Przytulczyk 220
 Przytuliński 220
 Przytułski 220
 Przytuł 220
 Przytuła 220
 Przytulek 220
 Przytulka 220
 Przytuło 220
 Przytułowska 220
 Puc 220, 221
 Pucalowski 220
 Pucek 220, 221
 Pucelak 220
 Pucia 220, 221
 Puciata 220, 221
 Puciato 220, 221
 Puciaty 220, 221
 Pucicki 220, 221
 Pucik 220, 221
 Pucilowski 220
 Puciński 220, 221
 Puciul 220
 Pucki 221
 Puckowski 220, 221
 Pucółowski 221
 Pucowski 221
 Pucula 221
 Puculek 221
 Pucyfelis 221
 Pucyk 221
 Pucyło 221
 Pufal 221
 Pufehl 221
 Pufelski 221
 Puffal 221
 Pufund 222
 Puksza 222
 Puksztelo 222
 Pukszo 222
 Pulit 205
 Pulita 205, 206
 Pulitowicz 205, 206
 Pulitowski 205, 206
 Pulityn 205
 Pulkowski 206
 Pultin 222
 Pultyn 222
 Pultyna 222
 Pultyń 222
 Purz 209
 Purzak 209
 Purzecki 209
 Purzych 209
 Purzyć 209
 Purzyn 209
 Pusiarski 223–225
 Pyk 184
 Pyka 184
- Q**
 Quast 96
- R**
 Rac 225
 Raca 225
 Racer 225, 226
 Rachwalak 227, 228
 Rachwał 227
 Rachwałik 227, 228
 Rachwałski 227, 228
 Rachwał 227, 228
 Rachwol 227
 Rachwoł 227
 Racz 225, 226
 Racza 226
 Radlof 231
 Radloff 231
 Raduń 228
 Raduński 228
 Rafa 227
 Rafael 227
 Rafalak 227, 228
 Rafałat 227
 Rafalik 227, 228
 Rafalont 227
 Rafalski 227
 Rafał 227
 Rafalecki 227
 Rafalek 227
 Rafalko 227
 Rafalowicz 227, 228
 Rafalowski 227
 Raffal 227
 Raffal 227
 Rainka 233
 Rainko 233
 Ramud 228
 Ramult 228
 Ramult 228
 Ramut 228
 Rasimus 229
 Rasmus 229

- Rasmussen 229
Rasmusson 229
Rassmus 229
Rassmusen 229
Rasz 34, 229
Raszajewska 229
Raszeja 229
Raszejewski 229
Ratz 225
Ratza 225
Ratzka 225
Ratzke 225
Ratzko 225
Raul 230
Rauland 230
Raulewicz 230
Raulik 230
Raulin 230
Raulinajtis 230
Raulinajtys 230
Raulinowski 230
Rawenstein 230
Raz 225, 226
Raza 225, 226
Raze 225
Razer 225
Rapa 241
Rebe 230, 231
Rebel 230, 231
Rebela 230, 231
Rebelak 230, 231
Rebeliński 231
Rebelka 230, 231
Rebell 230
Rebella 230, 231
Rebello 231
Rebelowski 231
Rebelski 230, 231
Rec 225
Reca 225
Recer 225, 226
Recz 225, 226
Reczka 226
Reczko 226
Reddemann 231
Redemann 231
Redlaff 231
Redlaw 231
Redlow 231
Redlow 231
Reinka 233, 238
Reinke 232, 233
Reinkie 233
Reinko 233
Rejterada 232
Remer 232
Rendflajsz 237
Rendfleisz 237
Rendflejsz 237
Reng 232, 238
Renk 232, 233, 236, 238
Renka 232, 233, 238
Renke 232, 238
Renteflejsz 237
Rentflajsz 237
Rentflejsz 237
Rentflesz 237
Rentlejsz 237
Resmer 234
Resmerowski 234
Resner 234
Retz 225, 226
Retza 225
Retzer 225
Retzka 225
Reus 234
Reuschel 234
Reuszel 234
Reut 234, 235
Reuter 234, 235
Reutski 235
Reutt 234
Reutyński 235
Rezmar 234
Rezmarowska 234
Rezmer 234
Rezmerowicz 234
Rezmerowski 234
Rezmerski 234
Reznar 234
Reznar 234
Ric 225, 226, 256
Ricer 225
Richard 252
Richardson 253
Richardt 253
Richart 253
Richert 239, 253, 255, 256, 284
Richertowski 253
Riesop 235
Rinc 236
Rinca 236
Rindflajsz 237
Rindfleisch 237
Rindfleisz 237
Ring 232, 233, 236–238
Ringer 237, 238
Rink 232, 233, 237, 238
Rinka 232, 237
Rinke 232, 237, 238
Rinski 236
Rintz 236
Rinz 236
Riński 236
Risop 235
Risopp 235
Rittersdorf 238
Rock 238, 239
Rogat 239
Rogata 239
Rogatka 239, 240
Rogatko 239
Rogatta 239
Rogatty 239
Roik 240
Roj 240
Rojahn 240
Rojan 240
Rojanek 240
Rojanowski 240
Rojczyk 240
Rojceki 240
Rojek 240
Rojewicz 240
Rojewski 240
Rojka 240
Rojkiewicz 240
Rojkowski 240
Rojowski 240
Rojsha 240
Rojszczak 240
Rojczyk 240
Rok 241
Roks 241
Roksch 241
Roksz 241
Rokszyc 241
Rokś 241
Rolbiecki 107, 168
Rolof 107

- Roloff 107
 Rompa 241
 Rompa 242
 Rompczik 242
 Rompczuk 242
 Rompczyk 242
 Rompeć 242
 Rompkowski 242
 Rompski 242
 Rompza 242
 Romski 242
 Rong 249
 Ronga 249
 Ronge 249
 Rook 242
 Rosa 242, 243
 Rosan 242, 243
 Rosanowicz 242, 243
 Rosbach 244
 Rosbander 244
 Rosbek 244
 Rosberg 244
 Rosek 242, 243
 Roseker 242
 Rosenau 244, 245
 Rosenke 243
 Rosenkiewicz 243
 Rosenow 244, 245
 Rosenowski 244
 Rosenstein 245
 Rosentrefer 245
 Rosentreter 245, 246
 Rosewicz 243
 Rosiak 242, 243
 Rosiakowski 243, 244
 Rosianowski 243
 Rosicki 243, 244
 Rosiczka 243
 Rosiecki 243, 244
 Rosiej 243
 Rosiejewski 243
 Rosiejka 243
 Rosiek 242, 243
 Rosielewski 243
 Rosienka 243
 Rosienke 243
 Rosiewicz 243
 Rosik 242
 Rosikiewicz 243
 Rosikoń 243
 Rosin 242, 243
 Rosinek 242–244
 Rosinka 242, 243
 Rosinke 242–244
 Rosinkowski 243
 Rosinski 243
 Rosiński 243
 Rosnowski 244, 245
 Rost 246, 247
 Rostecki 247
 Rostek 246, 247
 Rosth 246
 Rostkowski 247
 Rostowski 247
 Rosz 243
 Roszak 243
 Rozbarska 244
 Rozber 244
 Rozberg 244
 Rozberger 244
 Rozentreter 245
 Rozentroter 245
 Rozentryt 245, 246
 Roźniak 247
 Roźniakowski 247
 Rómmel 248
 Ruck 238, 239
 Ruckeman 238
 Ruckemann 238
 Rucker 238
 Rucker 238
 Ruckert 238
 Rückert 238
 Ruckgaber 238
 Rueck 238
 Ruecker 238
 Rueckert 238
 Ruhnau 248
 Ruhnke 249
 Ruk 238
 Rumel 248
 Rumelczyk 248
 Rumelski 248
 Rump 241
 Rumpa 241
 Runal 248
 Runal 248
 Runau 248
 Rune 249, 250
 Runesson 249
 Rung 249
 Runga 249
 Runge 249
 Runger 249
 Rungo 249
 Runiak 249, 250
 Runicki 249, 250
 Runicz 249, 250
 Runiczewski 249, 250
 Runiec 249, 250
 Runiewicz 249, 250
 Runiewski 249, 250
 Runik 249, 250
 Runikier 249, 250
 Runin 249, 250
 Runiński 249, 250
 Runisz 249, 250
 Runk 249
 Runka 249, 250
 Runke 249, 250
 Runkiewicz 249
 Runkowski 249, 250
 Runkwicz 249, 250
 Runkwitz 249, 250
 Runo 248–250
 Runowicz 250
 Ruńka 249, 250
 Ruńko 249, 250
 Rup 251
 Rupa 251
 Rupacz 251
 Rupak 251
 Rupala 251
 Rupalski 251
 Rupala 251
 Rupalo 251
 Rupan 251
 Rupańska 251
 Rupar 251
 Ruparewicz 251
 Rupert 251
 Rupaszewski 251
 Rupchert 251
 Rupecht 251
 Rupert 251
 Rupp 251
 Ruppe 251
 Ruppert 251
 Ruprecht 251
 Ruprich 251

- Ruprik 251
 Ruprych 251
 Ruprycht 251
 Ruth 252
 Rutha 252
 Ruthe 252
 Ruthendorf 252
 Ruther 252
 Ruthke 252
 Rutka 252
 Rutke 252
 Rutt 252
 Rutta 252
 Rutte 252
 Rutten 252
 Rutter 252
 Ruttko 252
 Ruttman 252
 Ryc 225, 226, 254, 256
 Ryca 225, 254
 Rycaj 254
 Rycak 254
 Rycalewska 254
 Rycan 254
 Rycar 254
 Rycej 254
 Rycek 254
 Ryceł 254, 256
 Rycelski 254
 Rycewicz 254
 Rycewski 254
 Rych 254
 Rycha 254, 256
 Rychalak 254
 Rychalik 254
 Rychalińska 254
 Rychalk 254
 Rychalski 254
 Rychaluk 254
 Rychał 254
 Rychała 254
 Rychała 254
 Rychalkiewicz 254
 Rychan 254
 Rychanicz 254
 Rychanycz 254
 Rychańska 254
 Rychard 253
 Rychardt 253
 Rycharski 253
 Rychart 253
 Rycherd 253, 255
 Rychert 253, 255, 256, 350
 Rync 236
 Rynca 236
 Ryncak 236
 Ryncarz 236
 Ryncerz 236
 Ryncewicz 236
 Ryncki 236
 Ryncun 236
 Rynczak 236
 Rynczewska 236
 Rynczkowski 236
 Rynczuk 236
 Rynczyńska 236
 Ryndfleisz 237
 Ryng 232
 Rynk 232, 237
 Rynka 232, 237
 Ryntflajsz 237
 Ryntfleisz 237
 Ryntflesz 237
 Ryńc 236
 Ryńca 236
 Ryński 236
 Rys 254
 Rysa 254
 Rysak 254
 Rysakowski 254
 Rysal 254
 Rysalkowa 254
 Rysarczyk 254
 Rysawa 254
 Rysawy 254
 Rysch 253, 255
 Ryschka 255
 Rysek 253, 254
 Rysiak 254
 Rysiakiewicz 254
 Rysianek 254
 Rysiawa 254
 Rysiawy 254
 Rysicki 254
 Rysicz 254
 Rysiec 254
 Rysiecki 254
 Rysiejko 254
 Rysiek 254
 Rysop 235
 Rysz 253–255
 Ryszak 255
 Ryszaka 255
 Ryszalka 255
 Ryszaneł 255
 Ryszard 252, 254
 Ryszarski 252, 254
 Ryszawa 255
 Ryszawiec 255
 Ryszawski 255
 Ryszawy 255
 Ryszek 253, 255
 Ryszel 255
 Ryszelewski 255
 Ryszewa 255
 Ryszewicz 255
 Ryszewski 253, 255
 Ryszk 255
 Ryszka 253, 255
 Ryszkanić 255
 Ryszke 255
 Ryszkiewicz 255
 Ryszko 253, 255
 Ryszkowicz 253, 255
 Ryszkowski 253, 255
 Ryszków 255
 Ryzop 235, 308
- S**
- Saat 256
 Saath 256
 Saatz 256
 Sabin 256, 257
 Sabina 256, 257
 Sabinarz 256, 257
 Sabinasz 256
 Sabinecka 256
 Sabineł 256, 257
 Sabiniał 256, 257
 Sabiniaż 256
 Sabiniaż 256
 Sabinicz 256, 257
 Sabinierz 256
 Sabiniewicz 256, 257
 Sabinioł 256, 257
 Sabino 256
 Sabiniański 256, 257
 Sadach 291, 292
 Sage 124

- Salem 257, 258
 Salemke 257, 258
 Salemski 257, 258
 Samp 70, 116, 251, 258, 259
 Sander 360, 361
 Sander 360, 361
 Sanderski 360, 361
 Sank 276
 Sankala 276
 Sankalla 276
 Sankala 276
 Sankiewicz 275, 276
 Sanko 276
 Sankow 276
 Sankowski 275, 276
 Sapienko 124
 Sapienko 124
 Sapińska 124
 Sarach 259
 Saracha 259
 Sarachman 259
 Sarachmann 259
 Sarachmanow 259
 Sarak 259
 Sarakowska 259
 Sarkander 130
 Sarto 75
 Satola 260
 Satola 260
 Sator 260
 Satora 260
 Satorek 260
 Satory 260
 Sator 260
 Saul 260
 Saulewicz 260
 Sawant 124
 Sączek 276
 Sąg 258
 Sądziński 313
 Schadach 291
 Schade 293
 Schadoch 291
 Schadowski 291
 Schaffron 294
 Schafranek 294
 Schafranec 294
 Schafranietz 294
 Schafranke 294
 Schauer 260
 Scheffler 261
 Scheffler 261
 Schepke 300
 Scheppler 261
 Schimelpfenig 261
 Schimichowska 311
 Schimelpfenig 261
 Schimelpfennig 261, 262
 Schimelpfennig 261
 Schimmig 311, 312
 Schimming 311
 Schiplack 314
 Schiplak 314
 Schippling 314
 Schipplock 314
 Schlachciak 301
 Schlachciak 301
 Schlachcikowski 301
 Schlachetka 301
 Schlachta 301
 Schleif 262
 Schleifer 262
 Schlick 263
 Schlicker 263
 Schliep 262
 Schliep 262
 Schlik 263
 Schlote 263, 302
 Schlotke 263, 302
 Schlott 263, 264, 302
 Schlottke 263, 264, 302
 Schlottmann 263, 302
 Schluiter 263
 Schlutow 303
 Schlutt 263, 303
 Schlutter 303
 Schmid 264
 Schmida 264
 Schmidke 264
 Schmidt 264, 265
 Schmidthaber 264, 265
 Schmidtke 264
 Schmidtpeter 264, 265
 Schmieders 264
 Schmiedt 264
 Schmuda 363
 Schmude 363
 Schmydke 264
 Schmydtk 264
 Schmydtk 264
 Schober 303
 Schoen 303
 Schoenberg 267
 Schoepe 300
 Schoep 300
 Schoet 267
 Schön 303
 Schonberg 267
 Schonenberg 267
 Schonowski 303
 Schöpe 300
 Schopke 304
 Schopp 304
 Schöpp 300
 Schoppa 304
 Schops 304
 Schöps 300
 Schött 267
 Schraiber 268
 Schrajber 268
 Schreiber 268
 Schrejber 268
 Schröber 268
 Schur 309
 Schwabach 311
 Schwan 269
 Schwanek 269
 Schwanitz 269
 Schwank 269
 Schwanke 269
 Schwanzer 153
 Schwemin 269
 Schwemme 269
 Schwichenberg 270
 Schwichteberg 269
 Schwichtenberg 269, 270
 Schwider 315
 Schwinke 270
 Schwinkowski 270
 Schyplak 314
 Seger 271
 Segerman 271
 Segert 271
 Seghier 271
 Segier 271
 Segiert 271
 Selens 271
 Selent 271
 Selenta 271
 Selezin 20

- Selich 272
 Selig 272
 Seliga 272
 Seliger 272
 Seligman 272
 Seligmann 272
 Seligowski 272
 Semak 272
 Semecka 361
 Semerau 274
 Semerling 273
 Semk 361
 Semka 361
 Semkiw 273
 Semko 273
 Semkow 273
 Semków 273
 Semmer 273
 Semmerling 273
 Semp 258, 259
 Sempe 258
 Sempka 258
 Sempski 258
 Semrał 274
 Semrau 274
 Semrock 274
 Semrok 274
 Senkbeil 274
 Senska 274, 275
 Senske 274, 275
 Senski 274
 Ser 275
 Serek 275
 Serkiewicz 275
 Serko 275
 Serkosz 275
 Serkowiak 275
 Serkowicz 275
 Serkowski 275
 Sęk 275, 276
 Sęko 275
 Sękow 275, 276
 Sękowski 275, 276
 Sęp 258
 Sępek 258
 Sępkowski 258
 Sępski 258
 Siebert 364
 Siejak 224
 Siejok 224
 Simons 121, 253
 Sip 259
 Sise 291
 Skocki 277
 Skocze 277
 Skoczek 276, 277
 Skoczen 277
 Skoczeń 277
 Skoczewski 277
 Skocziński 277
 Skoczka 276, 277
 Skoczke 276, 277
 Skoczki 277
 Skoczko 277
 Skoczna 277
 Skoczny 277
 Skoczyk 276, 277
 Skoczykowski 277
 Skoczylas 277
 Skoczyło 277
 Skoczyński 276, 277
 Skoczypec 277
 Skoczypeć 277
 Skoczypiec 277
 Skoczywąg 277
 Skok 276, 277
 Skokowski 276
 Skwer 278
 Skwera 278
 Skweras 278
 Skwerek 278
 Skweres 278
 Skweręc 278
 Skwers 278
 Skwiera 278
 Skwieracz 278
 Skwierakowski 278
 Skwierawski 278
 Slot 263
 Slott 263
 Slotta 263
 Slottke 263, 264
 Słup 287
 Smuda 363
 Smudziński 363
 Soja 278
 Sojak 278
 Sojc 278
 Sojczyński 278
 Sojda 278
 Sojecki 278, 279
 Sojk 278
 Sojka 278, 279
 Sojke 278, 279
 Sojko 278
 Sojkowski 278
 Sokal 279
 Sokala 279
 Sokalski 279
 Somerlik 273
 Sommerling 273
 Sommerlig 273
 Sommerlik 273
 Sommerling 273
 Sójka 278
 Sójko 278
 Sójkowski 279
 Spich 279
 Spicha 279
 Spichaj 279
 Spichal 279, 280
 Spichalski 279
 Spichała 279
 Spicher 279
 Spichowicz 279
 Spieralski 280
 Spierawka 280
 Spierawska 280
 Spierewka 280
 Spierewski 280
 Spirewka 280
 Spirewski 280
 Spotek 306
 Spoth 306
 Spottek 306
 Sprada 306
 Sprado 306
 Spradowska 306
 Spretka 280, 281
 Spretke 280
 Spretko 280
 Sprudin 306
 Sprut 306
 Spruta 306
 Spych 279, 280
 Spycha 279, 280
 Spychaj 279, 280
 Spychala 279
 Spychalla 279
 Spychalski 279, 280

- Spychal 279
 Spychala 279, 280
 Spychało 279, 280
 Spychalowicz 279, 280
 Starck 281, 282
 Starego 282
 Starek 281, 282
 Stark 281, 282
 Starke 281, 282
 Starker 281, 282
 Starkman 281
 Starko 281
 Starkowski 281, 282
 Starost 282
 Starosta 282
 Starostecki 282
 Starostka 282
 Staroszczyk 282
 Staruch 282
 Stary 282
 Staub 283
 Staub 283
 Staubach 282, 285
 Stawro 86
 Stawromitros 86
 Stawrońska 86
 Stawrosiejko 86
 Stawrowski 86
 Steg 283
 Stega 283, 284
 Stegan 283, 284
 Stegański 283, 284
 Stegar 283, 284
 Stegart 283, 284
 Stegawski 283
 Stege 283, 284
 Stegeman 283, 284
 Stegemann 283, 284
 Stegemöller 283
 Stegemüller 283, 284
 Stegenda 283
 Stegenga 283, 284
 Stegenka 283, 284
 Stegenko 283
 Stegent 283, 284
 Stegenta 283
 Steger 283, 284
 Stegerhuetten 283
 Stegerhutte 283
 Stegermajer 283
 Stegermayer 283
 Stegert 283, 284
 Stegęda 283, 284
 Stegęta 283
 Stegienda 283
 Stegienka 283
 Stegienko 283
 Stegient 283
 Stegienta 283
 Stegienko 283
 Stegiera 283
 Stegierski 283, 284
 Steginka 283
 Stegint 283
 Steginta 283
 Stegintka 283
 Stegiński 283
 Stegman 283
 Stegmann 283
 Stegmiller 283
 Stegner 283, 284
 Stegnerski 283
 Stegnicki 283
 Stöber 287
 Stoch 284, 285
 Stochaj 284, 285
 Stochel 284, 285
 Stochelski 284
 Stochlak 284, 285
 Stochliński 284
 Stochla 284, 285
 Stochniał 284, 285
 Stochnialek 285
 Stochniol 285
 Stochowiak 285
 Stochowicz 284, 285
 Stochwicz 285
 Stoewer 287
 Stof 285
 Stofel 285, 286
 Stoff 285, 286
 Stoffa 285
 Stoffer 285
 Stolba 287
 Stolbiak 287
 Stolcenberg 286
 Stolp 286, 287
 Stolpa 286
 Stolpe 286, 287
 Stolper 286, 287
 Stolpo 286
 Stolzenberg 286
 Stolzenburg 286
 Stöwer 287
 Strapoć 287
 Strblów 288
 Streb 288
 Strebe 288
 Strebejko 288
 Strebek 288
 Strebel 288
 Strebeyko 288
 Strebko 288
 Strebkow 288
 Strebkowska 288
 Strebłow 288
 Strebska 288
 Strehelke 289
 Strehl 289
 Strehlak 289
 Strehlan 289
 Strehlka 289
 Strehlke 289
 Strelke 289
 Stręp 287
 Strib 287, 288
 Stripling 287
 Strippel 287
 Strippentów 287
 Strych 288
 Strychowski 288
 Strysiak 288
 Strysik 288
 Stryszak 288
 Stryszik 288
 Stryszk 288
 Stryszko 288
 Stryszyk 288
 Strzelka 289
 Strzelkowski 289
 Stucke 289, 290
 Stucki 289
 Stuczewski 289
 Stuczka 289
 Stuczko 289
 Stuczyński 289, 290
 Subkau 290
 Suk 276
 Suske 290
 Suski 290

- Suszecka 290
 Suszek 290
 Suszka 290
 Suszkiewicz 290
 Suszko 290
 Suszkowski 290
 Swinka 270
 Swińska 270
 Sylwester 291
 Sylwestrowicz 291
 Sylwestruk 291
 Sylwestrzak 291
 Sys 291
 Sysa 291
 Sysak 291
 Szada 293
 Szadach 259, 291, 292
 Szadda 293
 Szade 293
 Szadejko 293
 Szadek 291, 293
 Szadiul 293
 Szadkowski 293
 Szado 293
 Szadoch 259, 291
 Szadok 291
 Szadow 293
 Szadowiec 293
 Szadrowski 293
 Szadura 293
 Szaduro 293
 Szadurski 293
 Szady 293
 Szadyj 293
 Szafran 294
 Szafranal 294
 Szafranek 294
 Szafraniak 294
 Szafraniec 294
 Szafraniuk 294
 Szafrankiewicz 294
 Szafranko 294
 Szafranowicz 294
 Szafranieczak 294
 Szafranski 294
 Szafron 294
 Szafroniec 294
 Szafroniuk 294
 Szafron 294
 Szafronka 294
 Szamocki 295, 309
 Szamot 295, 309
 Szamota 295, 309
 Szamotało 295
 Szamoto 295
 Szamotowicz 295
 Szamotowska 295
 Szarad 295
 Szaradek 295
 Szaradkiewicz 295
 Szaradnik 296
 Szaradowski 296
 Szaradziński 296
 Szarat 295
 Szarata 295
 Szarek 282, 293, 296
 Szarenda 296, 297
 Szarewicz 296
 Szariak 296
 Szark 296
 Szarkiel 296, 297
 Szarkiewicz 296, 297
 Szarko 296
 Szarkowski 296
 Szaro 296
 Szarota 296, 297
 Szarowicz 296, 297
 Szarowski 296
 Szaruga 296
 Szarugiewicz 296, 297
 Szarut 296, 297
 Szary 296
 Szarycki 296
 Szarycz 296, 297
 Szaryk 296, 297
 Szaryński 296, 297
 Szarzec 296, 297
 Szarzyński 296, 297
 Szauer 260
 Szczagłów 300
 Szczegół 300
 Szczegółów 300
 Szczegółew 300
 Szczegółski 300
 Szczegół 300
 Szczesna 297
 Szczesniak 297
 Szczesny 297, 298
 Szczeszak 297, 298
 Szczeszek 297, 298
 Szczeszka 297, 298
 Szcześ 297, 298
 Szcześniak 297, 298
 Szcześniewicz 297, 298
 Szcześniewski 297, 298
 Szcześnik 297, 298
 Szcześnikiewicz 297, 298
 Szczęch 297, 298
 Szczęchor 297, 298
 Szczęchula 297
 Szczęsna 297
 Szczęsnowicz 297, 298
 Szczęsnowski 297, 298
 Szczęsnulewicz 297, 298
 Szczęsny 297, 298
 Szczęszek 297, 298
 Szcześ 297, 298
 Szcześcik 297
 Szcześcikiewicz 297
 Szcześniak 297, 298
 Szcześniewicz 297, 298
 Szcześniewski 297, 298
 Szczygelski 298, 299
 Szczygel 298
 Szczygiel 298
 Szczygielski 298–300
 Szczygieluk 298, 299
 Szczygiel 298, 299
 Szczygielek 298, 300
 Szczygielków 298
 Szczygill 298
 Szczygil 299
 Szczygiol 299
 Szczygiol 299
 Szczygiół 299
 Szczyglak 298, 300
 Szczyglewski 299, 300
 Szczyglik 298, 300
 Szczygliński 299, 300
 Szczyglów 299
 Szczygła 299, 300
 Szczyglak 299
 Szczygło 299
 Szczyglowicz 299, 300
 Szczyglowski 299
 Szczygoł 299
 Szczygółski 299
 Szczygulski 299, 300
 Szczygula 299
 Szczyhol 299

- Szeffler 261
 Szefflender 261
 Szeffler 261
 Szefflerska 261
 Szemiot 295
 Szemioth 295
 Szemioto 295
 Szemiotowicz 295
 Szenberg 267
 Szenbergier 267
 Szeneberg 267
 Szepka 300
 Szepke 300
 Szepko 300
 Szepkowska 300
 Szeppler 261
 Szepner 261
 Szeppler 261
 Szertko 296
 Szimelfenig 261
 Szimelpfenig 261
 Szimich 311
 Szimichowski 311
 Szimikowski 311
 Sziming 311
 Szimmelfennig 261
 Szlachciak 301
 Szlachcic 301
 Szlachcikowski 300–302
 Szlachcki 300, 302
 Szlacheta 300, 301
 Szlachetka 301, 302
 Szlachetko 301
 Szlachetna 302
 Szlachetny 302
 Szlachta 300–302
 Szlachtewicz 301
 Szlachtowicz 301, 302
 Szlajf 262, 263
 Szlajfer 262
 Szleif 262
 Szlichtenberg 270
 Szlief 262
 Szliep 262
 Szlif 262
 Szlifersztejn 262, 263
 Szlifiarski 262
 Szlifirczyk 262, 263
 Szlifierski 262
 Szlifierz 262, 263
 Szlifiński 262
 Szlifirczyk 262
 Szlifirski 262
 Szlifirz 262
 Szlik 263
 Szliktus 263
 Szlip 262
 Szlipek 262
 Szliter 263
 Szlitter 263
 Szlot 263, 302
 Szłotała 302
 Szłotawa 302
 Szlutnik 302
 Szlutow 302
 Szlutt 263, 302
 Szmid 264
 Szmidka 264
 Szmidke 264
 Szmidko 264
 Szmidt 264
 Szmidtka 264
 Szmidtke 264
 Szmidtowski 264, 265
 Szmidziński 264, 265
 Szmiadt 264
 Szmit 264
 Szmitka 264
 Szmitke 264
 Szmitko 264
 Szmitkowski 264
 Szmitowski 265
 Szmittka 265
 Szmuda 362, 363
 Szmude 363
 Szmudziak 363
 Szmudziński 363
 Szmyd 264
 Szmydke 264
 Szmydki 264
 Szmydszek 264
 Szmydt 265
 Szmydtko 265
 Szmydtko 265
 Szmydyński 265
 Szmydyński 265
 Szmyt 265
 Szmytek 265
 Szmytka 157, 265, 316
 Szmytke 265
 Szmytkiewicz 265
 Szmytkowski 265
 Szmytt 265
 Szober 303
 Szobert 303
 Szol 357
 Szola 355–357
 Szolek 355, 357
 Szolkowicz 357
 Szolkowski 357
 Szomberg 267
 Szombor 267
 Szomborg 267
 Szomborska 267
 Szomburg 267
 Szonowski 303
 Szopa 304
 Szope 304
 Szopiak 304
 Szopik 304
 Szopiński 304
 Szopka 304
 Szóstak 305
 Szóstakiewicz 305
 Szóstakowicz 305
 Szóstakowski 305
 Szóstek 305
 Szóstekiewicz 305
 Szóstko 305
 Szóstkowski 305
 Szóstok 305
 Szóstyk 305
 Szpot 306
 Szpotan 306
 Szpotański 306
 Szpotek 306
 Szpotko 306
 Szpotkowski 306
 Szpoton 306
 Szpotowicz 306
 Szpott 306
 Szpotyński 306
 Szprada 306
 Szpradowski 306
 Szpranger 307
 Szprega 307
 Szprega 307
 Szprenger 307
 Szprega 307
 Szpregier 308

- Szprut 306
 Szpruta 307
 Szprutta 307
 Szrajber 268
 Szrajbert 268
 Szrajbrowski 268
 Szrejber 268
 Szrejbert 268
 Szrejebrowski 268
 Szriber 268
 Szrywer 268
 Sztaborowski 283
 Sztarek 281
 Sztark 281, 282
 Sztarkier 281, 282
 Sztarbe 283
 Sztąber 283
 Sztąberek 283
 Sztąberski 283
 Sztąbka 283
 Sztąboroski 283
 Sztąbowski 283
 Sztęger 283, 284
 Sztęgerhite 283, 284
 Sztęgner 283
 Sztęgryn 283, 284
 Sztolpa 286, 287
 Sztolpert 286, 287
 Sztomber 283
 Sztomberek 283
 Sztomberski 283
 Sztombka 283
 Sztomborski 283
 Sztompka 283
 Sztompke 283
 Sztompko 283
 Szuk 308
 Szuka 308
 Szukacz 308
 Szukaj 308
 Szukalski 308
 Szukała 308
 Szukay 308
 Szumala 309
 Szumocki 295, 308, 309
 Szumow 308, 309
 Szumowicz 308, 309
 Szumowiec 308, 309
 Szumowski 308, 309
 Szumski 308, 309
 Szumuk 309
 Szumulin 309
 Szur 309, 310
 Szura 309
 Szurecki 309, 310
 Szurek 309, 310
 Szurka 309, 310
 Szurko 309
 Szurkowski 309
 Szustak 305
 Szustaka 305
 Szustakiewicz 305
 Szustakowicz 305
 Szustakowski 305
 Szustecki 305
 Szustek 305
 Szustenko 305
 Szustkowski 305
 Szustok 305
 Szustokiewicz 305
 Szwabach 311
 Szwajcar 353, 354
 Szwajcarz 354
 Szwajcarzewski 354
 Szwan 269
 Szwanc 152, 153
 Szwancarz 153
 Szwancer 153
 Szwanek 269
 Szwank 269
 Szwanka 269
 Szwanke 269
 Szwano 269
 Szwarto 311
 Szwartow 311
 Szweme 269
 Szwemer 269
 Szwemin 269
 Szwemiński 269
 Szwemmer 269
 Szwenin 269
 Szwichfenberg 270
 Szwichtenber 270
 Szwichtenberg 269
 Szwichtenburg 270
 Szwider 315
 Szwigon 316
 Szwigoń 316
 Szwigowski 316
 Szwinka 270
 Szwinke 270
 Szwinkowski 270
 Szwistenberg 270
 Szyba 310
 Szybak 310
 Szybakowski 310
 Szybala 310
 Szybalski 310
 Szybala 310
 Szybaski 310
 Szybczyński 310
 Szybecki 310
 Szybek 310
 Szybiak 310
 Szybicki 310
 Szybiga 310
 Szybik 310
 Szybilski 310
 Szybillo 310
 Szybiński 310
 Szybist 310
 Szybista 310
 Szybisty 310
 Szybka 310
 Szybki 310
 Szybko 310
 Szybkowski 310
 Szymelfejnik 261
 Szymelfenig 261
 Szymelfenik 262
 Szymelfening 262
 Szymelfenig 262
 Szymich 311, 312
 Szymichowski 311, 312
 Szymik 311, 312
 Szymikowski 311, 312
 Szynszecki 313
 Szypla 314
 Szyplewicz 314
 Szyplewski 314
 Szyplik 314
 Szypliński 314
 Szypluk 314
 Ś
 Śmiejak 224
 Śmierzchalski 314
 Śmierzchała 314
 Świat 314
 Światalski 314, 315

Światczak 314, 315
 Światczyński 314, 315
 Świątek 314, 315
 Świdergol 316
 Świder 315
 Świderek 315
 Świderga 315
 Świdergal 315
 Świdergal 315
 Świdergol 315
 Świdergolw 315
 Świdorski 315
 Świgoń 316
 Świgoń 316
 Świgost 316
 Świnka 270

T

Tabat 318
 Tabath 318
 Tabatowski 318
 Tabatt 318
 Tabbert 317
 Tail 153
 Tajl 153
 Tajs 321
 Tal 316, 317
 Talewicz 316, 317
 Talewski 316, 317
 Talka 316, 317
 Talke 317
 Talkiewicz 317
 Talko 317
 Talkowski 317
 Taper 317, 318
 Taperek 317, 318
 Taperowicz 317, 318
 Tapert 317, 318
 Taran 318, 319
 Tarandt 318
 Taranek 318, 319
 Taraneńko 318
 Taranienko 318, 319
 Taraniuk 318, 319
 Tarankiewicz 318, 319
 Taranko 318, 319
 Taranowicz 318, 319
 Taranowski 318, 319
 Tarant 318, 319
 Taras 319, 320

Tarasa 319
 Tarasek 319
 Tarasenko 319
 Taraser 320
 Tarasewicz 319
 Tarasiak 320
 Tarasicki 320
 Tarasienko 319
 Tarasieńko 319
 Tarasiewicz 319, 320
 Tarasik 319
 Tarasin 319
 Tarasinko 319
 Tarasiński 320
 Tarasionek 320
 Tarasiuk 319, 320
 Taraski 320
 Taraskiewicz 319
 Tarasko 319
 Taraskowski 320
 Tarasow 320
 Tarasowicz 320
 Tarasowiec 320
 Tarasowski 320
 Tarasów 320
 Tarassiewicz 320
 Tarassow 320
 Tarasz 319, 320
 Taraszcuk 320
 Taraszczyk 319
 Taraszecki 320
 Taraszek 319
 Taraszewicz 320
 Taraszewski 320
 Taraszka 319
 Taraszkiewicz 319, 320
 Taraszko 319
 Taraszkowski 320
 Taraszuk 320
 Taraszyńska 320
 Taraś 319
 Taraśka 319
 Taraśkiewicz 320
 Taraśkowski 320
 Taraśnik 320
 Taront 318
 Tarońt 318
 Teclaf 320
 Teclaff 320
 Teclaf 320, 321

Teclaw 320, 321
 Teclaw 320, 321
 Tede 321
 Teder 321
 Tederczyk 321
 Tederka 321
 Tederke 321
 Tederowicz 321
 Tederski 321
 Teis 321
 Tejs 321
 Tellus 322
 Telus 322
 Telusiewicz 322
 Teluś 322
 Templer 322, 323
 Templin 322, 323
 Templińska 322
 Teodor 323
 Teodorczak 324
 Teodorczuk 324
 Teodorczyk 324
 Teodorowicz 324
 Teodorowski 324
 Teodorski 324
 Teodoruk 324
 Terer 321
 Tererek 321
 Tes 325
 Tesa 325
 Tesch 325, 326
 Tesche 325, 326
 Tesching 325, 326
 Teschka 325, 326
 Teschke 325, 326
 Tesecki 325, 326
 Tesikowski 325, 326
 Teske 325, 326
 Teski 325, 326
 Tesman 325
 Tesmann 325
 Tesmar 326
 Tesmer 326
 Tess 325
 Tessa 325
 Tessak 325, 326
 Tesse 325, 326
 Tessman 325
 Tessmann 325
 Tessmar 326

- Tessmer 326
Tesze 325, 326
Teszka 325, 326
Teszke 325, 326
Tetzaff 321
Tetzlaff 320, 321
Tetzlaff 320, 321
Tetzlaw 320, 321
Tetzlaff 321
Tetzlaw 321
Teufel 115
Tezlaf 321
Tezlaff 320, 321
Thieda 327
Thiede 327
Thiel 331, 332
Thiele 331
Thielemann 331
Thielke 331
Thielman 331
Thielmann 331
Thil 331
Thile 331
Thill 331
Thilleman 331
Thiller 331
Thillmann 331
Thilman 331
Thilmann 331
Thom 327, 328
Thoma 327–329
Thomas 328
Tida 327
Tide 327
Tideman 327
Tiedemann 327
Tiel 331
Tiela 331
Til 331
Tile 331
Tilewski 331
Till 331, 332
Tillack 331
Tillak 331
Tillinger 331, 332
Tilman 331
Todorow 324
Todorowski 324
Todorski 324
Toews 322
Tom 327, 328
Toma 327–329
Tomas 328, 329
Tomasia 328
Tomasiewicz 328
Tomasik 328
Tomasiański 328
Tomasiauk 328
Tomasz 327–329
Tomaszak 328, 329
Tomaszczenik 328
Tomaszczuk 328
Tomaszczyk 328
Tomaszek 328
Tomaszenko 328
Tomaszewicz 328
Tomaszewski 328
Tomaszkiewicz 328
Tomaszko 328
Tomaszowski 328
Tomaszuk 328
Tomaszun 328
Tomaszycki 328
Tomaszyk 328
Tomaszynas 328
Tomaś 328
Tomaśko 328
Torwart 353
Torwet 353
Torwirt 353
Trempala 329
Trendel 329
Trender 329
Trendowicz 329
Trendowski 329
Trendyk 329
Trepalska 329
Tręder 329
Trędewicz 329
Trędowicz 329
Trędowski 329
Trędyk 329
Trępa 329
Trępała 329
Trępała 329
Trępczyk 329
Trępkowska 329
Trnka 330, 331
Tryba 330
Trybul 330
Trybula 330
Trybulak 330
Trybulec 330
Trybuli 330
Trybull 330
Trybulski 330
Trybula 330
Trybulowski 330
Trynka 330, 331
Tula 220
Turwid 331
Tyda 327
Tydda 327
Tyde 327
Tydman 327
Tyl 331, 332
Tylak 331, 332
Tylec 331, 332
Tylek 331, 332
Tylanda 331
Tyłowicz 331, 332
Tylewski 331, 332
Tylicz 331
Tyliński 331, 332
Tyll 331
Tylla 331
Tys 322
- U**
Ubert 332
Ubertowski 332
Uja 333, 358
Ujas 333, 358
Ujasik 333
Ujasz 333, 358
Ujaszew 333, 358
Ujczak 333
Ujec 333, 358
Ujek 333, 358
Ulrich 333
Ulrichs 333
Ulrych 333
Ulryk 333
Unrad 334
Unrat 334
Unrath 334
Unrug 334
Unruh 334
Unruk 334
Unryh 334

- Ulrich 333
 Urlicki 333
 Urlik 333
 Urlych 333
 Urmanin 334
 Utka 20
 Utke 20
W
 Wajs 343
 Wajss 343
 Waldach 337, 338
 Waldan 337
 Waldeck 334, 335
 Waldecker 334, 335
 Waldeker 334
 Waldoch 337, 338
 Waldon 337
 Waldoń 337
 Walenzleger 335
 Waligora 335, 336
 Waligóra 335, 336
 Waligórna 335
 Waligórski 335, 336
 Waligura 335
 Waligurski 335
 Wallenschlaeger 335
 Walter 336
 Walterowicz 336
 Walterowski 336
 Walters 336
 Waltersdorf 337
 Walterski 336
 Walther 336
 Waltrowski 336
 Waldoch 337, 338
 Waldon 337
 Waldoń 337
 Władych 337
 Władyk 337
 Wamberski 340
 Wambier 340
 Wandk 338, 339
 Wandka 338, 339
 Wandke 338, 339
 Wandkiewicz 338, 339
 Wandraj 117
 Wandrei 117
 Wandrej 117
 Wandrey 117
 Wandt 338
 Wandtka 338
 Wandtke 338, 339
 Wansorra 344
 Wantk 338
 Wantka 338, 339
 Wantke 338, 339
 Wantkiewicz 338, 339
 Wantoch 338, 339
 Warach 340
 Warac 340
 Waraksa 340
 Waras 340
 Warasiecki 340
 Warasińska 340
 Waras 340
 Warat 340
 Warmbier 340
 Warot 340
 Warras 340
 Warschal 341
 Warschau 341
 Warsow 341
 Webber 341
 Weber 341, 342
 Weberman 341, 342
 Webermann 341, 342
 Weberowski 341, 342
 Webers 341, 342
 Weberski 341, 342
 Weber 341, 342
 Webner 341
 Wedel 342
 Wedelska 342
 Wedelstadt 342
 Wedelstädt 342
 Wedelstaedt 342
 Wedelstat 342
 Wedelsted 342
 Wedelsztaedt 342
 Wedel 342
 Weise 124
 Weiss 343
 Wejs 343
 Wejss 343
 Wend 338
 Wenda 338, 339
 Wende 338, 339
 Wendk 338
 Wendkowski 338, 339
 Wereda 128, 129
 Weredas 128, 129
 Weredecka 128
 Weredycki 128
 Weredyk 128, 129
 Weredykt 128, 129
 Weredyn 128, 129
 Weredyń 128, 129
 Weredyński 128, 129
 Weredziń 128, 129
 Weszka 356
 Weszke 356
 Wieszko 356
 Weszowska 356
 Weś 356
 Weśka 343, 356
 Weta 343
 Wetowski 343
 Wett 343
 Wetta 343
 Wettke 343
 Węd 338
 Węda 338, 339
 Wędkowski 338
 Wędt 338
 Węsierski 68, 325, 332, 344
 Węsior 344
 Węsiora 344
 Wicinek 359
 Wicinowski 359
 Wiciński 359
 Wiedeński 344, 345
 Wiedynski 344
 Wiedzienkowski 344
 Wiedziński 344
 Wiej 363, 364
 Wieja 363, 364
 Wiejach 363, 364
 Wiejacha 363, 364
 Wiejacki 363
 Wiejacz 224, 363, 364
 Wiejaczka 364
 Wiejak 224, 364
 Wiejakowska 364
 Wiejaz 364
 Wiejaszka 364
 Wiejata 364
 Wiejawska 364
 Wiejek 364
 Wiejewski 364

- Wiejkowski 364
Wiejkuć 364
Wiejkut 364
Wiejota 364
Wiejowski 364
Wiejuk 364
Wierzba 345–347
Wierzbiak 345, 346
Wierzbic 345
Wierzbica 345
Wierzbicki 345, 346
Wierzbietta 345, 346
Wierzbik 345, 346
Wierzbizta 345
Wierzbowicz 345, 346
Wierzbowski 345, 347
Wierzbowy 345, 346
Wilbrand 347
Wilbrandt 347
Wilbrant 347
Wilich 348
Wilik 348
Wilin 348
Wilisz 348
Wiliszewski 348
Wilker 347
Wilkirski 347
Wilkisz 347
Wilklisz 347
Willich 348
Willma 348
Wilm 348
Wilma 348
Wilmm 348
Wilmon 348
Wilmont 348
Wilms 348
Wilusz 348
Wippich 209
Wise 124
Wit 343
Wita 343
Wite 343
Witek 349, 350
Witka 349
Witke 349, 350
Witki 349, 350
Witko 349, 350
Witkos 349, 350
Witkosz 349, 350
Witkoś 349, 350
Witkowiak 349, 350
Witkowicz 349, 350
Witkowski 349, 350
Witt 343
Witta 343, 349
Wladecki 110, 111
Wladek 110
Władysław 110, 111
Władysz 110
Władyszewski 110, 111
Władzikowski 110, 111
Wohler 350
Wohlert 350
Woler 350
Wolerman 350
Wolert 350
Wolf 350, 351
Wolfer 350, 351
Wolferd 350, 352
Wolfert 350, 352
Wolff 350, 351
Wolfke 350, 351
Wolko 352
Wolkof 352
Wolkoff 352
Wolnicki 352
Wolniewicz 352
Wolnik 353
Wolnikiewicz 353
Wolnikowski 353
Wolniszewski 353
Wolnizowska 353
Wolnowski 353
Wolny 352, 353
Wolter 336, 337
Woltersdorf 337
Woltesdorf 337
Wosz 358
Wrotna 353, 354
Wrotniak 353, 354
Wrotnicki 353, 354
Wrotniewski 353, 354
Wrotnik 353, 354
Wrotnowski 353, 354
Wrotny 353, 354
Wrotyński 353, 354
Wrótna 353
Wrótniak 353
Wrótny 353, 354
Wrutna 353
Wrutniak 353
Wrzał 354
Wrzałik 354
Wrzał 354
Wrzala 354
Wrzalek 354
Wrzalka 354
Wrzalkowski 354
Wrzau 354
Wrzaui 354
Wszal 355
Wszala 355
Wszalek 355
Wszal 355
Wszala 355
Wszalek 355, 356
Wszalkowski 355
Wszek 356
Wszel 356
Wszelak 356
Wszelaka 356
Wszelska 356
Wszelczko 356
Wszolak 355
Wszol 355
Wszola 355, 357
Wszolczyk 355, 356
Wszolek 355, 356
Wszolkowski 355, 356
Wszólek 355
Wszólkowski 355, 356
Wuj 333, 358
Wujak 358
Wujastyk 358
Wujasz 358
Wujciak 358
Wujcicki 358
Wujcik 358
Wujciński 358
Wujciów 358
Wujczak 358
Wujczyk 358
Wujec 333, 358
Wujek 333, 358
Wujewski 358
Wujke 358
Wujkiewicz 358
Wujkowski 358
Wujków 358

Wulf 350, 351
 Wulfowicz 350
 Wulfowski 350
 Wulko 352
 Wustrau 358
 Wutrych 359
 Wuttrich 359
 Wycinek 359
 Wycinka 359
 Wycinkiewicz 359
 Wyciński 359
 Wypnich 209
 Wypnych 209
 Wysocki 146
 Wyszcz 359, 360
 Wyszka 359, 360
 Wyszkievicz 360
 Wyszkwicz 360
 Wyzkiewicz 360

Z

Zaatz 256
 Zabiak 257
 Zabina 256
 Zabinasch 256
 Zabiniasch 256, 257
 Zabiński 257
 Zadach 291, 292
 Zander 360, 361
 Zandrowicz 360
 Zarach 259
 Zarachowicz 259
 Zeger 271
 Zegermann 271
 Zegier 271
 Zegierska 271
 Zegiert 271
 Zelent 271
 Zelet 271
 Zelig 272
 Zelig 272
 Zeliga 272

Zeliger 272
 Zeligier 272
 Zeligman 272
 Zeligowski 272
 Zelik 272
 Zemek 361
 Zemerau 274
 Zemka 361
 Zemke 361
 Zemko 273
 Zemroch 274
 Zemrok 274
 Zielsdorf 361
 Zielzdorf 361
 Zięcik 275
 Zills 362
 Zils 362
 Zilse 362
 Zilze 362
 Zimerman 362
 Zimmermann 362
 Zimmerman 362
 Zimmermann 362
 Zmuda 362, 363
 Zmudczyński 362
 Zmudziejewski 362
 Zmudziński 362
 Zmudzyńska 362
 Zofek 124
 Zofia 124, 257
 Zofiński 124
 Zofka 124
 Zulsdorf 361
 Zülsdorf 361
 Zwiefka 363, 364
 Zwiefko 363, 364
 Zwieja 363, 364
 Zwiejka 363
 Zwiejski 363, 364
 Zwiewka 363, 364

Zwiewko 363
 Zwiewska 363
 Zyber 364
 Zyberek 364
 Zyberski 364
 Zybert 364
 Zybertowicz 364
 Zych 365
 Zychewicz 365
 Zychiewicz 365
 Zyga 365, 366
 Zygmant 365
 Zygmantowski 365
 Zygmąt 365
 Zygmind 365
 Zygmund 365
 Zygmunt 365, 366
 Zygmund 365
 Zygmundt 365
 Zygmunt 365, 366
 Zygmuntt 365
 Zygmunt 365
 Zymerman 362
 Zydram 366

Ż

Żmuda 362
 Żmudczyński 362
 Żmudka 362
 Żmudowski 362
 Żmudziejewski 362
 Żmudziński 362
 Żych 365
 Żychal 365
 Żychalski 365
 Żychla 365
 Żychora 365
 Żychowicz 365
 Żyga 365, 366
 Żygo 365

Edward Breza – urodził się w 1932 r. w Kaliszu (powiat kościerski), zmarł w 2017 r. w Gdańsku. Absolwent teologii Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Krakowie (1958) oraz filologii polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku (1964). Pracownik naukowy Uniwersytetu Gdańskiego od chwili powstania (1970), w którym w 1974 r. uzyskał tytuł doktora (*Toponimia powiatu kościerskiego*), w 1978 r. doktora habilitowanego (*Pochodzenie przydomków szlachty Pomorza Gdańskiego*), w 1988 r. profesora, a w 1993 r. profesora zwyczajnego. W latach 1978–1981 prodziekan Wydziału Humanistycznego, a w latach 1981–1990 dyrektor Instytutu Filologii Polskiej. Specjalizował się w onomastyce, dialektologii, kaszubistyce, historii języka polskiego (dużo uwagi poświęcił wpływom łacińskim i niemieckim), metodyce nauczania języka polskiego i kaszubskiego. Bibliografia jego publikacji liczy 2500 pozycji, w tym 9 książek, liczne rozprawy, artykuły i recenzje naukowe. Był m.in. redaktorem „Rocznika Gdańskiego” i „Prac Językoznawczych UG”. Wypromował 24 doktorów, około 500 magistrów i 495 licencjatów filologii polskiej na Uniwersytecie Gdańskim, Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (wcześniej Wyższa Szkoła Pedagogiczna), w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Ciechanowie i Mławie, Bałtyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Koszalinie. Był członkiem Międzynarodowego Komitetu Onomastycznego w Lowanium, Komisji Onomastycznej Komitetu Językoznawstwa PAN, Gdańskiego Towarzystwa Naukowego (przewodniczącym I Wydziału). Doktor honoris causa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, honorowy obywatel Kościerzyny, rodzinnej gminy Dziemiany oraz gminy Lipusz w powiecie kościerskim.

